

אין דרך להשאילו פה). ומי הוא שתכנוס סברא בלבי לומר כי האורח ההולך בדרך יפשוט בגדיו מראשו ועד רגליו, וישאילם לאחר פה). ולמכירה ולחליפין פשיטא דלא חיישינן (ד). עוד יש לדחות בזה חשש שאלה, דבאדם שאינו רגיל עמו אנו סהדי שלא השאיל לו, וזה הרי היה בארץ נכריה לו פה). ואין לתוש שאברהם זה השליך כל בגדיו מחמת שגעון וברחה, והעצמות המונחות ליד הבגדים של אדם אחר הם, זה אינו, דכיון שהאיש מביהם אמר שהמשתגע הלך באותם הבגדים, והמושל אמר שעצמות אלו הן של המשתגע, א"כ היינו מוכרחים לומר ששני משוגעים בסגנון אחד, והמושל כעס על בגדיו כאן, ושניהם היו משוגעים משוגעים היו כאן, ואחד מהם ואחד הניח שניהם ורצה לגרשם, ושניהם חזרו תמיד לכפר, לכולי האי לא חיישינן, ועוד דהרי מכל דברי הכפריים לא משמע כי אם שהיה משוגע אחד, ומלבד זאת הרי מעובדא דגברא חרוכא ביבמות קט"ו מוכח דגם בנמצאו בגדים סמוך לגוף, יש לתלות שהם מגוף זה פה). וא"כ כיון דשאלה בזה לא שכיחא, פשיטא שלא עלתה על דעת רבותינו למיחש בעגונה לשאלה דחוקה כזו, והיא רחוקה הרבה והרבה מכלים שאין הדרך להשאילם, ובכך דעתי מסכמת להתירה, ומ"מ משום חומרת א"א ומשום דתאחרונים מחמירים בחשש שאלה, צריך שיסכימו עמי ג' או ד' בעלי הוראת.

שו"ת פני יהושע ח"ב סי' ס"ח

בנאראל, כי אי אפשר לברר הדבר שלא נולד שם אחד בשם כזה ועבר לגור במקום אחר פה). במיתא: כיון שגורו הרשעים להרוג כל יהודי שימצאו, הוי כשעת מלחמה, וקיי"ל דע"א במלחמה צריך שיאמר קברתיו, והשותף הרי לא אמר שקברוהו, ואע"ג שהוא לא אמר שנהרג במלחמה, ואפשר שלא נהרג כלל ע"י הרשעים בשעת הגזירה, מ"מ כמו גבי אשה כשיש מלחמה בעולם, אפילו אם אמרה מת סתם, אמרינן דמסתמא מת במלחמה, וא"כ ה"ה בע"א ג"ל כן, ואם באמרה מת סתמא חששו, כ"ש באומר נהרג, ובמה שהוסיף העד מעצמו שאחד מההרוגים הוכר כחיים ונקבר, נראה שהוכר לאחר דאישתהי.

צדדי הספק בעדות הג'

בהכרח: אם כי מדבריו שאמר שנמצא הרוג במים, ולא אמר שגויים הגידו שהוציאוהו מהמים, משמע שהיה נוכח בעת הוצאתו מהמים, מ"מ נראה שלא ראהו בשעה שהוצא מהמים, דמדברי שאר העדים משמע שתגוים הביאוהו לעיר, ורק אז ראוהו היהודים והכירוהו, גם עד זה בעצמו אמר שהורידוהו מהעגלה, ומשמע קצת שרק אז הכירו, ושם נתווכח עם האנשים אם זהו חיים או לא, וא"כ אשתהי אחר ההוצאה מהמים עד שהביאוהו לעיר, ואין לסמוך על ההכרה, ועוד דהרי לפי דברי העד הא' הרגו את האיש, וא"כ בודאי היו בו פצעים, וקיי"ל דמיא מרזו מכה, ומשתנה הפנים ואינו ניכר, ואפילו אם הרגוהו רק במקלות, מ"מ מה לי פצע או חבורה.

צדדי הספק בעדות הג'

בעדות: אם כי אין לחוש דמה שאמר לגויים כי תפצו של חיים הם אלו, חשיב כשאלה, ויצאו מתורת מסל"ת, שהרי לא שאל אותם כלום עליו ועל הנעשה בו, מ"מ אין לסמוך על דבריהם, כי נראה שלהתפאר אמרו זאת שהרגו איש גבור, או להטיל אימה, ומה שהוסיף שהביאוהו העירה ונקבר נראה שהיה לאחר דאישתהי.

התרת הספקות בעדות הא' מפי השותף

בעדות: ג"ד אינו דומה לנטבע שאמרו עליו מת, דהתם שהוברר בדבואי נפל למים ורוב הנטבעים למיתה, חיישינן שהעד קרא לה

וגם סיפורו עליו היה לאחר ששאלוהו על עצמות יהודי, וא"כ לא הוי מסל"ת, מ"מ כיון שלא שאלו את המושל לספר שום דבר אודות המת, רק בקשו שיראה להם עצמות היהודי שידוע להם שמת, ואחר שהראה להם עצמותיו הגיד מעצמו פרטים שאירעו עם המת, ולא עוד אלא שלא הגיד להם שזה היה יהודי והיה פשוט אצלו שהם יודעים מי הוא, אלא שהאיד כל הפרטים ומהם נראה שהוא זה, א"כ פשיטא שאין כוונתו להעיד והוי מסל"ת, וגם אין לחוש דמה שאמר שעצמות אלו הם מהיהודי המושגע שמת, שמא דבריו הם רק מתוך האומדן מטעם הכרת בגדיו, או משום שלא נאבד אחר, וכמו שאמר להדיא הגוי הקודם, ובאמת לא ידע כלל שזה מת, שהוא פשוט בכל התשובות דלא חיישינן לכה"ג, דמסל"ת מה שהוא מגיד הוי דבר ברור, ומסתמא עמד על הדבר שפיר, ואמרינן נהי דהגוי הקודם אמר כן מסברת עצמו, אבל המושל חקר ודרש ועמד על הדבר, כיון שהוא מספר דבר ברור, ולפי היתר זה צריכים לברר בנ"ש שידעו בודאי שבזה הזמן לא יצא אדם אחר מאתם לדרך כפר זה.

ב. ע"י הכרת הבגדים, עוד יש לצדד להתיר בלא שום שאלה מבני נ"ש, מחמת הבגדים שהכירו, דמלבד שכבר הוכחתי בכמה תשובות דלמסקנת הגמרא לא חיישינן לשאלה פה), הרי אפילו מאן דחייש לשאלה, מודה בכלים שאין הדרך להשאילם פה), ונראה דכובע

הגידון

הוגבו ג' גב"ע לאשה מעיר נאראל אודות מיתת בעלה, ע"א העיד: בעירנו היה יהודי בשם חיים נאראל סוחר זכוכית, ונסע אל מחוץ לעיר לרגל מסחרו, והיה שם בביהח"ר לזכוכית, ונשתתה שם כמה שבועות, באותו זמן גזרו הקוזאקים להרוג כל יהודי שימצאו, ונהרגו הרבה נפשות מישראל, וכשחלפה הגזירה בא שותפו של חיים הגז' ואמר שחיים הגז' נהרג, לאחר הפשרת השלגים הבטיחו היהודים לגויים תושבי המקום שישולם להם שכר עבור כל גוף יהודי שיביאו, והביאו הגויים הרוגים רבים, ואחד מהם הוכר שהוא חיים נאראל הגז' ונקבר, עד שני העיד: כי בשעת הגזירה נהרגו חמשים נפשות מישראל, ורובם הובאו לקבורה וי"ב מהם לא נמצאו, אתרי הפשרת השלגים נמצא איש הרוג במים, וכמה אנשים חשבו שהוא איש אחר, אבל אני הכרתיו שהוא חיים הגז', ובעצמי הורדתי מהעגלה, עד שלישי העיד: בעת בריחתי מחוץ לעיר בשעת הגזירה, ראיתי את חיים נאראל בביח"ר לזכוכית, ובעל ביהח"ר אמר לנו שאל נתמהמה כאן כי מקום מסוכן הוא, והוא יוליך אותנו למקום אחר, כשהגענו שמה חזר חיים עם בעל ביהח"ר והלך לו, אח"כ ראיתי כמה גוים ואחד מהם החזיק בידו תפצים שהכרתים שהם של חיים הגז', ואמרתי כי התפצים הם של חיים, ע"ז השיבו לי שהשליכו אותו המימה ודקרו אותו שם עד שמת, וכי הוא היה איש חזק מאוד, וכמעט שהוא הרג אותם, כעבור מספר שבועות מצאוהו במים והביאוהו העירה ונקבר.

צדדי הספק בעדות הא'

במה שהעיד מפי השותף, יש להסתפק, בעדות: כיון שנחסרו הרבה יהודים, שהרי פסקו מעות לגוים להביא הרוגים, והעד הב' אמר להדיא שחסרו י"ב נפשות, אם כן שמא מחמת זה יצא קול שנהרגו, ועל פי זה אמר השותף שנהרג, וכמו דחיישינן [בסעיף י"א] ביצא קול שננטע ואמר שמת, בזהות: לא אמר שם אביו של המת, ועוד דגם שם עירו ליכא, דהרי לא אמר חיים מנאראל רק אמר חיים נאראל, וי"ל שקרא לו כן על שם שנולד שם או שהיה דר שם לפנים, ולא מהני אפילו ע"י חיפוש

(פ) סִיק צ' אות ב'. (ט) סִיק שְׁעֵד אות א'. (ז) סִיק רַכִּיב אות כ'. (צ) סִיק קָבִים אות כ'. (ד) סִיק סִיב אות ג'. (ה) סִיק קָפוּ לוח טו.

סיד. (א) סִיק רַכִּיב אות ב'. (ב) סִיק קָפוּ לוח כדלִים אות כ'. כדלִים אות כ"א. (ג) סִיק לוּ אות ליד.

צדדי ההיתר

לפי מ"ש הריב"ל דבב' סימנים שאינם מובהקים י"ל דמצטרפי להחשיבם לסיימ, ובנ"ד נמי איכא ב' סימנים של ב' העדים, והגם דהריב"ל בעצמו גמגם בזה, היינו משום דשם היה ברור ששניהם אינם סימנים מובהקים, משא"כ בנ"ד דאפשר דהסי' של העד הב' היה סיימ, וגם אפשר דהכירה בטבע, י"ל דגם הריב"ל מודה בזה צח, ואם נחוש שטבעת זו היא מאיש אחר, ע"כ צ"ל שהוא נטבע בספינה אחרת, כי הוגד לי שבספינה זו היו רק שבעה יהודים, ב' ניצולו וד' נמצאו מתים והוכרו, ויחזאל זה שלא נמצא, ומלבד דרחוק לומר שהאיש ההוא היה לו ג"כ טבעת כזו, הרי כל ספינה הנטבעת בין גדולה בין קטנה יש לה קול, ומאחר שלא יצא שם הקול רק על ספינה זו, אומדנא דמוכח שלא נטבעה ספינה אחרת, ובצירוף כל הנ"ל יש להתירה.

[ועל החשש שהעיר בעצמו דשמא מסר הטבעת לאיש אחר כדי למסרה ליורשיו, לא השיב כלל, ואולי כיון שנודע שלא היו יהודים אחרים בספינה אלא אלו הנודעים, לכן אין לחוש לזה].

שו"ת פני משה (לר"מ בנבנשת) ח"א סי' מ"ב

שלא הכירו לשום איש אחר שהיה מוכר סבון ושנעשה אח"כ ספן ושיהיה נקרא כמו זה, א"כ יש להתירה אף שלא אמר שמותיו א, ומדברי הגז' מוכח שזה רק כמה ימים שראה את המת, וליכא למיחש לאחר מלפני זמן מרובה, עוד יש להתיר בנ"ד אף בלי חיפוש, דכיון דאיכא עדי טביעה שאיש זה נטבע ושהו עליו יותר משעה, א"כ ליכא למיחש שזה ניצול ואול לעלמא, וזה הנמצא המת הוא איש אחר שהיה ג"כ נקרא בכינוי כזה, והיה ג"כ מוכר סבון בעיר זו, ונעשה ג"כ ספן, ונטבע ג"כ, ויצא גופו קרוב לאותו מקום שנטבע שם זה, כולי האי ודאי לא אתרמי, וכשיש צירוף הוכחות המוכחות מי הוא המת, מהני גם כשלא הוזכרו שמותיו ב, אף דגימא ידיעת הטביעה הוי כראיית הטביעה, מ"מ היינו דוקא כשנתברר שידע, אבל מעצמנו אין לחוש שמא ידע ג, ואף שאמר הגוי שיוציאו את הנער "שנטבע", אין מזה הכרח שידע מהטביעה, דאפשר שכיון שראה גופו על שפת הים לכן אמר שנטבע, ומה גם שהגוי אינו לפנינו ותלינן שהכירו הכרה מעלייתא ולא בדדמי, ואף שהיה ראשו תחוב בחול ופניו למטה, מ"מ אפשר שהפכו לראותו, גם אפשר שראה סיימ בגופו, וגופו הרי לא היה בחול, ואף שהיה לו לפרש שהכירו בסיימ בשעה ששאלוהו אם היה מכירו, מ"מ אפשר שלא ענה להם אלא על מה ששאלוהו אם היה מכירו מחיים, ולא נחית לומר באיזה אופן הכירו, ואף להמחמירים גם בעד מפי עד, מ"מ בנ"ד דהוי רק איסור דרבנן יודו, ועוד דבנ"ד יש הכרח לזה מדבריה, דכיון שהוא בעצמו אמר שהיה תחוב בחול א"כ איך אמר שהכירו, אלא ודאי שעשה מעשה להכירו, או שראהו קודם שנתחב בחול, ג, כיון דהוי רק עד מפי עד, י"ל דתלינן שאילו היה הגוי בפנינו היה אומר דחזיה בשעתיה ד, ואף להמחמירים בזה גם בעד מפי עד, מ"מ בנ"ד דמסתמיות דבריו נראה שהיה גופו שלם בלי חבלה, דאל"כ היה אומר זאת ה, ובגופו שלם הרי יש הסוברים דלא צריך לא סימנים ולא דחזיה בשעתיה ו, ואף דע"ז לבד אין להקל דברים החולקים ע"ז, מ"מ בצירוף שני הדברים יחד יש להקל מטעם ס"ס, ספק דאם היה לפנינו היה אומר דחזיה בשעתיה, וספק הלכה כהסוברים דבגופו שלם לא בעינן דחזיה בשעתיה, וגם איכא עוד ספקא אחרינא, דשמא היו מים ע"פ החול וא"כ לא אשתהי ו, במיתתו, מטעם הנ"ל דהוי עד מפי עד, יש להקל גם במה שלא

לשאלה בנ"ד, לפי מ"ש מהר"ם פאדווא [ומובא ברמ"א סעיף ל"ב] דבראוהו שנטבע בכגדים אלו אין לחוש לשאלה, וה"נ בנ"ד שהיתה הטבעת בידו בעת שבירת הספינה, ועוד דדעת מהר"ם דבכלים שיצא עמם לדרך ליכא חשש שאלה צו,]

והרב אברהם אליגרי שם התיר ג"כ

מטעם צירוף עדויות ב' העדים, כדברי הפני משה בהתירו הראשון.

תשו' הרב יו"ט בן יעיש שם על הנידון הנ"ל

והעיר עוד פקפוק

מלבד מה דליכא סיימ בטבעת, יש לחוש דכיון שהחובל קרא לו שיצא מחדרו להנצל בספינה קטנה ולא היתה יכולת בידו, א"כ אפשר שכשראה שהוא הולך למות, מסר הטבעת לאיש אחר שכשיגיע ליבשה ימסרה לידי יורשיו, וקרה שגם האיש ההוא נטבע והוא האיש שנמצא מת, והנעדר ניצול (ועלה במקום אחר.

הנידון

באשה שהארוס שלה נטבע בים, ושהו עליו יותר משעה, והיו קוראים אותו קארה אוגלאן על שם שחרירותו, והעידו ב' נשים שבעמדם בחלון ביתם שעל שפת הים, עבר דרך שם גוי ואמר להם, שתאמרנה ליהודים שילכו להוציא את הנער קארה אוגלאן שנטבע בים, וגופתו מונחת במקום פ' — והוא בסביבות מקום הטביעה — ראשו תחוב בתול אשר על שפת הים ופניו למטה ורגלו למעלה, ולשאלת הנשים אם היה מכירו, אמר שהיה מכירו מקדמת דנא שהיה מוכר סבון בקושטא, ואח"כ נעשה ספן.

צדדי הספק

בזהות ובחכרה; דליכא שמו ושם אביו אלא שם התואר לסיבת שחרירותו, ואינו סימן כלל, ושם עירו נמי ליכא, דאף שאמר שהיה מוכר סבון בקושטא, עדיין אפשר שהוא מעיר אחרת, ואף להסוברים דבאמר פ' הצורך וכדומה, הוי כשמו ושם אביו, מ"מ היינו רק כשאמר גם שמו, משא"כ בנ"ד, וכ"ש בנ"ד דלא הוי אומנות קבועה כצורך וכדומה שאומנתם קבועה בחנות, אלא שמסובבים ברחובות, ב, כיון שאמר שראשו היה תחוב בחול, א"כ איך ראוהו להכירו שהוא פ', ולכן יש להסתפק שמא קדמה לו הידיעה שזה נטבע, וכמו שמוכח קצת מלשונו שאמר שילכו להוציא את הנער "שנטבע" בים, וכיון שבאותו פרק ראה גוף מת והיה עורו שחירירי, לכן שפט בדעתו שהוא זה, וכל דבריו בדדמי הם, ג, כיון שלא אמר אם היו מים על פני החול, יש לחוש שמא אשתהי אחר שנפלט לפני שראהו ולא מהני ההכרה, ועוד דיי"א דבפלטו הים לא סגי בראהו לאלתר אלא בעינן גם סי', ובנ"ד לא אמר שהכירו גם בסי', במיתתו; בנטבע בים בעינן שיאמר העד קברתיו ולא אמר.

צדדי ההיתר להוציא מאיסו"ת ע"י עזות הטביעה

א, כיון דאיכא עדי טביעה ששהו עליו יותר משעה, כבר יצאה מאיסו"ת, ואין עליה אלא איסור דרבנן דמשאל"ס צט, ב, שהיא רק ארוסה בסבלונות, ולדעת רוב האחרונים אין בסבלונות דעירנו קושטא כי אם קדושין דרבנן ק,]

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה ע"י מציאת המת

בזהות; א, אם יעשו חיפוש בין הספינים, ויתברר שזה כמה שנים

(ב) ס"ק קניא את ח' — י, (ג) ס"ק רליז את מ"ו, (ד) ס"ק רכ"ה את ה', (ה) ס"ק רליז את ב', (ו) ס"ק רליז את א', (ז) ס"ק

(ז) ס"ק קפ"ז את מ"ח, (ח) ס"ק קצ"ד את ט', (ט) ס"ק רפ"ט את י"ד, (ק) יתבאר בסי' מ"ה, (א) ס"ק קס"ב את ב',

או התייחסות להנער, י"ל דהגוי ידע שהנשים הכירו את הנער, וע"כ אמר שילכו להוציא את הנער בה"א הידיעה, שזה מורה שעל הידוע ביניהם אמר ומהני י, ואין לומר היתר זה מועיל רק כשלפחות הזכיר שמו משא"כ בנ"ד, דכל שמוכח שעל פ' מדבר מהני אף בלא הזכרת שמו יא, ותו י"ל דבנ"ד איכא שם עירו, דכיון שאמר שהיה מוכר סבון בקושטא ואח"כ נעשה ספן, ולא נודע אחר בקושטא שהיה כן, יש לסמוך ע"ז יב, וא"כ מה שאמר "הנער קארה אוגלאן" בה"א הידיעה הוא תמורת שמו, ובאמרו שהיה מוכר סבון וספן הוא תמורת שם אביו ג, ובאמרו מוכר סבון וספן "בקושטא", הרי שם עירו.

אמר קברתיו, ועוד דהראשון הוא גמס"ת ויש להקל בזה ח, ועוד די"א דאם הזכיר שמו לא בעינן קברתיו, ובנ"ד שהגוי היה מכירו והזכירו בשם תוארו הוי לענין זה כמו הזכיר שמו ט.

תשו' הרב יהושע בנבנשת שם סי' מ"ג על הנידון הנ"ל

הוסיף בצדדי ההיתר

בזהות: לפי מה שנודע שהנשים והנער התמידו דירתם בחוף הים, והגוי הזה היה רגיל לבוא שם, לכן אם יש להן איזה שייכות

שרית פני משה (לר"מ בנבנשת) ח"א סי' פ"ה

צדדי ההיתר

די"ל דביום הא' מחו ליה בגירא ולא מת עד לאחר יום או יומים, והואיל והזכירו מסתמא אית לן למימר דבתוך ג' הוא טו.

ובתשו' המחבר שם בסי' פ"ז פסק גם ע"ז

דהרי אמר שהלך שם ג' ימים אחר ההריגה, וההריגה לא מיקרי אלא משעת מיתה ואילך, ואפשר שאיש אחר אמר לו שמת זה נהרג לפני ג' ימים, וא"כ הרי אמר שראהו אחר ג' ימים משנרג.

צדדי ההיתר

די"ל בכוונת העד, שראה מת זה ג' ימים אחר שהקואקים עשו מעשה הריגתם, ואפשר שזה נהרג ע"י אחרים אחר הליכת הקואקים, או די"ל בכוונת העד שהריגת הקואקים היתה ג' ימים, וביום הדי' ראה את ההרוג, ואפשר שנהרג ביום הג' מהריגתם, וא"כ עדיין תוך ג' ימים הוא, וכיון דהעד ליתא קמן לשייליה, ראוי לתפוס כוונת דבריו להקל, ומה גם דבנ"ד גופו שלם, ושמה הוא תוך ג"י, והוי סי'. גם יש לעשות סניף דעת הסוברים דבהיה ניכר למעידיו מתינו מעידין אף לאחר ג' טו.

הנידון

בעד מפי עד שאמר שהלך בעיר לבוב אחר ג' ימים של ההריגה ההמונית ע"י הקואקים, וראה לפכ"פ מת מושלך בארץ, והוריד חגורתו שהיה חגור בה ואח"כ קברו, והזכירו יפה שהוא פ', והיה שלם כל גופו ופרצופו.

צדדי הספק

בהכרח: דהרי אין מעידין אחר ג' ימים.

והרב ברוך בן חיים כתב להתיר

מטעם דכבר הסכימו רוב הפוסקים דכיון דגופו שלם מעידין אפילו לאחר ג' יד.

והרב שמואל הלוי הוסיף טעם להתיר

כיון שאמר שהזכירו יפה, דבכה"ג לכו"ע תלינן להקל טו.

והרב יצחק פראציץ שם בסי' פ"ז פסק ע"ז

מטעם דגדולי האחרונים לא הקילו אחר ג' ימים אף בגופו שלם.

שרית פני משה (לר"מ בנבנשת) סי' צ"ז

צדדי הספק

בהכרח: א. י"א דבנמצא הראש בלבד בלא הגוף, לא מהני התכרה אף שהיה פרצוף פניו שלם יו, ב. בנטבע במים בעינן שיראוהו מיד כשנפלט מהמים.

צדדי ההיתר

א. מדברי ר"ת מוכח דבפרצוף פניו שלם אפשר להעיד עליו אף שאין שם אלא תראש, וגם שאר ראשונים לא חולקים עליו בזה יו, ב. דעת רוב הפוסקים דבב' עדים לא חיישינן לבדדמא, א"כ בנ"ד שהוכר ע"י ב' עדים מהני הכרתם אף דאשתהי, ואפילו נאמר דגם ב' עדים אמרי בדדמי ובעינן לאלתר, י"ל דהיינו דוקא כשראו הטביעה, אבל בנ"ד שלא ראו הטביעה, י"ל דלכו"ע מהני עדותם יח, ואע"ג די"א ידוע מהטביעה ואי כראה הטביעה, מ"מ האחרונים לא חשו לזה יט, וכ"ש בנ"ד שהיה פרצוף פניו שלם, ולדעת ר"ת מהני אפילו לאחר ג' ימים, וא"כ דבר זה מסייע להתירא כ, ועוד דבנ"ד שהיה ידוע למעידיו ומורגל עמם הרבה מחיים, והכירוהו בטבע

הנידון

איש אחד הפליג בים, ונשמע עליו שנטבע, והלכו ב' המעידים לחפשו, ומצאו סירתו על שפת הים, ושאלו הגוים בני הכפר לאחד מהעדים מה אתה מסתכל בסירה זו, והשיב שבעל הסירה היה קרובי ולא ידעתי מה היה לו, והשיבו הגוים שננטבע ביחד עם שאר אנשים שהיו אתו בסירה, ואח"כ השליכם הים על שפת הים, וקברנו את היהודי בעל הסירה הווי במקום פ' לכו ותמצאוהו שם, והלכו למקום הנא, ומצאו שהכלבים גילו קצת מהחול שהיה קבור בתוכו והיו אוכלים את בשרו, ועתה מצאו עצמות יבשות כי הבשר נאכל, ורק הראש היה טמון בחול ולא שלטו בו הכלבים, והיה הראש שלם עם פרצוף פנים והחוטם והזקן, והכירוהו בטבע היטב, וגם ע"י סי' שנודע להם מחיים, שהיה לו כמין שריטה שחורה במצחו אצל פדחתו מעל גבות עיניו, גם מצאו על קברו חתיכות קרעים מאחד ממלבושיו שלבש בצאתו מביתו לפרוש בים.

תשובת מהר"מ שלטון [בעל שו"ת בני משה]

חך עפ"י העדות שמצאוהו בקברו והכירוהו.

רי"א את ח. (טז) ס"ק רכ"ט את ט"ז. (יז) ס"ק קפ"ד את י. (יח) ס"ק רכ"א את י. (יט) ס"ק רל"ז את כ"ה. (כ) ס"ק רל"ז את י"ג.

רליה את ה. (ח) ס"ק רע"ח את א. (ט) ס"ק רע"ח את ר. (י) ס"ק ק"ג את קס"ו. (יא) ס"ק ק"ג את קמ"ב. (יב) ס"ק קמ"ח את י"ג. (יג) ס"ק ק"ג את צ"ז. (יד) ס"ק רל"ז את ג. (טו) ס"ק

לבעל הסירה, וע"כ הקדימו שאלתם, כלומר: אנו משערים מהסתכלותך שהיא לדעת מה נעשה לבעל הסירה אם חי אם מת, וכיון שכן הרי הם התחילו לדבר מענין מיתתו (כד), ואפילו נימא דאינם מסל"ת, מ"מ כל דאיכא הוכחות ואומדנות דקושטא קאמרי סמכינן עלייהו, ואין הוכחות גדולות מבנ"ד דמי איכא למיתלי שהמת הנמצא הוא אדם אחר שנשתנה צורתו לשל זה, ושהיה בו גם ס' הרשע, ומצאו גם קרעים מהבגד שיצא בו הנעדר מהעיר (כה), בזהות ובהכרח: א. כיון שאמרו שקברו לבעל סירה זו, והעד הכיר הסירה בטב"ע שהיא של הנעדר, הרי נודע היטב שזה שקברו הגוים הוא הנעדר, ולא בעינן שיאמרו שמותו (כו). ב. מסתמיות דברי הגוים נראה שהם נמצאו שם בשעה שפלטו הים, וא"כ לא אשתהי כלל, ואפילו נאמר דלא חזיוהו בשעתיה, מ"מ האמירה בלשון תוגרמה או יונית שהשליכו הים על שפת הים, י"ל דהכוונה שהיה בתוך הים סמוך לקצה היבשה, וא"כ ראוהו כשהיה עדיין בתוך המים, ואפילו נימא דלשון השלכה אינו שייך אלא כשהושלך מהים אל היבשה, מ"מ כיון דהוי רק עד מפי עד ואין הגוים לפנינו, תלינן להקל דחזיוהו בשעתיה (כז), ומטעם זה דעד מפי עד יש להקל הגם שלא אמרו שהכירוהו גם בס"י (כח).

גם בלא הסי' מהני לכו"ע אפילו אחרי כמה ימים (כא), ועוד דסי' הרשעם שאמרו, אפשר דהוי ס"מ (כב), ומעידין עליו אפילו באשתהי (כג), ואף שכל פרט מהנ"ל יש מקום לחלוק, מ"מ בהצטרפות כולם מודו כו"ע דיש להקל.

תשובת המחבר שם בס"י צ"ח

ודן להתיר גם לפי הגדול הערלים, מלבד היתר לפי הכרת העדים.

צדדי הספק

בעדות: כיון שהעד אמר לגוים שבעל הסירה היה קרובו, ולא ידע מה היה לו, י"ל דהוי כמו ששאל אותם, וא"כ אינם מסל"ת. **בזהות ובהכרח:** א. שלא אמרו שמו ושם אביו ושם עירו. ב. דאיכא חשש אשתהי.

הכרת הספקות

בעדות: כיון שהגוים שאלוהו בתחילה מה אתה מסתכל בסירה זו, הוי כמו שהתחילו הם לדבר, ואף דתחילת דבורם לא היה מענין מיתה, מ"מ נראה שהם הכינו מהסתכלותו שרוצה לדעת מה היה

שו"ת פני משה (לר"מ בבבבשת) ח"ב ס"י י"ג

וכינוי הוי כשם אביו, אך י"ל דזה אינו אלא בכינוי המפריד בין משפחה למשפחה כמו בן חיים וכדומה, משא"כ בכינוי כהן ולוי, ולא עוד אלא שאפשר שגם שמו ליכא, דשם העצם בעינן, ובשם גליבי רבים הם הנקראים כן מפני געויעים.

צדדי הספק בעדות השניה

בעדות: אף דליכא לספוקי באחר, כי הרי הם הכירוהו שהיה חתנו של פ', וראוהו בשעה שנכנס לספינה, והגוי אמר שאותו היהודי שנכנס עמי בספינה נהרג, אך הרי איכא חשש בדדמי הגו.

צדדי הספק בעדות השלישית

בהכרח: לא היתה הכרה בפנים כלל, ועל ס' השומא והבגדים יש להסתפק אי מהני.

צדדי היתר לפי העדות השלישית

כיון שהעד פרט וצמצם מקום השומא, בכה"ג דעת הרד"ך דמיקרי ס"מ (ט), ואף דיש חולקים עליו (ז), מ"מ בנ"ד דאיכא נמי הכרת הכלים בטב"ע, מצרפינן להו בהדי ס' צמצום מקום השומא (לא), ומה גם בהצטרף דעת הסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה (לב), ועוד כיון שראוהו במלבושים אלו כשנכנס לספינה, הרי דעת מהרי"ט דבבגדים שיצא לבוש בהם בדרך לא חיישינן לשאלה (לג).

הנידון

ב' עדים העידו מפי גוי ששני יהודים שנכנסו לספינה במקום פ', והאחד היה שמו גליבי כהן אישטנבולי, הרגום בעלי הספינה, ואבי האשה העיד שב' יהודים אמרו לו, שהם היו במקום פ' בעת שחתנו נכנס לספינה, ואחר זמן פגשו בגוי א' שראוהו ג"כ שנכנס לספינה ההיא, וסיפר להם הגוי שבעלי הספינה הרגו את שני היהודים שנכנסו עמו, וגם את שאר הנוסעים הרגו, והוא השליך עצמו לים ונמלט. עוד העיד ע"א ככל הנ"ל, והוסיף ששר העיר תפס את הספינה בחיותה בנמל, ומצאו בתוכה את גופות היהודים כולם חתוכי ראש, שחתכו ראשיהם והשליכום לים, והכיר את גופת הנעדר ע"י ס' שומא שהיה לו על החזה כנגד הלב, גם הכיר את מלבושיו שראהו בהם לפני כמה חדשים, וכן הוכרו המלבושים ע"י אותם העדים שראוהו כשנכנס לספינה, שהיה לבוש בבגדים אלו.

צדדי הספק בעדות הראשונה

בעדות: נראה שגוי זה שדיבר עם עדים אלו, הוא אותו הגוי הנזכר בעדות אבי האשה, וכיון שהוא בעצמו היה בסכנה, והיה טרוד להפיל עצמו בים ולהמלט, א"כ קרוב הדבר בדדמי קאמר. **בזהות:** אף שאמר גליבי כהן אישטנבולי, והרי איכא שמו וכינויו ועירו,

שו"ת פני משה (לר"מ בבבבשת) ח"ב ס"י צ'

זוגות "מיסטיאש" זו על גב זו מפני הפודגרה, ושהיה לו כיס בוגאסי אדומה, ובתוכה היה שם "גיטולה" אחת קטנה של עץ שבה רושמים חשבונות, והיה תולה את הכיס מצדו הא' של הבגד "גינטיאן" מצד פנים, וכן נמצא במת זה.

צדדי היתר

אף דסי' עקמימות האצבעות לא הוי ס"מ, דכן הוא ברוב אווזי המשוטים ורבים הם אווזי המשוטים (ד), מ"מ ס' ידין הקצרות מכפי ערך גופו, דעתי נוטה דהוי ס"מ (זה), ואף למי שיכתיש דבר

הנידון

נמצא גוף מת שפרצוף פניו נשחת, וידין ואצבעותיו היו קצרות מאוד פחות מכפי ערך שיעור גופו, והאצבע הגדולה בכל יד היתה עקומה לצד ראשה, ועקומות היתה לצד העליון, כדרך בעלי הסירות שאצבעותיהם מתעקמות מחמת אחיות המשוטים, וידוע שכן היה בבעל העגונה, ותאשה אמרה מה הם הבגדים שהיה לבוש בעלה בצאתו מביתו, ונמצא כן בגוף מת זה, וחלק מהבגדים גם הוכרו בטב"ע ע"י ע"א, עוד אמרה האשה שבלכתו מביתו היה לבוש ב'

(כט) ס"ק קפ"ט אות א. (ל) ס"ק קפ"ט אות י"א. (לא) ס"ק קפ"ט אות ס"ו. (לב) ס"ק קפ"ו אות ד. (לג) ס"ק קפ"ו אות מ"ח. (לד) ס"ק קפ"ט אות י"ט. (לה) ס"ק קפ"ט אות הסימנים

(כא) ס"ק ר"א אות ח. (כב) ס"ק קצ"ח אות א'. (כג) ס"ק רכ"ז אות א'. (כד) ס"ק קכ"א אות א'. (כה) ס"ק קכ"ז אות ח. (כו) ס"ק ק"נ אות ק"כ. (כז) ס"ק ר"יג אות י"ב. (כח) ס"ק רל"ז אות כ"א.

ואין לחוש שהשאלים לאיש אחר הדומה לו בסימניו ושיש לו ג"כ פודגרה ולבשם ג"כ זו על גבי זו (ח). עוד איכא בנ"ד הוכחה אחרת מחמת הכיס והחשבוניות שבתוכם, דאף שאשתו לא ראתם להכירם, מ"מ מי אתרמי שהשאל בגדיו לאיש אחר שהיה לו ג"כ כיס בוגאסי, וגם אדומה, ושהיה לו ג"כ "גיטולה" לכתבי חשבוניות, ושהיה משים אותה בתוך הכיס, ושהיה תולה אותם ג"כ מצד פנים של הבגד ההוא, ושהיה לו ג"כ סימני הגוף כמוהו, ומה גם לפי מ"ש מהר"ט דבכלים שיצא בהם לדרכו לא חיישינן לשאלה, וה"נ בנ"ד (ט).

שו"ת פני משה (לר"מ בנבנשת) ח"ב סי' ק"ב

צדדי היתר בעדות העד הא'

בעדות: כיון שאמר עדותו הראשונה בב"ד שוב אינו חוזר ומגיד, ואין בדבריו שאמר אח"כ כלום, ואף שדבריו הראשונים מוכחשים ע"י העד הב', מ"מ כיון ששניהם מעידים שמת, אשתו מותרת (ח). **בזהות:** כיון שאמר שבעל אמו הוא סנדלר אפשר דמהני כשם אביו, דהרי הועד שחוץ מהנעדר ובעל אמו לא היו סנדלרים יהודים בעיר זו (א). ועוד דדעת מהר"ח"ש דשם אשתו מהני כשם אביו, ובנ"ד הרי אמר שם אשתו (ב). ואף אי נימא דשם אשתו לא מהני במקום שם אביו, וגם אומנות בעל אמו לא מהני, מ"מ יש להקל בנ"ד מטעם צירוף הוכחות, דודאי לא אתרמי חנוך אחר בעיר והיה ששם אשתו דינה, וגם אמו נשאת, וגם שיהא בעלה רצען (ג). **במיתתו:** בנ"ד שזה לא היה במלחמה, אלא שבהיותם בשביה נגזר להרגם, ונראה מהענין שתעד הזה ניצל ע"י אדוניו מפני שרצה למכרו ולקחת ממנו ובחיותו שם ראה את ההריגה, בכה"ג כו"ע מודו דלא בעינן קברתיו (ח). ועוד דאעיקרא דדינא אף במלחמה יש הסוברים דלא בעינן קברתיו (ח). וא"כ יש להתיר מטעם ס"ס.

צדדי היתר בעדות העד הב'

בעדות: כבר נתבאר דכיון ששניהם מעידים שמת, אשתו מותרת. **בזהות:** א. כיון שאמר שהיה סנדלר, הרי איכא שם אומנות, ובשם אומנות נסתפק הריב"ל דאולי מהני כשם אביו (ח). וגם איכא צירוף ההוכחות דלא אתרמי אחר כזה וכמו שנתבאר. ב. אף שלא נודע אם ראהו תוך ג' ימים, כבר כ' להקל הרח"ש בסי' ו' בנדון דומה (ח). **במיתתו:** מלבד מה דיש הסוברים דגם במלחמה לא בעינן קברתיו, הרי כיון שראהו מת לא בשעת המלחמה, אלא אחר שפסקה המלחמה ולא היה ירא משום דבר, בכה"ג לכו"ע לא בעינן קברתיו (ח). ועוד דהרי כתבו הפוסקים דכל שנתעסק בטלטולו סגי במקום קברתיו (ח), ובנ"ד נמי שהפשיט כחנתו מעליו ולקח מעות מחיקו סגי בהכי (ז).

והסכים עמו הרב אליהו אב"י שם, והרב המחבר שם בסי' ק"ג, והרב ברוך בן חיים שם בסי' ק"ד.

שו"ת צמח צדק סי' מ"ב

שהם נהרגו בכפר אחד השוכן בדרך העוברת בין שני הערים הנ"ל. לפי שמועה זו הכריזו בכפרים ועיירות הסמוכות כי שלשה יהודים נאבדו ומי שידוע אודותם יבא ויגיד ויטול שכרו, ולא בא שום אדם להעיד ע"ז. לאחר זמן בא יהודי אחד והעיד כי שמע ממכירו גוי

זה ויאמר דלא הוי סי"מ, מ"מ יש להקל בג"ד, שהרי כמה בגדים הוכרו בטב"ע, וי"א דמצרפים סימני כלים עם סימני הגוף שאינם מובהקים (ז). ואף דיש חולקים ע"ז, הרי איכא ס"ס, שמא הלכה כהסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה (ז), ושמא הלכה כהסוברים דהכרת הבגדים מצטרף לסימני הגוף, וס"ס זה מספיק להתיר, אמנם מהר"ח"ש החמיר בזה, ואין נעבד עובדא דלא כוותיה, אך י"ל דבנ"ד איכא כמה הוכחות אחרות לצרפם להתיר גם לדעת מהר"ח"ש, שהרי הועד שהיה לובש ב' זוגות "מיסטיינאש" זו על גבי זו מפני הפודגרה,

תשובת הרב אברהם ברודו

הנידון

ע"א העיד בב"ד שהיה בשביה ביחד עם חנוך מעיר פ', ושאלתו אם יש לו אב או אח ואם הוא נשוי, והשיב שאביו כבר מת, ואמו נשאת לאיש אחר בעיר והיא והוא סנדלר, וגם אמר ששם אשתו דינה, אח"כ יצאה הגזירה להרוג כל זכר מהשבוים, והעד הולבש בבגדי אשה וניצול, וראה שהרגו כל השבוים הוכרים ובתוכם האיש הנ"ל, ולפני ב"ד אחר העיד ע"א שהיה בצבא ביחד עם משומד אחד, ואמר לו המשומד שהיה שמו בישראל חנוך, ושהוא מעיר פ' ושהיה שם סנדלר, וגם בהיותו עם העד עסק במלאכה זו, ולפני חמש שנים יצאו שניהם למלחמה ונפרדו איש מעל רעהו, ובמלחמה ההיא נהרגו הרבה אנשים, ואחר שנברו על שונאיהם הלך העד להפשיט התללים, ובתוכם ראה את חנוך הנ"ל מוטל מת, שהוכה מכת חרב ממול ערפו ולצד בטנו, אך כל פרצופו וגופו היה שלם, והכירו היטב, והפשיט את כתנתו מעליו וגם הוציא מעות מחיקו, ובתשובה לשאלת הב"ד אמר שלא ראהו ביום מותו, אך אפשר שהיה עדיין בתוך ג' ימים למיתתו. עוד העיד ע"א שהוא הכיר את בעל העגונה שהיה שמו חנוך ושהיה סנדלר בעיר והיה ושגם בעל אמו היה סנדלר, ושמלבדם לא היה בעיר והיה שום יהודי באומנות זו. שוב בא לפני ב"ד זה, העד הא' שהעיד בב"ד הקודם, והעיד שלא אמו הדברים הנ"ל לפני הב"ד הא', ואמר עוד שזה כג' שנים שראה חי את חנוך הנ"ל.

צדדי הספק בעדות הא'

בעדות: מלבד מה שחזר אח"כ ואמר שכלל לא העיד כן, הרי הוא מוכחש מדברי העד הב'. **בזהות:** שלא אמר שם אביו. **במיתתו:** שלא אמר קברתיו, ועוד דדעת הר"ח דע"א במלחמה אינו נאמן אפילו אמר קברתיו.

צדדי הספק בעדות העד הב'

בעדות: שהוא מוכחש ע"י דברי העד הא'. **בזהות:** א. שלא הוכיר שם אביו. ב. שלא נודע אף כשראהו מת היה עדיין בתוך ג' ימים. **במיתתו:** שלא אמר קברתיו.

הנידון

שלשה אנשים מאנשי עיר גיקלשפורג שנים נשואים ואחד רווק בקרו לצורך מסחרם בעיר וינה, ונודע ששלשתם יצאו משם על דעת לשוב לביתם. לאחר שעבר זמן רב ולא חזרו, נתפרסם הקול בעיר

אות ד'. (מד) ס"ק שצ"א אות ח'. (מה) ס"ק רע"ד אות א'. (מ"ז) ס"ק ק"ג אות צ"א. (מז) ס"ק רכ"ט אות ה'. (מח) ס"ק שצ"ג אות ה'. (נט) ס"ק קל"ז אות ו'. (נז) ס"ק קל"ז אות י"א.

אות ח'. (לו) ס"ק קפ"ו אות פ"ו. (לז) ס"ק קפ"ו אות ד'. (לח) ס"ק קפ"ו אות ק"ד. (לט) ס"ק קפ"ו אות י"ט. (מ) ס"ק ע"ז אות ד'. (מא) ס"ק ק"ג אות צ"ב. (מב) ס"ק ק"ג אות ג"ט. (מג) ס"ק קנ"א

כיון שהכריוז בכפרים ועירות על שלשה יהודים שנתרגו לא יהי המגין סימן, דאין לחשדו שמשקר שהרי מסיח לפי תומו הוא, אלא אפי' אי לא הוה ס"ל כוונתו דמנין אנשים ומקום הליכה מספיק להתיר, מכל מקום בנ"ד שהזכיר הגוי שם אחד מהנהרגים, וגם איכא הוכחה שלכך לא הזכיר הגוי שם העיר כיון שיודע שהעד היהודי שהוא מדבר עמו הוא מניקלשפורג, חשיב כשמו ושם עירו (ג), ויש להתיר ע"י את אשת אנשיל (ד), וכיון שאשת אנשיל שהזכיר את שמו מותרת, הוא הדין דאשת השני מותרת כיון שהגוי הסיח לפי תומו ששלשה הלכו ביחד, ואמרינן שעל אלו שנים שאנו יודעים בהם שהיו מהלכים עמו הם שהגוי העיר עליהם ולא חיישינן לדילמא הנך אזלו לעלמא ושנים אחרים נתלוו עמו בדרך (ה), ב. הדברים מוכיחים שעדותו הוא על זמן קרוב, שהרי אמר שהרוצח ברח מפחה, ואנו יודעים על גוי זה שברח ממקומו רק לאחר שנעלמו האנשים ועתה חזר, הרי שעל זמן קרוב העיר, ועוד דהרי אנו יכולין ורשאים לשאול אותו על איזה זמן הוא מעיד, דכיון שהתחיל במסלית יכולין לשאלו אח"כ אפי' שנשתהה זמן רב מהגדתו הראשונה (וה). וסיים שהסכימו בהיתר הנשים הללו גדולי הדור ונישאו לבעלים.

צדדי הספק

בזהות: כיון שנמצא ההרוג אחר שמונה ימים מההריגה — כעדות אחות האשה, וכן מוכח מעדות האשה השניה, דהרי כל פרטי המעשה זהים עם סיפורה של האחות — הרי אפילו לדעת המקילים בספק ג' ימים נראה דבכה"ג דאיכא הוכחה שנהרג בזמן ההריגה, כי אח"כ לא נשמע מאדם שיתרג, בודאי דיש להחמיר (ו).

צדדי ההיתר

נראה שיש לצדד להתיר ולומר שזה שכתב בכתב על בעל אשה זאת שנהרג והכירו, אפשר שהכירו ע"י סימן מובהק ביותר בגופו דמהני אפי' אחר ג' ימים. אלא שלא מלאני לבי להתיר אם לא בהסכמות.

שו"ת צמח צדק סימן ק"ו

שנסעו בה יהודים שגזלו ממנו, נהרג, ואי ליהודי זה היו שערות קלועות ועוד סימנים כנ"ל. עוד סיפר כי שוב בא גוי אחר משרת הפריץ והגיד שמצא את גופת היהודי מונחת בין ההרוגים, וכי הגויים עינו אותו בעינויים קשים ומיתות חמורות, גם הביא סידור תפלה שמצא אצלו, סדור זה הזכיר העד שתוא השאילו לבעל האשה.

צדדי הספק בעדות הראשון

בהכרה ובזהות: א. הגוי לא הזכיר שמו, שם אביו ושם עירו. ב. אין לסמוך על הסימנים שאמרו עליו דאפי' מאה סימנים שאינם מובהקים לא מהני, ואף שהגוי הגיד על היהודי שהי' רוכב עמם בעגלה, ודמיא להא שאמר יהודי שהי' עמי בדרך מת שמשאינן אשתו, מ"מ בנ"ד הגוי לא אמר כן מתחילה שהיהודי שנסע עמהם נהרג, אלא כשהיהודי השיב לו שיהודי זה נתסר מאתם אמר להם שנהרג, הרי דבעצמו לא ידע מזה ומאומד דעת אמר שזהו הנהרג. ג. עפ"י כתב הגלחות אין להתיר דלא אמרו מה היה כתוב בה, ועוד דמצוי הוא שיש ביד יהודים כתבי גלחות וכשם שהוא הי' לו שמא גם אחר הי' לו.

מסלית כי גוי פלוני הרג לשלשה יהודים בכפר הנ"ל, ואחד מהם הזכיר בטיב ושמו אנשיל, גם אמר שהרוצח ברח ממקומו מפתח וזה לא מזמן חזר למקומו.

צדדי הספק

בעדות: כיון שהכריוז מי שיודע להגיד מן היהודים הנאבדים יטול שכרו שמה הגיד הגוי כן בשביל שכרו. בזהות: א. משנים לא הזכיר הגוי שמותם כלל ומאחד הזכיר רק שמו ולא ש"א וש"ע. ב. דלא אמר מתי נהרגו ושמה על מעשה שנעשה כבר מומן רב הוא מגיד.

צדדי ההיתר

בעדות: אם נאמר שהוא מגיד כן כדי שיטול שכר ודאי דיהיב דעת' שיהיה צריך לברר דבריו שאומר אמת, דאטו בשופטני עסקינן שיתנו שכר למי שיגיד דבר ולא יברר שהוא אמת, אלא ודאי דיודע לברר דבריו ואליהם סהדותיה טפי (א). בזהות: א. לא מיבעיא להנך פוסקים דס"ל דמנין אנשים ומקום הליכה הוי סימן מובהק (ב), פשיטא דיש לסמוך על העד הזה שהרי העיר שהגוי היה מסיח לפי תומו והזכיר מנין אנשים ומקום שהלכו דרך שם, וליכא למימר

הנידון

אשה אחת שבעלה נעלם ממנה הביאה לבית דין מספר עדויות אודות הריגת בעלה כדלהלן: א. כתב חתום ע"י שני אנשים בו כתבו כי בעלה נהרג בלובלין והם קברוהו, והתימת אחד העדים נתקיימה. ב. אחות האשה העידה בב"ד כי אחר חקירה ודרישה על בעל אחותה נודע לה כי הוא נהרג בימי ההריגה דחג הסוכות בשנה ההיא, מיד התחילה לחפש אחריה ולפחות שמונה ימים אחר ההריגה מצאה את גופו בין ההרוגים והכירתו היטב, והודיעה על כך לשני אנשים והם הביאוהו לקבורה, ואנשים אלו הם שחתמו אח"כ על הכתב. ג. אשה אחרת העידה שמצאה את בעל האשה מוטל מת, וכל פרטי סיפור המעשה וסדר הלוייה מתאים לה שסיפורה האחות.

הנידון

הוגבו שלש עדויות לאשה אודות הריגת בעלה, כדלהלן: עד אחד אמר שנסע עם שיירה בדרך ונתלווה אליהם בעל האשה שרכב על סוס, בזהותם בדרך התנפלו עליהם גויים והכום וגזלו ממנום ונתפורה השיירה וברחו לנפשם, לעת ערב נתלקטה שיירתם שוב בכפר אחד, ורק את בעל האשה לא ראו, כעבור זמן מה בא אליהם גוי אחד ושאל להם אם לא נחסר אחד מהם וכשהשיבו לו שרק האיש שנתלוו אליהם נמלט, אמר להם שהאיש נהרג ע"י גוי אחד שהכתו נגד פניו ויצא מוחו, אח"כ דיברו עוד גויים על היהודי הנהרג ותיארו אותו כבעל קומה וזקנו שחור, וכי סוסו אשר רכב עליו היה שחור, וכי נמצא אצלו כתב גלחות*, ואמנם כל זה מתאים להאיש הנעלם. עד שני העיד כי הוא נסע בשיירה שנתלווה אליהם בעל האשה, ובלילה שאח"כ הגידה לו גויה אחת שיהודי אחד נהרג ושהיו לו שערות קלועות (קאלטינעס) וזקנו שחור והי' בעל קומה, וכל זה אמנם מתאים לתואר בעל האשה, עד שליש העיד כי הוא נסע בשיירה בעגלת הצב שעל ידה רכב בעל האשה, כשבאו לכפר אחד הגיד להם גוי שומר החצר שיהודי אחד שרכב על יד עגלת הצב

ק"נ אות י"ט. (ה) ס"ק ק"ל אות ט'. (ה) ס"ק קס"ו אות א'. (ו) ס"ק רכ"ט

נא ס"ק קי"ז אות י'. (ב) ס"ק קל"ח אות י"ד. (ג) ס"ק ק"ג אות קס"ה. (ד) ס"ק

התרת הספיקות בעדות השלישית, מפי המשרת

אם כי בעדות הא' והב' אין להתיר, גם בעדות הג' מפי הגוי שומר החצר אין להתיר, אמנם יש למצוא היתר ממה שהגיד העד הג' מפי המשרת, ואת הספיקות שנסתפקו יש להתיר באופן זה: **בזהות**: כיון שהסידור היה שאל לבעל האשה, אין לחוש שהשאלו לאחר, שאין השואל רשאי להשאל, ובסדור קפדי אינשי שלא להשאל, ואסור אפי' כשבדעתו לשלם לו (נח). **במיתה**: אף שהמשרת הגוי לא אמר קברתיו, מ"מ בנ"ד שאמר שעינו אותו במיתות חמורות וכו', ודאי דעל מיתה ודאית הוא מגיד וסגי כמו קברתיו, ע"כ יש להתיר את האשה אם יסכימו ע"ז גדולי הרבנים.

תשובה נוספת משו"ת צמח צדק סי' פ"ח, אחרי שו"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ו.

צדדי הספק בעדות הב'

בזהות: דבריו מפי הגוי בזהות האיש הם פחות ברורים מע... **הראשון**, וכ"ש שלא מהני, וסימן דשערותיו קלועות אינו סי' מ"ו.

צדדי הספק בעדות הג'

בזהות: במה שהעיד מפי הגוי שומר החצר אין להתיר, כי לא הגיד ליד איזו עגלת צב נסע האיש שנהרג, ושמן עוד עגלה עם יהודים נגזלים עברו שם ויהודי אחר שרכב לידם נהרג, ואינו דומה להא דיהודי שה' עמי מת, דמורה על מי הוא מתכוין. **במיתה**: הגוי לא הזכיר קברתיו, ורוב האחרונים חששו לדעת הרמב"ם דכשהגוי אינו מזכיר שמו צ"ל קברתיו.

צדדי הספק בעדות בשם הגוי משרת הפרין

בזהות: לא הזכיר כלום מזהותו, ובהכרת הסידור יש חשש שאלה. **במיתה**: לא אמר קברתיו.

שו"ת שער אפרים סי' ק"ג

צדדי ההיתר

בעדות: א. מדברי הפוסקים מוכח דלדינא מסכימים דאף שהוציא קול בעיר שמחפשיין אחר ההרוג מ"מ לא נפיק ממסל"ת (ט). ואף אם נחוש להמחמירים, מ"מ בנ"ד שפיר מקרי מסל"ת, דמשמעות דברי הגויים המספרים נראה שהם לא ידעו שהעד בא אל הבית לחקור אחר ההרוג ואמרו לפ"ת שלא יכנס אל בית הלז מחמת תרופצחים (ט). ב. כבר כתבו הפוסקים שיש לפסוק כהסוברים דגם בלא ק"ד מקרי מסל"ת (טא), ואף אם נחוש להמחמירים, הרי בנ"ד עיקר הגדת הגויים היה להתיר להעד שלא יכנס לבית ההוא, ובוה כו"ע מודים דמקרי מסל"ת (טב). **בזהות**: בנ"ד שהגויים אמרו שהרגו "לאותו היהודי טשסני", על היהודי המפורסם ורגיל בכפר מדברים, וא"כ לפי הידוע כי האיש היה רגיל שם ולא הותקן איש אחר בשם זה ולא שכיחי שיירות שם יש בזה כדי להתיר את האשה (טג). **במיתה**: לפי דעת הר"ן דהיא שמכירו לא בעי הרמב"ם שיאמר המי קברתיו, א"כ בנ"ד אינו צריך קברתיו, שהרי הגויים הכירו את האיש שהיה רגיל בכפרם (טד). ובנ"ד לא צריך לזה שהגוי לא בא להודיע הריגת האיש רק להתיר להיהודי שלא יכנס לבית פלוני לא חישינו לבדדמי, דבודאי נתברר אצלם הדבר כירור גמור, ובוה גם הרמב"ם מודי דלא בעי קברתיו (טו).

הנידון

איש אחד בשם ועליגמן היה דרכו לסובב ולסחור בכפר אחד של גויים ונעלם האיש ולא בא לביתו, לאח"ז בא ע"א והעיד: בהיותי בכפר פלוני נכנסתי לבית שה' האיש רגיל שם ושאלתי אודותיו והשתמטו אנשי הבית מלהשיב ע"י, כצאתי את הבית קראו אלי שני גויים ואמרו לי איך אתה נכנס לבית זה שנמצאים שם הרוצחים שרצחו לאותו היהודי "טשסני", והוא כינוי לשם ועליג בלשון הגויים. שוב שמע עד זה מעוד גויים יושבי הכפר כי הם ראו שגויים הרגו את היהודי ועליגמן.

צדדי הספק

בעדות: שמא כשהאיש שאל לאנשי הבית אודות היהודי שמעו בני הכפר זאת, גם כי ראו אותו יוצא ונכנס בבית ההוא, והוי דוגמת שהבעלים מרדפים אחריהם, וא"כ אף שאח"כ הגידו מעצמם מהריגת היהודי לא מקרי זה מסל"ת. ב. הגויים לא סיפרו בק"ד לפניו. **בזהות**: הגויים לא אמרו שם אביו ושם עירו של המת. **במיתה**: לא נזכר בעדות שהגויים קברו את המת, ולדעת הרמב"ם בעי בגמסל"ת קברתיו.

שו"ת בני משה (לר"מ שלטון) סי' ל"ג

הנידון

ע"א העיד שבאו גויים לביתו ושאל אותם אם נהרג יהודי במקום פ', והשיבו שנהרג יהודי אחד והם קברוהו, ובתשובה לשאלה שניה אמרו גם שם הנהרג. עד אחר העיד שכאשר עבר באיתו מקום אמר לו גוי אחד: לך וקבור את היהודי, והלך והכירו וקברו בידו, ואמר העד שמו ושם אשתו ושהיתה בשביה.

צדדי הספק

בעדות: העד הא' שאל את הגויים, וא"כ אינם מסל"ת. דברי העד הב' שאמר שקברו בידו, נסתרים מדברי הא' שאמר בשם הגויים

שהם קברוהו. **בזהות** ו**בהכרח**: א. לא אמר שם אביו ושם עירו. ב. לא ידוע מתי נהרג, ואולי הוא כבר לאחר ג' ימים, ואין מעדיין עליו.

צדדי ההיתר על פי עדות הב'

בעדות: אף שאמר העד שהוא קברו, אין לזה סתירה מדברי הגויים שהם קברוהו, דאפשר שגם הם נמצאו שם בקבורתו וסייעוהו, ועוד דכיון שאין אנו מחשיבים דברי הגויים לעדות, מפני שאינם מסל"ת, א"כ אין בדבריהם ממש (ט). **בזהות** ו**בהכרח**: א. אף שלא אמר שם אביו ועירו, מ"מ מה שאמר שם אשתו חשיב כשם אביו (טו), והרש"ם הביא שנהגו ב"ד שבסלונקי להתיר בשמו ושם אביו

ק"ה אית ז'. (ס) ס"ק ק"י אית קל"ד. (סז) ס"ק קל"ד אית ז'.
(סח) ס"ק קל"ד אית כ"ג. (סו) ס"ק שכ"ג אית א'. (סז) ס"ק ק"ג

אית ס"ז. (נו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אית קנ"א. (נח) ס"ק קפ"ו אית ל"ו.
(נט) ס"ק ק"כ אית ג'. (ס) ס"ק ק"ב אית ט'. (סא) ס"ק ק"ה אית ג'. (סב) ס"ק

ושמא היה עדיין תוך ג' כשראהו (א). ובג"ד אעפ"י שלא הוזכר שהיה גופו שלם ושלא היה חבול בפנים, אלא אמר סתמא, משמע שהיה שלם ולא נחבל (ב). ובפרט שכבר פשטה התורה להקל דתולים לומר שבדאי היה בתוך ג' (ג).

תשובה נוספת מהבני משה שנפסה בשו"ת פני משה ח"א סי' צ"ה, סודרה שם.

בלבד (ח). איברא דמהרה"ש חייש לדברי המצריכים גם שם עירו (ט). אמנם בג"ד שהוסיף שאשתו נפלה או פשבה, הוי סי' שלישי, ומחני במקום שם עירו (ו). ועוד שנתברר כי זה הנהרג היה מאותו כפר שאמר העד שהראו לו שם את ההרוג, והוי כמזכיר שם עירו. ב. כבר כתב מהרה"ש דבספק ג' ימים והיה גופו שלם בלא חבלה, יש להתיר מטעם ס"ס, שמא הלכה כהסוכרים בדגופו שלם מעידים אף לאחר ג'.

שו"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' ב'

וההוא הוא שמת. ג. הבגדים לא נמצאו על הגוף רק סמוכים לעצמות.

התרת הספיקות

א. בכל בגדיו לא חיישינן לשאלה ולא לחליפין (ד). ב. כיון דע"י הבגדים ברור לנו שבעלה היה ביער, לא תלינן באחר שבא כאן היכא דליכא הוכחה לזה, ובפרט ביער במקום שאין עובר שם רק משוגע זה (ה). ג. נמצאו סמוך לו הוי כאילו נמצאו על הגוף (ו).

ושם הסכים בהיתר האשה בעל טורי זהב.

שו"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' י"ג (השני)

התרת הספיקות

בעדות: א. הא דצריכין לידע מי הוא כותב המכתב, היינו כשכתוב בשטר רק פכ"פ מת, אבל כשנכתב זאת באגרת שלומים לא צריך לידע שישראל כשר כתבו (ט). ב. אין לחוש שמחמת הקול כתבו, שהרי בכתב מבואר דישנם שני עדים ע"ז, והרי שלא כתב מחמת הקול. ג. בעדות אשה אף שמכחישינן עצמן בחקירות עדותן קיימת דעכ"פ נשאר אחד מהם כשר. ועוד דכיון דבעדות אשה א"צ דרישה וחקירה, לא שמו העדים לבם לזכור באיזה זמן מת האיש ומטעי טעי ואפשר לתרץ דבריהם שכל אחד מהם טעה בשנה אחת, וארבע שנים עברו מהריגתו (ח). בהכרזה ובזוהר: א. כבר פסקו הר"א ששון ומהריב"ל והב"ח להקל בספק ג"י (ט). בפרט בג"ד שלא הועד שהי' נחבל בפניו ובגופו שלדעת ר"ת בסעיף כ"ח יכולין להעיד אף אחרי ג"י. ב. אף שלא הזכיר שם אביו, בשמו וש"ע לחוד סגי (פ). מכ"ש ע"י בדיקה אם לא נחסר מתורדנא עוד אחד ששמו שמואל והלך לואלחיו ול"ח לשכתה שמא אחר יצא ונשכח ואפי' אחר כמה שנים (א). ע"כ כדאי להתיר העגונה ע"פ אחת מהעדויות וכ"ש ע"פ שניהם (ב).

שו"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' י"ט

הרבה היה רק בתנאי אם תותר האשה עפ"י הכתב, ואם לאו יקבלו רק מעט.

תשובת הרב שמחה כהן רפפורט אב"ד לובלין

דדי הספק

בעדות: א. שבירת הספינה ומציאת המתים נודעה רק ממכתב הסוחרים שכתבו לאבי הבעל ומכתב השופט, והרי י"א דכתב גוי לא מהני, וגם שמא אינם מסל"ת. ב. בכתב השופט יש עוד ספק, כי אין מעיד שאמנם זהו כתב השופט אלא ב' אלו שהביאו הכתב, והם הרי לוקחים שכר, ואף דבנוטל שכר בעד ההליכה להעיד אינו מיפסל, מ"מ בג"ד שהתנו עצמם שרק אם יועילו מעשיהם יקבלו הרבה, הרי שכרם שייך לגוף העדות, ויש מקום לומר דהוי נוגע. במיתת:

הנידון

איש אחד בלתי שפוי בדעתו יצא בלילה מביתו ולא חזר, לאחר זמן נמצא ביער עצמות אדם מת ועליהם מונחים כל בגדי האיש הנ"ל שיצא עמהם מביתו. ביער זה אין דרך בני אדם לעבור, ורק עפ"י סיבה עבר שם אדם אחד ומצאם.

דדי הספק

בהכרזה הבגדים: א. יש לחוש לשאלת בגדיו. ב. בג"ד בשוטה יש לחוש עוד שמחמת שטותו זרק בגדיו ואיש אחר בא לשם ומצאן.

הנידון

איש אחד בשם שמואל מעיר הורדנא נסע מביתו למדינת וולוחיי ולא חזר, כעבור מספר שנים הגיעה אגרת שלומים לאשה אחת מאחיה ובין השאר הוא כותב לה שהאיש הנ"ל נהרג מלפני שלש שנים במדינת וולוחיי, וכי ישנם שני אנשים שיודעים מהריגתו. בו בזמן בא ע"א והעיד שלפני חמש שנים נסע שמואל מהורדנא עם מספר אנשים ויצא קול שאחד מהנוסעים נהרג, ויצא למקום ההוא והכירו כי הנהרג הוא שמואל הנ"ל.

דדי הספק

בעדות: א. כתב העדות לא נתקיים ולא ידוע אם כתבו ישראל כשר. ב. יש לחוש שכתבו כן מחמת הקול שיצא שנהרג, וכמו שהעיד העד השני על הקול שיצא. ג. יש הכחשה בין העדות שבכתב שכתב שעברו שלש שנים ממיתת האיש לבין העד השני שמעיד שכבר עברו חמש שנים. בהכרזה ובזוהר: א. העד שהעיד בע"פ דמשמע שהכיר את האיש בטבע, יש לחוש שמא ראהו אחר ג"י ממיתתו וכבר נשתנה. ב. העד לא אמר שם אביו של המת.

הנידון

איש אחד נסע מביתו שבמדינת קורלנד זה זמן רב ולא חזר, אחר זמן הגיע מכתב מאביו שכאמשרדם ובו כתוב כי בנו — הוא בעל האשה — נסע בספינה יחד עם עוד תשעה יהודים, מהם ב' נשים, ונשברה הספינה ולא ניצול אף אחד מהם, כי סוחרים [גוים] ממדינת שבדיה כתבו לו שנשברו שם ב' ספינות מאמשטרדם, והרבה סחורות ואגשים שטו ע"פ המים, ובתוכם גם יהודים, וגם כתבו שמגמת פני היהודים היתה מדינת קורלנד. כן הביאו שני יהודים כתב מהשופט שבמדינת שבדיה ובו כתוב שספינה שנסעה מאמשטרדם לקורלנד נשברה ונטבעו אנשיה, ביניהם י' יהודים, ח' אנשים וב' נשים, ונקברו שם. למביאי כתב זה הובטח שכר שליחות, והיה סכסוך ע"ז, כי השליחים טענו שפסקו להם שכר הרבה, והמשלח אמר שמה שפסקו

אות ג"ש. (ע) ס"ק קפ"ז אות עב. (עז) ס"ק פ"ט אות ב. (עח) ס"ק ע"ח אות ה. (עט) ס"ק רכ"ט אות ה. (פ) ס"ק ק"ג אות ז. (פא) ס"ק קנ"ט אות ל. (פב) ס"ק ש"ל אות ב.

אות ג"ש. (פח) ס"ק ק"ג אות ד. (ט) ס"ק ק"ג אות י. (ע) ס"ק קנ"א אות ב. (עא) ס"ק רכ"ט אות ל"א. (עב) ס"ק רל"ז אות ב. (עג) ס"ק רכ"ט אות ה. (עד) ס"ק קפ"ז אות ז. (עה) ס"ק קפ"ז

והוסיף עוד צד ספק

בעדות: הא דידעינן ס' המנין שאיש זה הפליג בספינה עם עוד ט' יהודים, נודע רק מפי אבי הבעל, והוא מהזכרים הדומים לחמש נשים שאין מעידות לה.

צדדי ההיתר

בעדות: א. הא ד"א דכתב גוי לא מהני, טעמם משום שאינו מקוים, ובג"ד הרי ב' השליחים מעידים ע"ז, וכיון שלא נזכר בכתב שהשופט נשאל ע"ז, הוי מסל"ת, ואף בגוי המכיר דת ישראל ויודע שישא האשה על פיו, אפ"ה מהני, ואף בספק מסל"ת יש מקילים (פח). כ"ש בג"ד שנראה שהוא ודאי מסל"ת, ואף שלא נכתב בכתב רק ענין זה, וליכא קישור דברים, מ"מ הרי הרבה פסקו כהסוברים דגם בלא קישור דברים מהני, וגם הב"ח הכריע כן היכא דאי אפשר למצוא עדים אחרים (טט). ועוד דבגוי המספר לגוי לכ"ע אין צריך קישור דברים, ובג"ד לא נתברר אם כתב לישראל או לגוי (ז). ואין לחוש שכתב כן מחמת קול הטביעה, דהרי כתב שהועלו ונקברו, ולמשקר לא חיישינן. ב. אף שמביאי כתב השופט יקבלו שכר, מ"מ לא חיישינן שיעידו שקר בשביל השכירות, ומ"מ ליתר שאת ראוי לפסוק מתחילה על החילוקים שביניהם בדבר השכירות, ויטילו שבועה עליהם או על המשלח, ואח"כ לא יהיו נוגעים בדבר (טז). ג. אף שחמיה הוא המעיד על ס' המנין, מ"מ הרי דעת הש"ג דזכרים הדומים לחמש נשים, מעידים לה (צא), וכ"ש ד"ל דכיון שאינו מעיד רק על הס' נאמנות גם החמש נשים (צב). **בהכרח:** כיון שנתברר שאיש זה היה בספינה עם עוד ז' אנשים יהודים, וב' נשים, יש להתיר עפ"י מה שנודע מהשופט שיהודים במספר הנ"ל נטבעו והועלו ונקברו, ולא חיישינן שאיש זה תלך מהם ואחר בא במקומו (פח). וס' מנין מהני אף במים (פז).

צדדי ההיתר

בעדות: א. כתב השופט הוי כשטרות העולים בערכאות דלא מרעי נפשיה, ומהני גם בעדות אשה, אף כשאינו מסל"ת (ג). ב. אף דהעדים נוגעים בדבר, מ"מ כיון דלא עליהו בלבד קסמכינן אלא על הכתב, אם כן לא חיישינן דמשקרי בזה, דמירתתי שיזדמן מי שיכתישם (ד). **בהכרח:** דעת המשאת בנימין דבדאיכא ס' מנין וגם מקום הליכה או מקום יציאה, הוי ס' מובהק, וא"כ בג"ד שיש מקום יציאה ומקום הליכה ומנין הנטבעים היהודים, הוי ס' מ"מ ויש להתירה (פה). ואף שלכאורה היה נראה דבמים לא מהני ס' מנין, אך נראה דאדרבה במים קיל יותר, דבלא"ה משאל"ס הוי רק דרבנן, ומדאורייתא אזלינן בתר רוב הנטבעים (פז).

תשובת המחבר שם בס' כ"י

ודחה כמה מצדדי היתר הנ"ל

בעדות: הא דשטרות העולים בערכאות של גויים דכשרים משום דלא מרעי נפשיה, היינו כשמתכוונים להעיד ע"ז, אבל בכתב השופט שבג"ד אפשר שאינו מכוין להעיד, ולא שייך לומר דלא מרעי נפשיה, ובפרט ד"א דבדבר שצריך עדות, לא מהני הא דלא מרעי חזקתיה (פז). **בהכרח:** אם נימא דס' מנין לא מהני במים, א"כ איכא עדין איסור דאורייתא בג"ד, דהרי אין יודעים כלל מי שנטבע, רק ע"י ס' המנין.

שו"ת עבודת הגרשוני ס' ס"ז

צדדי הספק בעדות השניה

בעדות: העדים הכחישו זה את זה בחקירות על זמן המיתה. **במיתה:** לא אמרו שקברוהו, ואף דבשנים לא חיישינן לבדדמי, מ"מ כיון שהם אנוסים, כל זמן שלא עשו תשובה כחוגן, הם פסולים מדרבנן, ובפסולי עדות דרבנן אפילו הם מאה, אינם נחשבים אלא כע"א, ואיכא חשש בדדמי.

צדדי הספק בעדות השלישית

בעדות: עדות בת היבם לא מהני, ואפילו במקום שאין מייבמין, וכ"ש בג"ד שהאשה כבר זקוקה ליבם (צד).

התרת הספיקות בעדות השניה

אם כי בעדות הראשונה והשלישית אין להתיר, אבל בעדות השניה יש להתיר, ואת הספיקות יש לפשוט כדלהלן: **בעדות:** אעפ"י שמכחישים זה את זה בחקירות, כיון ששניהם מודים שהאיש מת אין לפסול (צח). **במיתה:** אעפ"י שהם אנוסים, אך מאחר שלא הוכרז עליהם לא נפסלו בלא הכרזה, ובשני עדים כשרים לא בעי שיאמר קברתיו (צו). גם כי לדעת מהריב"ל יש להתיר בעד מפי עד אף שלא אמר קברתיו, ואע"ג דהריב"ל לא התיר בנידונו אלא בצירוף מה שהראשון היה גוי מסל"ת, משא"כ בג"ד, מ"מ יש לצרף גם זאת להתיר (צז).

וכל זה עם יסכים עמי מורי חמי [בעל צמח צדק], ואם לא יסכים הרי דעתי בטלה ומבוטלת.

הנידון

לאשה שומרת יבם הוגבו עדויות אודות מיתת היבם כדלהלן: עד אחד העיד ששמע מקרוביו של היבם כי בעיר מגורתו פרצה מלחמה ביום מסוים ונהרגו הרבה אנשים, כעבור יומיים שקטה המלחמה ויצאו לחפש אחרי קרוביהם, ומצאו את היבם ואשתו ובנו מוטלים מתים ברחוב. עוד העיד העד הנ"ל, שכנוכחותו באו לכ"ד חמיו של היבם וקרובו לדון אודות ירושת נחלת היבם, חמיו טען שהיבם נהרג תחילה ואח"כ אשתו היא בתו, והוא יורש את בתו, והשני טען שהאשה נהרגה תחילה ואח"כ היבם והוא קרובו יורשו, כל אחד מהטוענים הביא שני עדים המעידים כדבריו, באופן ששתי כתי העדות העידו שהיבם בודאי נהרג. עדים אלו שהביאו הם יהודים שהמירו דתם מחמת אונס וחזרו לדת, ובאין יכולת לברר הדבר נעשה פשרה ביניהם שיחלקו בירושה. כעבור שנה מעדות הנ"ל הופיע בעיר נער אחד שאינו מוכר, ובא מעצמו לב"ד והעיד כי לאחר ההריגה בעיר פלונית פגש בילדה של היבם שהיתה בגיל שתיים עשרה שנה, וסיפרה לו כי ביום השלישי לאחר ההריגה מצאה את אביה מוטל מת ברחוב והכירה אותו בהרבה סימנים טובים, ובנוכחותה קברו אותו. למחרת יום עדותו עזב הנער את העיר והלך לו.

צדדי הספק בעדות הראשונה

בעדות: הקרובים לא אמרו שהכירוהו יפה יפה, ולא מהני בזמן מלחמה (ג).

צא ס"ק מ"ב אות ג. (צב) ס"ק מ"ה אות א. (צג) ס"ק רע"ז אות ד.
צד ס"ק נ"ב אות ג. (צה) ס"ק ע"ז אות י"ג. (צו) ס"ק שצ"ה אות ח.
צז ס"ק רע"ח אות ח.

פז ס"ק ק"ג אות ח. פד בהשטות לס"ק ל"ז אות מ"א. פה ס"ק
קל"ח אות כ"ב. פו ס"ק קל"ח אות כ"ח. פז ס"ק ק"ג אות כ.
פט ס"ק ק"ה אות ג. צ ס"ק ק"ה אות י"ד. פח ס"ק ק"ג אות ד.

תשובת הצמח צדק סי' פ"ח על הנידון הנ"ל

והנסיף עוד צדדי ספק

בעדות השניה

במיתה: כיון שלא אמרו קברתיו ומכישין זה את זה בזמן המיתה יש לחוש לבדדמי, דמה שאין חוששין לבדדמי בשני עדים היינו בשאין מכישין זה את זה, אבל כשיש הכחשה ביניהם הרי מוטל עלינו לתרץ דבריהם, ובנ"ד כדי לתרץ דבריהם י"ל דאין אחת מכתי העדות משקרת אלא שאמרו בדדמי צח, מכל שכן לדעת הסוברים דבשאים נמי בעינן שיאמרו קברנוהו מה שלא אמרו כן בנ"ד, ואף שאמרו דבדאי נהרג אין לשון זה מועיל במקום דבעינן קברתיו צט).

בעדות השלישית

בעדות: א. מוכח שהילדה שסיפרה היתה קטנה בשעת ההריגה, וקטנה אינה נאמנת אלא לאלתר, גם יתכן שעד עכשיו לא הביאה ב' שערות. ב. יש כאן תיוהא דלאו קושטא קאמר, שהרי העד השני העיד שחמיו וקרובו של היבם היו מדיינים מי ראוי לירש נכסיו, ואי איתא שנשארה לו בת הרי היא יורשת, וקשה לומר שלא ידעו מאותה בת, ויותר יש להאמין לעד הראשון שהוחזק בכשרות ממה שנאמין להנער שבא ממרחק ליום אחד ומיד נסע משם, גם כי הוא אינו יודע ספר ולא תוחזק לנו כלל. ג. עוד נראה תיוהא בעדותו שבא מעצמו להעיד בלי שום שאלה, ואמר כל מה שיועיל לעדות אשה, שהכירוהו יפה, ושהיה תוך ג' ימים להריגתו ושקברוהו, אין זה אלא דלאחר שראו אחדים מקרובי האשה שהב"ד פסקו בעדויות הקודמות, למדו לנער זה להגיד בב"ד ככל הנ"ל. וסיים שע"כ אין בידו להתיר בזה.

שו"ת עבודת הגרשוני סי' ע"ב

צדדי הספק בעדות על ההריגה

בעדות: כיון שתגוי הא' אמר דבריו דרך התפארות, יצא מכלל מסל"ת ואינו נאמן ב). בזהות: שלא אמר שמו של הנהרג, ואף שמשלונו שאמר שהרג את "היהודי" משמע שמתכוין על היהודי הידוע שהיה מוליך סוסים, והרי ידענו שיהודי זה היה מוליך סוסים, וגם הוכר סוס אחד מסוסיו, אעפ"כ אין לסמוך ע"ז להתיר אשה ויש לחוש שזה מכר את הסוסים ליהודי אחר, ואותו הוא הנהרג. **במיתה:** שלא אמר קברתיו, ולדעת הרמב"ם אין נאמן גוי מסל"ת בלא קברתיו, וגם הרוצח בעצמו לא עדיף בזה משאר גוי מסל"ת דבעינן קברתיו ג).

צדדי ההיתר לפי עדות המכירים

אף שעל ההכרה בטב"ע לחוד אין לסמוך, וגם על הכרת כליו לבד אין לסמוך, מ"מ יש להתיר בצירוף שניהם, דטב"ע גרוע בצירוף סימני כלים מהני, כי זה חשש רחוק מאוד שהבעל השאיל כליו לאחר, ואותו האיש נהרג ונשתנת צורתו עד שנדמה לצורת בעלה ז). עוד יש צד היתר בנ"ד כיון שידוע לנו שהבעל יצא ממקום פ' עם משרתו ללכת למקום פ', ובאותו דרך נמצאו שני הרוגים, א"כ הוי המנין סי"מ ה). דאף מספר שנים הוי סי' ו). ואף שהתרוגים לא נמצאו על הדרך ממש, כי אם מן הצד ביער, מ"מ הרי ידוע שגולנים ורוצחים מוליכים הנגולים והגרצחים חוץ לדרך מן הצד, לפי שמתייראים מפני עוברי דרכים שימחו בידם, וממילא הוי כאילו נמצאו על הדרך ממש ה).

הנידון

איש אחד שהיה סוחר סוסים, יצא בדרכו ממקום מסוים ללכת למקום אחר, ועמו משרתו הגוי, ונעלמו שניהם, וביער שבצד הדרך שבין ב' המקומות הנ"ל, נמצאו שני אנשים הרוגים, והעידו שני עדים שהכירו את אחד ההרוגים בטב"ע שהוא הנעלם, ושני עדים אחרים העידו שהושחרו פניו, גם היה מסרית, עד שבטבע כמעט אי אפשר להשתנות ולהסריח כל כך תוך ג' ימים למיתתו, ובגדיו הוכרו היטב בטב"ע, גם נמצא שם סוס אחד מאלו של הנעלם, עוד העיד מפי גוים בשם גוי אחר שהתפאר שהוא הרג את היהודי סוחר הסוסים.

צדדי הספק בעדות המכירים

בהכרה: אעפ"י שהעדים הראשונים אמרו שהכירוהו בטב"ע, מ"מ שמא היה כבר אחר ג' ימים למיתתו, ואין מעידין עליו, וגם להמקילים בספק ג', הרי בנ"ד איכא רגלים לדבר שכבר היה אחר ג', שהרי העדים האחרים אמרו שהושחרו פניו, וגם א"ה מסרית, עד שכמעט בטבע אי אפשר להשתנות ולהסריח כל כך תוך ג' ימים ק). ואף שהיה גופו שלם ואינו חבול, ולדעת ר"ת מעידין בכה"ג אפילו אחר כמה ימים, מ"מ לבי נוקפי מאוד לסמוך בזה על דבריו, מכיון שהתרוגים כתבו שאין דבריו מחוורים בעיניהם א). ואעפ"י שהוכרו בגדיו, הרי אנו חוששין לשאלה.

שו"ת סדר אליהו רבה סי' ג'

הנידון

(והזכיר שמו שהיה נקרא בו בין הגוים, ושהיה יהודי ושעשה שר) בפקודת המלכות, אמר לו להתפלל תפלת התוהרים ולא רצה, ואמר "שמע ישראל", ואחר זאת שם את החבל על צווארו וזנקו, ונשא אותו משם וקשר עליו אבן והשליכו בים. עוד העיד ע"א שגוי שומר בבית האסורים עמד פעם בחנות גיסו של ההרוג הנ"ל, ובתוך שהיו מדברים מענין משא ומתן, שאל הגוי את בעל החנות מה הדבר שזה ימים שאין הוא קורא לו בעסקו מה שלא היה כן לפנים, ובחיות הדבר מפורסם שזה הגוי הרג את הנ"ל, ע"כ אמר לו העד וכי אינך יודע שזה בעל החנות הוא גיסו של פ', אז אמר הגוי ומה אשם יש לי בזה, כי כן הוא דרך כל השומרים שבבית האסורים הנ"ל, ורוב

באיש שהמיר דתו באונס לדת האיסלם, ונעשה אצלם שר, ונשא אשה יהודית, ואחר זמן נאסר האיש בפקודת מלכות קושטא, והושם במגדל שרוב הנאסרים שם עומדים למיתה, ואחרי ימים מספר נשמע שנהרג בידי המלכות, ויש שאמרו שסיבת הריגתו היתה על שהיה שומר דת ישראל, ואחר כמה ימים שמו אפוטרופוס על נכסיו ועל בניו מטעם המלכות, ומסרו כל נכסיו לידו, ועשו לו שטר אפוטרופוסות בערכאותיהם. והעיד ע"א שיום לאחר שנשמעה הריגתו בא גוי שהיה ידוע שהוא משומרי בית האסורים הנ"ל, ושאל ליהודים שעמדו שם מה פירוש המלים "שמע ישראל", כי לפני שהרג לפ'

קל"ז אות מ"ה. (ד) ס"ק ר"א אות ו'. (ה) ס"ק קל"ח אות כ"ב.

(ו) ס"ק קל"ח אות ל"ד.

צח) ס"ק שצ"ה אות ו'. צט) ס"ק קל"ז אות ל"ז. (ק) ס"ק

רכ"ט אות י"ב. (א) ס"ק רל"ז אות ג'. (ב) ס"ק ק"ז אות ד'. (ג) ס"ק

השרים הנחרגים בפקודת המלכות נהרגו בידי, ואמר לו העד כי בודאי גם קבר אותו, והשיב כי השליכוהו לים, וסיפר כל ענין הריגתו כנ"ל.

צדדי הספק

בעדות: בזה שנשמע עליו שנהרג, הא אין משיאין עפ"י קול הברה, ובדברי הגוי שאמר שנהרג, יש להסתפק: א. דבריו בין בפעם הראשונה בין בפעם השניה היו ע"י שאלה, דבפעם הראשונה שאמר מה פירוש "שמע ישראל", בודאי שאלוהו השומעים על מה זה הוא שואל, וע"ז הוא שסיפר כל הענין, וגם בפעם השניה לא אמר הגוי דבריו אלא אחר שאמר לו העד שבעל חנות הוא גיסו של ההרג, ובפרט שסיפור ענין ההריגה היה רק אחר ששאל אותו העד אם קברו, ב. כיון שהגוי נטפל בהריגתו בשליחות המלכות, אי"כ שמא הוא כשמע מקומנטריסים של עכו"ם פ' נהרג, דאמרינן אל ישיאו אשתו, ג. לפי מה שאמרו אנשים שזה נהרג על שהיה שומר דת ישראל, וגם בלא"ה ידוע שהיה מפורסם בין הגוים שהיה שומר דת ישראל, אי"כ אפשר שהגוי אמר כן כדי להפחיד שלא יעשה אחר כמוהו, או כדי לבזות את היהודים, ד. י"א דכשהבעל מומר דינו כקטטה, ובע"א בקטטה הרי אין ע"א נאמן, כזחות: שלא אמר שמו ושם אביו ושם עירו.

צדדי ההיתר

א. עפ"י עצם העובדא אף בלא דברי העדים, אף דבנ"ד היה קול בעיר שפ' נהרג ע"י המלכות, והדעת נותנת שרוב האומרים כן הוא רק מפי השמועה, מ"מ אין זה בגדר קול הברה שאין משיאין על פיו, דלא נאמר כן אלא במי שיצא לדרך ולא הגיע למקום שרצה ללכת, דבזה איכא למימר דאפילו אם אמת שמת אותו פ', אפשר שאין ידוע ואין רואה, והקול שיצא הוא מחמת העדרו, ונמצא שאין כאן שום עדות על מיתתו, אבל בנ"ד אם אמת הדבר שנהרג ע"י המלכות, ודאי שיש רואה וידוע, והמה שומרי בית האסורים, והשליח עם תגור דין, ואנשי ביתם, וגם יש ששמעו מהם, וכיון שכן הרי עדות שלמה לפנינו ז. ועוד דלא הוי קול הברה אלא באומר שמעתי שמת ואינו יודע ממי שמע, או שאומר שמעתי מפי ששמע כן, ואותו פ' אינו לפנינו למיבדקיה ממי שמע, דכיון שתולה האמירה בשמיעה, אמרינן דאינו אלא קול הברה, אבל באומר מת פ' סתם, ולא הספקנו להקור ממנו מנין ידע, או שאומר שמעתי מפי שמת, ואותו פ' ליתא קמן, כל כי האי תפיסין ליה לעדות שלמה, וא"כ בנ"ד שהכל אומרים בפה מלא שנחנק, ולא הספקנו לבדוקם מנין להם כן, מסתמא נתפוס במושלים ששמעו כן ממי שראה והניקה, או ששמעו ממי ששמע איש מפי איש עד שהא' ראה בעצמו המעשה ז. ואין לחוש דכל מה שהיו אומרים מת פ' אינו אלא מחמת האומדנא שנעלם, דלדעת רובא דרבוותא לא חיישינן דמחמת הקול הוא דמסתי' ט. ואפילו להחוששים להכי, לא אמרו כן אלא כשהאומדנא היא מחמת שיצא לדרך ונעלם, ולא נודע מה היה לו, אבל בנ"ד דאיכא קושטא דמיתלתא קמן וברור הדברים שזה נחנק ע"י המלכות, בהיות שאחמול ראיונהו שנאסר במגדל, ורוב הנאסרים שם למיתה הם עומדים, ועכשיו הוא חסר לפנינו, ולא מסתבר כלל לומר שהעבירותו למקום אחר, דכל כי האי קלא הוי ליה, ודאי האמת שהוא חנוק, וכל שיעידו עליו אח"כ שנחנק, למה נאמר שלא שמעו כן ממי שראה זאת, עוד יש טעם להתיר בנ"ד שנתמנה אפוטרופוס על נכסיו ועשו לו שטר אפוטרופוס בערכאותיהם, ואין ספק שכתוב בשטר ההוא שלהיות שפ' מת או נהרג שמו אפוטרופוס על נכסיו, ולכן אם ימצא מעיד לפנינו שראה בשטר ההוא כתוב כן, הוי עדות שלמה להשיא אשתו, דבמצאו שטר כתוב פב"פ מת תנשא אשתו, ואף שזה אינו אלא בכתב ישראל, אבל כתב גוי לא מהני, מ"מ הרי הטעם הוא משום

דכשאין כתוב בו אלא פב"פ מת, מוכח שבא להתיר או להעיד ואינו מסל"ת, אבל בנ"ד דכתב זה לא נחית לומר דפ' מת, אלא עיקרו הוא בדבר האפוטרופוסות, מהני אף דהוי כתב גוי י, עוד יש להתיר מטעם דהוי כשטרי ערכאות דמהני לענין ממזנא, וכ"ש בעונג, ואף שהרשד"ם כתב דבזמן הזה אין לסמוך על כתבי ערכאות, דרובן מקבלי שוחד, תנה הרשד"ם לא היה מתושבי עיר המלוכה קושטא אלא בשלונקי ואגפיה, וידוע שכל השופטים הנשלחים מקושטא לכל המקומות הם מקבלי שוחד, דכיון שהם מחוץ לעיר המלוכה אין אימת מלכות עליהם, אבל השופטים שבקושטא, וביתור השופט הגדול שהוא ממונה מיד המלך, ודאי אימת מלכות עליו, ואף אי נימא דאין לסמוך על שום שטרי ערכאות משום דמקבלי שוחד, מ"מ בנ"ד שבא השופט לעשות שטר אפוטרופוסות ומגיד בו שפ' נהרג, איך יכול לומר שנהרג אם האמת שלא נהרג יא, וכיון דהוי שטר ולא שאמרו כן בעל פה, אין זה דומה לשמע מערכאות דאינם נאמנים יב, ובר מן דין אינו ענין להחליט דשמע מערכאות, כיון שבנ"ד אין השטר בא להודיע מיתתו אלא האפוטרופוסות יג, ואף אם לא היה כאן שטר אפוטרופוסות כלל, מ"מ כיון שידוע לנו שנתמנה אפוטרופוס על נכסיו, וידוע במלכות זו שאין ממנים אפוטרופוס בערכאותיהם אלא על אדם מת, הרי עדות שלמה לפנינו שמת.

ב. ע"פ דברי העדים, ואת הספיקות שנסתפקו בדבריהם, יש להתיר כדלהלן: א. אף אם נניח שהיהודים שאלו בפעם הראשונה לגוי על מה הוא שואל בענין שמע ישראל, הרי אין כאן שום שאלה על פלוני זה, גם בדברי הגוי בפעם השניה, אף שהעד אמר לו שזה גיסו של ההרג, כיון דליכא שאלה אם חי אם מת, אלא אדרבא השואל הראה לו שכבר היה פשוט אצלו מיתתו, אי"כ אין כאן שאלה דמפיק מידי מסל"ת יד, ואף שאופן הריגתו לא סיפר אלא אחר שנשאל אם קברו, מ"מ הרי לא נשאל מענין ההריגה אלא מהקבורה, ועוד דבתחילת דבריו שהתנצל על שהוא היה ההרג, כבר די להתיר, שהרי הסכים עמו שנהרג, ואף אם נאמר שאין בתחילת דבריו כדי להתיר, מ"מ כיון שכבר דיבר מענין ההריגה לפני שאלת הקבורה, לא נפיק מדין מסל"ת [כמבואר בסעיף ט"ו], ב. כיון דגוי זה אינו בעצמו הממונה על ההריגה, אלא שליחו של הממונה, אינו בכלל קומנטריסים שאינם נאמנים טו, ועוד דהחשש בקומנטריסים י"א שהוא משום התפארות, ובנ"ד מפורסם במלכות זו כי זה ההרג האסורים אע"פ שהוא כדן המלכות, מ"מ שנוא ומשוקץ הוא בעיני כל העם, וא"כ ליכא בזה משום התפארות, גם מהתנצלות הגוי שאין בו האשם, נראה דהאמת הוא כן, דאל"ה היה לו לומר שלא הרג אותו, ועוד דכיון שהגוי הא' אמר במסל"ת שהשליכו לים, זה הוי כמו קברתיו, ובכה"ג י"ל דלא עבידי לאתחזקי שקרייתו טז, ומה גם שסיפר מענין אמירת שמע ישראל, ושללא רצה לומר תפילת התוגרמים, שזה הוי הוכחה ברורה שדברי הגוי אמת, שכן דרכם של מומרים שבשעת מיתתם אומרים פסוק זה, וכ"ש פ' זה שהומר לאונסו, וידוע שכל ימיו היה שומר דת ישראל בכל מה דאפשר, עוד אחרת יש בנ"ד דהרי י"א דהיכא דידעינן דקושטא קאמר לא בעינן מסל"ת, וא"כ גם בנ"ד דברור לנו ע"י כל העובדות שנתבארו שנהרג, בודאי דהגוים אמרו האמת, ג. לפי מה שנתבאר לעיל דמוכח דקושטא הכי הוי, אי"כ אין גם לחוש שכיוון להפחיד, ובלא"ה כיון שאין שום הוכחה בדברי הגוי הא' שכיוון לאיזה דבר כי אם לדעת מה הוא שמע ישראל, אלא שאגב זה סיפר כל המאורע, אין לנו לחוש מעצמנו שכיוון להפחיד, ד. אף שהיה מומר, הרי ידוע שהומר לאונסו, וגם אחרי כן היה שומר תורת ישראל בסתר בכל האפשר, וגם נשואי האשה אליו היו אחרי שכבר הומר, לכן לא הוי כע"א בקטטה יז, כזחות: ויכא

ק"א אות י"א. (ח) ס"ק ק"ג אות א'. (ט) ס"ק ק"ז אות י"ד. (י) ס"ק ק"ז אות י"ז. (יא) ס"ק ק"ז אות ח'. (יב) ס"ק ק"ט אות י'. (יג) ס"ק

(ז) ס"ק מ'. (ח) ס"ק נ"ד אות א'. (ט) ס"ק צ' אות א' ובי. (י) ס"ק (יג) ס"ק

ושחיתו שר, ושהושם במאסר מצד המלכות, בכל זה יש די נחותר לדעת שהוא זה בלי ספק יח).

שמחארין אותו באופן שאין להסתפק באחר, מהני גם בלא אמירת שמותיו, ובגיד מה שאמר שמו אצל הגוים, ושהיה מן היהודים,

שו"ת סדר אליהו רבה סי' י"ב

אחת, ומה גם כי אליבא רובא דרבוותא לא בעינן כלל שהיה אף שאנו מחמירים כדעת המצריכים שהיה, וגם לא נחיר אשה נגד דברי הריב"ש המצריך שיעור שהיה גדול, מ"מ בנ"ד ששהה עליו ב' שעות יש להתיר אליבא דכו"ע יט).

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה ע"י מציאת המת

בהפרכה: כיון שכל גופו מלבד הראש היה בתוך המים, לא חיישינן שנשתנה מתרי טעמי, חדא דכיון שכל גופו במים, מועיל הדבר גם להראש שלא ישתנה, ועוד דכיון שהראש סמוך למים כל כך, א"כ אף כשהמים נח לא יבצר מהיות גלים קטנים העולים על הראש, ואינו משתנה כ). ועכ"ז לא נסמוך ע"ז לבד להתיר, והא איכא בנ"ד טעמא אחרינא להתיר, לפי הסוברים דבספק אשתאי באיסור דרבנן יש להקל כא). ובפרט כשנצרך לזה דעת הסוברים דבב' עדים מהני גם באשתאי כב). במיתתה: דעת הרבה ראשונים דבתרי סהדי לא בעינן קברתיה, אלא דתרי"ף מצריך קברתיה גם בב' עדים, אך בב"ד שכבר יצאה האשה מאיסור' בלא"ה, בכה"ג כבר הסכימו האחרונים דלא בעינן קברתיה כג).

הגידון

העיד ע"א שבנסעו בספינה בים, ראה לפניו ספינה אחרת ובה ג' יהודים, וביניהם בעל העגונה, והספינה נהפכה, וב' האחרים ניצולו, והבעל טבע ולא עלה, ושהה עליו כשתי שעות ולא ראהו עוד. עוד העיד הג"ל עם עד שני, שאחר כמה ימים מהטביעה ראו ע"פ המים גופת איש, וראשו בין האבנים, וגלי הים עוברים על פניו, והכירוהו כי הוא הנטבע, ופניו היו שלימות בלי שום חבלה.

צדדי הספק בעדות הטביעה להוציא מאיסור'

כיון שלא שהה אלא ב' שעות, שמא לא הוי בזה כדי שיעור ש"ב.

צדדי הספק להתיר לכתחילה ע"י מציאת המת

בהפרכה: כיון שהיה ראשו על גבי האבנים חוץ למים, שמא אשתאי ואינו ניכר. במיתתה: באומר מת במים או במלחמה, בעינן שיאמר קברתיה, וליכא.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור' ע"י הטביעה

כיון דאשכחן למהרי"ט והפני משה שעשו מעשה להתיר בשהה שעה

שו"ת גנת ורדים כלל ג' סי' ד'

צדדי ההיתר ע"י מציאת המת

א. אף דהוי ספק אשתאי, מ"מ הרי ידוע דאיכא בזה ג' שיטות, י"א דבראה הטביעה בעינן שיראנו לאלתר, וגם שיהיה בו סימן מלבד הטביע, אבל בלא ראה הטביעה לא בעינן לא לאלתר ולא סימן, וי"א דאין זה תלוי בראה הטביעה או לא, אלא דבאין גופו שלם בעינן לאלתר וסי', ובגופו שלם לא בעינן, וי"א דבכל גוונא לאלתר בעינן וסי' לא בעינן כח). ובנ"ד כיון שלא ראו הטביעה, הרי לשיטה הא' מהני, ואף שידעו מהטביעה, כבר הסכימו האחרונים דשמיטת לא הוי כראיה כו). ולשיטה הב' כיון דבנ"ד היה גופו שלם, אף ששיפולי בטנו עם הברית היה אכול, הוי גופו שלם כו). ומהני ההכרה בטב"ע בלבד אף דאשתאי, ואפילו את"ל דמפאת חסרון הברית מקרי אין גופו שלם, ובעינן לאלתר וגם סי', מ"מ לענין לאלתר איכא ס"ס, ספק שמא מה שהמים נגעו בראשו הוי כאילו הוא עדיין בתוך המים, ואת"ל דהוי כמונח ביבשה, מ"מ שמא ראוהו מיד טרם דאשתאי כח), ולענין סי', הרי לענין זה סגי גם סי"א כט), והסימנים שאמרו בנ"ד בודאי לא גרע מסי"א, וגם להשיטה הג' דבכל גוונא בעינן לאלתר, כבר הוכחנו דבנ"ד מהני ההכרה מטעם ס"ס, ואפילו בדאורייתא אולינן לקולא. ב. אף שהיתה בו מכה, הרי י"א דבתושלך למים לאחר מיתתו, לא אמרינן מיא מרוז מכה ל), וגם י"א דמכה אינה מעכבת ההכרה, אלא כשהיא בפרצוף לא), וא"כ בנ"ד הוי ס"ס, דשמא כשתכו אותו בחנית מת מיד, ורק אחר שמת נפל למים, ובכה"ג הרי מיא לא מרוז המכה, ואפילו את"ל דבעודו חי נפל למים, שמא הלכה כהסוברים דכשהמכה אינה בפרצוף כבנ"ד, מהני ההכרה, ותו דהרי י"א דמיא מרוז מכה לענין אחר אתמר, ולא לענין קלקול הצורה לב). ג. אף שהיה נפוח קצת בפניו, מ"מ כיון שלא היה נפוח הרבה אפשר דאף שהתפיהה

הגידון

איש אחד הפליג בספינה, והעידו ב' עדים שכליל כ"ז לחודש באו לסטים על הספינה, ונלחמו עם בעל הספינה וגברו עליו, והעד נתיימש מיד מנכסיו וישב לו מנגד, וכשהלסטים שאלוהו אית גכסיו, הראה להם מיד מקומם, ולא פגעו בו לרעה, ובעל האשה עמד כנגדם בדברים ובהכרעת יד, והכוהו בארכובתו בחנית, ונפל למים ונטבע ולא ראוהו עוד. מיד כשנדע הדבר שלחו הב"ד ב' אנשים לחפשו, והעיד א' מהם שראה גוף מת מוטל על שפת הנחל, והמים גוגעים בראשו, ופרצופו היה שלם, אלא שהיה נפוח קצת בפניו, ושיפולי בטנו עם הברית היה אכול, והיתה לו מכה בארכובתו, ועמד עליו והתבונן בו, והכירו היטב בטב"ע בפניו, ובזקנו שהיה אדום, ושהיה גבה, וגם איזה סימן כורזעו, גם העד הב' העיד שהכירו בתבנית גופו ובסימנים הג"ל שהוא הנטבע, וגם שאצבעות ידיו ורגליו היו דקות באופן משונה משאר חלקי הגוף.

תשובת ר' דוד גרשון שם

צדדי הספק בעדות הטביעה להוציא מאיסור'

שהמעשה הלז היה בששה ועשרים לחודש, שאז אין אור הלכנה מבהיק, ובבציר מאור הלכנה לא סגי, וא"כ שמא עלה הנטבע מיד והם לא ראו כד).

צדדי הספק במציאת המת

בהפרכה: בטב"ע: א. שמצאוהו בשפת הנחל, ושמא אשתאי אחר העלותו מהמים לפני שראוהו. ב. שהיתה מכה בארכובתו והרי מיא מרוז מכה. ג. שהיה נפוח קצת בפרצוף, והרי כל החשש באשתאי הוא דלמא תפח, והכא הא תפח. בסימנים: שמא אינם סימנים מובהקים.

אות כ"ד. (כז) ס"ק ר"ג אות א'. (כח) ס"ק ר"ג אות פ'. (כט) ס"ק ר"ז אות ט"ז. (ל) ס"ק רכ"ג אות י"א. (לא) ס"ק רכ"ג אות ט"ה. (לב) ס"ק רכ"ג אות א'.

יח) ס"ק קנ"א אות ח'. יט) ס"ק רפ"ט אות י"ב. כ) ס"ק ר"ג אות ה'. כא) ס"ק רכ"ה אות י'. כב) ס"ק רכ"א אות י'. כג) ס"ק רע"ח אות ז'. כד) ס"ק רפ"ט אות כ"ט. כה) ס"ק ר"ז אות א'—י"ב. כו) ס"ק ר"ז

להחליק באבוקות כלילה, עוד יש להקל בזה, משום דבתר סהדותא דבי תרי לא דייקנן מ).

צדדי ההיתר במציאת המת להתיר לכתחילה

ע"י הטב"ע. א. הא דאין מעידין באשתהי, אינו משום שודאי נשתנה ואינו ניכר, אלא דהוי ספק שמא נשתנה, וא"כ יש מקום לומר דהיכא דליכא אלא איסור דרבנן כבג"ד, יש להקל מא). וכ"ש בג"ד דאינו אלא ספק אשתהי, דיש להקל מטעם ס"ס, שמא לא אשתהי, ואת"ל דאשתהי שמא לא נשתנה, והוי תרי ספיקא במלתא דרבנן מבר). ואעיקרא דמלתא דבעינן שיראהו בשעתיה, הרי רבו הסוברים דבלא ראה הטביעה לא בעינן בשעתיה מ). והריב"ש שחכך לומר דשמע מהטביעה הוי כראה הטביעה, לא אמר כן אלא בדרך חששא בעלמא מ). וכיון דעיקר מלתא דחששא זו הוא דילמא מסהיד באומדנא, א"כ כשהדבר מוכיח שלא העיד באומדנא, יש לסמוך על עדותו, ובג"ד כיון שנשלח ע"י הב"ד לברר ענין מיתתו, והאי שמשים לב תרבה לכיון הדבר, ואין לחוש דאומר בדדמי מ). ועוד דכיון שראשו היה נוגע במים, שמא הוי כמנוח כולו במים, ואף הרוצה לחלוק בזה, מ"מ יודה דספק הוי, וככל שמתרבים הספיקות, רווחא טובא שריותא דהך איתתא מ). ב. כיון שלא היה נפוח אלא קצת, יש להקל, ועוד דהרי בנפוח קצת ועודו במים והאי יש להקל, ובג"ד הרי היה ראשו נוגע במים, וא"כ לענין מקצת נפחה זה, תועיל מקצת נגיעתו במים מ). ועוד דכיון שהעד הרגיש בו שהוא נפוח, ואעפ"כ אמר שהכירו, בודאי יש לסמוך עליו מ). וגם יש להקל בזה מטעם שנשלח ע"י הב"ד לברר הדבר, וגם משום דליכא בג"ד אלא איסור דרבנן. ג. אף שהיתה בו מכה, מ"מ הסברות שכתבנו לעיל להקל, יועילו גם לענין ספק זה, ובר מן דין, הרי י"א דכשהמכה אינה בפרצוף פניה, לא מעכבת ההכרה מ). ואפילו להמחמירים במכה גם כשאינה בפניה, הרי י"א דהיינו דוקא כשנחתכו רגליו נ), ואפילו להמחמירים ביותר וסוברים דבכל מקום שהיא מעכבת ההכרה, מ"מ כיון שנשלח להכירו וראה שיש בו מכה, ואעפ"כ אמר שהכירו, סמכין עליו, ועוד דכיון דבג"ד הוי רק איסור דרבנן, יש לסמוך על הסוברים דמכה אינה מעכבת ההכרה אלא כשהיא בפניה נ). ד. יש לסמוך על דברי העד הא' שדבריו מבוררים יפה שהכירו היטב בטב"ע דפרצוף פניו, ותוספת הדברים שאמר הסימנים, אינם מפסידים תוקפה של העדות נ).

שו"ת גנת ורדים כלל ג' סי' כ"ה

תשובת ר' דוד גרשון

צדדי הספק בעדות הא'

בהכרה: שלא הזכר בפניו כלל אלא, ע"י סימנים, ויש להסתפק אם הם סימנים מובהקים.

צדדי הספק בעדות הכתב

בזהות ובהכרה: א. דליכא אלא שמו וכינויו בלא שם עירו. ב. שלא נזכר כמה ידע והכירו שהוא פ', ועוד שכתוב בגב"ע ברוך יודע האמת, ואולי הכוונה דבעצמם נסתפקו דשמא בדדמי קאמר כיון שלא פירש כמה הכירו.

צדדי ההיתר בעדות הא'

אף דסי' הקרתה הנתק והמכה פשיטא דלא הוי אלא סימנים גרועים,

היתה בפניה, יש להקל, אלא דמ"מ מידי ספיקא לא נפקא ל). ולהתיר ספק זה יש לצדד, דמה שתועד בג"ד שאצבעות ידיו ורגליו היו דקות מאוד, הוי סי' מובהק ד).

תשובת המחבר שם בס' ה' על הגידון הנ"ל

ונסתפק עוד בעדות הטביעה

בעדות: כיון שבאו עליהם לסטים, הוי כמלחמה דאפשר בדדמי קאמרי, ויש לחוש שמפתח הלסטים ומנהלחם לא שמו אל לבם לכיון יפה טביעתו של הבעל, בטביעה: הרי לא אמרו כלל ששהו עליו עד כדי שת"נ.

ובעדות ההכרה נסתפק עוד

שמא מה שאמר העד הא' שהכירו בטב"ע, הוא רק מפאת הסימנים שראה בו, והרי סימנים אלו שאמר אינם סימנים מובהקים, והעד הב' הרי לא אמר כלל שהכירו בטב"ע, אלא כתבנית גופו דהוי כארוך וגו', וגם סי' ואצבעות הדקות, נראה דגרעא טובא.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור"ע ע"י עדות הטביעה

בעדות: בג"ד איכא ב' עדים על הטביעה, ובתר סהדותא דתרי סהדי היכא דאפשר לצדד שדקדקו בדבר יפה, לא דייקנן, וא"כ לא חיישינן דאמרי בדדמי, ולא כיוונו יפה בטביעתו מ). ומלבד זאת הרי העד נתיימש מיד מנכסיו וישב לו מנגד, ולא פגעו בו הלסטים, ואם כן הוי כאשה במלחמה קטנה, דנאמנת משום דכלי זיינה עלה ל). ועוד שהעדים ביחנו וביררו דבריהם כיצד היה ענין הריגתו, וכל שביררו דבריהם כל כך, לא חיישינן דקמסהדי באומדן דעתא ל). בטביעה: א. אף שלא אמרו ששהו, הרי י"א דבטביעה בלבד סגי ולא בעינן שהייה, וא"כ בג"ד דנסתפק לנו אי הוי שם שהייה, תלינן להקל מטעם דהוי ס"ס, שמא שהו, ושמא לא בעינן שהייה מ). ואפילו להמצריכים שהייה, מ"מ כיון שאמרו ולא ראוהו עוד, משמע דשהו עליו כדי שת"נ לט). ב. אף שזה היה כליל כ"ו לחודש, שאז אין אור הלכנה מאיר, מ"מ כיון שאמרו העדים שלא ראוהו עוד, יש לנו לתפוס דבריהם כפשטן שבחנו היטב וידעו שלא עלה, ויש לנו לאוקמי שזה היה בתחילת הלילה, שעדיין לא שקעה לגמרי והרירותה של תמה, או שהיו הבוככים מבחיקים, שלא היה עת מעונן, או שהיו אבוקות דולקות, ומה גם שכן דרך הספנים

הגידון

ע"א העיד שאהרן גומארא יצא מביתו שברשיד ונעלם, והלך העד לחפשו ממקום למקום, ושאל לאנשים אם לא מצאו איזה אדם הרוג או טבוע, ובמקום אחד אמרו לו שקברו שם אדם לפני ג' ימים ולא ידעו מי הוא, והוציאוהו מקברו, והיה חבול בפניו ועיניו נמקו בחוריהו, והכירו שהוא הנעלם הנ"ל ע"י שהיה לו קרחה ונתק כראשו, ומכה בורועו השמאלית, ושתי שיניים תאמצעיות שבשורה התחתונה היו שבורות, והוסיף עוד שגם איש אחר מתושבי המקום ההוא הכיר אותו שהוא הנעלם. עוד נתקבל כתב גב"ע שהיה כתוב בו: בפניו עדים העיד פכ"פ על אהרן גומארא הטבוע בגילוס, שהכירו העד והשתדל בקבורתו, וברוך יודע האמת. ואמר העד הא' כי העד שבכתב הוא הוא תאיש שאמר עליו שהכיר את המת.

אות י. (מ) ס"ק רל"ז אות י"ב. (מו) ס"ק רל"ז אות כ"ד. (מז) ס"ק רל"ז אות נ"ה. (מח) ס"ק רכ"ט אות י'. (מט) ס"ק רכ"ג אות ט"ו. (נ) ס"ק רכ"ג אות כ'. (נא) ס"ק רכ"ג אות כ"ז. (נב) ס"ק קפ"ד אות י"ג.

(ל) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ח'. (לה) ס"ק שצ"ה אות ב'. (לו) ס"ק תי"ב אות י"ג. (לז) ס"ק רס"ט אות כ"ג. (לח) ס"ק רצ"א אות א'. (לט) ס"ק רצ"ב אות ט'. (מ) ס"ק רס"ט אות ל'. (מא) ס"ק רכ"א אות ג'. (מב) ס"ק רכ"ה

בפניו, ולא הכירו אלא בסי' הנ"ל, אי"כ אין מקום לומר בעדים הבאים אחריו שהכירוהו בטבע. ואם היו בו גם סימנים אחרים, היה הא' מזכירם. ודווקא לומר דאיש זה שהיה מעיר אחרת ידע בו איזה סימ, והעד הא' שהוא מעירו ורגיל עמו הרבה, לא נזכר לו סי' זה.

דודי ההיתר בצירוף ב' העדות

מלשון הגב"ע שכתב בו שהעיד על פ' הטבוע בגילוס, בה"א הידיעה, משמע שענין טביעתו היה ידוע אצל אנשי מקומם, ועדותו של העד היא רק על תהכרה, וא"כ הרי ידענו שנטבע, ואף שלא הוזכר ששהו עליו עד שת"נ, מ"מ הרי יש הסוברים דלא בעינן שהיה להוציא מאיסור'ת, וא"כ הרי ס"ס, ספק שמא היתה שם שהייה, ושמא הלכה דלא בעינן שהייה, ועוד דכיון דאנשי המקום הנ"ל אינם לפנינו לשאלם, תלינן להקל, וא"כ אין על אשה זו אלא איסור דרבנן בלפד נז). ושוב יש לסמוך על סי' השינים, כדי להתירה לכתחילה נז).

ובסי' כ"ז שם כתב דחכם אחד פסק ע"ז, דאולי מה שכתבו על פ' הטבוע הוא משום שמת זה שהוכר נמצא בנהר, ונמצא שעל העולם ליכא עדות טביעה כלל. ודחת דכיון שמפשט לשון העדות מתאמת ענין טביעתו של זה, אין לנו לחוש לזאת. ואע"פ שהעד הא' לא ידע לפני כן מהטביעה, אין לא ראינו ראיה, ויש לנו לומר שהם ידעו מהטביעה באופן המועיל.

ובסי' כ"ח שם בחתימת המחבר ועוד ב' תכמים כתוב, דיש להתירה מטעם די"ל דע"י עדות הטביעה יצאה מאיסור'ת, וניתרת לכתחילה ע"י סי' השינים, ואת"ל דאין עדות טביעה זאת מספקת להוציאה מאיסור'ת, דלמא הסי' הנ"ל הוא סימ, ויש בזה כדי להתירה לגמרי.

שו"ת דרכי נעם סי' י"ג

שעה ואינו ניכר, ובספק אישתהי מחמירין. בסימנים; הסימנים שהכירוהו בהם לא היו סימנים מובהקים.

דודי ההיתר בעדות הראשונה להוציא מאיסור'

בעדות: כיון שהשאלה לא היתה על היהודי הנעדר חשיב הגוי שפיר מסלית נז). וגם כבר הורו הפוסקים דמתמת זה שראת הגוי המספר שמחפשין אחר היהודי לא נפק מחזקת מסלית נז). בזהות: כיון שלא היו בספינה רק ארבעה יהודים ושלשה מהם גיצול, אי"כ אעפ"י שלא הוזכר כלל זכותו של הנטבע די לנו באומרו שיהודי נטבע וידענו כי כוונתו על היהודי הרביעי, בפרט שתזכירו בשם חכם, ונזכר שלאיש הגוי קראו בשם חכם, ובודאי ע"ז כוונתו נז). במיתת: בנ"ד שזעלה וירד במים וחרחר בגרונו הרי היתה טביעה ודאית למיתת, והוי לן לומר דאותה העדות מספקת להתיר את אשתו לכתחילה, אלא שאיני בדאי להורות בענין חדש, מ"מ ודאי דהאי עדיף טפי משהו עליו כדי שת"נ והו"ל רק איסור דרבנן נז).

דודי ההיתר בעדות השניה להתיר לכתחילה

בהכרה: כיון דאין כאן רק איסור דרבנן יש להתיר בספק אישתהי נז). ועוד דאפילו בודאי אישתהי היה אפשר להתיר — בנ"ד דהוי רק אישד"ר — כיון דהיו שני עדים שהכירוהו נז). מה גם דאיכא סימנים אע"פ שאינם מובהקים.

גם בבני חיי סי' י"א השיב על גר"ז ומסיק להתיר, וכן הסכימו שם להתיר דרב דוד קונפורט, בסי' ט', ותרב שמואל ויטאל בסי' י'.

מ"מ סי' שתי השיגים האמצעיות התחתונות השבורות, שיש בזה סי' מנין וסי' מקום דעתי נוטה דהוי סימ' נז).

דודי ההיתר בעדות הכתב

בזהות ובהכרה: א. כבר כתב הרשד"ם דרוב הפוסקים הסכימו דבשמו ושם אביו סגי נד), והרי כינויו עדיף משם אביו נז). ואף שנהרשד"ם עצמו חשב לדעת מיעוט הפוסקים דבעי גם שם עירו, והוצרך בנדון לצרף עדות אחרת, הנה בנ"ד נמי הרי העד הא' אמר שגם איש אחר הכירו, ושהאיש האחר הוא המעיד בכתב הנ"ל, ובעדות הא' הרי איכא גם שם עירו. ב. אף שלא אמר כמה הכירו, מ"מ כיון שאין העד לפנינו, תלינן להקל שהכירו הכרה מעלייתא. ואף שמלשון הגב"ע נראה שהם בעצמם חששו בדדמי קאמר, אפשר דהם חששו כן מפני שלא אמר כמה הכירו, אבל אנו הרי קי"ל דבעד מפי עד אין צריך לשאלו וכנ"ל.

תשובת המחבר שם בסי' כ"ז על הגידון הנ"ל

ופסק על ההיתר של הר"ד גרשון בעדות הא'

דסי' השינים לא הוי סי' מובהק אלא סימ, ובנ"ד דהוי איסור דאורייתא אין לסמוך ע"ז.

בעדות המכתב

דנ"ד אינו דומה לשאר עד מפי עד דמהני, ודווקא היכא דלא ידענו כלל גופא דעובדא היכי הוי, לכן כיון שאמר סתם מת, אין לנו לחוש דילמא מסהיד בדדמי, אבל בנ"ד שנתבררה לנו העובדא ע"י העד הא', שהוא טיפל בו והוציאו ממקום קבורתו, והוא אמר שהיה חבול

הגידון

ארבעה יהודים הפליגו בספינה אחת שנטבעה אח"כ ושלשה מהם גיצולו והרביעי שהי' נקרא ע"י אנשי הספינה בשם "החכם" נעלם, ויצאו אנשי העיר לחפש אחריו ולא מצאוהו. לאחר' בא ע"א העיד כי כשעבר במקום הטביעה שאל למלח הספינה אדוות אחד מהיהודים של הספינה, והשיב לו הגוי שיהודי זה גיצל אבל היהודי החכם ראינו שהוא טובע בים ותפסו אותו בזרועו ולא יכלו לתחזיקו ועזבו אותו בים, וחזר ועלה וחרחר בגרונו ושוב שקע. שני עדים אחרים העידו כי הם מצאו בשפת הים גופת איש מת אשר כל בשר גופו נאכל לגמרי, ורק כל ראשו ופרצוף פניו נשאר שלם, והכירו כי הוא היהודי הנעלם מנוסעי הספינה הנ"ל. כן הכירוהו ע"י סימן של שתי הכאות חרב בראשו.

דודי הספק בעדות הראשונה

בעדות: סיפור הגוי היה ע"י שאלת היהודי, וגם ראת שהיהודים מתפשטים אחריו ויש להסתפק אי חשיב מסלית. בזהות: הגוי לא אמר שם האיש הנטבע רק קראו בשם חכם. במיתת: לא סיפר רק על הטביעה ובוזה לא נחרת אשת הנטבע, גם כי לא אמר ששהו עליו שיעזר כדי שתצא נפשו.

דודי הספק בעדות השניה

בהכרה: בטבע; שמא כשמצאו את הגוף כבר אשתהי חוץ למים

שו"ת דרכי נועם סי' נ"ו — נ"ז

צדדי ההיתר

בזהות : בנ"ד דידענו שאין כאן מי שהיה שבו ודר במקום פלוני ופורט מעות נחושת כי אם איש אחד בלבד שחזר משבי ומיד נתישב במצרים וידענו שאחיו נשוי לאשה במצרים, אין לנו למיחש לזה דאיתרמי עוד אחד כזה (טו). **במיתה :** אפי' אם נחוש לדעת הסוברים דע"א במלחמה ומים צ"ל קברתיו, לא מפני זה יתחייב שנאמר כן גבי דבר, דודאי קיל הוא ממלחמה ומים דהנהו רובם למיתה משא"כ גבי דבר, אשר ע"כ אינו רואה להחמיר בזה, כ"ש בנ"ד דאיכא שפת יתר שאמר, ומאותו חולי מת, כלומר דלא אמר בדדמי מפני שניגף בדבר, אלא ידע בודאי דמאותו חולי מת, איכא אפי' מי שמחמיר בעלמא בדבר יודה דבנ"ד הוי כאילו אמר קברתיו (טו), כ"ש דהנהו עד מפי עד חבר מן דין יש להקל (טו).

שו"ת דרכי נועם סי' ס"ג וס"ה

ב. גם הגוים שסיפרו לגוי זה המספר אל העד לא אמרו שם אביו ועירו. **בטביעה :** לא אמרו אפילו ששהו עליו שיעור שת"ב.

צדדי הספק בעדות השלישית והרביעית

בזהות ובהכרח : א. הגוים לא אמרו כל שמותיו של הנטבע. **ב.** הגוים ראו הטביעה ולא סג' בטב"ע בלבד ובעיניו גם ס"ג. ג. שמא ראוהו רק לאחר דאשתאי משהוצא מהמים, ואינו ניכר.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור' בעדות הראשונה

בזהות : א. הא דבעינן שיגיד שמו שם אביו ושם עירו, הוא כדי שמתוך כך נדע שעל בעלה של האשה שאנו דנים בהחירה מדבר, וכשמתברר מתוך דברי העד שעל בעלה של זו מדבר סג', וטפי עדיף משמו ושם אביו ושם עירו, ובנ"ד שאמר לו "מעירכם" הרי ששם עירו אמור, גם ממה שאמר "אסלאן הארוך" ולא קאמר "איש אחד ששמו אסלאן" משמע שעל הידוע לו מספר (טו), גם ממה שסיפר בשבחו, מחזיק הדבר שעל הידוע מספר (טו), ועוד כי אמר ס"ג שהיה ארוך ונסע עם שותפו, ואין ספק שנתברר על מי הוא סיפר, וכמו שמצינו שהתיר הרשד"ם בנדונו מדלא קאמר יהודי אחד אלא אמר פלוני סתם, ונ"ד עדיף טפי מהא דהרשד"ם. **ב.** גם הגוים שאמרו לעד המספר נראה שעל הידוע ביניהם דיברו, כי מדברי הגוי והמספר מוכח שלא איתר זמן רב עד שבא להשיג את אסלאן ושותפו בעברם את הנהר, ובאותו זמן אמרו לו אנשי המקום דבריהם, הרי שבדאי על אסלאן שהיה מבקש וידוע ביניהם אמרו, ואין לומר שבאותו זמן ממש הגיעו שמה שני אנשים אחרים שאחד מהם היה ארוך ושמו אסלאן, והוא ושותפו עברו הנהר, וממחרשד"ם מוכח שבהיתר דמדבר על הידוע לחוד מהני לקבוע זהותו (טו). **בטביעה :** בכלל דברי המספרים הוא ששהו כשיעור שת"ב, שהרי העידו על הצלת הגויה ושלא ניצולה אלא היא בהיותה אוחות בקרני הפרה, מכלל שעמדו שם כשנהפכה הספינה וראו שלא עלתה כי אם הגויה, ובכל זה יש יותר מבכדי שת"ב (טו), וא"כ בעדות זו יצאה האשה מאיסור'.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור' בעדות הב'

בזהות : גם מדבריו משמע בהדיא שעל אסלאן ושותפו הידוע לעד סיפרו הגוים, דאל"כ היה לו לומר דשני יהודים אחד מהם היה שמו אסלאן וכו', ועוד דאליב למה להם להזכיר שאסלאן הארוך לא היה

הנידון

ע"א העיד שבהיותו בעיר מסויימת שמע יהודים משוחחים ביניהם על המגפה שהשתוללה שם ושהפילה חללים רבים, בין המתים פירטו יהודי אחד ממצרים, ושהיותו חולה במגפה סיפר שיש לו אשה במצרים, וגם יש לו אח שה' שבו וכעת הוא במצרים דר במקום פלוני והוא פורט מעות פרוטות נחושת, ומת אח"כ מאותו חולי. כל זה העיד האיש ששמע מהיהודים משוחחים, ואמנם כל פרטי זהותו שאמר על האיש המת מתאימים הם לאותם של בעל האשה.

צדדי הספק

בזהות : לא אמר שמו שם אביו ושם עירו. **במיתה :** לא אמר שקברו ובע"א המעיד שמת בדבר יש סוברים דבעי שיאמר קברתיו כמו במים ומלחמת.

הנידון

לאשה אחת מאלכסנדריה נתקבלו ד' גב"ע על מיתת בעלה, כדלקמן: ע"א מתושבי אלכסנדריה העיר, כי פגש בגוי אחד ואמר לו הגוי: אין כל היהודים שוים, כי יש מהם שאוכלים ממאכלינו, אמנם אסלאן הארוך מעירכם תנחו נפשו הוא היה מחזיק בדתו, ולא היה אוכל ממאכלינו, וסיפר מענין מיתתו, כי היינו אני והוא ושותפנו ביחד, ורצינו לעבור את הנהר, ובהיותי עסוק קצת הקדימו הם ועלו לספינה, ובאותו היום היה רוח סערה, וכאשר באתי שם בשפת הנהר, אמרו לי שאסלאן הארוך ושותפו ירדו לספינה שנהפכה אח"כ על פיה, ולא יצא מהספינה שום אדם וזלת אשה אחת שניצולה, והיא לבדה יצאה. עד שני העיד שגוי אחד סיפר לו במסל"ת בזה הלשון: חיי לך שבק אסלאן הארוך ושותפו שלמה שהיו מוכרים אלמוגים, והם היו אצלי ביום ב' ויצאו והלכו למקום מסויים, למחרת הלכתי לאותו מקום וסיפרו לי עליהם, ואמרו כי שני יהודים עברו מכאן, אחד ארוך ואחד קצר ונכנסו לספינה שנהפכה אח"כ, ואסלאן הארוך לא רצה בתחילה ללכת עד ששותפו הכריחו ליכנס בספינה, וכשנהפכה הספינה נטבעו היהודים, ורק אשה אחת מנוסעי הספינה ניצולה ויצאה לעבר הנהר האחר, עוד הועד בשם עד זה השני, שאחר שהעיד בב"ד שמע עוד מפי גוי אחר כמו שאמר מקודם, ושהגוי השני הוסיף ואמר שאחר מספר ימים ראה את היהודי הארוך מת על שפת הנהר, והשליכו אותו בחזרה לנהר. עד רביעי העיד שנתאכסן עם חברו בבית יהודי אחד, ובתוך השיחה שם אמרנו: ישתבח שמו יתברך שכמו זה היום היינו עם אסלאן, וענה בעל הבית ואמר שבשבוע זה סיפר לו גוי אחד עליהם, ואמר שראה שני יהודים אחד שמן ואחד רזה המסבבים בעיירות, ונכנסו בספינה, וקם עליהם רוח סערה ונהפכה הספינה, והרזה נטבע תיכף ולא נראה יותר, והשמן ירד ועלה שתי פעמים ובפעם השלישית עלה וירד ולא נראה שוב, ואחר שלשה ימים יצא על שפת הנהר, והיה חגור חגורה של מעות ולקחו אותה, ואיני יודע אם קברוהו או לא. עוד הוסיף עד זה, שאחר השבת שמע מגוים שאמרו: חבל על אסלאן ושותפו שטבעו בספינה, עתה כבר עברו שלש שנים ולא נשמע מבעל האשה שנאבד, והסימנים הנ"ל הם כשלו ושל שותפו.

צדדי הספק בעדות הראשונה והשניה

בזהות : א. הגוי לא אמר שם אביו של הנטבע ולא שם עירו.

(ס) ס"ק ק"ג אות קמ"א. (ע) ס"ק רצ"ב אות י"ב.

אות י"ב. (ס) ס"ק קנ"א אות ח'. (סח) ס"ק תס"ו אות ה'. (סז) ס"ק תס"ו אות י"ב. (סח) ס"ק ק"ג אות קנ"ה.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

ע"י עדות הא' בעדות: לדעת הרבה פוסקים יש להתיר בשאלת גוי לגוי, מה גם שבג"ד נראה דקושטא קאמרי, ובוז יש מתירים אף בישראל השואל, ועוד דיש ס"ס להתיר, שמא לא שאל את הגוי, ושמא הלכה כהסוברים דשאלת גוי לגוי אכתי חשיב מסל"ת, ועוד דסתמא אין לחוש שהיה ע"י שאלה, ועוד דבעד מפי עד מקילים הרבה פוסקים לומר שהראשון תגיד באופן המועיל (עח). בזהות: א. לדעת מהרי"ט, ולי"א כן הוא גם דעת הב"י, יש להתיר מטעם מדבר על הידוע (לחוד עט). ועוד דבג"ד יש נוסף לזה טעם אחר להתיר דמי אתרמי שילכו לשם עוד שני יהודים באותה שעה עצמה, ושם האחד אסלאן וגם שהיה ארוך והשני יהיה שותפו, כל כי האי אתרמי לא חיישינן (פ). ב. י"ל דאדריבה כיון שאמר ש'אסלאן דרך כלל ולא מסר דברים כהווייתן, יש להתיר, דאמרינן כיון שבדברי הגוי המספר מבורר שנתכוין על אסלאן זה הידוע לנו, אנו דנים לומר שבדאי נתברר לו שעליו סיפרו לו הגוים האחרים, ואין חוששין שהם לא סיפרו לו כל הפרטים, דמה שיש שחששו לזה אינו אלא כשסיפר כל פרטי דברי הגוים, ובדבריהם חסרים פרטים הנצרכים להתיר, משא"כ בג"ד שסיפר דרך כלל שאמרו לו שאסלאן נטבע ולא מסר דברים כהווייתן, אין לחוש לזה פא. ע"י עדות הב'. בזהות: גם בעדות זו יש להוציא מחשש איסור, דנוסף לזה שהגוי דיבר כעל הידוע ביניהם, אמר גם שם אומנתו של הנטבע ושם שותפו (פ). וכיון שאמר מתחילה בפשיטות שהגוים סיפרו לו "עליהם", הרי דנתברר לו בודאות שעל אלו סיפרו הגוים, ועוד דכיון ששני האנשים האלו נפרדו ממנו על דעת ללכת למקום פלוגי, ולמתרתו אמרו לו שם ששני אנשים אסלאן וכו' נטבעו, לא חיישינן דאתרמי למתרתו שני אנשים אחרים עם כל פרטי הסימנים הללו (פ). ע"י היתר המכ"ט ובצירוף אומדנות, עוד יש טעם להוציא האשה מאיסור, ע"י דברי המכ"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעל האשה, אע"פ שלא הכירוהו יצאה האשה מאיסור (פ). ואין לחלק בין נמצא ביבשה לנמצא בשפת הנהר (פ), מה גם כי בג"ד נראה מלשון הגוי שקרוב לאותו מקום שנטבעו שם נמצא, דאם נמצא במקום רחוק היה אומר כן, ובצירוף כל האומדנות שבג"ד בודאי יצאה האשה מאיסור.

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה

ע"י העדות השלישית, בזהות ובהכרח: אם כי אין לומר שהגוי השני סיפר ודקדק בדבריו ממש כמו הגוי הראשון, מ"מ י"ל שתוכן הענין בדברי שניהם אחד הוא, ואמנם העד דייק בלשונו ששמע מגוי זה השני כמו שאמר מקודם, ולא אמר שהגוי השני אמר ככל דברי הגוי הראשון (פ). ואין להתמיר כלל בג"ד מטעם חשש זה, ובפרט שכבר יצאה אשה זו מאיסור, ואין לחוש דשמא כשראהו כבר אשתהי ביבשה, או שמא לא הכירו אלא בטב"ע בלבד בלא סי', דמלבד דיש מקילים בספק אשתהי, איכא ס"ס להקל, שמא הגוי לא ראה ולא שמע מהטביעה, והלכה כהסוברים דבלא ראה הטביעה מהני טב"ע בלבד (פ). ושמא כשגופו שלם מהני (פ), ובג"ד שלא אמר שגופו היה חבול, תלינן שהיה שלם (פ). עוד יש ס"ס יותר מרווח להתיר, דשמא ראהו לאלתר, והכירו גם בסימנים נוסף על הטב"ע, ושמא הלכה כהסוברים דבגופו שלם מהני בטב"ע לחוד, ושני הס"ס מתהפכים, ועוד דכיון שהוא עד מפי עד, הרי לדעת הרבה פוסקים תלינן להקל בין לענין לאלתר בין לענין הכרה בסי' (פ), וכ"ש בג"ד דהוי רק ספיקא באיסור דרבנן (צ). במיתת: גם במה שלא אמר קברתו

הפני לבוא בספינה, ועוד שאם אין אתה אומר שעל אסלאן ושותפו הנזכר הם מדברים, צריך אתה לומר שבאותו זמן נמצאו שם שני יהודים אחרים, אחד מהם ארוך ואחד קצר, והארוך שמו אסלאן, דהוי ארבעה אתרמי דלא חיישינן לה (עא). בטביעה: בזה שאמרו שרק הגויה ניצולה, הרי מעידים שעמדו שם עד שראו מי מהם ניצול, וזה צריך זמן רב ע"י. וא"כ בעדות זו ג"כ יצאה האשה מאיסור.

צדדי ההיתר בעדות הדי' להתיר לכתחילה

בזהות ובהכרח: א. מדברי בעל הבית שענה לעד שגוי אחד סיפר לו "עליהם", נראה שהבין בדברי הגוי שעליהם סיפר, ועוד דיש כאן ג' סימנים בדברי הגוי, א' שני יהודים, ב' אחד שמן ואחד רוה, ג' המסבבים בעיירות, ואין לחוש דלמא אתרמי עוד כזאת, דתלת אתרמי לא אמרינן, ועוד דבאמרם "המסבבים" נראה כמדבר על המסתבבים הידועים, ואפילו יהיה ספק, אינו ספק שקול, אלא קרוב לודאי שעל אלו מדבר, וכל שלא נשמע מאחרים סגי, ואפילו לאיסור תורה אפשר שיועיל, כ"ש בג"ד דאינו אלא דרבנן (עב). ב. במלתא דרבנן בג"ד שכבר יצאה מאיסור, מתירין גם בראה הטביעה (עג). וכן בספק אשתהי (עד). ועוד דכיון שהוא עד מפי עד תלינן עכ"פ במלתא דרבנן, שהראשון ראהו באופן המועיל (עח).

תשובת ר' אברהם ברודו שם בסי' ס"ד על הנידון הנ"ל

והוסיף בצדדי הספק בעדות הא'

בעדות: לפי הנראה מדברי הגוי דכשנא לשפת הנהר שאל מהגוים האחרים אודות האיש ושותפו, וא"כ הוי שאלה מגוי לגוי דלדעת י"א לא מקרי מסל"ת. בזהות: א. אם כי מה שסיפר הגוי להעד מהני, כיון שנראה שמדבר על הידוע ביניהם, וגם איכא שם עירו, שכן אמר "מעירכם", אבל מה שאמר בשם הגוים אין בזה רק מה שנראה שעל הידוע ביניהם דיברו, ולפי מה שנראה דעת הרשד"ם ועוד פוסקים אין לסמוך ע"ז לבד להתיר כשלא הוכיר רק שמו (עו). ב. שמא טשהשיבו הגוים האחרים להגוי המספר, לא אמרו לו באותו לשון כמדבר על הידוע שהוא סיפר בשמם, רק שהוא הבין כן בדבריהם, וכן נראה מדקדוק לשונו של הגוי שאמר "אמרו לי ש'אסלאן", דאם היה מוסר אותו הלשון שאמרו לו הגוים, היה לו לומר "אמרו לי אסלאן", והאות ש' השימושית שבתחילת תיבת אסלאן מורה שהוא מסדר הלשון, ואפשר שהגוים ההם לא אמרו רק כי שני אנשים נטבעו והוא דן מצעמו כי הם השנים הנזכרים.

צדדי הספק בעדות השלישית

בזהות: אם כי אמרו שגוי זה השני סיפר לעד ככל מה שסיפר לו הגוי הראשון, בהכרח שלא סיפר באותו לשון כל הדברים ממש, וא"כ יש לחוש שעיקר מה שאנו סומכים ע"ז בזהותו חסר בדברי גוי זה. במיתת: במים בעינן קברתו לדעת הרי"ף והרמב"ם, וליכא.

צדדי הספק בעדות הרביעית

בזהות: בדברי הגוי שסיפר לבעל הבית לא מוזכר שם האיש הנטבע, שהרי בעל הבית סיפר להעד כל מה שסח לו הגוי, ואף שבתחילת דברי בעל הבית אמר שהגוי סיפר "עליהם", דמשמע מזה שנתברר לו שהגוי סיפר על אלו, מ"מ כיון שאח"כ פירט את דברי הגוי, אין בכלל אלא מה שבפרט, ומדברי הגוי אין ללמוד זהותו של הנטבע (עז).

פב) ס"ק ק"ג אות קמ"ח. פג) ס"ק ק"ג אות ס"ו. פד) ס"ק ק"ג אות ל"ד. פה) ס"ק ק"ג אות נ"ו. פו) ס"ק ר"ל אות ד' וחי. פז) ס"ק ר"ל אות ג'. פח) ס"ק ר"ל אות ב'. פט) ס"ק ר"כ"ה אות ה' וס"ק ר"ל אות כ"א. צ) ס"ק ר"כ"ה אות ז'.

עא) ס"ק ק"ג"א אות ד'. עב) ס"ק רצ"ב אות י"ב. עג) ס"ק ר"ל אות ד'. עד) ס"ק ר"כ"ה אות ה'. עה) ס"ק ר"ל אות כ"א וס"ק ר"כ"ה אות ז'. עו) ס"ק ק"ג אות קמ"א. עז) ס"ק ק"ג אות נ"ב. עח) ס"ק קב"ד אות א'. עט) ס"ק ק"ג אות קמ"א. פ) ס"ק ק"ג"א אות ז'. פא) ס"ק ק"ג אות מ"ב.

הא' וכיון שלא ידענו תחילת סיפורו מה הוא, איך נדע את מי ראה מת.

צדדי הספק בעדות הרביעית

במיתתו: מלבד הספיקות בזהות ובתורה המבוארים בדברי הרבי נעם, הרי במים בעיני קברתיו וליכא.

צדדי ההיתר להוציא מאיסו"ת

ע"י עדות הא'. בעדות: כבר פסק הב"י בשו"ע [סעיף ט"ז] דגוי מפי גוי נאמן, וכן פסקו כל האחרונים, ותו דכשנספר הגוי מה ששמע מהגוי האחר, ובאותו הסיפור הוא מוכיח מתוכו שהיה מסל"ת, אפילו הריב"ש מודה דמהני, ובנ"ד מוכח מתוך סיפורו שהיה מסל"ת (ק). ואין לחוש דלמא הגוי שאל להם והם השיבו, חדא דדעת התה"ד דשאלת גוי לגוי שלא בפני ישראל, חשיב שפיר מסל"ת (א). איברא דזו קולא יתירה, מיהו בנ"ד אין לחוש לכל זה, דכיון שהמגידים לו היו לפחות שנים, שכן אמר "אמרו" לי, הדברים מוכיחים דקושטא קאמרי, דחוקק לומר ששני גוים ספרו מעשה זה מכוונים זה עם זה בכל הפרטים, ומהני אפילו אם היה ע"י שאלה, ובר מן דין, כיון שלא אמר שגוים אמרו לו זאת, ליכא למיחש דשמא היו גוים וע"י שאלה ספרו. בזהות: אפילו נימא שהגוים האחרים לא אמרו אלא אסלאן הארוך ושותפו, ותו לא, יש להוכיח ששל בעל אשה זו ושותפו הסיחו, כי יש לנו סימן מקום היציאה, דכשכא לנמל אמרו לו שירדו בספינה, וסתמות הדברים שירדו בספינה באותו מקום (ב). גם יש כאן סימן מנין, דכל שהוא יותר מאחד הוי המנין סי' (ג). ועוד סימן שירדו בספינה, דהוי כסימן דקולר או נושאים גמלים, דמהני לדעת רוב הפוסקים בצירוף סימן מקום היציאה וסימן המנין (ד). וגם לדעת הרמב"ם דמוכח קצת דבעי גם סימן מקום ההליכה (ה). יש בנ"ד לצרף סימנים אחרים, דהזכיר שמו ושהיה ארוך והשני היה שותפו (ו). בטביעה: כיון שיצא קלא דלא פסיק שנטבע, וכבר עברו מאז כמו שלוש שנים ולא נשמע ממנו ואבד זכרו, אומדנא רבה היא דטבע ומת בנהר, וא"כ אע"ג דעדות נהפכה הספינה לחודיה לא סגי להוציאה מאיסו"ת, מ"מ בצירוף שעברו כמה שנים ונשתכח שמו, איגלאי מלתא למפרע מכה אומדנא דמוכח, דהאמת הוא שטבע בנהר ומת (ז). וא"כ יצאה האשה מאיסו"ת עפ"י עדות זו בלבד.

ע"י עדות הב'. בעדות: מה שאמר הגוי "חיי לו שבק", חשיב קדימת דברים והוי שפיר מסל"ת (ח). בזהות: נראה דבנ"ד מה שאמרו אסלאן "הארוך", לא הוי רק כסימן שהיה איש ארוך, אלא שהיו מכנים אותו כך על שם אריכותו, וא"כ יש כאן שמו וכינויו דעדיף משמו ושם אביו (ט). ואפילו תימא דארוך לא הוקבע לו לכינוי, רק הוא סימן בעלמא שהיה ארוך, מ"מ בנ"ד הוי כשמו ושם אביו, דהרי אמרו שהיה לו שותף בשם שלמה, והפוסקים כתבו דבכה"ג הוי כשם אביו (י). וכ"ש בנ"ד דיש עוד הוכחות שהיה ארוך וגם שם אומנתם שהיו מוכרים אלמוגים (יא). ואף שאכתי חסר שם עירו, אך מכלל העדויות נראה דזה אסלאן תושב אלכסנדריה עם שותפו שלמה היה דרכם לסבב בעיירות אלו על נהר נילוס למכור אלמוגים, ובדיאכא שמו ושם אביו, בצירוף הוכחה שבעל עגונה זו היה שם במקום שהועד שמת איש בשם זה, אמרינן כאן נמצא וכאן היה, ולא חיישינן לאחר (ב). וא"כ נתברר דבדברי הגוי המספר הם על בעל אשה זו, ואף שבדברי הגוים שסיפרו לו ליכא לא שם שותפו ולא שם אומנתם, מ"מ גם בדבריהם איכא ג' הוכחות,

יש להקל, חדא דמהר"ח"ש פירב תשובותיו התיר ספק זה בס"ס, שמא הלכה כהסוברים דלא בעינן קברתיו, ואפילו את"ל דהלכה כהמצריכים קברתיו, הנה גם הם לא אמרו אלא משום חשש דשמא אמר בדמי, ועדיין אפשר שזה לא אמר בדמי (א). ועוד דלפי מה שנתבאר שהגוי הזכיר והזכיר שמו, הרי בכה"ג לדעת הר"ן לא בעינן קברתיו (ב). ועוד שאמר שהשליכותו בחזרה למים, באופן שכבר סלטלוהו בפניו דמהני במקום קברתיו לדעת הר"ן והריב"ש (ג).

תשובת מהר"ם בן חביב סי' ה' על הגידון הנ"ל

ונסתפק עוד בעדות הא'

בעדות: דעת הריב"ש דגוי מסל"ת מפי גוי אחר אינו נאמן. בזהות: גוסף למה שנסתפקו הדרכי נעם והר"א ברודו דשמא לא אמרו הגוים האחרים לגוי המספר כל הפרטים אלא שמו בלבד, והוא הוסיף שאר הדברים מדעתו, יש גם לחשוש דכיון שלא הגידו שהנטבעים הם יהודים, שמא נתכוונו הגוים לאסלאן גוי, דשם אסלאן מצוי גם בין הגוים. ומה שכתב הדרכי נעם דכשמדבר על הידוע סגי, הרי מלבד מה שהקשה עליו הר"א ברודו דלא משמע כן מכמה תשובות של הרשד"ם, גם ממהר"ט אין ראיה לנ"ד, דשאני התם שהיה ידוע שהשומעים הם מעירו של הנעלם, משא"כ בנ"ד, ועוד איכא חילוקים אחרים בין גידוני מהר"ט לבין ג"ד (ד). וגם מהב"י אין ראיה לנ"ד, ודלא כמו שכתב הר"א ברודו (ח). ועוד דכל מה שהתירו מטעם דמדבר על הידוע ביניהם, לא התירו אלא בישראל השומע ולא בגוי (צ). ומה שכתב הר"א ברודו דתלינן ששמע מהגוים פרטי זהותו ונתברר להגוי שכן הוא, מכה "שין יתירה" שאמר אמרו לי ש'אסלאן, לא נראה, ד"שין" זו היתירה היא מלתא קלישתא לעשות ממנה גופי תלכות, ובנ"ד שהגוי הוסיף אח"כ וסיפר לשון הגוים האחרים שסיפרו לו, הרי שרק אלו הדברים אמרו לו וכל השאר הוסיף מדעתו (ז). בטביעה: במה שאמרו שנהפכה הספינה לא סגי, כיון שלא העידו שנטבעו וכיסוסו המים, ויש לחוש שגשגארו אחוזים בחדרי הספינה מלמטה, והספינה היתה צפה על פני המים עד שהגיעה למקום קרוב ליבשה, ויצאו מתוך הספינה למקום אחר (ח).

צדדי הספק בעדות השניה

מלבד הספיקות בזהות יש להסתפק עוד, בעדות: אי חשיב מסל"ת כיון דליכא קישור דברים, ואף שאמר שהגוי סיפר לו במסל"ת, מ"מ י"ל דאין כל אדם יודע גברי מסל"ת, והוא חשב דכיון שלא היה ע"י שאלה הוי מסל"ת. בטביעה: לא אמרו ששהו שיעור שת"ג אלא נטבעו סתמא, ומה שכתב הדרכי נעם דכיון שראו שהאשה גיצולה יש בזה שיעור כדי שת"ג, הרי יש לחוש עדיין שמא היו טרודים לראות יציאת האשה לעבר והנה האתר, ולא דקו לראות אם יצאו שאר הנטבעים (ט).

צדדי הספק בעדות השלישית

בזהות: אף שהועד שהגוי השני אמר ג"כ "כמו שאמר מקודם", מ"מ מי יודע אם היו הדברים ממש כמו כל הסימנים וההוכחות שבדברי הגוי הא', ודבר רחוק הוא לומר שגם הגוי השני סיפר לו כל אותו סיפור, ועוד דהרי גוי זה אמר עוד שאחר כמה ימים ראה את היהודי הארוך מת, ואם נאמר שמקודם סיפר שהיה שמו אסלאן כמו שאמר הגוי הא', הו"ל לומר ראיתי את אסלאן מת, ומזה משמע דבכלל לא הכירו בשמו, וא"כ נמצא שלא סיפר ככל מה שסיפר הגוי

ק"מ את ה' (ג) ס"ק קל"ח אות ל"ד. (ד) ס"ק קל"ח אות ט'.
(ה) ס"ק קל"ח אות ב'. (ו) ס"ק ק"מ אות ז'. (ז) ס"ק רצ"ב אות ל"ג.
(ח) ס"ק ק"ה אות ו'. (ט) ס"ק ק"ז אות ט'. (י) ס"ק ק"ז אות קכ"ה.
(יא) ס"ק ק"ז אות צ"א. (יב) ס"ק ק"ז אות כ"ד.

(א) ס"ק רע"ה אות ג'. (ב) ס"ק רע"ה אות ו'. (ג) ס"ק קל"ו אות ו'. (ד) ס"ק ק"ג אות קמ"א.
(ה) ס"ק ק"ג אות קע"ח. (ז) ס"ק ק"ג אות קע"ב.
(ז) ס"ק ק"ג אות מ"ב. (ח) ס"ק ש"ג אות ה'. (ט) ס"ק רצ"ב אות י"ב.
(ק) ס"ק קכ"ט אות ח'. (א) ס"ק קכ"ד אות א'. (ב) ס"ק

קצת, דהרי לא ידענו אם סיפור הגוים הוא על אותו זמן שנעלם אסלאן הנ"ל, וקשה לומר דגם בכ"הג אמרינו מי אתרמי טו, מ"מ י"ל דכיון שהעד בא להעיד כדי להתיר אשה זו, משמע שדברי בעל הבית אליו היו סמוך לזמן העלמו של אסלאן זה מאלכסנדריה, ועוד שהרי העיד שאח"כ שמע מגוים שאמרו חבל על אסלאן ושותפו שירדו בספינה וטבעו, וא"כ הרי שאחד מהנטבעים באותו פרק היה שמו אסלאן, ואיכא הוכחה שלישית, ומבא ג' ההוכחות בהכרח שהוא אסלאן זה שאנו דנים עליו. ב' כיון שאמר שאחר ג' ימים "יצא" על שפת הנהר, פשט הלשון הוא שהיה שם בשעת היציאה, דאל"כ היה אומר "שנמצא" על שפת הנהר יו, וכ"ש לדעת הסוברים [בסעיף כ"ח] דבגופו שלם מהני ההכרה אפילו באשתהי, דבנ"ד כיון שלא הגיד שלא היה גופו שלם, סתמא כפירושו שהיה שלם יח, ג' דעת הרי"ף והרמב"ם דאין חילוק בין ראה הטביעה ללא ראה הטביעה, ובכל גוונא סגי בטב"ע ולא בעינן גם סי', וא"כ לדידהו מותרת אשה זו יט, ואף להמצריכים סי' בראה הטביעה, י"ל דהיכא שכבר יצאה מאיסור' כבנ"ד, סגי בטב"ע לחוד כ, ועוד אפשר דכשנמצא עדיין בתוך המים סגי לכר"ע בטב"ע לחוד, ובנ"ד נראה מדקדוק לשונו שראוהו כשיצא מהנהר ונח גופו על שפת הנהר, ומשמע דהמים היו הולכים ושבים עליו כא, במיתתה: אף שאמר הגוי שאינו יודע אם קברוהו, מ"מ הרי קברתיו לאו דוקא, וטלטול נמי סגי, ובנ"ד הרי אמר שהיה חגור חגורה של מעות ולקחו אותה, הרי שטלטלוהו כב.

שו"ת חכם צבי סי' קל"ד

שאמר אח"כ ששמע כן מאנשים שהם הכירוהו, ומשמע שהכירוהו בטב"ע ע"י הסימנים הנ"ל כו, וא"כ הרי רבו המסכימים לדעת המקילים [בסעיף כ"ו] בספק אם נמצא תוך ג' ימים למיתתו, שתולים להקל בנמצא שלם מיהא כז, ובנ"ד הרי נמצא שלם בגופו, וגם לא היה תפוח, שהרי לא נזכר זה בעדותו, ויש לנו לומר שאף שנמצא שמונה ימים אחר העלמו, השבאים החזיקוהו ח' עד תוך ג' ימים למציאתו ואז הרגוהו, ומהני ההכרה בטב"ע כח, עוד יש למצוא לה פתח תקוה, דאף החוששים לשאלה היינו לשאלה דרבים, אבל לשאלה דיתיד, דהיינו שאיש זה שיש לו סי' זה השאיל כליו לאיש מיוחד שיש לו סי' כמותו, לזה לא חיישינן בט, עוד יש ענין מועיל לנ"ד, והוא פתח פתוח לרווחה, דמדברי תשו' הרא"ש נלמד דאפילו ביוסף בן שמעון [בלי שם עירן], דחיישינן לשני יוסף בן שמעון משום דאינו סימן מובהק, היכא דברי לן שהיה במקום פלוגי יוסף בן שמעון, והוא אתרא דלא שכיחא שירתא ולא התחזק לן באתר, שריא אתנא לכר"ע, וכך הם הדברים בנ"ד, שהלץ ביער והוא מקום דלא שכיחא שירתא מחמת מורא ופחד הצרפתיים, ששעת חירום היתה, והך אתרא הוא על הספר, וביותר ביער ההוא שמצאוהו שם ז, וא"כ סמבינן על סי' הרושם במצא אף שאינו סימן מובהק, וזה כדאי להתיר אפילו בלי היכר הבגדים, וכ"ש בצירוף הכרת הבגדים דפשיטא שהיא מותרת להתנשא לא.

אלא דיש כאן תיחוא, איך נשתתה הענין ולא מצאת האשה עדות על הריגת בעלה זה שלש עשרה שנה, והרי המקום קרוב וידוע לנו, ולפי דברי העד הדבר מפורסם, וסתם אשה דייקא לאשכוחי סהדי דתשתי בהו, ואניח דבר זה להרב השואל שידרוש ויחקור מן האשה אם אין איזו ערמה בדבר זב.

א' דשני האנשים שעברו שם היו יהודים ושותפים, ב' דאחד מהם היה שמו אסלאן, ג' דאסלאן היה ארוך ושותפו קצר, ובדאיכא ג' הוכחות מתירים האחרונים מטעם דמי אתרמי הכי יג, בטביעה: כיון שכבר עבר זמן רב ולא נשמע ממנו אחרי הטביעה, יצאה אשתו מאיסור' וכתבואר בעדות הא', וא"כ יצאה האשה מאיסור' גם עפ"י עדות זו בלבד, וכ"ש בהצטרפות ב' העדויות.

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה

ע"י העדות הרביעית, בזהות ובחכרה: א. אף שהגוי שסיפר הטביעה ושיצא מת לא הוכיר שום שם כלל, מ"מ כיון שמהעדויות הקודמות ידענו שאסלאן הארוך היהודי מאלכסנדריה הוא ושותפו ירדו לספינה, ונהפכה הספינה, א"כ אם יתברר שאסלאן זה היה שמו ושותפו רזה, הרי יש כאן סימן אחד דשני יהודים שותפים א' שמו וא' רזה ירדו בספינה, עוד יש סימן שני שנהפכה הספינה שהיו הולכים בה ע"י רוח סערה, ונטבעו שניהם ע"י סיבה זו ולא ע"י סיבה אחרת, א"כ מכה שני הסימנים האלו י"ל דסיפור זה ששמע בעל הבית, הוא על אסלאן היהודי הארוך מאלכסנדריה, דדבר רחוק הוא לומר דאתרמי כל אלו המקרים ליהודים אחרים, ואע"ג דלא אשכחן שתתירו הפוסקים בפתות מתלחא אתרמי, נראה דיצא להם בן מהא דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו, לכך בעו ג' אתרמי, אבל לתסבירים דסגי בשמו ושם אביו בלא שם עירו, נראה דב' אתרמי סגי יד, והיכא דכבר יצאה מאיסור' כבנ"ד, יש לסמוך על הסוברים דסגי בשמו ושם אביו טו, ות"ה לתרי אתרמי, ואף דיש לגמגם בזה

הנידון

איש אחד נסע ליער, וכשלא חזר הבינו שנהרג ע"י הצרפתים שלחמו אז עם האשכנזים ושללו וגם היו שובים נפשות, והלכו אחריו לחפשו. לאחר שמונה ימים נמצא הרוג ע"י יריות קשור לעץ, והכירוהו בכל מלבושיו, וגם בסי' רושם חתך במצחו, וקברו אותו שם. כל זה העיד ע"א שאמר ששמע כן מאנשים שהם הכירוהו שהוא הנעלם, וכבר עברו מאז י"ג שנה.

צדדי הספק

בהכרח: בסימן; סי' הפצע שבמצחו אינו סימן מובהק, ואי משום העת הט"ו דבצמצום מקום הוי סי"מ, לא נקרא צמצום מקום אלא במיוחד המקום באבר, אבל בנ"ד שאינו אומר רק באיזה אבר, לא מהני כג, בבגדים; הא איכא חשש שאלה, ואני חושך לומר דאפילו לדעת מהרי"ט דלא חייש לשאלה בכל בגדיו, אין ראיה להקל בנ"ד, שהרי העד אמר שנהרג ע"י הצרפתים הלוחמים עם האשכנזים לשלול שלל ושובים נפשות, ויש לחוש ששבו את בעל האשה והפשיטו כל בגדיו ומכרום או נתנום לאיש אחר, והוא שנהרג, ואת הבעל הוליכו שבו לארצם בלבוש סחבות כדרך השבויים כז.

צדדי ההיתר

אפשר לצדד חכיון שאותם האנשים שמצאוהו הרוג וראו הפצע שבמצחו אמרו שע"י הכירוהו, מסתמא בהיותו בחיים ידעו באיזה מקום במצחו היה הסי', ובאותו מקום מצאוהו בגוף התרוג, וא"כ הוי סימן בצמצום מקום דחשיב סי' מובהק, אבל לא מפני שאנו מדמים נעשה מעשה על סמך זה בלבד כח, ויש למצוא תרופה לאשה זו, דאף שהעד אמר שהכירוהו מחמת הבגדים והסי', י"ל דכוונתו שע"י אלו הסימנים הכירוהו בטב"ע, וקצת דייקא כן כפל לשון העד

קפ"ז אות ג"ז. כח) ס"ק קפ"ט אות ל. כו) ס"ק קפ"ד אות ט"ז.
כו) ס"ק רכ"ט אות ל"א. כח) ס"ק רכ"ט אות י"ח. כט) ס"ק קפ"ז
אות צ"א. ל) ס"ק ק"ג אות ל"ו. לא) ס"ק ק"ג אות ק"ט. לב) ס"ק

ס"ק קנ"א אות י"ב. יד) ס"ק קנ"א אות י"ג. טו) ס"ק ק"ג אות ט"ז.
ס"ק קנ"א אות י"ד. יז) ס"ק רכ"ה אות ט'. יח) ס"ק רל"ד אות ב'.
יט) ס"ק רל"ז אות ה'. כ) ס"ק רל"ז אות ז'. כא) ס"ק רל"ז
אות ג'. כב) ס"ק קל"ז אות ו'. כג) ס"ק קפ"ט אות כ"ג. כד) ס"ק

ש"ת חינוך בית יהודה סי' קכ"ח

תשובת הר' יהודה ליב מפפערשי

הנידון

באחד מימות החורף ביום ראשון לשבוע יצא יהודי מביתו ע"ד ללכת לכפרים הסמוכים לגבות חובותיו מהכפריים. ואמר לאשתו שביום רביעי הקרוב יחזור לביתו. כשעבר כל השבוע והאיש לא חזר, יצא שליח מיוחד לחפש אחריו במקומות שהיה בדעת הנעלם ללכת. והנה נכנס השליח לבית אחד מבעלי חובותיו של הנעלם, והתחכם שלא לשאול על הנעלם עצמו, רק בקש שיתנו לו ד' מדות תבואה שהם חייבים ליהודי, והשיבה לו משרתת הבית כי היהודי עצמו כבר קבלם ביום ד' שעבר, והטעינים על סוסו, וגם תרנגול היה לו. בין הדברים סיפרה לשליח כי היהודי בלכתו מאתם אמר שהוא הולך לגבות עוד חוב מגוי אחר, ושנדבר עם הגוי ההוא שימתין לו במקום פ', ומשם יחזור לביתו. כשסיפר השליח לאנשי הבית שהיהודי לא חזר לביתו עד היום, אמרו שבודאי הרגו זה הגוי השני. ואמנם הגוי התוא ידוע היה כרוצח. כשסיפר השליח את הענין לפני כפרי אחר, אמר ג"כ שבודאי הגוי ההוא הרגו, מאחר שידוע לו שפעם אחת הכה ליהודי אחד ואמר שכשיפגוש עוד יהודי ימית אותו לגמרי ויתתוך ראשו כדי שלא יודע מי הרגו. למחרת היום נמצא גוף בלא ראש קרוב למקום שנדבר היהודי עם הגוי להפגש אתו שם. וכשראו תושבי העיר את הגוף אמרו שהם מכירים בטבע שזה גופו של היהודי הנעלם. ליד הגוף המת נמצאו גם בגדים שהוכרו כבגדי הנעלם, והתרנגול, גם נמצא סוסו עם הרכס והאוכף, ואוכף זה היה של איש אחר והשאל אותו לבעל העגונה. ונודע ג"כ שהגוי הנחשד לרוצח רצה למכור את הסוס במקום מרוחק, וכשביקש הקונה לברר אם הסוס איננו גנוב ברח לו הגוי. עוד הועד שהאשה אמרת שלבעלה היה סימן שומא תחת זרועו השמאלית, וכן נמצא במת זה.

צדדי הספק

בחקירה: בטב"ע; ראשו נחתך מהגוף ואינו ניכר. בסימנים: סימן השומא לא היה סימן. בבגדים: יש לחוש לשאלה, ועוד דלא נמצאו הבגדים על גוף המת רק סמוכים לו.

צדדי ההיתר

א. בהכרת הטב"ע של הגוף; לדעת ר"ת אם כל גופו שלם אפי' אין שם פ"פ ופדחת וחוטם יכולים להכירו בטב"ע, וכתב הח"מ דמצינן דעתו לשאר אומדות (ג). ולהסובכים דלדעתו בעינן נוסף להטב"ע בגוף גם סימן אמצעי הרי בנ"ד שיש סימן השומא י"ל דלכו"ע מהני (ד). ואעפ"י דמשמע דמה דמהני לר"ת הכרת הגוף היינו כשכל גופו קיים עם הראש, מ"מ בנ"ד אפשר לומר דמהני מאחר שיש עוד סימן השומא, ועוד דגם אם חסר הפרצוף והפדחת והחוטם לא נשאר ג"כ מה להכיר בטב"ע כי אם הגוף (ח). ואף שלפי דברי המשרתת שאמרה שהאיש הזה היה בכיתם ביום ד' וחלף מהם ע"מ לחזור לביתו שהוא מרחק של ב' שעות, ואם נאמר שנתרג מסתמא נהרג בו ביום, וא"כ כשנמצא הגוף ביום ב' שאחריו הרי הוא יותר מג"י אחר מיתתו, ואין מעידין אלא עד ג"י, מ"מ אין לחוש לזה. מכמה טעמים. חדא כיון שהיה בימי קור מעידין עליו אפי' אחר כמה ימים (ז). ועוד שרק פרצוף הפנים משתנה אח"י ולא גופו (ז).

כ"ש שיש לומר שלא נהרג תיכף אלא לאחר יום או יומים ועדיין היה תוג"י כשנמצא. ב. בסימנים; לדעת הר"ד שומא בצמצום מקום הוי סי' מובחק, ה"ב בנ"ד שאמרה סימן השומא שתחת זרועו השמאלית (ח) ובנ"ד שיש עוד סברות להתיר, אפשר דכו"ע יודו דיש לסמוך על זה. ג. בבגדים; למסקנת הגמ' מעידין על סימן מובחק בבגדים ול"ח לשאלה (ט). ובחשש שלא נמצאו הבגדים עליו רק סמוך לו מ"מ כיון שלא נחסר שום יהודי בכל הסביבה רק בעל העגונה, מסתמא זהו הנחסר (ז).

גם כי יש כאן ידים מוכיחות, ממה שנמצא הגוף קרוב למקום שהמתין היהודי לגוי, והתרנגול סמוך לו, וגם מה שאמר הכפרי שהגוי הנחשד אמר שבדעתו להרוג יהודי ולחתוך ראשו, וכן מצאו מת זה ראשו חתוך, והגוי הנחשד רצה למכור סוסו במרחק איזה פרסאות במקום שאין מכירין אותו, וכשרצה הקונה לברר אם הסוס איננו גנוב מיהר וברח והשאיר הסוס ולא בא לקחתו.

תשובת הרב ר' שמואל הילמן דיין דפראג בסי' קכ"ט שם *

אחרי שכתב בתחילת דבריו שעל היתר דסימן השומא יש לפקפק, משום דרבים חולקים על הר"ד וסוכרים דאף שצמצום מקום השומא באבר פ' במקום פ' לא הוי סי' מובחק, כתב היתר משלו: היכא דנוסף להכרת הבגדים יש סימן אמצעי בגופו, יש להתיר ממנ"פ, דאי סימנים דאורייתא יש להתיר ע"י סימן אמצעי שבגוף, ואי סימנים דרבנן מוכח בגמ' דלצד זה לא חיישינן לשאלה, וכיון שכן בנ"ד דסימן השומא בצמצום מקום הוי עכ"פ כסימן אמצעי (א), ויש גם טב"ע בבגדיו, יש להתיר, מה גם שבנ"ד יש עוד הוכחות כמה וכמה להתיר.

תשובת הרב ר' אברהם ברודא ר"מ דפראג בסי' ק"ל שם

אחר שדחה ההיתר של הר"ש הילמן דבהכרת הבגדים וסימן אמצעי בגופו יש היתר ממנ"פ, וכן לא רצה לסמוך על הר"ד להחשיב שומא בצמצום מקום כסימן, כתב צדדי היתר אחרים: צירוף סימנים שאינם מובחקים בגופו ובגדיו דמהני מכח צירוף סימנים (ב). למסקנת הגמרא נראה דל"ח לשאלה כשהוכרו הבגדים בטב"ע (ט), ואפילו למאן דחייש לשאלה הרי בנ"ד תכיר גם האוכף ואוכף הוי מכלים דלא מושלי (ג), ואף דבנ"ד איתרעה החזקה דהא הוא עצמו שאל את האוכף מאיש אחר, מ"מ ודאי כאן לא חיישינן לשאלה, לומר דעבר על תא דאין השואל רשאי להשאל (ד).

תשובת הרב בעל בית שמואל בסי' קל"א שם

מתחילה דחה את ההיתרים הקודמים, דאין לצרף הכרת הבגדים לסימן שבגופו, ובנ"ד אין בכלל להסתמך על הכרת הבגדים, דהא לא נמצאו על גוף המת רק סמוך לו, ומאן יימר להתיר בכה"ג אפי' בכלים דלא מושלי, גם אין לצרף כאן דעת ר"ת דבהכרת כל גופו מהני גם לאחר ג' ימים ממיתתו, דכיון דאינו מפורש בהדיא בדעת ר"ת אם מהני גם כשנחסר ראשו, ה"ו דלא להוסיף עלה. וכתב להתיר עפ"י מה שנתברר דבעדות על הסימנים אמר עד אחר שהכיר את המת בסי' רשום בצד השמאלית במקום שאמרה אשת

אית דר' (ז) ס"ק קפ"ו אית ע"ב. (מא) ס"ק קפ"ט אית י"ד.
(מב) ס"ק קפ"ו אית פ"ח. (מג) ס"ק קפ"ו אית כ"ב ולוח כוללים אית ב.
(מד) ס"ק קפ"ו אית ל"ו.

ק"ע אית י"ד. (לג) ס"ק ר"ח אית ה'. (לד) ס"ק ר"ו אית ד'. (לה) ס"ק ר"ה אית א'. (לו) ס"ק ר"א אית י'. (לז) ס"ק ר"ז אית י"ד, ובהערה שם אית א'. (לח) ס"ק קפ"ט אית י' וי"ב. (לט) ס"ק קפ"ו

דבאמת היה לבעלה שני הסימנים, אלא שהאשה לא אמרה כל הסימנים לשניהם, רק לאחד אמרה סימן השומא ולהשני אמרה סימן הרושם, וכל אחד מהעדים ראה שני הסימנים, רק שלא הזכיר כי אם הסימן שאמרה לו האשה שהיה בבעלה אבל אם כל אחד אמר שלא ראה רק סימן אחד הו"ל עדות מוכחשת.

הנעלם — לפני כן — שהיה כן לבעלה, ויש לצרף סי' השומא עם סימן הרושם מה, דשני סימנים בינונים מצטרפים להיות סימן מובהק (ו) ואין לומר דהו"ל עדות מוכחשת דעד אחד אמר שהאשה העגונה אמרה סימן שומא ומצא כן בגוף המת, והעד השני אמר שהעגונה אמרה לו סי' רושם ומצא כן, דיש לתרץ דבריהם ולומר

שו"ת כנסת יחזקאל סימן מ"ו

אינה גבוהה, כי היה בימי תג הפסח, ונמצא קבור י"ל דכו"ע מודו דבגופו שלם ואין שום שני בפרצוף פניו שיש להחזירה אף לאחר ג' ימים, ואם כי אין לסמוך בסברא זו מ"מ סניף גדול הוא (מ). ב. העיקר הוא כדעת ר"ת דבגופו שלם מעדיין עליו אפילו אחר ג' ימים, דאחר סברתו נוטים הרא"ש והטור (מח), ומכ"ש בשני עדים דלא אמרי כדדמי. ג. אף דבג"ד היה כידע מהטביעה, מ"מ באשתחי דג' ימים, מודים הרא"ש והטור לר"ת דגם בראה ההריגה יש להחזיר בשגופו שלם, ואם שקצת תשובות כתבו דידע ההריגה שיה לידע הטביעה, נראה דליתא. ואעפ"כ לא נסמוך על היתר זה לבד ונצרף עוד היתרים (ט). בסימן; חסרון צפורן באצבע ידועה י"ל דהוה סי' מובהק (י). בבגדים; דעת המהרי"ט דבציצית ל"ח לשאלה, ואף שיש לדון ע"ז מ"מ סניף הוא (א). ועוד דלשאלת כל בגדיו ל"ח וכמ"ש המהרי"ט, ואף שיש חולקים ע"ז, אולי מודים בציצית וכיס, ובצירוף כל בגדיו יש סניף להחזיר (ב). וביותר נ"ל כי פנסק החשבונות שלו שנמצא בבגדו כפי שהאיש היה נוהג להסמינו כולי האי לא חיישינן לנפילה (ג). ועוד דאין לחשוש שנפלו חפציו ממנו ומצאם איש אחר שנשתנה צורתו כצורת האיש (ד). מה גם כי ידוע שבמקום מציאת ההרוג לא שכיתי בומן ההוא שירות, כי אם אנשים מעיר האיש הנעדר והמה רוב וקרוב, ושם לא נחסר איש אחר, ואין לחוש שמא מונח ההרוג שם מאז ומקדם, דכיון שנמצא בבגדי האיש הנעדר ע"כ דאין לחוש אלא ששאלם ממנו בומן האחרון אשר לא שכית שירתא (ה), ע"כ הגני מן המתירים את האשה.

הגידון

איש אחד נעדר מביתו בימי תג הפסח ולא חזר, ויצאו מספר אנשים לחפש אחריו ולא מצאוהו, אולם לפי הידיעות שהגיעו אליהם נפל וחדם על גוי אחד שהוא רצח אותו. כאשר התחילו לחקור אותו ברח הגוי מביתו, וחרפו בחצר בית הגוי לחפש אחרי המת, ואמנם מצאו שם איש מת שלם בגופו ופ"פ אשר הכירוהו כי הוא האיש הנעדר וכי הבגדים שלבוש הם כגדי האיש, בבגדים נמצאו פנסקי חשבונות ותרמילו של האיש. כן ראו שבאחת מאצבעותיו חסרה הצפורן, וכפי שאמרה אשת האיש עוד לפני שמצאו את המת, חסרה לבעלה צפורן באותה האצבע.

צדדי הספק

בזהכרה: בטב"ע; כנראה שהאיש נמצא אחר ג' ימים להריגתו ושוב אינו ניכר, וגם להמתירים בספק ג' ימים, אין התירם שייך באיכא רגלים לדבר שמת לפני כן. גם כי בג"ד ידע מהתריגה הוה כידע מהטביעה ויש לחוש לבדדמי. בסימן; חסרון הצפורן אי חשיב סימן. בבגדים; יש חשש שאלה, ואף דהתרמיל שהכירו הו"ל ככיס דלי"א לא חיישינן לשאלה, מ"מ גם ככיס עצמו יש מרבנותו דחששו לשאלה, גם דיש לחוש לנפילה.

צדדי היתר

בטב"ע; א. לולא היראה הייתי אומר דבנקבר בקרקע ניכר גם לאחר ג' ימים ממיתתו. ובג"ד דהנהרג היה כחוש ומדת החום בומן ההריגה

שו"ת כנסת יחזקאל סימן נ"א

מתמרינן בספק ג' ימים. ב. אם נאמין לגוי שמצאו, כמה שאמר שהוציאו מהמים, הרי אישתחי ואינו ניכר.

צדדי הספק בדברי הגוי שהוציאו מהמים

בעדות: א. היהודי המעיד מפיו לא סיפר שהגוי הסיח לפי תומו בלי שנשאל. ב. כיון שהיהודי הלך לחפש אחרי הנעלם י"ל דחשיב כשאלה לגוי. ג. הגוי הגיד סיפורו בלי קשור דברים ולדעת הר"ן וסיעתו לא חשיב מסל"ת. בזהות ובהכרה: א. הגוי לא אמר רק שהיהודי שנסע על הרפסודה מת ואולי איש אחר הוא שנסע שם. ב. אף אם נניח שהאיש הגוי נסע על הרפסודה, דילמא הוא הלך לדרכו ואיש אחר ששאל ממנו בגדיו וחפציו הוא שהרגו. ג. לדעת י"א אין גמסל"ת נאמן אלא כשאמר שראהו נהרג או מת, אבל כשאמר מצאתיו מת אין לסמוך על טב"ע דגוי. ד. באיש המת היתה מכה בצוארו מדקירת הסכין ואי אמרינן מיא מרזי מכה שוב אינו ניכר.

צדדי הספק בדברי הרוצח

בעדות: אם יש לסמוך על הודאת רוצח. בזהות ובהכרה: א. לא

הגידון

איש א' סוחר שמו ישראל נסע עם סחורתיו ובא לכפר מסוים והתאכסן אצל גוי אחד. כעבור כמה שבועות בא לבית גוי זה חברו של היהודי לחפשו ולא מצאו ואמרה לו אשת הגוי כי באותו יום נסע היהודי משם עם בעלה ברפסודה, מיד נסע אחרי הרפסודה והשיגה אבל לא מצא שם את היהודי רק סחורתו וחפציו, לאחר דין ודברים עם הגוי הודה הגוי שבאותו יום הרג את היהודי ישראל שהתאכסן אצלו שלשה שבועות בעת שנסע עמו על הרפסודה, ובהיות היהודי ישן נעץ סכין בצוארו ואח"כ עטף ראשו בשק וזרקו המימה וכי כל שאר סחורתו וחפציו מונחים אצלו במקום אחר. איש זה סיפר עוד כי בנסעו לקחת את חפצי חברו, פגע בו גוי אחד והגיד לו כי היהודי שנהרג קנה ממנו דגים יום לפני כן, וכי תרא הוציאו מהמים אחרי מותו ומיד הכירו כי הוא האיש שנסע על הרפסודה עם גוי פלוני. אח"כ הראו ליהודי את גופת המת והכירו כי הוא חברו היהודי הנקרא ישראל, והביאו לקבר ישראל.

צדדי הספק בהכרת העד היהודי

א. שמא ראהו לאחר ג' ימים למיתתו ואינו ניכר, ולדעת י"א

(א) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ את כ"ז. (ב) ס"ק קפ"ו את נ"ז. (ג) לוח כדל"מ את ע"ט. (ד) ס"ק קפ"ו את צ"ח. (ה) ס"ק קפ"ו את ס"ז.

(מה) ס"ק קפ"ט את ר. (מו) ס"ק קצ"ד את ד. (מז) ס"ק רי"ז את ו. (מח) ס"ק רל"ז את ג. (מט) ס"ק קפ"ד את ל"ב. (נ) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים את ק.

הוכיר שם אביו ושם עירו של הנתרג ושמא על איש אחר נתכוין. ב. בהכרת חפציו ובגדיו יש חשש שאלה.

התרת הספקות בהכרת העד היהודי

א. לדברי הגוי שאמר שהאיש קנה ממנו דגים יום לפני כן הרי הוא בתוך ג' ימים למיתתו ומהני ההכרה. ב. ובחשש דאשתהי, הנה לדעת רד"ך גוי מסלית אינו נאמן רק להקל (נ). ופולגינן דיבוריה, ואף לתר"ן הסובר דנאמן גם להתמיר י"ל דוקא בגוי נגד גוי אבל גוי נגד ישראל פשיטא דלא מהימן, [דכנדון תר"ן היתה ההכרה ג"כ ע"י גוי משא"כ בנ"ד. דההכרה היתה ע"י ישראל], ותלינן שנהרג ביבשה דכאן נמצא וכאן היה, בפרט שנראה מוכח שגם בלי עדותו של גוי זה, אפשר להחליט מכת דברי אשת הגוי שר' ישראל היה על הרפסודה והיה תוך ג' ימים, ויש לצרף דעת הפוסקים דהאי חזיוהו בשעתיה לא בעינן רק במי שנטבע יותר מג' ימים (נ). וגם להמחמירים דאף בתוגי בעינן חזיוהו בשעתיה, י"ל דכ"ו דוקא בשפל למים כשהוא חי, אבל כשהשליכוהו למים כשכבר מת, וכבנ"ד, והוא תוך ג' ימים אינו מתפח ומעידין עליו (נ). בר מן דין הרי לדעת ר"ת ור"ת אם גופו שלם מעידין עליו אף אם שהה במים כמה ימים, ויש להביא רא' לדעתם, והרבה מהפוסקים ס"ל כותיהו (נ). עוד נוכל למצוא היתר, דלפי הנשמע הכירו את האיש עוד כמה אנשים, ובשנים ס"ל להרבה פוסקים דל"ח לבדדמי באישתהי דמים (ו). (אלא) דלפי שבהנידון לא מבואר רק שצ"א הכירו לא הכאתי ראיות לזה.

התרת הספקות בדברי הגוי שהוציאו מהמים

בעדות: א. מהלשון שסיפר העד משמע שהגוי הסיח לפי תומו בלי שאלה, מוקאמר "שגוי פגע בו", משמע שההתחלה היתה ע"י גוי, דאל"כ היה לו לומר "פגענו בגוי", ועוד הא הרוצח כבר הודה לו על ההריגה ומה לו להעד לשאול ע"ז. ב. בשו"ע נפסק דאף כשהבעלים מרדפים אחרי המת חשיב מסלית, וכ"פ הרבה מרבוותא (ס). ג. הר"ן לא קאמר דבעי קשור דברים בעדות גוי אלא בכדי שיהי' המשמעות שלא כיוון להעיד, ובנ"ד שהגיד שמכר לו דגים סיפור דברים הוא [ולא עדות], וביותר כי הגוי המספר לא הכיר את האיש הנחג בשמו, רק אמר האיש שהיה על הרפסודה, ומה מתכוין להעיד או להתיר שיין בזה (ס). בזהות ובהכרה: א. כיון שהחזוק שבעל האשה היה אצל הגוי ואיש אחר לא הוזק שם ולבית גוי זה לא שכיח שירתא.

הרי כיון שאשת הגוי אמרה שהיהודי שהביא הסחורות לביתם נסע על הרפסודה, אין לחוש שאחר היה, ובפרט שאיש זה האחר שאל כל הסחורות מבעל האשה, ובודאי שבעל האשה נסע על הרפסודה. ב. דעת הרא"ש דבגוי שאמר יהודי שהיה עמי בדרך מת אצ"פ שלא אמר "שיצא עמי", משיאין את אשתו דלא חיישינן שמא איש אחר נתחבר עמו בדרך, וה"ה בנ"ד ל"ח לעוד איש שעלה על הרפסודה, ונראה דיש לפסוק כהרא"ש. גם נראה דאף להרמב"ם דבעי דוקא שיאמר "שיצא עמי" ואז משיאין את אשתו דבלא זה חיישינן לאיש אחר שנתלוה, מ"מ גם הוא לא חייש לתרתי שהראשון הלך לדרכו ואחר בא במקומו ורק לשמא נתלוה גם אחר הוא חייש וא"כ בנ"ד נמי ל"ח שהאיש הגוי הלך לדרכו ואחר בא במקומו ואותו הרגו (ג). ג. נראה דגם להמחמירים דלא מהני הכרת גוי מסלית, לא קאמרי אלא בהכרת סימנים שאינם מובהקים, וע"י טב"ע [בסימנים], דלזה צריך הכרה גדולה, משא"כ טב"ע דפנים דמכירין אף שלא במתכוין מהני, ועוד דהרבה פוסקים לא חשו לדעת המחמירים, וכן קבע ליסוד בהג"ה בשו"ע סעי' כ"ד (ד). ד. אין לאסור מטעם שלא ניכר מחמת דקירת הסכין, חדא דיש מפרשים דמיא מרזי רק מקום המכה [וכיון שלא היתה המכה בפניו ניכר] (ס), ואף להפוסקים המסופקים דילמא משתנה אף דהמכה היא שלא בפניו, הא כתב בתשו' ב"י דלא אמרינן מיא מרזי מכה אלא בתושלך למים כשהוא חי, אבל במת לא אמרינן מיא מרזי (ס). גם דהרמב"ם וסמ"ג השמיטו דין דמיא מרזי כל עיקר, ונראה דלדינא לא חשו לזה (ס).

התרת הספקות בדברי הרוצח

בעדות: יעויין בתשו' הקודמת*. בזהות ובהכרה: א. הואיל והגוי הרוצח אמר שהנרצח היה בביתו שלשה שבועות, והרי ידוע שהאיש הגוי היה בזמן הזה בביתו וגם ידוע שאיש אחר בלעדו לא התאכסן אז בבית הגוי, הרי דעל זה הוא שמעיד, וגם סתמא דמילתא דבמה שקאמר היהודי ישראל על ישראל הידוע ששאלו אותו ושהביא סחורתו אליו. ב. יש לצרף הכרת הבגדים עם הטב"ע (ס), מה גם דלדעת הריטב"א והר"ן ל"ח כלל בבגדים לשאלה (ס), עוד מצורף לזה דהאיש הנעדר היה גדול ונכבד ועל הריגתו היה רעש גדול בכל המדינות [וכיון שלא נשמע יותר ממנו יש לצרף להתיר] וכמ"ש מהרא"י (ו). וסיים שהסכימו בהיתר האשה כמה רבנים קשישאי.

שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קט"ו

צדדי הספק

בהכרה: שלא הוכר בפרצופו כלל, ובסימנים יש להסתפק אם הם סימנים מובהקים, ובכליו הא איכא חשש שאלה, ואף דבכל מלבושיו לא חיישינן לשאלה (א), וגם בציצית ליכא חשש שאלה (ב), מ"מ אין מביאים ראיה לשוטנים ולא מן השוטנים, שהרי כל מעשיהם מעשה שטות ושגגות שלא כדרך כל אדם, וזה ג"כ ברח בחזקת שגגות, ואף אם נאמר שבני אדם מונעים עצמם מהם כיון שהם מהשלשה שפגיעתם רעה, ואין הדרך לשאול מהם שום דבר, מ"מ הלא אחד מסימני השוטנים הוא שמפשיטים עצמם ערומים, ושמא

הנידון

איש אחד נשתגע ונעלם מביתו, והשאיר מכתב בלשון צוואה, וכתב שם שהוא מוכרח לאבד עצמו מהעולם. כעבור חודש נמצא גוף מת במים, והוכר בסי' רושם סמוך לחזה בצד שמאל נוטה לזרוע בגודל ומראה עדשה, וברושם במצחו מעל לעין ימנית. והעדים ראוהו לאחר דאשתהי משתועלה מהמים, ואמרו שהכירוהו בטב"ע בכליו ובזקנו ובשער ראשו ובידיו השעריות ובצווארו הקצר והעב, ובפרצופו לא היה ניכר, והוסיפו שאין ספק בעולם שהוא הוא הנעלם. וא' מהם אמר שורושם במצחו מוכר לו מבחיני.

(ס) ס"ק רכ"ג אות ס"ו. (ט) ס"ק רכ"ג אות י"א. (סז) ס"ק רכ"ג אות א'. (סח) ס"ק קפ"ז אות צ"ח. (סט) ס"ק קפ"ז אות א'. (ע) ס"ק ר"ס אות י"ז. (עא) ס"ק קפ"ז אות ג'. (עב) ס"ק קפ"ז לוח

(נו) ס"ק שכ"ג אות א'. (נז) ס"ק רכ"ב אות ב'. (נח) ס"ק רכ"ב אות ד'. (נט) ס"ק רל"ה אות א'. (ס) ס"ק רכ"א אות י'. (סא) ס"ק ק"ב אות ג'. (סב) ס"ק ק"ה אות י"ב. (סג) ס"ק ק"ל אות ל"ג. (סד) ס"ק ר' אות ג'.

דבסאן — שהרוצח לא הראה גופת המת — כנתת התירו הוא עפ"י דעת המהרי"ק שהביא שם יסוד לדבריו.

(*) שם בסימן נ' הביא לדעת מהרי"ק דמתיר עפ"י הוראת הרוצח, ואחרי שתאריך בזה כתב והעולה מדבריו שיש למהרי"ק על מי לסמוך, אלא שבנ"ד שהגוי הראה להם גוף המת שהרג כל אפי שזין להתיר בו, ולפי הנראה

מצאם אתר ולבשם והוא הנמצא מת, והגם שמתוך הצוואה שהשאיר ניכר קצת כאילו היה חכם בדעתו מעט, מ"מ לא יהא אלא כעיתים שוטה ועיתים חלים, דמ"מ דעתו שגישתא (ט), גם אין להתיר מכח מה שכתב שמוכרח לאבד עצמו דמנ"פ, אם נחשב לפקח אמרינן דגוים ולא עביר, ואם נחשבתו לשוטה פשיטא שאין ראייה מדברורו ומכתבו (נד).

צדדי ההיתר

יש לצדד היתר מהמת הסימנים, דסימנים אלו שבג"ד הוי סימנים מובהקים לדעת רוב האחרונים, דהרי דעת הב"ח והט"ז דרושם שבגופו בצמצום מקום הוי סי"מ עה), וא"כ בג"ד שהיה לו רושם סמוך לחזה בצד שמאל נוטה לנרועו בגודל עדשה, פשיטא דהוי סי"מ לדעת אחרונים אלו, גם סי' הרושם במצחו מעל לעין ימנית הוי סי"מ עו), וכ"ש לדעת גדולי האחרונים דב' סימנים אמצעיים מצטרפים להיות סי"מ עו), מלבד דאיכא בג"ד שאר סימנים כגון הסרת זקנו ושעריו, וידיו שעירות שהוא סי' של יצחק בבנו עה).

וצווארו קצר ועב, דאף שאפשר לומר דלא הוי סימנים מובהקים, מ"מ לא גריעי מסימנים אמצעיים דמצטרפים יחד, ואף אם נחוש לדעות המחמירים, מ"מ הוי סי"ס דפלוגתא, חדא דלמא קי"ל כהפוסקים דרושם במקום ידוע הוי סי"מ, ודלמא קי"ל כהפוסקים דב' סימנים אמצעיים מצטרפים, מלבד צירוף עוד הסימנים שיש בג"ד, ובכה"ג הסכמת רוב האחרונים דהוי סי"ס גמור בספיקא דפלוגתא, וסמכין ע"ז בעגונא עט), תו יש לצדד היתר מחמת שכל העדים אמרו שאין ספק בעולם שהוא הנעלם, ונראה שהכירו כל גופו ואבריו — מלבד הפרצוף — בטב"ע גמור, ומהני לדעת גדולי הפוסקים (ג), וגם צ"א העיד שהרושם מוכר לו מבחיני, ימשמע שיש לו טב"ע באותו מקום של הסי', ואפשר דלכו"ע מהני פא), ואף דבאשטחי לא מהני טב"ע כלל, מ"מ יש לצרף זאת לסימנים הנ"ל.

ברם כיון שהדבר היה זה מקרוב ועדיין לא אבד זכרו, אין להתירה עד מלאת י"ב חודש מיום שנאבד ואז תהיה מותרת.

שו"ת שב יעקב סי' י"ב

ובאנו למחלוקת הב"ח ושאר פוסקים אי מעידין על הצלוב בצווארו, דדעת הב"ח דהא דאין מעידין על הצלוב הוא רק אם נצלב בידו, אבל בנצלב בצווארו אמרינן דמיד נתנק, ושאר פוסקים חולקים עליו (ג). אמנם בג"ד שראתו אחר ב' ימים על הצליבה, אם נאמר שנפסק החבל וירד והלך לעלמא, או שמטרוניתא עברה ופדאתו, מי נתן אחר במקומו על הצליבה, ואילו היה נתלה שם אחר ודאי היה מתפרסם (ד), ועוד דהרי קי"ל דלנפילת דיחיד לא חיישינן, וא"כ הכי נמי בג"ד היכי אתרמי שניטל הראשון מהתליה ותלו אחר באותו מקום, ואותו האחר נשתנו פניו כצורת הראשון, ואם נאמר שניטל משם בסתר כדי להצילו, ולכן שמו גוף אחר במקומו, זו חששא רחוקה, כי המלכים מענישים על זה ומי יסכן נפשו עליו, ואם קרובו או אוהבו מסר נפשו עליו היה מודיע והדבר, ובפרט בג"ד שאותו צלוב נקבר ע"י אחיו, אם היה גוף אחר היה ניכר, א"כ בג"ד לכו"ע שריא, ובפרט שיש לצרף גם סברת הב"ח הנ"ל, ועוד דרוב הפוסקים מודים דבדאיכא רגלים לדבר שהוא עדיין תוך ג' ימים מעידים עליו, ואין לך רגלים לדבר גדול מזה שהעד אומר שהיה ב' ימים מהצליבה, והחשש דשמא שמע כן רק מפי גוים הוי חששא רחוקה, כיון שכל היהודים יושבי העיר הלכו אתו כשהוליתו לצליבה, ואף אם שמע רק מגוים נמי נאמנים, דהוי מסל"ת, שהגוים לא ידעי דתלי ההיתר בהא דאיתו יום נתלה, ועוד שהוא שעת הדחק שאי אפשר לברר יותר (ה).

הנידון

איש אחד נתלה ע"י השלטון, והעיד ע"א שבשעה שהוציא אותו לחורג יצאו עמו כל אנשי העיר, וראתו אז והכירו שהוא פב"פ בעל העגונה. עד אחר שלא היה בשעת התליה העיד שראתו על העץ ב' ימים אחר שנתלה, והכירו שהוא פב"פ, ואח"כ הורידתו אחיו וקבר אותו.

צדדי הספק בעדות הא'

במיתתו: שלא הזכיר בפירוש שנשאר שם עד אחר התליה, ומשמע שרק יצאו עמו עד חוץ לעיר וחזרו ולא ראו עצם התליה, וא"כ הוי רק כיוצא ליתרג דאין מעידין עליו, ועוד דאפילו ראו התליה ג"כ אין מעידיו עליו [כדאיתא בסעיף ל"א].

צדדי הספק בעדות הב'

בחכמה: אף שאמר שהיה ב' ימים אחר התליה, אך הואיל שזאת עצמו לא היה שם בשעת התליה, אולי שמע כן מפי גוים או שאר פסולי עדות שאינם נאמנים, ושמא כבר עברו ג' ימים ואין מעידין.

צדדי ההיתר

בג"ד שהיהודים הדרים שם ראו שהוליתו בפומבי בהמון עם כאשר דרכם במדינות אלו, ובודאי נשמע הקול מכל הגוים החוזרים שכבר נעשה מעשה, ובודאי דאילו לא נתלה היו מספרים כולם מהחידוש הזה, ומה נעשה אתו, אם התזירוהו לבית האסורים או שגרשוהו מחוץ למדינה, ואין לך עדות מסל"ת גדול מזה, וא"כ בודאי נתלה (ב).

שו"ת שב יעקב סי' י"ג

צדדי הספק

בחכמה ובזהות: בעדות הא' לא הוכר בטב"ע כלל, והסימנים שמא אינם סי"מ, ובבגדים הא איכא חשש שאלה, ובעדות מפי הגוי לא אמר שם אביו.

צדדי ההיתר

א. מדברי הרמ"א [בסעיף י"ח] מוכח דאם מזכיר שמו ושם עירו מהני גם בלא שם אביו, והיינו אם לא התחזק שם עוד אחר בשם זה שנאבד או שיצא מביתו ועדיין לא חזר (ו), ואף דיש חולקים ע"ה.

הנידון

איש אחד נעלם ואחר זמן מועט נמצא גוף מת ולא הוכר בטב"ע, והעגונה אמרה שלבעלה היו ב' מכות בגבו בין כתפיו על העצם ששם מתחברת היד עם הגוף, מכה אחת כמעט שנתרפאה כבר ונשאר רושם צלקת, השניה טרם נתרפאה ועליה היתה תתבושת, וכן נמצא בגוף המת, והכירו גם בגדיו ובתוכם נמצאו שטרי חובות, והעיד ע"א ששמע מגוי שאמר במסל"ת לגוים אחרים שראה איך נהרג פ' מעיר פ', שהכהו הרוצח והפילו לארץ, ואח"כ כשרצה לקום הכהו עוד כמה מכות עד שנתרופץ המח לחתיכות.

אות כ"ג. (ב) סי"ק רל"ז אות י"ד. (א) סי"ק קפ"ח אות י"א.
(כ) סי"ק ש"ד אות ד'. (ג) סי"ק רנ"ה אות א'. (ד) סי"ק רנ"ה אות ד'.
(ה) סי"ק רנ"ה אות ה'. (ו) סי"ק ק"נ אות י"ט.

כול"מ אות כ"ח. (ג) סי"ק קפ"ז אות ג"ט. (ד) סי"ק ק"ב.
(ה) סי"ק קצ"ח אות א'. (ו) סי"ק קפ"ט אות כ"ו. (ז) סי"ק קצ"ד
אות ד'. (ח) סי"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ס"ו. (ט) סי"ק קכ"ג.

שנקרא ג"כ כשמו של זה ושיש לו נמי ב' מכות כמו זה. ויש לסמוך על ד' טעמים אלו להתירה.

תשובת הקול שחל (הנדפס עם השאגת אריה מנכד הב"ח) סי' י' על הגידון הנ"ל

צדדי ההיתר

דעת הרד"ך דשומא בצמצום מקום הוי סי"מ, ודבריו כנים ואמיתים וראוי לסמוך עליו, וא"כ יש להתיר ע"י סימני המכות שנמצאו במקום שאמרה האשה צא. עוד יש להתיר מטעם הכרת בגדיו, דאין לחוש שהשאליל בגדיו לאיש שהיו לו פצעים בגופו כמוהו צב). ובר מן דין הרי כתב הב"ח דלא חיישינן לשאלה אלא כשהיה זמן רב בין הליכתו למציאתו, וה"ה בג"ד שנמצא זמן מועט אחר שיצא מביתו, לא חיישינן לשאלה צב). עוד י"ל דלא חיישינן לשאלה אלא בחד בגד, אבל בשנים או שלשה בגדים לא חיישינן צד). ומכל הטעמים האלו יש להתיר האשה.

ש"ת פנים מאירות ח"א סי' מ"ח

צדדי ההיתר

הא דאין מעדיין להתיר אשת נטבע במשאל"ס, היינו במקום שלא ראינו בשעת הטביעה שום חולשה בגופו, אבל כאן שהמים חנקו אותו והו"ל כגוסס שהוא מגוייד, מעדיין עליו צה). עוד יש לצדד היתר עפ"י העד שרץ אחירו על החוף, ואם הלך מהלך רב כשיעור שאי אפשר לחיות, א"כ אין חשש שמא יצא הנטבע ממקום אחר, דהא ידוע דאי אפשר לשוט כל כך מהר כמו אדם הרץ ברגליו סמוך לנהר, והוי ליה כמים שיש להם סוף צו).

הגידון

איש אחד נטבע בנהר במעמד מספר אנשים אשר עמדו עליו זמן רב ולא יצא. אחד מהאנשים האלו סיפר שבשעת טביעתו של האיש עלה וירד במים והתחיל לנחור בגרונו, ולא היה יכול לדבר מחמת המים שנכנסו לפיו, וכמה אנשים התעסקו אתו להצילו ולא יכלו. איש אחר מהאנשים סיפר דכשראה שלא עלה בידם להוציא את הנטבע, רץ אתריו על חוף הנהר סמוך לגדותיו ולא ראהו.

צדדי הספק

במיתתו: בעדות טביעה במשאל"ס אין מתירין את האשה.

ש"ת פנים מאירות ח"ב סי' ל"ב

הגידון

נמצאה גופת מת שהותו ראשו, ורק מקצת הראש עם זקנו היה מחובר לגוף, והכירוהו כי הוא בעלה של העגונה. כן הכירו את מלבושיו וכתבי חשבוניתיו, וכתב המלצה שנכתב על שם בעלת.

צדדי הספק

בהכרה: פרוצוף פניו לא היה שלם, ובמלבושיו וחפציו יש חשש שאלה.

צדדי ההיתר

דעת כמה ראשונים דלא חיישינן לשאלה, והיה ראוי לסמוך עליהם במקום עיגון, אלא דמי יקל ראשו נגד הב"י והב"ח שהסכים עמו דחיישינן לשאלה צו). אמנם י"ל דאף שהכריע הב"ח דחיישינן לשאלה, הני מילי בלא טב"ע דגוף, אבל ע"י טב"ע דגוף וטב"ע דבגדים.

ש"ת פנים מאירות ח"ב סי' ס"ה

הגידון

בסוף חודש חשוון יצא קול על אחד שנהרג. כעבור שלשה חדשים נמצאה גופת איש מת שהיתה קרושה מחמת הקור ופרצוף פניו היה שלם ורק העינים נחסרו, ע"א שראהו העיד שהכירו בטב"ע שהוא פ' שיצא עליו הקול, גם הכיר את מלבושיו וסדור התפלה שנמצא אצלו. כן העיד עד שני שהכיר את האיש, ואמר עוד דשדרתה של הגופה שנמצאה היתה חלוקה לשתיים.

תשובת הרא"ה עפשטיין אב"ד רעכניץ

צדדי הספק

בהכרה: שמא ראהו לאחר ג"י ממיתתו. ובבגדיו יש חשש שאלה.

צדדי ההיתר

א. בג"ד דפ"פ היה שלם ולא נחסרו רק העינים, יש לצרף דעת ר"ת דפרצוף פניו שלם מעדיין אפ"י אחר ג"י, — ואין משגיחין בזה על

אות נ"ה. (צה) ס"ק רנ"ז אות ל'. (צו) ס"ק רס"א אות ג'. (צז) פ"ת ס"ק צ"ה. (צח) ס"ק ר"ז אות א'. (צט) ס"ק ר"ז אות ה'. (ק) ס"ק ר"ה אות א'. (קא) ס"ק ר"ח אות ו'. (קב) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ

(פח) ס"ק קצ"ד אות ד'. (פט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ. (צא) ס"ק קפ"ט אות י"ב. (צב) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (צג) ס"ק קפ"ז אות ס"ד. (צד) ס"ק קפ"ז

לשתים ואין כאן גופו שלם, הרי אף דפ"פ שלם י"ל דאפי' לדעת ר"ת אין מעידין עליו אחר ג"ב, ובר מן דין הרי פשטא דמתניתין משמע דלעולם אין מעידין אחר ג"ב אפי' כשגופו שלם ג, ומ"ש הב"ש בשם הרשד"ם להתיר בס"ס ע"י צירוף דעת ר"ת דבלא ראה הטביעה מעידין אפי' אחר כמה ימים, היינו בטביעה שהאשה כבה יצאה מאסות, אבל בנ"ד שהוא איסור תורה לא מצטרפת סברת ר"ת לעשות ס"ס ד, ב, כבר שדו האחרונים נרגא בהיתר דיצא קול וכתבו דמת שהתירו בשו"ע קאי על הסברה הראשונה שמתירים בספק ג"ב ה, ג, לפי הקול שיצא היה זמן ההריגה בסוף חודש מרחשון ואין אז הקור גדול ב"כ שיקרש ויגלד ו).

וא"כ אין לנו היתר בזה רק מהא דצירוף הכרה דטביע בגופו והכרת הבגדים, ויש עוד לצרף מה שהכירו הסדור תפלה דזה לא מושלי אינשי ז).

שו"ת פנים מאירות ח"ג סי' ב'

צדדי היתר בדברי הגוי הראשון

אף שביקש שכר עבור מה שיגיד להם מקום המת, מ"מ אין זה מגרע, שהרי הוא יודע שאם לא ימצאו בדבריו לא יתנו לו כלום ז), והא דלא מצאו שם הגופה, הוא מחמת שנתגדל הנהר ושטף את הגופה, וכמו שהגיד הגוי השני, ומאחר שאנו מאמינים לו שמצא איש מת ברצועה, יש לנו לדון מעצמנו ולומר שזהו זה שידענו שנטבע ברצועה, דכיון שהוחזק לן שלא נטבע שום אדם בעת ההיא, אין אנו חוששין שמא בא אדם אחר ממרחקים ורחץ בנהר ונטבע, גם לא חיישינן שמא זה האיש שנמצא נטבע במקום אחר בנהר הגדול טונא, והמים הביאוהו לכאן, דאם איתא דמקום אחר הוא, דרך הליכת הנהר הוי אויל ולא היה בא לרצועה הקצרה, אך לפי שדבר זה מלתא חדתא, נחפש אחר שאר צדדי היתר ט).

צדדי היתר בדברי הגויים שהגידו סימנים של הגופה

בערות : א. אף שהגידו דבריהם ע"י שאלה, מ"מ כיון שכבר יצאה מאיסור תורה ע"י שנטבע במשאל"ס, הא כתב המבי"ט דכשיצאה מאיסור תורה יש להתיר בעדות גוי אפילו שלא במסל"ת י), ואף שאין דבריו מוכרחים, מ"מ בנ"ד יש לסמוך ע"י, כיון דשלשה גויים אמרו זה שלא בפני זה סימנים אלו, מסתמא קושטא קאמרי יא), ב. אף להסוברים דעדות גוי לא מהני על סימנים, זה דוקא כשמכיר את המת, אבל בנ"ד שלפי משמעות העדות לא הכירו הגויים את הנטבע, שפיר סמכינן על עדותם בסימני המת לכ"ע יב), בהכרח : כיון שהאשה כבר יצאה מאיסות עפ"י עדי הטביעה, סמכינן על סי' אמצעי להתיר לכתחילה ג), ולפי"ז בנ"ד שהגויים אמרו שזקנו היה קטן ושחור, ושערות ראשו היו קטנות ותלתלים שחורות, שני סימנים כאלו חשיב שפיר כסי' אמצעי יד), וגם בדברי הגוי האחרון נפרש דמה שאמרו שהגיד סימנים כנ"ל, היינו שהגיד כל פרט ופרט שאמרו הגויים הראשונים, ומדברי העד נראה שאמירת הגוי האחרון היה במסל"ת.

הענינים והפה קג) — ויש ספק-ספיקא להתיר, ספק שמא הוא לפני ג"ב, ושמא הלכה כר"ת, והב"ש ספק"ד כתב בשם רשד"ם להתיר בס"ס ע"י צירוף דעת ר"ת דבלא ראה הטביעה מעיד עליו אפי' אחר כמה ימים קד), ב, בפ"י איתא בשו"ע דאם יצא קול איש פלוני מת ואחר ג"ב נמצא גופת מת והכירוהו, אשתו מותרת קה), ג, נמצא בזמן החורף ונקרש גופו דאינו משתנה אפי' אחר כמה ימים קו), ד, יש לצרף הכרת הטב"ע עם הכרת המלבושים וכמ"ש בעבודת הגרשוני דבהצטרף שניהם יש להתיר, כי חששה רחוקה היא שניתוש שמא השאיל בגדיו לאחר ואותו איש נהרג ונשתנו פניו לצורת פני המשאיל א).

תשובת הפנים מאירות ע"ו

וחה שלשת ההחייים הראשונים

א. בנ"ד לדברי העד השני נמצאה גופת האיש כששדרתו נחלקה

הנידון

איש אחד נטבע ברצועת מים המתפשטת מן נהר טונא, בנוכחות כמה אנשים ששהו עליו כדי שת"נ, והרצועה רחבה בערך י"ב אמות, ובאורך היא הולכת ומתפשטת בערך חמשה או ששה פרסאות, ואח"כ היא חזרת ונשפכת לנהר הגדול טונא, לאחר זמן נתקבל גב"ע אודות היהודי הנטבע כדלהלן : ע"א העיד כי כעבור מספר ימים לאחר הטביעה, בא גוי אחד לשכונת היהודים ואמר שבאם יתנו לו סכום כסף, יגלה את המקום על שפת הרצועה ששם נמצאה גופת יהודי שהנהר פלטתה, לאחר שהבטיחו לו את הסכום שביקש ואמר להם המקום, הלכו לשם ולא מצאו את הגופה, ושאלו לגוי אחד אם ראה גופת יהודי נטבע, והשיב להם הגוי שביום שלפניו פלט הנהר גופת יהודי אשר זקנו היה קטן ושחור, ושערות ראשו קטנות ותלתלים שחורות, ופניו מלאים וטובים, והכיר בו שהוא יהודי לפי שהיה נימול, ואח"כ כשהנהר גדל, שטף שוב את הגופה, כדברי גוי זה אמרו להם עוד שני גויים זה שלא בפני זה, לאחר ששאלום אודות יהודי שנטבע, אח"כ פגשו בגוי אחר, וסיפר שראה גופת יהודי שטה ברצועת הנהר, והגיד ג"כ סימנים כנ"ל.

צדדי הספק בדברי הגוי הראשון

בעדות : אם נפסל לעדות כמה שאמר שיתנו לו שכר עבור זה, גם כי לא נמצאה הגופה במקום שאמר, ושמא שיקר בדבריו, בהכרח : לא אמר שום סימן בגופת המת.

צדדי הספק בדברי הגויים שהגידו סימנים של הגופה

בערות : א. הם אמרו דבריהם כתשובה לשאלת היהודי, ואין זה מסל"ת, ב. לדעת י"א לא מהני עדות גוי אפילו מסל"ת כשמעיד על סימנים של המת, בהכרח : הסימנים שאמרו אינם סימנים מובהקים, ובעדות הגוי האחרון לא נזכר בנכ"ע פירוט הסימנים רק "שאמר סימנים כנ"ל", ויש להסתפק אם הכוונה שהגיד כל הסימנים כמו שאמרו הגויים הקודמים, או שרק אמר קצת סימנים.

כדל"מ אות סי"ג. (ח) ס"ק ק"ז אות י"י. (ס) ס"ק רס"ט אות י"י.
(י) ס"ק ק"ז אות כ"ג. (יא) ס"ק קכ"ז אות ט'. (יב) ס"ק ר' אות א'.
(ג) ס"ק קפ"ח אות ז'. (יד) ס"ק קצ"ד אות י"ד.

(ק) ס"ק רל"ג אות א'. (ק) ס"ק רכ"ט אות ל"א.
(ק) ס"ק ר"ל אות ה'. (ק) ס"ק ר"א אות י"י. (א) ס"ק ר"א אות י"י.
(ב) ס"ק ר"ג אות ג'. (ג) ס"ק רל"ו אות ג'. (ד) ס"ק רכ"ט אות ל"א.
(ה) ס"ק ר"ל אות א'. (ו) ס"ק ר"א אות י"ב. (ז) ס"ק קפ"ז לוח

שו"ת דבר משה (לר"מ אמארייליו) ח"א סי' י"ב

הגידון

די אנשים נעלמו מעיר יומרגינה. והעידה אשה ששמעה מגוי מסל"ת שראה די יהודים יומרגינליש בכפר פ', ובאו עליהם הורגים והרגום, והערכאות תובעים הדם של התורגומים מהגוים של הכפר שנמצאו בו התורגומים, ושאלה ממנו איך היה ענין ההריגה, וסיפר כמה פרטים, וגם אמר שבין הד' היה בחור אחד, ואותו הרגו תחילה, והסירו ראשו וקברוהו. וע"א ששמע דברי הגוי הנ"ל, הלך אל הגוי וביקש שיספר לו הדברים שאמר לפני כן, ותור הגוי ואמר הדברים שסיפר בפני האשה, והוסיף שהוא בעצמו גרר את התורגומים לפי ציווי הרוצחים.

דודי הספק

בעדות: כיון שאמר שנמצא שם בעת ההריגה, שמא יש לחוש דמשקר, כי אין דרך הרוצחים להרוג בפני רואים, ודילמא אמר כן מחמת קול הברה, ולא שראה בעצמו כן. **בזהות:** שלא אמר שמם ושם אביהם. **במיתה:** שלא אמר קברתיו, ושמא נ"ד שנפלו לסטים על שיירא, הוי כמלחמה דבעינן קברתיו, ועוד דהרמב"ם מצריך קברתיו בכל גוי מסל"ת, וכ"ש להסוברים דהא דהצריך הרמב"ם קברתיו, היינו דוקא בכה"ג דנ"ד שהגוי היה שם בעת המיתה.

התרת הספיקות

בעדות: אף שהרד"ך כתב דבכה"ג יש לחוש למשקר, מ"מ כל הבאים אחריו חלקו עליו, ואדרבה מצינו לרבוותא שכתבו דכדי לצאת מחשש קול, צריך שיאמר אני ראיתי בעיני הריגתו (טו), ואף למהרי"ט שכתב (בח"ב סי' ל"ז) דאפילו אומר נהרג בפניי, חיישינן שאומר כן מפני הקול, י"ל דעד כאן לא קאמר אלא בנדונה, שלא מצינו חידוש בדבריו יותר ממה שהיה ידוע ע"י הקול, אבל בנ"ד שאמר שראה הריגתם ושמחתילת הרגו את הבחור כו', דהוא דבר חידוש שאין אנו יודעים מזה, בכה"ג מודה גם מהרי"ט שאין לחוש (טז). **בזהות:** באומר איש שיצא עמנו מעיר פ' מת, נפסק בשו"ע סעיף י"ט דמחפשינן באותה העיר, אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו, וא"כ בנ"ד שאמר די יהודים יומרגינליש (דהיינו מעיר יומרגינה), יש להתיר ע"י שיחפשו באותה העיר, ואף שמהרי"ט כתב דבכה"ג שלא אמר ממקום פ' רק כינה אותו על שם העיר, יש להסתפק שמא רק נקרא על שם העיר, ואינו דר שם, אלא שהיה שם מתחילה או שנולד שם, מ"מ בנ"ד שהם ארבעה, לא יתכן שכולם נקראים על שם העיר ולא שדרו שם, וחששא רחוקה היא ואין להסתפק בזה (יז). וגם להסוברים דבעינן זמן היציאה, הרי זה אינו אלא משום דבלא"ה יש לחוש שמא מעיד על אנשים שיצאו מכאן זה זמן רב, וכבר נשתכחו מהלב, אבל בנ"ד שאמר שהיה ביניהם בחור, א"כ ע"כ שלא עבר זמן רב מהיציאה, אמנם כדי לצאת מידי

הגידון

איש יצא מעיר פ' עם גוי שיראטלי אחד [הוא כינוי על שם מקומן] לבוא לעיר אחרת, ולא הגיעו שמה, והקול נשמע שנהרגו שניהם באותו הדרך, והעיד ע"א בשם גוי מסל"ת שאמר כמצטער שיוסף בן קארקאש יצא מעיר פ' ונהרג במקום פ' ושיראטלי בצדו, ושאל אותו העד מהיכן הוא יודע, והשיב ששמע כן במקום פ' שיוסף והשיראטלי נהרגו, וכן שמע בכפר אחר שנהרגו לשניהם.

כל פקפוק, יקבצו כל זקני העיר במקום אחד, ויתקרו וידרשו שמעולם לא נודע שיצאו ד' אנשים שלא חזרו כי אם אלו, ובהכי סגי יח, וכ"ש בנ"ד שכל היהודים בעיר זו דרים בחצר אחת מימות עולם ועד עתה, וקל לעשות חיפוש זה, והחיפוש והבדיקה צריך שיהיה ע"י איש חכם ובקי ומומחה וירא אלקים כו'. **במיתה:** הריב"ל כתב דדוקא במלחמה גדולה בעינן קברתיו, אבל כשנפלו לסטים על שיירא לא (יט), ואף שהריב"ל כמסתפק אמרה למלתיה, מ"מ הרי יש הסוברים דגם במלחמה לא בעינן קברתיו (כ), וא"כ הוי ס"ס, שמא לא בעינן קברתיו אף במלחמה, ושמא לא הוי נ"ד כמלחמה, והוא מתהפך שפיר, ודעת הר"א מורחי דהא דהצריך הרמב"ם קברתיו, היינו דוקא היכא דשייך אומדנא דדעתא, כגון מלחמה וטביעה, וכן באומר איש שיצא עמי מכאן מת, משום דגבי הליכה בדרך שייך נמי אומדנא, כגון שנשאר מן השיירא ולא מצאוהו, ולכן חשבו שמת (כא), וא"כ בנ"ד דליכא כל הגי אומדנא אין צריך קברתיו, עוד יש לצרף דעת הסוברים דהיכא שאנו באים להתיר ע"י חיפוש כבנ"ד, גם הרמב"ם אינו מצריך קברתיו (כב), כן יש לצרף מה שהעיד העד שהגוי אמר לו שגררם, דהרי בטלטול לא בעינן קברתיו (כג), ואין לך טלטול גדול מזה, ואף שאמר זאת אחרי ששאלוהו, מ"מ כיון שהגוי העיד מתחילה במסל"ת, מהני אף דשאלוהו אח"כ, ויש לצרף עוד דעת הסוברים שלא בעינן קברתיו אלא במת, ולא בנהרג כבנ"ד (כד), ועוד יש לצרף דעת הסוברים דלא הצריך הרמב"ם קברתיו, אלא כשהגוי לפנינו שאפשר לברר כו).

תשובת הבית דוד (להר"י דוד) ח"ב סי' ט' על הגידון הנ"ל

והוסיף דודי היתר

בזהות: דאף דליכא זמן יציאה, מ"מ הרי הגוי הזכיר בדבריו תביעת דם ההורגים, ואין הדרך לתבוע דם ההורגים אחר זמן רב, ועוד שאמר בלשונו "אותם ד' היהודים", משמע שעל היהודים הידועים ומפורסמים קאמר, ואין ידועים ומפורסמים כאן אלא אלו המבוקשים (כו). ונראה שאם אפשר ראוי לשאול מן הגוים התובעים דם ההורגים, על איזה זמן היא התביעה הזאת, ובדאי אין בשאלה זו חשש שיכוונו להעיד. **במיתה:** כיון שאמר הגוי "יומרגינליש", משמע שהיה מכיר אותם, ובתכירם אין צריך לומר קברתיו (כז). ועוד דכיון ששאלה האשה מהגוי איך היה ענין ההריגה, וסיפר הפרטים, שייך לומר דכיון דמעיל נפשיה להשיב הפרטים, הוי כהכרזה דאמרינן אי לאו דקים ליה לא הוי אמר, ולא בעינן קברתיו (כח). ועוד נראה דכיון שהיו הערכאות תובעים הדם מאותו הכפר, מסתמא ודאי שנהרגו לגמרי (כט).

שו"ת דבר משה (לר"מ אמארייליו) ח"א סי' י"ח

דודי הספק

בעדות: כיון שכבר יצא הקול ששניהם נהרגו, יש לחוש דאולי גם המגידים לגוי אמרו כן מחמת הקול, ולא שראו בעצמם ההריגה, ואף די"א דבמסיים מקום ההריגה כבנ"ד לא חיישינן שלא ראו בעצמם, מ"מ הרי אפשר שכן יצא הקול שנהרגו במקום פ'. **בזהות:** דליכא שם עיר, ועוד שהגוי אמר ששמע במקום פ' שיוסף נהרג, וא"כ שמא לא אמרו לו המגידים אלא שמו בלבד, והגוי בעצמו מתוך

(כז) ס"ק קל"ד אות מ"ב. (כח) ס"ק קל"ד אות מ"ד. (כט) ס"ק קל"ד אות מ"ה. (כ) ס"ק קל"ד אות ג'. (כא) ס"ק קל"ד אות ל"א. (כב) ס"ק קל"ד אות ט"ו. (כג) ס"ק קל"ד אות ו'.

(טו) ס"ק צ' אות ד'. (טז) ס"ק צ' אות ג'. (יז) ס"ק קנ"ט אות י"ט. (יח) ס"ק קנ"ט אות מ"ה. (יט) ס"ק תי"ב אות ח'. (כ) ס"ק רע"ד אות א'. (כא) ס"ק קל"ד אות ל"א. (כב) ס"ק קל"ד אות ט"ו. (כג) ס"ק קל"ד אות ו'.

שהיה מכיר את יוסף המבוקש, חשב שעליו נתכוונו המגידים, ובאמת נהרג יוסף אחר ולא זה המבוקש. במיתתו: לדעת הרמב"ם בעינן בכל גוי מסלית שיאמר קברתיו.

התרת הספיקות

בערות: כבר כתב הכרם שלמה דלא חישינן שמעיד מחמת הקול, אלא בשתתוק הקול הרבה, אבל בלא"ה לא חישינן לזה, ואף דמהרי"ט מחמיר גם בכה"ג, מ"מ כמעט שהוא יחיד בדבר זה, עוד י"ל דלא חישינן לקול אלא כשכבר יצא הקול לפני כן, אבל בנ"ד אפשר שאמירתם היתה עוד לפני שיצא הקול, ויש להתיר מטעם ס"ס, שמה לא אמרו עפ"י הקול, ואת"ל שעפ"י הקול אמרו, שמה הקול קול אמת הוא, וס"ס זה מתהפך שפיר ל', בזהות: כיון שאמר פ' נהרג, ולא אמר איש אחד ששמו פ' לא, ועוד שהיה מצטער עליו שנהרג, ודאי שעל אותו הידוע ביניהם הוא מדבר לב, ועוד שאמר הגוי שיצא ממקום פ' ועוד סי' אחר שהיה עמו שיראטלי, וזה נודע שיוסף המבוקש יצא מאותו מקום עם גוי שיראטלי ולא בא, ובוזה גם נראה דאין לחוש בנ"ד שהמגידים לגוי לא אמרו אלא יוסף לבד,

ושמא נתכוונו ליוסף אחר, דכיון שהגוי אמר שזה נהרג, מסתמא נתברר לו שעליו הוגד לו, ומה שאמר בשם רק יוסף, ולא אמר גם שם אביו, הוא משום שרצה לקצר בדבריו, שהרי כבר אמר לו מקודם שהוא מדבר על זה הידוע ביניהם, ואף שהריב"ל תחמיר גם בכה"ג, מ"מ נ"ד עדיף טפי, שאמר גם מי שנהרג עמו ושיצא ממקום פ', וידענו שיצאו שניהם מאותו מקום, ולמקום אשר היו רוצים לבוא לא הגיעו (ג), ועוד דהפני משה כתב בנדון דחששא זו לא שייכא אלא כשהמגיד סיפר כל הדברים שנאמרו לו בפרטות, דכיון שאין בדברים ההם די להתיר, איכא חשש זה, אבל כשהמגיד מפי אחרים לא אמר כל הדברים בפרטות, תלינן שנתברר לו מפי המגיד שנתכוון לזה, והכי נמי בג"ד שלא אמר כל הדברים שנאמרו לו, נוסף ע"ז איכא בג"ד דאמר הגוי שמלבד מה שאמרו לו באותו מקום שיוסף נהרג, שמע גם במקום אחר שהרגו לשניהם, ובוזה הרי לא נזכר שום שם, ובוודאי שנתברר לו שעל יוסף הידוע ביניהם היו דברי בני הכפר (ד), במיתתו: כיון שהכירוהו, לא בעינן קברתיו לדעת הרמב"ם (ה), וגם יש סוברים דבעד מפי עד אף שלא אמר קברתיו, מתירין את אשתו (ו).

קונטרס בני יונה לר' יונה בן ריי שבדבר משה

(אמארייליו) ח"ב סי' קי"ב

הנידון

יצחק קאבאליירו מעיר פיליבי היה דרכו לסבב בכפרים מפעם לפעם ולתזור לביתו, ועתה בצאתו מעירו איתרו פעמיו, ולא בא אל ביתו זה ימים רבים, ויצא קול עפ"י האומדנא שנהרג, והעידו בשם גוי מסלית שאמר לאחד אין אתה יודע שהרגו את יצחק פיליבילי, כי גוי אחר אמר לו שראה שהרגו לאותו עני יהודי יצחק פיליבילי, והיה דואג על מיתתו.

צדדי הספק

בערות: א. שהגוי אמר דבריו בלי שום קישור והקדמת דברים. ב. י"א דגוי מפי גוי אינו נאמן כלל. ג. כיון שכבר יצא הקול שפ' נהרג, יש לחוש דמה שאמרו הגוים שנהרג הוא עפ"י הקול הזה, ולא שראו שנהרג. בזהות: דליכא שם אביו, ואולי גם שם עירו ליכא, ומה שאמרו פיליבילי, אין כוונתם שהיה דר שם, אלא שהיה בקרא על שם עיר זו, ואינו נעלם זה שאנו דנים עליו. במיתתו: לדעת הרמב"ם בעינן בכל גוי מסלית שיאמר קברתיו.

התרת הספיקות

בערות: א. כל גדולי האחרונים הסכימו דאף בלא קישור דברים היו מסלית (ו), ויש מקום לומר דבג"ד מהני גם להתחמיר, דכיון שהיה דואג על מיתתו, אף שתחילת דבריו היו בלא קישור דברים, י"ל שאין כוונתו לתגיד מיתתו, אלא לדבריו שאח"כ שהיה דואג על מיתתו, והוי דומיא דאומר חבל על פ' דמהני (ח). ב. י"א דגוי מפי גוי מהני אף אם לא אמר שהראשון היה מסלית, והראש"ח כתב דמחלוקת זו תלויה בענין קישור דברים, דלמאן דמחמיר בקישור דברים, יש להתמיר גם בזה (ט), וא"כ כיון דאיפסקא הלכתא לתקל בקישור דברים, יש להקל גם בגוי מפי גוי (י), ועוד נראה דגם להתחמיר אין זה אלא כשהגוי הב' לא הגיד לנו הלשון שאמר הגוי הא', אבל בג"ד שהגוי הב' סיפר דברי הגוי הא' כאשר אמרם, הכל דבריו מורים שהיה דואג על הריגתו, וזה היתה תכלית ספורו,

ודמי לחבל על פ', י"ל דגם המחמירים מדור דמהני (א). ג. דעת הרש"ם הדוקא בטביעה הוא דחישינן שהעידו מחמת הקול, אבל בנהרג ביבשה לא חישינן לזה (ב), ואף ד"א דחילוק זה הוא רק בישראל המעיד ולא בגוי מסלית, מ"מ מדברי הפוסקים משמע דגם במסלית כן הוא, והכי נקטינן (ג). ובג"ד אין אנו צריכים לזה מב' טעמים, חדא דאף המחמירים לא חשו אלא כשנודע בבירור שנתחזק הקול קודם שאמרו העדים שנהרג, אבל בג"ד שלא נודע שנתחזק הקול לפני אמירת הגוים, ואדרכה מדבריו נראה שעדיין לא נתחזק הקול, מדקאמר אין אתה יודע שהרגו את פ', כאילו חדשות הוא מגיד דבר שלא נשמע עדיין, א"כ אין לנו לבדות מלבנו ולומר שנתחזק הקול קודם שאמר הגוי (ד), ועוד טעם אחר איכא בג"ד, דע"כ לא התמירו אלא כשאומר סתם פ' נהרג, אבל בג"ד שהגוי הא' אמר שהוא ראה כשהרגוהו, הרי אמר בפירוש שלא מחמת הקול הוא אומר כן, ולמשקר הרי לא חישינן במסלית (ה). בזהות: כיון שאמר אין אתה יודע שהרגו את יצחק פיליבילי, ודאי שעל יצחק הידוע להם דיבר, שאל"כ היה לו לומר שהרגו לאיש אחד שמו יצחק פיליבילי, גם דברי הגוי הא' שאמר לגוי הב' אותו עני יהודי יצחק פיליבילי, ולא אמר סתם איש אחד ששמו פ', מורה שעל הידוע ביניהם דיבר, וכיון שדברי הגוי הא' אל הגוי הב' הוי על הידוע ביניהם, וכן דברי הגוי הב' אל העד השומע, א"כ ודאי שזה הידוע בין הב' להעד הוא הידוע בין הגוי הא' לגוי הב' (ו), ובמדבר על הידוע לא בעינן שם עירו, ואף דגם שם אביו ליכא בג"ד, מ"מ מדבריו כמה פוסקים משמע דהיתר זה דמדבר על הידוע, הוא גם בהוכיח שמו לבד (ז), ואף דיש חולקים ע"ז מ"מ בהצטרפות דבג"ד אפשר לומר דאיכא שמו ושם עירו, שהרי אמר יצחק פיליבילי, ראוי להקל (ח), ואף דרבו המחמירים על המתירים בסברת מדבר על הידוע בהוכיח שמו לבד, וא"כ אפשר שלא יספיק להתיר גם בהצטרפות הסברא השניה שכתבנו, מ"מ יש להתיר בג"ד מטעם שאמר "אותו עני יהודי", הוה מורה שדיבר על איש הנינים הידוע

מ) ס"ק קכ"ח אות ג'. (מא) ס"ק קכ"ט אות ד'. (מב) ס"ק צ' אות א'.
 ז) ס"ק צ' אות ה'. (מז) ס"ק צ' אות ב'. (מח) ס"ק צ' אות ד'.
 ח) ס"ק קנ"א אות קנ"ו. (מו) ס"ק קנ"א אות קמ"א. (מז) ס"ק קנ"א
 אות קנ"א.

קל"ז אות ל"ד. (ל) ס"ק צ' אות ב'. (לא) ס"ק קנ"א אות קל"ז.
 לב) ס"ק קנ"א אות קע"ז. (לג) ס"ק קנ"א אות מ"ו. (לד) ס"ק קנ"א
 אות מ"ב. (לה) ס"ק קל"ד אות ג'. (לו) ס"ק קל"ד אות מ"ד. (לז) ס"ק
 ק"ה אות ג'. (לח) ס"ק ק"ה אות ו'. (לט) ס"ק קכ"ח אות ב'.

קברתיו נא). בנ"ד כיון שהזכיר שמו לא בעינן קברתיו אפילו לדעת הרמב"ם (ב). ואף ד"א דדוקא היכא שמכרנו הגוי מאן איכא ביה פ' הוא דלא בעינן קברתיו נא). מ"מ יש להתיר מטעם ס"ס. ספק אין הלכה כהרמב"ם. ואת"ל דהלכה כמותו. שמא הלכה דבמזכיר שמו אף בלא הכרזה לא בעינן קברתיו. מה גם דבעד מפי עד תלינן שהראשון קברו או טלטלו. ולא חש להזכיר פרט זה נד).

בפרטיות ביניהם. ומה גם בהצטרפות לזה דבנ"ד אפשר דאיכא גם שם עירו מ"ט). ועוד דמדברי אחד העדים נראה שהגויים היו קוראים לנעלם בשם יצחק פיליבלי. וא"כ הרי הוא ככל כינוי דעלמא דעדיף משמו ושם אביו נא). וכיון דאיכא גם האומדנא שאמר בלשון מדבר על הירוד מהני לכו"ע. במיתתו: במה שחסר קברתיו לדעת הרמב"ם. מלבד דהרבה פוסקים ס"ל דביבשה ושללא במלחמה לא בעינן

שו"ת פרח שושן כלל ג' סי' א'

דאיכא גם דעת רוב הראשונים דס"ל דאפילו בראה הטביעה מהני ההכרה בטב"ע נ"ט). א"כ הוי ס"ס. ובנ"ד איכא כמה ספיקות. חדא דשמא הלכה כרוב הפוסקים שאינם מחלקים בין ראה הטביעה ללא ראה הטביעה. ואת"ל דהלכה דבראה הטביעה לא מהני טב"ע בלבד. שמא הלכה דיריעה לא הוי כראיה. ואת"ל דיריעה כראיה. שמא לא אמרה הריב"ש אלא לענין קברתיו. או שמא לא אמרה אלא כשידע ידיעה אמיתית. משא"כ בנ"ד. ג. אף שהיתה מכה בין עיניו. מ"מ כיון שלא נחסר ממנו אפילו מקצת בשר. מעידין עליו ט). ובלא"ה יש להתיר בנ"ד מכמה אנפי. חדא דכיון שפדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים מעידין עליו. ואין משגיחין אע"פ. וא"כ בנ"ד שהחבלה היא בין עיניו. אינו מעכב כלל טא). ועוד דהא דעת ר"ת דאם כל גופו שלם מעידים עליו אפילו אין שם פרצוף. ויש לצרף דעתו לשאר התירים טב). ד. בענין מיא מרוז מכה איכא להתיר מכמה אנפי. חדא דהרי דעת ר"ת בסעיף כ"ח דבתוך ג' ימים ביבשה מעידים עליו אפילו בחבול בפניו. וא"כ ה"ה בנמצא במים ויש בו מכה. ועוד דהא י"א דהא דמיא מרוז מכה אינו אלא כשנחתכו רגליו. משא"כ בנ"ד טז). ואף דרבים חולקים ע"ז. אך כיון דיש מגדולי הפוסקים דס"ל דהא דמיא מרוז מכה. לאו לענין עדות אשה אתמר טז). א"כ יש להתיר מטעם ס"ס. שמא הלכה כהסוברים דאפילו ביש בו מכה לא מרוז לה מיא. ואת"ל דהלכה כהסוברים דמיא מרוז מכה. שמא היינו דוקא כשהיא ברגל. ודעת הגנת ורדים דגם להסוברים דמיא מרוז מכה בכל מקום שהוא. מ"מ כוונתם דאפשר שישתנה אבל אפשר גם שלא ישתנה. ולכן כשהעד נשלח לבדוק הענין. וראה שיש בו מכה ונסתכל היטב והכירו. שפיר דמי. והגם שיש מקום עיק בדבריו. מ"מ למדנו מזה להתיר בנ"ד טז). ועוד ד"א דבמכה שנעשית לאחר מיתתו. לא אמרינן דמיא מרוז מכה. ומעתה נתרבו הספיקות בנ"ד שהדבר ספק אם נעשית המכה ע"י חבטה בנפילתו למים קודם שמת. או שנעשית ע"י הדגים אחר מיתתו. והוי ס"ס טז). עוד יש ספק אחר בנ"ד. דהרי י"א דכשאין המכה במקום ההכרה אינו מו"ק. וה"נ בנ"ד כיון דפרצוף פניו ופדחתו אין בהם מכה. אף שיש לו מכה בין העינים. אינו מו"ק טז).

הגיון

איש אחד הפליג בספינה. ונשמע שנשבע. ושלחו אנשים בספינה לחפשו כדי לתביאו לקבורה. וחזרו והגידו שמצאוהו סמוך לשפת המים. ואחד מהם שהיה לפנים משרתו הכירו בטב"ע הכרה טובה. והיה כל גופו שלם אלא שהיתה בו מכה בין עיניו. לא נודע אם נעשה ע"י חבטה שנחבט בנפילתו. או שנשכחו דגים.

צדדי הספק

בהכרה: בטב"ע: א. במת שהוצא מהמים בעינן שיראהו מיד כשעלה מהמים. ובנ"ד אמרו רק שמצאוהו סמוך לשפת הנהר. ולא פורש אם היה כולו שקוע במים או לא. וגם אפשר שפניו לא היו בתוך המים. וא"כ תו"ל כאשתהי מחוץ למים דאין מעידין עליו. ב. דעת הרא"ש ודעימיה דבעד שראה הטביעה לא מהני טב"ע בלבד. ובעינן שיכירתו גם כס"י. ודעת הריב"ש דידע מהטביעה הוי כראה הטביעה. ג. שהיתה מכה בפניו. ושמה אינו ניכר ואין מעידין עליו. ד. הא מיא מרוז מכה.

התרת הספיקות

א. כיון שהלכו באניה לחפשו. ודאי דמה שאמרו שמצאוהו סמוך לשפת הים. כוונתם שהיה בתוך המים. אלא שלא היה במצולות ים. כי אם סמוך לשפתו נה). ודעת הרב"צ אשכנזי דכיון שכל גופו במים. אף אם ראשו חוץ למים. בודאי שגלי הים עוזרים על פניו ומהני. והכי נמי בנ"ד נא). ובפרט דבנ"ד איכא לספקי דשמא גם ראשו היה משוקע במים. ושריא מכה ס"ס. דשמא היה גם ראשו במים. ואף אם היה ראשו מחוץ למים. שמא הלכה כהר"צ הנ"ל. שוב בא העד והעיד שהיה כולו משוקע במים. ואין בזה ספק כלל. ב. אף שהעד ידע מהטביעה. מ"מ הא לדעת רבים לא הוי ידיעה כראיה. וי"א דגם הריב"ש לא אמר דיריעה הוי כראיה אלא לענין קברתיו. אבל לא לענין ההכרה בטב"ע נא). ומתרח"ש כתב דאף הריב"ש לא התמיר אלא כשידע ידיעה אמיתית מפי אחרים שראו שטבע וכדומה. אבל אם ידע רק מכה שמועה בעלמא. אין דינו כראה הטביעה נח). וכיון

שו"ת גבעת שאול סי' ד'

והלכו אנשים לראותו. והעידו שהכירוהו היטב בטב"ע. גם מצאו בו סימנים שאמרה האשה שהיו בבעלה. והם רושם בצווארו שנוול עמו. וצלקות בידיו תחת הזרוע. ובכל אחת מפאותיו היה "קאלטען" היינו שער מדובלל. כן הוכרו בטב"ע ובס"מ המגפיים שהיה לבוש בהם. והתפליין שנמצאו אצלו עם הכיס שלהם. שכולם היו שאולים בידו. גם בגדיו התחתונים והטלית קטן ועוד חפצים ומלבושים שעליו. הוכרו שהם של הנעלם. ובשעה שנמצא כבר היה נפטר הקור. שהיה אז

הגיון

איש אחד נסע מביתו בלילי טבת בעת הכפור. ומחמת רוע הדרכים ירד מהעגלה באמצע הדרך. ואמר לעגלון שהוא ילך רגלי ובמקום פ' יפגשו. ומאז נעלם האיש. ולאיתו מקום לא הגיע. וגם לביתו לא שב. אחר שבועיים מצא גוי ב' בגדים עליונים על פני השדה. והוכרו שהם של הנעלם. חודש ימים אחר העלמו נמצא איש מת וגופו ופרצופו שלמים. ורושם עקבות צעדיו מגפיים היו ניכרים עד מקום המצאו.

נט) ס"ק רל"ז אות ג' וה'. (ט) ס"ק קפ"ה אות ב'. (טא) ס"ק קפ"ב אות ה'. (טב) ס"ק ר"ח אות ה'. (טג) ס"ק רכ"ג אות כ'. (טד) ס"ק רכ"ג אות א'. (טו) ס"ק רכ"ג אות כ"ו. (טז) ס"ק רכ"ג אות ח'. (יז) ס"ק רכ"ג אות ט"ו.

טט) ס"ק ק"נ אות קט"א. (י) ס"ק ק"נ אות ע"ה. (יא) ס"ק קל"ד אות י'. (יב) ס"ק קל"ד אות י"ו. (יג) ס"ק קל"ד אות י"ז. (יד) ס"ק קל"ד אות י"ח. (יט) ס"ק קל"ד אות י"ט. (יז) ס"ק קל"ד אות י"ח. (יח) ס"ק קל"ד אות י"ח.

להתיר אף דבשעה שנמצא בודאי כבר נפטר הקורבן. ב' ע"י חסימנים. עוד יש צד היתר באשה זו, דהרושם בצווארו הוי סי' אמצעי, וכן הצלקות בידיו הוי סי' א"א ע"ג. גם הסי' דשער מדובלל בכל אחת מפיאותיו, הוי סי' א"א ע"ד. והרי י"א דב' סימנים אמצעיים מצטרפים להיות סי' מובהק ע"ה. ודבריהם שרירין וקיימין, אך מי יקל ראש נגד הריב"ל שהחמיר בזה ע"ה. אמנם לצורך סברא זו לדעת ר"ת, בודאי יש להקל. ג' ע"י סי' הצלקות בצמצום מקום. עוד יש צד היתר אף בלא צירוף סימנים, כיון והאשה פרטה מקום הצלקות דהיינו תחת הנרוע, מהני ע"ה. והאשה אומרת שהיא צמצמה גם מקום הרושם שבצווארו, אבל די לנו באלו השתים. ד' ע"י הכרת הבגדים. עוד יש צד היתר לפי מה שכתב מהרי"ט דאם בצאתו לא היה לו בגד ציצית אחר, אלא זה שנמצא בו, אין לחוש שישאילם לאחרים והוא ילך בלא ציצית, וגם דלא חיישינן שישאיל כל מלבושיו לאחרים והוא ישאר ערטלאי, ואף שעל אלו בלבד לא היה ראוי לסמוך, מ"מ לצורך לשאר סברות שבנ"ד מהני ע"ה. ואף שבגדיו העליונים לא היו על גוף זה, ואפשר שהבעל השאיל בגדיו התחתונים לאיש אחר והוא הנהרג, והבעל נשאר בבגדיו העליונים, מ"מ כיון שגם בגדיו העליונים נמצאו במקום אחר, א"כ הרי לא נשאר לבעל אלא בגדיו התחתונים, ושוב שייכת הסברא שלא ישאיר עצמו ערום ע"ה. ה' ע"י החפצים השואלים שבידו. עוד נראה היתר גמור לאשה זו, מחמת שהכירו התפילין והכיס שלהם והמגפיים שאותם שאל בעל האשה מאיש אחר, ובודאי לא השאילם לאחר, דלא עבר על הא דאין השואל רשאי להשאיל, ובפרט איש כמוהו שהיה מוחזק בחסידות פ"ה.

גשם על הארץ, וכמה עדים אמרו שכמדומה להם שכבר נפטר הקורבן, או ג' ימים לפני שנמצא.

צדד הספק

בהכרח: בטב"ע; אף שלא ידעינן מתי מת, מ"מ בודאי כבר עברו יותר מג' ימים ממיתתו ואין מעידין עליו, כי ברור הוא לכל האנשים [שאם מת זה הוא הנעלם] שבאותו לילה שנעלם מת, מחמת שתעה בדרך ונתייגע עד שהוכרח לפשוט שני בגדיו העליונים, שנמצאו כעבור שבועיים, ולא מצא מקום מנוח עד שהלך משם למקום אחר, כפי הרושם שהיה בדרך מעקבותיו, ולא היה בו כח ללכת עד ששכב שם, ומת מחמת צינה שהיתה אז, ולא היה מלובש רק בבגד תחתון, וא"כ אין לתקל מכה ספק ג' ימים ע"ה. בסימנים; הסימנים שבגופו אינם סימנים מובהקים. בבגדים; הא איכא חשש שאלה.

צדד ההיתר

א. ע"י הטב"ע. יש להתיר בנ"ד לפי משיכ ר"ת דכשאינו נחבל בפניו מעידים עליו אפילו לאחר כמה ימים, וב"ש בנ"ד שהיה כל גופו שלם מראשו ועד רגליו בלי שום שינוי ע"ה. עוד נראה דאפילו החולקים על ר"ת מודו, דצירוף טב"ע עם סימני גוף וכלים, מהני גם לאחר ג' ימים, ובודאי ראוי לסמוך על המתירים בכה"ג ע"ה. מצורך לזה שהיה בעת הקורבן, וי"א דבכה"ג מעידים אפילו אחר כמה ימים ע"ה. ואף שכמה עדים אמרו שכמדומה להם שנפטר הקורבן ב' או ג' ימים לפני שנמצא, מ"מ כיון דספקא הוא ודאי יש לצרף זאת

שו"ת שאגת אריה החדשות סי' י"ח

האחרונים דשמע הטביעה הוי כראה, וא"כ גם בנ"ד יש לחוש דמאחר שעד הטביעה אמר שנטבע בבגדים כאלו, לכן הם אומרים שאלו בגדיו פ"ה. ד' אף אם גם עד הטביעה היה מעיד על טב"ע בבגדים, מ"מ בנ"ד יש לחוש דבגדים ששהו במים שבועיים אינם ניכרים פ"ה.

מחמת ספיקות אלו לא רצה להתיר האשה עפ"י עדות זו, והגבחה עדות אחרת:

ע"א העיד שמיד כשגוי בא וסיפר שמצא במים גוף מת, רץ למקום התוא ומצא גוף מת עטור בתפילין, והכירו בגופו ובמלבושיו כי הוא בעל האשה. כדברים האלו העיד עוד ע"א, ואמר עוד דכשמצאו על שפת הנהר היו רגליו שקרועות במים.

צדד הספק

בהכרח: דשמא אשתאי אחר הוצאתו מהמים לפני שראוהו העדים.

צדד ההיתר

בנ"ד שיש עד שנפל למים, אף שלא שהה עליו עד כדי שת"נ, כבר יצאה מאיסור פ"ה. והרי גם בודאי אשתאי אינו אלא ספק שמא נשתנה, ובנ"ד שלא מבואר בדברי העד אם מצאו במים או לא, א"כ איכא ג' ספיקות, שמא ראוהו בעודו במים, ואפילו אם ראוהו חוץ למים שמא לא אשתאי, ואפילו אם אשתאי שמא לא נשתנה, ובג' ספיקות אף בדאורייתא ולא מתהפך מהני פ"ה. וביותר נראה דבנ"ד דכשהגוי מצאתו במים מסתמא תיכף הודיע הדבר בעיר הסמוכה, והעד הרי אמר שמיד רץ שמה, ובכל זה לא צריך לשהות שיעור רבע שעת פ"ה, ועוד

הנידון

ע"א העיד כי ראה ביום י"ז ניסן את בעל האשה עולה לספינה בנהר כשהוא עטור בתפילין ולבוש בבגדים אלו ואלו, ושוב נהפכה הספינה בנהר על כל גוסעת. וב' עדים העידו כי ביום ג' איר הוציאו את בעל האשה מהמים, היינו שמצאוהו על שפת הנהר לאחר שגוי אחד הוציאו, והיה עטור בתפילין ולבוש באותם הבגדים שאמר עד הטביעה. גם ב' עדים אחרים אמרו שכאשר תפשיטו את בגדיו היו עליו תפילין.

תשובת אחי המחבר הר' יצחק אברהם

צדד הספק בעדות ההכרח

א. דברי העדים הראשונים מגומגמים, דבתחילת דבריהם אמרו שהם הוציאוהו מהמים, ואח"כ אמרו שראו אותו לאחר שתגוי הוציאו מהמים, ובספק אשתאי אחר שהועלה מהמים הכריע הרמ"א דאפילו אם נשאת תצא. ב. אף אם נפרש דבריהם שמצאוהו בתוך המים, מ"מ אין ממש בעדותם, באשר אינם אומרים שהכירו אותו או את בגדיו בטב"ע או בסי"מ, רק שמצאוהו באותם הבגדים שעד הטביעה אמר שנטבע בהם, והרי עד הטביעה לא אמר סי"מ בבגדיו. ג. בדברי העדים האחרונים, אפילו אם נדחוק ונאמר דממה שאמרו "כאשר תפשיטו את בגדיו כו'" משמעות הדברים שהכירו בגדיו בטב"ע, וזרי אף לדעת הסוברים דכשהוכרו הבגדים שראו שנטבע בהם לא חיישינן לשאלה, מ"מ בנ"ד שעד הטביעה לא אמר סי"מ בבגדי הנטבע, וא"כ לא ידעינן באיזה בגדים נטבע, תו חיישינן לשאלה גם לדעתם, ומכ"ש להסוברים דבראה הטביעה איכא חשש בדדמי, וכבר כתבו

פ"ה	ס"ק רכ"ט	אות י"ז.	ט"ז	ס"ק רל"ו	אות ג'.
ע"ה	ס"ק רי"א	אות ו'.	ע"ה	ס"ק רי"א	אות י"ז.
רי"א	אות י"ט.	ע"ה	ס"ק קצ"ח	אות א'.	ע"ה
אות קצ"א.	ע"ה	ס"ק קצ"ד	אות ד'.	ע"ה	ס"ק קצ"ד
פ"ה	ס"ק רכ"ט	אות י"ז.	ט"ז	ס"ק רל"ו	אות ג'.
ע"ה	ס"ק רי"א	אות ו'.	ע"ה	ס"ק רי"א	אות י"ז.
רי"א	אות י"ט.	ע"ה	ס"ק קצ"ח	אות א'.	ע"ה
אות קצ"א.	ע"ה	ס"ק קצ"ד	אות ד'.	ע"ה	ס"ק קצ"ד

צדדי ההיתר

טעם המחמירים בספק אשתהי אחר שהועלה מהמים יותר מבספק אם ראהו תוך ג' ימים למיתתו ביבשה. הוא משום דכיון שאין שיעורו אלא שעה אחת, יותר מצוי שיראהו אחר השיעור אמנם בנ"ד שהמת נמצא סמוך לעיר, ומיד כשהגוי הודיע הדבר רץ העד לראותו, א"כ הוי ספק השקול אי חזיה בשעתיה או לבתר שעה, ולפי"ז לדעת המקילים בספק ג' ימים, יש להתיר גם בנ"ד פ"ט *). והעיקר מה שיש להתיר בנ"ד, דמשעה שנפל הבעל למים ליכא עלה אלא איסור דרבנן פ"ט *), ובאיסור דרבנן לא חיישינן לשאלה צ), ואף שהבגדים היו שרויים במים, מ"מ שייך בהם טב"ע צא), ואפילו את"ל דגם באיסור דרבנן חיישינן לשאלה, מ"מ יש להתיר בנ"ד עפ"י הכרת הפ"פ, דבאיסור דרבנן יש להתיר בספק אשתהי גם להמחמירים צב). עוד יש לצרף סברת ר"ת ועוד פוסקים להתיר אפילו באשתהי אם נמצא גופו שלם צג).

תשובת המחבר על הנידון הנ"ל

ודחה צד ההיתר מטעם ג' ספיקות, דאין זה אלא ספק אחד ספק נשתנה או לא פ"ט *). גם ההיתר מחמת שרגליו היו במים אינו נראה, דאין זה מגין על הגוף מלהשתנות פ"ט), ובכלל יש להמנע מלהתיר עגונה עפ"י ס"ס ט"ט).

שו"ת רבנו חיים כהן ס"י כ"ט

הנידון

מכיר קולו, וכבר פסק הצמח צדק דבסיעת בני אדם ההולכים ממקום למקום, לא חיישינן דהני אזלי ואחרינא נתלוו בהדיהו, ומכ"ש כשהיו להם סימנים בגופם אף שאינה מובהקים צד). ועוד דהמבי"ט כתב דבנמצא מת בדרך שהלך בעלה, תלינן שהוא הנאבד צח), וגם בודאי הכירה האשה בטב"ע בגדי בניה, וא"כ הדבר ברור שתנהרגים הם בניה, וגם הסי' של המגפיים, הרי י"א דאם אין מנהג המקום ללכת במלבוש כזה הוי סי"מ, ומדבריה שאמרה שהם כמו של הגויים מוואלוחיי, נראה שכאן אין רוב בני אדם הולכים כן, ובמלבושים שיצא עמם לדרך דעת מהרי"ט דלא חיישינן לשאלה צו), וכיון שאין אנו צריכים עדותה רק על הסימנים נאמנת צז), ולפי"ז הרי כבר פסק התרומת הדשן דבדאיכא אומדנות מוכיחות על המיתה, ליכא איסור תורה צח), ואין לך אומדנות מוכיחות יותר מבנ"ד, וכיון שכבר יצאה האשה מאיסוריה, יש להתיר אליבא דכו"ע מטעם ס"ס, ספק הלכה כהסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה צט), וספק הלכה כמהרי"ט דבבגדים שיצא עמם לדרך ליכא חשש שאלה, ואיכא גם עוד ספיקות, ספק הלכה כהסוברים דמהני הכרת כליו בצירוף סי' בגופו, אף שאינו סי"מ ק), ובנ"ד שהיה קרח בצירוף שמאחוריו היו לו קצת שערות, הוי סי"א א), וגם ספק דלמא הלכה כרוב הפוסקים דס"ל דע"א בקטטה אינו אלא בתחזוקה שקרנית, משא"כ בנ"ד ב).

תשובת המחבר שם בס"י ל' על הנידון הנ"ל

ופסק ע"ז

דאם נ"ד הוי כע"א בקטטה דאינו נאמן משום דחיישינן שהעד משקר, א"כ מה מועילים הסימנים שלפי דבריה אמרה שם במקום קבורת המתים, דהוי לא אמרה לפני הב"ד סימנים שהיו ידועים להם, אלא אמרה שהגידה סימנים שהיו ידועים לה, ומאן יימר שזה אמת, גם שאר ההוכחות כגון מה שבכתה ועוד, הרי לא ידעינן זאת אלא מפיה, ושם הכל שקר צז), ואף אם נאמין לדבריה שאמרה סימני הבגדים שבאמת היו של האיש הנ"ל, הא לא נזכר בגב"ע שההרוג היה לבוש בבגדים אלו, ושם היו מפורים ע"פ השדה, וי"א דבכה"ג חיישינן שם השאיר הוא בגדיו ותלך לו, ואיש אחר נהרג כאן ג).

תשובת ר' אברהם הכהן

צדדי הספק

בעדות: כיון שנשא אשה אחרת על אשתו הראשונה, י"ל דהו"ל קטטה בינו לבניה ואין ע"א נאמן, כהפ"ה: לא הכירו את האיש בטב"ע, והסי' שבגופו לא הוי סי"מ.

צדדי ההיתר

אף דאיכא חשש ע"א בקטטה, מ"מ כיון שאמרה גם כל סימני חתנה בתה ונכדה, ובזה ודאי דאינה משקרת, דהרי זה גלוי וידוע שבניה לא חזרו, וגם בודאי התאבלה עליהם, וגם ממה שתכתב כששמעה שנהרגו התחילה בוכה עליהם, אין לך ידים מוכיחות יותר מזה, גם מה שנסעה וטלטלה עצמה למקום הקבורה, הוי אומדנא דמוכח, א"כ לא נשאר מה שצריך בעדותה כי אם מה שהעידה שאיש זה נתלווה עם בניה, וזה הוי מילתא דעבידא לגלוי, דבודאי לא יבצר שיהיה אחד יודע שעת יציאתם בצוותא, והרי גם בעל האשה אף שהוא סומא, יוכל להעיד ע"ז עפ"י הכרת הקול, דכיון שהיה דר אצלו בודאי היה

(צ) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (צו) ס"ק קפ"ז אות מ"ח ונ"י. (צז) ס"ק שס"ט אות א'. (צח) ס"ק קכ"ז אות א'. (צט) ס"ק קפ"ז אות ד'. (ק) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. (א) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ט. (ב) ס"ק שס"ד אות ב'. (ג) ס"ק קפ"ז אות ס"ט.

(פו) ס"ק רי"ג אות ו'. (פז) ס"ק רכ"ה אות ד'. (פח) ס"ק קפ"ז אות ק"ד. (פח"י) ס"ק רכ"ה אות א'. (פט) ס"ק קכ"ז אות י"ד. (פטי) ס"ק רכ"ה אות כ"א. (פטי"ב) ס"ק רפ"ט אות ז'. (צ) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (צא) ס"ק קפ"ז אות כ"ט. (צב) ס"ק רכ"ה אות י'. (צג) ס"ק רל"ה אות א'. (צד) ס"ק קל"ח אות ו'.

צדדי ההיתר

בעדות: היכא דלא הוחזקה שקרנית, אפילו נימא דנ"ד הוי קטטה כמו במומר, מ"מ הרי כתב הט"ז דרך העגונה עצמה אינה נאמנת, אבל ע"א נאמן בזה ד). ועוד דאפילו בהחזקה שקרנית, י"א דהא דאין ע"א נאמן היינו כשהעגונה עצמה אמרה מקודם מת בעלי, אבל בג"ד שהעגונה לא אמרה מתחילה שמת בעלה, נאמן ע"א ה). בהכרח: יש להוכיח דגם בנמצאו בגדים סמוך להרוג, אין לחוש שהאיש השאירם שם והלך לו. וממילא שוב ישנם ההיתרים של הרב המשיב הנ"ל מטעם ס"ס. גם יש היתר בג"ד שהכירה כלי האומנות של חתנה, דבזה אין הדרך להשאילם. וממילא איכא גם הכרה על האיש הנ"ל, עפ"י מש"כ הרשד"ם שבאם הכירו אחד מן ההרוגים, משיאין אף אשת השני ח). ועוד דהרי אמרה שהגידה סימנים בבניה ובכלי אומנות של חתנה, ומשמעות הלשון שהגידה סימנים גם בגופם.

ואפילו לא היו סימנים מובזקים, מצטרפים לסי' כלי האומנות שלא חיישינן בהו לשאלה ט). עוד יש היתר מחמת סי' מנין ההרוגים, שני זוגות אנשים ותינוק, דלדעת י"א מהני להתיר אם ידוע שהם הלכו בדרך זה, ומאנשים אחרים במנין זה שהלכו כאן לא ידעינן י). ועכ"פ הוי ספק אם הלכה כדעה זו, ובג"ד דאיכא שני סימנים בגופו, סי' הקרתה, וסי' השערות שמאחורי הראש, וי"א דב' סימנים אע"פ שכל אחד לבדו לא הוי סי', מ"מ מצטרפים להיות סי' מובהק*. והוי ג"כ ספק להתיר יא). ולפי"ז איכא ס"ס להיתר, והוא ס"ס המתהפך, ובג"ד הרי ליכא אלא איסור דרבנן עפ"י דברי המבי"ט הנ"ל. עוד נראה דבג"ד שכוונו מקום הריגת האנשים שהוא בבקעה בין כפר פ' לפ', הוי סי' מקום, ולדעת הט"ז מותרת, וכדאי הוא הט"ז לסמוך עליו יב). לכן מכל הנך טעמי מותרת האשה להנשא.

שו"ת נודע ביהודה מהד"ק סי' ל"ו

הנידון

איש אחד הלך מק"ק בראיילוב לפולין קטן ולא חזר, אח"כ נמצא באותו הדרך הרוג ולא הוכר בפניה, רק נמצאו עליו אותם מיני הבגדים שהיו על בעלה והוכרו ע"י סימנים אמצעיים, גם נמצאו אצלו אגרות שמסר אבי הבעל לבנו שיוליכם לפולין, ואשת הנעלם אמרה שלבעלה היה סימן בגופו והוא רושם שנשאר מפצע שהיה לו ביד ימין באצבע הסמוכה לאגודל ובהרוג נמצא אמנם רושם כעדות האשה אבל לא באצבע ימין רק באצבע הסמוכה לאגודל שמאל, ואביה זקנה שבא עם אגרת השאלה אמר שבטח טעתה האשה בדכריה ונתחלף לה בדכריה בין ימין לשמאל.

צדדי הספק

בהכרח: בסימן הגוף: שלא נמצא הסימן במקום שאמרה האשה, ולפי דבריה ודאי שאין זה בעלה, ואפי' כשתחזור ותאמר שטעתה אינה נאמנת, אך אפי' יעידו עדים שבעל האשה היה בו הסימן באצבע שביד שמאל ולא בימין, הנה כפי הנראה אין זה סימן מובהק. בבגדים: חוץ מחשש שאלה הרי לא הוכרו לא בטבע ולא בסימנים מובהקים, ובאגרות אף שאין לחוש בהם לשאלה, מ"מ יש לחוש לאכידה ומצאם זה ההרוג, או שמסרם למישהו אחר להוליכם למקום המיועד.

צדדי ההיתר

לאחר שיתבאר ענין הסימן עפ"י עדים כמבואר בסוף התשובה.

שו"ת נודע ביהודה מהד"ק סי' מ"ג

הנידון

שלשה עשר יהודים והרבה גוים נטבעו בנהר, ערך כ"ה פרסאות ממקום התחלת נביעתה, ואח"כ נמצאו גופים מתים אחד אחד, מהלך כמה שעות ממקום הטביעה, וכל גופם היה שלם, אחד המתים הוכר ע"י ב' עדים כשרים בטבע דפרצוף פנים, בעודו במים. תשעה מתים לא הוכרו בפרצוף פנים, אלא בטבע דגוף, וגם בגדיהם הוכרו בטבע, ובקצתם היה גם סי"א בגוף, ובקצתם היה סי"א בבגדים נוסף על

הטב"ע, ובאחד מתשעה אלו היה סי' חולי השכר, ובין בגדיו נמצא כתב של מכס ומפתח של כסף, ב' מתים אחרים הוכרו ג"כ בטבע דגוף אחר שנשתהו כמה שעות מחוץ למים, וגם בטבע דבגדים, אבל לא היה שום סי' לא בגופם ולא בבגדיהם, ואחד מהם היה גם ניכר קצת בפניו. המת הי"ג נמצא ע"י גוים וקברוהו בקבורתם, ואח"כ החזירוהו ליהודים לקברו בקבר ישראל, כי היה ניכר במילתו שהוא יהודי. הגוף הזה לא ניכר כלל, אלא שעל רגליו אחת היתה גרב

יט. (ג) ס"ק קמ"א. יד. ס"ק קל"ה אות כ"ט. טו. ס"ק קל"ה אות ט'. טז. ס"ק ק"מ אות ב'. יז. ס"ק קפ"ו אות צ"ט. יח. ס"ק ק"צ אות כ"א.

יז. ס"ק שס"ד אות ו'. יח. ס"ק שס"ח אות ג'. יט. ס"ק קפ"ז אות ע"ב. יז. ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות מ"ג. יח. ס"ק קל"ב אות ד'. טו. ס"ק קפ"ז אות ק"ב. יז. ס"ק קל"ה אות ב'. יא. ס"ק קצ"ד אות ד'. יב. ס"ק קל"ה אות

לסי"א להיות סי"מ, וכמובא בס"ק קצ"ד אות ו'. וכן גם משמע קצת מלשונו שלא כתב דבג"ד איכא ב' סי"א, אלא כתב דבג"ד איכא ב' סימנים בגופו.

י) לכאורה מוכח מזה שכל סימן לבדו החשיב לסי"א, אולם לעיל מיניה כתב שרק סי' השערות הוי סי"א, ואולי דעתו כהסברים דגם סי' גרוע מצטרף

ובאחרים היה סי"א בבגדים, תו ליכא חשש בדדמי, ובוזה שהיה סי' חולי השבר, אולי גם זה הו"י סי"א ומהני כח, ועוד בדכתב של מכס ובמפתח של כסף, ליכא חשש בדדמי.

צדדי ההיתר בשני המתים האחרים

כיון שבגדיהם הוכרו בטב"ע, א"כ חשש שאלה ליכא בזה כפי שנתבאר בהיתר הקודם, ולענין חשש בדדמי, הנה בהרבה בגדים שהוכרו, אם איכא ב' עדים, או יש לסמוך על הרא"ש דבב' עדים ליכא חשש בדדמי, ואין לחוש בזה לדעת הר"י, דאין לנקוט כל החומרות, ובפרט שיש כמה צדדים להתיר, ואחד גם היה ניכר קצת בפניו, ואף אם ליכא רק ע"א, מ"מ אם הוא לא ראה הטביעה, הא ליכא בדדמי, ואף אם ידע מהטביעה, מ"מ חשש בדדמי על הכרת הבגדים בודאי ליכא כשרק שמע מהטביעה, דמסתמא לא שמע באיזה בגדים נטבע (ו).

צדדי ההיתר במת שנקבר ע"י הגוים

כיון דע"י עדות הטביעה אף אם לא שהו, כבר הו"י ספק חי ספק מת, וכבר יצאה האשה מחוקת איסור דאורייתא, ו"ל דאף בדבור אין גוי נאמן כלל שלא במסל"ת, אבל מעשה לא עבדי מה שלא נהנה, ולכן לא חיישינן שהחליף בשר כשאינו נהנה מהחליפין, וא"כ ק"ו שאינו חשוד להפסיד הבגד עם כפתורי הכסף ויאמר שזהו הנמצא על המת כדי לקלקל לישראל, וכשעשה מעשה המוכיח על אמיתות הדברים עדיף ממסל"ת, ונצרך לזה דעת הב"י דסמכינן אקפילא אפילו אינו מסל"ת, מטעם דאינו משקר שלא יפסיד אומנתו, וא"כ גם כאן בודאי לא יפסיד השררה ממון כדי לשקר, [וא"כ הם נאמנים שהבגד הזה נמצא על המת, וחשש שאלה ובדדמי ליכא כמבואר לעיל].

תשובת הוכרון יוסף (לר"י משטיינהרט) סי' ה' על הגידון הנ"ל

צדדי ההיתר (ב"ב המתים שהוכרו)

כיון שכולם הוכרו בטב"ע דגופם שלם, הרי דעת ר"ת שכסעיה כ"ח דבכה"ג מותרות, וכיון דאיכא גם סימנים בגופם או בבגדיהם, ראוי לסמוך על דברי ר"ת (ו), ובפרט דאיכא גם בגד ארבע כנפות (ח), וגם כל הבגדים שהיו עליהם בשעת הטביעה (ט), ומפתח לתיבה שמונחים בה מעותיו (ז), דבכה"ג לכ"ע לא חיישינן לשאלה, ובפרט דבבגד עליון ותחתון ליכא למיחש לשאלה (א), ואין ספק שכל הפוסקים מודים בזה, דלא שכיח כלל וממש מן הנמנע, שזה הנטבע יצא והשאל כל בגדיו לאחר והוא נשאר ערום, ובא האחר הלום ונטבע ונמצא, ויש לו ג"כ טב"ע וסי"א כמו הנטבע הא, ובפרט בנ"ד שהתחברו רבים ללכת יחד בדרך, זה ונטבעו, וכאן אין שיירות מצויות ממדינות אחרות, ולא נשמע שנחסרו אחרים ממדינה זו, וכל אחד מהם הוכר בפרטות מי הוא, ולא שייך בזה בדדמי, דלא שכיח שזה ישנתה לצורת האיש שנטבע עמו, וזה לצורת חברו שנטבע עמו, וכל אחד נעשה סי"מ לחברו (ב), ומכ"ש בצירוף מה שכתב הרב השואל עפ"י סברת המבי"ט דאילו היה חי היה שב לביתו (ג), דאף דיש לדון על דבריו, וגם נראה דדוקא כנאבד ביבשה הוא שכתב כן (ד), מ"מ אומדנא דמוכח מיהא הוי, עוד ה"י נראה להתיר מטעם דכיון שמוחזק לן שזולת הנטבעים האלו, לא נחסר שום יהודי מאותם הדרים סביבות הנהר, ממקום התחלת גביעתו עד למקום זה, א"כ לא נשאר להסתפק רק אולי זה שנמצא הוא מרובא דעלמא הרחוקים הרבה ממקום שנמצאו המתים, וכיון דהוי דבר שאינו מצוי ורגיל

שהוכרה שהיא של הנעדר הזה, והשררה החזיר בגד אחד עם כפתורי כסף שלדבריו שייך למת זה, וכן אמרו כמה גוים זה שלא בפני זה, שהבגד הוא של מת זה, והוכר הבגד ע"י יהודים שהוא שלו, ובכל הסביבה הריא לא נעדר שום יהודי אחר זולת אלו הנטבעים, ואין שירות מצויות ממדינות אחרות.

צדדי הספק במת שנמצא ראשון

בהכרח: דעת הרא"ש דבעד שראה הטביעה חיישינן לבדדמי, ואף דבנ"ד איכא ב' עדים, ובשנים לא חיישינן לבדדמי לדעת הרא"ש, מ"מ הא דעת הר"י דגם בשנים איכא בדדמי, ואף דהר"י לא חייש לבדדמי בלא אשתת"י אף כשראה הטביעה, מ"מ הא הרא"ש חולק, ולכן אם העדים ראו הטביעה, ונצרך חומרת הרא"ש עם חומרת הר"י, אין להתיר.

צדדי הספק במת שנקבר ע"י הגוים

בהכרח: שלא הוכרו בטב"ע דפרצוף פנים, וטב"ע דגוף לא מהני לדעת רוב הפוסקים, והסימנים הרי אינם מובתקים, ובבגדים הא איכא חשש שאלה, ועוד דאם העדים ראו או ידעו מהטביעה, איכא חשש בדדמי גם על הכרת הבגדים, ובשנים האחרונים הרי גם לא היה שום סימן, ובוזה שהוכר בפניו, הרי לא היתה ההכרה טובה, וגם דאשתת"י.

צדדי הספק במת שנקבר ע"י הגוים

בהכרח: מלבד הספיקות הנ"ל, הרי לא ידעינן שהבגד עם כפתורי הכסף נמצא על גוף מת זה אלא מפי הגוים, והרי היהודים שאלו את הגוים על בגדי המת, וא"כ אינם מסל"ת ואינם נאמנים.

צדדי ההיתר במת שנמצא ראשון

אין לחפש בעגונות למינקט חומרי וחומרי, ולכן אין לצרף חומרת הרא"ש והר"י, ולהרא"ש מותרת משום דאיכא שנים, ולהר"י מותרת משום דלא חיישינן לבדדמי אף בראה הטביעה, גם אפשר דהר"י והרא"ש לשיטתיהו אולי בזה, וא"כ הוי כתרי חומרי דסתר אהדדי (ט), אמנם כל זה הוא אם היו ב' עדים כשרים, אבל אם מה שכתוב בגב"ע "כשרים" הכוונה רק לאפוקי גוי מסל"ת, ואולי היו נשים, או אם ראו הטביעה צ"ע להתיר *.

צדדי ההיתר בתשעת המתים שהיה טב"ע בבגדיהם וגם סי"א בגוף או בבגדים

לא נתצרך לי אם בנ"ד שהו על הנטבעים כדי שת"נ או לא, ואם שהו עליהם עד שת"נ, הרי תו ליכא איסור דאורייתא, ובאיסור דרבנן סמכינן גם על סימנים אמצעיים (ב), וכן לא חיישינן לשאלה באיסור דרבנן (א), וגם אם לא שהו עליהם כדי שת"נ, מ"מ כיון שנפלו למשאל"ס, וראו שכבר היו לגמרי תחת המים, כבר הם בגדר ספק חי ספק מת, ושוב ליכא חזקת איסור, ויש לסמוך על החזקה ז"ל מה שתחת יד אדם הוא שלו, ולא חיישינן לשאלה (ב), וכ"ש לפי מה שיוצא מתוך דברי הריב"ש דבנפל למים אף בלא שהו, אם נמצא אח"כ גוף מת אף שלא הוכר, ליכא אלא איסור דרבנן (ג), בודאי דלא חיישינן לשאלה, ולענין חשש בדדמי על הכרת הבגדים, דעת מהר"ם פאדווה דליכא בזה חשש בדדמי (ד), ואף לסברא דידו דגם בהכרת בגדים איכא חשש בדדמי להרא"ש, מ"מ הרי בצירוף סי"א מהני גם בראה הטביעה [כמבואר ברמ"א סעיף כ"ח], וא"כ בנ"ד שהוכרו בגדיהם של כל אלו בטב"ע, ונוסף לזה היה בקצת מהם סי"א בגופם,

אות ל"ב. (כ) ס"ק רל"ז אות ד. (כח) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות כ"ה. (כט) ס"ק קפ"ז אות מ"ו. (ל) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות נ"ה. (לא) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות י"א. (לב) ס"ק רל"ז אות נ"א. (לג) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (לד) ס"ק

(יש) ס"ק רל"ז אות כ"ב. (כ) ס"ק קפ"ח אות ז. (כא) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (כב) ס"ק קפ"ז אות י. (כג) ס"ק רצ"ב אות י"ד. (כד) ס"ק רל"ז אות ל"א. (כה) ס"ק קצ"ס לוח הסימנים אות קל"ד. (כו) ס"ק רל"ז

צדי היתר במת שנקבר ע"י הגויים

א. כיון דבנ"ד ליכא רק איסור דרבנן, מקילינן לומר דס"י המילה
הוי ס"י, וא"כ ודאי הוא אחד מהיהודים שנטבעו כאן, [ואיכא התיריים
דקרב ומצוי וכו']. ב. שהוכר הבגד שלו עם כפתורי הכסף, אף שרק
מפי גוים נודע שהבגד תורד ממת זה, ואולי לא היו מסל"ת, כבר הוכיח
הפנים מאירות דבאיסור דרבנן לא בעינן מסל"ת, וכ"ש בנ"ד דאפשר
דלא בעינן מסל"ת כיון שאינו מעיד על גוף המת, אלא מעיד על
סימני בגדיו לח, וגם שנתאמתו דבריהם במה שהגידו זה שלא
בפני זה, והוי אומדנא דמוכח שכדבריהם כן הוא (ט), מצורף לזה
הכרת הגרב שהיתה עדיין ברגלו, ולא חיישינן לשאלה בנ"ד, כיון
דאינו אלא איסור דרבנן (ח), ועוד דאיכא בזה ס"ס, ספק דילמא הוי
הכרת הברית ס"מ שהוא יהודי, ודילמא הלכה דלא חיישינן כלל
לשאלה (חא), והוי ס"מ הגרב שהיה לבוש בו.

שו"ת נודע ביהודה מהדר"ק סי' מ"ד

מעשיו אלו מוכיחים מתחילתו על סופו שרצה לאבד עצמו לדעת,
וכיון שאח"כ נמצא אדם משוי מן המים, אמרינן הוכיח תחלתו על
סופו שהוא ניהו שהפיל עצמו למים, וכמו דאמרינן בגיטין ס"ו א'
ובחולין ל"ט ב' דבאומר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל
ומת, אמרינן הוכיח תחלתו שאמר כתבו על סופו שהיה דעתו להמית
עצמו, ואף דהתם אין אומרים הוכיח תחלתו על סופו אלא כשוודאי
ע"י נפילה מת, דאז גם מלבד ההוכחה שאמר כתבו יש לנו ספק
דשמא הפיל עצמו, הרי גם בנ"ד אף בלא מעשה תחלתו כבר יש
לנו ספק בסופו, שהרי נמצא בו סימן, ואם כי יש לנו מכאן רק ראיה
שהפיל עצמו למים אבל לא שמת, כי אולי ניצול זה אחר הוא, אכן
כיון שבלא"ה אולי נחשבים הסימנים שבנ"ד כמובהקים ביותר, וגם
בבגדיו חששא רחוקה היא שיוזמן שישאל בגדיו למי שיהיו בו
סימנים כמותו, וזה מיקרי שאלה דיחיד (ח), ועוד דאפילו להסוכרים
דסימנים דרבנן, עכ"פ כבר איכא ספיקא, ואף שאנו אוסרים אותה
מספק, מ"מ כבר אתרע חזקת א"א, ושוב מותרת ע"י היכר הבגדים
ולא חיישינן לשאלה, משום דאמרינן חזקה כל מה שנמצא אצל אדם
הוא בחזקת שהוא שלו (ח), וגם כבר כתב מהר"ל מפרגא דאם יש
סימנים בגופו וטב"ע בבגדים, מותרת ממנ"פ, ונראה כסברתו (ח),
וא"כ בנ"ד אם הבגדים ניכרים בטב"ע, יש להתיר ע"י בצירוף סימני
גופו, ובצירוף הוכיח תחלתו על סופו (ח), ואפילו אם לא ניכרים
הבגדים רק ע"י צבעם, ולא כלום הוא, נראה להתיר מטעם שיש
שני סימנים בגופו וכיוצא במקומם של הסימנים באבר מיוחד (ח), מצורף
לזה הוכחת תחלתו על סופו שהיה דעתו לאבד עצמו לדעת.

שו"ת נודע ביהודה מהדר"ק סי' מ"ז

הנתלה, אלא שהעד הא' אמר לו שמו, וכשכבר היה מת הלכו משם,
וג' ימים אחר התליה הורידו אותו לקברו הוא עם עוד כמה אנשים,
והעדים האלו נטלו שכר לבוא להעיד, אחר זמן נתקבלה עוד עדות
שהעיד ע"א כמו העד הא', שנתלה שם ד' ימים קודם שבעה עשר
בתמוז, ונקבר י"ד יום אחר שבעה עשר בתמוז, ולא היה מכירו
אלא ששמע שמו מפי העד הא', וגם אמר עליו סימן שאינו שכית.
צדי הספק

בעדות: א. כיון שהעד הב' והג' לא הכירו אותו מעולם רק מפי
העד הא', א"כ אין כאן אלא ע"א, וכיון שהיתה קטטה בין האשה

כלל לומר שאחד מהנטבעים עלה חי והשאל או החליף בגדיו לאיש
אחר שבא ג"כ לכאן וטבע ונמצא, והו"ל קרוב ומצוי דעדיף מרוב,
ועוד דמדברי הרמב"ם מוכח דברובא דליתא קמן אמרינן רוב וקרוב
קרוב עדיף (ח), אלא דאכתי איכא לפקפק בזה לפי מה שכתב מהר"ם
אלשקר שיש להסתפק אם המילה הוי ס"מ להבדיל בין ישראל
לגוי (ז), ולפי"ז איכא לספוקי בנ"ד שמא הם מהנטבעים הגוים,
אמנם איכא התיריים האחרים, ונטבעים שהיה ס"י גם בגופם, יש
עוד להתיר מטעם דבנ"ד לא הוי אלא איסור דרבנן, [כמבואר בגב"ע
שעמדו יהודים בשעת הטביעה, ורצו להצילם ולא יכלו, והלכו על
שפת הנהר מצד זה ומצד זה], ובאיסור דרבנן מועיל גם ס"א לו *
ומכ"ש דבכמה מהם נמצאים סימנים דיש לומר שהם סימנים מובהקים,
ואיכא ס"ס, דילמא הוי ס"מ, ואפילו נימא דלא הוי ס"מ, דילמא
סימנים דאורייתא ומהני גם ס"א לו, וכיון שכבר יצאנו מחזקת
א"א דאורייתא, ודאי מהני ס"ס.

הגידון

איש אחד בעל מרה שחורה נעלם מביתו, ובמקום מושבו בבית הכנסת
מצאו קמיע שלו שהיתה מחופה כסף משקל שתי אונקיות וחצי,
וארבע ליטרם מעות, אחר חדשים בא ספן גוי לבית המשפט, והגיד
שמצא איש טבוע — כי כן החזק במדינה זו שהמוצא טבוע במים,
צריך להודיע מיד לשלטונות — ותיאר הגוי את מלבושיו אחד לאחד
בצבעם ודמיונם, וידענו שהם הם הבגדים שלבש הנעלם בעודו חי,
והלכו יהודים לראות את המת, וראו שהיה נפוח בראשו ונאבד ממנו
פרצוף הפנים והחוטם, וגשתנו פניו מצורתו הטבעית, והיו בו ב'
צלקות אחת על מצחו ואחת על ערפו, והחבורות היו באותו המקום
ממש שנמסר להם ע"י אנשים שהכירו את הנעלם בחייו, וכל המלבושים
הידועים שהנעלם לבש בחייו, מצאו מונחים בצדו, וגוים אמרו
במסל"ת שהם הורידו את הבגדים האלו מעל המת.

צדי הספק

בהכרח: שלא הוכר כפרצוף פניו כלל, ובסימנים יש להסתפק
אם הם סימנים מובהקים, ובבגדיו הא' איכא חשש שאלה.

צדי היתר

מאחר שהניח הקמיע ומעותיו בביהכ"נ, ואין לחוש שהשאל הקמיע
לאחר, דקמיע הוא מכלים דלא מושלי אינשי (ח), ואותם שדרכם
לישא קמיע אין דרכם להסירה מהם כלל, ועוד דמי נתן לאותו אחר
רשות להגיתם בביהכ"נ, ולא נחשדו ישראל להפקיר פקדון של אחרים,

הגידון

איש אחד היתה לו קטטה עם אשתו, ועמדו בדין והסכימו להתגרש,
והשליש הבעל אצל הרב משכונות שיתן גט, אך לפני שהספיק
ליתן הגט, ברח מחמת שנאשם בגניבה, ולא נודע מקומו, אח"כ
באו שני עדים להעיד על מיתתו, אחד העיד כי ראה אותו שנתלה
ד' ימים קודם שבעה עשר בתמוז בעיר ריטשוף, וי"ד יום אחר
שבעה עשר בתמוז הורידו אותו הוא ועוד כמה יהודים וקברוהו,
העד הב' העיד שראה יחד עם העד הא' כשתלוהו באותה עיר, ג'
או ד' ימים לפני שבעה עשר בתמוז, והוא בעצמו לא הכיר את

קפ"ז אות א'. (מב) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות ע"ה. (מג) ס"ק קפ"ז
אות צ"א. (מד) ס"ק קפ"ז אות י"ג. (מה) ס"ק קפ"ז אות צ"ש. (מו) פ"ת

קנ"א אות ל"ד. (לה) ס"ק רס"ט אות ו'. (לו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות
כ"ט. (לז) ס"ק קפ"ח אות ז'. (לח) ס"ק קפ"ח אות ג'. (לח) ס"ק קי"ז
אות כ"ג. (לט) ס"ק קי"ז אות ט'. (מ) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (מא) ס"ק

יעיד שמת לא יתנו לו שכר, א"כ הוא פסול משום נוגע שהוא פסול דאורייתא (נ). ומה שחשש הגאון מפ"ב דכיון שהעדים אינם מוכרים לנו שמא הם פסולים לעדות, נראה דאם לא נודע בהם דבר לגנאי, מן הסתם בחזקת כשרות הם, ועוד הרי חזינן שהעד הב' והג' אמרו שלא ידעו מי הוא הנצל, ואם היו שוכרים אותם לשקר, היו אומרים שהכירוהו בעצמם, או ששמעו כן מפי הנצל בעצמו. במיתת: עד כאן לא אמרו דאין מעידין בראיה צלוב אלא בראיה והלך לו, אבל אם בא אחר כמה ימים וראוהו עדיין צלוב, אפילו לא הכירוהו, אמרינן שהוא הוא הנצל ולא חיישינן לאחר, וטעם הדבר, דהא דאין מעידין על הצלוב הוא רק תומרא דרבנן, אבל מדאורייתא מותרת, דרובם למיתת, ואפילו לא נימא כן, מ"מ בנ"ד שאמר העד הב' שכבר היה מת, אף אם אומר בדדמי אבל עכ"פ הרי רק תומרא בעלמא דרבנן, וכבר יצאה אשה זו מאיסור תורה (ג), ובאיסור דרבנן לכו"ע אמרינן זהו שאבד זהו שנמצא, ולכן כיון שנתלה בפני העדים הללו, והעדים הללו מצאוהו אחר כמה ימים צלוב וקברוהו, אף שלא העידו שהכירוהו, אמרינן שהוא הנתלה הנ"ל ולא חיישינן לאחר (נד), אלא שכיון שכל ההיתר של אשה זו הוא מה שהעידו על הקבורה, ובוה הכחישו עצמם בחקירה דאיהו יום, לכן אם לא היו לפנינו רק ב' העדים הראשונים, אי אפשר היה להתיר אשה זו, אמנם כיון שבא אח"כ עד שלישי והוא העיד כמו הא', א"כ הדבר פשוט שכבר יצאנו מחשש הכחשה בחקירות, שהשני הוא יחיד נגד הראשון והשלישי, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ואף שהשלישי לא היה מכיר רק עפ"י הראשון, מ"מ הרי אמר גם סימן שהוא דבר זר ולא שכח, ואף אם לא נסמוך על הסימן, הרי עכ"פ בזה הוא מצטרף עם העד הראשון שהאיש שנצלב בעיר ההיא ד' ימים קודם שבעה עשר בתמוז, נקבר י"ד יום אחר שבעה עשר בתמוז, וממילא שזה השני שאומר שנקבר ג' ימים אחר שנצלב מוכחש משנים, וממילא מותרת עפ"י העד הראשון, ולא נעלם ממני שיש להמציא בזה חששות רחוקות, אבל לא דייקנן מיניה כולי האי, דבלא"ה יש כמה היתרים אפילו הוכחשו.

שו"ת נודע ביהודה מהדו"ק סי' מ"ח"ג

וכיון שראה אותם מלוכלכים בדם, ודאי שהיו במת כמה חבלות, וכיון שהיה מונח בין בצעי המים, הא מיא מרזו מכה, ואם מקום המכה מונח במים אף ששאר הגוף הוא בחוק, מ"מ מיא מרזו מכה ומתפתח, ואף שהוא רק עד מפי עד ואין העד הראשון לפנינו, מ"מ העיקר כתחמיריים בספק ג' ימים אף בעד מפי עד (נה), וגם להמקילים בעד מפי עד, היינו שאנו מפרשים כוונתו שבדאי ראהו בתוך ג' ימים, כגון שראה הריגתו, או שאנשי המקום אמרו לו שהוא עדיין תוך ג' ימים, אבל בנ"ד מוכח שלא היה שם שום אדם רק הרוצחים — שכן כל זה היה דרך הילוכו בדרך — והרי הם לא אמרו לו דבר רק שתוק, ובעת מיתתו לא היה העד, וא"כ מאין היה יכול לדעת אם הוא עדיין תוך ג' ימים.

צדדי ההיתר

א. אף שלא אמר שם אביו ועירו, מ"מ כיון שאמר שם עיר אשתו ומלאכתה, מהני (נ). ב. אף דהוי ספק ג' ימים, אך הטעם שהחמירו בספק ג' ימים אף שיש דמוקמינן ליה הנמצא בחזקת חיים עד עכשיו, ועכשיו הוא שמת, הוא משום דנגד חזקת חיים איכא חזקת א"א, וכל זה הוא בנמצא מת או נהרג ולא ידוע מי הרגו, אבל בנ"ד שידוע שהרוצחים הם יהודים, מוקמינן להו בחזקת כשרות, ואמרינן דעד

לבעלה, הוי ליה ע"א בקטטה ואינו נאמן, ב. שנטלו שכר, ושמא אין זה שכר טירחה על ההליכה, אלא נטילת שכר להעיד, במיתת: הגה על עדות התליה לבד אין להתיר, דאין מעידין על הצלוב, וחילוק תב"ח בין נצלב בידיו דאסורה לבין נצלב בצווארו דמותרת, הוא דבר שלא מצינו לו סיוע בראשונים, ומה שרצה להמציא הרב השואל דבהרזוגי מלכות דרכם לשבור מפרקתו בשעה שצולבין אותו, אפילו נימא שדרכם בכך, מ"מ אין זה מצד דינא דמלכותא ואין פוסקים זאת בפסק דינם, אלא התליין עושה זאת מעצמו והביריה בידו, וא"כ בידו לקבל שכר שלא לעשות דבר זה, ואפילו אם שבר מפרקתו נמי אינו מהני, דאם החוט ורוב הבשר קיים לכו"ע אינו טריפה (ז), ומה שאמר תעד השני שכבר היה מת, הרי על אמירה זו לחוד בלא קברתיו אין לסמוך, דאיכא למיחש לבדדמי כמו בע"א במלחמה (ח), ומה שאמרו שאחר כמה ימים הורידו אותו וקברוהו, הרי לא נזכר שהכירוהו אז, וגם שהיה אחר ג' ימים, ועוד שהכחישו זה את זה בחקירה באיזה יום קברוהו, תכחשה רחוקה דליכא למיתלי בטעות בקביעא דירחא, וא"כ עדותם בטלה.

צדדי ההיתר

בעדות: א. לא הוי קטטה אלא באומרת גרשתי או שהמיר הבעל, משא"כ בנ"ד, וגם דמה קטט יש כאן, דמה שנתפשו לגירושין, לפי הנראה היא ביקשה הגירושין ולא הוא, שהרי הוא הניח משכונות שיגרשנה, ותביעת גירושין לא מיחשב קטטה (ט), וגם מה שהניחה עגונה, בלא המיר לא מיחשב קטטה (י). ב. נוטל שכר להעיד אינו פסול, אלא שקנסו חכמים לבטל דבריו, ונראה דזה דוקא בדבר הצריך עדות, אבל באשה שמת בעלה אין צריכים עדים, רק אם אנו יודעים אמיתות הדבר מהני אפילו גוי מסל"ת ואפילו עפ"י עצמה, וא"כ מה בכך שתתבטל העדות משום קנס, הרי כבר נודע לנו שמת בעלה, ואנו מתירים אותה עפ"י אמיתות הענין עצמו (נא), אלא שכל זה הוא אם נתנו לו שכר שיעיד מה שידוע, בין יעיד שידוע שמת בין יעיד שאינו יודע, אבל אם פסקו לו שכר על מנת שיעיד שמת, ואם לא

הנידון

איש אחד בשם אביגדור הלך מביתו בימי חודש סיון ולא חזר, ובא ע"א והעיד שנער אחד סיפר לו כי בהלכו בדרך בערב חג השבועות, ראה שני אנשים [יהודים] עומדים והמה מלוכלכים בדם, ושאל אותם ממה הם מלוכלכים, והשיבו לו: שתוק, ובאם לאו נאמר שגם אתה היית חבר עמנו, וקודם ששאל אותם ראה את אביגדור שיש לו אשה בעיר פלונית שהיא עושה מלאכה פלונית, מונח תרוג בין בצעי המים.

צדדי הספק

בזהות ובחברה: א. שלא אמר שם אביו ושם עירו, ב. אולי היה מונח שם כבר יותר מג' ימים, שהרי לא אמר שראה כשהרגוהו, ואף שראה כעת את הרוצחים מלוכלכים בדם, ולשמא הרגו איש אחר אין לחוש, דיהבינן ליה חזקת חיים ואמרינן שלא נהרג אחר כלל, אך הרי לא נזכר בדברי העד שהדם שעליהם היה לו, ושמא הרגוהו לפני יותר מג' ימים והיו מלוכלכים בדם יבש, כי אחר שהיו שם בצעי מים היה להם מקום להסתיר שם בין קני הסוף, ומחמת שהיו יראים לבוא לפרשת דרכים מפני שהיו בגדיהם מלאים דם, נתחבאו שם כמה ימים, וכל זה הוא לדעת המחמירים בספק ג' ימים, ואפילו לדעת המקילים, מ"מ כיון שהעד שפט בדעתו שזה נרצח על ידם,

ל"ו אית מ"ד. (ג) ס"ק רנ"ה אות ג'. (נד) ס"ק רנ"ה אות ד'. (נה) ס"ק רכ"ט אות כ'. (נו) ס"ק ק"נ אות ס' וצ"ב.

ס"ק ק"א. (מו) ס"ק רנ"ה אות א'. (מז) ס"ק רע"ו אות ג'. (מט) ס"ק שס"ג אות ז'. (נ) ס"ק שס"ג אות ח'. (נא) ס"ק ל"ו אות מ"ב. (נב) ס"ק

עתה כשרים היו ועכשיו הוא שנעשו רשעים, והרגוהו עתה ברגע זה (נז) * . ואף דכל זה שהם הרגוהו נודע רק עפ"י הודאתם, והרי אין אדם משים עצמו רשע, ולא נאמין להם, ואולי הרוצח הוא מעם אחר ואין לו חזקת כשרות, מ"מ כיון שראה אותם מלוכלכים בדם, מוכח כי הם הרוצחים, ועוד דכיון שהרוצחים אמרו לו שבאם לא ישתוק נאמר שהיית חבר עמנו, לשון "עמנו" כולל שניהם, ומעידים כל אחד על עצמו ועל חברו שהרגוהו, ומקבלין דבריו על חברו, ומקמינן

עתה כשרים היו ועכשיו הוא שנעשו רשעים, והרגוהו עתה ברגע זה (נז) * . ואף דכל זה שהם הרגוהו נודע רק עפ"י הודאתם, והרי אין אדם משים עצמו רשע, ולא נאמין להם, ואולי הרוצח הוא מעם אחר ואין לו חזקת כשרות, מ"מ כיון שראה אותם מלוכלכים בדם, מוכח כי הם הרוצחים, ועוד דכיון שהרוצחים אמרו לו שבאם לא ישתוק נאמר שהיית חבר עמנו, לשון "עמנו" כולל שניהם, ומעידים כל אחד על עצמו ועל חברו שהרגוהו, ומקבלין דבריו על חברו, ומקמינן

שר' נודע ביהודה מהדר"ת סי' ס"ד

הנידון

במקום ההוא שהייתה באיש שריפא, והרי זה צמצום מקום (ג). וגם יש לדקדק בן מלשוננו של העד שאמר שהכיר בו סימן טוב הגומא שעל המוח, דכיון שאמר סימן טוב ולא אמר סתם סימן, מכלל שהחזיק הסימן הזה לסימן גמור יותר מסימן אחר, והיינו משום שהכיר שהיא היא אותה הגומא שנשארה מאו, וכן משמע עוד מהמשך לשונו. ואף שבמקום אחר נסתפקתי שאולי גם הטב"ע של הסימן משתנה אחר ג' ימים (ד), אבל בנ"ד עכ"פ הטב"ע של צמצום מקום הסימן אינו משתנה ממקומו, ולכן יש להתיר מחמת סימן זה, ובפרט שיש כאן גם סי' של השומא סמוך לחזה בצד שמאל, וגם הלא הרופא הכירו גם בטב"ע של הצורה, ובדאיכא סי' א מהני הטב"ע אף בספק ג' ימים (ה), ואף דאיכא עוד ספק שמא נמצא במים ובאשתהי אין ההכרה נחשבת, מ"מ נראה להקל, שהרי לדעת ר"ת [שבסעיף כ"ח] היכא שכל גופו שלם מעידים אף באשתהי דמים, והרי הרופא העיד שהכירו בצורת פניו וגופו (ו), וגם הרי הריב"ש הביא סברא דהא דבעינן במים חזיונה בשעתיה, היינו דוקא אם הוא כבר אחר ג' ימים למיתתו (ז), ואף שסברא זו נדחית לחלוטין, מ"מ מצטרפת קצת בהדי שאר קולות שיש כאן להתיר (ח), והעיקר צמצום מקום סי' הגומא.

ולענין מה שהעידה אחותו שהיה לאחיה סי' שומא אצל הטבור, ואצל המת הזה לא נמצא שם שומא, נראה דאם בשעה שנתעסקו הקברנים עם המת כבר ידעו מדברי אחותו שאמרה שיש שם שומא, וא"כ הוי מלתא דרמיא עליהם לחפש, ואפ"ה לא מצאו שם שום שומא, אז אין להתיר העגונה הזאת, ואם בשעת הקבורה עדיין לא ידעו מדברי האחיות, אלא שחפשו בגופו למצוא סימנים בשביל שתששו לתקנת העגונה כנהוג, ולא היה מלתא דרמיא עליהם לחפש היטב כיון שמצאו סימנים אחרים, אז אני נמנה להתירה, וגם יפה אמרו קצת חכמי עירנו בכחא דהתירה, כי אולי היתה השומא מתחת לטבור במקום השערות, ולכך לא היתה נראית לקברנים, כי קשה להכיר שומא קטנה בין השערות, ואני מוסיף סברא, כי בודאי ראתה אחותו את השומא בהיותו ילד קטן, דאין דרך אשה לעיין בבטן האח הגדול, וא"כ י"ל שבילדותו קודם שצמחו השערות שלמטה מהטבור היתה השומא ניכרת, ואחר שגדלו השערות נתכסית השומא ולא היתה ניכרת, ואפשר לחקור ע"ז אצל אחותו, ואם שוב איננה בחיים, תולין להקל שאין כאן הכחשה (ט).

התשובה במהרה"ת סי' ב"א היא מבנו בעל שיבת ציון, וסודרה שם.

איש אחד משוגע הלך מעירו ושוב לא חזר, לאחר חמשה ימים הובא מת אחד ע"י גוים ואמרו שמצאוהו בכפר רחוק פרסה אחת, ולא נודע לנו אם נמצא במים או ביבשה, והמלבושים שלו היו משונים, ונראים שהמלובש בהם הוא מהמשוגעים, והגבנה עדות על סימני גוף האיש הנעלם, אשתו העידה שהיה לו שבר, חתונה העיד שהיה לו גומא בראשו נגד המוח, שנעשה מחמת הכאה שנחבל ונשארה גומא באותו מקום, והאחות חתנו הגידה לו שהיה לאחיה שומא אחת אצל החזה, ואינה זוכרת באיזה צד, וגם שומא אחת אצל הטבור, עוד העיד רופא אחד שהתעסק בקבורתו, ואמר שהכירו בצורת פניו וגופו, וברור לו בודאי שהוא הנעלם, וגם הכיר בו סימן טוב הגומא שעל המוח, כי הוא היה הרופא שהתעסק בריפוי מכה זו, עוד העיד ע"א שהייתה לו שומא בצד שמאל אצל החזה, אבל אינו זוכר מקומו בדיוק, ואמנם כל הסימנים הללו נמצאו בגוף המת, רק אצל הטבור לא נמצאה שומא במת זה.

צדדי הספק

בהפ"ה; בטב"ע; שלא נודע מתי מת, ושומא הוא כבר אחר ג' ימים ואין מעידין עליו, ועוד שנסתפקו אם הגוים מצאו את המת במים, והא ודאי שעכ"פ כמה שעות אשתהי, שהרי הביאו הגוי לעיר מהלך פרסה, ובאשתהי אין ההכרה מועלת, ואף שהוא רק ספק אם נמצא במים, אכתי איכא סי' להתחמיר, שמא נמצא במים, ואף אם נמצא ביבשה, שמא הוא כבר אחר ג' ימים, בסימנים; יש להסתפק אם הסימנים הם סימנים מובהקים.

ומלבד כל זאת, כיון שאחותו העידה שהיה לאחיה שומא אצל הטבור, ובמת הזה לא נמצא כן, אי"כ ודאי שאינו נעלם זה, ואף שהיא אחת מחמש נשים שאינן מעידות לה, דהיינו בת המותה, וי"ל דכשם שאינה נאמנת להתירה כך אינה נאמנת לאוסרה, אבל זה רק כשיש מי שמכחישה, אבל בנ"ד שאין שום אדם מכחיש אותה בזה, אין לנו ראיה שאינה נאמנת (ב).

צדדי ההיתר

בהפ"ה; כיון שהרופא שרפאו הוא המעיד על הכרת הגומא, ומסתמא נתעסק ברפואתו ימים רבים ובודאי היה יודע מקום הגומא במכוון, וא"כ כשהעיד שהיא אותה הגומא, ודאי ראה בטב"ע שהגומא היא

(ג) סי' קפ"ט אות ל"א. (ד) סי' קפ"ח אות י"ב. (ה) סי' קכ"ט אות כ"ד. (ו) סי' קכ"ד אות ב'. (ז) סי' קכ"ג אות כ"א. (ח) סי' קכ"ב אות א'. (ט) סי' קכ"א אות ב'.

(ז) סי' קכ"ט אות ל"ט. (ח) סי' קכ"ט אות ל"א. (ט) סי' קכ"ד אות ב'. (ס) סי' קכ"ד אות ב'. (סא) סי' קכ"ג אות כ"א. (סב) סי' קכ"ג אות ב'.

מכיון שיצא הדבר להתיר מכוון רום מעלתו (הוא מהר"מ ברבי אב"ד פרשבורג בעל מחבר ספר חרשי הלכות על כמה מסכתות), לאו מלתא זוטרתא היא, ולא יאונה לצדיק כל און, ובודאי יש כאן טעם להיתר, ודקדקתי ומצאתי טעם להיתר.

(*) הנה בתשובתו הראשונה השיב הגוב"י לאיסור מחמת ספק זה דא' ימים, וגם בתשובתו השניה דחה דברי המתיר שהשיב על דבריו, ונודמן הדבר שיצא הדואר לפני שהספיק הגוב"י לשלוח את מכתבו, ושוב שם עיינו בדבר זה, ומצא צד ההיתר הנ"ל, וכדאי לציון מה שכתב שם שסיבת עינוי היתה:

קצו אות כ"ב. (ע) ס"ק ע"ה אות ח"י. (עא) ס"ק ע"ה אות ז'.
 (עב) ס"ק קס"ו אות ב'. (עג) ס"ק קצ"ד אות ד'. (עד) ס"ק קנ"א אות ט"ו.
 (עה) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (עו) ס"ק קפ"ז אית מ"ה. (עז) ס"ק קפ"ז

אמצעי ודאי הוי ע"י צמצום המקום (ג). וכיון שהיו כמה רשמים, הרי כתבו האחרונים דיש להתיר עפ"י צירוף שני סימנים אמצעיים (ד). ב. ע"י הכרה בטב"ע בפ"פ וסימן קרחה שבראש. מכיון שהוכר בטב"ע ויש גם סימן אמצעי מהקרחה בהתחלת הראש ערך ד' אצבעות (ה). מהני הטב"ע ואין לחוש שאומר בהדמי [כמבואר ברמ"א סעיף כ"ח]. ולענין החשש דמיא מרזי מכה, אין לחוש משני טעמים: א' רוב הפוסקים סוברים דדוקא כשהמכה בפניו אמרינן מיא מרזי מכה (ו). ב' דהא כ' הבי' בתשובה דדוקא כשנעשה המכה מחיים אמרינן מיא מרזי מכה אבל לאחר מיתה לא (ז). וכאן שנמצא הראש לבר, ע"כ שנהרג ביבשה ונזרק למים. ואין לפקפק דילמא באמת נחתך ממנו הראש במים, חדא דזו חששא רחוקה, ועוד שהרי באמת אין לנו בכלל להאמין לגוי שמצאו במים לענין זה, דאין מסל"ת נאמן להחמיר, ואם לא נאמינו הוי רק ספק ג' ימים ופסקו הפוסקים להקל, אך בנ"ד אם לא נאמינו הרי צריכים לומר שהוא ודאי אחג"י דבכה"ג שנמצא גוף מת לפני ג' ימים יש לחוש שהראש הוא מהגוף אפילו להמקילים בספק ג' ימים, אך אם נאמר כן הרי שוב יש הוכחה שלא נהרג במים, וממנ"פ אין לחוש. ולענין החשש דספק אשתאי, יש להאמין לגוי שלא עבר רק רבע שעה. דבספק מסל"ת מהני אומדנות, ואין לך אומדנות יותר מנ"ד שנמצאו הבגדים עם הכתבים, ופשוט בעיני העם שנהרג כי לא נודע מקומו אינו, ואבד פתאום (ח).

במקומות שונים ושעדים העידו עליהם בצמצום מקום, הכירו שהגוף הוא של פ' הנעלם. ויצא קול שהגוי אמר שחתך את ראש הנהרג עם ידיו ורגליו וזרקם לנהר. כעבור חמשה ימים נמצא בנהר ע"י גויים ראש עם פ"פ בלי גוף והביאוהו הגוים ליהודי אחד, והכיר שזהו פ' הנעלם עפ"י טב"ע בפ"פ וסימן קרחה בהתחלת ראשו בשיעור ד' אצבעות. ולדברי הגוים הביאו את הראש ליהודי כעבור רבע שעה משחציוהו מהמים.

צדדי הספק

בהכרח : בטב"ע; א. יש לחוש שהיהודי אומר בדדמי כיון שיצא הקול שהראש של הנעלם נזרק לנהר. ב. יש להסתפק אם הגוים היו מסל"ת כשיפרזו שלא עבר רק רבע שעה משחציוהו מהמים, ואם לא נאמינם בזה יש לחוש דאשתאי ולא מהני הכרה. ג. מאחר שהיה הראש חרוץ הוי כמו מכה, ומיא מרזי מכה, ולא מהני ההכרה גם מצד זה בסימנים; קרחה לא הוי רק סימן אמצעי, ועל הרשמים יש להסתפק דהיי סימנים גרועים.

צדדי ההיתר

א. עפ"י הרשמים שכגוף. אפילו נימא דהרשמים עצמם לא חשיבי רק סימן גרוע, מ"מ ע"י צמצום מקום י"ל דהוי סימן מובהק, ואף אי נימא דלא הוי מצומצם כ"כ דליתוי כסימן מובהק, מ"מ סימן

תורת יקותיאל (בשו"ת שבסוף הספר) סי' ו'

מעידין בזמן קור אף לאחר ג', מ"מ קשה מאוד לסמוך על דעת יחידאי, ואין להתיר כלל מחמת זה (צ). בסימנים; סי' הרושם בפניו אינו סי"מ.

צדדי ההיתר

ע"י ההכרה בטב"ע בצירוף סי"א והכנדים. הא דאין מעידין אחר ג' ימים, אינו אלא חששא דרבנן (א), ובאיסור דרבנן יש להתיר גם בסי' אמצעי (ב), ולפי"ז יש להתיר בנ"ד עפ"י הכרת העדים בטב"ע, בצירוף סי' הרושם בפניו דהוי כסי"א (ג). וכן יש להתיר בזה בצירוף הכרת הבגדים, דע"י הכרת העדים יצאה מאיסור תורה, ובאיסור דרבנן לא חיישינן לשאלה (ד) ומה גם דבלא"ה י"א דלא חיישינן כלל לשאלה (ה), ויש לצרף זאת להתירים אחרים.

הנידון

נמצא איש מת בשדה בזמן קור, לא נודע אימתי מת, והכירוהו עדים בטב"ע דפרצוף פניו, וכן הכירו בגדיו, גם היה להם בו סי' רושם בפניו, וכמה ימים לפני זה הביאו גוים תפילין וכיפה, ואמרו שמצאום בשדה.

צדדי הספק

בהכרח : בטב"ע; לא נודע מתי מת, ושמא הוא בנ"ד אחר ג' ימים, ואף להמקילים בספק ג' ימים, מ"מ בנ"ד שכמה ימים לפני כן מצאו בשדה תפילין וכיפה, קרוב לדאי שהם של המת הזה, וא"כ הרי הוא ודאי אחר ג' ימים (ט). ואף שהיה בזמן קור, ולדעת הראב"ן

שו"ת פרשת מרדכי סי' כ'

צדדי ההיתר

דוקא כשאין העד מזכיר רק צבע הבגדים, או הוי סימנים גרועים, אבל כשמעיד שו"י הסימנים הכיר הבגדים, הדר תו"ל טב"ע ומתני, ומ"מ צריך לחקור את העד כיצד כוונתו כי לא פורש בהכרח, והעד השני הרי אמר רק שהכיר הבגדים בטב"ע [ולא הזכיר צבעם]. א"כ סתמא כפירושו שהכיר עצם המלבוש בטב"ע, ותו"ל עדים נאמנים על הכרת הבגדים (א), והרי דעת הרבה פוסקים דלמסקנת הגמרא לא חיישינן לשאלה (ב), וגם לתחוששים לשאלה י"ל דהיינו רק במקצת כליו, אבל לא בכל בגדיו (ג), עוי"ל דכיון דאיכא גם סי' בגופו לא חיישינן לשאלה, דלא חיישינן שהשאל כליו דוקא לאיש שיש לו סי' ביונוי כמוהו (ד), ומלבד כל זאת, כיון שאנשי הכפר אמרו שאיש

הנידון

איש אחד נעלם, והלכו לחפשו, ונודע בכפר אחד מפי גוים שאיש זה היה שם, ואח"כ נמצא שם גוף מת, ולא הוכר בטב"ע אלא שהיה בו סי' שאצבעות רגליו מעוקמות לצד הרגל השנית, וע"א אמר שהכיר בגד שעליו שהיה "אנגי" ירוק ופסים צהובים, וכן את בגד הלילה שעליו הכיר ורקע שלו ירוק, עד שני אמר שהכיר בגדיו בטב"ע.

צדדי הספק

בהכרח : שלא הוכר בטב"ע כלל, ובסי' יש להסתפק אי הוי סי"מ, ובהכרת הבגדים מלבד דאיכא חשש שאלה, הרי מלשון העד הא' נראה שהכירם רק עפ"י הצבע, והוי סימנים גרועים.

(א) כ"ק קפ"ח אות ז'. (ב) כ"ק קפ"ח אות א'. (ג) כ"ק ר"א אות ו'. (ד) כ"ק קפ"ז אות ח'. (ה) כ"ק קפ"ז אות ל"ט. (ו) כ"ק קפ"ז אות א' וד'. (ז) כ"ק קפ"ז אות ג'. (ח) כ"ק קפ"ז אות צ"א.

ג"ס וס"ב. (ט) כ"ק קפ"ט אות י"ח. (י) כ"ק קפ"ז אות ד'. (יא) כ"ק קפ"ט אות הסימנים אות ק"י. (יב) כ"ק רכ"ג אות ט"ו. (יג) כ"ק רכ"ג אות י"א. (יד) כ"ק קפ"ז אות ה'. (טו) כ"ק רכ"ט אות ו'. (טז) כ"ק רכ"ט אות ט"ו. (יז) כ"ק ר"א אות י'. (יח) כ"ק רכ"ט אות א'.

הוא בין רב למעט אי אפשר לבזק היטב, רק לפי עדות העד אם נראתה לו העקמומית וניכרת לו בהשקפה ראשונה, או מקרי עקמומית מרובה (ק).

ולפי"ז איכא בג"ד הרבה צדדי דיתר: א' הסוכרים דלא חיישינן לשאלה, ב' הרבה בגדים, ג' בגדים עם ס' בגוף, ד' שהיה בכפר וגמצא שם בסמוך, ה' ס' העקמומית שברגל, וא"כ אפשר להחזירה.

שו"ת פרשת מרדכי ס' כ"ח

אינם בכלל הפנים, ואינו בכלל נחבל בפניו, אלא דלפי משמעות הגב"ע כבר כלל העינים, ולא נשאר רק הנקב שבו העין, ובודאי דזה מקרי חבול בפנים, ומגב"ע אין לברר חזר זה (ז).

ועכ"פ למעשה מיראי תראה אני, ומעכ"ת [הוא ר'] אלעזר לאנדא אב"ד בראדי נמד הנודע ביהודה בעל מחבר יד המלך] כדאי לסמוך אנפשיה, או אם רב אחר יכריע להיתר, או גם אני מצטרף.

תשובת החתם סופר ח"א ס' נ"א על הנידון הנ"ל

ונסתפק עוד

בהכרח: שלא היה לבוש בבגדיו, ואף קרוב לו לא היה, אלא שהגוי אמר שהורידם ממת זה, ואיך נאמין לגוי שלא במסל"ת ועל מה שכתב הפרשת מרדכי להחזיר כיון שלא יצא מאתנו אחר לאותם גלילות אלא זה, לא נוכל לסמוך כלל, שחרי ידוע לנו דשכיחי הרבה שיירות דישראל בגליל ההוא.

צדדי ההיתר

א. כיון שמצאו הגוף בשלימות וגם הפרצוף עם כל השייך, והכירוהו, אי"כ לר"ת שריא גם לאחר ג' ימים, אף בלא צירוף ס' (ז), ואף שהיה חבול בצדעיו, אינו מפסיד, כיון שאינו באברי ההכרה (ו), ומה שכתב הפרשת מרדכי דלפי משמעות הגב"ע נמקו עיניו בחזרה, ואפשר דעיי"ז תו"ל כחבול בפניו, אם אמנם כן הוא צ"ע אם לסמוך על ההכרה, אבל לא ידעתי שום משמעות לזה בגב"ע, ואדרבה, אם היה כן היו העדים מזכירים חידוש זה, שהרי דקדקו על שאר דברים, ומה שאמרו שהכירוהו ע"י גודל מקום נקב העינים, היינו משום שבתחילה הזכירו בין סימניו שהיו עיניו גדולות, וכשמצאוהו בקבר לא יכלו להביט בעיניו, לכן שיערו בגודל מקום הנקב, ועוד נראה דמה שאמרו שהיו לו עינים גדולות, אין כוונתם שהיו בולטות כשל עגל, אלא שהיו רחבות, וא"כ תו"ל ס' אמצעי (ח), ב. אפילו נימא דתו"ל כחבול בפנים, מ"מ מאי דפשיטא להרבנים המשיבים דהוי אחר ג' ימים, כיון דשליט ביה רקבון, אינו פשוט בעיניו, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא (ט), וכיון שיש לו ס"א העינים גדולות, ומכ"ש כשיצורף לזה הס' דמצח גבוה (י), יצאה האשה מחשש איסור דאורייתא, דמדבריי הרמב"ם נראה דסימנים דאורייתא, ורק בא"א החמירו רבנן שלא לסמוך ע"ז, וגם דעת הרשב"א נוטה כן קצת (יא), ובליכא אלא איסור דרבנן, יש להקל בספק ג' ימים לכו"ע (יב), ג. אף אם יבורר שהרצח היה עצור בבית האסורים ג' ימים לפני שהראה את קברו, וא"כ ע"כ הוא אחר ג' ימים, ויבורר נמי שהיה חבול במקום העינים, נוכל לצרף גם הכרת כליו, דאף דמה שהזכירו סחורתו אין בו ממשות, דסחורה עשויה למכור (יג), אמנם הרי הכירו בטב"ע גם מלבושיה, ובגמרא משמע דאיכא טב"ע גם בשל חברו (ה), ועכ"פ הרי הארגו היה מקודם בידי העד, וא"כ יש לו בו טב"ע, ועוד דהרי איכא סימני צבע כל בגדיה, דכל אחד הוא בצבע אחר, וכולי האי לא הוי מודמני יתד (יד), ולשאלת ליכא למיתש בג"ד, דהרי כתב החכם צבי דהיכא שיש גם ס' בגוף,

זה היה שם, ולא נחסר אחר זולתו בכל הגליל, ובמקומות ההם אין שיירות מצויות, איכא עוד צירוף אומדנא, אלא שצריך לחקור אם חברי הגוים היו במסל"ת, ואם הזכירו שמו ושם עירו, וכל זה אם נימא דהס' שברגל אינו אלא ס"א, אבל אם אצבעות רגליו נוטות לצד רגלו השניה, עד שאחורי הרגל בחוץ, באופן דהוי עקמומית מרובה, תו"ל ס' מובהק ומתני גם בלא הכרת חבדים, והתבדל

הנידון

שני שותפים ממדינת פולין נסעו למדינת אסטרייך למכור סחורות גלנטרי בכפרים, ובאחד המקומות נפרדו זה מזה, אחד חזר אח"כ לביתו, והשני נעלם מאו. כמה חדשים אחר העלמו נמצאה סחורתו של הנעלם בידי גוי אחד שסבביבות אותו מקום, והוא בפני השופטים, והודה שהרג סוחר יהודי לפני ג' חדשים, והראה חפצי הנהרג והזכירם השותף ועוד אנשים, גם הזכירו אצלו סחורתו ואת הארגו שהסחורה היתה בה שהשותף קנה אותו עבורו, גם תראה להם קברו, וכשפתחו הקבר ראו שכל גופו היה עדיין שלם, רק בעקב רגלו עלה רקבון, והיתה לו חבלה במקום הצדעים, והזכירוהו בטב"ע שהוא הנעלם, וגם היה להם בו ס' במצחו הגבוה משל רוב בני אדם, וגם עפעפי עיניו שנשארו במקום נקב העינים היו גדולות, ואמרו שדרך הסוחרים האלו, שהתיבה שסחורתו מונחת בה, לעולם לא יתנוה או ימכרוה אפילו בהרבה יותר משויה.

צדדי הספק

בהכרח: שראתו אחר ג' ימים למיתתו, ואין התכרה מועלת, וגם שהיה חבול בצדעיו, ובסימנים שבגופו יש להסתפק אי הוי ס"מ, ובכליו הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

א. כיון שידוע שזה הלך בסביבות המקום ההוא, לכן אם יתברר שאין גרים שם יהודים, וגם אין מצויים שם יהודים בשווקים או כרוכלים, אי"כ הוי זה ודאי ואחר ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי, ויש להחזיר לפי דברי הרא"ש בעובדא דמכלוף בן מלול, ואף דבעובדא הרא"ש הגיד העד שמו, ובג"ד ליכא שם כלל, אך מה מועיל שמו ושם אביו היכא דאיכא למיחש שבא שמה אחד מהעולם שגם שמו כן, ועיקר ההיתר הוא משום דזה ודאי היה שם ואחר ספק, ות"ת בג"ד (א), ב. היכא שכל גופו שלם ויש בו גם ס' והעדים מכירים את הס' בטב"ע, י"ל דלדעת ר"ת מעידים עליו אפילו לאחר ג' ימים, ולפי"ז בג"ד אם העדים מכירים בטב"ע את הס' דמצחו הגבוה, מהני לדעת ר"ת, אך לא משמע בגב"ע שכן היה בג"ד, אלא שנראה דבתורת ס' בלבד אמרו זאת (ב), ג. עוד י"ל לדעת ר"ת, דאם גופו שלם והעדים שמו לבם להזכירו הכרה גמורה, מעידים עליו גם לאחר ג', והכי נמי בג"ד אם העדים הביטו בו היטב ושמו לב להזכירו, ויחזיקו בביורו שהוא זה, מהני (ג), ד. י"א בדעת ר"ת וכשיש גם ס' או מהני ההכרה אף בחבול בפניו שלא באברי ההכרה, דבכה"ג מצרפים הכרת הפנים בהדי הס' (ד), ולפי"ז בג"ד אם נימא דהס' הוי ס"א, או דהכרת הבגדים הוי ס"א, אי"כ מותרת לדעת ר"ת, אך בזה צ"ע מכמה טעמים, חזא אם זה מקרי ס', ובבגדים יש להסתפק אם בכלל שייך טב"ע בבגדיו וכליו של חברו, כדי שנאמר דהוי ס' ומצטרף לשיטת ר"ת (ה), ועוד דהרי י"א דבחבול בפנים אף שלא באברי ההכרה אין מעידין, וא"כ בג"ד שנחבל בצדעיו לא מהני, ומ"מ אפשר דהצדעים

ר"לג אות א. (ח) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות פ"ד. (ט) ס"ק רכ"ט אות י"ה. (י) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ע"ו. (יא) ס"ק קפ"ח אות ב. (יב) ס"ק רכ"ט אות כ"ג. (יג) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ס'. (יד) ס"ק

(ק) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ב. (א) ס"ק ק"ל אות ט'. (ב) ס"ק קפ"ח אות י"א. (ג) ס"ק ר"א אות ח'. (ד) ס"ק ר"לג אות א'. (ו) ס"ק ר"לז אות ח'. (ה) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (ז) ס"ק

השופט עדיף טפי ממסל"ת, וגם שנמצאו כל מלבושי תהרוג בידו (טז), ובג"ד עדיף טפי, שהרי מעיקרא לא הובא בפני השופט אלא משום שמצאו בידיו מלבושיו של הנרצח, ואילו היה אומר שהאמת הוא שרק גזלו והציגו ערום וערק לעלמא, היה נפטר בטענתו, וכיון שהודה שהרג את האיש שהיה לבוש במלבושים אלו, ש"מ דקושטא קאמר.

הו"ל שאלה דיתיד ולא חיישינן ליה (טז), ויש לסמוך ע"ז בדלא שכחתי שיירות, והכי נמי בג"ד דלא שכחתי אנשי מדינת פולין סחורי גלנטרי הסובבים בגלילות אלו, ובפרט שיהיה להם סימנים כאלו, ושישתנה פרצופו וצורתו לשל זה, ועוד דהתיבה שהסתורה מונחת בה לא מושלי אינשי, כמבואר בגב"ע, ואף שהבגדים לא נמצאו עליו אלא בידו הרוצח, י"ל כמו שכתב מהרי"ק בנדונו דריוצח שהודה בפני

שו"ת שיבת ציון סי' ע"ט

היא יסוד חזק להשען עליו בהיתר עגונה זו (יח). ב. כיון שהוציאנו מהמקום אשר נפל שם והעדים יודעים לצמצם המקום, י"ל דלכו"ע אמרינן היינו האיש שאבד היינו האיש שנמצא, דאיך יתרמי שבמקום שנפל זה למים במקום הזה ממש היה מונח מת אחר מקודם (טז), ואף לפי סברת הכסף משנה דהיכא דאפשר במציאות שנתגלגל ממקומו, אף דלא שכח לא הוי המקום סי"מ, הא לענין חשש לבדדמי משום שראו הטביעה, מהני אפילו סי"מ שאינו מובהק (ז). ג. עוד יש כאן מה שנשען עליו גם הרב המשיב [הוא ר' דוד דייטש אב"ד נייטשטאט בעל אהל דוד על מסכתות], דכיון שהקינו בורעותיו ויצא דם, נראה לעין שזה זמן מועט נטבע, דאל"כ כבר היה נקרש כל דמו ולא היה יוצא ע"י הקוה, וא"כ אם נחוש שאיש אחר הוא צ"ל שעוד אחד נטבע זה מקרוב, ולא היה שם שום אדם להוציא הקול שנטבע, וגם הוא נכנס לתוך המים ערום כמו נטבע זה, והמים השפילוהו למקום טביעתו של זה, ונדמה לעדים שהוא הנטבע הזה, וצ"ל שחמשה דברים נצמדו יחד עפ"י מקרה, ולזה לא חיישינן כלל וכלל (כא).

תשובת החתם סופר ח"ב סי' קמ"ב על הגידון הנ"ל

הוסיף טעם להחרי

דגם לדעת הרי"ף י"ל דע"כ לא חייש לבדדמי אלא כתרי סהדי, אבל בדבר הידוע וניכר לכו"ע בלי כוונת עדות, בהא מודה הרי"ף, וא"כ כנ"ד שכל רואיו הכירוהו, ושנים מהם העידו בב"ד בתורת עדות, מותרת האשה לכו"ע.

שו"ת מבעל שיבת ציון שנדפסה בנדוע ביהודה מהדו"ת סי' נ"א

בדאי שהוא האיש הנעלם, גם לפי גדלו ולפי רגליו העקומות ניכר כן, ונשמע מיהודים כי גוי אחד מצא מקודם את ההרוג הזה, וכשרצה לתוריד טבעתו מיזו ולא היה יכול, חתך את כל האצבע ומסרה לשלטונות ביחד עם הטבעת, ושלחו את הטבעת יחד עם החלק מהטלית קטן לאשת הנעלם, והכירה אותם שהם של בעלה, ואמרה מיד שזו הטבעת של בעלה שהיה נושאה תמיד זה כמה שנים, כן אמרה סימנים בגוף בעלה, שרגליו היו עקומות לצד חוץ, וכי חסרה לו שן אחת מהטוחנות.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; שלא היתה כלל הכרה בפרצוף פנים, ומדברי העדים שאמרו שלפי צורת גופו ואבריו היה נראה להם שהוא הנעלם, משמע שגם את הגוף לא הכירו בטב"ע אלא ע"י הסימנים הנ"ל, וזה לא מהני כלל (כב). וגם העד האחרון שאמר שהכירו לפי הטב"ע וגם לפי גדלו, וי"ל דמה שאמר מתחילה שהכירו לפי הטב"ע, היינו ממש טב"ע בגוף, שהרי אמר אח"כ וגם לפי גדלו, שזה נוסף על ההכרה בטב"ע, ולדעת ר"ת מהני ההכרה בגופו שלם אף בלא פרצוף פנים,

הגידון

איש אחד התרחץ בנהר עם עוד ב' אנשים, והרחיק מהם כג' או ד' אמות וירד לעומק הנהר מתחת למים, וכאשר עבר זמן מה ולא עלה הזעיקו עזרה, ובאו הרבה אנשים עם כלונסאות וחבלים והעלוהו מאותו המקום ממש שירד שם, והכירוהו כל האנשים שהיו שם, וב' עדים העידו בב"ד שהסתכלו בו הרבה בעיון והתבוננות רבה, והכירוהו היטב בהכרה ממש, ולא היתה בו שום חבלה, ולא נשתנתה צורתו אפילו כצורת אדם מת כי אם כאדם הישן, עד שסברו שעדיין חי הוא והתאמצו להשיב נפשו, והרופא הקין בורעותיו ויצא דם לא בקילוח כי אם טיפין טיפין, ונקבר ביום ההוא.

צדדי הספק

בהכרח: העדים שהכירו את הנטבע ראו הטביעה, ולדעת הרא"ש [שבסעיף כ"ח] יש לחוש לבדדמי ולא סגי בטב"ע בלבד בלא סימנים, ואף דהם ב' עדים, מ"מ הא העת הרי"ף דגם בב' עדים שייך חשש בדדמי, ואף דהרי"ף ס"ל דבטב"ע בלבד סגי, והרא"ש הרי ס"ל דבב' עדים ליכא חשש בדדמי, מ"מ אין זה כתרי חומרות דסדרי אהרדי, ויש לחוש לדברי שניהם (יז).

צדדי ההיתר

א. כיון שמפורש בדברי העדים ששמו עליו עין והסתכלו בו הרבה בעיון והתבוננות רבה, והכירוהו היטב בהכרה ממש, ובדקוהו אם לא היה חבול, ולא העלימו עין ממנו כל הזמן שהתאמצו להשיב נפשו, ודאי סמכין על עדותם ולא שייך לחוש דאמרי בדדמי, וסברא זו

הגידון

איש אחד יצא מביתו רכוב על סוס ולא חזר, כעבור חודש ימים נמצא איש הרוג בדרך שהלך בו הבעל, והגוף היה קרוש מהקור וצורת פניו היה מושחת ונתעבל בשר פניו ומלא נקבים, והיה נראה שהבשר נתעבה ונתפח ואח"כ נקרש, ואמרו עדים שבכל זאת היה נראה להם שהוא האיש הנעלם בצורת גופו ואבריו — כי היה בעל מבנה עב וקצר — ובצבע שערות ראשו, וגם בשיניים שהיה לו "אין שטארק געביס" [מערכת שיניים חזקה] ולא היה חסר מהם אף אחד, וכל גופו היה שלם, וזולת האצבע קטנה שביד שמאל שהיתה חסרה, והיה ניכר שנחתכה זה מקרוב, ומצאו חלק מטלית קטן מונח לידו על הארץ, גם היה מונח שם סוס שהיה בו סי' כמו בסוס שרכב עליו הנעלם. אח"כ ראוהו עוד כמה אנשים שהכירוהו בחייו, והעידו שלפי צורת גופו ואבריו נראה להם שהוא הנעלם, גם ראו שרגלו השמאלית היתה קצת עקומה מתולדה, ואחד מהעדים אמר שלפי מראה עיניו היתה גם רגל ימין קצת עקומה, אלא שרגל ימין היתה עקומה לצד חוץ, ורגלו השמאלית לצד פנים, עוד העיד עד אחר שלפי טביעת עינו

איש שהיו רגליו עקומות כמו של הנעלם, ונשתנה הטבע של גופו לטבע של גוף הנעלם, והוא דבר מוכחש מהחוש שיתרמו דברים כאלו במקרה אחד, ואפילו להסוברים דגם לשאלה דיתיד חיישין לב), מ"מ ב"ד עדיף טפי משאלה דיתיד, דבהצטרף כל המקרים הללו היו לכו"ע סימן מובהק ביותר, ובפרט שיש עוד לצרף סברת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך הבעל ליכא אלא ספיקא דרבנן, דמדאורייתא אמרינן אילו היה ניצול היה בא לביתו לב), וה"נ ב"ד שאבד זכרו יותר משנה וחצי, בודאי אמרינן דאילו היה חי היה בא לביתו לאשתו ולבניו, כי היו אתובים לו אתהב עזה.

ובדבר ההכחשה שבין העגונה לבין העדים, כיון שהשן החסרה לדברי האשה, היתה שן טוחנת שהיא אחרונה, אפשר שהעדים לא הרגישו בחסרון זה, וכיון שלא היה הפסק בתוך שורת השינים, לכן אמרו שלא חסר לו שום שן, וגם בסימן דעקומות הרגלים י"ל שאין כאן הכחשה, דמה שאמרה שהיו שתי הרגלים עקומות לצד חוץ, אפשר היתה כוונתה שעקומות שתיהן היו לצד אחד, וזה ממש כדברי העד, ויחקרו ע"ז את האשה מבלי שתדע מדברי העד, ואם תתיר דבריה שהיו מכוונים לדברי העד, אז יכולים להתירה.

תשובת החומר בקודש סי' ט"ז על הנידון הנ"ל

צדדי ההיתר

א. מפשטות לשון הטור והשו"ע משמע דלר"ת מעידין על טב"ע דגוף אפילו ליכא צורת הפנים כלל לב), ובנ"ד גיכר מתוך דברי כל העדים שהכירוהו בטב"ע דגוף, וכ"ש בעדות האחרון שאמר כן בפירוש, ולא מבעיא לדעת הסוברים דלר"ת מהני הטב"ע בלא סימנים כלל לה), אלא אפילו להסוברים דבעינן סי"א עם הטב"ע לב), הרי בנ"ד איכא סי' העקומות שברגליו, ונהי דסימן מובהק לא הוי, אבל עכ"פ הוי סימן אמצעי לב), וא"כ בנ"ד שפיר מועיל הטב"ע עם סי' זה, ואף דכל זה הוא רק בתוך ג' ימים, אבל לאחר ג' ימים אין מועיל הטב"ע לב), מ"מ הא דעת ר"ת דהיכא שאינו ידוע מתי נהרג תולין שנהרג תוך ג' וכה"א בסעיף כ"ז, ובנ"ד ג"כ אינו ברור שנהרג קודם ג' ימים, ואף שנתעכל כל בשר פניו, אין זו הוכחה כל כך שמוטל כבר מזמן, דאפשר שניטל הבשר ע"י חיות רעות או מכת חרב, ואף אם יתברר מפי הגוי שחתך ממנו האצבע עם הטבעת ג' ימים לפני שמצאוהו היהודים, מ"מ הא קי"ל דגוי מסל"ת אינו נאמן להתמיר לב), ואף שהעדים אמרו שהיה נתעבה ונתפח, יכול להיות שנתעבה ונתפח מחמת קרירות ואין זה כשאר נפוח, ומכ"ש להסוברים דבימי קור מעידים אפילו לאחר כמה ימים לב), ובנ"ד כיון שהיה בזמן קור פשיטא דיש לצדד בזה להקל, ואף שעברו שלשים יום בין שעת אבידה לשעת מציאת ההרוג, ויש להסתפק דשמא נהרג שלא בזמן קור, מ"מ לא גרע מספק ג' ימים דתולין להקל מא), ב. אם נדע בבירור שרגלי הנעלם היו עקומים כדברי העד שאמר שרגל ימין היתה עקומה לצד חוץ ורגל שמאל לצד פנים, אפשר דכו"ע מודו דהוי סי"מ לב), ג. שהכירה האשה בטב"ע ובסי"מ חתיכת הטלית קטן, ולשאלה ליכא למיחש בזה, דציצית לא מושלי אינשי מא), וסברת הב"ש דבנמצא סמוך לו לא מהני, אינה מוכרחת, והצמח צדק כתב בנדון צד להתיר מחמת הסידור שהביאו גוי ואמר שנמצא על יד ההרוג, ומכ"ש בנ"ד שלפנינו נמצאה החתיכה סמוכה אצל ההרוג, פשיטא שיש כאן מקום צד היתר גדול לב), ד. הטבעת שהובאה ע"י הגוי ואמר במסל"ת שחתכה עם

אך דבר זה הוא במחלוקת, ולפי גירסת התוס' שלפנינו נראה דגם לר"ת צריך שיהיה קיים מקצת צורת הפנים, וא"כ בנ"ד שנתעכל כל צורת הפנים, גם לר"ת אין הדבר ברור לסמוך על טב"ע דגוף לב), ועוד דאף אי גימא כהסוברים דלר"ת מעידים כשהגוף שלם אף בלי פריצוף פנים כלל, היינו רק בתוך ג' ימים או בספק ג' ימים, אבל כשהוא כבר אחר ג' ימים, ובנ"ד שנראה שהיה מושלך כמה ימים על פני השדה עד שנתעכל כל הבשר שעל פניו, גם לר"ת לא סמכינן על טב"ע דגוף לב), ובפרט שהעדים אמרו שבשרו היה נתפח כח), בסימנים; צבע השערות ותואר גופו ותשיגים לא הוי סימנים כלל, גם בסימן דרגלים עקומות דעת מהר"ם מלובלין דלא הוי סימן מובהק, ועוד דיש בזה קצת הכחשה בין העדים, דלפי דברי ב' עדים היתה עקומה רק רגלו השמאלית, ולדברי ע"א היתה גם רגל ימין עקומה, בבגדים; אף דציצית לא מושלי אינשי לב), מ"מ הרי לא היה לבוש בחתיכה מהטלית קטן, רק נמצאה סמוך לה, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני לב), ובהכרח הטבעת, אף דאמרינן בגמרא דטבעת לא מושלי אינשי, זה רק בטבעת שיש עליה חותם, אבל בנ"ד דאף שיש עליה צורות ואותיות, אבל היא חלקה ואין יכולים לחתום בה, חיישינן לשאלה לב),

מלבד כל הנ"ל, הרי איכא הכחשה בין דברי הע"א הנ"ל לדברי העגונה, כי העד אמר שרגל ימין היתה עקומה לצד חוץ, ורגל שמאל לצד פנים, ולדברי העגונה היו שתיהן עקומות לצד חוץ, ולדבריה הרי ודאי שאין זה בעלה, ואף אם תחזור האשה ותאמר שטעתה, אינה נאמנת, ועוד שהיא אמרה שחסרה לו שן אחת, והעדים הראשונים אמרו שלא נחסר לו שום שן.

צדדי ההיתר

אף דלכאורה איכא הכחשה בין דברי העדים בדבר הסי' דרגלים עקומות, אמנם כל שאפשר להשוות דברי העדים שלא תהיה ביניהם הכחשה, צריכים אנו להשוות, ולכן י"ל שהרי אלו השנים שהעידו רק על רגל שמאל שהיא עקומה, לא אמרו שרגל ימין היתה ישרה, רק שלא הזכירו כלל מרגל זו, ואפשר שלא הביטו עליה, ולא הרגישו שגם רגל זו עקומה, שלא היתה כל כך עקומה כמו רגל שמאל, ולא ראינו אינו ראיה, אמנם העד האחר שם עינו גם על רגל זו, ומצא שגם היא עקומה קצת, וכיון שעד זה אמר שרגל אחת היתה עקומה לצד חוץ ואחת לצד פנים, עדיף טפי מנדון מהר"ם מלובלין שהיו שתיהן עקומות לצד פנים, ולפי"ז אם יתברר שהיה כן בבעל אשה זו, היה אפשר לחשוב זאת לסי"מ, אמנם חלילה להתיר על סברא זו לחוד, אבל עכ"פ ראוייה סברא זו להצטרף לסניף לב), וגם בחתיכת הטלית קטן שנמצאה סמוך לה, הנה דין זה דהב"ש דבכה"ג לא מהני, אינו מוסכם לכו"ע, ויש הסוברים דמהני, וא"כ בנ"ד יש לסמוך על ההצות הללו, ולכל הפחות יש בו ממש לצרפו לאומדנות אחרות לב), ומעתה בנ"ד שהיה בו טב"ע דגוף וסימני הגוף וסימני כלים, אף שכל אחד ואחד יש לפקפק בו, מ"מ בהצטרפם יחד יש מקום להקל, דהרי מהר"ק כתב דכמה סימנים ביהוד מצטרפים, אף שכל אחד לבדו לא הוי סימן, ודעת המשא"ת בנימין דרק סימנים גרועים לא מצטרפים, אבל סימנים אמצעיים מצטרפים לב), ובנ"ד נראה דלכו"ע מצטרפים, דהא בנ"ד איכא טב"ע דגוף ולפי גירסת הטור והב"י מהני אף בלא פריצוף פנים, אלא דאין לסמוך ע"ז בנ"ד שהוא אחר ג' ימים, וחיישינן שנתפח ונשתנה ונדמה צורת הטב"ע של גוף זה לטב"ע של גוף הנעלם, אמנם איך נתהווה מקרה שהטבעת והטלית קטן של הנעלם באו לידי

ר"ה את ב', לה) סי' ר"ז אות א', לו) סי' ר"ז אות ב', לו) סי' קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ב, לח) סי' ר"ז אות י"ד, לב) סי' שכיג אות א', מ) סי' ר"א אות י', מא) סי' ר"א אות י"ד, מב) סי' קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ב, מג) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ח, מד) סי' קפ"ז אות ע"ב

כג) סי' ר"ה אות ב', כד) סי' ר"ז אות י"ד, כה) סי' ר"ג אות ב', כו) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה, כז) סי' קפ"ז אות ס"ט, כח) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות כ', כט) סי' קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ב, ל) סי' קפ"ז אות ע"ב, לא) סי' קצ"ד אות ד', לב) סי' קפ"ז אות צ"א, לג) סי' קפ"א אות ט"ז, לד) סי'

שהנאבד הלך בדרך שנמצא המת (ח). ובג"ד הרי נמי ידעינן שהלך באותו דרך. ה. דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלת תלינן מדאורייתא שזהו הנאבד (ט). ולפי"ז ליכא בנ"ד אלא איסור דרבנן בלבד, וא"כ שוב יש להתיר לכתחילה ע"י הסי"א שבגוף, דבאיסור דרבנן מהני גם סי"א (י). ו. כיון שידענו שזה הלך באותו הדרך, אם באנו לחוש לאיש אחר שהיו בו כל הסימנים הנ"ל בגופו ובכליו, עכ"פ כבר לא שייך לומר בזה הלך אחר הרוב, דודאי מיעוטא דמיעוטא הוא למצוא איש שיש לו כל סימנים אלו, וא"כ נהי דברוב וקרוב הלך אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח, מ"מ כיון דבנ"ד לא שייך לומר הלך אחר הרוב, יש לצרף גם סברת קורבא דמוכח, ולומר שזה ההרוג הוא הנעלם שהלך באותו הדרך.

ומכל ששה צדדי היתר אלו, יש למצוא היתר לעגונה זו.

האצבע מזה ההרוג שנמצא חסר אצבע זו, והכירתה העגונה, אף שאין זו טבעת שיכולים לחתום בה, ואיכא חשש שאלה, מ"מ כיון שאמרה שהיה נשאה תמיד באצבעו כמה שנים, הרי חזינן שלא היה דרכו להשאילה, וממילא דחשש שאלה בזה היא חששא רחוקה, ובר מן דין יש למצוא היתר בזה לפי דעת מהר"ל מפראג דבסי"א בגוף וסי"מ בכלים מהני ממנ"פ, וה"נ בנ"ד דאיכא סי"א העקימות שברגליו (ח), ואף להב"ש שדחה סברת מהר"ל מפראג משום דע"י חשש שאלה, ליכא כלל סי"מ בכלים, מ"מ יש לצדד בזה לפי הסוברים דב' סימנים אמצעיים מצטרפים להיות סי"מ (ט), דבנ"ד אף אי נמא דהסי"מ של הטבעת לא חשיב סי"מ משום דאיכא חשש שאלה, מ"מ סי"א עכ"פ הוי, ובצירוף הסי"א שבגוף הוי סי"מ ביותר, ואף דסימן אחד הוא בגוף והסימן השני הוא בכלים, מ"מ בתשו' מהר"י ווייל מבואר דגם בכה"ג מצטרפים (ט), אלא שכתב שם דזה לא מהני אא"כ ידוע

שו"ת בית אפרים סי' ל"ח

הוא עיקר הלבוש אצלם, וקשה להם ללכת בלעדם, חשש רחוק הוא לחוש לשאלה, ובודאי יש לעשות מזה סניף להיתר (ג), ועוד י"ל עפ"י מה שי"א בדדאיכא ב' עדים המכירים כליו כבנ"ד, לא חיישינן לשאלה, ואף דמדברי הפוסקים לא משמע לחלק בין ע"א לב' עדים, מ"מ חזי לאצטרופי הך סברא, כיון שבלא"ה דעת הרבה פוסקים דלא חיישינן כלל לשאלה, ובמקום עיגון כזה, ובצירוף הסברות שנצטרך לחוש לב' חששות, שהשאלה המכנסיים וגם שכת בתוכם הכתב, כולי האי אין לחוש (ד), וגם לפקדון אין לחוש בכתב הפטור, דהרי נמצא אצלו גם הכתב הא', ובזה ודאי אין לחוש לפקדון, כיון שהוא דבר שאין מקפיד עליו, וכיון שגם בזה כתוב שמו ושם אביו, א"כ כשנרצה לחוש שהבעל הפקיד את כתב הפטור אצל אחר, נצטרך לומר שגם הנפקד היה שמו כשם הבעל, והו"ל פקדון דיתיד דלא חיישינן (ה), ואף דדעת הב"ש דכלים שנמצאו סמוך לו לא מהני, אבל הרי יש חולקים עליו (ו), ובג"ד נראה דכו"ע מודו שאין לתלות שבעל האשה עבר דרך שם ונאבד ממנו כתב הפטור, ושוב עבר דרך שם איש ששמו כשם הבעל — כדמוכח ממה שנמצא במכנסיים שלו הכתב הא' — ונהרג שם סמוך למקום זה, ובפרט שיש מקום לומר שיצאה מחשש איסור דאורייתא כיון שנמצא בדרך הסמוך לעירו, ומכנסיים שעליו מוכיחים שהוא מבני מדינה זו, אית לן למיזל בתר קרוב, ואף דבשיירות מצויות כבנ"ד איכא חשש רובא דעלמא, מ"מ נראה דכיון דעיר זו — יאס — היא הגדולה במדינה זו, ואין בכל המדינה עיר גדולה כזאת, ובעיר בוקרסט אין רק מעט יהודים, ובעיר זו דרים הרבה יהודים, אית לן למיזל בתר רובא, וכיון שמתכתב הא' נודע שמו ושם אביו, ולא הוזק עוד אחר ששמו כך, אף שהחיפוש קשה בזה, מ"מ לכו"ע אויל חשש דאורייתא, ושוב יש לסמוך על כתב הפטור שנמצא סמוך לו (ז).

שו"ת בית אפרים סי' מ'

אמרה שלא היתה אצלו בדרך כתונת אחרת אלא זו, שוב הוצע שנתפסו שני אנשים על רציחת ההרוג, יהודי וגוי, וכשחקרו את הגוי אמרו לו שהיהודי כבר הודה שהם ביחד רצחוהו, וכשמעו זאת הודה ג"כ שהשתתף ברציחת הנהרג, אך טען שהוא רק אחז בו והאחר רצחו, וגם לא הוכיר רק שמו ולא שם אביו ושם עירו.

הנידון

איש יצא מביתו, ואמר לאשתו שהוא הולך לכפר הסמוך ויחזור על שבת, ולא חזר. אחר כמה שבועות נמצא הרוג סמוך לעיר על הדרך המוליך לכפרים הסמוכים, ובשרו כבר היה נאכל, ומצאו אצלו בכיס המכנסיים כמה כתבים, ובאחד מהם היה כתוב אני פ' בן פ' השכרתי עצמי לאדון אחד כו', גם נמצא כתב פטור על תביעות שאחרים תבעו ממנו, וחתום עליו רב אחד, וגם בזה היה כתוב שמו ושם אביו בלא שם עירו, וכפי הגדת העדים לא נמצא כתב הפטור במכנסיים אלא סמוך להרוג.

צדדי הספק

בזה"כ: שלא הוכר בפניו כלל, ובכתבים לא נזכר שם עירו רק שמו ושם אביו, ועוד דאף דהכתבים הוי מידי דלא מושלי אינשי, מ"מ הא איכא חשש פקדון, וגם שמא השאיל בגדו לאחר, ושכח בתוכו את הכתבים, ובכתב הפטור יש עוד חשש מה שנמצא רק סמוך לו.

צדדי היתר

ע"י הכתבים דהוי מידי דלא מושלי אינשי, יש להתיר האשה עפ"י כתב הפטור, דאע"פ שלא נזכר בו רק שמו ושם אביו, מ"מ יוכל להתברר ע"י האנשים המזכירים בכתב שנתנו את הפטור, וכן ע"י הרב המקיים, אם איש זה המזכיר בכתב הפטור, הוא מעיר זו שהיה בעל העגונה, ובכתב בזה אין לחוש שימסרנו לאחר דרך שאלה (א), ואין גם לחוש שהשאיל בגדו לאחר, ושכח להוציא את הכתבים, דמלבד מה שמוכח מדברי הפוסקים דלא חיישינן להכי (ב), יש לצדד בזה דבמכנסיים לא חיישינן לשאלה, ובפרט בנ"ד שהאשה נעידה שלא לקח עמו מכנסיים אחרים, וגם כי במדינה זו — וואלעקיי — שותלכים במכנסיים ארוכים מאוד, והם מכסים רוב הגוף, וכמעט

הנידון

בא' שנעלם, ואחר כמה שבועות מצאו גוף הרוג ולא היה אפשר להכירו בפניו, אלא שהיה בו סי' הסרון שינים, וכן ב' בקורות בראשו, ובצד ההרוג נמצאה כתונת ובשרוול היה מונח חלק מעצם היה, והוכרה הכתונת ע"י אופן עשייתה ותמירתה שהיא של הנעלם, ואשתו

(ב) סי"ק קפ"ז אות מ"ד. (ג) סי"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות נ"ג. (ד) סי"ק קפ"ז אות ו'. (ה) סי"ק קפ"ז אות ל"ב. (ו) סי"ק קפ"ז אות ע"ב. (ז) סי"ק קפ"ז אות ע"ו.

(ח) סי"ק קפ"ז אות צ"ט. (ט) סי"ק קפ"ז אות ד'. (מ) סי"ק קפ"ז אות פ"ו. (מט) סי"ק קפ"ז אות ט"ו. (נ) סי"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות מ"ט.

צדדי הספק

בעדות: דברי הגוי הוי כמשיב על שאלה וא"כ אינו מסל"ת. בזהות: בהגדת הגוי; שלא הזכיר רק שמו. בסימנים; שאינם סי"מ. בבגדים; א. שלא היה לבוש בכתנות אלא נמצאה סמוך לו. הדעת הב"ש דכלים שנמצאו סמוך לו לא מהני. ב. הא איכא חשש שאלה.

התרת הספיקות

בעדות: דעת כמה פוסקים דרוצח שהורה הוי כדין מסל"ת, דלא שייך לומר שנתכוין להעיד נח. ואין לחוש שרצה להתנצל שלא הוא הרגו בידיים אלא שאחז בו, ואומר כן כדי להקל מעליו העונש, דפשיטא שידוע שבוה לא ינצל ממשפט מות ואפ"ה ידונוהו כרוצח, ועוד דאפילו אם דבריו אינם רק להתנצל, הרי עכ"פ שגוף הענין אמת שזה נהרג על ידם. וגם להסוברים דהודאת הרוצח אף בלי עיני לא מהני מ"מ היכא דאיכא בלא"ה אומדנות והוסחות כבנ"ד, בכה"ג לכרע מהני הודאת הרוצח נט. עי"ל דבנ"ד מהני הודאת הרוצח לכרע, דהרי טעם אחד של המחמירים הוא, דאפילו אם אמת דבריו מ"מ למה לו להודות ולחייב בזה ראשו, ובודאי שרק מחמת פחד עיניים הודה.

וטעם זה לא שייך בנ"ד, דכיון שהגידו לו שהאחר כבר הודה, ידע בעצמו שכפירתו תהיה ללא תועלת ויהיה מוכרח להודות, וחשב שטוב לו להודות בעצמו וגם להתנצל שלא הוא הרג אותו ממש. בזהות: בהגדת הגוי; אף שלא הזכיר רק שמו מ"מ כיון שהיה ידוע על מי מדברים מהני ט. בבגדים; א. אף שלא היה לבוש בכתנות, מ"מ כיון שנמצאה בה עצם מעצמיו, וע"כ שנעשה מעשה במי שהיה לבוש בכתנות זו, מהיכי תיתי לומר ששני מעשים היו, ותלינן שהכתנות עם העצם היא מן ההרוג שבבד, ולכן אם הכתנות עשויה באופן שאינו מצוי, וזה תלוי בראות עיני הב"ד דשם אם זה הוי סי"מ, יש מקום להתיר טא. ב. אין לחוש בנ"ד לשאלה, דאין דרך בני אדם להשאיל הכתנות שלהם בהיותם בדרך, ובפרט כשאין לו רק כתנות אחת כבנ"ד, ואף אם לא נרצה לסמוך ע"ז, מ"מ הרי דעת כמה פוסקים דהיכא דאיכא גם סי"א בגופו וכבנ"ד, הו"ל שאלה דיחיד דלא חיישינן לה, וכ"ש בזה שיש מקום לומר דהוי מכלים דלא מושלי, וכיון דאיכא תרתי ודאי לא חיישינן טב. מעתה איכא בנ"ד ב' צדדי היתר: א' עפ"י הגדת הגוי, ב' עפ"י הכרת הכתנות בצירוף הסימנים.

שו"ת בית אפרים סי' קל"ו

הנידון

באחד שהיה מלמד במקום מסוים, וכשעמד לנסוע לבקר בביתו שאל בגד מאחד, והבטיחו שבחזרתו מהדרך יחזיר לו בגדו, אח"כ ראוהו בכפר הסמוך לעירו, כשנתלחף שם יחידי עם עגלון גוי להסיעו לעיר, ומאז נעלם. אחר זמן נמצא גוף מת בבקעה סמוך לאותו כפר שראוהו שם בעת נסיעתו, ובשרו כבר היה אכול, ונמצא אצל ההרוג טלית טורקי עם עטרה של כסף וכוכב, והוכרו בטב"ע. גם היה לבוש גרבים קטנות, והאשה אמרה שהגרבים שהיו לבעלה היו מעשה ידי עצמו, ובביתו מונחים כפפות כאלו שבעלה ג"כ סרגם בעצמו, ושניהם עשויים באופן אחד, ודימו שניהם זה לזה, וראו שהם אותה הדוגמא ואותה הסריגה. עוד נמצא אצלו מנורות קטנות מושחלות על חוט, והעיד ע"א שראה אצל הנעדר מנורות אלו שהכינם לעצמו להדליק בהם נרות חנוכה, ומכירם בטב"ע. וסמוך להרוג נמצא הבגד הנ"ל מגואל בדם, והכירו המשאיל שהוא שלו, ועוד קודם שראהו אמר הסימנים שבו, ואמר עוד בסוף דבריו שהוא נותנו במתנה לכבוד המת.

צדדי הספק

בהכרח: הגוף לא הוכר כלל, בכלים הא איכא חשש שאלה, ובבגד השאול יש עוד חשש, שלא היה לבוש בו אלא שנמצא סמוך לו.

צדדי היתר

ע"י הכרת הבגדים דהוי ככלים דלא מושלי, דעת הרבה פוסקים להקל בחשש שאלה ט. ומכ"ש בנ"ד שנמצא גם הבגד השאול ואין השאול רשאי להשאיל, ובפרט בזה שלא השאיל לו אלא מתמלתו עליו שינצל מהקור, פשיטא שלא היה משאילו לאחר, ואין לחוש דשמא החליט השואל בדעתו שלא יחזור לאותו מקום, ובכדי לעמוד בהבטחתו להחזיר הבגד, שלח אותו ע"י אחר ואותו הוא שנהרג, דאף בדרך שליחות להביאו לבעליו אסור למסרו ליד אחר. ומכ"ש דבנ"ד ליכא למיחש להכי, כיון שהיה מלמד תינוקות והיה צריך לשוב תיכף אחר הנוכה כדי שלא יתבטלו התינוקות ט. ואף שזה שמעיד שהשאיל לו הבגד הוא נוגע בדבר, שרוצה שיוחזר לו תבגד, ויש לחוש שמשקר בשביל נגיעתו, והגם שאמר בסוף שהוא נותנו במתנה לכבוד המת.

מ"מ שמא בתחילה היה בדעתו שיוחזר לו, ואין סילוק בנגיעה מועיל אא"כ סילק עצמו קודם שהעיר, אך בנ"ד אין לחוש לזה מכמה טעמים, חדא דבעיקר חשש דנוגע י"ל דבעדות אשה מהני גם נוגע, ועוד דכיון שבאמת אין בדבריו כלום לענין החזרת הבגד, שאינו נאמן להוציא מיד האשה והיתומים, י"ל דאסוחי מיסח דעתיה מיניה ולא עלה בדעתו שיוציא הבגד, ולא הוי נוגע. ולפי מה שאמר העד דבריו לפנינו, ראינו מתוך החברים שלא חשב שיוחזר לו, כיון שזה צריך להקבר עם המת, ובפרט שהיה מגואל בדם, וראינו מדבריו שלא בא אלא להעיד להתרת האשה, ועוד דכיון שדבריו שנותנו במתנה נאמרו בדבור אחד עם תחילת העדות על ההכרה, אין לומר שמתחילה חשב שיוציא לעצמו הבגד, ובאותו דבור עצמו נמלך ונסתלק ממנו, ובפרט שאמר בו סימנים עוד קודם שראהו, מסתמא קושטא קאמר. ואפילו אם נחשיבו מתחילה לנוגע, מ"מ כיון שאחר שנסתלק ממנו עודנו מחזיק בדבריו, אין לחוש שמשום כסופא הוא מחזיק דבריו הראשונים, ובנ"ד דבלא"ה יש להתיר לפי דעת הרבה גדולים דלא חיישינן לשאלה כלל, אלא בכדי לחזק יסודי היתר מצרפינן חך מילתא דאין השואל רשאי להשאיל, פשיטא שאין לחוש דעביד לאתחזקי דיבוריה, ובפרט במקום עיגון גדול טח. עוד יש לצרף בזה מה שנמצא אצלו הטלית, דאין הדרך להשאילו לאחר לצאת בו לדרך, וגם לפי מה שנראה מהענין שזה היה איש עני, ואין ספק שהטלית הטורקי עם עטרה של כסף היה יקר אצלו מאד, ולא היה משאילו לאחר שיצא עמו לדרך ט. גם במה שהוכרו המנורות, אף דיש להסתפק אי מהני טב"ע בכלים שלא שבעתן העין, מ"מ בזה שאינו רגיל ומצוי והיה דבר מחודש אצל העד, מסתבר דמהני, וגם מצד הענין עצמו דלא שכית כזה הוי סי"ט. ויש לצרף גם הכרת הכוכב, וכבר כתבו האחרונים דלשאלת כל בגדי לא חיישינן, ובנ"ד נמי כמעט כל הבגדים שלו הוכרו. גם נראה דכיון דאיכא עכ"פ ב' כלים דלא מושלי יש להקל אף להסוברים דחיישינן לשאלה גם בכלים דלא מושלי טח. ומכ"ש בנ"ד שידוע שזה היה באותו דרך שנמצא ההרוג, אע"ג דהיתר המבי"ט דנמצא בדרך שהלך בעלה לא שייך בנ"ד, מאחר שנמצא בבקעה שאין שם דרך מפולש לרבים, וע"כ שהובא שמה שלא מרצונו, וא"כ י"ל דאחר הוא שהובא שמה מ"מ

אית לי. (ס) ס"ק קפ"ז אית מי. (ט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אית לי. (ס) ס"ק קפ"ז אית י"ז. (סח) ס"ק קפ"ז אית נ"ה.

(נח) ס"ק קכ"ו אית י. (נט) ס"ק קכ"ו אית י"ד. (ס) ס"ק ק"ג אית קל"ד, וקמ"א. (סא) ס"ק קפ"ז אית פ"ב. (סב) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אית י"ב. (סג) ס"ק קפ"ז אית ד'. (סד) ס"ק קפ"ז

איכא חדא למעליותא בנ"ד שנמצאו ברגלי ההרוג הגרביים שלו, דאפילו נימא דיש בזה חשש שאלה, מ"מ פשיטא שאין לחוש לשאלה דיחיד כזו שהשאל הגרביים לאחר ואחרו אחר נהרג במקום זה שהבעל הופשט מהבגד השאול (ו). וכל זה אם הוכרו הגרביים בטב"ע, אמנם מלשון העד נראה שלא הוכרו בטב"ע אלא ע"י דימוי, ויש להסתפק אם הכרה כזו מהעלת, מ"מ בנ"ד שיש בלא"ה הוכחות רבות, יש לצרף מציאת הגרביים להוציא מידי ספקו של הב"ש. ועוד דכיון שהיו ימות הקור מעת שנאבד הבעל עד עת מציאתו של זה, י"ל דהוי כדברים שאין עשויים להשאיל.

שו"ת בית אפרים סי' קמ"ז

להו שנהרג מתחילה, א"כ חזי לאצטרופי. ואפילו תימא שזה לא נהרג תחילה רק נטבע בלבד, מ"מ י"ל דמה שהיה בקבר זה לא נחשב לאשתהי (טו), וקרוב הדבר שמשעת הוצאתו מהמים עד לקבורתו לא אשתהי, שהרי מבואר בגב"ע שאותם שהוציאוהו הם נטפלו בקבורתו, וקבורתו בבגדיו סמוך לנהר, ועכ"פ אין כאן רק ספק אשתהי. ואף דספק אשתהי לתומרא, היינו משום שאין מצוי שיראנו תוך שעה לפליטתו מהמים, משא"כ בספק אשתהי כגונא דנ"ד (טז), ולפי"ז יש לצרף שני הדברים יחד דכל שנהרג תחילה והושלך למים, ואחר שהועלה מהמים לא שהיה ביבשה שיעור שעה עד שנקבר, ככה"ג י"ל דלא תפח, ואפילו תימא דגם ככה"ג תפח, יש לצרף סברת מהרי"ט דאם מעיד שאין בו שינוי אמרינן דזה ראייה שלא אשתהי (טז). אלא דאין להקל עפ"י סברות שנתחדשו מדברי האחרונים בלבד, אמנם בנ"ד שהיה גופו שלם, הרי דעת ר"ת דמהני טב"ע אף באשתהי. ואף שהבאים אחריו לא סמכו על היתר זה, הרי בנ"ד איכא כמה צירופים, חדא שיש כאן כמה עדים שהכירוהו בבירור, ובתרי סהדי לא חיישינן לבדמי (טז), ומכ"ש שיש לצרף דעת הרא"ש דבלא ראה הטביעה מהני אף באשתהי (טז). ובדאי לא מסתבר לומר דאסקו אדעתיהו שזה הצף בנהר בימי הפסח הוא הנאבד בימי חנוכה, שהרי לא נודע דבר מהטביעה אלא שנתעלם (טז), וגם שיש לצרף הסברות שכתבנו לעיל, דשמא נהרג תחילה לפני שהושלך למים, ושמא מועיל מה שהיה קבור לענין שלא יתפח. ועוד נראה דבנ"ד שנסע בלילה עם משא כבד מעות נחוש, ותכף אחר ב' או ג' שעות מצאו העגלה ריקנית, רגלים, לדבר שנפלו עליו לסטים ובזזו את אשר לו, דודאי לא יעלה על לב אדם שלשעה קלה נודמן לו סוס ורכב אחר שהשליך עליו משאו ועזב העגלה והסוס שלו וברח למרחוק, ופשיטא דכשבאו עליו לסטים גרע מהקיפוח כרקום מלכות אחרת, לדעת הב"י נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים, ואף שיש לתמוה על דברי הב"י הנ"ל, מ"מ נראה דנפילת לסטים כה"ג, ובפרט במדינה ההיא דשכיחי לסטים ורוצחים, עכ"פ אתרע ליה חזקת חי (ז). וכיון שעתה מצאנו גוף מת והכרת פניו ענתה שהוא האיש המוכה ע"י הלסטים, אין לנו לומר שאיש אחר הוא שנשתנתה צורתו לצורת האיש הזה שאתרע חזקת חיותו, ואף שיש לדרוק היכא דאיכא ע"ז ב' עדים או אתרע חזקת חיותו, מ"מ הוי סניף גדול מה שיש אומדנא דמוכח שנפלו עליו לסטים, וגם ממה שנמצאה העגלה מלוכלכת בדם, יש ללמוד שהיה האיש בסכנת מות, וכיון שאנו מוצאים איש מת בפרצוף כזה, אין לנו לתלות באחר (זא). ואף שהיו בו פצעים אחרים ראשו, נראה פשוט [דבכה"ג שאינם באכרי ההכרה] אין חשש למיא מרוו מכה (זב). ואף שההכרה היתה ביום ג' לקבורתו, ואין מעידין א"כ מצאוהו תוך ג' ימים, מ"מ הנך ג' ימים מעת לעת הם, וא"כ בנ"ד מהני (זג). ומה

כיון שנמצא ההרוג סמוך לאותו כפר שראוהו בעת נסיעתו לעירו, וראו שנתלוה עם הגוי בדרך יחידי, טפי יש לתלות דהיינו הוא שנכנס בסכנה ונתחייב בנפשו. ועוד דדעת הנוכ"י דמי שישב עם אשתו והלך לסתורה על דעת לחזור ולא חזר, אתרע חזקת א"א, וק"ו הדברים בנ"ד שידוע שזה הלך לשוב לביתו וכבר היה סמוך לעירו.

ואף שלא היה לבוש בבגד השאול, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני, אמנם האחרונים לא חשו לזה. ובנ"ד שהוכרו כלים דלא מושלי ונמצא במקום שאין רגל אדם מצויה, י"ל דגם הב"ש מודה דמהני (טט). עוד

הגידון

איש יצא לדרך בלילה עם סוס ועגלה ועליה משא כבד מעות נחוש, וכמה שעות אחרי נסיעתו הובא הסוס שלו עם העגלה למקום שיצא משם, והעגלה היתה ריקה מכל ומצט דם עליה, והאיש לא נודע מה היה לו. אחר כמה חדשים, בימי הפסח לעת הפשרת הנהרות הקרושים, נמצא איש צף בנהר, והיו לו ג' פצעים אחרים ראשו, ופניו ופדחתו שלמים, וקבורתו המוצאים אותו סמוך לנהר. ביום השלישי לקבורתו הלכו ג' אנשים ממקום מושבו של הנעלם, ופתחו הקבר, והכירוהו היטב בטב"ע, ואמרו שהדבר ברור להם בלי ספק שבעולם שהוא הנעלם, הנראה שנהרג תחילה ואח"כ הושלך למים. והיה לבוש בגד ארבע כנפות, ואמרה האשה שיש לה בבית בגד אחר שנעשה מאותה חתיכת סחורה שנעשה הט"ק, וע"א שראה שניהם העיד שתם דומים ממש זה לזה. עוד אמרה האשה שבעלה לבש ב' זוגות גרביים, אחת של צמר ואחת של צמר גפן, וכן נמצא לבוש המת ב' זוגות גרביים כנ"ל, ואין הדרך במדינה זו ללבוש כן.

צדדי הספק

בזהכרה: בטב"ע; א. המעידים ראו את המת ביום ג' להוצאתו מהמים, וא"כ אשתהי ואין מעידין עליו, ב. שהיו לו פצעים בראשו, ומיא מרוו מכה, בבגדים; אף דחשש שאלה ליכא בציצית, גם גרבים בעת הקור לא מושלי אינשי, מ"מ הא לא הוכרו בטב"ע, וההכרה ע"י הדימוי לאו כלום הוא.

צדדי היתור

אם אמנם נהרג תחילה ואח"כ הושלך למים, י"ל דלענין הא דאין מעידין אחר ג' ימים דינו כמת ע"י טביעה, דאמרינן מיא צמתי אף אם שהה זמן מרובה במים (עא), אבל לענין אשתהי אחר שיצא מהמים, י"ל דכיון שלא מת ע"י טביעה, אין המים פועלים מאומה לענין שיחפה, ודינו כמת ביבשה דאינו משתנה עד לאחר ג' ימים. ולכן אף שבנ"ד אם נרצה לומר שזהו הנעלם, ע"כ ששהה הרבה במים אחרי מותו, שהרי נתעלם לפני כמה חדשים, ורחוק לומר שהיה חי עד סמוך לפסח, ושוב בא לכאן ונהרג והושלך למים, מ"מ אף בשהה במים יותר מג' ימים לא איכפת לן (עב). ועוד דכיון שזה היה בימות החורף והמים היו קרושים, ככה"ג י"א דאינו תפח (עג), אלא שבנ"ד אינו ברור שמת ע"י הריגה, ומתוך הנב"ע אין הכרח לזה, דמה שנמצא דם על העגלה, פשיטא דאינו מכריח מיתתו כלל, גם מה שהיו פצעים בראשו, מאן לימא לן שנפשו יצאה ע"י פצעים אלו, שמא הושלך למים בעודו חי, וגם אפשר דהפצעים לא נעשו כלל ע"י רוצחים, אלא שטבע ובהיותו במים הוכה ע"י עצים השטים בנהר, ומ"מ כיון דמלשון העדים וגם מהאגרת שכתבו הב"ד נראה דפשיטא

דעלמא, ולכן אף בשלהי החורף שהקרח נפטר, כל זמן שלא נפטר לגמרי, אין שטף מים רבים, כי גושי הקרח צפים על פניו, ומסתבר יותר שזה האיש הצף הוא מסביבות המקום הזה, וי"ל שהנמצא הוא זה שנאבד פה). ומכ"ש בנ"ד שיש לנו יסודות חזקים אני אומר בטוח דאתתא דא שריא.

תשובות נוספות משו"ת בית אפרים : סי' י"ט אחרי שו"ת בית שמואל אחרון סי' ה', סי' כ"ח אחרי הפני משה (מקלעוואן), סי' ל"ג אחרי שו"ת מים חיים סי' כ"א, סי' ל"ד אחרי שו"ת מים חיים סי' י"ז, ותשובתו שנדפסה בשו"ת אגודת אוזב סי' כ"א, מורה שם.

שו"ת בית שמואל אחרון סי' ה'

ר"ת, מ"מ אין לחוש שהשאל בגדיו לאיש שנשתנו פניו ונדמו לצורת איש זה צב). וכן כתב בעבודת הגרשוני דאפילו אחר ג' ימים, מתירים בצירוף הכרת הבגדים צד). עוד יש להתיר בנ"ד [שאמר שהכירו כמו שהוא מכיר כל מיוחדיו], מטעם שכתב מהרי"ט דכשמעידים שלא נשתנה, מהני ההכרה אף לאחר ג' צד).

תשובת הבית אפרים סי' י"ט על הגידון הנ"ל

ונסתפק עוד

בהכרח : בטב"ע ; שראש החוטם היה חתוך קצת, והרי אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם. בבגדים ; על הכרת הבגדים ליכא אלא ע"א. וכיון שידע שאיש זה היה בעיר בעת הזעם, הו"ל כראה הטביעה דשייך חשש בדמיו, ולדעת הרא"ש לא מהני בכה"ג טב"ע לבד צה).

צדדי ההיתר

היתר א' : בנ"ד ליכא איסור"ת ויש לסמוך על ר"ת דבגופו שלם מעידין עליו. בנ"ד שהיה בעיר שכבשוהו כרקום דרובם למיתו, אף שלא הועד שהיה בעיר בעת הכיבוש ממש, הרי בעת המצור בודאי היה שם, א"כ כיון שא"כ נמצא גוף מת וקלסתר פניו דומה לבעל האשה, ונמצא הרוג בגן הסמוך לחצר שהעד דר שם, באופן שרחוק לומר שהמת מוטל כאן זה ימים רבים, בכה"ג יצאה האשה מאיסור תורה לכו"ע צד). אלא שצריך לברר ענין המצור אם היה מוקף מכל צד באופן שלא יוכל איש להמלט צד). וכיון שכבר יצאה מאיסור"ת שוב יש לסמוך על דברי ר"ת דבגופו שלם מעידין אף לאחר ג' ימים צד). ומלשון העד שאמר ומצאתיו שוכב הרוג ובגדיו עליו, משמע שהיה הגוף שלם, ומה שאמר דפרצופו היה שלם, לא בא להוציא דהגוף לא היה שלם, אלא שאמר כן לפי שרצה לומר דהחוטם לא היה שלם, ובכה"ג מהני ההכרה לדעת ר"ת אף לאחר ג', והרי רבים פסקו כר"ת צט).

היתר ב' : בנ"ד לא הוי רק ספק ג"י ויש להקל. אף דאיכא רגלים לדבר שהוכה ביום הזעם, מ"מ כיון שלא ידוע מתי יצאה נשמתו, י"ל שלא מת מיד רק אחר כמה ימים, ובספק ג"י הרי יש הרבה מקילים Q, ובנ"ד דיש מקום לומר שהיה בעיר בעת שכבשוהו כרקום אתרע חזקת א"א, ובכה"ג י"ל דגם המחמירים בספק ג' ימים יודוא). ועוד דלשון העדים שאמרו שהכירוהו יפה בטב"ע, אפשר

שנזכר בגב"ע מענין בגדיו, אף דדימוי הט"ק אינו כלום, מ"מ מה שהיה לבוש ב' זוגות גרבים, כיון שאינו רק דרך סיבה ומקרה, נזי שאפשר דאינו סי"מ, מ"מ סי' כי האי מלתא הוי, ונצטרך לומר שנטבע איש אחר שהיה לבוש בגד ארבע כנפות מאותו מין סתורה כמו זה, וגם שני זוגות גרבים של צמר ושל צמר גפן כמו זה, ונשתנה צורתו לצורת בעל האשה הוה שהיה לבוש כן, פשיטא שאין להחמיר כל כך, ובפרט במקום עיגון גדול כזה, שנראה להתיר אף בלא הנך אמתלאות פד). גם כבר כתבו האחרונים בכל כה"ג שיצא על דעת לחזור בזמן קרוב ולא חזר, ולא נשמע בכל חסביבות כי נפקד מהם איש, יש לצדד טפי להקל, ואף שבגדו גדול י"ל דמעלמא אתי, מ"מ בימי הקור הגדול שהנהרות קרושים, אין לחוש כל כך לרובא

הגידון

איש אחד נסע מביתו לעיר אחרת וישב שם כמה חדשים, אח"כ באה העיר במצור, וכאשר נכבשה העיר ע"י צבא האויבים היתה הריגה גדולה, והקול נשמע שגם האיש הנ"ל נהרג, אך לא נודע בבירור, וע"א שהאיש התאכסן בביתו, העיד שחמשה ימים אחרי ההריגה אמרו לו גויים בא ונראך את הנ"ל שוכב הרוג בגן הסמוך לחצר שאתה דר בו, והלך שמה והכירו יפה בטב"ע בפרצוף פניו שהוא האיש הנ"ל, ובראש התוטם היה חתוך קצת ע"י נקירת שרצים, ובגופו היה ניכר שדקרוהו וירו בו, עוד ע"א ראהו אז ואמר שמצאו שוכב הרוג ובגדיו עליו, והכירו כמו שהוא מכיר כל מיוחדיו, ופרצוף פניו מלבד החוטם היה שלם, והכיר גם בגדיו שהם הבגדים שהיה לבוש בחייו, וגם המכנסיים הכיר, וכן הכיר כמה חפצים שהיו בכיס מעילו.

צדדי הספק

בהכרח : בטב"ע ; אף דלא ידעין מתי נהרג, מ"מ כיון שהיתה הריגה בעיר לפני ה' ימים, ונמצא בגוף דקירות ויריות, יש לחלות במצוי שנהרג אז, ואין מעידין אחר ג' ימים, בבגדים ; הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

דעת ר"ת בסעיף כ"ח דאם פרצוף פניו שלם, מעידים עליו אף לאחר ג', ואף שנדחו דבריו, כבר כתבו האחרונים דאם יש עוד צד להתיר, סמכין על דבריו פד). ובנ"ד שהוכרו בגדיו, ודעת הרבה ראשונים דלא חיישינן לשאלה פד). יש לצרף דעת ר"ת דבפרצוף פניו שלם מעידים עליו, גם י"ל דאפילו להתולקים על ר"ת מ"מ מודו דהכרת הפרצוף כשהוא שלם, הוי כמו סי' שאינו מובהק פח), והרי באיסור דרבנן סמכין גם על סי' שאינו מובהק טפ), ולפי"ז לדעת המקילים בספק ג' ימים משום דהחשש שנשתנה אינו אלא איסור דרבנן צ). א"כ י"ל לדידהו כיון דאין כאן רק איסור דרבנן, סמכין על פרצוף שלם אף להתולקים על ר"ת, והא דנחלקו הפוסקים על ר"ת הוא משום דס"ל דאחר ג"י הוי איסור דאורייתא, עוד יש לצדד דכיון דרוב הראשונים מתירים בספק ג' ימים, מטעם דחשש השתנות הוא מדרבנן, א"כ באיסור דרבנן יש לסמוך על הכרת בגדיו, ואין חוששין לשאלה צד). עוד יש לצדד להתירא מטעם סברת החכם צבי דלא חיישינן לשאלה דיתיר, והכי נמי בנ"ד אף להתולקים על

צד) ס"ק ר"יב אית א. צה) ס"ק קפ"ו אות לא. צח) ס"ק שי"ה. יס"ק רצ"ב אית י"ד. צז) ס"ק רצ"ח אות א. צח) ס"ק רל"ב. צט) ס"ק ר"ג אות ו. ק) ס"ק רכ"ט אות ט"ז. א) ס"ק רכ"ט.

ר"י אית ג. פד) ס"ק קפ"ו אות ק"ד. פה) ס"ק רס"ט אות ו. פו) ס"ק רל"ו אות ד. פז) ס"ק קפ"ו אות א. פח) ס"ק ר"ח אות ט"ו. פט) ס"ק קפ"ח אות ו. צ) ס"ק רכ"ט אות א. צא) ס"ק קפ"ו אות ט"ו. צב) ס"ק קפ"ו אות צ"ח. צג) ס"ק ר"א אות ו.

שכדבריו כן הוא ה). ואף דב"א במלחמה י"א דבעינן קברתיו מ"מ הרי הטעם הוא משום בדידמי דשמא לא מת. ובנ"ד הרי ראוהו אח"כ ב' עדים, ובשנים ליכא בדדמי ו). ועוד שהעד אמר שהכיר חפצים שבבים מעילו, ופשיטא דזה הוי כמזיוז ממקומו דמהני כמו קברתיו ו). וגם כיון דאינו מעיד שראה ההריגה, א"כ הכרתיו הוי כמו קברתיו ו). ויש עוד כמה דרכים להתיר בזה.

היתר ג': ע"י הכרת כל בגדיו. כיון שאמר ובגדיו היו עליו, משמע שהכיר כל בגדיו, ואף שאמר והמכנסים הכרתי ג"כ, לא רצה לומר בזה שלא הכיר כל בגדיו, אלא שפרט המכנסים לפי שהם מוצנעים תחת הבגדים ו). ובכל בגדיו הרי לא חיישינן לשאלה י). ויש לצרף גם דעת הפוסקים דלא חיישינן כלל לשאלה יא). וחשש בדדמי ליכא בנ"ד ממנ"פ, דאם ידוע שהעיר היתה מוקפת מכל הצדדים, הרי אז יצאנו מידי איסור תורה עפ"י הכרת הגוף, ובאיסור דרבנן לא חיישינן לבדדמי, ואם העיר לא היתה מוקפת מכל צד, א"כ ליכא בדדמי כיון שיש מקום לברוח. עוד י"ל דכל חשש בדדמי הוא רק לענין הכרת פרוצוף הפנים, אבל בטב"ע דבגדים לא חיישינן לבדדמי יב).

דהוי כאילו מעידין שבדאי לא נשתנה, ובכה"ג מעידין בספק ג' ימים אף להמחמירים ב). עוד יש טעם לומר דהוי רק ספק ג' ימים, לפי הכרת הגוים, דאע"פ שאמירתם היתה ה' ימים אחרי ההריגה הגדולה, מ"מ יש לתלות שהם ראוהו תוך ג' ימים, שבדאי אין הכרח לומר שתיכף שראוהו נתפזז להודיע זאת לעד, והרי נראה מדבריו ששיתתם היתה לפי תומם, וקרוב לומר שראו אותו מכבר, ורק כעת נודמן לפניהם העד וסיפרו לו הדבר, ואף להמחמירים בספק ג' ימים, כיון שהוא עד מפי עד יש להקל, ובפרט בנ"ד דכבר אתרע חזקת א"א, ואף שהחוטם היה חתוך, מ"מ הרי גם הגוים הכירוהו, והם ראוהו לפני ראיית העדים, וא"כ יש לתלות דאז היה עדיין חוטמו שלם וכיון שהוא עד מפי עד יש להקל. גם אפשר דמה שאמרו דהחוטם היה חתוך בראשו, אין כוונתם שנחסר מאורך החוטם, אלא שנחתך קצת ברתכו, ואפשר דבכה"ג שפיר ניכר הוא בטב"ע ג). ואף ד"א דטב"ע דגוי לא מהני, הרי כבר פשטה ההוראה דאף בגוי מהני טב"ע ד). ועוד דהרי טעם המחמירים הוא משום דגוי מסל"ת אינו נתון לב להכירו, ובאן הרי הלך העד לראותו ומצא

ש"ת ברית אברהם סי' ל"ט-מ"ב

לאחר מכאן נאמנת, י"ל דנאמנת גם כשאינה אלא עד מפי עד, ואף דאי אפשר להקל נגד המחמירים בחמותה הבאה לאחר מכאן, מ"מ יש לנו עמוד חזק לסמוך, וממילא ראוי לחפש צדדי קולות לומר דבכה"ג יש להקל אליבא דכו"ע יג). ובנ"ד דיש בנים גם מתאשה הראשונה, ומצוה בגדול, הוי כמו אינה ראוייה להתייבם לבנה של המעידה, ואף דבנה הצעיר אינו נשוי, ובכה"ג מצוה בקטן, מ"מ י"ל דאפ"ה לא חיישינן שתעיד שקר, כל דאיכא אחים גדולים יד). עוד יש להקל מטעם דהאידינא אין מייבמים, עוד יש צירוף שי"ל דבנ"ד שחמית בעל המעידה כבר אינו חי, י"ל דלכו"ע נאמנת להעיד ו). ב. אף להב"ש שכתב דשואלים את העד ממי שמע, הרי כתב בעצמו דהיינו רק כשאפשר לברר, ובנ"ד שהמעידה אינה בעיר זו, לא מ"קרי אפשר לברר ו). ועוד אפשר דהא ששואלים ממי שמע, היינו מחשש דשמא היה שוטה או קטן או גוי, ובנ"ד נראה משיחת העד עם האשה שהיה בן דעת, וגם אם היה קטן, הרי י"א דבאומר מת סתם מהני יד). ואף שלא אמרה שהיה יהודי, מ"מ מלשון העדות ודיבורו עם האשה, נראה שהוא יהודי, ועוד שהעגונה תעידה מפי אשת האב שאמרה ששמעה זאת מב' יהודים זקנים, וממילא ליכא שום חשש בזה ו). ג. אף שהעד הא' אמר מת סתם, מ"מ כשהגיד דרך כוונה להעיד, פשיטא דלא חיישינן לקול הברה, וא"כ בנ"ד שאמר שבדאי יש לה עוד בן, וגם שהוא יודע יפה על מה הוא שואל, חזינן שהיה מתכוין להעיד שמת, ובדאי שהוא היה במקום שמת שם, ואמרו לו שכאשר יבוא למקום דירת הוריו יספר זאת, ועכ"פ יהיה איך שיהיה, כיון שהתכוין להעיד ע"ז, לא חיישינן לקול הברה יח). בזהות : א. אף שלא אמר שם עירו, מ"מ כיון שאמר שבדאי יש לה בן צשמו איציק, ושאל אם שם אביו חיים, הוי כמעיד שיצחק בן חיים הלז מת, שידוע בבירור שהנפטר הוא בן בעלה חיים, והוי כהוכיר שם עירו. ב. מה שנוכר שמו בתעודה איציק מייאר, אפשר דמייאר הוא שם הערכאות הניתן ע"י הממשלה, ומה גם שגם אחיו חותם עצמו כן, והרי גם בכתב תמליצה שתחת ידה נוכר שם הבעל רק איציק בלבד, ואף אם היה לו עוד שם מייאר, אפשר שלא היה נקרא בו, ולכן לא הוזכרו העדים.

הגידון

איש אחד בשם איציק בן חיים בא ממרחק להתגורר בעיר אחת. אחרי שבתו כמה זמן התנתן שם, וג' חודשים אחרי חתונתו בעלם, והעידה אשתו השניה של אבי בעלה, שלפני כמה שנים באו אליהם עובדי אורח עניים, ואחד מהם תקר אותה אודות בניה, והזכירה לו ב' בנים ואמר האורח שבדאי יש לה עוד בן, וביקשה היא לדעת למה הוא שואל, והשיב שהוא יודע היטב על מה הוא שואל, ושאל אם יש לה בן ששמו איציק, ואם שם אביו חיים, ותשיבה שהוא בן חורגה, וע"ז אמר האורח שמת במקום פ', אלא שהיא אינה זוכרת שם המקום. עוד העידה העגונה מפי אשת אביו הג"ל, שאמרה לה ששמעה מב' יהודים זקנים, שבנה החורג מת, ובידי העגונה ראינו תעודה שהיה רשום שם שמו הפרטי של הבעל איציק מייאר, ובכל העדויות הג"ל לא הוזכר רק השם איציק בלבד, ואמרה העגונה בשם אחי בעלה, שהשם מייאר הוא כינוי על שם דודו מאיר, ושגם אותו מכנים מייארקוביץ. גם היה בידה כתב מליצה, ונוכר שם שמו רק איציק.

צדדי הספק

פעדות : א. המעידה היא חמותה הבאה לאחר מכאן, דהרי יש לה בנים מבעלה הוא אבי הנעלם, ויש מתמירים בזה, ובפרט בנ"ד דגרע יותר משום שאינה אלא עד מפי עד ולא אמרה ממי שמעה, ולא הוי מילתא דעבידא לגלויי. ב. שאמרה סתם ששמעה מפי עובד אורח, והב"ש כתב דצריך לשאול ממי שמע, דשמא שמע ממי שאינו ראוי להעיד. ג. דעת המשאת בנימין דעד מפי עד לא מהני אלא אם הראשון העיד על דבר ברור כגון שאמר שראה המיתה, אבל באומר שמעתי שמת סתם אינו אלא קול הברה, ובנ"ד נמי לא אמר העד הא' אלא מת סתם. בזהות : א. שלא אמר שם עירו. ב. שבכל העדויות לא הוזכר רק השם איציק, ובתעודה שבידי העגונה כתוב שהיה שמו איציק מייאר.

צדדי היתר

פעדות : א. לדעת הר"ף והרמב"ם והמחבר דס"ל דחמותה הבאה

אות כ"ב.	ב) ס"ק רכ"ט אות ל.	ט) ס"ק קפ"ג.	ד) ס"ק ר'	י) ס"ק קפ"ז אות ג.	יא) ס"ק קפ"ז אות ד.	יב) ס"ק רל"ז אות ל"א.
אות ג.	ה) ס"ק ר' אות י"ג.	ו) ס"ק שצ"ה אות ב.	ז) ס"ק	יג) ס"ק מ"ח אות א.	יד) ס"ק מ"ח אות ג.	טו) ס"ק מ"ח אות ד.
קל"ז אות ר'.	ח) ס"ק קל"ד אות ג.	ט) ס"ק קפ"ז אות ט"ג.	י) ס"ק	יז) ס"ק נ"ו אות א.	יח) ס"ק צ"ה אות ב.	יט) ס"ק נ"ד אות א.

תשובת החמדת שלמה סי' ט' על הנידון הנ"ל

צדדי היתר

בעדות: במקום עיגון יש לסמוך על דעת הח"מ דאם אינה ראויה להתייבם נאמנת להעיד חמותה הבאה לאחר מכאן, ולפי"ז אפשר להמציא היתר, שתדור הנאה מהאחים בני חמותה, ושוב תהיה אינה ראויה להתייבם, ואע"ג דלדבר מצוה יש לו הפרה, מ"מ תוכל לידור על דעת רבים ובתוכם חמותה הנ"ל, ושוב אין להתיר בלי רצונה, ואף דאם הותר בדיעבד כ' הרמ"א דהי' היתר, כבר השיג עליו הש"ך ופסק דאפילו בשעת הדחק אין ההיתר מועיל בלא דעת רבים, ואם נרצה לתקן יותר אפשר שתידור על דעת רבים הנאת אישות מהאחים, ותתלה בו נזירות שמשון שאם תעבור על נדרה תהיה מעכשיו נזיר שמשון ותשתה יין לאלתר, ושוב אי אפשר יהיה להתיר לה הנאת אישות כדי להתייבם, דא"כ תחול עלה נזירות שמשון ועשתה איסור למפרע, ושוב לא הוי ההיתר לדבר מצוה, ואף דקשה ליתן לה עצה זו הן מחמת שראוי להרחיק מלידור, והן משום דהוי קצת נדרי לבטל מצות יבום, עכ"ז הואיל וכוונתה לצאת מכבלי העיגון, ויש הסוברים דהוי ג"כ לדבר מצוה, וכיון דהיא עניה ואין לה לפרנס עצמה דאף זה הוי דבר מצוה, ע"כ נראה דמותר להשיא לה עצה שתהיה נודרת כך (ט).

והברית אברהם השיב ע"ז בסי' מ"ז ומ"ח

שאינן דעתו נותה להתיר עפ"י נדר, וטוב יותר לסמוך על צדדי הקולות שנתבאר, ואם נרצה להתמיר על אשה זו, תמתין עד שהבן הפנוי של חמותה ישא אשה, והוא נער גדול בשנים ובדאי יתחתן בקרוב, ובנשוי הרי ודאי אין מייבמין, ונראה שאז יסכים גם החמדת שלמה להתיר, ותחזור האשה ותעיד עוד הפעם.

והחמדת שלמה סי' י' כתב לו, שהוא עומד על דעתו, להתירה באופן שכתב בתשובתו הקודמת.

ובתשובת רעק"א בברית אברהם סי' נ"ה, כתב שהוא נוטה לחלק בחמותה הבאה לאחר מכאן, ועכ"פ בצירוף שאר צדדי היתר שבנד"ל, הוא מסכים להתיר.

והברית אברהם שם כתב, שאף שגם רעק"א הסכים להתיר, ומדבריו נראה שהוא מסכים להתיר מבלי הדרת הנאה, מ"מ למעשה לא רצה להתירה, עד שיכתוב עוד אל החמדת שלמה, וישלח אליו תשובת רעק"א, אולי יסכים גם הוא להתיר בלי הדרת הנאה, או שאני אבטל דעתי כדי שתענה.

ביני וביני נדרה העגונה הנאה מבני המעידה בפניה, ותוגבה שנית עדותה, והותרה העגונה.

תשובה נוספת משו"ת ברית אברהם סי' ס"ט"ב, אחרי שו"ת רעק"א איגר סי' קכ"ג.

שו"ת רעק"א איגר סי' ק"ז

הנידון

גוי מצא בנדר גוף מת, ולאחר שהועלה ליבשה ואשתהי ראווה כמה עדים, והכירוהו בטב"ע ואמרו שלא היה בו שום שינוי וכן מצאו במת סי' שומא תחת הדד כמו שהיה בבעלה, גם בגדיו שהיו מונחים סמוך למת הוכרו בטב"ע, וגם הפאס שלו היה שם.

צדדי הספק

בהכרה: בטב"ע; דאין מעידין אלא אם ראווה מיד כשהועלה מהמים, ובנ"ד הא אשתהי, ואף כשהכירוהו ב' עדים ג"כ לא מהני באשתהי (א), ואף דדעת הרא"ש והטור דבלא ראוי הטביעה מעידין אף באשתהי, אך משמעות דברי הרמ"א שאין סומכים ע"ז להקל (א), בסימן; אף שהיה בו סי' שומא תחת הדד, ודעת הרד"ך דשומא בצמצום מקום הוי סי"מ, מ"מ הא יש חולקים עליו, ולדידם י"ל דגם סי"א לא הוי, ואפילו לדעת הרד"ך י"ל דבמעיד על שומא באבר פלוני [בלי צמצום מקום] לא הוי אף סי"א (ב), ואפילו נימא דסי"א הוי, ודעת העבודת הגרשוני דהכרה דלאחר ג' ימים בצירוף סי"א מהני, ונימא דה"ה דמהני באשתהי בצירוף סי"א, אך מדברי הרא"ש מוכח דלא כהעבודת הגרשוני (ג), בבגדים; מלבד חשש שאלה, הא דעת הב"ש דבגדים שלא היה לבוש בהם רק נמצאו סמוך לו, לא

מהני (ד), ואף אם נימא דלא כהב"ש, היינו רק נמצאו סמוך לנהרג במקום שנמצא הרוג, אבל בנ"ד שבדאי טלטלו את המת ממקום למקום, יש לחוש שהבגדים נמצאו במקום אחר והגוי הניחם אצל המת, וא"כ אף סמוך לא הוי (ה).

צדדי היתר

בהצטרף כל הקולות שבנ"ד, והם: דעת הטור דבלא ראה הטביעה אף באשתהי מעידין, ודעת הרמ"א בסעיף כ"ה לשיטת ר"ת דבכל גופו שלם מעידין אף באשתהי, יש לסמוך על סברת מהרי"ט דלשאלת כל בגדיו לא חיישינן (ו), ואף שלא היה לבוש בהם, מ"מ בנ"ד היה ניכר בעליל שהגוי לא מצא את הבגדים לחוד אלא שהפשיטם מהמת, ובפרט דרחוק הוא שמבעלה נפלו כל בגדיו דאבידה שייך בארנקי ובטבעת, אבל לא בבגדיו דמסתמא היה לבוש בהם (ח), והרי דעת העבודת הגרשוני דבטב"ע גרוע מהני בצירוף סי"א או טב"ע בבגדים, ואף דצירוף סי' שבגופו נסתר מדברי הרא"ש וכנ"ל, מ"מ לענין צירוף טב"ע דכלהו, דבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל להלכה דלא חיישינן לשאלה (ז), שפיר י"ל דבצירוף טב"ע גרוע שבגוף מהני (ח), וביותר בנ"ד דיש עוד צירוף מהפאס (ט), וכיון דהא דבאשתהי אין מעידין הוי רק דרבנן (ז), ובפרט שמעידים שלא ראו בו שינוי, ולגבי דרבנן יש לסמוך על הפוסקים הנ"ל דעכ"פ לשאלת כל בגדיו לא חיישינן.

שו"ת רעק"א איגר סי' ק"ח

הנידון

איש אחד נפל לנהר מתחת לקרח שנפתחו בו כמה חורים, ולאחר זמן נמצא גוף מת בנדר ולא הוכר בטב"ע, אלא שהיה בו סי' ג' רושמי מכה בפיסת יד שמאל, גם פונטינעהל [מין פצע שנקרא אפטורא] בצד הכתף, והוכרו עליו בגדיו שראווה נטבע בהם.

צדדי הספק

בהכרה: שלא הוכר בטב"ע כלל אלא בסימנים, ויש להסתפק אם הם סימנים מובהקים, בבגדים; הא איכא חשש שאלה, ואף דבראו שננטע בעלה בבגדים אלו לא חיישינן לשאלה, וגם כשלא נמצא המת בזמן קרוב לטביעתו של בעלה איכא היתר זה (א), אך זה אינו

(ז) כ"ס קפ"ז אות א' וד', (ח) כ"ס קכ"א אות ד', (ט) כ"ס קכ"ז אות א' כל"מ אות פ"ח, (ל) כ"ס קכ"א אות א', (לא) כ"ס קכ"ב אות ג'.

(יט) כ"ס מ"ח אות ג', (כ) כ"ס קכ"א אות י', (כא) כ"ס קכ"ז אות י"ב, (כב) כ"ס קכ"ס אות כ"ג, (כג) כ"ס קכ"א אות ו', (כד) כ"ס קכ"ז אות א' ס"ט, (כה) כ"ס קפ"ז אות ע"ה, (כו) כ"ס קפ"ז אות מ"ז.

עכ"פ ב' סימנים אמצעיים לה), ואפשר דהו"ל סי' מובהק, כיון דרושמי המכה הם במקום ידוע באבר מסוים לו), וא"כ בצירוף כל הצדדים, ובצירוף דעת הרב"צ אשכנזי דגם בלא שהה עד שת"נ הוי בכלל משאל"ס דלא תצא לו), ובפרט בנ"ד שהיה הקרה הנורא על פני המים, ורחוק מאוד שיצא מהגור דרך התורים, דשטף מים רבים לא ינחתו לעלות במקום צר ההוא, והוי מיעוטא דמיעוטא וככל משאל"ס דלא תצא לו), וא"כ איכא גם התירא דראויה נטבע בבגדים אלו.

שרית רע"ק איגר סי' קכ"ג

צדדי היתר לענין הנשואין

א. עדות הא' הוי כאומר שמעתי מפלוני שאמר ששמע מאחד שבעלה מת, דמהני אף שאותו פלוני לא אמר ממני שמע, וכמו שהעלה הב"ח (ט), ומה לי שאמר לו אחד ומה לי שאמר שכתב לו אחד. ב. עדות הב' לא הוי הכחשה לעדות הא', כי לא אמרו שבעלה חי רק שעדיין לא נשמע ממיתתו, ולא ידעו כמה שנכתב לאחיו, או שחשבו שאין להאמין על הכתב, ולענין לחוש לקלא, בודאי יש כמה סניפים גדולים לבטל קלא כי האי, ובפרט שהוא קצת קול ושוברו עמו, כי לא אמרו שהיא בודאי א"א, אלא שעדיין לא נשמע ממיתתו, והיינו שהדבר תלוי אם תתברר מיתתו או לא, ודמי ליצא קול שנתקדשה בספק קדושין [שבסי' מ"ו]. ג. גם מה שהעידו מפי הבעל אינו בכלל עדות שבעלה חי, אלא שאמר כן כהתנגדות על שדר עמה בלא היתר ב"ד, ועוד דממנ"פ, אם ידוע לו שבעלה הראשון חי ואפ"ה דר עמה, הרי הוא רשע ואינו נאמן להעיד.

צדדי היתר לענין הכשר הבנים

יש לצדד להקל דאף במעיד לאחר מיתתה מהני, דהרי חזו"ן שחז"ל האמינו לע"א מחמת סיוע דדייקא דידה, ואף כשמעיד אחר מיתתה ישנן בפנינו ב' הסברות, א' עדות העד, ב' דאין דרך אשה להנשא לאחר מחשש החומר שבסופה, וגיכר האמת שאחיו בודאי אמר לה שמת, והיא דייקא ונשאת, ובצירוף ב' הסברות כמו דמקילינן משום עיגונא, ה"ב במקום דחק לפוסלו מקהל, דאין לך עיגון גדול מזה (חא), והניי רק כנושא ונותן בזה, ואם יסכימו להיתר ב' רבנים מפורסמים, הניי נמפל להתירא.

תשובות מהר"ם מינץ (מאובן ישן) סי' כ"ב על הנידון הנ"ל

צדדי היתר

דעת הרד"ך וכן נראה מלשון רש"י ותרש"ב"ם דאם באו ב' עדים ואמרו לאשה שמת בעלה, אינה צריכה להביאם לפני ב"ד לקבל עדותם, אלא היא בעצמה בשמעה זאת מפי העדים, רשות בידה להנשא, וגדולה מזו כתב הר"ן דאפילו בע"א אם נשאת שלא ברשות ב"ד לא תצא, ואפילו גימא דהרשב"א והריב"ש תולקים עליו, י"ל דחיינו רק בע"א אבל בב' עדים גם לדידם אינה צריכה להביאם לפני ב"ד, וכיון שכן כדון עשתה ואשה במה שלא שאלה את פי תב"ד, ואין ספק דאילו היתה אומרת כן לפני תב"ד בעודה בחייה היתה נאמנת, מצד סברת אשה דייקא ומנסבא משום חומר שבסופה ואינה חשודה לקלקל עצמה, והיא נאמנת בזה יותר מע"א דעלמא, וא"כ מהיכי תיתי נפסול עכשיו בניה הגולדים מצד חשש הקול שלא נודע ממיתת בעלה, מלבד דאין בקול זה ממש לחוש לקלא דבתר נשואין, כיון שמעולם לא יצא הקול שהבעל חי רק שעדיין לא נודע ממיתתו, ואף להסוברים דחזקת האם לא מהני להכשיר הבנים, היינו כשאינה לפנינו ולא אמרה ברי לי, אבל בכה"ג שהיא לפנינו ואמרה ברי לי, מהני אמירה דידה אף להכשיר הבנים, והרי אנו מתירים

אלא כשכבר יצאה מאיסור"ת ע"י הטביעה, ובנ"ד שלא שהו עליו כדי שת"נ, גם בנמצא המת בבגדים שנטבע בהם בעלה אין להתיר (ב).

צדדי היתר

יש להתיר בצירוף צדדי קולא שבנ"ד, דכיון דאיכא סימנים בגופו, אין לחוש שהשאל בגדיו דוקא לאיש שיש לו סי' כמותו, וכמו שכתב התכס צבי (ג), גם יש צירוף דעת הסוברים דב' סימנים אמצעיים הוי סי' מובהק (ד), ובנ"ד הפצע וכן ג' הרשמים בפיסת היד הוי

הנידון

אשה שבעלה נעלם נשאת בלי היתר ב"ד לאיש אחר שהיה נשוי אשה אחרת, והולידה בנים ואח"כ מתה, וכעת יש מערערים על הבנים דאסורים לבוא בקהל, והעיד עתה ע"א שיודע בבירור שאחי בעלה הראשון נהג אבילות על אחיו מחמת שקיבל אגרת שמת. עד אשר העיד דכשנשאת האשה יצא מיד קול בכל העיר שהיא א"א, כי בעלה הלך למרחקים ועדיין לא נשמע ממיתתו. עוד העיד ע"א שהוכיח את בעלה השני על מעשהו, והשיב בעזות דהלא גם דוד מלך ישראל עשה כן בבת שבע, ונודע שהאשה היתה אומרת תמיד בימי שבתה תחת בעלה השני, שב' נערים אמרו לה בפירוש שמת בעלה הראשון, וגם שראתה בספרי אנשי הצבא שבעלה מת.

הספיקות בנידון זה מתחלקים לשני סוגים: א' אם יש בעדות העד כדי להתירה לו היה בא בעודה בחיים, ב' אפילו נימא שאז היה מהני העדות להתירה, מ"מ עכשיו שבא רק להכשיר הבנים אולי לא מהני.

צדדי הספק לענין היתר הנשואין

בעדות: א. העד לא העיד ששמע מפי אדם ידוע שבעלה מת, רק שאחי בעלה קבל אגרת ולא נודע מי הוא כותב האגרת, ויש לדון אי כה"ג מהני. ב. עדות העד תב' שבזמן שנשאת יצא קול שהיא א"א כי בעלה הלך למרחקים ועדיין לא נשמע ממיתתו, נראית כהכחשה לדברי העד הראשון. ג. גם מה שאמר בעלה השני שגם דוד המלך עשה כן עם בת שבע, הרי הוא כמעיד שנשאה בעוד בעלה הראשון חי, (ועל מה שאמרה האשה ששמעה משני נערים שבעלה מת, וגם ראתה כן בספרי הצבא לא דן שם רע"ק"א לענין היתר הנשואין, ואולי משום שכתב שם שזה לא היה בנכ"ע, רק הרב המשיב הזכיר זה בקונטרסו בקיצור).

צדדי הספק לענין הכשר הבנים

אף אם נימא שהעד היה נאמן להתירה להנשא אם היה מעיד כן בחייה, היינו משום דהאמינו חז"ל לע"א ולעד מפי עד בצירוף דאשה דייקא ומנסבא, אבל בנ"ד שמעיד רק אחר מיתתה כדי להכשיר הבנים, י"ל דבכה"ג לא האמינו חכמים לע"א ולעד מפי עד, ואוקמה אדינא דבמקום חזקת א"א אין ע"א נאמן, וביותר דכיון שראינו שנשאת בלי עדות ולא היה לה על מה לדייק, א"כ אתרע חזקת אשה דייקא ומנסבא, ומה שכתב הר"ן דבנשאת עפ"י ע"א שלא ברשות ב"ד הרי הוא כשנים ושוב אין ע"א נאמן להכחישו, היינו כשהעד הא' ג"כ העיד בב"ד, אלא שהיא לא המתיבה עד שהורו לה ב"ד להנשא, אבל כשלא העיד העד הא' בב"ד, י"ל דאינו נאמן לו), ומה שהיתה אומרת ששמעה מב' נערים שמת, כיון שהיא לא העידה בב"ד הוי ג"כ רק עד מפי עד ולא מהני.

תצא, ואף להתחלקים על דברי הר"ן בסעיף ל"ט. חז לא פליגי אלא כשבא אח"כ עד המכחיש, משא"כ היכא דליכא ערעור עד המכחיש, עכ"פ לא תצא, ואף דבג"ד איכא ערעור קול, תא איתא ברמ"א סעיף מ"ב דאין מוציאין עפ"י קול שבעלה חי, ויש להכריע דגם בניסת בלא היתר ב"ד ג"כ אין מוציאין עפ"י קול, ומכ"ש בג"ד שלא היה קול ברור דאיסורא אלא שלא נודע ממיתתו, והא בס"י מ"ז מבואר דבקול על ספק קדושין סומכים על דבריה, וגם להתחלקים שבב"ש שם ס"ק י"א, מ"מ הוי קלא דכתר נשואין ולא חיישינן ליה, (וכן נראה מדברי הר"י מליסא שכתב כן בשם רעק"א, דהכא לא חיישינן לקלא מהאי טעמא) (מד). עוד י"ל דבג"ד הוי כניסת עפ"י היתר ב"ד, דמה שמחזקת עצמה לאלמנה ורוצית להנשא הוי אמירה דידה שמת בעלה, והרב שמסדר את הקדושין ועדי הקדושין והנשואין והשושבינים הנה ה"ב"ד המתירים מה, אלא דכיון דרק היא אמרה זאת מפי העדים והוי כנשאת עפ"י עצמה, אי"כ גם אחר היתר ב"ד אם יבוא עד כשר שהבעל חי מבואר בסעיף ל"ח דבכה"ג לכו"ע תצא מהתירה, אבל עכ"פ כל זמן דליכא עד כשר להכחיש, אך אשה או שאר פסול ומכ"ש קול הברה דלית ביה ממשא כלל כבג"ד, פשיטא דלא תצא, ומכ"ש דביארנו דהיתה מותרת גם לכתחילה, וזה הוי היתר ב"ד כנ"ל. גם דברי הבעל השני, כיון שהועד שהיה צורבא מרבנן, יש לפרש דבריו שהיה עפ"י היתר, ויכול להיות שנודע לו מפי האשה או מהעדים שהבעל הראשון מת, ולא נתפרסם ההיתר לכל העולם, והוי כמעשה דדוד לתת תירוץ דהש"ס דגט כריתות כתב אוריה לאשתו, וקרי ליה ספק א"א משום שהיה בצנעא, גם יש לדון בזה מחמת העדות שאחיו התאבל עליו, ובודאי נתברר שמת, ואין שום חשש דופי על הבנים, ותלילה להטיל מום בעדת ישראל, והמערער אינו אלא מן המתמיהין.

השיבה נוספת מרע"ק איגר שנדפסה בחמדת שלמה סי' ל', סודרה שם.

את האשה עפ"י עצמה שאמרה מת בעלי, ואין ספק שגם בניה כשרים, ואפילו אם לא אמרה ברי לי כתב הפני יהושע בדעת התוס' בסוגיא דינאי בקדושין סי' א' דנשאת שלה לכהן הוי כמו אומרת בפירוש שלא נבעלה, וה"ה הכא, וכ"ש בג"ד שאומרת בפירוש ברי לי, דמהני אף על הבנים (מב), ומה גם כעת אשר נגבתה העדות שבא מכתב לאחיו שמת ונהג אבילות, והרי כשאין להתיר האשה אין מניחים לנהוג אבילות, ואין ספק שהב"ד שבעת ההיא עיינו במכתב והכירו שהוא כתב ישראל ומקיים היטב, או שסמכו על החלוקה מחוקק שהעלה דבכתב הבא מארץ מרחקים סומכים במקום עיגון (מ), והוי עדות זו כסניף מועיל להתיר הבנים, דחוקת אשה דייקא ומנסבא מרעא לחוקת א"א, וכיון דליכא חוקה לאיסור נאמן ע"א להכשיר הבנים, ומה שהעידו מפי הבעל שהשיב דברי שטות שכן עשה דוד המלך, אין ספק שאינו נאמן לעשות את עצמו רשע, ואף שבדאי עבר עבירה בזה, שהיתה לו אשה אחרת ועבר על חדר"ג, עכ"ז אינו נאמן לעשות את עצמו רשע ביותר לקחת א"א, ומהגב"ע נראה שהיה צורבא מרבנן וידע לחלק בין איסור חמור דא"א, לבין איסור דחדר"ג, ומה גם אם נימא דמשים עצמו רשע, פשיטא שאינו נאמן לפסול את בניו, וכל הפוסל את הבנים במומו פוסל, ועתיד ליתן את הדין.

תשובת הכרית אברהם סי' ס"ט"ב על הגידון הנ"ל

צדדי ההיתר

אף דגם בב' עדים בעינן שיבואו להעיד בב"ד, ודלא כמו שכתב בזה מהר"ם מינץ, דהרי כיון דעיקר ההיתר הוא עפ"י מה שהיא אומרת, אי"כ הרי היא כעד מפי עד שבדאי צריכה היתר ב"ד, ואפילו נימא דאיהי רשאית לסמוך על העדים והוי כיוודעת בעצמה שמת, ואינה צריכה היתר ב"ד, מ"מ הבעל לא שמע ולא עדיף לגביה מעד מפי עד, וצריך היתר ב"ד (מב), אלא שמ"מ לענין דיעבד ודאי ברור שלא תצא, דגם כעד מפי עד דצריכה היתר ב"ד, מ"מ בניסת לא

שו"ת אגודת אוזב (לבעל מראות הצובאות) סי' י"ב

הגידון

הרוג בדרך שהלך בעלה, תלינן מדאורייתא שזה הנאבד (מח), וכ"ש בג"ד שיצא מביתו על מנת לחזור וכו', וכיון שאין כאן אלא איסור דרבנן, יש לסמוך על טב"ע דכלים, אי משום דבדרבנן הלך אחר המיקל, והם הפוסקים דלא חיישינן לשאלה, או משום דבדרבנן לא חיישינן לשאלה אליבא דכו"ע (מח). עוד יש לצדד בג"ד שהוכרו כל בגדיו וכלי אומנתו, ודעת הרבה פוסקים דלא חיישינן בכה"ג לשאלה, והדעת נוטה לזה קצת (א), ועוד דכתונת וטלית קטן הוי כלים דלא מושלי אינשי (א), וכלי אומנתו ודאי לא מושלי, וכ"ש בהיותו בדרך ואין לו כלי אימנות כפולים (ב), ובג"ד שנמצא הרוג באותו הדרך, ותו שהיה דעתו לחזור ולא חזר, הוי מלתא דלא שכיחא, ולכו"ע אין לחוש לשאלת כל הבגדים, או אותם הכלים שאין השאלה מצויה בהם, עוד יש לצדד היתר בג"ד, דכיון שנמצא סמוך לעירו בערך פרסה, אם יודע שבאותו זמן לא נחסר שום אדם ביותר מערך פרסה, סביבות מקום מציאת ההרוג, אי"כ הוי זה קרוב, וכיון שהכירו כל בגדיו הו"ל מצוי, ובקרוב ומצוי אף שהוא נגד רובא דעלמא, יש לילך בתר הקרוב לכו"ע.

תשובת התמדת שלמה סי' מ' על הגידון הנ"ל

צדדי ההיתר

במקום עיגון גדול יש מקום לסמוך על הפוסקים דבהרבה כלים וכלים הצריכים לה, לא חיישינן לשאלה (א), ומכ"ש בג"ד דיש מקום

איש אחד היה דרכו לסובב על פני הכפרים בעבודת החייטות, ולפני שבת היה תמיד חוזר לביתו, פעם אחת יצא כדרכו ולא חזר, והעיד ע"א שפגשו בדרך לפני שבת, ואמר שברצונו ללכת לכפר פ' ומשם לחזור לביתו, וחקרו בכפר הנ"ל ואמרו שלא הגיע שמה, אחר כמה חדשים מצאו בדרך המוביל לכפר שהוא גוף מת מוטל באגם שבצד הדרך, רחוק מעיר מגוריו בערך פרסה, ולא הוכר בפרצופו, א"א בגדיו הוכרו בטב"ע, וכן כל כלי מלאכתו ותשמישו.

צדדי הספק

בכפרה: שלא הוכר בפרצוף פניו, רק בבגדים, ובבגדים יש חשש שאלה.

צדדי ההיתר

בג"ד שיצא מביתו על מנת לחזור על ש"ק, וגם בהיותו בדרך אמר להדיא שדעתו לחזור לביתו, ולא חזר, והאשה יודעת בנפשה שלא היה לו שום קטט עמה, אחרע חוקת אשת איש, וכיון דאתרע חוקת א"א, יש מקום לס"ס בחשש שאלה, ספק הלכה כהפוסקים דלא חיישינן לשאלה (מ), ואת"ל הלכה דחיישינן, דלמא אינו אלא מדרבנן (מ), ובדרבנן הלך אחר המיקל, אולם לא מפני שאנו מדמין [לומר שיצאה ע"י הנ"ל מחוקת א"א] נסמוך ע"ז, אלא שמטין ונראין הדברים להיות סניף לשאר צדדי היתר, אך דעת המבי"ט דבנמצא

(מח) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (מס) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (נ) ס"ק קפ"ז אות נ"ל. (נא) ס"ק קפ"ז לוח כדל"ג אות ג' ואות כ"ה. (נב) ס"ק קפ"ז לוח כדל"ג

(מב) ס"ק שכ"ח אות ג'. (מג) ס"ק פ"ח אות א'. (מד) ס"ק שכ"ס אות ו'. (מה) ס"ק שכ"ח אות ב'. (מו) ס"ק קפ"ז אות ד'. (מז) ס"ק קפ"ז אות ט'. (מח) ס"ק קפ"ז אות ט"ו.

ידעינן שיש רוב נגד הקרוב. תפסינן הקרוב שהוא לפנינו, וכיון שהוכר בבגדיו, ולא ידעינן שיש שום אדם בעולם שלבש בגדים אלו, הספק הוא שאין כאן רוב נגד הקרוב, ויש לנו ללכת אחרי הקרוב.

ש"ת אגודת אזור (לבעל מראות הצובאות) סי' י"ד

בכובע, ואם איתא שנשרו אחר מיתתו, היו נמצאים מקצת השערות על הראש ובתוך הכובע, ועוד דבג"ד שסביב הראש נשארו קצת שערות, א"כ האיד אתרמי שנשרו באופן כזה כמו בבעלה, ועוד דעד כאן לא חיישינן לנשירת השערות לאחר מיתתו, אלא בדבר מועט כמו סימני שערות שהן שתי שערות, וגם לא נולדו עמו רק שבאו לאחר זמן בגדלות ואינן חזקות בטבע, אבל שערות הראש שנולדו עמו והן רבות, לא מצוי שיקרחו לאחר מיתתו, ועכ"פ הוי סימן אמצעי (נ). ולענין הכרת הבגדים, בג"ד שהעד כפל דבריו שראו לברש בכל הבגדים כמו בחייו, ושגם הכיר את כל הבגדים, א"כ האי לישנא יתירא לטפויי אתא שהכיר הבגדים בטבע, ותו דעד כאן לא נסתפק מהר"ם פאדווה אלא כשלא נזכר הכרת כלל בלשון העד, אבל כשנזכר בלשון העד הכרה סתם, סתמו כפירושו שהכירו במכ"ע (נ). וכיון שיש לנו סי' אמצעי בגוף, וגם הכרת הבגדים, יש להתירה עפ"י צדדי ההיתר דלהלן: א. ע"י הטב"ע, אף שהוא לאחר ג' ימים, מ"מ בצירוף סי' א מצידין עליו, וכ"ש בג"ד דאיכא גם צירוף טב"ע דכלים (נ). ועוד דכיון שאמר העד שמיד כשראהו הכירו, א"כ הרי אמר שהכירו עפ"י דרך שכיבתו שהוא טב"ע של כל הגוף, ואיכא טב"ע דגופו וצורתו (נ). וחסרון העינים לא מגרע הטב"ע (ס). וכדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק, וכ"ש בצירוף שאר אומדנות (טא). ב. ע"י הבגדים. יש לסמוך על המהרי"ט שהכריע דלכו"ע אין לחוש לשאלת כל בגדיו (ב). ועוד שהאשה הכירה את הכיס שלו, והרי כיס לא מושלי אינשו (ג). ואף דלהב"ש לא מהני כשנמצא סמוך לו ולא עליו, מ"מ בג"ד שהגוי מצא אותו ראשון, בודאי שהוא נטל הכיס מאצלו ותוציא המעות והשליך הכיס, וקיי"ל דתולין במצוי, והרי כאן הוא סמוך ומצוי שהוא מן הנהרג (טד). ועוד דכיון שהוכר הכיס ביחד עם כל בגדיו שהיה לבוש בהם, י"ל דמהני גם לדעת הב"ש (טו). ג. ע"י צירוף סימן הגוף וסימני כלים. כבר הסכימו רוב האחרונים שמצרפים סי' אמצעי בגוף, עם טב"ע דכלים (טו). ועוד דדעת מהרי"ו להתיר בנוגע שבעלה הלך בדרך שנמצא ההרוג, בצירוף סימני כלים וסימנים גרועים שבגוף, וא"כ בג"ד דאיכא סי' א בגוף פשיטא שמועיל הצירוף לכל הני אומדנא (טז).

ש"ת אגודת אזור (לבעל מראות הצובאות) סי' י"ח

לו סי' זה כדי שלא יברח. שוב נודע ממקום א' שהוכח שם איש מת אחר מלחמת הצרפתים, וראו שהיה בו חותם ביד ימינו סמוך לפס היד, והיה לו זקן קטן. וחזרה האשה לפני הב"ד ואמרה שכן היה בבעלה סי' זה סמוך לפס היד בתוך רותב אצבע. וחקרו את העגונה על מה שלא אמרה בתחילה מקום הסי', וענתה שלפי שאז עדיין לא היה לה שום ידיעה ממנו, ולא היה אז נפק"מ בזה, לכן לא צמצמה מקומה, וגם שבדברה עם מו"צ אחר עוד טרם שידעה מהעדות הזו, אמרה או מקום הסי' בצמצום. גם נשאלה כמה זמן אחר הנישואין נגלה לה הסי', והשיבה שזה היה קרוב לתמשת שבועות.

לצרף שיטת המבי"ט, כיון שנמצא באותו דרך שרצה לילך שם (ב *). עוד יש מקום להקל בזה, דלפי הנראה שאותו מקום מכפר לכפר לא הוי שיירות מצויות, וכיון שידענו שזה הלך לשם ומאחר לא ידענו, אין ספק מוציא מידי ודאי (ג). כן יש מקום להקל מטעם קרוב, ולא מטעם קרוב ומצוי, כי ע"י יש לפקפק, רק מטעם דכל כמה שלא

הנידון

איש אחד יצא לדרך ולא חזר לביתו ונעלם. אחר כמה חודשים מצא גוי גוף מת מוטל בדרך לעיר מגוריו של האיש הנ"ל, והעיד ע"א שמיד כשראהו הכירו שהוא פ' כמו שהיה בחייו, וכל גופו וצורתו היו שלימים, אלא שפרצוף פניו היה כבר שחור מאוד, וגם חסרו העינים, והכירוהו כולם בטב"ע גמור, והיה מלוכלך בכל בגדיו כמו שהיה בחיים, והוכרו כולם, גם כיס המעות נמצא בסמוך לו תוך ד' אמות, והכירה העגונה שהוא של בעלה. גם היה בו סי' שבראשו היה קרח כולה, רק מעט שערות היו לו סביבות הראש, והשינים הטוחנות חסרו לו.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; כיון שנעלם לפני כמה חודשים, וגם חזינו בגוף המת שהושחרו פניו, בודאי הוא כבר לאחר ג' ימים, ואין מעדיין עליו, ואפילו לר"ת דבגופו שלם מעדיין אף לאחר ג', מ"מ הא לדידיה לא סגי בטב"ע של צורתו לבד, אלא בעינן שיכירוהו גם בטב"ע דגופו, ועוד שחסרו עיניו, ואולי לא מיקרי צורתו שלימה. בסימנים; א. חסרון השינים הטוחנות לאו כלום הוא, אי משום דשכיח טובא באנשים זקנים וגם בחורים, ואי משום דאפשר להעשות כן לאחר מיתתו. ב. בסימן הקרחה אולי יש ג"כ לחוש שנשרו לאחר מיתתו, וכמ"ש התוס' בב"ב דף קנ"ד ע"ב ד"ה בחוקת, שהשערות עשוין להשתנות לאחר מיתתו להיות נושרות. בבגדים; מלבד דחיישינן לשאלה, הא לא נזכר בגב"ע שהכירו הבגדים בטב"ע, ויש לחוש שלא הכירוהו אלא במראה הצבע דלאו כלום הוא, וכמו שחשש מהר"ם פאדווה בסי' ל"ו בנידונו שאמר העד שראהו במלבושיו שהיה לבוש מקודם, מפאת שלא אמר שהכירם בטב"ע, ואף שהכיס הוכר בטב"ע, אבל הלא נמצא רק סמוך לו, ולא אצלו בבגדיו.

צדדי ההיתר

אף דסימן חסרון השינים לאו כלום הוא (ד). מ"מ סי' הקרחה אינו מצוי כל כך (ה), ואין לחוש שנשרו אחר מיתתו, שהרי היה לבוש

הנידון

אשה שבגד בה בעל נעוריה והשאירה עגונה, ואחר כמה שנים מצאה אותו ותבעה ממנו לפוטרה בגט, וע"י השתדלות והתאמצות הוכרח להבטיח לה, אך לא הספיקו לכתוב הגט עד שברח משם, ומאז סיבבה בעיירות לחקור אחריה, ואמרה בב"ד תואר דמותו ותבניתו, ושהיה לו זקן קטן, וגם סי' בידו חותם כתובת קעקע, ובכתב ההמלצה שהביאה מהב"ד שבעירה היה רשום אמירתה על הסימן בלשון זה: שזוכרת שפעם אחת גליא לדרעיה לפני חבריה, ונראה להם החותם הנ"ל, ואמר להם שהחתום הוא אצלו מסיבת הדבר שהיה שבו, ועשו

ס) ס"ק ר"ג אות א'. (סא) ס"ק ר"ל אות ד'. (סב) ס"ק קפ"ו אות ג'.
 (סג) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ל"ו. (סד) ס"ק קפ"ו אות ע"ו. (סה) ס"ק קפ"ו אות ע"ט.
 (סו) ס"ק קפ"ו אות פ"ה. (סז) ס"ק קפ"ו אות פ"ו.

אות מ"ג. (נב *) ס"ק קנ"א אות ט"ו וכ"ה. (נג) ס"ק קנ"א אות כ'. (נד) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ה. (נה) לוח הסימנים אות קי"ט. (נו) לוח הסימנים אות קס"ו. (נז) ס"ק קפ"ו אות ל"ו. (נח) ס"ק ר"א אות ו'. (נט) ס"ק ר"ו אות א'.

צדדי הספק

בעדות: א. כיון שבקשה ממנו גט וברת, אולי חשיב קטטה בינו לבינה דלא מהימנא. ב. יש תיוהא בעצם עדותה עפ"י הלשון שכתוב בגב"ע שהביאה מהרב, שלא נזכר שם שהיא בעצמה ראתה הסימן, ואדרבה מפשט הלשון שאמרה "גליא לדרעיה לפני חבריו ונראה להם החותם" יראה שלחבריו הוא דגלי לדרעיה ולהם הוא שנראה החותם, ולא לה, גם לשון גליא לדרעיה הוא בזרוע, ולא בקנה היד סמוך לפס ידו, גם במה שאמרה שראתה הסימן אחרי חמשה שבועות מהנשואין, והרי המקום הזה נראה עפ"י רוב בעת אכלו ושתייתו כשפושט יד ימינו ליטול איזה דבר, ואיך יתכן שלא תראה הסי' הזה כל משך זמן הנזכר, עד לבסוף שנגלה ע"י סיבה. בזהות: המת נמצא סמוך למלחמת הצרפתים, ונודע שלרבים מביניהם היה סי' חותם כזה, וכתובם יהודים רבים. ואף דחיילים אינם רשאים לגדל זקן, אכתי יש לחוש שאחר שנפרד מבני החיל גידל זקנו כדי שלא יכירוהו.

התרת הספיקות

בעדות: אפילו אם נניח דהנ"ל חשיב קטטה, אך מאחר שלא תבעתו להתגרש כי אם אחר שהנחתה עגונה, ואנן סהדי שלא תבעה הגירושין כי אם בשביל זה שהנחתה עגונה מקודם, א"כ לא גרעה מארגיל איהו קטטה, דלא חישינן למשקרת אלא לבדדמי (סח), ובג"ד אין מקום לחוש לבדדמי, ועוד דזה שעמדה להתגרש לא תשיב קטטה כלל, אם לא בדהעיה לומר שגירשה כבר (טו). ב. יש לבקש דברי עדותה שלא תפול בהם סתירה, ולומר דמה שתלתה ראיית הסי' או בתבריו, הוא לפי שאז היה תבעל עוסק ומדבר עמהם, והיא עמדה מנגד, ועל ידם ראתה גם היא, ומה שאמרה "ונראה להם", כוונתה שכולם שהיו

שם ראו זאת וגם היא בכללם, ומה שלא ראתה את הסי' מקודם, אולי היה תבעל נזהר להעלים זאת מפני שגנאי לו הדבר, ועוד שאמרה שתיכף אחר החופה נחלשה כמו שבוע ומחצה ולא נתייתדה עמה, וגם אח"כ לא היתה בדיחה דעתה בתדיה ולא השגיחה בו כל כך, ותדע שאינה משקרת, שהרי היתה יכולה לומר שזה היה כמה ימים אחרי הנשואין, והלשון "גליא לדרעיה" י"ל שהוא רק לשון כותב הגב"ע בדרך צחות, באשר היא לא צמצמה המקום, אלא לכן כתב כן הכותב בדרך צחות. בזהות: דעת כמה פוסקים דצמצום המקום הוי סי' מובהק, אפילו בדבר שמצד עצמו לא הוי אפילו סי' בינוני, רק שהוא דבר שאינו ברוב בני אדם, וא"כ גם בג"ד אע"פ שמצד עצמו לא הוי החותם אפילו סי' בינוני, מ"מ כיון שהוא בצמצום מקום חשיב סי' מובהק (ט), אלא דבג"ד שהאשה אמרה שהיה סמוך לפס יד ברובת אצבע, ובגב"ע מציאת המת נאמר סתם סמוך, א"כ מאן יימר דשניהם לדבר אחד נתכוונו, ע"כ יש לעמוד על הבירור שתבוא שנית לפני הב"ד במעמד העדים שראו את המת, ויבחנו הדברים אם היה כן אצל המת כפי שהיא אומרת, ואז אפשר יהיה לסמוך ע"ז מטעם צמצום מקום, וכ"ש בג"ד שהיה חותם בין אנשי חיל צרפתים הם כמו אחד מני אלף, ואיכא נמי אומדנא מפאת הזקן, שיש לעשות סניפין מכל זה לסמוך על צמצום מקום החותם.

תשובת המשיבת נפש (הראשון) סי' ל"ג על הנידון הנ"ל

שאין בכוחו להתירה

מטעם: דרושם כזה שכיח באנשי חיל, וגם צמצום המקום לא מהני בזה, דשמא דרכם להחתים כולם במקום זה על היד, כדי שלא יעלים את הסימן (טא), ואולי יש לחקור אם ידוע שבועלה היה במקום ההוא, היה אפשר לרדן בזה מטעם שלא הותקן אחר.

שו"ת אגודת אוזב (לבעל מראות הצובאות) סי' כ"ה

צדדי הספק

בזהות: א. אם יש לסמוך על הסי' שראשו מוטל בין כתפיו, ב. להבדיל העד השמש, ודאי שאין זה בעל עגונה זו, וכן הרי שמעו ממנו ב' עדים שהוא גרוש.

צדדי התיר של הרב השואל (לפי מה שיוצא מתוך תשובת האגודת אוזב)

הסי' הנ"ל הוי סי"מ, ויש לסמוך עליו, ואף דע"א העיד שהאיש אמר ששמו יעקב בן צבי, אפשר שהאיש אמר שמו האמיתי, והעד שכת את השם, וטעה בדמיונו לומר ששמו יעקב בן צבי מחמת הפתק שנמצא אצלו ושהיה כתוב בו שם זה, וכמו שגם אמר העד באחרונה, שלא שמע מהנעדר את השם הזה, רק שטעה בדמיונו, ועוד דבעדותו השניה נתברר שהוא מהתנאים ביותר שפסולים להעיד, ועוד שהוא נוגע בדבר, דאולי נשארו אצלו תפצים או מעות מהמת, ואם יתרוצו מי הוא המת, הרי יקחום ממנו היתרשים. עוד י"ל דע"א המתנגד לסי' מובהק, לאו כלום הוא, ומה שהועד מפיו גם ע"י עדים אחרים שהוא גרוש, אפשר שהתכוון לאשתו הראשונה שהיתה לו לפני זה, ומה שאמר שיש לו רק אחות אחת, הוא משום שאתו השניה עקרה דירתה, ואפשר שבהיותו בדרך שמע שכבר איננה במקומה הראשון, וחשב שמתה.

ובתשובת המתברר ע"ז דחה התירי

ומסיק לאיסור מהטעמים דלהלן:

בג"ד שהסי' הזה שראשו מוטל קצת בין כתפיו, אינו זר ומופלג הרבה, דהוינן שמצוי הוא לפרקים, וגם שמבואר בגב"ע שלא היה רק קצת

הנידון

איש אחד בשם דב בן אברהם הלך מאשתו והנחתה עגונה, והיה בו סימן שראשו היה מונח קצת בין כתפיו, והיו לו שתי אחיות, ומעיר זו לא יצא איש אחר בסימן כזה אלא הוא. אח"כ העידו כמה עדים שבבית ההקדש בעיר אחרת היה איש אחד בסי' הנזכר כנ"ל, וגם תואר ודמות גופו ופניו היה כמו לנעלם כפי שתיארה אותו העגונה. גם שמעו מפיו שם עירו שהיא עיר הנעלם, אך שמו לא נודע להם. אח"כ שמעו שמת האיש והוא בבית ההקדש, השמש של ההקדש העיד בפעם הראשונה שנודע לו מפי האיש עצמו בעת חליו, ששמו יעקב בן צבי, ושאין לו אשה ושום קרובים, רק אחות אחת, והאיש אמר גם שם עירו, אלא שהוא אין זוכר את השם, והתעסק עמו אחר מותו. אחר שנתיים נגבה בשניה עדות מפי השמש, ואז אמר שהאיש לא אמר לו ששמו יעקב בן צבי, כי בעת ששאל אותו לשמו, כעס עליו האיש, וקראהו מעצמו בשם זה, כי היה נדמה לו שכבר אמר לו שזה שמו, ואח"כ עירבב העד את הדברים, והיה ניכר שהוא אינו מכיר דברים הסותרים זה את זה, אנשי החברה קדישא העידו כי בגדי המת נשארו אצל השמש כשבוע ימים, ואח"כ כשהביא את הגדים, ראו שאין ביניהם לא כתונת ולא מכנסיים, והתפלאו מאוד, אלא שלא עוררו ע"ז, אבל ידוע בבירור שהשמש חשוד ע"ז, גם הועד שבין בגדי האיש נמצא פתק, והיה כתוב בו יעקב בן צבי וגם שם אשה, והיה נראה כאילו זה הוכן כדי לשאול על שידוך אצל צדיק, עוד העידו ב' אנשים ששמעו מפי האיש הנ"ל שהוא גרוש, ושבועיר אתרת הציעו לו שידוך, ושמו אינם זוכרים כעת, אך הם זוכרים בבירור שכודאי לא היה שמו יעקב.

ואף שכתב הר"ן דסימנים זעשויים להשתנות אינם מטילים ספק בשום דבר, ובנ"ד שמדברי העדים האחרונים מבורר שבדאי שינה שמו, שהרי אמרו שבדאי לא היה שמו יעקב, וא"כ י"ל שכמו ששינה שמו בשביל שלא יודע שהוא נשוי, כן גם שם האב הוי ס"י העשוי להשתנות, וא"כ אין שינוי שמו ושם אביו מטיל ספק כלל בנ"ד, אולם ב' תשובות בדבר, חדא דמה ראיה משינוי שמו לשינוי שם האב, דאפשר ששינוי שמו היה משום החולי, דדרך החולים לשנות שמם, משא"כ בשם האב שאין הדרך לשנותו בחליה, ועוד דאם באת לומר שגם שם אביו שינה, א"כ ניתוש אולי שינה שם עירו, ואולי ליה הסי"מ שהיה בצירוף שם עירו, ואף דיותר יש לתלות ששינה שמו משינה שם עירו, דהיכי אתרמי שגם מהעיר ההיא יצא איש בסימן כזה, אך מ"מ יש לחוש שנודמן בדרך עם בעל העגונה וסיפר לו שהוא מעיר זה, או שהיה מכירו מכבר שיש לו סימן כזה, ולכן אמר גם הוא שהוא מעיר זה, ועוד דכיון שהסימן הזה הוא דבר המצוי בעולם, למה לא ניתוש דאתרמי ס"י כזה גם באותה העיר, ובר מן דין הרי אמר שאין לו רק אחות אחת, ובה בודאי שיקר, דאין לתרץ דבריו אלו כמו שכתב הרב השואל, דהרי בודאי לא הגידו לו על תחי שהוא מת, ואם היה מי שהגיד לו שאיננה במקומה הראשון, מסתמא הגיד דברים כהווייתן שעברה למקום אחר, ומאין הרגלים לתלות במציאות רחוקה כזאת שאמרו לו רק שאינה שם, והוא טעה בשמיעתו וחשב שמתה, וכיון שכזה ודאי שיקר, א"כ אימא איפכא שהוא איש אחר שאין לו רק אחות אחת, ושיקר בשם עירו, וליכא סי"מ טו).

וכבר חזרנו על כל הצדדים וצדי צדדים, ואסיקנא דכל הצדדים אסורים, ואין להם על מה שיסמוכו.

תשובת בעל בית אפרים על גידן זה שם באגודת אוזב ס"י כ"ז

אע"פ ש"ל שס"י זה שבנ"ד אינו ס"מ, מ"מ כיון דאיכא גם שם עירו, אם יתברר שהיה ניכר וידוע למכיריו בעירו בנתינת ס"י זה, כגון אם היה אחד מבני העיר מדבר עם חברו על אודות בעל האשה הזו, ואומר לו "האיש שראשו מושכב בין כתפיו", מבין חברו וידוע מיד שכוונתו על איש זה אף שאינו מזכיר שמו, שפיר יש לסמוך ע"ז טו). ואף שבעדות השמש איכא כמה דברים המורים שאין זה בעל אשה זה, מ"מ אם אנשי עירו יעידו שידוע להם שלא היה דר בעירם איש ששמו יעקב בן צבי, א"כ הרי אם היה ידוע לנו בבירור שאיש זה שמת פה הוא מהעיר הנ"ל, אע"פ שאמר ששמו יעקב, לא היינו משגיחים באמירה זו לאסור האשה, דע"כ שקר הוא דובר, ולפי"ז כיון שאמר מתחילה לב' עדים שהוא מעיר זה, הרי זה כאילו אמר בן פג"י ב"ד, ואח"כ שאומר ששמו יעקב, ונראה שגם עתה אינו בא לסתור דבריו והמשוונים שהוא מעיר זה, אין משגיחים בדבריו אלו כלום, ובשביל שנמצא שקרן אין לנו לסתור מה שאמר מקודם שהוא מעיר זה.

ואף שהשמש העיד שאמר לו גם שם עירו אלא שאינו זוכר את השם, וא"כ אפשר שאמר יעקב בן צבי מעיר אחרת, ומהדר קא הדר ביה כמה שאמר תחילה שהוא מעיר זה, והרי זה כאומר מבודה הייתי בזה שאמרתי תחילה שאני מעיר זה, ואפשר שאימת מות נפלה עליו, וחזר ממה שהיה משקר לפני האחרים והשתא קושטא קאמר, וי"א דאפילו בעדות אשה מצי הדר ביה ולומר בענין אחר אפילו לחומרא, ומכ"ש בנ"ד שלא אמר שמו מתחילה אלא שם עירו, מ"מ י"ל דכיון שלולי המעיד שחזר בו אח"כ, הרי היינו משיאים אשה זו עפ"י מה שהועד ששמעו ממנו שהוא מעיר זה, וידוענין שבעיר זו אין אחר בס"י ובתואר כזה, ולא היינו חוששים שמא ימצא איש ששמע ממנו שחזר בו אח"כ ואמר שאינו מעיר זה, א"כ אף שבא העד ואומר שחזר בו,

מוטל בין כתפיו, א"כ ודאי אין לחשוב לס"י מובהק, וקרוב לומר שאפילו ס"י אמצעי לא הוי טו). ואף דאיכא גם שם עירו, והב"ד דשם מעידים שלא יצא משם איש אחר בסימן כזה, והגם דקשה לעמוד על המחקר בזה, דהרי צריך שידעו זאת בבירור על זמן רב, דהיינו כפי ערך שנות האיש הנעדר, מ"מ ס"י הנ"ל אף אם אינו אפילו ס"מ, יש לחשוב במקום שמו, וכיון דאיכא שמו ושם עירו, יש לסמוך ע"ז בצירוף הסימנים הנרועים של תואר ודמות פניו וגופו טו). אך הרי הגיד העד השמש ששמו יעקב בן צבי, וא"כ אינו בעלה של זו, ואף שחזר העד ואמר שטעה בדמיונו במה שאמר מפיו ששמו יעקב, מ"מ כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ומה שכתב הרב השואל שהטעות נפלה מחמת הפתקא, מלבד שהעד עצמו אינו אומר כן, אפילו היה אומר כן לתדיא, לאו כל כמיניה, דהרי אפילו להסוברים דבטעות המצוי לטעות נאמנים עדים לומר שטעה, מ"מ מאן לימא לן שזה הוי טעות המצוי, ועוד שאין כאן טעות בלבד, אלא גם שכחה, שנאמר ששכח מה שאמר לו, ואח"כ טעה, ואף שהב"ד גובי העדות הרגישו כשהעיד שנית שהוא מתפתאים ביותר, מ"מ הרי גם לפי דבריהם אינו פסול למפרע, דאולי עכשיו הוא שגשגבשה דעתו, שהרי הם עצמם לא הרגישו זאת בעדותו הראשונה, ועוד דשמא אין פסול הפתאים אלא מדרבנן, ובעדות אשה חוששים לדברי פתאים להתמיר, גם אין לפסול אותו משום גוגע, דהרי התפצים הידועים שהיו לו, מסתמא עכבום התברר קדישא בעד צרכי הקבורה, ואם היה שם עודף היה מונח אצלם עד שיתברר למי הם מגיעים, ואם בשביל שלא התעורר עליו תביעות ספק של היורשים דאולי היו לו עוד חפצים או מעות שאין ידועים, הא ליתא דבכה"ג ודאי אין להם עליו שום תביעה כלל, ואפילו בודאי נוגע י"א דכשר, אלא שהעלינו דנוגע פסול טו). וא"כ הבו דלא לוסף עלה להקל בספק נוגע, וכ"ש בנ"ד שאין כאן צד נגיעה כלל.

ומה שכתב הרב השואל דע"א המתנגד לסי"מ אינו כלום, הנה לכאורה יש כאן כמה עדים המתנגדים, דהרי איכא עוד ב' עדים שאמר להם שהוא גרוש, ואפילו אם היה בא הנעדר בעצמו ואומר שנתכוון לאשתו הראשונה, לא היו מאמינים לו בזה, והגם שב' עדים אלו ג"כ לא ראו מיתתו, רק שמעו מפי אחרים שהאיש שדיבר עמהם מת בבית ההקדש, וא"כ הו"ל רק עד מפי עד, ועוד דהרי דעת מהריב"ל דכל שהעד לא הכיר את הנעדר אלא עפ"י מה שמע מפיו בעצמו, לא הוי אלא כע"א, אך אין כל זה מעלה ארוכה בנ"ד, דהא דע"א לגבי ס"מ כמאן דליתיה דמי, אינו אלא כשהסי"מ ידוע עפ"י ב' עדים טו). אבל בב"ד דהסי"מ לא הוי ס"מ אלא בצירוף שם עירו, ששמעו מפיו מאיה עיר הוא, נמצא שגם על הסי"מ אין כאן אלא עד מפי עד, ועומד כנגדו העד השמש ששמע מפיו שהוא אחר, ואפילו להסוברים דהעד השומע מפי עצמו חשיב עד גמור, מ"מ אין זה אלא לענין הכרת שמו, אבל לא לענין הכרת שם עירו או דברים אחרים, ועוד דזה דוקא בדליכא חשש ששינה שמו בשביל איוו הנאה, אבל בנ"ד שהיה מחזר להשתדך, א"כ ודאי יש לחוש ששינה שם עירו כדי שלא יודע מעירו שהוא נשוי, ועוד דאין כאן הכחשה בין ע"א לסי"מ, אלא דלפי עדותו איש זה אינו מעירו של הנעדר, וליכא סי"מ, ואף דמה שאמר שהוא גרוש היה אפשר לתרץ, דאולי מינה סופר ועדים לשלוח לה גט כריתות, וע"כ אמר כבר שהוא גרוש, ומה שהאשה לא קיבלה הגט, הוא משום ששמעו בינתיים שמת, או שאבד הגט, או שהשליח חזר בו משליחותו, גם אפשר שגמר בלבו לגרשה, וידע כמו כן שאשתו בודאי חפצה בגירושין אחר שעיגן אותה כמה שנים, ולכן אמר שהוא גרוש על שם העתיד, אולם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, ובר מן דין אכתי לא פליטין מיתר הסתירות שבנ"ד טו).

אית ר"ג. (ע) ס"ק ק"ג אות ק"ה.

(עב) ס"ק ק"ש לוח הסימנים אות צ"ו. (עג) ס"ק ק"ג אות ק"ה. (עד) ס"ק ל"ו אות ל"ה. (עה) ס"ק ק"ג אות י"ג. (עו) ס"ק ק"ג אות רכ"ט. (עז) ס"ק ק"ג

לומר כן, ואע"ג דבשביל אומדנא זו אי אפשר להכחיש סהדא, מ"מ חזי לאצטרופי דעת הסוברים שבעדות אשה אינו יכול לתווך ולומר מבורה הייתי.

ולפי שאין בידי סיום דברי האגודת אוזב לענין דינא, אמינא מה שנראה לפים ריהטא, שאם אחר החיפוש והבדיקה יפה על דרך המכואר בפוסקים, לא נמצא בעיר ההיא זה זמן רב איש אחר בסי' זה ותוארים כאלו, והוא היה ניכר בעיר ע"י אמירת סי' זה, וכן אין זוכרים מוזמן רב שהיה שם איש ששמו היה יעקב בן צבי בתוארים כאלו שחזר ולא הלך, זה האות שמת זה שאמר מתחילה שהוא מעיר זה, הוא בעלה של אשה זו, ועכ"פ אם נשאת לא תצא, ואם אי אפשר לברר כל זאת, לא מבעיא דלכתחילה לא תנשא, אלא אפילו אם נשאת ועדיין אין לה בנים, צ"ע רב.

וכל דברי אלו להלכה ולא למעשה, עד כי שקול ישקל, וכל אשר יראה בעיני בעל האגודת אוזב יקריב.

שרית חמדת שלמה סי' ל

כשהלכו ממנו ולא חוקק בעיניהם אותו השינוי, לכן דנו שהוא זה (פ).
ב. גם בשריתא דרית דגופו שלם י"ל דבתפח אין להתיר (פ).

צדדי ההיתר

דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה אפילו לא הכירוהו, שריא מדאורייתא, ובצירוף סימני כלים מותרת לגמרי (פ). ומדברי הרמב"ן ועוד יש להביא ראיה לדעת הסוברים דלא חיישינן לשאלה (פ), וע"כ בצירוף דעת המבי"ט, וגם שיש קצת אומדן הדעת שהעד הכיר כל הבגדים, ואיכא צירוף דעת מהרי"ט הנ"ל, ע"כ נראה דבמקום עיגון ודחק יש מקום להקל, אע"ג דלפי דעתי לא הוי הכרת העד הכרה מעליא, ובפרט על הבגדים י"ל דמה שהכירים היה רק עפ"י תמונתם כמו חזירי וסומקי, דהרי אז כשנזכר שהוא זה לא היו לפניו הבגדים, וקשה לצירי בזה טב"ע גמור, אעפ"כ קצת אומדן הדעת איכא, ויש לצרפו לטעמים הנ"ל, גם י"ל דאין היתר המהיר"ט תלוי בכל הבגדים, רק כמה שאינו יכול להיות בלעדיו (פ), וא"כ אם הסימן מובהק בנ"ד הוא בכלים הצריכים לו, איכא הצירוף הנ"ל, ואפילו אם הסימנים הוא בכלים שאין צריכים לו הרכבה, מ"מ הוי שאלה דיחיד עפ"י סברת החכם צבי (פ), דצ"ל שהשאלים לאיש שיש לו כלים עכ"פ בסי"א כמו אותם שלו, עוד יש לצדד בנ"ד עפ"י מה שכתב החכם צבי דמי שהלך במקום שאין שיירות מצויות, ונמצא איש חרוג ויש בו סי' בינוני כמזה, אשתו שריא, משום דהוי אין שיירות מצויות ולא הוחזקו (פ), ונראה דחשש שאלה במקום שאין שיירות מצויות מקרי ג"כ לא הוחזקו (פ), והרי כתב הרא"ש דלא מקרי שיירות מצויות אלא כגון בשווקים גדולים (פ), ונהי דבנ"ד שהיה בזמן חזרת אנשי היריד מקרי שיירות מצויות, מ"מ נראה דלא הוי שיירות מצויות רק מאנשי אותה מדינה ולא ממדינות אחרות, ואפשר לעמוד על החקירה בזה, ואם יתברר בעיירות ההם שלא נחסר אחר שיש להסתפק שהוא זה, וצריכים לחוש לאחד ממדינה אחרת, ומשם הרי הוי אין שיירות מצויות ולא הוחזקו, גם אפשר דאם נתפרסם שם במדינה שנמצא הרוג ואין דורש עליו, מסתמא אין לחוש שהוא אחד מבני המדינה, ודבר זה נמסר לעוצם בינתו של הגרע"ק איגר אם נוכל לסמוך על הפרסום בלי חקירה.

אך הואיל ואנו צריכים לצירוף היתר המבי"ט, ראוי להמתין עד אשר כלות י"ב חודש מעת שזיה צריך לשוב לביתו.

אפשר שאינו נאמן כשבא לאסור, דהא אין דבר שבערות פחות משנים, ודוקא להקל הכשירו עדות ע"א, אבל לאסור אינו נאמן, ואע"ג דבהכחשת אמרינן דאפילו נשאת תצא, היינו משום שע"י ההכחשה מתבטלת העדות הראשונה ואין כאן עדות, משא"כ בנ"ד שאף לדברי העד האחרון, לא זוה ממקומה העדות הראשונה, ואף שלא גמרו ב"ד להתירה, מ"מ כיון שהמתירים העידו תחילה, הוציאוה מחזקתה, ואין ע"א נאמן להתחיקה באיסור אע"פ שאין מי שמכחישו, ומכ"ש לדעת הפוסקים בדבר שבערות אי לא אתחזק איסורא, אע"ג שלא אתחזק התירא, אין ע"א נאמן, ועכ"פ אם נשאת אפשר דלא תצא, ובפרט דבעדות האיסור איכא כמה עיקולי ופשוטי, שהרי צריך לומר שהאמת שהוא יעקב בן צבי מעיר אחרת, והיו לו סימנים ותוארים כמו של הבעל, ונתלוה בדרך עם בעלה של אשה זו שיש לו ג"כ סימנים ותוארים כאלו, ואח"כ נפרד ממנו והלך יחידי, ובתחילה שינה שם עירו לשם עירו של הבעל, שידע ששם נמצא איש כזה, וקודם מותו הודה על האמת שהוא מעיר אחרת, והוא דבר רחוק

הנידון

איש אחד נסע ליריד ולא חזר לביתו, ושוב נמצא גוף מת באותו דרך, ובמקצת בגדיו היה סימ, ואחר כמה ימים ראוהו כמה עדים והיה קצת תפוח, והעיד ע"א דבשעה שראוהו לא היה יכול להזכר מי הוא, וכאשר נסע משם נתיישב בדעתו שבודאי זה פלוני, כי צורת פרצופו ידוע לו. עד אחר העיד ג"כ שמתחילה לא עלה בלבו מי הוא, ואחר שהלך משם אמר לחברו שזה בודאי פלוני, כי בגדיו ומבנהו ניכרים לו, ואין ביכולתו להגיד באופן אחר רק שזה פלוני בלי ספק, וכן העיד חברו.

תשובת רע"ק איגר שם

צדדי הספק

בהכרח: שראוהו לאחר ג' ימים, ואין ההכרח מועלת, ובבגדיו הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

הנה הר"י מליסא התיר בנידון זה לפי העובדות הגרשוני דעם סי' כבגדים מהני טב"ע אפילו לאחר ג' ימים (עט), דמסתבר כדבריו, דהרי לדעת הנמוקי לא הוי טב"ע דלאחר ג' ימים רק חשש דרבנן, ובדרבנן לא חיישינן לשאלה (פ), וגם דכיון שיש אומדנות והוכחות ממציאת בגדיו, דנהי דלא שייך בזה סברת מהיר"ט דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה, דהא ליכא סימ' בכל הבגדים, מ"מ אומדנות והוכחות הוי, ואפשר לצרף סברת ר"ת דבכל גופו שלם מעידים גם לאחר ג' ימים, אולם באמת דברי העובדות הגרשוני תמוהים, ויש לדחות ראיותיו, ועוד דאף להנמוקי דהוי רק חשש דרבנן, מ"מ בנ"ד שהיה קצת תפוח י"ל דלכו"ע הוי חשש דאורייתא, אמנם כיון שמדברי העד ה' משמע שהעידו גם על טב"ע דבגדים, ואפשר שהכירו כל הבגדים, ויש סניף דעת מהרי"ט הנ"ל (פ), וגם דעת ר"ת דבכל גופו שלם מעידים, הוסכם אצלנו להתיר בצירוף עוד גאון אחד מפורסם.

תשובת התמדת שלמה סי' ל"א על הצידוק הנ"ל

ונסתפק עוד

בהכרח: א. הואיל דכשהיה לנגד עיניהם והביטו עליו לא הכירוהו, רק אח"כ לאחר שהלכו נדמה להם שהוא זה, אפשר שאין זה בגדר חברה, דאולי היה בו איוה שינוי ולכן לא דנו אז שהוא זה, ואח"כ

ש"ת חמדת שלמה סי' מ"ד

לביתו רחוק לומר שהשאל מלבושיו הצריכים לו, וע"כ כיון שהבעל היה בדרך לא ישאל בגד עליון שלו (צד), (אלא שצריך לברר אם יצא מביתו בבגד זה, ואם לא היה לו בגד אחר), וכיון דהשאלה מצד עצמה לא שכיחא על הדרך, א"כ הוי שאלה דיתיד ולא שכיחא, הרי יש לנו ג' גדולים — הם המהרי"ט והתחם צבי והבית מאיר — שלדעתם נראה פשוט שיש מקום להתיר בנ"ד, נוסף לזה בפאספורט שנמצא אצלו ודאי לא חיישינן לשאלה צח), וע"כ הית מקום להתיר ע"ו לבד, אך כיון שכמה אחרונים החמירו טובא בחשש שאלה, היה קשה להקל, אמנם יש לצרף דעת המבי"ט דבנמצא הר"ג בדרך שהלך בעלה, יש לתלות שזה הנמצא מת הוא אותו שנאבד, ואם אמנם גדולי האחרונים הקשו עליו, כבר יישבנו דבריו במקום אחר (צו), גם י"ל דיער מקרי אין שיירות מצויות, ובאין שיירות מצויות הסכים השב שמעתתא להקל עפ"י סברת המבי"ט (צד), ע"כ בהצטרפות דעת המבי"ט נראה שאין להתמיר כלל, בפרט במקום עיגון כזה שזה כמה שנים שנאבד זכרו, נוסף לזה יש לצדד להקל, דמאחר ששלחו כסף על ידו, א"כ אם נימא שהבעל אול לעלמא הרי מעל בשליתותו, ואתווקי אינשי בגולנותא לא מתוקינן.

תשובות נוספות משו"ת חמדת שלמה: סי' ס"י אחרי שרית ברית אברהם סי' ל"ט — מ"ב, סי' מ' אחרי שרית אגרת אוזב סי' י"ב, וסי' מ"ב אחרי שרית משיבת נפש סי' כ"ב.

ש"ת משיבת נפש (הראשון) סי' כ"ב

צדדי היתיר להנשא לכתחילה ע"י עדות ההכרה

כיון דליכא בנ"ד חשש דאורייתא אלא איסור דרבנן, שפיר סמיכנן על סימנים אמצעיים שבגופו (צט), וכ"ש שיש כאן צירוף סימנים שאינם מובהקים, הן בגוף ק), הן בבגדים א), מצורף לזה דעת הסוברים שאם ראוהו שלם מעידים עליו אפילו אחר כמה ימים, ואין צורך להאריך בכל אחד מפרטים אלו.

תשובת התמדת שלמה סי' מ"ב על הנידון הנ"ל

ונסתק בעדות על הטביעה

בטביעה: א. י"ל דשריותא דמשאל"ס בדיעבד אינו אלא במקום שיש מרחק רב ליבשה כשעור שח"ג מכל הצדדים, אבל בנ"ד שנטבע בנהר שלרוב הנהר יכול לשוט מיד ליבשה, יש לחוש דלמא שט לאורך הנהר יותר ממלוא עיניו של העד, ושם בא לשפת הנהר ויצא ליבשה. ב. כיון שלפעמים פנה עצמו העד מן המים, אף שהוא אומר שלא היה בזה בכדי שיצא הנטבע ולא יראהו, מ"מ כיון שזה רק אומד דעת העד, יש לחוש לבדדמי ודלמא טועה בכך.

ובעדות על ההכרה נסתק עוד

בטב"ע: א. דעת הרא"ש דבראה הטביעה חיישינן לבדדמי על ההכרה, וה"ה כשרק ידע מהטביעה כבנ"ד ב), ב. אף לר"ת דס"ל דבגופו שלם מעידים עליו, הא דעת הריב"ש דגם ר"ת לא התיר אלא באחר ג' ימים דיבשה, אבל לא באשתהי דמים כבנ"ד, ועוד י"ל דבנ"ד שהיה קצת

הנידון

איש אחד יצא מביתו ללכת למקום מסוים דרך היער ונעלם, ולפני צאתו קיבל מאחד כסף כדי למסור במקום שהלך לשם, ולא נמסר שם, ובאותו דרך נמצא גוף מת ולא הוכר, אלא שהעגונה תיארה תמונת כל בגדיו, וכן נמצא, וע"א הכיר בטב"ע מלבושיו העליון, גם נמצא אצלו הפאספורט שלו, והנעלם היה זקנו אדום ושערות ראשו שחורות, וכן היה בגוף המת.

צדדי הספק

בהכרה: שלא הוכר בטב"ע כלל, ובכליו הא איכא חשש שאלה.

צדדי היתיר

כבר כתב התחם צבי דלשאלה דיתיד לא חיישינן (צא), והבית מאיר אע"פ שגמגם על דברי התחם צבי, מ"מ הסכים דהיכא דהשאלה מצד עצמה לא שכיחא, ודאי לא חיישינן לשאלה צב), ובנ"ד שהאשה כיוונת תמונת כל הבגדים אשר כמעט דומה לסי"מ, דאין לומר שאחרמי איש אחר שהיו בגדיו כמו שתיארה האשה, וגם היה קרוע באותו מקום שאמרה היא, ולשאלת כל בגדיו הא לא חיישינן (צג), וא"כ אף אם לא נחשוב זאת לסי"מ, מ"מ כיון שהיה טב"ע על מלבושו העליון, א"כ צריכים לחוש שהשאל בגדו העליון לאיש שתמונת שאר מלבושיו היו כמו שלו, וגם היה זקנו אדום ושערות ראשו שחורות, ודאי הוי בגדר שאלה דיתיד, ומהרי"ט כתב דמי שהוא בדרך מחוץ

הנידון **

איש אחד נטבע בנהר, והעיד ע"א ששהת עליו ד' שעות, בתוך הזמן הזה אמנם פנה עצמו העד לפעמים מצד המים לצד אחר, אך לא היה בזה בכדי שיצא הנטבע ולא יראהו. אח"כ נמצא גוף מת במים, וכמה עדים שידעו מהטביעה הכירוהו בטב"ע דפרצוף פנים, אלא שזה היה לאחר דאשתהי, וגם היה קצת תפוח. אחד מהעדים אמר שתיכף כשבא קרוב לו הכירו, ואח"כ התבונן בו היטב וראה ג"כ שהוא זה, כמו כן הוכר בסימני מכות שושנת על שתי רגליו, וברושם מכה על פרסת הרגל, ובסימנים אמצעיים בבגדיו.

צדדי הספק בעדות על הטביעה

בטביעה: אין מעיד על הטביעה והשהיה אלא ע"א, והא מיא מלחמה דמיא, ואיכא חשש בדדמי.

צדדי הספק בעדות ההכרה

שראוהו לאחר דאשתהי, ואין תהכרה מועלת, והסימנים אינם סימנים מובהקים, ובבגדים הא איכא חשש שאלה, וגם לא הוכרו רק בסימנים אמצעיים.

צדדי היתיר להוציא מאיסות ע"י עדות הטביעה

נראה דלא מדמינן מים למלחמה רק בגוונא דאיתא בגמרא, שטבעה ספינה ויש שם הרבה נטבעים, וגם מתוך שבירת הספינה בקל נדמה לו שגם זה נפל ונטבע, ובאמת אפשר שניצול, אבל אם ראה אחד שנפל למים ונטבע ושהה כדי שח"ג, לא שייך בזה בדדמי כלל (צח).

אות כ"י. צח) ס"ק רפ"ט אות י"ט. צט) ס"ק קפ"ח אות ז'. ק) ס"ק קצ"ד אות ז'. א) ס"ק קפ"ו אות צ'. ב) ס"ק רל"ו אות כ"ד.

אות ל"ד. צא) ס"ק קפ"ו אות צ"א. צב) ס"ק קפ"ו אות צ"א. צג) ס"ק קפ"ו אות מ"ו. צד) ס"ק קפ"ו אות מ"ח. צה) ס"ק קפ"ו אות כדל"ט אות פ"ח. צו) ס"ק קנ"א אות י"ט. צז) ס"ק קנ"א

לא חיישינן לשאלה יב). ודעת החכם צבי דבכה"ג הוי שאלה דחיד ולא חיישינן ליה יג). וכל זה ראוי להצטרף לשאר צדדי היתר שבנ"ד, ובפרט לאחר דליכא בנ"ד איסור דאורייתא. ואף שהבגדים לא הוכרו אלא ע"י האשה, ואיכא בזה חשש בדדמי, מ"מ כיון דעפ"י העד עכ"פ נטבע בודאי במשאל"ס, ולא צריכים לעדותה רק לענין לכתחילה, י"ל דבכה"ג לא חיישינן לבדדמי.

עוד יש מקום לצדד להקל עפ"י הסוברים דבאיסור דרבנן סמכינן אפילו על ס"א יד). ובצירוף כל הנ"ל אין להתמיר במקום עיגון. אמנם כיון שיש כמה עקולי ופשוטי בכל צדדי היתר, הן בעיקר יסוד היתר דנ"ד הוי כמשאל"ס, דהרי לרוחב הנהר יש להם סוף, גם בשריוותא דר"ת בגופו שלם י"ל דבעינן שיעידו להדיא שיש להם טב"ע בגופו, ובנ"ד לא העידו רק על טב"ע דפרצוף, גם לסמוך על ס"א במשאל"ס אין הדבר פשוט, וגם אינו ברור להאמין לאשה על הכרת הבגדים, לכן אין ידי מגעת להכריע בזה למעשה עד אשר יסכים הגאון ר' ארי' ליב [הוא בעל משיבת נפש הנ"ל], שכבר כתב בזה, ואם הוא יסכים אז אהיה נטפל לעושי מצוה, ובפרט שיש עוד לגבב כמה צדדים להתיר אשר לא הוכרו כאן. ולדעתי יש לחקור עוד פעם את העדים אם היה להם טב"ע גם בגופו, וגם לחקור עוד את האשה אודות הטב"ע בבגדים, כי מה שאמרה לפני לא היה בב"ד, ואולי לא חקרתיה היטב.

תשובת המשיבת נפש סי' כ"ג יכ"ה שהשיב בשניה על הנידון הנ"ל

דחית פסקי חמדת שלמה

מה שמפקפק מצד שאפשר ששט לרוחב הנהר, זה אינו, דכל שאינו נראה מכל ד' רוחות כבר הוא משאל"ס, ובכל אופן לא נפיק מדין משאל"ס, וגם מהירושלמי נראה דאין לחוש ששט לרוחב הנהר שהוא נגד שבות המים, ומסתיין להתמיר כמה שמבואר בקדמונים, ולא להמציא חדשות יטו). ומה שחשש שמא לא הכירוהו בטב"ע דגופו, הנה מדברי התוס' והרא"ש מוכח דבשלם תליא מלתא, ואם הוא שלם אין צריך להעיד בפירוש על טב"ע של הגוף, דכיון שמכירה אילו לא היה זה שהכירו מחיים, מסתמא היה מרגיש בו שינוי מה יטו). ועוד דסי"א בצירוף טב"ע דפרצוף פנים שפיר מהני. ובדבר הכרת הבגדים, הרי אפילו להחוששים לבדדמי, מהני עכ"פ בצירוף סימנים, ובתשובה אחרת כתבתי דעל בגדים ליכא כלל חשש בדדמי יז). ואני תמה על מעלתו שחכר דשמא אפילו בשאת תצא, והרי דעת הב"ש דגם בסימנים אמצעיים לא תצא יח). וא"כ נפקא מחשש חומרי א"א, והגם דלמעשה קשה לסמוך ע"י לחוד, עכ"פ בנ"ד דאיכא כל הני צדדין, יש להתירה בפשיטות.

שו"ת משיבת נפש (הראשון) סי' כ"ו

ועוד שידעו מהטביעה וי"א דהוי בראו הטביעה, וא"כ איכא למיחש לבדדמי. בסימנים, הא לא הוי סי"מ. בבגדים, מלבד חשש שאלת יש ג"כ חשש בדדמי כיון שידעו מהטביעה.

צדדי היתר

נראה עיקר כהסוברים דידע מהטביעה לא הוי כראה הטביעה יט). ובלא"ה בנ"ד דאיכא ב' עדים לא חיישינן לבדדמי כ). וא"כ יש להתיר עפ"י דעת הרא"ש והסור דכשהיה גופו שלם ולא ראה הטביעה, אפילו אשתהי מעידים עליו כא). ורבים מהגדולים צירפו דעתם וסמכו ע"ז כב). אלא דאיכא פוסקים שמחמירים בזה, אמנם בנ"ד איכא צד שני להתיר, והוא עפ"י הכרת מלבושיו, דאפילו לא היה ע"י

תפוח לא מתני תהכרה אף לר"ת, ועוד דמדברי ר"ת נראה דבגופו שלם הוא ניכר ע"י הגוף, ובנ"ד לא העידו רק על טב"ע דפרצוף ולא על טב"ע דגוף. בבגדים; הגם דכשבהא לפני האשה לעיין בדינה אמרה שמלבד הסימנים היתה מכרת הבגדים היטב בטב"ע, אמנם יש להסתפק בזה דהא מים כמלחמה דמי, ובמלחמה אינה נאמנת משום דאמרה בדדמי, וא"כ אינה נאמנת שהכירה הבגדים בטב"ע היטב.

צדדי היתר להוציא מאיסור ע"י עדות הטביעה

א. יש להוכיח דמסתמא מתוקינן שלא שט יותר ממלוא עיניו של הרואה, וכיון שהעד הביט ולא ראהו עולה, שוב אין חשש דאורייתא, והחשש שיצא להלן ממלוא עיניו הוי רק חשש דרבנן ג). ב. יש להוכיח דלא חיישינן שטעה באומד הדעת, דהרי להמצריכים שהייה צריך להביט לכל ד' רוחות, והו ודאי אי אפשר בפעם אחת להביט לכל הצדדים, וע"כ צריכים אנו לסמוך בזה על אומד דעתו שלא נשתתה בהסתכלותו לאחד מהצדדים בכדי שיוכל הנטבע לצאת בצד אחר, וא"כ אף בנ"ד כיון שאמר שמיד פנה לצד המים, נראה דלא יצא מדין משאל"ס דמדאורייתא שריא ד).

צדדי היתר להנשא לכתחילה ע"י עדות ההכרה

מדברי ר"ת בספר הישר מוכח דגם במים ישנו היתר של גופו שלם ה). וכיון שר"ת מתיר בגופו שלם אף בלא פרצוף פנים וחוטם, אין סברא לומר דהיכא דאיכא פרצוף פנים אלא שהוא תפוח קצת, יגרע מהיכא דליכא כלל פרצוף פנים ו). ולפי"ז בנ"ד אם נימא דע"י עדות הטביעה יצאה האשה מאיסור, י"ל שפיר דלענין להתירה לכתחילה יש לסמוך על דעת ר"ת ז). ואף שלא העידו על טב"ע של הגוף אלא של הפרצוף, מ"מ אפשר דכיון שהוא בפניהם וגופו שלם ודאי דגם בגופו ראו שהוא זה, ואין צריך להעיד ע"ז בפירוש. דאילו היה אינה שינוי בהכרת גופו לא היו מעידים עליה, וגם מדברי אחד העדים שאמר שתיכף כשבא קרוב לו הכירו ואח"כ התבונן בו היטב, משמע שההכרה הראשונה היתה ע"י תואר גופו ח). ואף שידעו מהטביעה, מ"מ לפי מה שכתבו התוס' מהני צירוף סי' אמצעי אפילו בראה הטביעה, ובנ"ד נמי איכא סי"א ט). ואף לפי מה שנראה מהב"ש שהבין בדברי התוס' דמלבד עצם הסימן בעינן שיהיה לו טב"ע על הסי' ושע"ז נעשה הסימן סי"מ, מ"מ הלא הב"ש בעצמו העלה דבשני עדים אין חשש בדדמי בראו הטביעה, והכא הא איכא כמה עדים שהכירוהו י).

עוד יש לצדד בזה ע"י הכרת הבגדים, לפי הסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה יא). ועפ"י היתר המתיר"ל דבסי"א בגוף והכרה בבגדים

הנידון

איש אחד עמד על יד הנהר, וכעבור שמינית השעה בא גוי ואמר שנטבע, ואחר עשרה ימים מצאו גוים במים גוף מת, והעלוהו על ספינתם והביאוהו לבית הנטבע ותבעו שכרם, והכירוהו כמה עדים בטב"ע שהוא הנטבע, וגם בסימן שהיו לו בראשו שערות לבנות, וגם מקומות מקומות קרחה בלי שערות, שנשאר כן מנעצים שהיו לו, ומצד הפנים היו שערותיו ארוכות, וכן הכירו בגדיו שלבש בעת שראוהו עומד ע"י המים.

צדדי הספק

בהכרה: בטב"ע, העדים ראוהו לאחר דאשתהי, ולא מהני ההכרה.

קפ"ח אות ד. טו) ס"ק רפ"ט אות ט. טז) ס"ק רל"ד אות א. יז) ס"ק רל"ז אות לא. יח) ס"ק קס"ח אות ד. יט) ס"ק רל"ז אות כ"ה. כ) ס"ק רל"ז אות כ"ב. כא) ס"ק רל"ז אות ח"ט. כב) ס"ק רל"ז אות י"ב.

ג) ס"ק רפ"ט אות ט. ד) ס"ק רצ"ב אות א. ה) ס"ק רל"ה אות א. ו) ס"ק רל"ז אות י. ז) ס"ק רל"ז אות ה. ח) ס"ק רל"ד אות א. ט) ס"ק רל"ז אות ט"ו. י) ס"ק רל"ז אות כ"ב. יא) ס"ק קפ"ז אות ד. יב) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. יג) ס"ק קפ"ז אות צ"א. יד) ס"ק

שלא כמנהג אפשר דחשיב גמי ס"א כו). עוד יש לדון עפ"י דברי הגונים שבאו ואמרו שמצאוהו. דאף דאפשר שלא הכירוהו כלל ואמרו כן רק כדי לקבל שכר כח). מ"מ אם ידוע שאותם הגונים הכירו אותו מחייו, א"כ י"ל דמסתמא הכירוהו, והרי הם חזוהו בשעתיה, וסניף מיהו הוי. שוב הוגבה עדות שמיד שהודיע הגוי שנטבע, יצאו יהודים ושהו עליו ג' שעות ולא ראוהו, ובדאי אין לחוש שיצא הנטבע לפני שבאו הם, דבשמינית שעה אין בו כדי שילך למקום רחוק, ומסתמא היו רואים אותו כשהסתכלו אח"כ לכל הצדדים (טו). וא"כ שהו כדי שת"ג, ואין כאן רק איסור משאל"ס דרבנן, ופשיטא שיש לסמוך על כל הגי צדדים לתתירה.

שרית משיבת נפש (הראשון) סי' ל'

נימא דהיכא שיש שטף מים חיים שייך חשש גלי אשפלוהו, מ"מ לא נפיק מדין משאל"ס לענין דיעבד (ג). ובשו"ת רבי'צ אשכנזי כתב דדעת הר"ח והרמב"ם דבספינה שנשברה בחזקת מתים הם מן התורה, ואין צריך לשהות עליהם כדי שת"ג (ד). וכ"ש בנ"ד באדם המטורף במצולות מים וטרח להנצל ולא יכול לחתור אל היבשה, ונתחזקו דבריו ביתר שאת, ויתד היא שלא תמוט.

צדדי היתר להנשא לכתחילה ע"י הכרת המת

אף דקרחת מחמת שחין שכיה, מ"מ ערך כמות הקריחה, אף דבדאי ליכא צמצום מקום ממש, מ"מ בצירוף מקומו וכמותו אפשר שיהיה ס"י אמצעי לה). וגם דאיכא צירוף ס"י חסרון השינים (ו). ויש להביא ראיה דאפילו סימנים שאינם אמצעיים מצטרפים להיות ס"י מובהק, ונקוט מיהא פלגא דשני הסימנים שבנ"ד יחשבו לס"י אמצעי אחד (ז). מצורף לזה הנפילה למים, דנצטרך לחוש שנטבע גם איש אחר שחסרו לו שיניים, וגם לו קרחת בראשו, וזה ניצול והלך לו, ועכ"פ לא גרע מס"י אמצעי. עוד יש לנו צירוף דעת ר"ת שבסעיף כ"ה דאם כל גופו שלם יכולים להכירו ע"י טבע של הגוף, אפילו אין שם פדחת החוטם, ומדבריו בספר הישר מבואר דמהני בטבע לחוד, גם בלא סימנים (ח). ואף שלא הכירוהו עד שהפכוהו, אין זו ריעותא, ד"ל דכיון שמלפני הרגילות לראותו עם תואר פניו, לכן כשנשחת לא ניבר כל כך, אבל מאחוריו שלא נשתנה שם הטבע, שפיר הכירוהו (ט). והגם דבשו"ע כתב שחלקו עליו האחרונים, לא נדחו דבריו לגמרי, ויועיל לשאר סניפין (י). וכבר נודע מה שכתבו האחרונים דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה (יא), ובפרט במילי דמצוה (יב), וכבר כתב הש"ך שנראה לו עיקר שלא לחוש כלל לשאלה, אלא שמ"מ הניח בצ"ע (יג). ולכן כשיש לו דין משאל"ס י"ל דבדרבנן לא חיישינן לשאלה (יד). ובלא"ה הרי כתב הרמ"א בסעיף ל"ב דבראוהו נטבע בבגדים אלו, לא חיישינן לשאלה, אלא שהאחרונים כתבו להחמיר [כשלא נמצא מיד אחר הטביעה], וכבר הארכנו בתשובה הדין הרמ"א הוא דין אמת (טו). ובכתב"ג לא חיישינן לשאלה אפילו בלא שהה כדי שת"ג (טז). עוד יש להוסיף להתירא, ד"ל דלא חיישינן לשאלה אלא כשהוכרו הבגדים בסימן, אבל כשהוכרו בטבע כבנ"ד לא חיישינן לשאלה (טז). עוד י"ל עפ"י סברת החכם צבי דהיכא דאיכא גם ס"א בגופו, הוי שאלה דיחיד ולא חיישינן (טז).

רק ע"א. וזרי כבר נתבאר דכשלא ראה הטביעה אע"ג דידע מהטביעה, לא חיישינן לבדדמי, ואפילו בראה הטביעה נראה דרק בהכרת גוף שייך למיחש בדדמי, אבל בהכרת בגדים לא (ג). ובפרט בנ"ד דאיכא ב' עדים, ובב' עדים הא לא חיישינן לבדדמי, ובראוהו שנטבע בבגדים אלו הרי כתב הרמ"א בסעיף ל"ב דלא חיישינן לשאלה, ואף דהח"מ פסק ע"ז [היכא שלא נמצא מיד אחר הטביעה], מ"מ צדקו דברי הרמ"א דבנטבע בבגדים אלו לא חיישינן לשאלה (כד). ובפרט שכבר הארכנו בתשובה דרוב הפוסקים לא חיישי כלל לשאלה (כו), ומצורף לזה שערות הלבנות שהיו בראשו, וגם הקרחת שבראשו שאינה מחמת זקנה, כי צעיר לימים היה, רק מחמת שחין שהיה לו, והוי כמו ס"א כו). וגם חיתוך תספורת השער, אם הוא

הגידון

איש אחד יצא מביתו בלילה על דעת לעבור את הנהר עם עוד אנשים ולחזור מיד לביתו, ונפל מתוך הסירה אל המים, ופסק כמה פעמים וניסה לשחות לעבר היבשה ולא יכול, ושמעו קולו שצעק „אוי איך בין פארביי ראטעווע", [היינו: אני אבוד, הצילני], ושהו עליו זמן מה ולא נראה. אחר זמן מצאו גוף מת במים, ותואר פניו נשחת ולא תוכר, וכשהפכוהו הכירוהו בטבע דגופו שהוא הנטבע, גם היה בו סימן חסרון שיניים, וקרחת בראשו שנשאר מחמת שחין שהיה לו פעם, כן הכירו כל בגדיו שנטבע בהם, ובתוכם גם הטלית קטן.

צדדי הספק בטביעה

לא נזכר כמה זמן שהו עליו, וא"כ יש עליה עדיין איסור דאורייתא. ועוד שזה היה בלילה, ואם לא היה אז אור הלבנה, אפשר שעלה מהצד ולא ראוהו.

צדדי הספק בהכרת המת

לא הוכר כלל בפניו, והסימנים אינם ס"י, ובבגדים הא איכא חשש שאלה.

צדדי היתר להוציא מאיסור ע"י הטביעה

בתשובה אחרת הארכנו דכל שטבע ולא עלה מיד, אף בלא שהה כדי שת"ג, הרי הוא בדין משאל"ס שאינו אלא דרבנן, ודעת הרמב"ם נראה דכל שהועד עליו שנטבע ומוחזק אצלנו בחזקת שמת ואבד זכרו, אף שלא שהו עליו, הרי הוא בדין משאל"ס שאם נשאת לא תצא, והגם שאין דעתנו מוכרעת נגד הרשב"א והרמ"א שכתבו דבלא שהה תצא, עכ"פ יש לנו אילן גדול לתלות בו, ויועיל לצירוף סניפים אחרים (ז). עוד נראה לעשות סניף ממה שראינו שהתיאש מלהנצל, וכמו שאמר „אני אבוד, הצילני", ש"ל דלב יודע מרת נפשו שאם לא ינצל ע"י אחרים יטבע לא). ועוד שכבר כתב הנוהע ביהודה דמי שהלך על דעת לחזור מיד ולא תור, אתרע חזקת א"א טובא, ומילי דסברא נינהו, ויש להביא סמוכין לדבריו, ועכ"פ בנ"ד שראינו שנטבע ולא יכול להציל עצמו, ובדאי לא נאמר שיצא מהמים והלך למרחוק, אם לא שהמים הובילוהו למקום רחוק ושם יצא, וזה ודאי חששא רחוקה מאוד, ולא נפיק מדין משאל"ס (זב). עוד נראה דהחשש במשאל"ס הוא ששט למרחוק, וא"כ בנ"ד שראו שירד להציל נפשו ונלאה ונטבע במצולה מכ"ש שאינו יכול לשוט למרחוק, ואפילו

קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ה. (לו) ס"ק קצ"ד אות י"ד. (לח) ס"ק ר"ז אות א'. (לט) ס"ק ר"ז אות ט'. (מ) ס"ק ר"ה אות ה'. (מא) ס"ק קפ"ז אות מ"ז. (מב) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה. (מג) ס"ק קפ"ז אות ד'. (מד) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (מה) ס"ק רע"ב אות ג'. (מו) ס"ק רע"א אות א'. (מז) ס"ק קפ"ז אות י"ד. (מח) ס"ק קפ"ז אות צ"א.

(כג) ס"ק רל"ז אות ל"א. (כד) ס"ק רע"ב אות ג'. (כה) ס"ק קפ"ז אות א' וד'. (כו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ט. (כז) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קנ"ג. (כח) ס"ק ק"ז אות י'. (כט) ס"ק רע"ב אות א'. (ל) ס"ק רפ"ט אות ה'. (לא) ס"ק רע"ב אות כ"ג. (לב) ס"ק רע"ב אות ל"ב. (לג) ס"ק רע"ב אות כ"ב. (לד) ס"ק ש"ג אות א'. (לה) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ט. (לו) ס"ק

שו"ת משיבת נפש (הראשון) סי' ל"ה

ליל צלול ואור כוכבים נ), ומה גם שאמרו שנטבעו עד מות, דזה מורה שטרחו ויגעו למצוא אותם ואינם. ועוד דמדברי הרמב"ם נראה דבנטבע במשאל"ס ואבד זכרו, יצאה האשה מאיסות אף בלא שהה נא).

צדדי היתר להנשא לכתחילה

מי שיצא מביתו על דעת לחזור, ולא תור ונאבד זכרו, יש לצדד דעכ"פ לא גרע מחזקת שליח עושה שליחותו, ויש לסמוך ע"ז במשאל"ס דרבנן, והרי דעת הר"א מורדון דבאבד זכרו מותרת לכתחילה, ודבריו כראי מוצקים, דבמשאל"ס יש להתיר ע"י אומדנות, וא"כ בנ"ד שהעידו שנטבעו ומתו, דעכ"פ לא נפיק מדין משאל"ס, בהצטרף הסברא הנ"ל שיצאו על דעת לבוא מיד בחזרה, ולא באו ואבד זכרם, יש לצדד להתיר נב). עוד נראה לדון דהנהר הזה שבנ"ד, שארכו רק מהלך פרסה, יש לדמותו לאגמא דסמקא דאנסיב רב שילא מטעם דהוי כמים שיש להם סוף, אלא שטעה בזה כיון שהיו שם גלים, אבל בנ"ד שבנהר הזה ליכא גלים, י"ל שפיר שיש לו דין משיל"ס, וכיון דאיסור' בלא"ה ליכא, א"כ אפילו לא יהא אלא ספק משיל"ס, נדון לקולא נב).

ובאשת הנטבע שנראה בחלום יש לצרף עוד, דאף דאמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, מ"מ בחלום מופלא כזה, שנתן עצה הוגנת איך למצוא, ונתן כמה סימנים ואותות*, נראה ודאי שמראה אמיתי הוא, גם אין לומר שמהרהורי לבה ראתה בן, שזה דבר שלא עלה על דעתה כלל, וגם אין לחוש שהיה ע"י שה, דהרי הוכיח שם שמים, וגמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה, ואף שאמר "גא-ט" בלשון לעז, מ"מ מקרי שם שמים לבטלה, ועכ"פ במשאל"ס שאין כאן חשש דאורייתא, יש לסמוך על חלום כזה נד). ואף שהמעידה היא חמותה, שהיא מחמש נשים שאינן מעידות לה, מ"מ במשאל"ס אף אלו נאמנות, דכיון שבלא"ה אם נשאת לא תצא, לא מצי לקלקלה נח), ומה גם שהענין מצד עצמו מאומת שלא בדתה הדברים מלבה, ועוד דאיכא גם אשה אחרת שנראה לה כן בחלום, אלא שאינו מבורר כל כך בפרטים, גם יש לצרף לסניף הכרת הקרס ממלבושיו, דכבר כתבתי בתשובה דבנטבע בבגדים אלו, אין לחוש לשאלה אף כשלא נמצא מיד נ), ואם ניכר הקרס בטבע, ודאי אין להחמיר לחוש לשאלה נ), ואפילו בסתמא, כיון שאין רגילים לילך שם בקרסים כאלו, אפשר דהוי ס"א נב), ואין לחוש שהנטבע שט למרחוק והקרס נשאר כאן, דכיון שנמצא הקרס במקום שנמצא אחד הנטבעים, ובאותו מקום הרגישו הדייגים שאחד ירד למצולה, ניכרים הדברים שהקרס הוא מהאדם שנפל במצולה, ויש לצרפו ג"כ לסניף.

שו"ת משיבת נפש (השני **) סי' צ"ב

צדדי היתר

סי' הצפורן המשונה חשיב עכ"פ סי' בינוני ט), וא"כ אם היה כאן סי"מ או טב"ע בבגדים, באנו למחלוקת המהר"ל מפראג עם הב"ש, אי מהני סי"א בגוף וטב"ע או סי"מ בבגדים ט), וי"ל דדברי מהר"ל דמהני, אך לא מטעמיה, אלא מטעם דחשש שאלה אינו אלא חשש דרבנן טא), ובאיסור דרבנן מהני גם סי' שאינו מובהק טב), עוד יש להמציא תקנה אחת לתקנת עגונות, וגדולה היא אצלי דלפי מה שכתבו רש"י ותוס' והרא"ש בפירוש עובדא דיצחק ריש גלותא, י"ל דאם ידוע שהבעל הלך בדרך הזה ככנ"ד, יש לסמוך גם על

הנידון

שלושה אנשים נכנסו בלילה לספינה קטנה על דעת לעבור הנהר ולחזור מיד לבתיהם, ולא חזרו, וגוים אמרו במסל"ת שג' אנשים אלו נטבעו למות, ושאינם עוד בעולם, כי שמעו קולם כשביקשו עזרה, ורצו להצילם ולא יכלו, ונמצאה ספינתם שבירה והפוכה, וכן מצאו הפצים שהיו אצלם בספינה, והעידו דייגים שבשעה שעסקו במלאכתם הרגישו שהמצודה כבדה מאוד, ונענעו את המצודה כדי להשליך את הכובד, והרגישו שמשחו נפל מתוכה, ועלו אבעבועות במים, ואח"כ מצאו במצודה אחד מהנטבעים, עוד העידו כמה אנשים ששנה ומחצה אחר הטביעה ראו תחת הקרת גופות אנשים, וכאשר רצו להוציאם נתמסמסו והיו למים, והנהר הזה ארכו בערך פרסה, ורחבו נראה משפתו אל שפתו, ולא נחסר שום איש מאותה הסביבה, לא מהיהודים ולא מהגוים, ואמו של אחד מהנטבעים, האחרים העידה, שבנה בא אליה בחלום בלילה השני אחר הטביעה, ואמר לה שהוא מונח במים בבור מתחת לאבן, ואמר כמה סימנים בתיאור המקום שהוא מונח שם, ושיחפשוהו בברזלים עקומים אולי יוכלו להגיע אל מתחת לאבן, וטענה אליו: הלא כל זה אינו אלא חלום, והשיב: איך תאמרי כך, הלא אני אומר לך המקום בדיוק, כן סיפרה אשה אחרת שהנטבע הנ"ל נראה לה בחלום, ואמר שהם בבור מתחת לאבן ומכוסים כבר בחול, ושכודאי לא ימצאום, אבער ביי גא-ט אינו אלץ מעגליך" [אבל אצל ה' הכל אפשרי], ואח"כ חפשו במים במקום שהוא בברזלים עקומים, והוא המקום שהרגישו שם הדייגים בנפילת אדם מתוך המצודה, והעלו קרס צהוב ממלבושיו, והוכר שהוא שלו, כי באותו העיר לא הלך אדם אחר בקרסים כאלו.

צדדי הספק

דליכא אלא עדות טביעה, והגוים לא אמרו אפילו ששהו כדי שת"נ, וא"כ עדיין אסורה מדאורייתא, ועוד שהטביעה היתה בליל כ"א לחודש שאו אין הלבנה מאירה, ואי אפשר להם לראות אם לא יצאו מהמים.

צדדי היתר להוציא מאיסות

הכסף משנה כתב לפי הרמב"ם דבאומר טבע במים ומת, משמע שהוא יודע שמת, והיינו לפחות ע"י ששהו כדי שת"נ, וא"כ כ"ש בנ"ד שאמרו הגוים שנטבעו למות, שהוא לשון ברור יותר שמתו, וכן מה שאמרו שאינם עוד בעולם, ועכ"פ נ"ד דין משאל"ס הוא חט), ובאומר טבע ומת לא מצינו הפרש בין אם היה בלילה או לא, ובכל אופן לא נפיק מדין משאל"ס, ועוד דכיון שהלכו לעבור הנהר מסתמא היה

הנידון

איש אחד נסע מביתו למקום ידוע, ולא הגיע שמה, ולא נודע מה היה לו. אח"כ נמצא גוף מת ביער שבאותו הדרך, וכעבור כמה ימים ראוהו עדים, והוכר בסימן שבאצבע הקטנה שביד שמאל היתה הצפורן משונה, הנקרא "באבע באגיל", וכן היו איזה סימנים בכל בגד מבגדיו.

צדדי הספק

שלא הוכר בפניו כלל, ובס"י יש להסתפק אי הוי סי' מובהק, ובבגדים הא איכא חשש שאלה, אף שלא הוכרו בס"מ או בטבע.

רע"ב אית ב', (נ) ס"ק ספ"ז אית י"ד, (נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד.
(נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד, (נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד, (נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד.
(נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד, (נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד, (נח) ס"ק ספ"ז אית י"ח וק"ד.

(מח) ס"ק רע"ה אית ב', (נ) ס"ק רפ"ט אית ב', (נח) ס"ק רפ"ט אית ב',
(נח) ס"ק רפ"ט אית ב', (נח) ס"ק רפ"ט אית ב', (נח) ס"ק רפ"ט אית ב',
(נח) ס"ק רפ"ט אית ב', (נח) ס"ק רפ"ט אית ב', (נח) ס"ק רפ"ט אית ב'.

ובנ"ד דאיכא סי' מנין הבגדים, בצירוף שנמצא בדרך שהלך בעלה, הוי כסי"מ.

תשובה ניספת משו"ת משיבת נפש (הראשון) סי' ל"ג, אחרי שו"ת אגודת אוזב סי' י"ח.

סי' שאינו מובהק (ט), ואף לפי הרמב"ן והרשב"א והתנחומ"י שפירשו הסוגיא הנ"ל באופן אחר, ולדבריהם אין ראיה דבכה"ג מהני סי"א, אולם לדידם מוכח דלא חיישינן לשאלת (ט), וא"כ כשנמצא באותו דרך, ויש בו סי' שאינו מובהק, ויש גם סי"מ בבגדים, מהני ממנ"פ.

שו"ת מים חיים (לרח"כ רפפורט) סי' י"ז

בעינן שיהיה הראשון מסל"ת, הנה גם בנ"ד מתוך הלשון שאמר העד השני שהראשון סיפר "בתוך הדברים" משמע שסיפר במסל"ת, ובדאי דלא גרע יהודי כשר מסל"ת מגוי מסל"ת (ט). רק מחמת חומר איסור א"א לא תקענו עצמנו להתיר מהנך ב' טעמים האחרונים לחוד, אבל בצירוף גם ההיתר הנ"ל של ב' עדים שהוא עפ"י דעת רוב הפוסקים החולקים על הרי"ף, יש להתיר אותה בלי שום חשש כלל וכלל.

תשובת הבית אפרים סי' ל"ד על הנידון הנ"ל

והוסיף צדדי היתר

דאפילו לדעת הסוברים דבמלחמה בעולם ואמר העד מת סתם הוי כאומר מת במלחמה, יש להתיר בנ"ד דהמספר אמר שהאיש "אין גישטארבן אצל חיל הצבא", דגלוי לכל כי לשון "גישטארבן" אין אומרים אותו על מי שנהרג, רק על מי שמת על מטתו, ומה שאמר "אצל חיל הצבא", מראה מקום הוא באיזה מקום היתה מיתתו, וכו"ע מודו בזה דהוי כאילו אמר בפירוש שמת על מטתו (ט), ועוד נראה דבנ"ד יש לצדד להתיר מחמת שהאיש התעסק במלאכת הרקמה בצבא, אשר ידוע שהעוסקים במלאכה זו נוסעים באחרונה במקום שאינם בסכנת מות, וכיון שהמספר אמר שמת אצל חיל הצבא ולא אמר שמת בחיל הצבא, ע"כ כוונתו שמת במקומו סמוך למערכת, ובדאי דעל מיתה טבעית קאמר (עב).

שו"ת מים חיים (לרח"כ רפפורט) סי' כ"א

צדדי היתר

א. עפ"י הכרת האשה בפרצוף פניו, הא דחיישינן במפולת דאמרה בדדמי, משמע דוקא כשאמרה האשה שהיתה בשעה שנפלה עליו המפולת, אבל בנ"ד שלא היתה בשעת השריפה והמפולת ואינה יודעת אם נפלה עליו מפולת כלל, ורק כשהוציאו אותו מהמפולת הכירתו, לא חיישינן כלל דאמרה בדדמי, וכיון שאמרה שהכירתו בבירור, לכו"ע לא חיישינן לבדדמי (עג), ואף שכמה אנשים אמרו שלא יכלו להכירו בפנים כי היה נשחת, אך הרי האשה בעצמה השיבה תשובה ניצחת, דמתמת שראתה אותו לפני שראוהו האנשים ועדיין היה פרצופו שלם הכירתו, ואח"כ נשחת, והרי בדבריה אמרו עוד אנשים, ובאמנים בזה (עד).

ב. עפ"י הכרת הבגדים ומה שידענו שבעלה היה במקום המפולת, יש צד לתקל אפילו בלא הכרת הגוף ע"י האשה, עפ"י דברי המבי"ט דכשנמצא הרג בדרך שהלך בעל האשה ולא חזר, יצאה אשתו מאיסור תורה, דרובו למיתה (עו), וא"כ בנ"ד שע"א ראה את בעל האשה סמוך למקום שנמצאו ההרגונים, והרי ידוע דכל אנשי העיר הניצולים הגיעו מיד למחוז שלא נפגע, ומאותם שנאבדו לא נשמע יותר, א"כ בדאי אנו תולים שהאנשים שנאבדו מתו, וכיון שהאשה יצאה מאיסור תורה, תו לא חיישינן לשאלה (עו), גם כיון שהעד ראהו בשעת השריפה, לזמן מועט כזה לא חיישינן לשאלה (עו), ויש סוברים דסימנים אמצעיים מצטרפים למיחשב

הנידון

איש אחד היה בצבא המלחמה ועבד שם במלאכת הרקמה, וזה מוזמן שלא נשמע ממנו, לאחר זמן העיד ע"א כי שמע מיהודי אחד מספר בתוך הדברים כי האיש הנזכר — שהיה חברו למלאכתו בצבא — איז גישטארבן אצל הארמייע (מת אצל חיל הצבא), וכן העיד אחיו של האיש ששמע מאיש אחר שהגיד ככל הדברים הנ"ל.

צדדי הספק

במיתה: לא נאמר שקברו אותו, ובמלחמה יש לחוש לבדדמי.

צדדי היתר

מאחר ששנים העידו מפי שני עדים כשרים דבעלה מת, א"כ לפי דעת רוב הפוסקים בשני עדים לא חיישינן לבדדמי ולא בעינן קברתיו (סו), ואף ששני העדים לא העידו בעצמם לפנינו, ג"כ מהני לדעתם (טו).

אך מאחר שהרבה מן האחרונים חששו לדעת הרי"ף דגם בשני עדים חיישינן לבדדמי, וגם יש קצת חשש בעדות אחי הנעדר שהוא יבמה של האשה [והוא מהזכרים הדומים לחמש נשים], אף שיש לו בנים מאשה אחרת (טו), לכן מצאתי היתר עפ"י הגדת העד הראשון לבד, והוא: דעד אחד במלחמה שאמר מת סתם לא הוי כפירוש מת במלחמה, אלא כמת על מטתו בלא מלחמה, וכן הוא בנ"ד (סו), ועוד דבנ"ד דהוי עד מפי עד, לדעת י"א מהני גם בלא קברתיו (טו), ואף דלדידהו

הנידון

בעיר אחת פרצה שריפה אשר פגעה בכתים רבים שבעיר, ובית אחד נהרס ומספר אנשים נקברו תחת הריסותיו, למחרת היום לאחר ששקעה האש הוציאו מן המפולת כמה גופים מתים, ואחד מהם הכירה אשה אחת בפרצוף פניו כי הוא בעלה בלי שום ספק, כן הכירה האשה את כתנתו בסימן סרט אדום שנתפר במקום מצומצם, כן הכירו אנשים את מעילו של האיש עפ"י סוג התפירה ובמספר הכפתורים, וכן הכירו את הטלית קטן שלו בטב"ע, אנשים אלו אמרו שבפרצוף פניו לא יכלו להכירו כי כבר נשחתו, אשת המת שנשאלה איך יכלה היא להכירו, השיבה כי היא ראתה אותו לפני שאר האנשים כשעדיין היו פניו שלמים, וכל מה שהיה מונח יותר נתקלקלו פניו יותר, וכן אמרו גם שאר האנשים שכל מה שהיה מונח יותר נשחתה צורתו יותר, אחד מהעדים הנ"ל סיפר כי בשעת השריפה הלך יחד עם בעל האשה לשם, ובעלה היה לבוש באותו המעיל שהכירוהו אח"כ ע"י הסימנים הנ"ל, וניגשו ליד הבית שנתמוטט אח"כ, ושם נפרדו ומאו לא ראוהו יותר.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; א. אם בנ"ד נאמנת האשה על הכרת פני בעלה, דבמפולת חיישינן דאמרה בדדמי, ב. לדברי האנשים לא הוכר בפניו, ואיך הכירתו האשה, בבגדים; יש חשש שאלה וכמה מהבגדים הוכרו רק ע"י סימנים אמצעיים.

שצ"א אות ט', (עו) ס"ק שע"ט אות ג', (עד) ס"ק קפ"ד אות ח', (עה) ס"ק קנ"א אות ט"ו, (עו) ס"ק קפ"ז אות ט"ו, (עו) ס"ק קפ"ז

(סג) ס"ק ק"ב אות ק"י (סו) ס"ק קפ"ז אות א', (סה) ס"ק שצ"ה אות ב', (סז) ס"ק שצ"ה אות י"ח, (סז) ס"ק מ"ב אות ה', (סח) ס"ק שצ"א אות א', (טט) ס"ק רע"ח אות א', (ע) סעיף קטן רע"ה אות ג', (עב) ס"ק

הם שנספח בכה"ג לא חיישינן לבדדמי, גם דב"ד שנמצא תוך ג' ימים לא חיישינן לבדדמי דהכרה רק לדעה יחידית, ונראה מדברי האחרונים שלא חששו לה, ולא חיישינן גם דשמא שמעה שבעלה היה בבית שנפל (19). ואפילו תימא דיש לחוש שמעה שבעלה היה שם בבית, ולחוש גם לדברי האומר דחיישינן לבדדמי דהכרה, מ"מ בנ"ד מותרת האשה, דתא אפילו למאן דתייש לבדדמי דהכרה, מ"מ בצירוף סימנים אמצעיים מהני, וא"כ בנ"ד שהכירו הטלית קטן בטב"ע והכתונת בסי"מ, וכל בגדיו לא מושלי אינשי (20), ונראה דכל בגדיו לאו דוקא, אלא כל שיתבייש לילך בשוק בלעדס (21), ובפרט דהא ראוהו בנגדים אלו זמן מועט קודם השריפה (22), וגם דבט"ק לא חיישינן לשאלה (23), ואפילו למאן דחייש לשאלה גם בכלים דלא מושלי, עכ"פ חשיב בסי"א דמהני בצירוף ההכרה, ואין לחוש לבדדמי על הכרת הבגדים (24).

גם כי י"ל דודאי ליכא למיחש לאיש ממקום אחר שבא אל הבית, דאית לן למימר כאן נמצא כאן היה, ואם ידוע שהנעדרים מתוך אנשי העיר אין אחד מהם דומה בפרצופו לזה הנמצא, ואפילו אם ימצא אחד מהם שדומה, מ"מ אם נחוש שהשאל דוקא לו את בגדיו, הו"ל שאלה דיחיד דלא חיישינן ליה (25).

שו"ת מים חיים (לר"כ רמפורט) סי' כ"ב

עדות חמותה בסימנים של בנה עפ"י ג' אופנים: א. אם נקטינן דסימנים דאורייתא, סגי אפילו ברמאי ודאי כשאומר סי"מ, ב. אפילו אם סימנים דרבנן ולא מהני בודאי רמאי אפילו כשאומר סי"מ, מ"מ לשיטת הראב"ד שהובא במשנה למלך דבעדות חמש נשים מספקינן דלמא אמת קאמרה, והוי ספק א"א, ולפי"ז לא חשיבי כודאי רמאי, ובספק רמאי מהני כשאומר סי"מ, ג. אפילו לדעת הרמב"ם שחולק ע"ה, וס"ל דבעדות חמש נשים נשארה האשה אשת איש ודאית, מ"מ בנ"ד דהחמות היא גם דודתה של העגונה, י"ל דבכה"ג לא מקלקלה, ועכ"פ לא נחשבה כודאי רמאי, ושוב סגי בסי"מ ביותר, ושלשה ספקות בספק פלוגתא מהני לכו"ע להתיר גם נגד חוקת איסור, עוד יש לצדד להקל דכיון שהאשה אינה יודעת כלל מסימני בעלה, ויתכן שאפילו תראה אותו לא היתה מכירתו, א"כ גם אם יבוא בעלה לא תוכל חמותה לקלקלה רק ע"י עדים שיעידו שזה בעלה, בכה"ג י"ל דמהימני גם חמש נשים (26), בזהות: בסימני גופו; כל אחד משני הסימנים נראה דהוי סי"א (צ), וע"י צירוף שניהם נעשה סי"מ (צא), ב. עפ"י הכתובה שנמצאה במוזודה, בצירוף סימני הגוף, בכתובה כתיב שמו ושם אביו, ולדעת הרא"ש מהני בשמו ושם אביו גם בלי שם עירו (צב), אלא שיש כאן חשש שאלה, אך בנ"ד יש להתיר ממנ"פ, דאי סימנים דאורייתא, מהני בחמש נשים עדות בסי"מ, ומהני עדות חמותה (כנ"ל), ואי סימנים דרבנן, הא לא חיישינן לשאלה כמש"כ מהר"ל מפראג (צג), וחזי מזה בחשש שאלה גופיה מסיק הש"ך דצ"ע אם חיישינן, וכתב עוד דדלוסקמא אפשר דחשיב כלי דלא מושלי (27), ובבית מאיר כתב דהנוטה להקל בשעת הדחק בחשש שאלה, לא הפסיד, ואין לך שעת הדחק גדול מזה (28), ואפילו למה שפסק הרמ"א בסעיף י"ח דלא סגי בשמו ושם אביו רק כשיש עוד אומדנות והוכחות, בנ"ד הגדת חמותה על הסימנים ודאי דלא גרע מאומדנות והוכחות.

כסי"מ, וא"כ בג"ד ע"י חיבור הסימנים שבבגדים נחשבו כסי"מ, וכבר הביא הב"ש דבפלוגתא דהפוסקים בזה אולינן לקולא (29), ובפרט שלדברי המבי"ט הנ"ל כבר אולא איסור דאורייתא, ובדרבנן בודאי דאולינן לקולא (30).

תשובת הבית אפרים סי' לאג על הגידון הנ"ל

ודעה צד והיתר השני של המים חיים

דמה שהקיל עפ"י דברי המבי"ט דכשנמצא בדרך שהלך בעל האשה יצאה מאיסור תורה, באמת צ"ע לסמוך ע"ה (31), מכ"ש בנ"ד שידענו שהיה בתוך ההפיכה, שיש לחוש דילמא אתלי ביה נורא ואתי ביה מומא ומחמת כסופא ערק, ואף המבי"ט לא כתבו אלא היכא דלא שכיחי אינשי (32), גם נ"ד אין דומה למבי"ט, דהתם כיון שהחזיק בדרך תלינן ביה, משא"כ בנ"ד דמאין רגלים לומר שזה בא אל הבית שנפל.

צדדי ההיתר

יפה כתב הרב מים חיים דבנ"ד שלא ידעה האשה אם נפלה עליו מפולת כלל, אין לחוש לבדדמי (33), ואף דהיכא דנדרסה העיר הו"ל כאילו ידעה על בעלה, מ"מ בנ"ד שרוב בני העיר נמלטו ורק מעט

הגידון

בעל אשה אחת נסע מביתו זמן מועט אחר חתונתם, ומאז לא נשמע ממנו. לאחר זמן נמצאה גופת מת אחד סמוך לעיר מסוימת, וקצת רחוק מהגופה נמצאה מזוודה ובתוכה כמה חבילות ציצית וזוגות תפילין, ושטר כתובה שכתוב בה שמו ושם אביו של הנעדר, ושם אשה אחרת, אך העגונה אמרה שלבעלה היתה אשה אחרת לפני שנשא אותה, ונתגרש ממנה, אנשי העיר הסמוכה הכירו כי המזוודה היא של איש זה הנמצא מת, כי בעודו בחיים ראוהו וזלך עם מזוודה זו מבית לבית ומוכר ציצית ותפילין, כן אמרה חמותה של האשה — שהיא גם דודתה — סימנים שבגוף בנה, וכדבריה נמצאו על גופת האיש המת, והם: רושם של חתך עמוק בבשר על גבי המצח סמוך לעינים, ובאצבע הסמוך לאגודל שביד ימין היתה לו צפורן כפולת, האשה עצמה אמרה שאינה זוכרת שום סימן שהיה לבעלה, מחמת שדר עמה רק זמן מועט, בערך ששה שבועות, וגם באותם ששה שבועות לא היה אתה בקביעות במקום אחד, והיתה או ילדה בת ט"ו שנה, ומאז כבר עברו שבע שנים.

צדדי הספק

בעדות: חמותה של האשה שאמרה הסימנים היא מחמש נשים שאינן נאמנות מחמת דחשדות שמשקרות, ובחשש רמאות לא מהני אפילו כשאמרה סי' מובהק, בזהות: בסימני הגוף; הסימנים אינם מובהקים, בכלים: א. בכתובה אינו מופיע שם עירו של האיש, ב. אף שהכירו שהמזוודה היתה ביד זה שנמצא מת, מ"מ יש לחוש שבעל האשה השאיל את מזוודתו לאחר, והשאיר בתוכה את הכתובה.

צדדי ההיתר

א. עפ"י הגדת חמותה, והספיקות שנסתפקנו יש לפשוט כדלהלן: בעדות: בג"ד דיש כאן סי"מ [כמו שיתבאר להלן], יש לסמוך על

קפ"ז אות ז"א. (פס) ס"ק מ"ה אות א'. (צ) ס"ק קצ"ח אות א' וס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ה. (צא) ס"ק קצ"ד אות ד'. (צב) ס"ק ק"ג אות ד' וז'. (צג) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. (צד) ס"ק קפ"ז לוח כל"מ אות מ'. (צה) ס"ק קפ"ז אות ד'.

אות כ'. (עח) ס"ק קצ"ד אות ט"ז. (עט) ס"ק קצ"ד אות י"א. (פ) ס"ק קנ"א אות ט"ז. (פא) ס"ק קנ"א אות כ'. (פב) ס"ק קפ"ז אות ט"ז. (פג) ס"ק שע"ח אות ד'. (פד) ס"ק קפ"ז אות ו'. (פה) ס"ק קפ"ז אות נ"ה. (פז) ס"ק קפ"ז אות כ"ה. (פח) ס"ק קפ"ז לוח כל"מ אות כ"ה. (פז) ס"ק רל"ז אות ל"א.

ש"ת בגדי כהונה סי' י"א

שיש לו חוטם רחבה כמוהו, ושערות מסולסלות בתוך סיכות, ויש לו סוס כמו הוא, וגם רגיל בשכרות, ובפרט בהצטרפות מה שנמצאה אצלו הסחורה שלו, וגם התפילין וכתבים שונים שלו, וגם חשבון וחנות שבביתו, וזה ודאי אין אדם משאיל, דאין אדם מראה עשרו לאחרים, כודאי יש לסמוך על כל זה.

תשו' המחבר שם בסי' י"ב על הגידון הנ"ל

ונסתפק עוד

דשמא נמצאו החפצים רק סמוך לו ולא עליו [דהרי לא ראינו את המת בבגדיו אלא שהשלטונות מסרו תחפצים], וא"כ אין מהם ראיה שהוא זה.

צדדי ההיתר

אין לחוש שלא היו עליו דהא נפילה לא שכיחא, ואף אם באיסור חיישינן לנפילה, מ"מ בנ"ד הוי חששא רחוקה, דכיון שהשלטונות התווירו תחפצים כודאי היו עליו, וגם אין לחוש שהחותם והכיס נאבדו ממנו, ובגדיו השאיל לאחר, ואותו האחר נפל ומת סמוך למקום שזה אבד שם חותמו, דחששות רחוקים הם ג'. ויש להוסיף עוד טעם בהיתר לפי הכרת החותם, דגם להב"י לפי הב"ש דחייש בזה לשאלה, מ"מ גראה דטעם הב"י הוא דמלבד חשש שאלה איבא עוד חשש דלמא איש אחר יש לו כלי כוונ בדיוק, ובהצטרפות שתי החששות לא מהני, אבל בנ"ד ששמו חקוק על החותם, ואין דרך לעשות חותם בשם של אחרים, ובפרט שתקק עליו סוס ושני דגים כמו זה, זה הוא חשש רחוק מאוד, ונשאר רק חשש שאלה לבד, ולא חיישינן ליה גם להב"י ד).

אך כל זה הוא בתנאי שיתברר שלא היה משתכר כשכרותו של לוט, דאם היה מתרמי אצלו לפעמים שכרות כזו, אין לסמוך על הכרת הבלים, דאצלו שייך חשש שאלה אבידה נתינה והשלכה מרצון, ואין היתר אלא מטעם דצירוף כמה סימנים גרועים הוי בסי"א, ושם הוי כנפילה דיחיד, וע"ז לבד אין דעתי לתתירה.

אך אעפ"כ דעתי נוטה להמתין מיום שהיה רגיל לבא לביתו מהדרך הנה עד כלות י"ב חודש, ואם לא ישמע ממנו כלום דעתי להסכים להתירה ה).

תשובת התפארת צבי תק"ע סי' ח' על הגידון הנ"ל

והעיר דהרי בגב"ע מבואר שנמצא ערום*, וא"כ תחפצים נמצאו רק סמוך לו.

צדדי ההיתר

אף שלא נמצאו רק סמוך לו, מ"מ יש לנו לילול בתר קורבא דמוכח דתם ממת זה וי, ויש לצרף דעת הסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה ז), ובמקום עיגון שכפי תראה לא יתקו עוד עדים המועילים יותר, הנני מסכים להתירה.

הגידון

איש אחד היה דרכו לנסוע למדינה אחרת למכור שם סחורה, ובפעם האחרונה שיצא מביתו כתב מהדרך לאשתו סוס שקנה לרכוב עליו לנסוע למדינה ההיא לדרכו, ואחר זמן נתקבל מכתב מהשלטונות שבמדינה ההיא בו הם כותבים שהאיש הנ"ל מת, והפאס שלו נשלח אל השופט בעיר מושבו בכדי שיראה אמיתות הדבר, וכל בגדיו נמצאים אצלו עד שיבואו הירששים לקבלם, ושהמת נבזק ע"י רופאים וקבעו שהיה שיכור ועי"ז נפל מהסוס ומחמת שכרותו מת מיד. ונסעו בני משפחתו למקום ההוא, ומצאו שם כל בגדיו והתפילין והכיס של מעות והטבעת, וגם חותם של כסף וחקוק עליו שמו וצורת סוס ושני דגים, והוכרו כולם בטב"ע ובסימנים, גם נמצאה שם הסחורה שהיה דרכו לישא וליתן בה, וכן תיק מכתבים עם כתבים שונים שלו, וגם חשבון כל הסחורה שבחנות שבביתו, והובא כתב מהאנשים שעסקו בקבורתו, וכתוב שם שמצאוהו מונח על הארץ עטוף בסדין, והיה לבוש רק בכתונת בה היה רקום ב' אותיות שהם ראשי תיבות של שמו ושם אשתו, והיתה לו חוטם רחבה מאוד, ופנים עבות, ושערות מסולסלות וסיכות נתונות בתוכן, והועד שכן היתה צורת בעל העגונה, גם נודע שהיה רגיל להשתכר.

תשובת בן המחבר

צדדי הספק

מחברה: דליכא הכרה בטב"ע כלל, והסימנים אינם אפילו סי"א, ובכליו הרי איבא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

כיון שהוכרו בגדיו, הרי דעת הרבה פוסקים דלא חיישינן לשאלה צו), ואפילו להסוברים דחיישינן לשאלה, מ"מ כיון שנמצא הפאס שלו ונשלח בתורה אל שופט המדינה פה, וכודאי מכיר חתימת ידו שמסר זה הפאס לאיש זה, והרי ליבא בעיר זו אחר ששמו כשמו של זה, ואין לחוש שהשאיל הפאס כעת שמלחמה בעולם, וא"כ שפיר סמכינן שהוא זה צו), ומכ"ש בנ"ד דאיכא כמה סימנים בגופו, ובהצטרפות כולם כודאי הוי סי"א צו), וגם י"ל דחוטם רחבה הרבה וגיכר השינוי, כודאי מקרי סי"א, ובנ"ד אמר העד שהיתה לו חוטם רחבה, ואין דרך העולם לקרותה בשם זה אם לא שהיא רחבה הרבה, וגם דהעד אמר שהיתה דומה ממש לחוטם של בתו בלי שום שינוי כלל, ושלחנו אחרי בתו וראינו חוטמה רחבה הרבה, וא"כ ודאי הוי סי"א, ובפרט בצירוף פנים עבות ושערות מסולסלות עם סיכות צט), והיבא דאיבא סי"א בגוף והוכרו הכלים, לא חיישינן לשאלה ק), וגם להתחלקים על כל זה, מ"מ בנ"ד יש להתיר כיון שנמצא כיס המעות שלו וחותרו וטבעתו, וכלים אלו לא מושלי אינשי א), ועוד שהוכרו בטב"ע ובכה"ג ודאי לא חיישינן לשאלה ב), ואף להב"ש בשם הב"י דגם בכלים דלא מושלי חיישינן לשאלה וגם להתחלקים על סברת שאלה דיחיד, מ"מ בנ"ד שנצטרך לחוש שהשאיל כלים דלא מושלי לאיש

קפ"ז אות כ"ב. (ב) ס"ק קפ"ז אות כ"ג. (ג) ס"ק קפ"ז אות ע"ט. (ד) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות כ'. (ה) ס"ק ר"ס אות טו"ו—כ'. (ו) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (ז) ס"ק קפ"ז אות ד'.

צו) ס"ק קפ"ז אות ד'. צז) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות מ"ח. צח) ס"ק קפ"ד אות י"ד. צט) ס"ק קפ"ז לוח הסימנים אות מ"ח. ק) ס"ק קפ"ז אות צ"א וצ"ט. א) ס"ק

פני משה (מקלעוואן, בשו"ת שבסוף הספר) תשו' ד'

הנידון

בא' שנשע ממקום פ' למקום פ' ביחד עם שותפו על עגלה אחת. ומאיתו היום שנשעו נאבדו שניהם, אחר זמן נמצאו ב' הרוגים באותו תדר, והוכרה העגלה שלהם וסחורתם וכלי אומנתם של כל אחד מהם, ובעל העגונה הוכר גם במלבושיו, ובתוכם הטלית קטן, גם היה בגופו סי' כחמ"דבש, עוד מצאו שם כר א' שנשלח עמם למסרו כשיגיעו למקום גסיעתם.

צדדי הספק

בהכרח: שלא הוכר כלל בפרצוף. הסי' שבגופו לא הוי סי'מ. בכלים איכא חשש שאלה.

צדדי היתר

היתר א'. צירוף סי' הגוף עם סימני כלים. י"א דסימני הגוף מצטרפים עם סימני כלים להיתר, ויש להוכיח שגם דעת הרמב"ם כן, ולפי"ז יש להתיר כאן ח).

היתר ב'. סי' מנין עם מקום ההליכה. י"א דסי' מנין אנשים כשנמצאו במקום הליכתם הוי סי'מ, ואפילו מנין שנים, וא"כ בנ"ד דאיכא סי' מנין עם מקום ההליכה מהני טו). ואף שמדברי הרמב"ם בסוגיא דאסורים בקולר, מוכח דסי' מנין לא הוי סי'מ, מ"מ לדידיה הרי איכא היתר הא, ועוד י"ל דגם הרמב"ם מודה דבצירוף סימני כלים הוי סי' מנין סי'מ י).

היתר ג'. כלים דלא מושלי, כיון שנמצא אצלם הכר שהיה בפקדון

הנידון

איש אחד יצא מביתו על דעת לחזור בו ביום ולא תור. כעבור שבועים נמצא גוף מת בכפר סמוך לעירו, ואי אפשר היה להכירו בפרצופו, וע"א העיד שמיד כשראהו שוכב הכירו תיכף בידיו, דהיינו שאצבעות ידיו וכן הצפרנים היו ארוכות מהרגיל, והצפרנים היו גבנוניות באמצען, והעגונה הכירה בגדיו בטב"ע, ובמכנסים ועוד מלבושים היו גם סימנים מובהקים.

תשובת ר' אריה ליב יפה וולרשטיין אב"ד תאלשיץ

צדדי הספק

בהכרח: שלא הוכר בפניו כלל. ובסימנים יש להסתפק אם הם סימנים מובהקים. ובבגדים הא איכא חשש שאלה.

צדדי היתר

סי' גבנוניות הצפרנים הוי לפחות סי' אמצעי יח). וכיון שהוכרו בגדיו בטב"ע ובסי'מ, יש לצרף זה לסי' שבגוף ולהיתר מטעם שאלה דיתיד יט). וגם שרבו דעות הפוסקים דמצטרפים סימנים שבגוף עם סימני כלים כ). ובנ"ד שבין הבגדים שהוכרו היו גם המכנסים שהם מכלים דלא מושלי כא). הוי תרתי למעליותא, שאלה דיתיד, וגם אין דרכם להשאיל, ושפיר יש לסמוך ע"ז כב). עוד יש צד להתיר בנ"ד, דכיון שהצפרנים היו גבנוניות באמצען, והוי כמו פרט וצמצם מקום הסי', די"ל דאף בסי' גרוע מהני צמצום מקום כג). וכ"ש בנ"ד דסי' זה לא גרע עכ"פ מסימן אמצעי, כיון שפרט וצמצם המקום בודאי מהני כד). ובפרט שהיה בו עוד סי' שאצבעותיו וצפרניו ארוכות, ולדעת כמה

אצלם, ואינם רשאים להשאילו, יש להתיר יא). ואף שהכר נמצא רק סמוך לו, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני, מ"מ הרי המ"ב חולק עליה, ויש להוכיח כדבריו יב).

היתר ד'. לפי המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, בצירוף סימני הגוף וכלים, דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, י"ל זהו שאבד זהו שנמצא, והשב יעקב הביא ראיה לדבריו, וסיים דכ"ש בנ"ד יש להצטרף לזה סי' הגוף וכלים, וא"כ בנ"ד שהוא ממש כה"ג בודאי יש להצטרף לסברת המבי"ט להתיר יג). ומה גם שהוכר גם בגד הציצית שלו, דבוז לא חיישינן לשאלה יד).

תשובת ר"ד הלוי מ"מ דק"ק סטעפאן שם בפני משה

והוסיף טעם להתיר:

דבכלי אומנות שנושא אדם בדרך שהולך למלאכתו באין מכירין, ליכא חשש שאלה טו).

תשובת הבית אפרים סי' כ"ח על הנידון הנ"ל

ודחה ההיתר דסי' מנין, דמנין לא הוי סי' לענין היתר אשה טז). ועוד דמנין שנים לא הוי סי' גם בעלמא יז). ולענין שאר ההיתרים שבפני משה, וכן לעצם הנידון אם מותרת האשה או לא, לא נמצא שם דבר.

שו"ת השיב משה סי' ס"ג

מגדולי האחרונים מצטרפים ב' סימנים אמצעיים להיות סי'מ, ואף דיש לפקפק הרבה על דעה זו, מ"מ כדאי הם לסמוך עליהם במקום שיש כמה צדדים להתיר בלא"ה כח).

תשובת ר' שמואל אב"ד פשעווארסק טארנפול ופוזנא

שם בהשיב משה, על הנידון הנ"ל

והוסיף בטעמי היתר

דאף דיש חולקים אתא דצירוף ב' סימנים אמצעיים, מ"מ מידי ספק לא נפקא, וא"כ יש להתיר בזה מטעם ס"ס, ספק שמא סימנים דאורייתא [ומהני גם סי"א], ואת"ל דסימנים דרבנן [ולכן בעינן סי"מ], שמא הלכה כהסוברים דשני סימנים אמצעיים מצטרפים להיות סי"מ כו). עוד יש לצדד להתיר עפ"י מה שכתב מהר"ל דלמ"ד דסימנים דרבנן לא חיישינן לשאלה, וא"כ בדאיכא סי"א בגופו וסי"מ בכליו מותרת ממנ"פ, דאי סימנים דאורייתא מהני גם סי"א, ואי סימנים דרבנן הא לא חיישינן לשאלה, ומותרת עפ"י סימני כליו כז). ואף להב"ש שחולק ע"ז, והביא מהב"י דאף אי סימנים דרבנן חיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי, מ"מ הא אכתי איכא סברת החכם צבי לא לחוש לשאלה בכה"ג משום דהוי שאלה דיתיד כח).

תשובת המחבר על הנידון הנ"ל

צדדי היתר

אף דהיתר מצירוף ב' סימנים אמצעיים מחמת ס"ס, היתר קלוש הוא, דהספק אי סימנים דאורייתא הוי אכתיא דלא אפשרא, ותלוי באשלי רבירבי אם זה נכנס בגדר ספק כז). ואף אי נימא דהוי ס"ס,

הסימנים אות ק"א. (י) סי' קפ"ו אות צ"א. (כ) סי' קפ"ו אות פ"ח. (כא) סי' קפ"ו לוח כול"מ אות ג"ג. (כב) סי' קפ"ו אות צ"ו. (כג) סי' קפ"ט אות י"ח. (כד) סי' קפ"ט אות י"ז. (כה) סי' קפ"ד אות ד'. (כו) סי' קפ"ד אות ה'. (כז) סי' קפ"ו אות צ"ט. (כח) סי' קפ"ו

(ח) סי' קפ"ו אות פ"ח. (ט) סי' קל"ח אות י"ד. (י) סי' קל"ח אות כ"ב. (יא) סי' קפ"ו אות ל"ו. (יב) סי' קפ"ו אות ע"ב. (יג) סי' קנ"א אות ט"ז. (יד) סי' קפ"ו לוח כול"מ אות כ"ח. (טו) סי' קפ"ו לוח כול"מ אות מ"ג. (טז) סי' קל"ח אות כ"ג. (יז) סי' קל"ח אות ל"ה. (יח) סי' קפ"ט לוח

להם טב"ע בסימנים הנ"ל, ואפשר דהטב"ע על הסימנים מהני ג', וכשיש ס"א בגוף והכרה בכגדים, איכא היתר החכם צבי משום שאלה דיתיר, והוא עמוד ברזל לסמוך עליו (א), וכן איכא בזה היתר המהר"ל מטעם דמהני ממנ"פ, והוא היתר עצום וחזק (ב). גם יש לצרף דעת מהרי"ט דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה (ג). עי"ל דכל חשש שאלה הוא רק כשהוכרו הבגדים בס"י, אבל כשהוכרו בטב"ע כבנ"ד, לא חיישינן לשאלה, ויש לזה ראייה ברורה וחלוטה שאין עליה תשובה, ואף דמאן ספין להכריע בזה, מ"מ הוא סעד גדול לסמוך על היתר המהר"ל, ובפרט בצירוף שאר ההיתרים (ד).

הא בנ"ד ליכא ב' סימנים אמצעיים בגופו, דבס"י דאצבעות ארוכות י"ל דהוי רק ס"י גרוע כט), מ"מ יש להתיר מטעם ס"י הגבנונית על הצפרנים, דנראה דהוי עכ"פ ס"י אמצעי, אלא שמוטל על הב"ד שבעיר לחקור אם היה באמת שינוי מרוב בני אדם, ואין יכולת לכונן הדבר בכתב, ואולי ג"כ אינו רק ס"י גרוע, ואם הוא שינוי מרוב בני אדם הוי ס"א, ואף אם הם בכל הצפרנים אפשר דג"כ אינו אלא ס"י אחד, דדרך הצפרנים להיות שוות, אלא דאם הסי' הוא רק בב' צפרנים ודאי מסתבר דהוי כב' סימנים אמצעיים, דמצטרפים להיות ס"מ כט"א, עוד יש לצדד להקל לסניף בעלמא, דמדוברי העדים נראה קצת שהיה

שו"ת חוט המשולש (להר"ח מוולוז'ין) סי' ו'

שלא יבואו המים לתוך גרונו, ובכח"ג רובא דרובא לא חיי דהמים חונקים אותו מיד (ז). ואם לב רוב החכמים שלם בדבר שלפי נפילתו וחלישותו אין להסתפק אם יצאה נפשו, יפה כחם להתיר, ומה גם דנראה דאף קודם שנתברר שיצאה נפשו, מ"מ כבר נפקא הך איתתא מאיסורא דאורייתא, דבנ"ד אית לן כמה צרופים לקולא, דהיינו ספיקא דנפילתו ממקום גבוה, ורובא דטביעה, ורובא דאבד זכרו, ורובא דרובא דהעדאת העד שראהו כמו נטבע מת בכל תנועותיו, ובפרט שכבר נקשרו ידיו, בלי ספק דכל כה"ג הוי ודאי רובא דרובא למיתה, ומכל הלין טעמי ודאי בלי פקפוק נפקא לה מאיסורא דאורייתא, ומחומרא דרבנן בעלמא הוא דאיכא למיחש מחמת שאין ברור כד כך שכבר יצאה נפשו, וכיון שגם אחרי כן גלגלוהו המים מאתם אמה, והגיד בשם גוים ששוב גלגלוהו המים עוד כמה מאות אמות, מסתברא דודאי הוי יציאת הנפש, דכיון שלא יכול לכלוא רוחו בקרבו והמים חונקים אותו, מיד יוצאת נפשו (ח). וחשש בדדמי ליכא בנ"ד, שהרי העד אינו אומר שמת, רק מעיד באיזה ענין ראהו, ואנן הוא דמשערינן ואמדינן עפ"י דבורו שכבר מת (ט). ואף שלכאורה יש לפקפק ולומר דהיכא שהעד אינו אומר בפירוש שמת, אלא שאנן הוא דמשערינן שמת לפי הענין שראהו העד, א"כ לא הוי מילתא דעבידא לגלויי ושמא משקר בכל דבריו, אך לשיטות רוב הפוסקים מוכח דלא חיישינן להכי, ועוד דבנ"ד נראה דודאי מסתפי לשקר, דהא עכ"פ אימר שראהו כמו נטבע מת, ומשמעות דבריו דהוא משער שבודאי לא חי, וא"כ לדעתו תרי יוכל להתברר שקרו אם יתגלה שהוא חי.

תשובת בעל מנחת אהרן (על סנהדרין) שם בס"י ז', (וגדפסה גם בספרו קונטרס ענף עץ אבות שבסוף ספר מקור מים חיים סי' ב').

ופקפק על כמה מטעמי ההיתר הנ"ל

ומסיק שאינו רוצה להצטרף להתיר, כי אין ההיתר פשוט עפ"י רוב הפוסקים, אך כיון שכבר יצתה בהיתר עפ"י חכמי ווילנא בצירוף מעכ"ת, איני עורר ע"ז, כיון דלדעת מהרי"ט ודעימיה יצתה מאיסור תורה (ו). וגם בתשובתי (שגדפסה בקונטרס הנ"ל סי' ג') בתבתי קצת היתר מטעמים אחרים, א"כ כיון שהתירו לא יצאת מהתירא.

והמחבר שם בחוט המשולש סי' ח' השיב על פספיקיו, וכתב שהוא עומד בדעתו כאן כן עתה בכתא דהתירא.

הגידון

בא' שנטבע בעת הפשרת הנהרות, שנמצאים אז בנהר הרבה חתיכות קרח גדולות, והעיד צ"א שראה שהפילוהו המים בכח גדול מגובה ב' קומות איש לערך, ואח"כ ראהו שהיה ראשו למעלה מהמים, ודם גול מנחיריו, ולא היה מוין בשום אבר, ומראה פניו וחוטמו היו כמראה כל מתים שמתו ע"י טביעה במים, ואח"כ הפכוהו המים וגלגלוהו כמאתים אמה, ואח"כ ראוהו גוים ששוב גלגלוהו המים עוד כמה מאות אמות, ונעלם.

צדדי הספק

כמותה : מה שהעיד העד שראהו כמו נטבע מת, אין בזה בירור שכבר יצאה נפשו, כידוע שלפעמים מוציאים מן המים נטבעים הנראים כמתים, ולאחר איזה תחבולות שעושים עמם הם חוזרים לחיים, ואפילו בשהייה דכדי שת"נ לא מבורר אם בשיעור זה שראהו, יש בו כדי יציאת הנפש. גם לא מבורר בגב"ע אם היה הנטבע משך זמן רב כאחת תחת המים, דהא כשהעלה ראשו מהמים היה יכול לשאוף אויר בקרבו ולחיות עוד זמן.

צדדי ההיתר

לפי מה שאמר העד שהמים הפילוהו בכח גדול מגובה ב' קומות, משמע שהנפילה היתה בכח גדול על חתיכת קרח וכדומה, ובנפילה כזו לא יצא מידי ספק מיתה, דשמא נתרסקו אבריו, וכיון שזה היה במים, י"ל דמיא מרוז מכה ומותרת (ה), ואף דאיכא למימר דמיא לא מרוז אלא היכא דאיכא מכה טריה, משא"כ בנ"ד דאם לא נתרסקו אבריו גם מכה לא היתה, אבל עכ"פ נראה ברור שנחלש מאוד בנפילתו זאת, והיה עכ"פ קרוב מאוד למיתה, וא"כ לפי הגב"ע שהמים הפכוהו וגלגלוהו עוד כמאתים אמה, אולי ראוי לומר דדי בזה ליציאת הנפש, ומה גם שהגוים ראוהו עוד כמה מאות אמות, אף שלא מבורר שהיה כל הזמן שהוא בתוך המים דוקא, [והוא לפי מה שביאר מתחילה והניח שתי הנחות : א' דשיעור כדי יציאת הנפש מסור לב"ד לשער בכל אדם לפי עוצם חיותו וחלישותו, ועל אומדנות המוכיחות למהר יציאת הנפש יש לסמוך אפילו במשיל"ס לענין לכתחילה (ו), ב' הטעם דמתני במשאל"ס שהייה כדי שת"נ כדי להוציא מאיסור, אינו משום דהחשש שיצוף מרחק רב כזה מתחת למים ואח"כ יעלה ויחיה הוי מיעוטא דלא שכיח, רק הטעם הוא דכיון שלא יצא במשך זמן השהייה במקום הטביעה, וע"כ שהמים גלגלוהו למרחוק, ומאחר שאינו יכול להתחזק ולעמ"ד על עמודו, פשיטא שאינו יכול לכלוא רוחו בקרבו

שו"ת חתם סופר ח"א סי' מ"ו

הגידון

דברים מ). ובנ"ד שהגוי הוסיף הרבה דברים יתירים מיחשב קישור דברים מ). ועוד דהגוי סיפר זאת אחרי כמה שנים, ובדאי לא התחיל בסיפורו זה אלא מתוך סיפור שאר דברים. בהכרח: א. כבר פשטה ההוראה לסמוך על טב"ע של גוי אף במצא הרגו מ). ב. בנ"ד אין לחוש שמא ההרגו הוא מלפני ג' ימים, שהרי הגוי מצאו בביתו, ולפני זה לא היה שם שום הרגו. וכל זה אנו צריכים אם אנו באים להתיר עפ"י הטב"ע של הגוי, אבל כאן אפילו אם לא היה מכירו כלל, הרי סיפר בשם אשתו שהרגו לפב"פ, ומסל"ת מפי מסל"ת נאמן.

תשובת האמרי אש סי' י"ט על הגידון הנ"ל

והעיר עוד פקפוק

בעדות: הדבר זר שהגוי יאמר לפי תומו כי אשתו שפכה דם נקי, ויש לחשוש דלמא משום איבה על אשתו בדה מעצמו סיפור זה, וכבר כ' העזרת נשים דכל היכא דיש לחוש לאיבה אינו נאמן מ).

תשובת החת"ס שם באמרי אש סי' כ' על הגידון הנ"ל

דחיית פקפוק האמרי אש

הלא העזרת נשים שם מסיק דהכל לפי הענין, ובנ"ד אי משום איבה הוא מה היה לו להמציא מעשה גפלא בשפיכת זפת, ולא אמר בקישור אשתי הרגה את פ', ובצירוף שנאבד זכרו אין לבי נוקיף על ההיתר מ).

שו"ת חתם סופר ח"א סי' מ"ח

הגידון

שחפשו אחריו ושת"נ, מ"מ הא אבעיא לן אי נאמן ע"א במלחמה משום חשש בדדמי, ולרוב הפוסקים לא אפשר האבעיא ואולינן לחומרא, וה"נ נראה מסברא דשייך בדדמי בשיעור יציאת הנפש.

צדדי הספק בעדות ההכרה

בטב"ע; א. דאשתאי הרבה אחר שהוצא מהמים עד שראתו העד, ובאשתאי אין מעידין. ב. דעת הרא"ש דבעד שראה הטביעה יש לחוש לבדדמי, ובנ"ד נמי הא ידע מהטביעה, וקשה לסמוך על דברי הצמח צדק לחלק בין ראה הטביעה לידע הטביעה מ). והכא עוד גרע טפי, שעוד קודם שראתו חשב בנפשו שבדאי הוא זה מ). בסימנים; סימן חוטם קצרה ורחבה לא הוי אפילו סי' אמצעי, כי זה שכיח טובא, ואף דכחוטם עמוקה דהיינו חרום האמור בתורה כתב התרומת הדשן דהוי סי' מ, ובפרט בנ"ד שמצורף לזה גם הסי' שהיתה קצרה ורחבה, והו"ל סי' מ ביותר, וכיון שבנ"ד ידוע שסי' זה היה בגוף הנטבע, וכשאמר העד שהכירו בחוטמו מסתמא כוונתו שהכירו ע"י סי' זה, וזהו סימן הנוול עמו שאינו משתנה כלל ע"י מים או שהייה מ). אך הרי ב' העדים שלא הכירוהו מחיים, בראותם אותו אחרי מותו העידו שיש לו חוטם קצרה ורחבה, ולא הזכירו כלל מהסימן הזה שהיה חרום, אי"כ הוי כאילו עד זה מוכחש מב' עדים, אם לא שנאמר שלא היה כל כך חרום עד שישגיחו בזה העדים, וא"כ אינו סי' מ ביותר, בבגדים, סימני כליו דחיוור וסומק הוי סי' גרוע, ואף שהוכרו גם בטב"ע, מ"מ להסוכרים דלא נפשטה האבעיא דע"א במלחמה, לא יועיל הטב"ע גם בזה משום חשש בדדמי, ובר מן דין, הרי איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר בעדות הטביעה להוציא מאיסור

בעדות: גוי מסל"ת נאמן בעדות אשה גם מן התורה, וא"כ נאמן גם להוציא רק מאיסור מ). בנביעה: היש"ש כתב בפשיטות דלא

איש אחד היה דרכו לילך ולסחור בסחורתו ימים אחדים בשבוע בכפרים הקרובים, ולחזור לביתו תמיד ביום ה' או בעש"ק. פעם יצא מביתו ביום ג' כדרכו, וביום ה' לפנות ערב ראוהו יהודים בכפר אחד שכל תושביו הם גוים, וכמה גוים מאותו הכפר סיפרו שראוהו בתחילת הלילה הולך לבית מלוגו אצל גוי אחד, ומאו לא שב לביתו. אחרי חמש שנים בא הגוי שאצלו לן בפעם האחרונה, וסיפר שאשתו עם עוד ערל אחד הרגו בלילה ההוא את היהודי, והזכירו בשמו ושם משפחתו ושם עירו, רק אמר שהוא עצמו לא היה בביתו בשעת ההריגה, שכן עוב את היהודי בביתו בתחילת הלילה והלך ליער לחטוב עצים, וכשחזר קודם אור היום מצאו הרגו, והכירו יפה בטב"ע, ושום פצע והכורה לא היו לא בפניו ולא בגופו, כי הרגוהו באמצעות שפיכת זפת חמה לתוך פיו, וגם הוא התעסק בקבורתו ביער.

צדדי הספק

בעדות: אי חשיב מסל"ת כשסיפר דבריו גם בלא קישור דברים. בהכרח: א. אי מהני טב"ע של גמסל"ת כשמצא הרגו ולא ראה ההריגה. ב. כיון שלא היה הגוי בעת ההריגה, הרי ההרגו הגמסא הוא ספק אם הוא תוך ג' ימים להריגתו.

צדדי ההיתר

בעדות: רוב הפוסקים מקילים דחשיב מסל"ת גם בלא קישור

גוי בעל ספינה סיפר במסל"ת שהיהודי החיט שעבד בספינתו, עמד על הספינה למעלה ונפל על קרש שהיה בצד הספינה, ומשם נפל לנהר ולא עלה עוד, ובדאי שהוכה בקרש מכת מות, כי צלל למטה כמו עופרת ולא עלה. ונודע כי בספינה זו לא היה יהודי אחר זולת פ' החיט בעל עגונה זו. כעבור יומים נמצא איש מת במים, והעידו אנשי החברה קדישא על סי' שהיה בו, שהיתה לו "אין קלינע שטומפף גאוע", דהיינו חוטם קצרה ורחבה בראשה, ונודע שכן היה סי' זה בגוף המת. עוד היה סי' בבעל העגונה שהיתה חוטמו עמוקה בין העינים, והעיד ע"א שבעל העגונה היה אצלו יום לפני הטביעה, וסיפר לו שהוא עובד כאן בהובלת עצים דרך הנהר מעיר מגוריו, ואחר כמה ימים כששמע שאיש אחד מאותה עיר נטבע כאן, נבהל מאוד וחשב בלבו שאין זה אלא אותו איש שהיה אצלו, ואחר ששמע שהנטבע כבר נמצא עוד ביום הקודם, הלך לראותו כדי להכירו, ואמר לאנשים שהיו אתו שיהיה קל להכירו ע"י חוטמו, ומיד כשראו הכירו, ומשאר דבריו שאמר עוד העד הובן שגם הכירו בטב"ע ממש, וע"א והעגונה הכירו בגדיו בטב"ע, וגם קודם שהעגונה ראתה אותם, תיארה את מראם וצבעם.

צדדי הספק בעדות הטביעה

בעדות: כיון שלא הועד שנפל למים אלא ע"י גוי מסל"ת, י"ל שלא יצאה עדיין אפילו מאיסור תורה, דהרי מן התורה אין ממש בעדות גוי, ונהי דהיה כח ביד חכמים להאמינו להתיר אשה, מ"מ הכא במשאל"ס שגזרו חז"ל שאפילו בב' עדים לא תבשא, אי"כ מעולם לא הואמן מסל"ת ע"ו, וממנ"פ, אי בתר דרבנן אזלת אסורה מצד משאל"ס, ואי בתר דאורייתא אזלת אין גוי מסל"ת נאמן כלל. בנביעה: אפילו נימא שמתוך אריכות לשונו של בעל הספינה יש להבין ולדייק

(מ) סי' ק"ה אות ב' וג'. (מא) סי' ק"ה אות ח' וט'. (מב) סי' ק"ה אות ג'.

(מג) סי' ק"ה אות י"ד. (מד) סי' ק"ה אות כ"ד. (מה) סי' ק"ה אות מ"ד.

האלו: א' שקרוב לודאי שהיכר החוטם היה סי' מובהק ממש נ). ב' שהיה כל גופו וראשו שלם דלדעת כמה פוסקים [בסעיף כ"ח] מועיל אפילו באשתהי, כיון שלא ראה הטביעה ממש וגם לא ידע בירור הדבר, ואי נמי לא נסמך על טב"ע הלל, וגם לא על סי' החוטם שיהיה סי"מ, מ"מ הא לאיסור דרבנן מועיל סי' אמצעי לכמה פוסקים נא), ואפילו לא נסמך גם על זה משום דעת הסוברים דסי"א אינו מועיל אפילו באיסור דרבנן נב), נצרך לזה הטב"ע שבכלים, דלדעת רש"י נראה דליכא למיחש לבדדמי אלא בגופו שמשנתה קצת ע"י המים, אבל בטב"ע דבגדים לא שייך הא נב), ועוד דנהי דצבע הבגדים הוא סי' גרוע שבגרועים, היינו אם כל מלבושיו מצבע אחד, אבל שילבש מלבוש אחד חיורי ומלבוש אחד סומקי זה הוא סי"א שיהיו שני הצבעים שוים בשני אנשים, ומכש"כ כשאין המלבושים ממין סחורה אחד כמו בגד, ואפשר דסי"מ נמי הוי, ובפרט בגד דהוי כמו צבעים רבים נד), ולשאלה לא נחוש כיון דאיכא סי"א בגוף וסי"א או טב"ע בכלים, הו"ל כסי"מ ממש לומר שאתרמי כולי האי נה), ועוד דכיון שזה נפל למים במלבושים אלו ממש, אם נחוש שעלה במקום אחר והשאל מלבושיו למי שהיה לו ג"כ חוטם כמוהו, וגם אותו נפל למים ונטבע, ויהיו אלו הבגדים מוחזקים להפיל בעליהם במים, זה רחוק קצת ולא יודמן לאחד מאלף, ע"כ הו"ל כסי"מ גמור ותשתרי אתתא לעלמא.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' נ"ג

כמו באלו שעל העגלה, נראה דמישך שייכי אהדי נח), וכיון שמצאו הרגלים סמוכים לעגלה, עכ"פ צ"ל שאלו האנשים ירדו מעגלה זו, באופן שלא נשאר לנו לחוש אלא שהנעלמים התחילו כל המלבושים וגם העגלה ואזלו לעלמא, והאחרים נהרגו, וזה רחוק שיחליף כל אשר לו נב), וגם הרי אין אדם מחליף הפאס שלו, דשם הוא סמוך לגבול, וסכנה גדולה ליסע בלי פאס, וגם לא שכח שישכח הפאס שלו נב), גם אין לחוש שפגעו בהם גזלנים ושללו כל אשר להם והם ברחו לעלמא, והגזלנים מכרו העגלה עם מלבושיהם ליהודים אחרים, והם שנהרגו, דזה חשש רחוק שהמלבושים האלו נפלו ב' פעמים בידי שוללים, וגם קשה לומר שאירע התחלפות הבגדים והעגלה לשני אנשים שיהיו שניהם בבנין גוף בשלהם, ובוזה כו"ע מודים דהוי נפילה דיחיד, ובפרט שחשש שוללים שאינם רוצחים, זה גופיה חשש רחוק הוא נא).

עוד איכא סניף בעלמא מה שנאבד זכרו זה כמה שנים, ויצורף לשיטת ר"ת להתיר, ובפרט בגליל ההוא שכיתי רוצחים ונרצחים, אך היות כי היו חתוכי ראש, וכל הפוסקים לא פסיקא להו שתתיר ר"ת גם בכה"ג, לכן לא יסמוך עלי עד שיסכים ת"ת מובהק, והעיר לב"ד גובי העדות שכתבו בריש הגב"ע על תאיש פב"פ שנהרג, וכן על מה שכתבו שנמצא ח' ימים אחר הריגתו, שלא היה להם לכתוב אלא שנעלם, דהלא על זה אנו דנים ומסופקים אם עודנו חי ואזיל לעלמא, ובאמת מה שנמצא שם סמוך להם העגלה עם הסוס ולא נגע בהם אדם, מורה דליכא זמן רב שחובאו הנה, וגם למה לא חקרו על הראשים החתוכים אם חזקו או לא.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' נ"ז

קודש סמוך לרייכין [ירד], גם הכירו בטב"ע את מרבית בגדיו שהיו מונחים עליו, וזולת הכתונת והמכנסיים שנמצא לבוש בהם, ובכתונת לא היה שום סי', ובמכנסיים היה סי' ג' טלאים קטנים סמוכים זה

שייך בדדמי בשיעור יציאת הנפש, וצ"ל דס"ל דרך בטביעת ספינה שייך בדדמי, דלמא לא טבעה ממש רק נטרפה או אבדה בים ועדיין לא טבעה, אבל באדם שנפל למים בלא שאירע היוק לספינה, בזה לא שייך בדדמי בשיעור שהיה נח), ובאמת בלא"ה ליכא בג"ד חזקת א"א, דכיון שנפל למים אף אם לא שהו עליו, לא גרע מספינה שאבדה בים דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים, ותו ליכא חזקת לאיסור, גם י"ל דבזמנינו נשתנו העתים ממה שהיה בימיהם, דכעת קביע דואר בכל אתר ואתר, ואילו היה קיים והמים תובילהו למקום רחוק, נהי דלא היה בא משום איזה טעם, מ"מ היה מודיע לביתו ע"י מכתב, ואף דאין להתיר אשה ע"ז, דעדיין איכא למיחש לכמה סיבות המונעים כתיבה ע"י הדואר, מ"מ אותן סיבות מיעוטא הוי, אבל רובא דרובא אי הוי קיים היה מודיע לביתו נט), וא"כ בצירוף ג' אלה, דהיינו דחזקת א"א ליכא אפילו בלי שהיה, ופשיטותו של מהרש"ל שלא שייך בזה בדדמי, ורובא אילו היה קיים היה כותב, ג' אלה מספיקים לצרף גם סברת הרי"ף דס"ל דאפשטא האבעיא דע"א במלחמה וליכא למיחש ביה לבדדמי כלל, ויצאה האשה עכ"פ מחשש איסור דאורייתא נח).

צדדי ההיתר לתגאש לכתחילה ע"י עדות ההכרה

כיון שהאשה כבר יצאה מאיסור ע"י עדות הטביעה, יהיה שריותא דהאי אתתא להוציא מחשש איסור דרבנן דמשאל"ס בנוי על היסודות

הגידון

איש אחד יצא לדרך בלויית בחור א' ונעלמו, וכעבור ח' ימים מצאו את העגלה והסוס שלהם וב' גופים כרותי ראש, והראשים היו במרחק כמה אמות, ב' עדים שידעו מהעלמם הלכו לראותם, ואמר הא' שמיד הכיר היטב את תאיש הנ"ל ע"י בגד הארבע כנפות שלו, שהיה על רקע אדום עם נקודות לבנות, והב' אמר שהכירו ע"י עובי גופו, עדים אחרים שלא ידעו מהעלמם אמרו שהכירו בגופם, גם הכירו בגדיהם שהיו לבושים בחלקם, ושאר הבגדים נמצאו על העגלה והוכרו ג"כ, ובתוכם היה גם הפאספורט שלו.

צדדי הספק

במכירה: בב' העדים הראשונים; הא' לא הכירו אלא ע"י הבגד האדום עם נקודות לבנות, וסי' חיורי וסומקי אינו כלום, והב' משמע שלא הכירו אלא ע"י סי' דארוך וגוף, וגם בזה אין תועלת, ועוד שידעו מהעלמם, ואיכא למיחש לבדדמי, בעדים האחרונים; אע"ג שמדבריהם ניכר שהכירו בטב"ע גמור בבנין גופותיהם, מ"מ אפילו לדברי ר"ת דהכרת הגוף מועלת אף לאחר ג' ימים, הא י"א דכשתיה חתוך הראש כבג"ד לא מהני, ובבגדים הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

ע"י העדים האחרונים: מדברי ר"ת בספר הישר יש ללמוד דיכול להעיד עליו אפילו בגוף בלי ראש נב), ואפילו אחר כמה ימים נב), אלא שהאחרונים כתבו שלא לסמוך על היתר ר"ת לבד, ובג"ד איכא עוד סניפים כדלהלן: כיון שהטב"ע דבגדים שזה באלו שהיה לכוש בהם

הגידון

נמצא איש הרוג ולא הוכר בטב"ע, מחמת שפרצוף פניו נחבל, אלא שהיה בו סי' שהיה לו שבר כעין גבשושית מעט למעלה מברית

אות פ"ת. (ט) ס"ק ר"ה אות א. (ז) ס"ק דל"ד אות י"ד. (ח) ס"ק קפ"ז אות ע"ט. (ט) ס"ק קפ"ז אות ז. (ס) ס"ק קפ"ז לוח כר"מ. אות פ"ת. (א) ס"ק קפ"ז אות ל"ג.

(מח) ס"ק רפ"ט אות י"ט. וע"י עוד בתשו' סי' נ"ח וס"ה. (מט) ס"ק רצ"ב אות ל"ג. (נ) ס"ק קפ"ז אות ח. (נא) ס"ק קפ"ח אות ז. (נב) ס"ק קפ"ח אות ח. (ג) ס"ק רל"ז אות ל"א. (נד) ס"ק קפ"ז אות כ"ו. (נה) ס"ק קפ"ז

צדדי ההיתר

ע"י הכרת הכגדים. יש להתיר לפי דברי החכ"צ דלא חיישינן לשאלה דיחיד, ובג"ד נמי הוי כנפילה דיחיד, דהיינו שזה אבד בגדיו סמוך לזה שהשאל לו המכנסים. ואף דיש מפקקים בסברת החכ"צ, מ"מ בג"ד דעצם השאלת המכנסים הוי ג"כ לא שכיחא, כיון שהיה בה אגרת סודית ומיוזר זהיר בה, א"כ יצורף זה לסברת נפילה דיחיד. ואף דיש לפקפק גם בזה, מ"מ יצורפו שתי סברות אלו להתתירים דלעיל [השאלת כל בגדיו בצירוף האומדנות (10)].

אך לדעתי קיצר הרב השואל בדבריו, דאע"פ שלא היה אפשר להכיר בטב"ע דפרצוף פנים, מ"מ היו בני העיר מכירים בטב"ע בנין כל גופו דשריא לדעת ר"ת. ועוד שהזכיר במכתבו שנמצא הרוצח והודה, ומסתמא הזכיר שמו, באופן דנודע שזהו התורג, וא"כ יש להתיר להדיא בצירוף כל הנ"ל.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' נ"ח

א"כ אי אפשר שגם בט"ק לא יהיה עכ"פ שינוי קצת, ושייך ביה אמירת בדדמי (10). ועוד הא איכא חשש שאלה, ובדאי שכיח טובא שמשאל מפתח לחברו לפתוח מנעול שלו הסגור, ונאבד המפתח, ומכ"ש בג"ד שהאיש נפל למים וחיישינן שעלה במקום רחוק, א"כ מה לו שם ולמפתח שלו, ולמה לא ישאלנו במדינה אחרת (10). ואף דבט"ק דעת מהר"ט דלא חיישינן לשאלה (10), וכן אם הוכרו כל בגדיו דעת מהר"ט דלא חיישינן לשאלה (10), אך מי יבוא להקל אחרי שהב"י הכריע דאפילו בכלים דלא מושלי נמי חיישינן לשאלה (ט).

צדדי ההיתר בעדות על הסכיעה להוציא מאיסור

הא דמהני שהיה להוציא מאיסור אינו אלא מטעם דרוב הנטבעים אינם עולים, וא"כ כי איכא רובא אחרינא אע"פ שלא שהו מ"מ הו"ל רק דרבנן, ונראה דכל זה היה בימיהם שהיה שייך לחוש לב' חששות, א' שהמים הובילוהו למרחוק ואינו יכול להודיע לביתו, ב' שנחסר ממנו אבר והוא בוש לחזור לביתו, ובג"ד הרי לא טבע בים דנימא גלי אשפלוהו אל מעבר לנהר גוון, ואיכא רק חשש ששט ע"י שבלת הנהר אל מקום אחר, וכיון שעתה קביע דואר בכל המדינות הידועות, ואפילו ממדינות רחוקות מגיע מכתב בזמן קצר, ואילו היה עולה מהמים בכל מקום שהוא, היה מודיע לביתו ע"י אגרת או היה מפקיע הקול ע"י עתונים, וכן החשש השני שמא מחמת כסופא ערק לעלמא, גם בזה נשתנו העתים, וברי לנו שאפילו נשברו כל אבריו היה בא או מודיע לביתו, ולא היה בזה שום כסופא, וכיון שנפל למים לפנינו ולפתות הוי ספק השקול, וברי לכולנו שבזמנינו אילו היה קיים היה בא נהי דמ"מ יש סיבות המונעות מכל הנ"ל, ואי אפשר להתיר האשה בכך, מ"מ אותן הסיבות אינן אלא מיעוט, ואף אם נניח דהוי מיעוט המצוי, מ"מ רובא לאו הכי הוא (עא), ומצורף לזה דהא עכ"פ נודע לנו בבירור לפי טבע הענין וכדרכם עתה בזמנינו, דבשעת מעשה לא זוו משם זמן רב ותפשוהו הספנים הרבה להוציאו ולא עלה בידם, והוי כאילו נודע בבירור ששהו כדי שת"נ (עב), וצירוף כל הסברות הנ"ל מועילות להוציא האשה מחשש איסור דאורייתא.

למעלה מזה בצד ימין, ובכיס המכנסיים מצאו מכתב אשר אחיו של הנעלם שלח על ידו, וכתב בה דבר סתר אל מחותנו. גם מצאו שם הכיס של התפילין שלו.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; שהיה חבול בפניו ולא הוכר בטב"ע. בסימנים; סי' השבר אינו אפילו סי' אמצעי. בבגדים; אף שסי' ג' הטלאים במכנסים הוי סי"מ, הא איכא חשש שאלה, ואף שהיה בהם המכתב ובו דבר סתר שאינו רשאי למוטרו לאחר, הא אפשר ששכח מהמכתב כשהשאל את המכנסים. ואף שהוכרו כל בגדיו, ובוזה לא חיישינן לשאלה, (וגם להמצריכים בהיתר דכל בגדיו צירוף אומדנא, הא איכא בג"ד אומדנא, חדא שנמצאה בהם האגרת הנ"ל, ואף דאיכא למיחש ששכח אותה בשעה שהשאל המכנסים, אומדנא מיהא הוי, וגם סי' השבר אומדנא הוי), מ"מ הא לא היה מלוכב בכל בגדיו אלא בחלק מהם, ויש לחוש שהשאל המכנסים לאחר, ושניהם עברו דרך המקום הזה, והאחר נהרג והבעל הופשט כאן מבגדיו וערק לעלמא.

הגידור

איש ואשתו עברו במעבורת הנהר עם עוד הרבה אנשים, ונפל האיש למים ולא ראוהו עוד, ואמרה האשה שיש לה בו סימן ב' כתמי עדשים אחד בעקבותיו ואחד בצלעותיו, וגם מפתח הארגו היה עמו בנפלו למים. אחר תשעה ימים נמצא איש טבוע באותו נהר סמוך מיל לעירו, והיה חבול בפניו באופן שלא היה בו שום טב"ע, אך מצאו אותם כתמי עדשים במקומות ההם שאמרה האשה, וגם המפתח נמצא אצלו, וגם הטלית קטן שהיה לבוש בו הוכר *.

צדדי הספק בעדות על הסכיעה

א. לא נזכר כלל ששהו עליו עד שת"נ, וא"כ עדיין איכא עלה איסור דאורייתא. ב. כיון שלא נזכר מי המעיד על הנפילה למים, משמע שלא הועד ע"ז אלא מהאשה עצמה, וא"כ אפילו אמרה להדיא ששהתה כשיעור יציאת הנפש, נראה שאינה נאמנת משום דאמרה בדדמי, ויש לחוש שטעתה בשיעור שהייתה (10).

צדדי הספק בעדות על ההכרה

בסימנים; כתמי עדשים שכיחי טובא בהרבה בני אדם, ואפילו סי"א לא הוי (10), וכיון שלא אמרה באיזה צלע היה, ואפילו אם בצד ימין או שמאל לא אמרה, לא הוי צמצום מקום, ואפילו אם היתה מכירה הכתמים בטב"ע, מ"מ כיון שלא נתבאר בג"ד שלא נשתנה אחר שהוצא מהמים, מסתמא נשתתה, וא"כ חיישינן להשתנות הסימן (10). בכליו; לא נזכר כמה הוכרו כליו, ואם המפתח הוכר רק ע"י שפתח מגעול תארגו, אין זה סימן כלל כמוכח, ואם לא היה בהם סי"מ אלא שהוכרו בטב"ע, י"ל דאפילו לדעת רש"י דס"ל דלא חיישינן לבדדמי אלא בדבר שמשנתה קצת במים, וא"כ בטב"ע על המפתח שהוא ברזל ודבר קשה העומד בפני מים בודאי מועיל, דבטב"ע גמור לא שייך בדדמי, אמנם בטב"ע על הט"ק יש לחוש לבדדמי, דהרי בשאלה לא נזכר הכרת שאר מלבושיו, ואולי כבר נרקבו במים עד שלא הוכרו כלל, וכיון דשאר המלבושים נרקבו עד בלי הכר אותם כלל.

סב) ס"ק קפ"ז אית ע"ט.	סג) ס"ק רפ"ט אית י"ט.	אית נ"ה.	סח) ס"ק קפ"ז לוח סל"מ אית כ"ה.	סט) ס"ק קפ"ז
סד) ס"ק קפ"ט לוח הסימנים אית ע"א.	סה) ס"ק רכ"ז	אית מ"ז.	ע) ס"ק קפ"ז אית כ"א.	עא) ס"ק רצ"ב אית ל"ב.
סו) ס"ק רל"ז אית ל"א.	סז) ס"ק קפ"ז לוח כרל"מ	עב) ס"ק רצ"ב אית י"ג.		

(*) בדאי לציין על דבר פלא שעל נידון כזה ממש על כל פרסיו נשאל ש' החת"ס, והיא מועתקת בקונטרס זה בשו"ת מאמר מרדכי.

דבכה"ג מותרת ממנ"פ טו). אך אכתי פש לן סברת החכם צבי דבכה"ג מועיל משום דהוי שאלה דיחיד, ונקיטו ביה כל האחרונים טו). ע"כ בנ"ד דהסי' שבגופו אפשר דהוי סי"מ, ולכל הפחות מירי סי"א לא נפיק, ובמשאל"ס דרבנן אפשר לסמוך ע"ז לחוד, כ"ש דאיכא גם סי"א או טב"ע באחד מכליו או אפשר בכלם, דהו"ל כמו שאלה דיחיד, ומכ"ש בנ"ד שראוהו נופל למים, ואי ניהוש לשאלה צריכים לומר שזה עלה מהמים והשאליל כליו לאיש אחר שנפל ג"כ למים, זה הוי ג"כ נפילה דיחיד, וכולי האי לא חיישינן לכו"ע.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' ס"ה

כתב המבי"ט דכיון שמעיקר הדין די בעדות הא', ולחומרא בעלמא צריכים להשני, סגי בצירוף זה טו). עוד נראה דכל היהודים שהיו בספינה כולם עדים בדבר, דכיון שידעו שהיה עמהם בספינה, ולפני שעה קטנה ראוהו עמהם ולשעה קלה אח"כ איננו, ולא נמצא בחפש מחפוש, ואין מקום לצאת מהספינה לשום מקום אחר כשהיא הולכת באמצע הנהר, ושום ספינה אחרת לא הלכה אז סמוכה לה, והברה יצאה שנפל אחד מהם לנהר, הרי כולם יודעים בבירור שזהו מי שנחסר מהם, וקיי"ל דעדות ידיעה בלא ראיה הוי עדות גמורה מהתורה היכא דהוי ידיעה גמורה וברורה כבנ"ד, באופן שיש לנו עדים דאורייתא שעכ"פ נפל לנהר טו). בפ"ק י"ד : דעת הב"ח דשעה אחת הוא יותר משיעור שת"נ טו). ובנ"ד הלא אמר ע"א שעמד זמן רב על הספינה, ומשמע לנו השומעים דבריו של העד שעמד שם רוב היום, ועכ"פ יש לפרש לשון זמן רב כשעורו של הב"ח הנ"ל. ודעת מהרי"ט דשיעור שהיה ב' שעות אינם שעות גדולות א' מכ"ד ביום אלא שעות קטנות, ויליף לה מדברי התוס' בסוטה, והתוס' שם כתבו דשעה אפשר דהוי רק רביע שעה, וא"כ סגי לשיעור שת"נ חצי שעה טו). ובנ"ד שהעד הנ"ל שמע שהעד שלפניו אמר שעמד רבע שעה, והוא אמר שעמד זמן רב, משמע לכל הפחות כפלים מזמנו של העד הקודם דהיינו ב' רביעי שעה, וכבר נתבאר שכל בני הספינה הוי כאילו ראו הטביעה בעיניהם, וא"כ עד זה מעיד דבר שלם ולא חצי דבר, שנפל למים ושהה שם זמן רב. ואע"ג שהספינה הולכת היא כל שעה, וא"כ הרי הולך הוא למרחוק ומה תועלת בשהייתו, מ"מ י"ל שעל גבי הספינה שעומד בגובה וגם רויח ליה עלמא, צופה ומביט למרחוק, ואילו היה יוצא מהמים היה רואהו טו). ומ"מ קשה לסמוך ע"ז, אמנם מהמהרי"ט הנ"ל כתב עוד דדוקא בבור שיש לו במה להתלות בעיניו ב' שעות, אבל בטבע בים וכסוה המים סגי בשעה קלה, והיינו כשיעור שבני אדם משערים, וא"כ במי נהר העצומים המטרידים ומבלבלים ואין לו במה לסבך מיד נטרד, ולפי"ז אין ספק דברבע שעה סגי טו). ועוד נראה דהא דבעינן שהיה הוא שמא יצא במקום שנטבע, אבל החשש דשמא הובילוהו המים למרחוק ושם יצא אינו אלא חשש דרבנן, ולפי"ז בנ"ד שהספנים חפשוהו כמו רבע שעה במקום ומביטיו לאורך ולרוחב, ולא נמצא, ע"כ צ"ל שמיד הטרידוהו המים והובילוהו למרחוק, ותו ליכא חשש דאורייתא טו). ובתשובה אחרת כבר כתבנו שבדורותינו נשתנה הענין מבדורות הקודמים, ובפרט במדינתנו דקביעי דואר ושיירות מצויות מאוד, ואפילו יהיה אדם בסוף גבעות עולם יכול להודיע לביתו, ובפרט האי גברא שלא היתה לו קטטה עם אביו ואחיו ואשת נעוריו, והוא יודע שבני ביתו ועירו מצטערים ודואגים הרבה, וא"כ אם ממתינים עד שיעור שאבד זכרו דהיינו י"ב חודש ולא באה ממנו שום ידיעה, קרוב לודאי שלא נמלט, ונהי דבכל זה איכא למיחש לכמה סיבות וחששות, וחלילה להתיר על סברא זו אפילו ע"י צירוף, אבל עכ"פ אמת הדבר דרובייהו

צדי היתר להנשא לכתילה ע"י עדות ההכרה כיון שנמצאו ב' הכתמים במקומות שאמרה האשה, אף דליכא צמצום מקום, נראה דזה דומה להא דששים בני אדם שהלכו לכרכות ביתר, שהסכימו רוב האחרונים דטעם ההיתר הוא מחמת כיוון המנין ואמקום, וה"ג בנ"ד כיוונה המנין והמקום, ואע"ג דהרבה אחרונים ט"ל דלאו מטעם כיוון המנין והמקום הוא דמועיל, מ"מ להנך פוסקים נמי סי"א מיהא הוי טו). ובנ"ד שהוא רק חשש דרבנן, מועיל גם סי"א טו). ומ"מ עדיין לבי נוקפי, וטוב יותר אם יצא הדבר להתיר בלי פקפוק, אמנם כיון דאיכא גם סימני כליו, אף דאין לסמוך על היתר המהר"ל

הגידון

העידה אשה אחת שראתה את חתנו של פ', שהיה מעיר קיצע ונשא אשה פה בפרשבורג זה מקרוב פחות משנה, שרצה לעבור מספינה קטנה אל הספינה הגדולה שהיתה קשורה בה, ונפל למים ונטבע. עד אחר העיד באותו מעמד, שראה את ליב הירש מקיצע חתנו של פ' כשנכנס לספינה הקטנה, ואיש אחר זולתו לא היה שם, ואח"כ שמע קול צעקה שאיש נפל למים מהספינה הקטנה, ומיד עלה לראש הספינה ועמד שם לערך רבע שעה, וראה שהספנים חפשוהו במים ולא נמצא. עד ג' העיד שכששמע שפ' נטבע עמד זמן רב על הספינה ולא ראהו. אח"כ סיפרו גוים שמצאו גוף מת בנהר, והורידו ממנו את החזיה שלבש ובתוכו ארנק מכתבים ומסרום לידינו, והיו בו פאספורט שלו, ומכתבים וחשבונות מאביו ומשותפיו, גם קרעו ממנו מחצית הד' כנפות, וקברוהו, והלכו יהודים ופתחו הקבר, ואי אפשר היה להכירו כי גשתנו פניו מאוד, והיה לבוש כתונת ומכנסיים שהיה רקום עליהם ג', אותיות ראשי תיבות שמו ושם אשתו, והאשה הכירה שזה מעשה ידיה, והראתה כמה מכתונותיו שבידיה, והיו האותיות כולן שוות, ובריקום שעל המכנסיים היו ב' אותיות שמו עקומות, והאות של שמה היתה מרוחקת קצת, וצורתה כשל האותיות בכתונת, ואמרה האשה שהמכנסיים האלו היו לו עוד טרם שנשאת לו, ונעשה הסי' של שמו ע"י אנשים אחרים שאינם בקיאים כמותה, ואחר נשואיה הוסיפה היא האות של שמה, גם מצאו עליו מחצית בגד ד' כנפות, והיתה החתיכה מתאימה לחתיכה שהיתה בידי הגוים.

צדי הספק בעדות הטביעה

בזהות : אין מעיד על נפילת האיש למים רק האשה, והיא לא הזכירה לא שמו ולא שם אביו. בפ"ק י"ד : דעת הריב"ש דבעינן שיעור שהיה עד שת"נ ב' שעות, ובנ"ד לא אמרו ששהו שיעור זה.

צדי הספק בעדות ההכרה

לא הוכר בגופו כלל, ובכליו יש להסתפק אם הסימנים שבהם מועילים, וגם הא איכא חשש שאלת.

צדי היתר להוציא מאיסות ע"י עדות הטביעה

בזהות : כיון שאמרה חתנו של פלוני שהיה מקיצע ונשא אשה פה בעירנו בתוך שנה זו, ובדקנו בכל יושבי העיר ולא נמצא איש כזה אלא ליב הירש מקיצע, סגי בזה. ואין צורך להאריך בזה, כי בלא בדיקה בעירנו הלא כל אנשי הספינה יודעים שלא בא עמהם בספינה יהודי אחר בנינויים הנ"ל כי אם זה, ועוד יצורף לזה עדות הב' שהזכיר שמו ושם עירו, וכיון שהעיד בפני האשה הנ"ל, א"כ גם הוא על איש זה נתכוין, והרי אמר שליב הירש היה יחידי בספינה הקטנה, ומיד שמע צעקה שזה שבספינה הקטנה נפל למים, הרי מבין שניהם ידענו שזה ליב הירש חתן פ' נפל למים, ואי משום חצי דבר, הרי

אפילו סי' מובהק, שהרי האשה הכירה מעשי ידיה והראתה כמה מכתנותיו שבידיה וכולם שווים, וגוסף ע"ז הרושם שבמכנסים לפי מה שאמרה הוי' סי' בצמצום מקום, ולא ימצא אפילו אחד מאלפי אלפים, באופן שעל סימנים אלו יש לסמוך בכל איסורי דאורייתא בלפי ספק ופקפק, לומר שהם של זה שאנו דנים עליו (צג), ולענין חשש שאלה הרי כתב מהרי"ט דמי שיצא מביתו במלבושיו שעליו לא חיישינן שנתנם לאחר, והוא נשאר ערטלאי, וגם לא חיישינן שנתן מלבושיו לאחר והוא לבש בגדיו של האחר (צד), ובג"ד כולם ראו אותו בספינה שמלבד החזיה לא היה אז מלבוש רק הכתונת והמכנסים, כי זה היה בבוקר כשיצא לעשות צרכיו, וידוע שאם יפשיט הכתונת והמכנסים, אע"פ שישאר על עצמו החזיה שהוא בגד קצר נשאר ערום, ולפי הנ"ל לא חיישינן לזה (צח), והיה ראוי להתיר ע"י, אך לא אכנס בפרצה דחוקה, כי יש לנו פתח מורוה, והוא ידידוע דעת החכם צבי דלשאלה דיחיד לא חיישינן כמו דלא חיישינן לנפילה דיחיד, אלא שהאחרונים פקפקו ע"ז דאינו דומה נפילה דיחיד לשאלה דיחיד (צו), אמנם בג"ד שהספן הזה קבר את האיש שהיה לבוש בכליו של זה שאנו דנים עליו, שהרי יש בידו חצי בגד ד' כנפות שהוא מתאים עם תחצי שנשאר על גופו בקברו, ועל סימן התיכות המתאימות סמכין גם באיסור דאורייתא (צז), וא"כ נדע שזה הספן הוא שמצא את האיש הנקבר לפנינו במלבושיו של הנטבע, ובלא"ה הרי הראה לנו את הקבר, ומנא ידע אם לא שהוא קברו, וכבר כתבנו שהתיק עם הכתבים לא מושלי ולא מכרם, אך הואיל ולא ראינו אותם בידו ממש רק ביד הגוי ניהוש שמא נאבדו ממנו ומצאם הגוי הזה, וגאמר שזה שנפל למים יצא במקום רחוק והשאל בתנתו ומכנסיו לאחר, ואותו אחר נטבע ג"כ ומצאנו ספן זה, והוא הוא שמצא התיק של הנטבע שאנו דנים עליו, אין לך נפילה דיחיד גדול מזה, וכיוצא מודו דלא חיישינן, וכיון דבג"ד כבר יצאנו מאיסור א"א דאורייתא, שוב לענין איסור דרבנן נסמוך על הסימנים הנ"ל בלי שום פקפק, ואחר שתמתין י"ב חודש מיום טביעתו, תהיה מותרת להנשא.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' ע'

צדדי ההיתר

בערות: א. אף שהרחיק נדוד מאשתו, אין בזה חשש קטטה (צח).
ב. אף אי נימא בשמע סתם שמת דלא מהני, מ"מ כאן ששמע אומרים שמת פה בעירנו משמע דשמועה ברורה היא ואין בה פקפק, וכיון דבלא"ה יש מתירים, ע"כ המיקל להתיר לא הפסיד (צט), בזהות: כינוי פויגל הוא כשם אביו (ק), וכיון שהעד השומע הוא מעירו של הנעלם, מסתמא על אותו הירש פויגל שמעירו דיבר א. גם כיון שהוכיר שנלקחו מאתו ב' אלפים ויש לו בן גבן, סימנים אלו מובהקים טפי משם אביו, ואם יודעים בעירו שלא דר שם אחר בסימנים הנ"ל, נדע בבירור שעל בעלה של אשה זו העיד.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' ע"ג

צדדי הספק

בהכרה: א. לא ידעינן מתי מת, ואולי הוא כבר אחר ג' ימים, ומי יכניס ראשו בספק פלוגתא בזה אי אוליגן לקולא או לא (ב). ב. לנעלם היתה שומא בגופו ובמת לא נמצא כן, וא"כ הוי הוכחה שמת זה אחר הוא ולא בעלה.

צדדי ההיתר

כיון שכל גופו ופרצוף פניו היה שלם, דעת רוב הפוסקים כר"ת [בסעיף כ"ח] דמעידים עליו אפילו אחר ג' ימים, ובג"ד שהוא רק

אי סליק קלא אית להו, [ובצירוף הטביעה] איכא תרי רובי, ואין כאן אלא איסור דרבנן (פד). ועוד דכיון שעכ"פ נפל למים, אפילו נימא שלא שהו עליו, מ"מ כיון שאח"כ נמצא יהודי מת בנהר ההוא, ויש סימנים הרבה בכליו, אפילו לא יהיו מספיקים להתיר, מ"מ מצטרפים לראיית הטביעה ולא בעינן שהייה (פה), ובצירוף כל הנ"ל בלי ספק דלכ"ע יצאה עכ"פ מחשש איסור דאורייתא, ואין לנו אלא איסור דרבנן בלבד.

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה ע"י הכרת חפציו

כיון שנמצא הפאס שלו, ושם נכתב שמו ושם עירו והמחוז, וידענו שלא נמצא במדינה זו עוד עיר בירת הגליל ששמה כשם עירנו, וגם חתימת ידי השרים בשםם וחותרם השררה, הכל מעיד שמוזה האיש הוא ולא מאחר, וגם נרשמו בו כל סימני גופו ופרצופו, ולא עבידי אינשי דמושלי פאס (פז), גם החשבונוט עם אביו ושותפו בכתיבת ידו נמש, לא מושלי אינשי (פז), ואפילו אם השאיל החזיה שלו, אין אדם שוכח בתוכו התיק עם כל אלו הכתבים (פח), ואפילו להסוברים דאי סימנים לאו דאורייתא חיישינן לשאלה אפילו בכלים דלא מושלי (פז), היינו משום דחיישינן דאתרמי שהשאל ואיכא לצרף לחשש שאלה גם חשש מכירה ואבידה, אבל בג"ד דלשאלה ולמכירה ליכא למיחש כלל בכתבים אלו, משום אבידה לחוד לא חיישינן (פז), ועוד הא איכא גם דעת הסוברים דלא חיישינן כלל לשאלה (צ), והסכימו האחרונים דבאיסור דרבנן לא ניהוש לשאלה (צא), וא"כ בג"ד דליכא רק איסור דרבנן פשוט דלא ניהוש לשאלה בהני כלים דלא מושלי (צב), אלא דמה מועילים כתבים אלו והלא לא מצאנום במלבושי הנטבע, רק הגוי אמר שהיו בתוך החזיה שלו, ולפי משמעות אגרת הרב השואל לא היה מסל"ת ואינו נאמן, והוי כאילו מצאנו ביד גוי כתבים של פלוני וכי נתיר אשתו לעלמא, אמנם במלבושים שנמצא לבוש בהם ישנו סי' שהיה רקום עליהם אותיות ראשי תיבות שמו ושם אשתו, והנודע ביהודה כתב דזה הוי סימן בינוני, ובג"ד נראה דהוי

הנידון

איש אחד הלך מאשתו והניחה עגולה, אחר הרבה שנים בא ע"א בן עירו של הנעלם והעיד מפי עד אחר, שבהיותו במקום פ' שמע בביהכ"נ שר' הירש פויגל שנלקחו מאתו שני אלפים רובל ושהיה לו בן גבן, מת במקום ההוא.

צדדי הספק

בערות: א. דע"א בקטטה אבעיא דלא איפשטא היא. ב. שלא אמר ממי שמע שמת, אלא סתם ששמע. בזהות: שלא תזכיר שם אביו ושם עירו.

הנידון

איש יצא מביתו ביום שני בשבוע בעת החורף ולא חזר, וביום ראשון שלאחריו נמצא גוף מת בדרך שהלך, והיה קפוא מצינת שלג וכפוד, וכל גופו ופרצופו היה שלם ממש בלי שום חבלה כלל, והוכר בטביע שהוא הנעלם, ולא היה לבוש אלא כתונת מכנסים ומגפיים, ושאר מלבושיו וחפציו שנשא עמו היו פזורים בסביבה, ואשתו אמרה שלבעלה היה שומא בגוף, אבל הקברנים אמרו שבגוף המת לא מצאו שום שומא.

(צב) ס"ק קפ"ו אות כ"ה. (צג) ס"ק קפ"ו אות ה'. (צד) ס"ק קפ"ו אות מ"ו. (צה) ס"ק קפ"ו אות נ"ה. (צו) ס"ק קפ"ו אות צ"א. (צז) ס"ק קפ"ו אות כ"א. (צח) ס"ק שס"ג אות ח'. (צט) ס"ק ג"ד אות א'. (ק) ס"ק ק"נ אות ע"ג. (א) ס"ק קמ"ח אות כ"ב. (ב) ס"ק

(פז) ס"ק רצ"ב אות ל"ג. (פה) ס"ק רצ"ב אות י"ד. (פו) ס"ק קפ"ו לוח כל"מ. (פז) ס"ק קפ"ו לוח כל"מ. (פח) ס"ק קפ"ו אות מ"ד. (פט) ס"ק קפ"ו אות כ"א. (צ) ס"ק קפ"ו אות ד'. (צא) ס"ק קפ"ו אות ס"ו.

לו לעלמא, ושם השאילם לאיש אחר ואותו הוא שמת כאן, גם זה אינו דהדר הו"ל באותה שעה כתונת ומכנסים כל מלבושיו ולא משאיל להו, ואפילו נימא דאחרי שפשט כאן מלבושיו העליונים המציא לעצמו מלבושים אחרים ואול לעלמא, ושם השאיל לאיש אחר את הכתונת והמכנסים, ושוב לא נשאר ערום שהרי היו לו כבר מלבושים אחרים, מ"מ רחוק מאוד לומר שזה שקיבל ממנו את הכתונת והמכנסים בא לכוון ונפל שדוד סמוך למקום שהנעלם השאיר מקודם מלבושיו העליונים, ושוב אירע שנשתנה צורתו לצורת המשאיל, וכבר כתב החכם צבי דאם יש סי' בגופו וטב"ע במלבושיו ליכא למיחש לשאלה, דהו"ל שאלה דיחיד, והא קיי"ל בגמרא דלנפילה דיחיד לא חיישינן ז', ובג"ד השתנות פרצופו של השואל לפרצופו של המשאיל, ונפילתו במקום שהוא השאיר מלבושיו העליונים, זה הוא הרבה יותר מנפילה דיחיד.

אשר ע"כ אפילו אי היה בודאי אחר ג' ימים, היה ראוי לסמוך על הנ"ל, וכ"ש שהוא ספק תוך ג' ימים, די"ל שמכל הנ"ל מוכח שעדיין הוא תוך ג' ימים ולא נשתנה, ושומא היא דאפרוכי, ומכ"ש דאיכא דעת ר"ת שמתיר להדיא כיון שכל גופו ופרצופו היה שלם ח).

שו"ת חתם סופר ח"א סי' צ"ב

הלכה להביא מצילים, עמדו הנערים על עמדם ושהו שם עד שבאו היהודים, ואז הרי שהו כמה שעות, ואין צריך לשאול ע"ז את הנערים, דמסתמא אילו יצא א' מהם קלא הו"ל למלתא, והו"ל לענין זה אומדנא דמוכח, באופן דתו ליכא איסור דאורייתא יא), ומ"מ מדמיון אני אומר, והרב יחזיק ע"ז שם).

צדדי ההיתר בעדות ההכרה להנשא לכתחילה

מה שהיה רשום על הכתונת אותיות ראשי תיבות שמו ושמה, זהו סימן מובהק בלי ספק, כיון דלא הוחזקו עוד אנשים בשם זה, ועוד דבנקל יש להכיר חתימת יד ואשה הרושמת האותיות האלה יב), וכן חצי המטפחת שרשום באותיות הנ"ל, המתאימה לחצי המטפחת שנשארה בבית, הרי על שתי חתיכות המתאימות סמכין באיסור, אלא דהכא בחומרא דא"א לא בעינא למיסמך אהך לחודא, וגם לא ארושם לחודא, אבל בצירוף חתיכות מתאימות עם היכר הרושם, וכן צירוף כתונת מהופכת, בודאי הוי סי"מ ג), וכיון שיש לנו סי"מ ביותר בכתונת ובמטפחת, נוכל לצרף גם סי' חזירי וסומקי של שאר המלבושים, דרחוק הוא שיוזמן עוד אחד בצירוף בגדים כאלו יד), באופן שנתברר שהבגדים האלו הם בגדיו של בעל אשה זו, ולענין חשש שאלה, הרי דעת הרי"ף והרמב"ם דלא חיישינן לשאלה טו), אלא שאין דרכי להתיר ע"י סמיכה על דעות אם לא אמצא הסכמת כל או לפחות רוב החולקים, אך בג"ד י"ל דהרי ידוע דלא חיישינן לשאלת כל בגדיו טז), ובפרט בגד הד' כנפות יז), אלא דאיכא חשש מכירה חליפין וגזילה, אבל חשש שאלה לא, וכיון שבכתונת ומטפחת היה רשום שמו ושמה, אילו מכרם לאחר לא היה מניח תקונה אותיות שמו של זה, שלא יאמרו גנוב הוא אתו, ומת תאמר שמה החליפם עם איש ששמו כשמו, זה הוי מכירה דיחיד ולא חיישינן ליה יח), ועוד דהרי דעת מהר"ם פאדווא המובא ברמ"א סעיף ל"ב דבראוהו שנטבע בבגדים אלו, לא חיישינן שיצא מהמים והשאילם לאחר ואח"כ נטבע גם הוא, אלא דבג"ד לא הוזכר שראוהו נטבע בבגדים אלו, אך מביתו יצא במלבושיו, ואפשר שהחליפם בין יציאתו מביתו לביאתו אל הגנה יט), וא"כ בג"ד שבאנו לחוש שהחליף מלבושיו עם איש ששמו כשמו, ולפי מהר"ם פאדווא הנ"ל ליכא למיחש אלא לאותה

ספק ג' ימים וגם גופו שלם, כבר הורה הב"ש דיש להתיר בלי פקפוק ג), גם במה שהיה קפוא, הנה אם היה מונח במקום שאינו מעבר לרבים, ואפשר שכבר מת לפני כמה ימים, עוד טרם שירד השלג, א"כ אין לסמוך ע"ז כלל, אך אם היה מונח במקום מעבר לרבים ושיירות מצויות, ואי הוי מונח כמה ימים טרם היה השלג על הארץ היו מוצאים אותו, וע"כ שבימי השלג והכפור הוא בא שמה, א"כ יש לצרף דעת הסוברים דבמוטל במקום צינה מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים ט).

גלל כן היה פשוט להתיר, אלא כיון שהאשה אמרה שלבעלה היה שומא בגוף ובמת לא נמצא כן, אף די"ל דהוסרה השומא ע"י איזו סיבה, או שהעדים לא בדקו היטב, מ"מ מנא לן למסמך אטב"ע להוכיח מזה דהשומא נשתנתה, אדרבה נימא דאתפח וע"ז נשתנה הטב"ע, וזה אחר הוא, אמנם הרי הוכרו בגדיו, והגם דיש לחוש לשאלה, ועוד דבחלק מבגדיו לא היה לבוש, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני ה), מ"מ בג"ד נימא ממנ"פ, אם כל הבגדים הם מזה המת, הרי כתב מהרי"ט דלשאלת כל בגדיו לא חיישינן ו), ואם נימא שהמלבושים המונחים הונחו פה ע"י סיבה, והנעלם יצא מכאן רק עם כתונת ומכנסים והלך

הגידון

שלשה יהודים הלכו לכבס צמר אצל הנהר לא רחוק מהעיר, וכמה נערות ונערים נוצרים עזרו להם, כעבור שעה באה במרוצה ריבה נוצרית לומר ששלשתם נטבעו, ושקראה לעזרה כמה אנשים שעמדו מרחוק קצת ולא רצו לבוא, מיד יצאו כמה יהודים ושהו שם כמה שעות ולא ראו, שוב נמצאו שנים וחזרו כדון, ואחד בעל העגונה לא נמצא, כעבור שבועים נמצא גוף מת במים, ולא הוכר מחמת שנפתח ונשתנה, והעידו שמקום עין שמאל היה ריק, ושברגל ימינו היו בהרות אדומות שחורות, וכן היה בגוף הנטבע, ובגדיו שיצא בהם מביתו הוכרו בסימני צבעיהם, והכתונת היתה מהופכת עליונה לתחתונה, ורשום בה ראשי תיבות שמו ושם אשתו, וכן היה רשום על חצי מטפחת שהיתה עליו, והמתצית השנית נשארה בביתו, והיא תואמת עם המתצית שעל גוף המת.

צדדי הספק בעדות הטביעה

הריבה הנוצרית שראתה הטביעה, רצה משם לתוך העיר להביא מצילים, ומסתמא לא שהתה במקום הטביעה, שהרי חשבה להצילם ע"י מסייעים וגזדרות, וא"כ י"ל דבתוך שהיא רצה לתוך העיר לפני שבאו היהודים, יצא הנטבע מהמים והלך לדרכו, וא"כ ליכא בג"ד שהיה כלל, ועדיין איכא איסור.

צדדי הספק בהכרת המת

בסימנים; חוסר עין שמאל לא הוי אפילו סימן אמצעי, ומכ"ש בנטבע במים דאפשר שנחתה ע"י סיבה מסיבת המיתה ט), וכן נמי בהרות אדומות ושחורות לא כלום הוא י), בבגדים; הכרת הבגדים בצבעם היינו חזירי וסומקי דאין מעידין ע"ז, ועוד הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר בעדות הטביעה להוציא מאיסור

כל ששהו עליו שעה קטנה, ועוד ב' שעות היו בסמוך כל כך עד שאם היה יוצא מהמים והיה צריך לעשות לו תחבולות ורפואות להצילו, היה מתפרסם להם, ולא שמעו ולא נודע להם דבר, הו"ל כמו שהו עליו ג' שעות, ויצאנו עכ"פ מאיסור דאורייתא, ובג"ד נזכר בגב"ע שגם נערים נוצרים עמדו שם על הכביסה, וא"כ י"ל שבשעה שהנערה

אות י"ב. (יב) ס"ק קפ"ז אות ה'. (יג) ס"ק קפ"ז אות כ"א. (יד) ס"ק קפ"ז אות כ"ו. (טו) ס"ק קפ"ז אות א'. (טז) ס"ק קפ"ז אות מ"ו. (יז) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה. (יח) ס"ק קפ"ז אות ל"ה. (יט) ס"ק

רכ"ט אות ג' וה'. (ג) ס"ק רכ"ט אות ל"א. (ד) ס"ק רי"א אות י"ד. (ה) ס"ק קפ"ז אות ס"ט. (ו) ס"ק קפ"ז אות מ"ו. (ז) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (ח) ס"ק ק"צ אות כ"ב. (ט) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ע"ט. (י) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ע"א. (יא) ס"ק רפ"ט

הנך חיורי וסומקי, מישך שייכי הדרי, וכיון דהנך תרי לא החליף, דאל"כ היה השני מסיר הרושם, ובכל מלבושיו הרי לא חיישינן, וא"כ הרי זהו שנמנע לפנינו (כ). ומצורף עוד לזה ד"ל דבנ"ד דלא הוי אלא איסור דרבנן, לא חיישינן לשאלה (כא). ולסניף בעלמא נימא נמי, דהואיל ונמצא עיור ורגלו לקויה בבהרות משונות כמו שהיה בגוף הנמנע, הוי שאלה דיחיד (כב).

ובכל זאת עדיין לבי נוקפי בשיעור שהייה הנ"ל, ולכן אם ימצא גאון אחד שיתיר בתנאי שיצטרף עמו עוד אחד, הרי דעתי מצורפת, ואם לא יאמר בה לא איסור ולא היתר, אזי לא יסמכו על דברי הנ"ל עד אחר שתמתין ב' שנים שיאבד זכרו ג"כ, ויהיה תרי דרבנן (כג).

ש"ת חת"ס ח"ב סי' קל"ח

לעיני הרבה רואים, ומסרו נפשם להצילה ולא יכלו ונתיאשו ממנה, והמים הובילו אותה הרחק מאוד מהעיר, וגל השליכה מהמים לרגלי גוי אחד שהביאה אל העיר אחר הזעם, והנה היא חיה וקיימת לפנינו, ובכל זאת קי"ל משאל"ס אשתו מותרת מהתורה אלא דרבנן חששו למיעוט, אבל בנ"ד הרי לא ראו שום נפילה למים, ושם נודמנה להם ספינה או קורה, ואם כולם לא ניצולו אפשר ניצול אחד או שנים, וגריעא מספינה שאבדה בים, ולא נשאר אלא לומר דאילו היו קיימים היו באים, והרי חז"ל חששו דאולי הוזק וכיוצא בו ומחמת כיסופא ערק לעלמא.

ובדידי הוי עובדא בהיותי יושב במאטרסדורף היה שם איש אחד ושמו מאיר פאקש, ועתה הוא דר בעיר וויען עם אשת נעוריו אשר אהבו זה לזה מאוד, ויהי היום והאיש הלך עם מעט סחורה אל מקום צבא המלחמה, ופתאום נשמע הקול כי שודד החיל נסו וברחו, והאיש הזה לא חזר אל ביתו, והוחילו כמו שנתיים וכתבו לקהלות רחוקות ואין קול, עד שכולם שפטו במוחלט כי מת במלחמה בלי ספק כי אילו היה קיים היה בא, באשר אהבת עולם אהב את אשתו, עד שעברו עוד כשנתיים, ואני בעצמי הייתי מהרהר דלולי שאין לנו כח לדון ולחדש היתר, הייתי אומר בדומנינו לא שייך לומר דערק לעלמא, הלא איכא בי דואר דקביע בכל דוכתא ויכול לכתוב ולהודיע מה שאירע לו, עוד ההרהור הזה ברעיוני ואנשים באו מווייען לומר שראו את מאיר פאקש, ומיד כתבתי שמה למהר ביאתו, ואתא לקמן ואמר כי בראותו שנשללה ממנו כל סחורתו, חשב בנפשו שאם יודיע זאת לאשתו האהובה, תגזור אומר שע"כ יבוא בעירום ובחוסר כל ויסתפקו במועט בפת חרבה ושלוח, ע"כ התחכם לאחוז פלך השתיקה והרחיק נדוד אל ארץ הרחק מאוד ממדינתנו, ונשכר לפונדק עד שהרויח כמה מאות זהוב ועתה חזר לביתו, והראה לי כתבים משרי העיר אשר התגורר שם עד שראינו שנאמנים דבריו, אז אמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם של חז"ל.

תבנא לדינא דהני תרי נשי שאנו דנים עליהם, משמים ירחמנו.

ש"ת חתם סופר ח"ב סי' קמ"א

צדדי הספק

בהכרזה: שלא היתה שום הכרה בגוף, ובכלים, הא חיישינן לשאלה, ואף דטלית קטן לא מושלי אינשי (כח), י"ל דהיינו רק בטלית קטן שלם וכשר, משא"כ בנ"ד שלא נמצא אלא כנף אחד (כז). גם בכיס קשה לסמוך אסברת לא מושלי אינשי, דכיס קטן כזה עשוי לפרוטי דלא מנחשי אינשי בהני אלא בכיסים גדולים (כז). גם בחלפים שייך חשש שאלה (כח). וא"כ יש לחוש שהשוחט אויל לעלמא ואיש אחר ששאל את הכלים מהשוחט בא לבאן ונהרג, ותו דאפשר ששלח כלים אלו ע"י שלית לביתו, ועוד דהרי דעת הב"ש דבגדים שנמצאו רק סמוך

שעה שהלך מביתו עד ביאתו לנהר, א"כ בקל נוכל לחקור אם בסביבות ההמה ליכא אחר שחותם עצמו באותיות אלו, ואם ימצאו חתומים כן, יעידו בפנינו שלא החליפו עמו המלבושים, ושוב כיון שלא הותקן שם כשמו, ליכא למיחש לאינש דעלמא בשם כזה, ואין לחוש דלמא השאיל את הכתונת והמטפחת ולא החליפם, וכיון שרק השאילים לא הסיר השואל את הרושם, וכיון שלא השאיל אלא ב' בגדים אלו, לא הוי שאלת כל מלבושיו, ושאר מלבושיו הרי אין בהם אלא סי' דחיורי וסומקי והדרא חששא למקומה, זה אינו, דכבר הנחנו במונה דכיון דאיכא סי"מ בשני אלו, נצרף גם סי' חיורי וסומקי שבשאר המלבושים, ונימא דהואיל והנך שיש בהם סי"מ נמצאו ביחד עם

הנידון

כמה אנשים היו בבית שנשקפה לו סכנת שטפון, והנשים שבבית ניצולו ע"י ספינת קטנה שהעבירם להר סמוך, ושלושה אנשים נשארו בבית, והניצולים על ההר הביטו כל הלילה מרחוק אל בית האנשים שנשארו בסכנה, ועד אחר הצות הלילה ראו שם נר דולק ומני אז והלאה לא ראו שום אור, ובבוקר נראה כי תמים עברו שם ולא ניכר שהיה פעם מושב בני אדם והדייגים עוברים שם בספינות, ואח"כ נמצא איש זקן מת וכל היהודים הכירוהו שהוא א' מהשלשה כי היה קצר קומה וגיבן, שוב נמצא ביד גוי שרשרת זהב וטבעת עגיל ואחת מהעגונות הכירה בטב"ע כי התכשיטים הם שלה, וכן העיד הצורף שעשה תכשיטים אלו, וכשנשאל הגוי ע"י השופט מאין באו לו התכשיטים סתר את עצמו בדבריו, פעם אמר שהוציאם מהמים ופעם אמר שמצאם על פני השדה, ואשת הגוי אמרה בשמו שמצאם בתוך בגדי יהודי מת, וחזר הגוי ואמר שלא יהודי מת מצא אלא גוי מת.

צדדי הספק

בעדות על אשת חזקן: לא נתבאר באיזה אופן הוכר, דהרי הסימנים הנזכרים אינם כלום (כד), ואם הוכר בטב"ע צריך לברר אם ראוהו מיד כשעלה מהמים, ואם יבואו דבריו עוד נבאר תשובתינו.

בעדות על ב' הנשים האחרות שהאחת הכירה תכשיטה; הנה אם היה נמצא לפנינו גוף מת ולא היה ניכר מי הוא אלא ע"י כלים אלו, היינו באים לחומרת חז"ל דחיישי' לשאלה, ובפרט בנ"ד שיש לחוש דבשעת הסכנה השליכם ואיש אחר מצאם והאיש התוא נמנע, אבל בנ"ד הרי לא אמרה כן וליכא אלא אומדנא בלבד, וא"כ עדות זו הבל.

ואם היו רואים שאנשים אלו נפלו למים והיו שוחים עליהם כדי שת"ג, היינו באים לחומרת חז"ל דשמא גלי אשפלותו למקום אחר, וככה אירע ביום ההוא ממש באותו שטפון עצמו שאנו דנים עליו, בלילה אחת יתומת דיין זקן מעיר מ"ד ששטפה המים בתוך העיר

הנידון

שוחט אחד יצא בלילה בחורף דרך קרישת הנהר למקום סמוך לשחוט שם, ולקח אתו סכיני השחיטה וגם שק קטן להביא בשר כשיחזור, ונעלם. אחרי זמן רב נמצא באותו דרך בבקעה המעיל שלו ובגדו העליון, ועליהם מונחים קצת עצמות אדם, ושאר העצמות וגם הראש מופשט מעור ובשר היו מפורזים על פני השדה בעשבים, באופן שהיה ניכר כי טרפוהו ואבים, גם נמצאו שם קצת כלים שלו, בתוכם החלפים של שחיטה, כיס קטן עם מעות נחשת, והשק הקטן, וכנף אחד מטלית קטן שלו.

לוח הסימנים אות ס"א. (כה) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה. (כו) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ל'. (כז) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ל"ז. (כח) ס"ק

רע"ב אות א'. (כ) ס"ק קפ"ז אות נ"ו. (כא) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (כב) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (כג) ס"ק רע"ב אות ל"ג. (כד) ס"ק קצ"ט

מנעלים, גם אין דרכו של ישראל לילך בלי כתונת ומכנסים, והלא כאן בין הכלים שעם העצמות לא היו לא כובע ולא מנעלים ולא שום חתיכת בגד, כי אם אלה הנזכרים בגב"ע שכולם היה בהם היכר שהם של השוחט הנעלם, וא"כ בשלמא אם נימא שזה הנמצא הוא הנעלם, שפיר י"ל שחלק מהכלים שלו נאבדו באיזה אופן, ויש מהם שנשארו, ועל מקרה שקרה בלא כוונה לא שייך לשאול למה אלה נאבדו ואלה נשארו, אבל אם נימא שהשאל או שלח כליו ביד איש אחר, והוא הגטרף כאן, איך קרה התקרה שכל הכלים שהיו של עצמו נאבדו ולא נשאר מהם אף אחד, ודוקא הכלים השאולים בידו מאת השוחט הם נשארו, וזו מציאות רחוקה מה שלא נמצא בעובדא דגברא חרוכא, ובהא אפשר דמודה רב חייא בר אבין, כי בלא"ה הא דחוששים לשאלה, הגיעו הש"ך בצ"ע ז', וא"כ יש לסמוך על הג"ל.

תשובות נוספות משו"ת התם סופר : ח"א סי' נ"א אחרי שר"ת פרשת מרדכי סי' כ"ה, ח"ב סי' קמ"ב אחרי שו"ת שיבת ציון סי' ע"ט.

לו לא מהני כ"ט, ובנ"ד הרי היו מפורזים על פני הבקעה, ואפילו אותם מקצת העצמות שנמצאו על הבגדים, לא היו מלובשים ותחובים בהם, אלא מונחים עליהם.

צדדי ההיתר

ברור ופשוט דכל מה שאנו חוששים בנ"ד, עיקרו ושרשו מעובדא דגברא חרוכא ביבמות קט"ו א', דקיי"ל להחמיר כרב חייא בר אבין דפליג על רבא, וחיישינן דשמא בעלה ברת לעלמא, והגוף המת איש אחר הוא, וא"כ כל שאינו דומה בדומה ממש, י"ל תבו דלא להוסיף עלה, ואפוא פלוגתא בין רב חייא בר אבין ובין רבא לא מפשינן, והנה בנ"ד אף שהבגדים לא נמצאו על הגוף, מ"מ אפשר דכיון שכל הבקעה מלאה עצמות וכלים מפורזים, שהוכרו כולם שהם של השוחט שנעלם, לכל הפחות נאמר שהעצמות והכלים שייכים אהדדי, ומבעל העצמות נפלו הכלים, וכיון שאנו מכירים כנף ציצית שלו, ע"כ דכשהפקיד או השאיל או שלח כלים הללו, לא שלחם ביד גוי, דאין מוסרים בגד עם ציצית לגוי, וא"כ היה זה ישראל, וישראל הרי אינו תולך בלי כובע על ראשו, ומסתמא אין דרכו ללכת בדרך בלא

שו"ת ספר יהושע סי' ס"ט

הנידון

בגדיו, ונמצאו כתביו וקבלות אשר אין שייך בהם חשש שאלה ל'ב), ובפרט האומדנות מתואר פניו וצורתו וקומתו ושעריו, גם חולי השבר עכ"פ אומדנא הוי ג', וכן מה שאמר שמו הפרטי, ולא נפקד אחר בשם זה, ועוד דהא לכמה פוסקים דלא חיישי לשאלה, מותרת בסימני בגדיו לחוד ז', ונראה שיש להתירה לכו"ע, דיש לסמוך על התעודה דהוי מידי דלא מושלי אינשי, ועוד דבנ"ד ידוע שלא ניתנה תעודה כזו לשום אדם מלבדו, ובלי זה לא רצה לנסוע, וגם אי אפשר עכשיו לנסוע בלי זה, ובצירוף שאר הענינים יש כזה די לסמוך (זה), ב, כיון שזה היה דרכו לשנות שם עירו, א"כ אמירתו לית בה ממשא ל', ובפרט שאמר מקודם שיניח אשתו עגונה, והרי כ' הר"ן דבכה"ג אין לחוש לשינוי השם ז', ועוד דבדואי מה שאמר שהוא מלבוב, ע"כ היה לו תירוץ ליישב דבריו שכוונתו שהוא מגליל לבוב, דהא ע"כ מירתת שיבקשו ממנו תעודות, ושם הרי כתוב שהוא מעיר טרנפול, ולתרוץ מה שכתוב בתעודה אי אפשר, כי שם מבוארים כל הפרטים, וע"כ יצטרך ליישב דבריו מה שאמר שהוא מלבוב, וא"כ כמו שהוא היה מיישב דבריו, כן גם אנו גיישב דבריו (זה).

תשובת האבני מלואים על הנידון הנ"ל, נדפסה בספרו סוף ח"א

והוסיף טעם שלא לחוש לשינוי שם העיר, לפי מה שסיפרו על האיש הנ"ל שישב במאסר, דאם מפני רוע מעשיו הוא פסול דאורייתא, א"כ הוא פסול לעדות אשה, ודבריו לא מגרעי מה שנתברר ע"י התעודה ושאר כתבים ובגדים שהוא הבעל ז'ט).

איש א' נסע מביתו ונעלם, וקודם נסיעתו אמר שיראה שאשתו תשאר עגונה, והעיד ע"א ממקום אחר שבעירו מת איש שלא ידעו מי הוא, ותיאר דמות פניו ומראהו ושערותיו, ושמצאו אצלו אדוסטאט [תעודת זהות] וכתוב בה שמו ושם משפחתו ושם עירו טרנפול, ותוארו ומבנה גופו וצבע השערות, כן מצאו אצלו כתבים וקבלות על השם הנ"ל, גם היה בו סי' חולי השבר, וכל זה מתאים לבעל העגונה, ונודע בעירו שלא ניתנה תעודה כזו אלא לבעלה, ולא רצה לצאת לדרך בלי התעודה, גם הראו לבנו מקצת בגדי האיש המת, והכירם שהם של אביו, עוד העיד ע"א שב' ימים לפני מותו של האיש הנ"ל אמר לו שמו ושם עירו, והשם הוא כשמו של הבעל, אבל שם העיר היא לבוב, ומכיריו אומרים שזה היה דרכו תמיד לא לגלות שם עירו, כי בעירו הוא שנוא מחמת מעשיו, וכבר ישב כמה שנים במאסר.

צדדי הספק

בזהות : א, סימני הגוף שבנ"ד, מאן יימר לו דהוי אפילו סי"א, ובכלים הרי איכא חשש שאלה, ב, אף אם אפשר היה להתיר עפ"י הסימנים, הרי אמר על עצמו שהוא מעיר אחרת, וא"כ אינו הבעל.

צדדי ההיתר

א, י"א דבדאיכא אומדנות והוכחות שמח מותרת אשתו מדאורייתא, וליכא אלא איסור דרבנן ז'א), ובנ"ד נמי איכא אומדנות רבות, שהכירו

שו"ת ישועות יעקב סי' ח"ט

הנידון

בגדר והעלותו על שפת הנהר, והלכו אנשים להכירו, והעיד ע"א שהלכו שמה מיד כשבאו הגוים, ומצאוהו בתוך התחום, והכירו בפריצוף פנים שהוא הנעלם, הגם שהיו בלחיים נקבים ממכת קרדום, עד שני העיד שמתחילה כשהנקבים שבפניו היו פתוחים לא תכירו, ורק

איש אחד יצא מביתו ללכת למקום אחר, ולא הגיע שמה ונעלם, וחפשוהו בסביבה שבין ב' המקומות הנ"ל, וגם אמרו לגוים שיחפשוהו, ולא נמצא, אחר כמה שבועות באו גוים לעיר ואמרו שמצאו גוף מת

קפ"ו אות א'—ד', (לה) לוח כדל"מ אות פ"ח, (לו) ס"ק ק"נ אות קצ"ו, (לז) ס"ק ק"נ אות קצ"ו, (לח) ס"ק ק"נ אות רי"ד, (לט) ס"ק ק"נ

קפ"ו אות מ"ג, (כט) ס"ק קפ"ו אות ס"ט, (ל) ס"ק קפ"ו אות ד', (לא) ס"ק קפ"ו אות ד', (לב) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות מ"ו, (לג) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ד, (לד) ס"ק

מדובלל, וכיון שצמצמו המקום, ושיש מסביב שעירות שאינן מסובכות, ושהוא רק בצד שמאל, נראה דחשיב ס"א (מח). גם י"ל דכל שומא בעצמה הוי ס"א, ובהצטרפות שניהם חשיב כמו ס"א, ובפרט שהן במקום מיוחד זו אצל זו (מח). ד. כיון דאיכא ס"א בגופו וטב"ע בבגדים, בכה"ג לדעת החכ"צ ומהר"ל מפראג לא חישינן לשאלה (מח). ה. שהיה טב"ע בציצית, ובוזה ליכא למיחש לשאלה, ובלבד שיהיה ידוע שלא היו בידו שתיים (מח).

תשובת האריה דבי עילאי סי' ט' על הנידון הנ"ל

דחיית כמה מהתירוי של הישועות יעקב

כיון שהיו נקבים בלחיים, הוי כאילו אין הפרצוף פנים קיים, ואין מעידין עליו, ובכה"ג אפילו אומר העד שבכל זאת מכירו היטב, אפי"ה לא מהני. וכיון דליכא הכרה בפרצוף, שוב לא שייך התירו של העבודת הגרשוני. ועוד דדברי העבד"ג אינם אמורים אלא לענין אחר ג' ימים דיבשה, ולא לענין אשתהי דמים דחמיר יותר. גם מצד צירוף ב' ס"א דהיינו השומות ושער מדובלל, אין להתיר, דמדברי הצ"צ יש לדקדק דשער מדובלל אינו אפילו ס"א, ובג"ד משמע מלשון העדים דהדבלול נעשה מחמת חולי, ופשוט דאינו אפילו ס"א, כיון שזה מצוי מאוד *.

ומלבד הספיקות שנסתפק הישועות יעקב, איכא עוד חשש בג"ד, דהרי י"א דכשראה העד הטביעה חישינן לבדדמי, ולדעת הרבה פוסקים הוא הדין בידע מהטביעה, ומדברי העבד"ג נראה דבידע שנעלם, דינו כידע מהטביעה.

התרת הספיקות

א. אף שהיו נקבים בפניו, מ"מ מדברי העד שאמר שאח"כ נתכווצו הנקבים, מבואר שלא היה שם חסרון בשר וכשנתכווצו לא נשאר רק חתך בעלמא, וכמו שכתבו גם הבד"צ שהיה רק חבול קצת ונראו בו כמה חתכים, וכיון דליכא חסרון בשר שפיר מעידין עליו, וא"כ אף דאפשר לפקפק בהגדתו של העד שהכירו אף כשהיו הנקבים פתוחים, עכ"פ בעדותו של השני שדקדק היטב בדבריו, שרק אחר שנתכווצו הנקבים הכירו, ודאי דאין בו שום פקפוק כלל (מח).

ב. אף דאיכא מכה ומיא מרוז מכה, מ"מ בנעשית המכה מחיים והושלך למים לאחר מיתה, לא אמרינן דמיא מרוז מכה, ודעת הכנסת יחזקאל דכשהיה שק של חול משוך על ראשו ונקשר סביב לצווארו, ודאי שלא היתה בו שום חיות כשהושלך למים, ויש לצרף דעתו להקל, וא"כ בג"ד שהיו בגדיו מסובבים על ראשו וקשורים בחגורות, לא מבעיא אם נימא כוותיה, דבודאי יש להתיר משום דמיא צמתי, אלא אפילו לא נימא כדבריו, עכ"פ הוי ספק אם הושלך למים בעוד שנשמתו בו, או שהושלך אחר מיתה, ובהא דמיא מרוז מכה החשש הוא דבכה"ג מיא לא צמתי, ושוב הוי כשהיה ג' ימים ביבשה, וא"כ בספק אימתי הושלך למים, הוי כספק ג' ימים ביבשה, ובכה"ג שפיר נוכל לסמוך על היתר העבודת הגרשוני הנ"ל, דבטב"ע דאחר ג' ימים יש להתיר בצירוף ס"א (נ). ובג"ד הרי על שומא אחת איכא עדות הבן שהיתה לו שומא בצווארו מצד שמאל, ועדותו מהני אף שהוא בן בעלה נא, וכן מהני גם עדות אחי הנעלם, דכיון שיש לו בנים לנעלם, כשר האח

אח"כ שרתצו אותו מהחול והעפר ונתכווצו הנקבים, או הכיר אותו. עד ג' העיד ג"כ שהכירו, ואמר שאם לא היה יודע שזה נאבד, לא היה מכירו, ושאח"כ התחיל המת להשתנות. עוד ע"א העיד שאמר לו תגוי שמיד כשהעלוהו מהמים הלך תיכף לעיר להודיע, ושמיד הלכו שמה האנשים, ושהכל היה בתוך שעה אחת. והעד בעצמו ג"כ הלך עם האנשים, וראה את כל הענינים, והכל היה בתוך שעה אחת. עוד היה כתוב בגב"ע בשם הב"ד שאח"כ הובא המת לעיר, ופרצוף פניו ופדחתו היו קיימים, אלא שהיה חבול קצת ונראה בו כמה חתכים, והכירוהו עוד כמה אנשים, אלא שזה היה כבר כמה שעות אחר שהוצא מהמים, גם היה בגוף המת ב' שומות בצווארו מצד שמאל, ואמרה האשה שידעת שלבעלה היו ב' שומות בצווארו סמוכות זו לזו, אחת גדולה ואחת קטנה, אלא שאינה זוכרת אם היו בצד שמאל או ימין. ובנו של הנעלם אמר שברור לו שלאביו היתה שומא בצווארו בצד שמאל, וכמעט ברור לו שהיו שם ב' שומות, אלא שאינו יכול לומר זאת בבירור. גם אחי הנעלם העיד בבירור על שומא אחת בצווארו. עוד היה במת ס"י שבאמצע הפיאה השמאלית היו השערות מדובללות, והשערות שמסביב לדיבלול לא היו מסובכות, וכן היה בנעלם, וכשנמצא המת היו בגדיו מסובבים על ראשו, וקשורים בתגורות וחבלים, וכמה מהם הוכרו שהם של הנעלם, וביניהם היו גם הטלית קטן מכנסיים והמגפיים.

דודי הספק

בהכרה: בטב"ע; א. בלחיים היו נקבים ממכות קרדום, ואין מעידין אלא בפרצוף פנים דהיינו הלחיים. ב. כיון שהיו מכות בפניו, הרי מיא מרוז מכה ואין ההכרה מועלת. ג. דאשתהי אחר שהועלה מהמים עד שראוהו, ואף שע"א אמר בשם תגוי שהכל היה תוך שעה אחת, מ"מ לשון הגב"ע מורה שתחילה לא הכירוהו רק אחרי שרחצוהו, וזה כבר היה אחר זמן זה. ועוד ד"א דבעינן שיראהו מיד כשעלה מהמים, אבל אם לא ראהו לאלתר, אף שראהו בתוך השעה לא מהני. ועוד דלדעת הרי"ף רק עד ה' ימים אמרינן מיא צמתי, אבל אם היה בתוך המים יותר מה' ימים לא מהני ההכרה, ואף שהפוסקים דחו דברי הרי"ף, מ"מ אני מונע עצמי מלהקל נגד הרי"ף, ובפרט בג"ד שהיתה חבלה בפניו. בסימנים; יש להסתפק אי הוי ס"מ. בבגדים; הא איכא חשש שאלה.

דודי היתר

א. בג"ד יצאה האשה מאיסור תורה לפי דברי המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, אמרינן מן התורה היינו האי שנאבד היינו האי שנמצא (מח). וכיון שהיו לו ב' שומות בצווארו בצד שמאל, ס"א עכ"פ הוי, ודעת כמה פוסקים דבאיסור דרבנן סמכין על ס"א (מח). ב. הא דאמרינן אין מעידין אלא על פרצוף פנים, אינו אלא בניטל הפנים או החוטם, באופן שאינו יכול להכירו רק בטב"ע דשאר אברים, אבל כל שאמר שמכירו בטב"ע ע"י הכרת הפנים, מה בכך שיש נקב בלחיים, מ"מ הוא מכירו, וכיון שהעדים אומרים שהכירוהו בפרצוף פנים, ע"כ שהנקבים לא קלקלו צורת הפנים, ואפשר להכירו (מח). ואף דאשתהי, מ"מ הרי דעת העבודת הגרשוני דטב"ע דאחר ג' ימים בצירוף ס"א מהני, וה"ה בג"ד (מח). ג. י"א דב' ס"א מצטרפים להיות ס"מ (מח). ובג"ד מלבד הסי"א דשומות הרי היה לו גם ס"י דשער

אות ח'. (מח) ס"ק קפ"ו אות צ"א וצ"ט. (מח) ס"ק קפ"ו לוח כול"מ
אות כ"ח. (מח) ס"ק קפ"ה אות ב'. (ג) ס"ק רכ"ג אות ח'. (מח) ס"ק

אות קצ"א. (מח) ס"ק קצ"א אות ט"ו. (מח) ס"ק קפ"ה אות ט'.
(מח) ס"ק קפ"ה אות ח'. (מח) ס"ק רכ"א אות ד'. (מח) ס"ק קצ"ד
אות ד'. (מח) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קצ"א. (מח) ס"ק קצ"ד

ראה מפורשת לזה, לא רצה מסבא לבד להשיג עליו, אבל נשאר הדברים חקוקים בלבו, ולא ירד או לגדר העיון, כי לא היה נצרך לשיטתו לזכר מזה.

(*) ועל דבר צירוף ב' השומות לא השיב כלום. אולם מצאנו לו בס"י שכתב דסימנים שהיו אפילו הרבה, אינם בכלל חיבור סימנים, ושגם אז כשהשיב להישועות יעקב כבר נקט בלבו להסתפק בזה, אלא מאחר שלא מצא

אשתהי דעת הפוסקים דבעד מפי עד תליגן להקל נח. גם מלשון הב"ד גובי העדות שכתבו דאח"כ הובא לעיר והוכר ע"י כמה אנשים, אלא שזה היה אחר דאשתהי איזה שעות, מכאן דהכרת העדים הראשונים היתה תוך שעה, ומלבד כל זאת, הרי מפורש בדברי אחד מהעדים, שהגוי סיפר לו שמיד שהעלוהו הלכו תיכף להודיע ושמיד הלכו העדים, ושהכל היה בתוך שעה אחת * ואין לחוש לדעת הרי"ף דרך עד ה' ימים מיה צמתי, דכל הפוסקים מקילים בזה, והב"ח כתב דגם לדעת הרי"ף כן, ומה שהיתה בו חבלה אינו נוגע כלל לענין הא דמיה צמתי, אלא שיש בזה החומרא מחמת מיה מרנג מכה [וזה כבר מתורץ לעיל] (ט).

ד. אף ד"א דידע מאבידתו הוי כידע מהטביעה, ולפי מה שנתבאר ליכא כאן אלא ע"א, ובע"א חיישינן לבדדמי, מ"מ בודאי אין צריך להתמיר בעגונה כל כך לצאת ידי כל תחומרות, ועצם הדבר ידע שנעלם הוי כידע מהטביעה, הוא מאוד נגד הסברה, וגם י"א דאפילו כידע מהטביעה לא הוי כראה הטביעה ט), גם במה שהחלטנו דהכרת העד שראהו בשעה שהנקבים היו פתוחים לא הוי הכרה, הרי י"א דאפילו חסר קצת בשר לא מקרי חבול, וגם להמחמירים בזה י"ל דאף שהיו הנקבים פתוחים, מ"מ כיון דבאמת ליכא חסרון בשר, שפיר הוי הכרה טובה טא). ועוד דאיכא עוד עדות הג', דאף שאמר בעצמו שאם לא היה יודע מאבידתו הוא מסופק אם היה מכירו, מ"מ כיון שעתה מכירו בטוב לא נפיק זה מהעדאת ב' עדים דליכא למיחש לבדדמי, ואדרבה בדבריו נשמע שעכ"פ עתה אינו אומר בדדמי, וממילא שאנו תולים שראהו בשעה שכבר נתכווצו הנקבים, וגם יש לדייק כן ממה שאמר שאח"כ התחיל המת להשתנות, וסימני השתנות בודאי לא נתוודעו עד אחר שרחצו אותו, ואז הרי כבר נתכווצו הנקבים כמבואר בדברי העד הקודם. [וא"כ הרי איכא הכרה טובה של ב' עדים].

להעיד נב). ואפילו על ב' השומות הרי איכא עדות העגונה, ואף שהיא אינה יודעת באיזה צד הוי, הרי איכא עדות הבן שהיו בצד שמאל, וזה לא מקרי חצי דבר, ואף אם נניח דהוי עדות חצי דבר, מ"מ לענין הגדת סימנים כדי להכיר את המת, לא בעינן דבר שלם, ואפילו בעדות מיתה נראה פשוט דלא בעינן דבר שלם נג). ואף שהגדת האשה היתה אחר שנודע שבמת הנמצא ישנם ב' שומות, והיה מקום לחוש שמחמת שהוכרו על המת בגדי בעלה, י"ל דאומרת בדדמי ומשקרת על הסימנים, וכדעת הרמב"ם במלחמה דאפילו באומרת קברתיו לא מהני, מ"מ אין לנו לבדות מהלב ולחדש חומרות כאלו נד). עוד יש לסמוך בנ"ד על מש"כ הב"ש להתיר בספק ג' ימים כשלא נחבל בפניו, דלשיטת ר"ת מעידין בכה"ג אף בודאי אחר ג' ימים, וכבר נתבאר דנ"ד הוי רק כנפצע בלא חסרון בשר, דלא מקרי חבול בפניו. ואף דלענין צירוף דעת ר"ת בעינן גם טב"ע דגופו, וכאן לא הוזכרה עדות ע"ה, מ"מ י"ל דאין הכוונה שצריכים להכירו בגופו כשהוא ערום, אלא הכוונה בטב"ע דבנין גופו ואבריו וקומתו, וא"כ כשהוא שלם בגופו והעדים אומרים שהכירוהו היטב בחייו, ושיוודעים שהנאבד הוא הנמצא עתה, בכה"ג הוי כאילו העידו גם על טב"ע דגופו נה).

ג. אין לחוש בנ"ד לאשתהי אחר שהועלה מהמים, דהרי הוחלט בפוסקים דכשראיהו בתוך שעה משהועלה מהמים מהני ההכרה נ), ודבר תמוה הוא להתמיר אף בפחות משעה נגד רוב הפוסקים, ובג"ד שחזקים אמרו שהמת היה מונח בתוך התחום, ומיד כשהודיעו הגוים הלכו תיכף והכירוהו, יש במשמעות לשונם שההכרה היתה בתוך שעה, דאל"כ לאיזה צורך סיפרו זאת. ובודאי אין צריכים לחשוש דשלא לא הלכו הגוים להודיע מיד כשמצאוהו, דרגילות הוא שמודרזים להודיע תיכף והלא תולין במצוי אף להקל, ואין זה אפילו בכלל ספק אשתהי אלא כודאי לא אשתהי נ). ומכ"ש דאפילו בספק

שו"ת אמרי אש סי' כ"א-כ"ב

צדדי הספק

בהכרה: מת זה שנמצא הוי ספק אם הוא עדיין תוך ג' ימים, דשםא הוא איש אחר שמת לפני ג' ימים, ונשתנתה צורתו לשל זה, ובספק ג' ימים הרי יש מחמירים, ומה גם שהיה נפוח.

צדדי ההיתר של הרב השואל

א. שנמצא מוטל בדרך שהלך בעלה, ואיכא סי' מקום, וא"כ גם אם בספק ג' ימים בעלמא הוי ספק דאורייתא, מ"מ הרי מדאורייתא מהני

הנידון

איש אחד הלך אצל רופא לרפאות שבר רגלו, וראה שנשמטה עצם הקולית שלו לגמרי, ואמר לו שישם למקום פ' לרפאות, והעיד ע"א שראהו ביום מסוים יושב בעגלה, וסיפר לו שהוא נוסע למקום פ' לפי עצת הרופא. שוב הועד שביום המחרת נמצא גוף מת בדרך ההוא, והיה קצת תפוח בפניו, והוכר בטב"ע שהוא בעל האשה, ושתי קוליותיו היו שמוטות לגמרי, והשליוח שהביא את הגב"ע הוסיף בעל פה שאפשר למצוא עדים המכירים בטב"ע בגדיו שלבש בעת נסיעתו.

אות א'. נ) ס"ק רכ"ה אות כ"ב. נח) ס"ק רכ"ה אות ה'. נט) ס"ק רי"ד אות א'. ס) ס"ק רל"ז אות כ"ט. סא) ס"ק רל"ג אות ב'. סב) ס"ק רי"ט אות ז'.

קמ"ב אות ד'. נב) ס"ק קמ"ב אות ה'. נג) ס"ק ל"ז אות ל"ד. נד) ס"ק ק"צ אות י"ט. נה) ס"ק רל"ז אות א'. נו) ס"ק רי"ט

שתיכף כשימצא מת ילכו להודיע, אבל לא אמרו במפורש שילך תיכף להודיע ושלם ישתהי כלל, כדי שנאמר דבריו שלא נשתנה הוי כמשיב על שאלה. ועוד דעת הצ"ח דהיכא ששאלו לגוי ושתק ולא השיב כלום, ואחר זמן הגיד במסל"ת, לא הוי כמשיב על שאלה, וא"כ בנ"ד שעברו מאז ד' שבועות, אף אם נרצה לחוש שביקשו מגוי זה שיחפשוהו, מ"מ בודאי לא השיב אז לשון זה ממש, שתיכף ימיד בשעה הראשונה למציאתו יודיע להם, וא"כ לענין זה שהודיע תיכף הוי כשתק מתחילה, ושפיר הוי כעת מסל"ת. ועוד דנראה שדברי הגוי הוי כסיפור חברים בעלמא, שבודאי הגוי אינו יודע הדין דיש חילוק בין חזיה בשעתיה או לא, וא"כ יש להקל עפ"י מש"כ הצמח צדק דהיכא דלא נתכוין הגוי לא להתיר ולא להעיד מקבלין דבריו, ויותר מזה מבואר במהרה"ש דאפילו נשאל להדיא על הזמן שהועלה מהמים הוי מסל"ת, כיון שאינו מרגיש נפקותא בדבר סב).

*) ומהלשון שסיפר לו הגוי, משמע דהוי מסל"ת בלי שאלה תחילה, ובפרט שלדעת הט"ז מהני בישראל המעיד סתם מפי גוי, וגם להתחמירים בזה, מ"מ הרי טעמם הוא משום שדרך ישראל לשאול על חברו, אבל בנ"ד אין הדרך לשאול אם ההכרה היתה תוך שעה, וגם אין הכל בקיאין בחילוק שבין תוך שעה לאחר שעה, ואף אם מה שאמר שהכל היה תוך שעה, זה היה ע"י שאלה, מ"מ כיון שתחילת דבריו הוי במסל"ת, דהרי מבואר בשו"ע דאפילו כשיוודעים הגוים שמחפשים אחר היהודי יש להם דין מסל"ת, אי"כ כיון שעכ"פ בזה שאמר מתחילה שהלך תיכף למציאתו הוי מסל"ת, שוב אפשר לשאול אותו על השיעור שנשתנה. גם אין לחוש דשםא גוי זה שמצאוהו עכשיו, הוא אותו הגוי שבקשוהו אז כשנעלם שיחפש אחריו, ושוב לא הוי כמסל"ת אלא כמשיב על שאלה שמוא, דכיון דליכא רגלים לדבר שהוא אותו הגוי, אין אנו צריכים לחוש לספק זה כלל, ובפרט שהרי לא אמרו להגוים רק כסתם

אחר הוא שנשמטו ב' רגליו ע"י סיבת דומה, וא"כ אין היתר מצד זה הסי', ודי לנו אם נאמר שאין זה הוכחה שהנמצא אינו זה הנעלם (טו). ד. גם מצד טריפה אין להתיר, די"ל דגם להר"ן לא הוי טריפה בלא עיכול גביה, אלא כשיטלה הרגל לגמרי, אבל לא כשרק בשמטה.

צדדי ההיתר

כיון שנמצא באם הדרך שהלך בה, יש בזה צד להקל, דהרי אין דרך ישראל אפילו הריקים לראות יהודי מת מושכב בדרך, ולא להודיע כי נמצא חלל, וא"כ ממנ"פ אם הלכו בדרך זה הרבה אנשים מישראל, א"כ ודאי זה הנמצא לא נשתנה על הדרך ג' ימים, ואם לא הלכו רבים באותו הדרך, הרי באין שיירות מצויות יש לסמוך על דברי המבי"ט דתליג'ן שזהו הנאכד (טו), ובנ"ד כיון דהוי רק ספק ג' ימים דיש מקילים בזה (סח), אף שאנו חוששים לדעת המחמירים, מ"מ היכא דאיכא עוד צדדים להתיר, היה אפשר לסמוך ולהקל, אלא דמ"מ לא מלאני לבי להקל בזה (טז), אמנם אם אמת הדבר שאמר השליח שיש למצוא עדים המכירים בטב"ע בגדיו שלבש בעת נסיעתו, או היה פתח היתר מרווח, דכיון דידענו שבגדים אלו לבש הנעלם בתוך ג' ימים, א"כ אף דחיישינן לשאלה, מ"מ הרי בודאי שמת זה הוא עדיין תוך ג' ימים, וא"כ אין לחוש שהוא אחר ונשתנה צורתו לצורת הנעלם (ע).

שו"ת אמרי אש סי' כ"ט

בעת הטהרה, ונכד אמו העיד רק שהיה בימינו, אבל עדות על הצמצום אין כאן כלל, ולא הוי אלא סי' אמצעי (ב), וכן סי' הצוואר העב (ג), ואולי גם השיגים הכפולות (ד), שום אחד מהם לא הוי סי"מ. בבגדים; גם אם יש מקום להקל בסתם בני אדם שלא לחוש לשאלת כל בגדיו, מ"מ בנ"ד הרי היה שוטה, ואחד מסימני השוטה שמאכד מה שנותנים לו, ואף שהלך י"ג שבועות בחלוק אחד, כבר אמרו שטיא במילתא חדא לא סריך, ואף למה שכתב הנודע ביהודא דגם בשוטה לא חיישינן לאבידה מדעת, משום דחזקה דכל מה שהוא ביד אדם הוא שלו, י"ל דזה אינו אלא במי שבגדיו עליו מימי חלימותו, משא"כ בנ"ד שהיה שוטה זה י"ג שנה, וברור שבגדים אלו לא היו לו מזמן חלימתו, ובודאי אחרים נתנום לו, ובשוטה אפילו דעת אחרת מקנה לו לא הוי קנין (עו), ועוד שלא כולם נמצאו עליו, אלא שקצת מהם הביאו הגוים תחילה ואמרו שלא מצאו את המת, ואף שנראה מדבריהם שהיו משקרים, מ"מ אין לסמוך עוד על דבריהם כלל.

צדדי ההיתר

דעת הגנת ורדים דבצורתו שלימה דמעידים לר"ת אף לאחר ג' ימים, היינו אפילו כשהוא נפוח, ושם העד שם אל לבו כשמצא אותו לדקדק בו כראוי, כו"ע מודים בזה (עו), וא"כ בנ"ד שאמר העד שידע כי תלוי בזה היתר האשה, וכן מכל דבריו נראה שדקדק וכיוון להעיד בבירור, מותרת לפי דברי הגו"ר הנ"ל, אמנם בנדוןנו היו עוד צדדים אחרים, וגם דמה שכתב דבכה"ג כו"ע מודה, צ"ע, עכ"פ ארווח לן דלר"ת מותרת אף בנתפח, ומה שנחסר מעט מהחוטם אצל הנחיריים, מצד הסברא לא נקרא בזה נשחת (עו), עוד יש היתר לדעת ר"ת, מצד טב"ע דגופו שהיה כולו שלם, אלא שכמה מהראשונים חולקים עליו, אבל הרי דעת העבודת הגרשוני דגם אחר ג' ימים יש להתיר ע"י הטב"ע, בצירוף הכרת מלבושיו (עז), אלא דצ"ע בראייתו, ודעת המשאת בנימין דב' סימנים אמצעיים מצטרפים להיות סי' מובהק (עט).

גם סי' אמצעי, ורק מדרבנן חוששין להחמיר, [ובספק דרבנן יש להקל], ב. שהכירוהו בטב"ע והיה גופו שלם, ג. דאיכא סי"מ שנשמטה עצם הקולית לגמרי, ד. כיון שנשמטה כל עצם הרגל, א"כ לדעת הר"ן הוי טריפה אף בלא עיכול גביה, וטריפה אינה חיה י"ב חודש, ואף לר"ת דיש חילוק בין טריפות אדם לטריפות דבהמה, מ"מ לר"ת בלא"ה מותרת בנ"ד, דבספק ג' ימים וגופו שלם מעידין עליו לדידיה, וכיון דנימא דאינו טריפה, א"כ הרי הוי גופו שלם.

תשובת המחבר על הנידון הנ"ל

דחיית ההיתרים של הרב השואל

א. אף דדעת הרמב"ם דבסי"א מותרת מדאורייתא, מ"מ הרי דעת הרבה פוסקים דסי"א אינו מועיל מדינא, ולא מהני גם באבידה רק מפני התקנה (טו), ועוד דסי' מקום באבידה היינו בנמצא במקום מצומצם והונח שם דרך הנחה, וזה לא שייך כאן (טז), ב. אף שבאמת היה נראה דכל שאין חסר ממנו מאומה, אף שע"י מישוש נודע שנשמטה ירכו לגמרי, לא יצא מכלל גופו שלם, מ"מ למעשה לא נאמר כן, וכ"ש בזה שהיה נתפח קצת בפניו (טח), ג. אם נימא דמה שנשמטה רגלו הוי סי"מ, א"כ אדרבה בודאי אינו זה, שהרי במת זה נמצאו שתי רגליו שמוטות, ואם נבוא לומר כי יתכן שמפני נפילה או סיבה אחרת נשמטה ירכו השניה, א"כ לא הוי סי' כלל, דאולי איש

הנידון

איש בלתי שפוי בדעתו זה י"ג שנה, נעלם בימות החורף בעת שהיה שלג וכפור, והעיד ע"א ששמע מגוים כי זה כמה ימים מוטל יהודי מת ביער, ושכר גוים להביאו, כי ידע שבוה תלוי היתר העגונה, ושבו הגוים והביאו כתונת ומכנסיים, ואמרו שלא מצאו יותר, והבין מתוך דבריהם שהם משקרים למען יוסיף להם על שכרם, והוסיף להם שכרם, ותזרו והביאוהו אחר כמה ימים, ומיד ראה שהוא הנעלם, והיה נתפח קצת בפניו מפני שהיה מונח על פניו, וכל גופו ופרצופו היה שלם, רק קצה החוטם אצל הנחיריים היה חסר קצת, ואח"כ כשדקדק היטב על הפדחת והחוטם והפנים, הכירו היטב בטב"ע שהוא זה, ובשעת הטהרה התבונן בבנין ותואר ודמות גופו, והכירו עוד יותר טוב שהוא זה, גם ראה בו כמה סימנים, שצווארו היה עב מלפניו כמו "קאפודרוק", והשיגים העליונות מלפניו היו כפולות, והיתה לו חטורת בגבו בצד ימין, נמשכת מקצה כתף ימין עד אמצע רוחב גבו, כן הכירוהו עוד כמה אנשים, כשראוהו והיה כולו קפוא, וגם כל בגדיו הכירו, וכן הכתונת שהביאו הגוים, וידוע שהנאכד לבש כתונת זו י"ג שבועות רצופים, ואמו של הנעלם אמרה שאינה זוכרת באיזה צד היתה החטורת בבנה, רק נכדה אמר שברור לו שהיה בצד ימין.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; שראוהו אחר ג' ימים, ואין מעידין עליו, ועוד שהיה נפוח קצת, וגם חבול, ואף דהמ"ב סובר דבימי הקור מעידים אף לאחר ג', מ"מ גם הוא לא החליט הדין, וגם התנה שיהא הקור נמשך כל הזמן, ובנ"ד היה מונח שם לפי דברי הגוים יותר מח' ימים, וגם דהח"מ לא סמך ע"ז (עא), בסימנים; אף שהעד אמר מקום החטורת בצמצום מקום, מ"מ אין נראה שהעד ידע שכן היה בגוף הנעלם, דזה אינו ניכר כל כך כשהוא לבוש, ועכשיו העיד רק מה שראה את המת

אית י, (עב) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ס"א. (עג) לוח הסימנים אות צ"ו. (עד) לוח הסימנים אות קמ"ב. (עה) ס"ק קצ"ז אות נ"ח. (עו) ס"ק רל"ד אות י, (עז) ס"ק רל"ג אות ב, (עח) ס"ק רי"א אות ו, (עט) ס"ק קצ"ד אות ד.

(סד) ס"ק קל"ה אית י"ח. (סו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ה. (סז) ס"ק קכ"א אות כ, (סח) ס"ק רכ"ט אות ה, (ט) ס"ק רכ"ט אית ל"ה. (עא) ס"ק רי"א

ובג"ד שהכירוהו גם בטב"ע, בדאיכא תרי סימנים יש להתיר עכ"פ. מעתה בג"ד דאיכא כמה צדדי היתר, דעת ר"ת דצורתו שלימה.

שו"ת אמרי אש סי' ל"ב

צדדי ההיתר

להוציא מאיסו"ת. ע"י הודאת הרוצחים בצירוף אומדנות. אחרי שמורה אחד כבר כתב להתיר, אומר דבהצטרף כל הדברים שבג"ד, דהיינו הודאת הרוצח לפני הערכאות, אף שהיה ע"י עינוי, מ"מ אם לאחר שפסקו לענותו עמד בהודאתו (פ), וגם הב' שהגיד ע"י שאלה, כיון שהיה יודע שע"י הודאתו ירע לעצמו, ואף שהוא מחשבי המדינה מ"מ צפוי הוא למאסר, דעת כמה פוסקים דבכה"ג לא מיקרי מתכוין להעיד (ג), וגם התוכחה שהחזיר כספו ומנעליו של הנרצח, ועוד שידוע שהנאבד הלך עם הרוצחים, וגם שלא נשמע שחקר איש אתר זולת בעל אשה זו, בהצטרף כל אלה, יתכן לדמות נ"ד לגדון התה"ד, וא"כ אין כאן איסו"ת להתיר לפתחילה. ע"י הכרת הבגדים, דעת כמה פוסקים דלא חישינן כלל לשאלת (פ), וראוי לסמוך עליהם עכ"פ באיסור דרבנן (פ), ואם יאמרו העדים שהכירו הבגדים ע"י טב"ע יש להתיר, דאף להנוב"י שחשש לבדדמי גם בבגדים, מ"מ הא מסיק דאם יש ב' עדים אין לחוש, ואני הבאתי ד"ל דאין לחוש לבדדמי בבגדים (פ), ועכ"פ בג"ד דאיכא ב' עדים יש לסמוך על דברי הנוב"י להתיר.

והיה נכון להרחיב זמן ההיתר, ולצוות על האשה שתחקור אחר בעלה אצל עוברי דרכים, ואם אחר עבור זמן ידוע ישתקע שמו, תנשא אשתו.

תשובה נוספת משו"ת אמרי אש סי' י"ט, אחרי שו"ת חתם סופר ח"א סי' מ"ו, והתשובה בסי' כ' היא מהתת"ס, וסודרה שם.

הגידון

איש הלך ביער עם ב' גויים ולא שב לביתו, וחשדו את הגויים שהם הרגוהו, והאחד היה מחורי הארץ ואי אפשר היה לעצרו, והשני נתפס והודה ע"י עינוי כי הרגו, והלכו יהודים לגוי הא' ויגידו לו כי השני כבר הודה, ואז הודה גם הוא, וסיפר כי דחפוהו לבור ואח"כ שחטוהו בצווארו, ויצו לאשתו שתביא אמתחת צרור הכסף שלקחו מהנרצח, והכירה העגונה את האמתחת כי כן היה לבעלה, וגם החזיר מנעלים אשר הוכרו ע"י התפירות כי היה לנעלם כמותם, ונמצא הרוג אחד קבור ביער, ורק בגדיו הוכרו ע"י ב' עדים שהם של האיש הנעלם.

צדדי הספק

בעדות: דאינם מסל"ת, שהראשון ודהה ע"י עינוי, והשני ע"י שאלה, ומה שכתב הנוב"י דיש לעשות סניף היכא דאיכא רגלים לדבר, שיש לסמוך על נכרי שאינו מסל"ת, קשה לסמוך על זה, ומדברי התה"ד והרמ"א בסעיף ט"ו שכתבו דאם יש אומדנות מוכיחות אע"פ שאינו מסל"ת, אם נשאת לא תצא, מפורש דלכתחילה אסורה להנשא (פ), ואף אם באנו רק להוציא מאיסור תורה ע"י סברא זו, צריך לדקדק אם נ"ד דומה ממש לאומדנא דהתה"ד בחפירה: שלא הוכר בפרצופו כלל, אלא ע"י הבגדים, ומלבד דבבגדים חישינן לשאלה, הא דעת הנוב"י דגם בטב"ע דבגדים איכא חשש בדדמי, ובג"ד כיון דאיכא קול שנאבד וגם הודאת הרוצחים, אפשר לחוש לבדדמי (פ).

שו"ת אריה דבי עילאי סי' י"ג

צדדי הספק בעדות אמה של העגונה

בעדות: א. כיון שהגוי אמר שאינו זוכר ממי שמע, יש לחוש דשמא שמע רק קול חברה בעלמא. ב. י"א דגוי מפי גוי אינו נאמן.

צדדי הספק בעדויות האחרות

במיתה: בדברי הגוי שאמר שנסע אחריהם, לא נזכר כלל לשון הריגה או מיתה, וגם מה שאמר שפ' יודע איפה הוא מונח, נמי אינו יותר מאומדנא והוכחה, אבל אינו עדות מיתה, וכן זה שאמר שביקש מהרוצחים שיהרגוהו על הדרך, ג"כ לא הוי לשון מיתה, ואפשר שהוא ראה רק שהרחיקוהו מהדרך, וממילא הוא תולה באומדן דעתו שבודאי הרגוהו שם, אבל לא ראה ההריגה.

צדדי הספק בכל העדויות

בעדות: כיון שהיו לו שתי גושים, שמא הוי דינו כקטטה, דאין ע"א נאמן.

צדדי ההיתר ע"י העדויות האחרות

אף שאין בדבריהם כדי להתיר, מחמת הספיקות שנתבאר, מ"מ יש בהם אומדנות והוכחות טובות ומועילות שזה נהרג, והרי מבואר בח"מ דאף עפ"י אומדנות והוכחות, ליכא איסור דאורייתא ואם נשאת לא תצא (פ), וממילא עפ"י כל הספיקות ופולגות הפוסקים שישנם בעדויות האחרות, נוכל להקל ולהתיר, כיון דבלא"ה תו ליכא איסור דאורייתא, וגם יש עוד לצרף אל האומדנות הנ"ל, מציאת בגדי האיש ועגלונם, דאף שאין בזה להתיר, דמלבד חשש שאלה, כיון שנמצאו בגדים בלבד בלי גוף, אין הבגדים ראיה על בעלה, אבל מ"מ שפיר הוי הוכחה ואומדנא דמוכח טובא (פ).

הגידון

איש אחד נסע מביתו יחד עם עגלונם הגוי ולא חזרו, והעיד ע"א כי שמע מגוי שאמר במסל"ת שנמצאו שני הרוגים בדרך, אחד יהודי ואחד גוי, ואחר כמה ימים הוציא גוי זה קול כי צבי הצורף נהרג עב העגלון שלו, והעד בעצמו שמע זאת ממנו, כן סיפר גוי אחד לאמה של העגונה, כי שמע מגוי אחר שחתנה נהרג, וסיפר כל פרטי ההריגה בבירור, וכששאלו את המספר מיהו הגוי ששמע זאת ממנו, השיב שאינו זוכר, ומכל דבריו היה נראה שהוא בעצמו הוא הרוצח, וכן היו עוד אומדנות לזה, עוד הועד מפי גוי שאמר שנסע אחריהם וראה כל המעשה, ושגוי פ' הוא עיקר החיוב בדבר, ויודע גם איפה הוא מלוח, עוד הועד מפי אחד שאמר ששמע שהיהודי ביקש מהרוצחים שיהרגוהו על הדרך בכדי שאפשר יהיה למצוא אותו, שלא תהיה אשתו עגונה, ולא רצו הרוצחים והרחיקוהו מהדרך, גם מצאו בגדי האיש והתיבה שלו ובגדיו של העגלון, ואיש זה היו לו שתי נשים, שאחת מהן השאיר זה זמן רב ונשא את השניה במקום אחר.

צדדי הספק בעדות העד הא'

בעדות: כיון שהעד אמר רק על דברי הגוי שבראשונה שהיו במסל"ת, ועל דבריו שבפעם השניה שאז אמר הגוי מי הוא הנהרג, לא אמר העד שהיה במסל"ת, ומשמע שזה היה ע"י שאלה, והרי י"א דהא דאמרינן דאם שאלוהו אחר שהגיד במסל"ת הרי זה נאמן, היינו דוקא אם שאלוהו באותו מעמד, אבל אחר יום או יומים לא מהני, בזהות: ליכא שם אביו ושם עירו של המת.

צדדי ההיתר ע"י העד הא

בהצטרף כל זאת יש להקל. עוד י"ל דאיכא קולא בנ"ד בדברי הגוי הראשונים בלבד, עפ"י דעת הסוברים דאף מנין שני אנשים הוי ס"מ צח). וא"כ בנ"ד שידענו שאיש זה נתחבר עם עגלון ויצאו מעירים ללכת למקום אחר, ואח"כ נמצאו שני הרגלים על הדרך ההוא. י"ל דהוי ס"מ צח). ולפי"ז לא נצטרך לדברי הגוי שבשניה, אולם ע"ז לבד אין לסמוך, מאחר שרבים חולקים על הא דסי' מנין צח). אבל עכ"פ כבר אין צריך להחמיר כל כך, לחוש לסברת המחמירים דהא דאפשר לחזור ולשאול את הגוי אחר שהתחיל במסל"ת, היינו רק באותו מעמד. עו"ל דמה שהצריכו שיהיה באותו מעמד, היינו דוקא אם שואלים אותו ענין בפני עצמו, משא"כ בנ"ד שהשאלה היא רק לפרש דבריו הראשונים, מי הוא היהודי הנהרג, י"ל דאף שלא באותו מעמד מהני גם לדידהו צח). בזהות: כיון שידוע שדברי הגוי עם העד הם על צבי צורף הדר בעיר זו, הוי כחזכיר שמו ושם עירו צט), ואף דאכתי חסר שם אביו, מ"מ כיון שהזכיר מלאכתו שהוא צורף, ודאי מהני ק). ויותר מזה מבואר בשב יעקב דכשידוע מאיזה יהודי הם מדברים, אין צריך כלל להזכיר שמו ושם אביו, וה"נ בנ"ד.

צדדי ההיתר בעדות אמה של העגונה

בעדות: א. כיון שאמר דבריו דרך בירור גמור, א"כ מוכח שלא אמר כן עפ"י קול הברה א). ובפרט דהדין פשוט שאין צריך לשאול אותו ממי שמע, וא"כ אף ששאלוהו ואמר שאינו זוכר, אינו מקלקל גוף העדות שכבר אמר, ושהיה אפשר להתיר האשה ע"י דבריו ב). ובפרט דבנ"ד מוכח שהוא בעצמו הוא הרוצח, ולכן אמר ששמע מאחר אלא שאינו זוכר ממי שמע. ב. כמה אחרונים הסכימו להקל בגוי מפי גוי ג). ובנ"ד דאיכא אומדנות והוכחות שהוא בעצמו הרוצח, א"כ כיון שהח"מ כתב דפשוט הגמרא מורה כהמקילים, אלא שאין זה מספיק לעשות מעשה נגד המחמירים ד), א"כ י"ל דבנ"ד דאיכא אומדנות והוכחות, שפיר יש להקל ה).

ולענין הספק דע"א בקטטה, הנה דעת החכם צבי דנושא אשה על אשתו, אינו בכלל ע"א בקטטה, ויש לסמוך על החכ"צ, ובפרט דעיקר החשש בקטטה הוא רק על הראשונה ה). ועוד דחוינן שרצה בתקון השניה, וביקש מהרוצחים שיהרגוהו על הדרך כדי שלא תתעגן.

שו"ת ארי' דבי עילאי סי' י"ד

נמצאו כן באחת מידיו של המת. וכשהראו אותם לאשה אמרה שהיא מכרת שכן היו לבעלה. איש זה הנעלם היה דר עם אשתו בשלום, ועתה כבר עברו ארבע שנים שלא נשמע ממנו.

צדדי הספק בעדות העד שהכירו בטב"ע

בהכרח ובזהות: א. אמר שלא הכיר אותו במצחו כי היה קלון, וא"כ לא מהני התכרה. ב. שמא נמצא אחר ג' ימים ממיתתו ושוב אינו ניכר, וגם להמקילים בספק ג"י שמא יודו בנתבל בפניו. ג. לא אמר רק שמו וכינוי.

צדדי הספק בהודאת הרוצח

בעדות: מה שאמר דבריו כתשובה לשאלה בנוכחות יהודים אי חשיבי מסל"ת, גם שם עירו של המת אמר עפ"י שאלה. בזהות: לא אמר שם הנהרג.

צדדי ההיתר

הפוסקים העמידו יסוד על הקולא הנזכרת בראשונים ואחרונים מצד שנאבד זכרו והנוב"י במהדו"ק סי' ל"ז המציא לנו עוד לומר דמי שישב עם אשתו בשלום והלך לסחורה על דעת לחזור ולא חזר, איתרע תיכף

בעדות: אף אם מה שאמר הגוי בפעם השניה היה ע"י שאלה, מ"מ הרי דעת הצמח צדק דכשיש הוכחה שהגוי לא כיוון לעדות, הרי זה נאמן, ובנ"ד כיון שהזכיר גם הריגת העגלון, ע"כ דכוונתו רק לספר דברים דרך סיפור ולא בדרך עדות, דהרי היהודי בודאי לא שאל אותו רק על הנעדר ולא על העגלון, וכל זה הוא אף אם נאמר דכיון שלא אמר גם על דבריו שבפעם השנית שהיו במסל"ת, משמע שהיו ע"י שאלה, אבל באמת נראה דאף שלא אמר גם על דבריו השניים שהיו במסל"ת, אין זו הוכחה שהיו שלא במסל"ת, ואדרבה נוכל לומר שסמך על מה שהזכיר בתחילת עדותו שהיה במסל"ת, ומלבד זאת הרי חששא זו היא חומרא יתירה, ואין צריך להחמיר כל כך, ולא עוד אלא שנראה ברור דדברי העד הן הן גוף הדברים ששמע מהגוי, והרי הם מעידים על עצמם שהיו במסל"ת, דכיון שאמר שהגוי הוציא הקול, הרי שהגוי התחיל מעצמו להוציא הקול ולא שנשאל ע"י, ואפילו אם אמר בלא קישור דברים, נמי הוי מסל"ת פט). ועוד דהרי קישור דברים לאחריו נמי מהני, ובנ"ד מה שאמר שנהרג עם העגלון, וחי קישור דברים לאחריו צ). וכיון שהב"ד שומעים עדותו ורואים דהוי מסל"ת, מהני אף כשלא אמר העד שדברי הגוי היו במסל"ת צא). ובפרט לפי דעת מהרי"ט דבישראל מפי גוי שהעיד בסתם, ואינו לפנינו לבודקו אם הגוי היה מסל"ת, לא חיישינן שהיה ע"י שאלה, ובנ"ד נראה מדברי הרב המשיב דאין הדבר יכול להתברר מפי העד, וגם אפשר דכיון שכבר עברו שנתים מעת זמן המעשה עד שהוגבהה העדות, כבר שכח העד הפרטים צב). ועוד דכיון שדבריו הראשונים היו במסל"ת, הרי י"א דכיון שבתחילה אמר במסל"ת, יכולים לשאלו אח"כ אפילו לאחר זמן צג). ואף שלא הזכיר שמו בפעם הראשונה, מ"מ שפיר הוי התחלה צד). ולפי"ז איכא בזה כמה צדדים להתירא: א. הסוברים דאף אחר כמה ימים יכול לחזור ולשאול. ב. הסוברים דבישראל מפי גוי סתמא, תלינן שהיה מסל"ת. ג. הסוברים דכשמוכח שאינו מתכוין להעיד, מהני אף ע"י שאלה. ד. ד"ל שבנ"ד נראים הדברים שהיה מסל"ת. ה. אפשר דכיון שאמר העד בתחילה שהגוי היה מסל"ת, שוב תלינן שגם דבריו שבשניה היו במסל"ת, ועכ"פ

הנידון

איש אחד היה דרכו לסבב על הכפרים שמסביב לעירו עם סחורות כדי למכרם לכפריים, פעם יצא מביתו כדרכו ולא חזר. אח"כ מצאו בכפר אחד שהיה הנעלם רגיל להיות שם, גוף מת. ועד אחד שהיה נוכח בעת מציאת המת, סיפר: כשמצאתי את הגוף היה רק תחצי האחורי של הראש מחובר לגוף, ותחצי השני, היינו תחצי עם הפנים, היה שקוע בשלג וכפוף, וכשהוצאתי את חצי הראש עם הפנים מהשלג היו כל הפנים שלמים ורק המצח היה קלון, ולא הייתי מכיר אותו במצחו רק בחוטם וכשפסם ובפה הכרתי שהוא ליב יאפטשיר [שמו וכינויו הפרטי של בעל העגונה]. ועוד לפני שהוציא את הפנים מהשלג הכירו האנשים שהיו שם בבגדי הנהרג שהוא פלוני.

אח"כ נתפס גוי אחד החשוד כרוצח היהודי, וגוים שאלו להרוצח בנוכחות היהודים למה הרג את היהודי, וענה הגוי כי אשתו השיאתו לזה. בתוך דבריו אמר כי הנרצח היה עוסק בסחורה פלונית. בתשובה לשאלה אחרת אמר הרוצח כי האיש היה ממקום פלוני.

אשת האיש אמרה סימנים שהיו בגוף בעלה, והם: שזמא וצלקת תחת האצל, אצל הגומא של בית השחי, אבל לא זכרה באיזה יד היו, ואמנם

אות קל"ד. (ק) ס"ק ק"ג את צ"א. (א) ס"ק נ"ד את ב'. (ב) ס"ק נ"ד את ד'. (ג) ס"ק קכ"ח את ג'. (ד) ס"ק קכ"ט את ג'. (ה) ס"ק קכ"ט את ו'. (ו) ס"ק שס"ג את ט.

(פס) ס"ק ק"ה את ג'. (צ) ס"ק ק"ה את ד'. (צא) ס"ק קכ"ט את י"ד. (צב) ס"ק קכ"ט את כ'. (צג) ס"ק קט"ו את א'. (צד) ס"ק קכ"ט. (צה) ס"ק קל"ח את ל"ד. (צו) ס"ק קל"ח את כ"ב. (צז) ס"ק קל"ח את כ"ב. (צח) ס"ק קט"ו את ב'. (צט) ס"ק ק"ז

הקור מעידן אפי' אחר ג"כ, ואין לחוש שמא מונה שם מלפני ימות
הקור י). ג. אף שלא אמר כי אם שמו וכנויו, מאחר שנודע שהעד
היהודי מתכוין על בעל האשה, מהני.

ב. עפ"י הגדת הרוצח. והספיקות שנשתפנו בו יש להתיר כדלקמן, בערות : אם הענין מוכיח שהגוי לא התכוין לא להעיד ולא להתיר מקרי מסל"ת, והשאלה אינה מגרעה, ובג"ד השאלה של הגויים ותשובת הרוצח מראים שלא היתה שום כוונה להעיד או להתיר, כי השאלה היתה רק על מעשה הרע שעשה, וכן בתשובתו לא בא להודיע שנהרג איש זה רק להתנצל שהוא אינו חייב בדבר כ"כ, כי אשתו השיאתו לזה. גם מה שאמר שם עירו עפ"י שאלה, הרי כיון שאנו דנין תחילת עדות במסל"ת שוב נאמן בכל מה שיאמר אחר זה אפי' ע"י שאלה. בזהות : כיון שנודע שהיו הגויים מדברים עם הרוצח על האיש שנאבד בכפר פ', והיה רעש מאבידתו וחפשו בכל הבתים שהיה שם, א"כ אין צריך שמו' וש"א וש"ע. גם מה שאמר שהיה סוחר בסחורה פ', ולא תחזק אחר באותו כפר שהיה מתעסק באותה סחורה, הוי סימן.

ג. עפ"י חיבור הסימנים של השומא והצללקת דשניהם סימנים בינוניים, ושני סימנים בינוניים מצטרפים לסי' (מובהק יא). ויש לצרף גם מה שצמצמה המקום של שני הסימנים, שהיו תחת האצל, אצל הגומא של בית השחי.

ד. היתר-מחר"ל מפראג עפ"י הכרת הבגדים בטב"ע וסי' אמצעי שבגופו יב, ובפרט לצרף היתר זה לשאר היתרים.
ואם כי יש לדון על כל אחד מההיתרים, אמנם בצירוף כולם נראה להתיר את האשה*.

תשובה נוספת משו"ת אריה דבי עילאי סי' ט', אחרי שו"ת
 ישועות יעקב.

חוקת אשת איש, דתיכף נולד לנו ספק מיתה באיש הזה. ובנ"ד שייך ג"כ קולא זו. ויש לנו צדדי היתר כדלקמן.

א. עפ"י עדות העד שהכירו בטב"ע. והספיקות שהסתפקנו בו
להתיר: א. הספק דלא מהני ההכרה מחמת שאמר שלא היה מכיר אותו
במצחו כי היה קלוף, הנה מסוף דברי העד שאמר רק בחוטם ובשפם
ובפה הכיר שהוא פ', ניכר שראש דבריו שאמר שמתוך המצח לא היה
מכירו הכוונה שמחמת הכרת המצח לבד לא היה מכירו, אבל ע"י
הכרת החוטם והשפה והפה הכיר כל הקלסתר פנים ואף המצח בכלל,
(וכמו שאין לספק על הכרת הלחיים שלא תזכירם בפירוש, דודאי
בכלל דבריו שהכיר שהוא פ', נכללים גם הלחיים) וגם תחילת דבריו
שאמר „ולא הייתי" מכירו ממצחו הלשון הזו מורה שאם לא היה
רואה רק המצח לא היה מכירו מחמת זה לבד, אבל כשראה גם שאר
האיברים היתה לו שוב הכרה גם במצח, והכרה ע"י התעוררות של
אחד מאברי ההכרה מהני ז), ואף שבנקלף כל האבר יש להסתפק
אי מהני ההכרה, מ"מ בנ"ד נראה מכתב הגב"ע שלא נקלף רק קצת
מעור המצח, והיינו שבכתב הגב"ע מתחת לחיבות נקלף המצח היה
כתוב: „שהמצח נחבס מאוד" והעבירו על זה קו המחיקה, ובמקום
זה כתבו שנקלף, בדודאי לא מקרה הוא, וגם אין דרך טעות סופר
בכך, ע"כ מוכח מזה דהעד עצמו היה כמסתפק אם לקרא זה בשם
נחבס או בשם נקלף, ואמר מתחילה נחבס, ואח"כ כשחקרו הב"ד
היטב ראו שלשונו מורה על נקלף, עכ"פ מוכח מזה דלא היה קלוף
כל שטח המצח ורק היו בו קליפות קליפות ולכך אמר תחילה בשם
נחבס ואח"כ קראו בשם נקלף, וכיון דעכ"פ לא היה נקלף כל שטח
המצח בדאי אין זה בכלל גיטל הפדחת כיון שרק מיעוטו חסר ז),
ב. ולענין החשש דספק ג"י כבר כתבו הפוסקים דיש להתיר בסג"י
בצירוף סימנים שאינם מובהקים ט), ועוד דבנ"ד שנמצא בימות

שו"ת שער אשר סי' י"א

שמותיה, וא"כ בנ"ד שהבחור היה נודע בין הגוים והיו אהביו, ודאי דעליו כוונתו יד). ואף דיש חולקים ואומרים דלא מהני מדבר על הידוע, אלא כשמדבר בעירו של הנעלם, ורק במקום שם עירו. משא"כ בנ"ד, מ"מ הרי י"א דהיכא דהעד יודע שזה האיש המבוקש נודע לגוי המספר, והגוי יודע שהוא ניכר למעיר, כו"ע מודו דמהני טו). ואף אם נרצה לחדש ולומר דהמחמירים הנ"ל לא רצו להתיר אלא כשדיבר בעירו של הנעלם ורק במקום שם עירו, מ"מ כיון שאמרו לאיש ידוע שהוא מעירו של הנעלם, הוי כאילו דבר בעירו טז). וכיון דאיכא שמו ושם עירו, מלבד דיש מתירים בזה בלבד יז), עוד בה דשם זה שהזכירו הגוים אינו שם מצוי, ולדעת הרבה אחרונים הוי כשמו ושם אביו. ואף דיש מגמגמים בזה דשם שאינו מצוי, מ"מ לא שבקינן ודאן של כול דברי רבנן בתראי מקמייהו יח). ואפילו תימא דמ"מ מידי ספק לא יצא, מ"מ שפיר עבדינן הכא ס"ט, דאיכא תרי ותלת ספקי להקל, והתינו, דשמא הלכה כהסוברים דבמדבר על הידוע והוא ניכר בין שניהם, מהני במקום שמו ושם אביו ושם עירו, ואת"ל כהמחמירים שמא הלכה דכשמגיד לאיש מעירו של הנעלם, הוי כמגיד בתוך העיר, והלכה כהסוברים דשמו ושם עירו מהני, ושמא הלכה דשם שאינו מצוי הוי כשמו ושם אביו, ובדאיכא גם שם עירו ודאי מהני. וכיון שנתברר לנו שהבחור שנהרג הוא משרתו, והגוים הרי אמרו שגם ואיש שהלך עם הבחור הנ"ל נהרג, א"כ ודאי שהוא זה שידעינן

הַגִּידוֹן

בא' שיצא מביתו ללכת לכפרים של גוים, ולקח עמו בחור כדי לשרתו. ויצא קול שנהרגו, והעיד א' מפי עד אחר שאמר שהוא יודע עדות ברורה שהאיש הנ"ל נהרג ואשתו מותרת לינשא. שאחר כמה ימים לצאת מביתם, עבר העד באותם הכפרים, והיו הגוים מתאנחים על מיתת הבחור הנ"ל, שהיו אוהביו, והזכירוהו בשמו "מודינא" בלשונם, ואמרו שהוא והאיש שהלך עמו נהרגו בידי גוי ידוע כרוצח. והוסיפו שאם יתן להם כמה פרוטות, ילכו להראות מקום קבורתם. והלך עמם והוציאו עצמותיהם מקברם, וקבר אותם במקום אחר, ומצא סימן בגופו של האיש הנ"ל, ומה הוא הסימן לא אמר, והעד הראשון מת, וא"א לשאלו.

צדדי הספק

בעדות: דעת הר"ן דבגוי מסל"ת בעינן קישור דברים, ולכא
בזהות: הגוים לא הזכירו כלל שם האיש הנעלם, וגם על הבחור
 שהלך עמו, לא הזכירו רק שמו בלבד, ולא שם אביו וצירו. ואף
 שמצא בו סי', הא לא אמר איזה סימן, ושמא אין בו כדי להתיר.

צדדי התימר

בערות : כיוון שבאו דבריהם כמתאוננים עליו, מהני גם לדעת הר"ן (י), בזהות : י"א דכל שהני מדבר על תידוע ביניהם, מהני אף שלא אמר

אות רי. ית' ס"ק ק"ג אות קל"ד. טו' ס"ק ק"ג אות קל"ה.
טז' ס"ק קמ"ח אות ל"ו. יז' ס"ק ק"ג אות י"ט. יח' ס"ק ק"ג

(ז) ס"ק קפ"ד אות ל"ה. (ח) ס"ק קפ"ה או"י ח'. (ט) ס"ק רכ"ט אות ד'. י' ס"ק רי"א אות י'. יא) ס"ק קצ"ד אות ד'. יב) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. יג) ס"ק ק"ה

שניהם הידועים שנתחברו ללכת יחד, והיו כמי שמדבר עם מי שידע שיצאו מהעיר יחד, דשפיר מהני להרמב"ם גם לפי מה שפירשו בדבריו המחמירים הנ"ל (כב).

עוד איכא טעם להתיר בנ"ד, לפי דברי העד שמצא בו סי' דכיון שהוא עד מפי עד ואי אפשר לברורי, שבינתים כבר מת העד הא', תלינן שהכירו ע"י סי"מ כג). והגם שיש חולקים ע"ז, מ"מ בנ"ד שכבר יצאה מאיסור' עפ"י דברי המבי"ט דהיכא שנמצא הרגו בדרך שהלך בעלה ליכא איסור' (נד), וכ"ש הכא שלא חזר לביתו זה עשר שנים, ונמצא איש הרגו ובו סי' שהוא הנעלם, פשיטא דגם מי שירצה לגמגם על הוראת המבי"ט, הכא יודה דיצאה מאיסור'ת, והיכא דליכא רק איסור דרבנן, יודו כו"ע דבעד מפי עד תלינן לקולא, ומה גם שהעד הגיד בפשיטות שהוא יודע עדות ברורה שנהרג ואשתו מותרת, בודאי שהכירו הכרה גמורה בסי"מ, עד שלא נשאר אצלו שום ספק שהוא זה (כג).

בתשובות ר' חיים שמואל גאטיניו שם בסי' י"ב על הנידון הנ"ל, הסכים ג"כ להתיר

שהלך עמו, ולא חיישינן שהוא נפרד מעליו ואחר נתלוה עמו, וכמו שכתב הרא"ש יט). ומדברי הרשד"ם נראה דגם הרמב"ם לא חייש בזה אלא כשיש לחוש שהגוי נתלוה פעם אחרת עם יהודי אחר, ואותו הוא הנהרג, וא"כ בנ"ד דליכא רק חשש שנפרד ממנו זה ונתלוה עמו אחר, לכו"ע מהני, ואף די"א דגם נתלוה עמו אחר חייש הרמב"ם, מ"מ כיון דדעת הרמב"ם לא ברירא לך, הו"ל ס"ס להקל, דילמא הלכה כהרא"ש דלא חיישינן שמא נתלוה עמו אחר, ואת"ל כהרמב"ם, דילמא הלכה כהסוברים דגם הרמב"ם לא חייש לשמא נתלוה עמו אחר (ס), ומה גם לפי הי"א דכשגילה דעתו שרצונו ללכת למקום מסוים, ולא הגיע למקום ההוא, מודה הרמב"ם דלא חיישינן שחזר בו מדעתו, וגם להסוברים דגם לחזרה חיישינן, מ"מ בנ"ד שלקה עמו את הבחור לשרתו, יודו גם הם דלא חיישינן לחזרה, דהרי בצטרך לחוש לב' חזרות, חדא דלא נתרצה בנער המשרתו, או שהנער חזר בו מלשרתו, ועוד שחזר בו מללכת לאותו מקום והלך למקום אחר, או שאמנם הלך שמה אלא שאח"כ הלך משם למקום אחר, ואיתרמי מילתא שנתלוה איש אחר עם הנער המשרת, והוא שנהרג, כל כי האי ודאי לא חיישינן כא). ועוד דמדברי הגוים נראה שמדברים על

שו"ת גליא מסכת סי' ט'

צירוף שני סי' אמצעיים, פשיטא שיש להתיר את אשת האיש הנעדר, ואפ"י להמפקקים בהיתר דצירוף הסימנים, יש להתיר עפ"י צירוף סי' אמצעי עם זה דידעינן שמו של המת שהוא כשל בעל האשה, בפרט בנ"ד דיש כמה סי' אמצעיים (לא), וי"ל עוד דאפ"י סי' גרוע יש לצרף לשמו ולהתיר.

עוד יש טעם להתיר עפ"י מה שידעינן שבעל האשה הי' סמוך למקום שנמצא המת, דבזה יש מקום להתיר אם ידעינן שמו לבד שמתאים לזה של המת, בפרט עם כל אלו הסימנים, דאפ"י תימא דאינם סי' אמצעיים, אומדנא מיתא הוי דלדעת הסוברים דמהני בשמו וש"א יש לצרף שמו לחוד עם אומדנות ולהתיר בזה (לב).

תשובת הקהלת יעקב (מקרלין) סי' ו' על הנידון הנ"ל

ודחה ההיתר דסימן הקול, דאין לציר קולו של איש ולדמותו לקולו של איש אחר שאנשים אחרים הכירוהו (ג), גם מ"ש קצת גדולים להקל בזה עפ"י המבי"ט באיש שנאבד זמן רב להחזיקו מה"ת בחזקת מת, אין זה נראה כלל (ד).

צדדי ההיתר

עפ"י הסימנים : קצת מקום יש להקל בסי' הכתמים על הרגל, אם יתברר שהי' שני גמור, אף שלא הי' רק ברגל אחת ולא אמרו באיזה רגל (ה), ועוד ע"י צירוף סי' השבר דעכ"פ נראה דהוי סי' אמצעי (ז), וכן סימן סתורו שהיה מוכר ספרים, כי גם לזה שם אומנות יחשב, וכבר כתבו האחרונים דשם אומנות עולה לשם גביו (ז), גם סימן דתבנית צורתו בקומה ומראה שעריו יש לעשותו סניף, עוד יש מקום לומר דסימן הכתמים ברגלו בצמצום מקום הוי סימן מובהק גמור (ז), וענין צירוף הרבה סימנים אמצעיים הוי ג"כ סניף להקל (ט).

הנידון

איש אחד הלך מביתו, לימים פגשוהו אנשים כשהולך בדרך ואמר להם שהולך ע"ד להגיע לעיר ואלדניק, אח"כ ראוהו אנשים סמוך לעיר ואלדניק ומאו לא נשמע ממנו, לאח"ז הגיע גב"ע מעיר ואלדניק וכו' כתוב כי לעירם הגיע איש אחד בשם אברהם וחלה ומת, וסימני גופו של האיש הם כדלהלן: קולו עב וכעסני, הי' לו קצת שבר במעיו, הלך שחזר קומה, גבות עיניו גדולות קצת, רשמי כתמים על הרגל סמוך לקרסולו סביב, אך אין זוכרים אם היו לו כן על שתי רגליו או רק על רגל אחת, בינוני בקומה, פניו רזים ועיניו נפולות מעט, פאותיו שחורות וקצרות וכן זקנו שחור סמיך וקצר, ואמנם שמו וכל הסימנים המפורטים באיש המת הם כשל איש זה הנעדר.

צדדי הספק

בזהות : לא אמרו שם אביו ועירו, והסימנים שבגופו אינם סימנים מובהקים.

צדדי ההיתר

סימן דקולו עב וכעסני הוי סימן קרוב למובהק (כה), סי' דהשבר הוי ג"כ סימן (כו), סי' דשוחח נמי מילתא הוא (כז), סימן דגבות עיניו גדולות קצת, אף שלא הגיעו לשיעור מום דכתמים נחשב לסי' אמצעי עכ"פ (כח), ובאלו הסימנים לא שייכא חששא דעשוין להשתנות כי כולן הם סימנים מחיייו, סימן דרשמי כתמים על רגלו בצמצום מקום הוי קרוב למובהק, ומה שאין העדים זוכרים אם היו לו כן על שתי רגליו אין בזה קפידא, דעל אחת הי' עכ"פ הסימן, ואין לחוש שנתהוה כן אחרי מותו, דזה לא שכיח (כט), הסימנים דהי' בינוני בקומה ומראה פניו פאותיו וזקנו כשיחברו יחדיו יחשבו כסי' אמצעי (ל), מעתה כשנצטרפו כל אלו הסימנים הרי לשיטת הפוסקים דס"ל דמועיל

אות פ"ח. יט) ס"ק קליב אות ד', (כ) ס"ק קליב אות ב', (כא) ס"ק קלי אות ל"ב, (כב) ס"ק קלי אות כ"ט, (כג) ס"ק ק"צ אות ט"ו, (כד) ס"ק קנ"א אות ט"ו, (כה) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ח, (טו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ד, (כו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ה, (כז) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ז, (כח) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ל"א, (כט) ס"ק קצ"ט

אות י"ג. (ל) ס"ק קצ"ד אות י"ד, (לא) ס"ק ק"ג אות ק"ב וק"ד, (לב) ס"ק ק"ג אות כ"ח, (לג) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"ח, (לד) ס"ק קנ"א אות ט"ו, (לה) ס"ק קפ"ט אות כ"א, (לו) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ה, (לז) ס"ק ק"ג אות צ"א, (לח) ס"ק קפ"ט אות י"ג, (לט) ס"ק קצ"ד אות י"ד.

שרת גליא מסכת סי' י'

הגידון

איש אחד חייט באומנתו נשלח למסור הודעה במקום ידוע, וקיבל שכרו ויצא לדרך. בדרך עבר בעיר אחת והתאכסן אצל חייט אחר, שם לקח מבצל אכסנייתו חוט צבעוני לתפור מכפלת לבגדיו התחתונים, ומחוט אחר עשה לו כעין גומי לתחזיק הגרביים. משם יצא האיש לדרך מלאה סכנות מפורעים ששכנו שם, והרגו לכל איש שמצאו, ומאז לא נשמע ממנו. כעבור שבועיים מעת יציאתו מהעיר נמצאה בדרך ההוא גופת אדם כשהיא חסרה יד אחת, ופרצוף הפנים נחבל. כשהובא המת העירה הכירוהו עפ"י טב"ע דפרצוף פניו וגופו ובגדיו — ביניהם הכובע ומכנסיים — כי הוא בעל האשה, ואלו הם בגדיו שיצא לבוש בהם. החייט שבעל האשה התאכסן אצלו הכיר את החוטים עפ"י צבעם, שבהם תפר האיש את בגדיו, ואת תחוט שסדר לתחזיק הגרביים. כן הכירו סימנים בגופו, והם: גבשושית באצבעו כמו שנעשה לחייטים ממלאכתם, שערותיו שחורות, וקומתו בינונית.

צדדי הספק

בזכרה: בטב"ע; א. פרצוף פניו נחבל ואינו ניכר. ב. נמצא אחר ג' ימים למיתתו, ואין מעידין אחר ג' ימים. בסימנים; הסימנים שבגופו אינם מובהקים. בבגדים; אם סי' תחוט חשיב סי' מובהק, וגם יש חשש שאלה.

דחית צדדי ההיתר של הרב מוואלקוויס שהשיב בזה

דמש"כ להתיר עפ"י הטב"ע לפי דעת ר"ת [דסעיף כ"ה], דאף שנחבל בפניו מהני ההכרה בגופו כשהוא שלם, אינו נראה, דיש לחוש בזה עפ"י המבואר באחרונים דמחוסר אבר יד או רגל, תו לא מיקרי גופו שלם (ו).

גם מה שהקיל לדונו בספק ג' ימים, דרבים מקילים בזה, אינו נראה, דבג"ד קרוב לודאי דהוי אחר ג' ימים, דידוע שבזמן שהוא רבו הפורעים שהרגו בלא דין ואם נהרג בודאי דמיד שנתפס לידם הרגוהו, והרי כבר עברו שבועיים מעת שיצא מהעיר עד שנמצא (א). ובפרט שכבר נסרח גופו ונשחת עור פניו, ודאי שכבר עברו עליו שלשה ימים, דבזמן שנמצא לא הי' זמן חום (ב).

עוד יש לדון בזה על היתר דהכרתו בטב"ע, מאחר שהמעיד על הכרתו ידע וראה הליכת האיש למקום סכנה, יש לחוש שאומר בדרמי, וכמו שחששו כן במי שראה הטביעה, ובג"ד שהמת היה תכול בפניו, גם כי שום איש אחר לא הלך למקום ההוא, פשיטא דיש לחוש כמו גבי טביעה (ג).

הגידון

איש אחד נטבע במשאל"ס, וכעבור ימים אחדים נמצא סמוך למקום הטביעה גופת איש מת, והכירוהו בפרצוף פניו ופדתו כי הוא האיש הנטבע, רק חוטמו נחסר ממנו. כן הכירו סימני כליו ובגדיו אשר עליו, וביניהם הטלית קטן וארנק עם מעות בתוכו, ביניהם מטבע שהוכרה ע"י איש אחד שהלוח לו המעות לצרכו ולצורך אחיו.

צדדי הספק

בזכרה: בטב"ע; שהיה חסר חוטמו, והא אין מעידין אלא אם פדתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים. בכליו; הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

בטב"ע: הכרה בלא תחוטם לא גרע מסי' אמצעי, ודעת הרבה ראשונים

ומה ש"י הרב הנ"ל עיקר התירו עפ"י ג' סימנים, א' נודע לנו אומנתו עפ"י סימן הגבשושית שבאצבעו. ב' סי' דשערות שחורות וקומתו בינונית. ג' ידוע שהלך בדרך שנמצא המת, וכפי הנראה כוונתו דשני סימנים ראשונים הוי במקום שמו ושם אביו ומועיל בצירוף הידיעה שבדרך זו הלך, ולא הבנתי איך יעלה על הדעת שצירוף סימנים גרועים — דבינוני בקומה ושערותיו שחורות, ודאי סי' גרועים הם, גם סימן דאומנות אין לו גדר סימן אמצעי, דהרי אומנות החייטים שכיחא טובא — תחשב במקום שמו וש"א, ואם כוונתו להתיר עפ"י דעת מהרי"ו ביהודי שהי' בדרך ושמעו שבדרך זו נהרג אחד, דתלינן שאותו יהודי הוא, והרי כל האחרונים לא קיבלו בזה דעתו. גם מה ש"י סברא להתיר מחמת חזקה דשליח עושה שליחתו, ושליח זה קיבל כבר שכרו ונעמיד חזקה דשליח כשרות, אין נראה דאי משום הא היה ראוי להתיר כל העגונות, דהא יש חזקת כשרות דאסור להרחיק מביתו בלי ידיעת אשתו יותר משני חדשים.

צדדי ההיתר

מה שהמכפלת נתפרה בחוט שצבעו שונה משאר הבגד הוה סימן מובהק ומצומצם, ומה שהרב הנ"ל פסק בהיתר זה מחמת דחיור וסומק הוי סימנים גרועים, אינו דומה, דשם מיירי דכל הבגד הוא בצבע זה (ד). גם מה שעשה מהחוט לתחזיק הגרביים הוי שינוי גדול והוי סימן, ואפי' להפוסקים דחששו בכ"מ לשאלת בגדים, וידו בג"ד דלא חיישינן, דהא כתב הרמ"א בסעי' ל"ב דאם ראהו נטבע בבגדים שהיה לבוש בהם ל"ח לשאלה, ובח"מ כתב דבזמן קצר ל"ח לשאלה במים, וא"כ בג"ד שראו את הנעדר לבוש באותם הבגדים בעת שירד למקום הסכנה, ושום איש אחר לא ירד לשם, דמי לנטבע בים ול"ח לשאלה, ואף שנשתהה משך שני שבועות משעה שהלך עד שנמצא, מ"מ מאחר שכבר נשחת עור פניו וגופו העלה סרחון ניכר שכבר עברו עליו ימים או עשור מהריגתו (ה). בפרט דבמכנסיים הא יש שכתבו דלא מושלי אינשי (ו). גם יש כאן היתר המבי"ט בנמצא הרג בדרך שהלך בעלה שזה גם סברת מהרי"ו הנ"ל (ז), דאף שיש חולקים ע"ז אפילו בנמצא בדרך שאין שיירות מצויות בו (ח), מ"מ בג"ד דלא רק דהוי אין שיירות מצויות, אלא שנמנעו בכלל מללכת שם מחמת הסכנה, וכמו שהועד שלא עבר שם שום אורח עוד מלפני העלמו של זה, וידו כו"ע דמהני, וכן נתרופף בזה עוד יותר החשש שהשאל בגדיו, דהרי לא נמצא שם כלל מי שישאל לו, ועוד יתחזק ההיתר הנ"ל, ע"י הטב"ע הגרוע, וסימני גופו הגרועים, ובתצטרפות כל די הענינים יחד, אין בזה שום פקפוק בעולם.

שו"ת משכנות יעקב סי' ט'

דסימנים דאורייתא וא"כ מהני גם סי"א, אלא דלענין עדות אשה מחמרין מדרבנן, וא"כ אף דרוב הפוסקים פסקו דסימנים דרבנן עכ"פ מספק, וא"כ לא מהני סי"א (א). עכ"ז במקום שיש עוד צדדים הרבה להתיר, יש לעשות סניף גם דעת גדולים אלו דמהני (ב), ובפרט בהכרת נטבע במשאל"ס דעיקר איסוריה אינו אלא מדרבנן, והיה מהראוי לומר דאף להסוברים דסימנים דרבנן, מ"מ סמכין עליהו באיסור דרבנן (ג), וא"כ לפי"ז דמן התורה מהני הכרת פדת לחוד, רק מדרבנן בעינן גם החוטם, א"כ ודאי סברא גדולה דבנטבע במשאל"ס [כבג"ד] דבלא"ה מדאורייתא שריא, ואסורה רק מחומרא דרבנן, אוקמינן אדאורייתא להתיר עפ"י פדת ופרצוף פנים בלא חוטם (ד). וכ"ש שיש לעשות סניף מדעת ר"ת וסיעתו [בסעיף כ"ה], דכל שגופו שלם ניכר הוא בצירוף טב"ע וסימנים, ויש ראייה נכונה

קנ"א אות ט"ו. (מח) ס"ק קנ"א אות כ"י. (מט) ס"ק קפ"ח אות כ"י. (נ) ס"ק קפ"ח אות ג'. (נא) ס"ק קפ"ח אות ז'. (נב) ס"ק קפ"ד

(מ) ס"ק ר"ג אות א'. (מא) ס"ק רכ"ט אות י"ו. (מב) ס"ק רכ"ט אות ח'. (מג) ס"ק רע"ו אות ד'. (מד) ס"ק קפ"ו אות כ"ז. (מה) ס"ק קפ"ו אות כ"י. (מו) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות י"ב. (מז) ס"ק

י"ל דהוי ס"י מובהק ביותר לכו"ע, וכ"ש אם הכיר אותה בטב"ע, והרי לקח המעות הללו לצרכו ולצרכי אחיו, ואיך נאמר שעלה מהמים ואזל לעלמא עם צרור הכסף והוציאם, וגם השאיל הארנקי ובא השואל לכאן ונטבע באותו מקום.

עוד יש למצוא צד היתר מזה שנמצא במקום שנטבע, די"ל דהמקום בכה"ג הוי ס"י, דהרי בסביבה לא נשמע משום נטבע אחר וזלת זה, ואילו אתרמי קלא הוי ליה, גם אין שיירות מצויות כאן ממקום רחוק כלל, וא"כ ליכא למיחש רק שמא נטבע אחד בריחוק מקום, והמים הביאוהו למקום שנטבע הלו, זה רחוק מאוד, וסניף גדול הוא להכרת כליו (ט).

שו"ת משכנות יעקב סי' י

במים, ומעתה כיון דבנ"ד שהו עליו כמה שעות, ויצאה האשה עכ"פ מידי איסור דאורייתא לכו"ע, א"כ להוציאה מידי איסור דרבנן, יש מקום לסמוך על המהרי"ט הנ"ל (טא), וכ"ש שנוכל לעשות דבר זה סניף בנ"ד שנמצא אח"כ סמוך למקום הטביעה גוף מת, והיה בו ס"י רושם מכת מכוות אש כמו בזה, ומצד צמצום המקום שהיה סמוך לאצבעות רגליו, יש מקום לומר דהוי ס"י מובהק (טב), ואף לדעת המחמירים דגם בצמצום מקום אינו רק ס"י אמצעי, מ"מ במשאל"ס שאינו רק איסור דרבנן, י"א דסמכינו על סימנים אמצעיים (טג), וכ"ש בהצטרף לזה עוד ס"י הגרבים, שאמרה האשה איזה מין ושהם עבים, הגם שי"ל שאין זה ס"י, שהרבה יש כיוצא בהם, ואפשר דרמי לחיורי וסומקי, עכ"פ יש לעשותו סניף לס"י הגוף (טד), ויש עוד סברא להקל, דכיון שנמצא סמוך למקום שנטבע הבעל, ויש לתלות שהוא זה כיון שלא נשמע בסביבה זו מטביעת איש אחר שלא נמצא אח"כ, ולא נאבד שום אדם, יש לתלות בקורבא דמוכח (סה), וכיון שיש בנ"ד כמה צדדים להתיר, ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק ובמקום עיגון גדול, דעתי מסכמת להתיר האשה.

תשובה נוספת מספרו שו"ת קהלת יעקב סי' ו, אחרי שו"ת גליא מסכת סי' ט.

מאוד לשיטתם. בכליו; דעת הרבה פוסקים דלא היישיגין לשאלה (ג), וכדאים הם לסמוך עליהם אפילו בשל תורה, כ"ש באיסור דרבנן ובמקום עיגונא (ד), ובזמנינו שאין דרך להשאיל בגדים, קרוב לומר דלכו"ע אין חוששין לשאלה (ה), וכ"ש שאלת כל בגדים, דלא מוקים נפשיה ערטלאי ומשאיל לאחרים (ו), וכן טלית של מצוה לא מושלי אינשי (ז), וביותר יש מקום היתר עפ"י הכרת הארנקי, דכ"ס וארנקי לא מושלי אינשי (ח), גם המעות הוי קצת ס"י, כיון שידוע שהאיש הזה נסע מביתו עם מעות, ואף שחטר המנין, מ"מ כיון שכבר נפתח הארנק ע"י הגוי שמצאו, בודאי לקח ממנו, ובפרט שמטבע אחת הוכרה ע"י המלוה, וי"ל דזה הוי ס"י, ואם היא מטבע שאינה מצויה

הגידון

איש אחד נטבע בנהר, וחצי שעה ויותר אחר שנטבע העלוהו המים על פניהם, ולא הזיז בשום אבר, ותיכף צלל שוב לעמקי המים, ואנשים שעמדו עליו חפשו אחריו כמה שעות ולא מצאוהו. כעבור שלש שנים נמצאה גופת איש אחד סמוך למקום הטביעה, ולא הוכר, אלא שהיה בו רושם מכה ממכוות אש סמוך לאצבעות רגליו, כמו שהיה להאיש הנטבע. גם אמרו שהנטבע היה לבוש גרבים ממין פלוגי, וכן נמצא על גוף המת.

צדדי הספק

בעדות על הנטבע, לא הועד על מיתה ברורה רק על טביעה, והמת הנמצא, לא הוכר רק כס"י המכה.

צדדי ההיתר

הנה לדעת מהרי"ט דשיעור דכדי שת"ב הוא שעה מועטת (ס), יש מקום להתיר בנ"ד בפשיטות אף לכתחילה, דכיון שראוהו על פני המים אחר חצי שעה משנטבע, שהוא שיעור דכדי שת"ב לדעתו, ולא הזיז בשום אבר להנצל, הרי ודאי מת, דתא כל עיקר חשש דמשאל"ס הוא שנא בכדי שת"ב הוליכוהו המים למקום רחוק ועלה, וכאן הלא ראוהו במקומו, ומאי אכפת לן מה שנאבד אח"כ

שו"ת מהרי"מ (פאדווא) סי' י"ז

לכתחילה, דהרי הוכרו הרבה מבגדיו, והמכנסים והטלית קטן הם כלים דלא מושלי אינשי (ט), ואף להמחמירים גם בכלים דלא מושלי, היינו דלא הוי כס"י מובהק, אבל כס"י אמצעי מיהו הוי, ובנ"ד דליכא אלא איסור דרבנן, מהני גם ס"י אמצעי (טא), ואין לחוש דשמא היו לו מכנסים וטלית קטן אחרים, דהרי הועד שהיה איש עני, וגם ראוהו נושא [רק] בגדו העליון, הרי שלא היו לו מכנסים וטלית קטן אחרים. עוד יש היתר מצד העד שהכירו בטב"ע, דדעת ר"ת דכל שהכירו היטב בטב"ע יכולים להעיד עליו, ואפשר דאפילו בלא פדחתו וחוטמו, ואפילו אין גופו שלם, נמי מהני, אמנם היתר זה קשה מאוד, מלבד שכתב בשו"ע סעיף כ"ה דנדחו דבריו, ואף שהאחרונים כתבו דמ"מ מצרפים דעתו לשאר אומדנות, מ"מ כל הפוסקים לא הביאוהו אלא היכא שכל גופו שלם, משא"כ בנ"ד שאין גופו שלם, וגם פדחתו וחוטמו אינו שלם, מ"מ נראה דיכולים גם בזה לעשות סניף לשאר התירים (טב), עוד יש למצוא היתר לפי דברי שאר העדים, דנהי דמראה השערות אפשר דהוי רק כמו חיורי וסומקי, וכן מה שהעידו על הגידול שלו הוי כמו ארוך וגוף, ואינם אלא סימנים גרועים, מ"מ

הגידון

איש אחד נראה הולך בדרך מסויים, ונשא על כתפו בגדיו העליונים, ונעלם. אחר כמה שבועות נמצא גוף מת ביער לצד אותו הדרך, וצד אחד מהפנים עם החוטם וכן כמה חלקי הגוף היו חרוכים, והעידו כמה עדים שהכירוהו בדמות גידולו ובמבנה גופו, ובמראה שערות ראשו וזקנו, וכן הכירו בגדיו ובתוכם המכנסים והטלית קטן שלו, ואחד מהעדים הנ"ל אמר עוד: שמתחילה כשראוהו מושכב וצד הלחי השרוף היה למעלה, לא הכירו, ואח"כ כשהפך אותו וראה את הלחי השניה שהיתה שלימה, הכירו היטב בטב"ע שהוא הנעלם.

צדדי הספק

בהכרה: הא דאין מעידים אלא אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, ובנ"ד הא היו חרוכים, ובבגדיו הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

כיון שנמצא גוף מת בדרך שהלך בעלה, יצאה אשתו מאיסור"ת לפי דעת המבי"ט (ט), וכיון שכבר יצאה מאיסור"ת, יש לצדד להתירה גם

קפ"ט אות י"ח. (ג) ס"ק קפ"ח אות ז'. (ד) ס"ק קפ"ו אות כ"ה. (ה) ס"ק רס"ט אות ג'. (ו) ס"ק קנ"א אות י"ט. (ז) ס"ק קפ"ו אות ג'. (ח) ס"ק קפ"ו אות כ"ה. (ט) כהמטות. לס"ק קפ"ד אות ד'.

אות ד'. (ג) ס"ק קפ"ו אות א' וד'. (ד) ס"ק קפ"ו אות ט"ו. (ה) פ"ת ס"ק צ"ה. (ו) ס"ק קפ"ו אות ג'. (ז) ס"ק קפ"ו אות כדל"מ אות כ"ח. (ח) ס"ק קפ"ו אות כדל"מ אות ל"ז. (ט) ס"ק רס"ט אות ג'. (ס) ס"ק רפ"ט אות י"א. (סא) ס"ק ר"ט אות א'. (סב) ס"ק

ואף שעל כל אחד מההתירים האלו ישנם פקפוקים, כי יש חולקים ע"ה מ"מ בהצטרפם יחד יש להקל.

בהצטרפם יחד הוי סי' אמצעי (ט), וא"כ יש כאן היתר המהר"ל מפראג, דבסי'א בגוף וטב"ע בכלים, מהני (ט), וכן יש בזה היתר החכם צבי דבסה"ג חיי חיישינן ליה (ט).

שו"ת מהרי"מ (פאדווא) סי' כ"ה

חיישינן כל כך לשאלה פא), ולאשת האחד שנמצאו על ידו סחורות שלא נמצאו רק בחנותו, יש לצרף גם זאת (ב).

תשובת העוזרת יהודה סי' מ"ב—מ"ה על תנידון הנ"ל

פקפק על ההתירים הנ"ל

דאיך יתכן בנ"ד סי' מנין, דכפי אשר הוגד לי לא נמצאו רק עצמות, והעצמות לא נמצאו כל אחד במקומו המיוחד לו, דהיינו סמוך לחנותו, וקצתם נמצאו במקום אחד שלא במקום החנויות, ומי הוא אשר יגיד לנו שהעצמות מכוונות כפי מספר הגופים שנפקדו, באופן דלא שייך בנ"ד סי' מנין, וההיתר בדאיסור דרבנן מהני אפילו סי' אמצעי, ג"כ אינו, דמהשו"ע לא משמע כן, ובאחד הנעלמים שהעיד עליו ע"א שהלך עמו רק עד לבית השער של החנויות, ושם עזב את הבעל וחזר לאחוריו, ולא ידע מאומה מה נעשה עמו, וא"כ גם ההיתר הא' לפי הב"ח אינו שייך בזה, דהרי היתר הב"ח אינו אלא כשידוע שבעלה היה בתוך הבית שאחזה בו האש, משא"כ בנ"ד דאין רואה שבעלה היה במקום האש ממש, ורבים הם שהלכו למקום החנויות, ויש מהם שניצולו.

צדדי ההיתר

מאחר שידוע לנו עכ"פ שהבעל הלך למקום חנותו, ואיש אחר לא הוחזק לנו בזה, בודאי י"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי, עוד י"ל דגם המחמירים בעובדא דגברא חרוכא ביבמות קט"ו, הוא משום שנמצאה יד מגופו של אדם, ואיכא אמתלא לומר שנחסרה ממנו ידו ומחמת כסופא ברח לעלמא, אבל בנ"ד שעכ"פ הדבר ספק, וליכא אמתלא לומר שבשביל זה ברח, הוי אומדנא דמוכח טובא שלא ברח לעלמא, עוד יש לצדד בנ"ד, דהרי החנות היתה סגורה והמפתחות ביד הבעל, וא"כ לא הלך לשם איש אחר, ורחוק לומר שגם אחר היו לו מפתחות המתאימים גם לחנותו של זה, וגם שמחמת בהילוחו טעה האיש האחר והלך לחנותו של זה, וכן אין לחוש שהבעל מסר המפתחות לאיש אחר כדי שילך להציל את שלוה דמי יתרצה בזה להסתכן בשביל ממון חברו, ולפי"ז י"ל עוד, דאף דחששנו בנ"ד שרבים היו שם, מ"מ ודאי חשש רחוק שילך איש אחר לחנותו של זה להציל, אלא שנחוש דלמא בא איש אחר להציל את הבעל, וא"כ עכ"פ הרי בודאי היה הבעל במקום תבעורת האש, ויש להתיר גם מטעם די"ל כאן נמצא כאן היה, והא דאמרינן בגמרא כי היכי דלדידך אתרחיש ניסא אתרחש נמי לדידיה, זה אינו אלא חשש דרבנן, וא"כ ודאי יש לסמוך על ההתירים הנ"ל (ג), ובאלו שנמצאו סימנים בבגדיהם ובכלים דלא מושלי, יש עוד צירוף להתיר.

תנידון

בעיר אחת היתה שריפה גדולה, והלכו י"ב בעלי חנויות — מהם אנשים ומהם נשים — להציל רכושם, ולא חזרו, ונמצאו חתיכות גופים ועצמות שרופות ע"י כל אחת מהחנויות, ובמקצתם הוכרו גם חלקי בגדים שונים, וסמוך לאחד נמצאו סחורות שונות שלא היו בנמצא רק בחנות שלו, וידענו שלא נחסרו מכאן אנשים אחרים וזולתם, לא יהודים ולא גוים.

צדדי ההיתר

כיון שנמצאו שם עצמות שרופות, וליכא הוכחה שגם אנשים אחרים היו שם, יש להתיר, וכמו שכתב הב"ח עפ"י הרמ"ה, ואף להב"ש דמחמיר בנפל לכבשן האש, אף שנמצאו שם אח"כ עצמות, כבר כתב הנודע ביהודה דהיינו משום די"ל שהעצמות היו שם עוד לפני שאיש זה נפל לתוכו, ויש לסמוך על הנוב"י להקל, ואף שהנוב"י עצמו בתשובה אחרת לא רצה להתיר עפ"י, היינו משום דשם לא היה ניכר בעצמות שהם עצמות שרופות, אבל בנ"ד שניכר בבירור שהעצמות הם שרופות, וגם ידוע שמקודם לא היו כאן עצמות, והאנשים שאנו דנים עליהם הלכו כל אחד למקום חנותו, ונמצאו אנשים חרוכים ע"י כל חנות, י"ל דלכו"ע מותרת (ג).

עוד יש היתר בנ"ד עפ"י מה שכתב המשאת בנימין דסי' מנין הוי סי' מובהק (ד), וא"כ יש להתיר בנ"ד דידוע שנאבדו י"ב נפשות ונמצאו כמספר זה, ואפילו להתולקים על המשאת בנימין, דס"ל דסי' מנין לא הוי רק סי' אמצעי, מ"מ הרי הא דלא סמכינן על סי"א, לדעת רוב הפוסקים אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא נפקא מאיסור א"א (ט), וא"כ שוב בודאי יש לסמוך על ההיתר הנ"ל, ועוד דאף שאין מעדיין על מי שנפל למדורה, מ"מ רובן למיתה, וא"כ אינו אלא מדרבנן (ט), ואף שהרמב"ם הצריך באלו שרובן למיתה שיהא גם נאבד זכרו (ט), הרי בנ"ד ג"כ אבד זכרם, וכיון דהוי רק איסור דרבנן, יש לסמוך על סי"א (ט).

עוד אפשר להתיר בנ"ד עפ"י אומדנא, דבתשו' הב"ח כתב בשם חכם אחד, דאילו היה חי איך אפשר שיניח הונו ורכושו ויברח דארץ אחרת, ולשמא מומא אתייליד ביה וברח מחמת כסופא, אין לחוש אלא כשנמצא אבר חרוך לחוד, משא"כ כשנמצא הגוף שלם, ואף שהב"ח תמה עליו דמי יודע מה בלב איש, מ"מ בנ"ד שבין לילה היה ובין לילה אבד, וכל אחד היה במקום דירתו, בודאי אומדנא גדולה היא, ולסניף בעלמא יכולים לצרף זאת (ט), עוד יש סניף להקל בנשי האנשים שנמצאו עליהם חלקי בגדים והוכרו בטב"ע, דאף דחיישינן לשאלה, מ"מ בטלית קטן לא חיישינן (ג), וגם על הרבה בגדים לא

שו"ת נחלת דוד סי' י"ח

תנידון

הנהר עד למקום הקורות העצורות (טאווארנע קלעצער), שהיו מונחות שם בצפיפות אחת אצל השניה כמו גשר לכל רוחב הנהר ובאורך מיל אחד, ורצה להציל עצמו ולהאחז בקורה, וזרם הנהר הביא מלמעלה קורת אחת והכתה אותו בלבו, ונפל אל מתחת לקורות העצורות ולא נראה יותר, והעד השומע ביקשתו שיספר גם לו, וחזר וסיפר כל

העיד ע"א שב' גוים ישבו בביתו ודיברו ביניהם, ושמע שסיפר אחד לשני במסל"ח, שלפני שנתיים ראה שב' יהודים וגוי אחד רצו לעבור את הנהר, יהודי אחד היה זקן, והשני צעיר יותר, והכרתיו טוב מאוד, שמו היה פלוני, ועבד אצל פלוני, ובהיותו במים סחב אותו שטף

רמ"ח אות ט"ז. (ט) ס"ק רמ"ח אות י"ח. (ס) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות כ"ה. פא) ס"ק קפ"ז אות ג'. (פב) ס"ק קפ"ז אות ק"ד. (פג) ס"ק רמ"ח אות י"ב.

(ע) ס"ק קצ"ד אות י"ד. (עא) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. (עב) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (עג) ס"ק רמ"ח אות י'. (עד) ס"ק קל"ח אות כ"ב. (עה) ס"ק קפ"ח אות ד'. (עו) ס"ק רמ"ח אות ה'. (עז) ס"ק רמ"ב אות ד'. (עח) ס"ק קפ"ח אות ז'. (עט) ס"ק

שיש תועלת בדבריו, מ"מ הרי חששא זו אינה אלא בגוי עצמו אבל בנו הרי לא שמע זאת, ואף אם אביו סיפר לו דברי העד הא, מ"מ כיון שהבן לא שמע זאת מפי היהודי עצמו, שפיר הוי מסל"ת, ונמצא דממנ"פ הוי מסל"ת, דאם הוא באופן הא' הוי הגדת האב מסל"ת, ואם הוא באופן הב' הוי הגדת הבן מסל"ת, ושפיר סמכינן על עדות זו שהיתה שהיה ג' שעות, ויצאנו מאיסור"ת, ולענין להתירה לכתחילה נראה, דהרי ידוע שבמקום שעומדות רפסודות עצים בנהר, המים שמתחתן מתגלגלים בעיגול ומושכים תחתיהם כל הקרב אליהם, ואינם מניחים לצאת עד דמטבעי ליה, וא"כ בג"ד שראינוהו בכנס תחת הרפסודות לתוך העיקולי, מחזקינן ליה דודאי נטבע, וגם אם רק רוב הנכנסים לתוך העיקולי נטבעים אבל מיעוט נמלטים, מ"מ כיון דבכל משאל"ס רובם נטבעים, כשנתוסף עוד רוב דעיקולי הו"ל תרי רובי (19), וכיון דתרי הרובי שניהם מענין אחד ונתהוה ביחד, מצטרפים הנך תרי רובי ומותרת (19), ובאמת אין צריך לזה, משום דעיקולי ודאי מטבעי ליה ולא רק רוב נטבעים (19), וא"כ התיירא דהך אתתא ברור.

רק זאת לפלא, איך נתאחר סיפור הדברים קרוב לב' שנים, והגוי אינו מאנשי סוד שיהיו הדברים שמורים בלבד ולא יספרם בשבתו עם מריעיו, וחברא חברא אית ליה, ואולי יש איזו ערמה בזה, ומוטל על הב"ד לחקור בדבר (19).

תשובת הבאר יצחק סי' י"ח על הגידון הנ"ל

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה

כיון שבאו פתאום הקורות בכח רב והכתו נגד לבו, י"ל שעפ"י רוב בודאי נתרסק לבו או שאר אבריו הפנימיים בתוך חללו, ונעשה טריפה שאינו חי י"ב חודש (19), ולכן כיון שננטע במשאל"ס ושהו עליו שיעור שת"ג, ונסתלקה חזקת א"א מחמת רוב הנטבעים, ע"כ כשיש רובא אחרינא יש לסמוך ע"ז ולתתירה (19), ובפרט שנאבד זכרו כמה שנים ולא נשמע ממנו (19).

שו"ת חסד לאברהם (להר"א תאומים) מהדו"ק סי' י"ט

צדדי ההיתר

הציצית ורוב בגדיו עם הכיס ואישורים מהדואר הוי כלים דלא מושלי, ומוסכם בפוסקים דלא חיישינן בהו לשאלה (3), וגם להב"י דמחמיר בזה, י"ל דלא חש רק בגמצא מת בכליו אבל לא כשראהו בכליו בעודו חי ומת לפנינו (24), ועוד דבג"ד דהוי שאלה דיחיד יש לדון דגם להב"י לא חיישינן לשאלה, שלא נחוש שהשאל לאיש מבוטשאטש שיש לו אשה וילד אחד וצורתו דומה לצורתו (24), ועוד נראה ברור דהיכא דהוכרו הכלים דלא מושלי לא בסימנים רק בטב"ע ל"ח לשאלה אף לשיטת הב"י (24), ע"כ נראה ברור דיש לסמוך להתיר בצירוף אומדנות והוכחות דצורתו ושערותיו, ואולי הרבה סי' גרועים כאלו יחשבו עכ"פ לסי' אמצעי, ואין כאן ריעותא במה שנמצא תחת ידו פאס אחר ואדרבה הוי סי' בכליו כיון שהאשה והעד העידו שהי' לו פאס זה, גם בלא"ה אין מקום לחוש לזה כי ידוע שהלך ליקח בערמה פאס על שם איש אחר.

הדברים, ואמר לו העד שאפשר שיצטרכו לדעת דברים אלו, עוד העיד ע"א דאחר שנשמע מסיפור הגוי זנ"ל, שלחה העגונה שליח אל הגוי, שיהודי פלוני מבקשו לבוא אליו, ולא בא, ולמחרת שלחה עוד את העד המעיד לקרוא לו כנ"ל, וכאשר בא לביתו, אמר הגוי שזה בודאי בענין הנטבע, והתחיל לדבר עם בנו בענין זה, וסיפר כל המעשה, וגם אמר ששהו שם ג' שעות מפני שרצו להציל את ב' הנטבעים האחרים, וסיים העד שכל זה הגידו לו שני הגוים.

צדדי הספק

כשדיבר הגוי עם העד הא' לא סיפר אלא על טביעה בלבד, ולא על שהיה כדי שת"ג, וכיון שבפעם הראשונה לא סיפר זאת, ובדברו אל העד השני כבר הבין שקוראים לו בענין הנטבע, א"כ שמא הוי כמו ע"י שאלה ולא חשיב מסל"ת, ועוד דכיון שהעד הא' אמר לו שאפשר שיצטרכו לדבריו, א"כ ידע שיש תועלת בעדותו, ויש לחוש דהוי כמתכוין להתיר או להעיד, ואין בעדותו כלום, ואפילו אם נאמין לו גם על השהיה, הא אכתי הוי משאל"ס דאסורה מדרבנן.

צדדי ההיתר

מתחילת לשון העד הב' נראה שהגוי סיפר המעשה לבנו דרך שיחה בעלמא, והיינו שבנו לא היה בשעת הטביעה ולא ידע מזה מאומה, ואביו סיפר לו כעת, אלא שמסוף לשונו שאמר שכל זה סיפרו לו ב' הגוים, משמע ששניהם יחד סיפרו לו המעשה, ונראה דבשני האופנים י"ל דהוי מסל"ת, דאם הכוונה שהגוי סיפר לבנו ולא דיבר אל היהודי, גיכרים הדברים שלא היתה כוונתו להעיד, דאל"כ היה מדבר לנוכח היהודי, ואף דהוי בפני ישראל, מ"מ כיון שבנו לא שאל אותו מאומה, אין זה דומה לשאלת גוי מגוי בפני ישראל דלא מהני, ואף אם הכוונה ששניהם יחד הגידו כן להעד, מ"מ הוי שפיר מסל"ת, דהרי העד לא שאלם כלום אלא שאמר שפלוני קורא לו, ואף שהגוי הבין שבענין הטביעה הוא נקרא, מ"מ מגין לו לדעת שהשליח הזה יודע באיזה ענין הוא נקרא, וע"כ שהגיד לו במסל"ת, ואף דהגוי שמע מהעד הא'

תנידון

איש אחד הגיע לעיר סטניסלאב כשהוא חולה מסוכן ואמר שהוא מעיר בוטשאטש וכי יש לו שם אשה ובן יחיד, אחר כמה שעות נפטר האיש מבלי שיגיד את שמו, כשבדקו בחפציו מצאו פאס על שם יצחק מעיר קולימיי ותעודת אשור על משלוח כסף לאיש אחד מבוטשאטש, כאשר חקרו את האיש שנשלח אליו הכסף, אמר כי הכסף נשלח אליו ע"י איש אחד בשם יצחק דוב מעירו בכדי למסרם לאשתו, אח"כ תראו לאשה זו בגדיו וחפציו של האיש המת והכירה אותם בטב"ע כי הם של בעלה, בין הבגדים היו הט"ק וארנק, הקברנים אמרו סימנים גרועים שהיו למת בצורת פניו ושערותיו, ומתאימים לאלו שהיו לבעל האשה, כן אמרה האשה ועוד ע"א שלבעלה היה פאס מקולומיי, אך אינם יודעים על איזה שם היה.

צדדי הספק

בהכרח ובהזות : הסימנים שבגופו הם סימנים גרועים, בבגדיו יש חשש שאלה, ובפאס יש לחוש אולי היה זה באמת איש אחר מקולומיי.

שו"ת האלף לך שלמה סי' פ"ו

הגידון

איש אחד הלך ממקום למקום ונאבד, והועד שראוהו יוצא מכפר פ' ללכת לכפר סמוך, וכעבור זמן מה נשמע קול צווחה, ואח"כ נמצא גוף מת בנהר העובר בדרך ההוא, ולא הוכר בפניו, אלא שהיו בגופו איזה סימנים, ורוב מלבושיו והטלית קטן הוכרו בטבע, ובכתונת היה סי"מ.

צדדי הספק

בהכרח: שלא הוכר בטבע, ובסימנים יש להסתפק אי הוי סי"מ, ובכליו הרי חיישינן לשאלה.

צדדי ההיתר

דעת מהרי"ט דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה, וה"ה ברוב בגדיו (ד), ובפרט בגד שיש סי"מ בכתונת, שהיא עצמה מהדברים דלא מושלי אינשי (ח), ובפרט בהצטרפות הטלית קטן וגם בזה לא חיישינן לשאלה (צ), ומצורף לזה דעת המשאת

בגימין דב' סי"א הוי כסי"מ (ז), ובג"ד נמי הסימנים שבגופו אף אם אינם מובהקים, עכ"פ סי"א הוי [כל אחד לחוד], ואף אם נימא שלא כדבריו, מ"מ הוי רק כשאלה דיחיד דלא חיישינן ליה (צח), ואף דהב"ש מחמיר גם בדאיכא הכרת מלבושיו וסי"א בגוף (ט), י"ל דהיינו בדאיכא בגופו רק סי"א אחד, אבל בג"ד שיש בו ב' סי"א לא חיישינן (ק), גם יש לצרף דעת השב יעקב דחשש שאלה הוא רק חשש דרבנן (א), וא"כ בג"ד כיון דאיכא טב"ע וסי"מ בכליו, ובגופו איכא סי"א, י"ל דמהני ממנ"פ, דאי גלך בתר דאורייתא מהני הטב"ע או הסי"מ שבכליו, דמדאורייתא הרי לא חיישינן לשאלה, ואי גלך בתר דרבנן דחיישינן לשאלה, א"כ סגי בסימנים דרבנן דהיינו סי"א, ומהני הסי"א שבגופו, ובפרט ד"ל עוד דכשהיה בבגדים גם סי"מ וגם טב"ע, מלבד הסי"א בגוף, ובפרט בשני בגדים, בזה מודה גם הב"ש דמהני (ב), גם מצורף לזה דעת המבי"ט דבנמצא מת בדרך שהלך בעלה, י"ל זהו שאבד זהו שנמצא (ג).

שו"ת האלף לך שלמה סי' פ"ח

הגידון

איש אחד שהיה מוכר מסרקות, הלך עם סחורתו למקום מסוים ולא חזר, ונמצא גוף מת באותו הדרך ולא הוכר, רק בגדיו ובתוכם הטלית קטן והכיס של תפילין הוכרו בטב"ע, אלא שלא היה לבוש רק בטלית קטן ומטפחת הצוואר, ושאר הבגדים היו מונחים תחתיו, גם נמצאו אצלו מסרקות.

צדדי הספק

בהכרח: הגוף לא הוכר כלל אלא בבגדיו, ובבגדים; מלבד מה שלא היו לבוש בכולם, הרי איכא למיחש לשאלה, ואף ד"ל דאין אדם משאיל התפילין שלו והוא ילך בלי תפילין, ואין גם לחוש שהשאיל רק הכיס והתפילין לקח עמו, דאין דרך ליקח תפילין דרך בזיון בלי גרתיקון, מ"מ עדיין יש לחוש שהשאיל תפיליו רק לשעה בהיותם יחד בדרך ונפלו עליהם לסטים והוא ברח והשני נהרג בעוד התפילין אצלו (ד).

צדדי ההיתר

כבר כתבו האחרונים דציצית לא מושלי אינשי (ה), ובטלית קטן אין הדרך לשאול לפי שעה רק ללבוש, ולימים הרבה אין הדרך להשאילם, ועוד דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה (ו), ואף שלא היה לבוש בכולם, ודעת הב"ש דבגדים שנמצאו סמוך לו לא מהני, י"ל דבג"ד שנמצאו

תחתיו ממש, מהני גם להב"ש (ז), ויש לצרף מה שנמצאו אצלו המסרקות, שהוא דבר העומד לסחורה ואין דרך להשאילם (ח), ובפרט במסרקות דבכל ישתברו, ואין לומר דניחוש למכירה וכמו שכתב הח"מ, דכבר תמהו עליו בזה (ט), ונראה דגם הח"מ לא חשש למכירה אלא בדבר העומד לסחורה ולמכור, אבל מה שעשוי לעצמו אין הדרך למכור, אלא שיש בזה חשש שאלה, וא"כ בג"ד שישנם גם בגדיו וגם סחורתו, ממנ"פ אין חשש, דהרי חשש שאלה ליכא בסחורה, וחשש מכירה ליכא בבגדיו, ולשאלה ולמכירה ביחד ודאי לא חיישינן, גם יש לצרף דעת המבי"ט בנאבד באותו דרך שנמצא גוף מת, דאמרינן זהו שאבד זהו שנמצא (י), ואף שחלקו עליו, מ"מ היכא דאיכא גם הכרת הבגדים, הרי רוב בני אדם לא משיילי, אלא דחיישינן למיעוט כמו במשאל"ס, אמנם כשיש גם החזקה דהיינו האי שנאבד, הרי כתבו התוס' בע"ז דף ל"ד דהיכא דיש רובא וחזקה נחשב המיעוט דמיעוטא, וגם ר"מ לא חייש ליה, וה"נ בג"ד דאיכא רובא דלא משיילי וחזקה דהיינו שנאבד, לכו"ע לא חיישינן לשאלה, ומה גם [דאף אם ניחוש לסברת הב"ש דנמצאו קרוב לו לא מהני], עכ"פ כיון דהוי חזקה וקרוב עדיף מרובא דעלמא, ושוב אמרינן דגם הבגדים הנמצאים קרוב לו נמי הוי שלו, ושוב בכל בגדיו אין לחוש לשאלה.

שו"ת האלף לך שלמה סי' צ'

צדדי ההיתר

בעדות: א. אף שדרך העד להתלוצץ, מ"מ בשביל זה אינו נפסל לעדות, ועוד דהרי כ' הרמ"א אף בפסולי עדות דאם נראה שהעיד בלי רמיה סומכים עליו, וכיון דבג"ד השביעיהו על חלקו בעוה"ב, בודאי העיד בלי רמיה, גם כיון שיש עוד עד שמת, אף אם נימא דעדו לא מהני משום שלא אמר שם עירו, עכ"פ הוי הוכחה דהעד הא' העיד בלי רמיה, ודי בעדותו להעיד על שם עירו (א), ב. אף דאיכא אחד שאמר לא מת, מ"מ מלבד מה שלא הגיד כן רק דרך שחוק, ועוד שהעד המתיר בא לב"ד והוא לא אמר דבריו בפני ב"ד, בלא"ה הרי יש לנו ב' עדים על מיתתו, ואין דבריו של אחד במקום שנים, בזהות: מה שאמר העד הא' שם אומנתו, הוי כשם אביו (ב), וא"כ איכא בג"ד שמו ושם

הגידון

איש אחד נעלם זה ז' שנים, והעיד ע"א שמת, והזכירו בשמו ושם אומנתו ושם עירו, והעד היה נקרא שמואל לך, מפני שהיה דרכו להתלוצץ, ולפני קבלת העדות השביעיהו הב"ד בחלקו לעוה"ב שיאמר אמת, עוד העיד ע"ז עד אחר, ולא הזכיר רק שמו ואומנתו, עוד היה שם איש אחד ואמר דרך שחוק שלא בב"ד שהאיש הנ"ל לא מת.

צדדי הספק

בעדות: א. דהעד הא' דרכו להתלוצץ, ושמא אין להאמינו, ב. דאיכא אחד המכחיש שאמר לא מת, בזהות: עד אחד לא אמר שם אביו, והשני לא אמר שם עירו.

כדלי"מ אות צ"ח. (ה) סי"ק קפ"ז לוח כדלי"מ אות כ"ח. (ו) סי"ק קפ"ז אות מ"ו.
(ז) סי"ק קפ"ז אות מ"ד. (ח) סי"ק קפ"ז לוח כדלי"מ אות ס'. (ט) סי"ק קפ"ז אות ל"א. (י) סי"ק קפ"א אות ט"ו. (יא) בהשמות לס"ק ל"י אות כ"ב/ב, (יב) סי"ק

(צד) סי"ק קפ"ז אות ג"ה (צה) סי"ק קפ"ז לוח כדלי"מ אות י"ב. (צו) סי"ק קפ"ז לוח כדלי"מ. אות כ"ח. (צז) סי"ק קפ"ז אות ד'. (צח) סי"ק קפ"ז אות ז"א. (צט) סי"ק קפ"ז אות צ"ט. (ק) סי"ק קפ"ז אות פ"ט. (א) סי"ק קפ"ז אות ט'. (ב) סי"ק קפ"ז אות ק"א. ג. סי"ק קפ"א אות מ"ו. (ד) סי"ק קפ"ז לוח

נשמע ממנו, ומהני לסמוך על שמו ושם עירו (לכד יג). ולפי"ז יש לצרף גם עדות הב', דהרי מה שאמר שמו ואומנתו הוי כשמו ושם אביו, ובצירוף ההוכחה שמת סגי בזה.

אביו ושם עירו, ובלא"ה הרי כ' הרמ"א דהיכא דאיכא אומדנות והוכחות יש לסמוך על הסוברים דסגי בשמו ושם אביו, וה"ה דמהני בשמו ושם עירו, ובנ"ד איכא הוכחה שמת מדעבר זמן רב כל כך ולא

שו"ת האלף לך שלמה סי' צ"ד

צדדי ההיתר

דעת ר"ת דבכל גופו שלם מעידים עליו אפילו אחר כמה ימים, ואף דיש חולקים עליו, מ"מ נראה דעכ"פ כס"א הוי לכו"ע יד). ובנ"ד שרוב בגדיו הוכרו דבזה לא חיישינן לשאלה טו), א"כ לא מבעיא להמתירים בס"א בגוף וטב"ע או ס"מ בכלים טז), דודאי מהני בנ"ד, אלא אף להתחלקים עליו, מ"מ בנ"ד דאיכא גם כלים דלא מושלי כגון הטלית קטן יז), א"כ הרי גם לידם הוי הצירוף עכ"פ כס"א יח), וצירוף ב' ס"א נעשה כמו ס"מ יט), וכל זה הוא אם הכירוהו בטב"ע, אבל אם לא הוכר אלא ע"י שער וזקנו, וא"כ אין לנו היתר רק ע"י הכרת רוב בגדיו, או מצד הכרת הטלית קטן, ונסמוך בשעת הדחק על ה"א דהכרת כלים דלא מושלי מתני כ), או לא תנשא עד סוף שנה מיום שנאבד הבעל, כדי לצרף גם הסברא דאילו היה חי ה' בא כא).

הנידון

בא' שיצא לדרכו כדי לחזור לביתו על שבת, וביום ו' פגש אותו א' ואמר לו שעוד יחזור היום לביתו, ולא חזר וגעלם, וגוי אחד סיפר שהגעלם ביקש ממנו להעבירו דרך המים שע"י העיר ולא רצה, ואחר כמה חדשים מצאו גוף מת בתוך רקק, ופניו נפוחים, והיה ניכר ששכב כל הזמן במים, כי כמה מהבגדים שעליו היו רקובים, וכשהביאותו לעיר אמרו כמה אנשים שהגיפות ירד, וניכר שהוא הגעלם ויש להם סימנים בזקנו ובשערות, גם מרבית בגדיו ובתוכם הטלית קטן הוכרו בטב"ע ובס"מ.

צדדי הספק

בהכרח: שכנראה דאשתו אחר שהועלה מהמים ואין מעידין עליו, ובכלים הרי איכא חשש שאלה.

שו"ת האלף לך שלמה סי' צ"ו

צדדי ההיתר

סי' השניים שעומדות בשוה ולא בעיגול, הוי ס"מ כב). ואף דהלחיים עם סי' זה היו מונחות בפני עצמן, ולא היו מחוברות לשאר עצמות, מ"מ נראה דבכה"ג ודאי דרשינן סמוכין, אף להב"ש דמחמיר בנמצאו בגדים סמוך לגוף כג), ובלא"ה הרי יש חולקים על הב"ש כז), ואף אי גימא דהסי' בשיגים לא הוי ס"מ, מ"מ יש להתיר כיון שנמצאו כל בגדיו דליכא בזה חשש שאלה כה), ובצירוף דעת מהר"ל מפראג דסי"א בגופו וסי"ב בבגדיו מהני כו), ואף דדעת הב"ש דלא מהני בנמצאו סמוך לו, מ"מ בנ"ד דיש ס"א בגופו מודה גם הב"ש כז).

הנידון

איש אחד נעלם, ונמצאו עצמות גוף אדם, והלחיים עם השיניים היו מונחות לכד ולא היו מחוברות עם שאר העצמות, והשיניים היו עומדות בשורה ישרה ולא בעיגול כאצל כל אדם, וכן היה בגוף הנעלם, גם כל בגדיו נמצאו סמוך לו והוכרו.

צדדי הספק

בהכרח: דליכא כאן הכרת פרוצוף כלל, ובכלים הרי איכא חשש שאלה, וגם שלא נמצאו עליו אלא סמוך לו.

שו"ת האלף לך שלמה סי' צ"ט

הנידון

בעגונה שבעלה היה בצבא בפלוגת בעלי זמר, ובא לה מכתב מאנשי צבא יהודים, שבעלה נטבע בנהר בפניהם, ומשכוהו מהמים וגלגלוהו אולי יחזירוהו לחיים ולא הצליחו, וקברוהו על פני השדה, וחזרה העגונה וכתבה להם שיעידו לפני אנשים, והשיבו עוד הפעם כג"ל, וע"ז היו חתומים עשרה אנשי צבא, וג' אנשים קיימו חתימתם, אך גם חתימתם של המקיימים אינה ניכרת.

צדדי הספק

בעדות: י"א דגם כתב ישראל צריך קיום, ובנ"ד חתימת הקיום אינה ניכרת. בהכרח: י"א דבראה העד טביעת חיישינן לבדדמי, ולא מהני ההכרה בטב"ע אלא בצירוף סי', ובנ"ד לא ביארו שהיה בו סי', ונראה דע"י טב"ע לכד הכירוהו.

צדדי ההיתר

בעדות: כיון דיש כאן קיום, אף שאין מכירין החתימות, הרי י"א דקיום ב"ד אין צריך קיום, ואף אם לא היה כאן קיום ב"ד כלל, ג"כ היה מהני, דגם המחמירים בלא קיום, היינו משום דאיכא ריעותא לפניה, דאי לא היה בזה זיוף, היה הולך להעיד בפני ב"ד, אבל בנ"ד כאנשי צבא דאין בידם לעשות בענין אחר אם אינם עומדים בפני

ב"ד, לכו"ע לא בעינן קיום כח). ועוד דכיון שחזרו וכתבו לאנשי הצבא שיעידו בפני אנשים, וא"כ מכתב זה ששלחה האשה על שם החותמים הראשונים, ודאי נמסר רק לידם, וא"כ כשהשיבו פעם שניה מוכח דהוי חתימתם, והיינו הקיום ממש כט). ועוד דגם המחמירים דבעינן קיום היינו בע"א, אבל בב' עדים י"ל דלא בעי קיום, ואף אם מחמירים גם בב' עדים, נראה דהיינו רק אם מצאו כתב אחד, אבל אם מצאו ב' כתבים בזה אחר זה שפ' מת, ודאי לא חיישינן לזיוף, וכיון דבכל פעם הוי עד אחר, ובנ"ד שבפעם השניה הופיעו יותר חתימות, מותרת אף בלא קיום, וכ"ש כאן דאיכא קיום אלא שאינו ניכר כח). בהכרח: אף שהעדים ראו הטביעה, מ"מ מהני ההכרה, דהרי בב' עדים לא חיישינן לבדדמי ל). ועוד יש לעשות סניף דהרי בודאי הכירו גם בגדיו, דאל"ה לא היו אומרים דזה הוא, וכיון שהיה חייל, ובחייל הוי בגדיו סימנים לא), משום דליכא בזה חשש שאלה, דאין חייל רשאי להשאיל בגדיו, גם בלא"ה כיון דראוהו נטבע בבגדים אלו אין לחוש לשאלה [כדאיתא בסעיף ל"ב], וא"כ די בזה [לענין צירוף סי' להכרת הגוף בטב"ע] בהכרת בגדיו, ואף דיש לחוש לבדדמי גם בזה שהרי בגדי חיילים כולם שווים, וטב"ע לא מהני כאן כיון שראו הטביעה, אך י"ל דדוקא בעלמא חיישינן לבדדמי מכח דראוי לילך בתר רובא דעלמא, אבל בזה דהוי חייל, ובפרט שהיה מבעלי כלי

כב) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ק"מ. (כג) ס"ק קפ"ז אות פ"ג.
כד) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (כה) ס"ק קפ"ז אות ג'. (כו) ס"ק קפ"ז אות צ"ט.
(כז) ס"ק קפ"ז אות ע"ו. (כח) ס"ק פ"ח אות ח'.
(כט) ס"ק פ"ח אות ז'. (ל) ס"ק רל"ז אות כ"ב. (לא) ס"ק קפ"ז לוח

ק"נ אות צ"א. (יג) ס"ק קנ"א אות ד'. (יד) ס"ק
ר"ח אות ס"ו. (טו) ס"ק קפ"ז אות ג"ה. (טז) ס"ק קפ"ז אות צ"ט.
(יז) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה. (יח) ס"ק קפ"ז אות ק"ב. (יט) ס"ק
קצ"ד אות ד'. (כ) ס"ק קפ"ז אות כ"ב. (כא) ס"ק ר"ס אות ט"ו — כ',

במים, ובודאי היה כשיעור הזה (לד). גם יש לצרף דעת המבי"ט דאמרין היינו האי שנאבד היינו האי שנמצא, ואף להחולקים עליה. מ"מ בנ"ד עדיף כיון שנמצא במקומו ממש, גם כיון דמשאל"ס הוי רק דרבנן, לכן י"ל דסמכינן על חזקה זו (לה).

זמר והמה מועטים וליכא בזה רובא דעלמא, אין לחוש לבדדמי, ולכן י"ל דלכו"ע לא חיישינן לבדדמי אף שראו הטביעה (לב). גם י"ל דכשאינה אסורה אלא מדרבנן, מודים גם המחמירים בראו הטביעה, דלא תישינן לבדדמי (ג). ובנ"ד ודאי שהו עד שת"ג דהרי חפשוהו

בית שלמה (מסקאלא) סימן ל"ו

האח להעיד על מיתת אחיו (ל). בזהות: אין לצרף הגדת העדים עם הגדתה הראשונה של האשה, ולהכריח שהיה כאן איש אחר. כי אין הדעת סובלת לצרף קצת מדברי העדים וקצת מדבריה במה דסתר אהדי, שיתוהוה מזה דבר חדש מה שלא היה מעולם. וכן האמתלא של האשה היא טובה ומהני חזרתה, וגם יש סוברים דבהודתה מעצמה יכולה לחזור ולומר טעיתי אף בלא מיגו, וכן יש לצרף דעת האומרים דכל שהעדים מסייעים לחזרתה יכולה לחזור גם בלי אמתלא. סימן השן י"ל דהוי סימן אמצעי, ואף אם נחוש דשכיח הוא ולא הוי אלא סימן גרוע, מ"מ ע"י שצמצם המקום משוי ליה לסימן אמצעי, ואף אם לא צמצם המקום בפירוש, מאחר שאמר העד שהכיר את הסימן בסב"ע חשיב כאילו צמצם המקום (לז).

צדדי ההיתר

א. עפ"י מציאת הגוף החרוך. דעת הב"ח דכשידענו שבעלה היה במקום השריפה ואח"כ נמצא גוף חרוך, יש לתלות שהגוף החרוך הוא בעלה, ואין להחמיר אלא כשישנה הוכחה שהיה שם עוד איש אחר. ובנ"ד הרי העיד אחיו כי הכיר את קולו בעת השריפה. ויש לחזק דעת הב"ח מכמה טעמים. ואפי' לדעת הרשב"א שחושש לאחר גם כשאין הוכחה לזה, הוא דוקא כשיש סיבה לומר למה ערק בעלה לעלמא, וכבעובדא דגברא חרוכא שנמצא אבר חתוך וי"ל שמבעלה הוא ומחמת כסופא ברח, משא"כ בנ"ד שנמצא הגוף שלם. ואין מקום לחשוש שבעלה ערק לעלמא (לח).

ב. עפ"י סימן הגוף והכרת התיבות הבגדים. בשו"ע סעיף י"ז פסק שיש להתיר עפ"י סי' מנין אנשים ומקום יציאה והליכה, ועוד סימן כעין הליכה בקולר או גסיעה בגמלים. ובנ"ד ישנם שלשה סימנים הדומים לאלו: מה שידוע שבעלה היה במקום השריפה הוי כמו סימן הליכה, וסימן השן הוי כמו סי' מנין ועדיף. ועוד סימן מהכרת התיבת הבגד. לדעת מהר"ל מפרגא יש להתיר עפ"י סי' אמצעי בגוף וטב"ע בכלים, וה"נ בנ"ד (לט). והכ"צ כתב דבמקום דלא שכיחי שיירתא סמכינן על סימן אמצעי, והרי בנ"ד לא שכיח שיכנס אדם למקום שאתו בו האש (ח). יש להתיר עפ"י הסימן שבגופו לבד, מאחר שאמר העד שמכיר את הסימן בטב"ע, ובכה"ג כתב הגוב"י דמהני סימן אמצעי אף אי נימא דסימנים דרבנן (מא).

תשובה נוספת משו"ת בית שלמה סי' מ"ג, אחרי שר"ת אפי' צדק סי' נ"ג.

הגידון

שני אחים התאכסנו בכפר אחד, ולנו בצריף. באחד הלילות פרצה שריפה, והאחד הציל את עצמו והשני איננו. אחרי שנכתבה השריפה הוציאו משם גוף שרוף שא"א היה להכירו. האח שניצל סיפר כי התעורר באותו הלילה משנתו וראה שגג הצריף בוער, והתחיל לצעוק, ושמע קול אחיו שאומר מה יש כאן, והוא ברח החוצה, ומיד התגברה האש שלא יכלו להכנס פנימה. כשמצאו את הגוף השרוף ראה סמוך לו שתי חתיכות בגד שרופות והכיר שהם מבגדי אחיו. כמה אנשים אמרו שראו את הגוף השרוף והיה שלם, ורק קצת מהרגל היה חסר, ומצאו את החסר על יד הגוף, ואחד מהם אמר שראה כשנפלה חתיכת הרגל מהגוף השלם. כשהביאו את המת לקבורה, מצאו שהחזיק בתוך ידו חתיכה מהגריבים ואמרה העגונה שהיא הכירה את החתיכה בטב"ע שהיא מגרבי בעלה, אך מקודם אמרה שהיד היתה חתוכה מהגוף, ולאחר זמן אמרה שטעתה, כי באמת היו ידיו שלמות ומחוברות לגוף, ורק חתיכה מהרגל חסרה, ומחמת גודל שברון לכה החליפה את הרגל ביד. עוד העיד עד אחד שהכיר את הגוף הנשרף שהוא בעלה של העגונה עפ"י סימן השן תאמצעית משורת שיניו העליונות שהיתה מונחת על שן הסמוכה לה, וזו השניה היתה יותר ארוכה מהראשונה, ואמר כי מכיר סימן זה בטב"ע.

צדדי הספק

בעדות: אם נאמן האח להעיד לגיסתו העגונה, מאחר שהוא מהזכרים הדומים לחמש נשים. בזהות: הרי הגוף השרוף לא הוכר, ואף שידענו שהבעל היה שמה ועכשיו איננו, יש לחוש שמא מחמת איוו סיבה ערק בעלה לעלמא. זה הגוף הוא מאיש אחר שבא להציל, וכדאמרין בגמ' גבי עובדא דגברא חרוכא, וביותר יש לחוש אם נצרף הגדת העדים שהגוף השרוף היה שלם, והגדתה הראשונה של האשה שאמרה שהיד היתה חלוקה מהגוף, אשר מזה יוצא שנמצא גוף אחד שלם בשתי ידיו, ומלבד זה יד אחת חתוכה, ובהכרח שהיו כאן במקום השריפה שני אנשים, האחד נשרף לגמרי, והשני איבד את ידו, ויש לחוש שבעלה הוא שאיבד את ידו וערק לעלמא, ואף שחזרה בה אח"כ מאמירתה, י"ל דאינה נאמנת לחזור ולהגיד. וסימן השן אינו סימן מובהק, ויש להסתפק אי הוי אפילו סי' אמצעי.

התרת הספקות

בעדות: כיון שיש לאח המת בנים, והעגונה אינה זקוקה ליבום, נאמן

שו"ת עין יצחק ח"א סי' כ'

הגידון

ומכתבים המיועדים אליו, ומפתח של תיבה שלו. ואיש אחד ממכיריו אמר כי עפ"י קומת ובנין הגוף נראה לו בלי ספק שהוא האיש הנעדר. כן היו לו שערות שחורות וסביב טבורו הרבה שערות שהיו מקיפות שם סביב כמו שהיה לאיש הנעדר. כן נמצא קשור על צוארו קמיע שניתן לרפואה בשמו ושם אמו של הנעדר.

איש אחד שהיה בלתי שפוי בדעתו נעלם ממקום מרפאו. לימים נמצאה גופת איש בנהר סמוך למקום המרפא וקרוב לאותו דרך שראו את האיש הנעדר, והיתה הגופה נשחתת ובלתי ניכרת, אלא שהכירו כל המבלושים וביניהם הטלית קטן, כי הם של האיש הנעדר ורשומים בשמו. גם מצאו אצל המת פנקס רשום בו בכתב ידו של הנעלם,

אות י. (לז) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ג. (לח) ס"ק רמ"ח אות י. (לט) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. (מ) ס"ק ק"ג אות ק"ט. (מא) ס"ק

כרל"ב אות ח. (לב) ס"ק רל"ז אות י"ט. (לג) ס"ק רל"ז אות ז'. (לד) ס"ק רצ"ב אות י"ג. (לה) ס"ק רס"ט אות ז'. (לו) ס"ק מ"ב

צדדי הספק

בחכמה: לא היה ניכר בטב"ע בצורתו, והסימנים אינם מובהקים, ואולי גרועים הם. ואף שנמצאו המכתבים הקמיע הטלית קטן והמפתח, ובוהו אין לחוש לשאלה, מ"מ בנ"ד שהיה שוטא, יש לחוש לאבידה מדעת.

צדדי ההיתר

בנ"ד נמצאו בגופו כמה סימנים גרועים, היינו שערות שחורות וקומתו כפי שהיה בחייו וטב"ע דגופו, ושערות מוקפות סמוך לטבורו, והפנים מאירות כתב דשני סימנים גרועים נחשבים כסי' אמצעי, לכן בנ"ד כל הסימנים הללו נחשבים [עכ"פ] כולם ביחד לסי' אמצעי (ג), וא"כ לשיטת החכ"צ בסי' אמצעי בגופו לא חיישינן לשאלה, משום דהוי שאלה דיתיד (ג), וה"ה בנ"ד דאף דנימא דכיון שהיה שוטא הוי מידי דשכיח שיפשיט את עצמו ערום מכל בגדיו, מ"מ איך נודמן שימצא אותם איש שיש לו סי' אמצעי כמותו (ח), ולשיטת הרא"ש דס"ל דסימנים גרועים אינם מצטרפים להיות סי' אמצעי, יש להתיר מטעם אחר, דהא בנ"ד נמצאה קמיע קשורה בצוארו וכתוב בה שמו ושם אמו, והא כתב המהרי"ט דבקמיע שנכתב בה שמו ושם אמו לא חיישינן לשאלה, דאינו מועיל אלא לשם האיש שנכתב (ח), ואפילו נימא דמועיל גם לאחר ששמו ושם אמו כזה, מ"מ הא כתב המהרי"ט דשיטת הרא"ש היא דיש להתיר בשמו ושם אביו לבד בלי שם עירו (ח), וא"כ אין לחוש שמא איתרמי איש אחר ששמו ושם אמו הם כשם הכתוב בקמיע (ח), ואף לפי מש"כ הח"מ דלא התיר הרא"ש בשמו ושם אביו לבד רק כשידענו לאיזה מקום הלך, הא בנ"ד ידוע שבעלה הלך באותו הדרך שנמצא התורגו, וגם יש רגלים לדבר בצירוף אומדנות רבות (ח).

עוד יש לדון דכיון דסגולת הקמיע שבנ"ד הוא לרפא מטירוף הדעת, אין לחוש דאתרמי משוגע אחר כמותו ודומה לו גם בשמו ושם אמו, דכו"ע בחזקת בריאים קיימי (ח).

ועוד כיון שע"י הקמיע שהיה תלוי בצוארו ידוע לנו שהיה לו בלבול במח, חשיב זה כסי' אמצעי (ח), ויש להתיר בצירוף הכרת בגדיו לדעת החכ"צ הנ"ל דלא חיישינן לשאלה דיתיד.

עוד נראה בפשיטות להתיר, דמדברי התוס' יש יסוד לדעת הסוברים דמצטרפים ב' סימנים גרועים להיות כסי' אמצעי, וא"כ בנ"ד דיש הרבה סימנים גרועים, מצטרפים דלהוי לכל הפחות סי' אמצעי (ח), ועוד איכא סי' אמצעי דבלבול מח דמוכח מהקמיע, מצטרפים יחד דליחשב כסי' מובהק (ג).

ועוד נראה לדון להתיר עפ"י מה דמוכח שיטת רש"י במעשה דביתר (ביבמות כ"ב) דאם נמצא בדרך שהלך, סמכינן על סי' מנין דהוי סי' אמצעי, א"כ ה"ה בנ"ד ידידוע שהלך באותו הדרך — והנהר שנמצא בו הוא נהר קטן, ולא שייך ביה לומר כמה נטבעים איכא בים — מהני להתיר ע"י סי' החולי דבלבול מח, גם י"ל דהסי' שבנ"ד חשיב לכה"פ כסי' מנין, דהא אמר מספר כל הסימנים שלו שנמצאו, וגם לפי המבואר בשו"ע סעיף י"ז דעת הרמב"ם [בגמרא הנ"ל] בדיוע שהלך באותו הדרך בעינן נוסף לסי' מנין גם ב' סימנים גרועים, א"כ גם בנ"ד יש כמה סימנים גרועים, הרי דלכו"ע יש היתר ברור בה (א).

ונתבאר בזה כמה ענינים להתיר, אשר כל היתר והיתר בפני עצמו יש לסמוך ע"ז, וכתבתים שיהיה לתועלת ולהתלמד על מקום אחר, אף שלא יהיו כל הנך ביחד, וכפי ראות עיני המורה.

שו"ת עין יצחק ח"א סי' כ"א

בתוך השנה לטביעתו, לא נודעו תרי הרובי בבת אחת, דבשלמא לשיטת הר"ן דבריוסוק אבר אינו חי מעת-לעת, א"כ אחר מעת-לעת מהטביעה נודעו שניהם בבת אחת, אבל הרי הרמב"ם ס"ל דבריוסוק אבר יכול להיות י"ב חודש, וא"כ לא נודעו שניהם בבת אחת, מ"מ י"ל דדעת הרמב"ם דבכל מידי דהאדם מיטרף ביה, אם נטבע במים מותרת מיד, משום דמיא מרוז מכה, וא"כ שוב נודעו תרי הרובי בבת אחת, ואף שהמתבר פסק בסעיף ל"ב דגם בטריפות במים לא תנשא עד אחר י"ב חודש, י"ל שפסק כן מצד ספיקא לחומרא, דהא יש חולקים על הרמב"ם בזה, אבל כאמת זה הוי ספיקא דדינא, אם מותרת מיד או רק לאחר י"ב חודש, וא"כ איכא בנ"ד ס"ס דדינא המבררת לנו דיש בנ"ד תרי רובי, פסק אחד הוא שמא הלכה כהר"ן וסיעתו דבריוסוק אברים אינו יכול להיות אפילו מעת-לעת, ואת"ל דהלכה כהרמב"ם דבריוסוק יכול להיות מעת-לעת, הא הרמב"ם ס"ל דבמידי דמיטרף ביה ונטבע במים מעידין עליו לאלתר, וא"כ לשני צדדי הספק עפ"י ס"ס נתברר לנו דאיכא כאן תרי רובי שנודעו בבת אחת, וגם הא הריב"ש כתב דלא מחמירנן תרי חומרי מדרבנן, וסברא זו שייכת גם בנ"ד במשאלים דאינו אלא מדרבנן, דהיבא דיש עוד רוב שני לא מחמירנן תרי חומרי מדרבנן (ג).

תשובת הברית יעקב סי' ט"ו"כ על הנידון הנ"ל

ובפרטי הנדון יש שם הוספות: שהטביעה היתה במקום מערבולת המים, ונפל מהעגלה וגלגלוהו המים כמה פעמים, ואחר שהכחו הסוס ישב על חלק מהעגלה, וצעק להצילו ולא יכול, ונטבע. וגוי אחד שהיה שם ג"כ בעת הטביעה אמר אח"כ שהנטבע נדרג מהכאת הסוס.

הנידון

איש אחד נטבע במים, בנסעו על עגלה עם סוס דרך הנהר, ובעת שהתחיל לטבוע נבהל הסוס ועמד על רגליו האחריות, ובשתי רגליו הקדמיות חכה בפרסותיו על ראש הנטבע מכות גוראות, וצלל הנטבע לעמקי המים, והעדים עמדו עליו ערך ג' שעות ולא עלה.

צדדי הספק

דליכא עדות מיתה כלל.

צדדי ההיתר

בנ"ד שהכחו הסוס בחמתו בכוונה להרגו, כדאמרינן בפסחים ק"ג ב' דסוס הורג בעליו במלחמה, בודאי עדיף מנפל עליו דבר כבד דבכה"ג בהמה דינה כנפולה, ובנפולה כל זמן שלא נבדקה היא בחזקת מרוסקת עפ"י הרוב, ושיטת הרמב"ם והמתבר דגם קדוק הראש הוא בכלל חשש בדיקה, וא"כ הוי בנ"ד בחזקת טריפה ודאית עפ"י הרוב, ובפרט עפ"י מה שאמרו אנשים דמכת סוס בפרסותיו, מקרי הכאה שיש בה כדי להמית, ובפרט שהיו מכות גוראות וכמה פעמים, ואף דדעת הר"ן דאין תראש בכלל בדיקה, מ"מ כיון שהמתבר פסק דהראש הוי בכלל בדיקה, יכולים לסמוך עליו בנ"ד, ובמשאלים דאינו אלא מדרבנן אולינן בתר המיקל, ואף להסוברים דאין מדמים טריפות אדם לטריפות בהמה, מ"מ בטריפות דחשש ריוסוק אברים שוה טריפת אדם לטריפת בהמה (ג), וכיון דהוי טריפה עפ"י הרוב, וגם רוב הנטבעים במשאל"ס למיתה, א"כ איכא בנ"ד תרי רובי למיתה, ובתרי רובי לא מחמירנן אף בא"א (ג), ואף די"ל דתרי רובי לא מהני אלא כשנודעו שניהם בבת אחת, וא"כ בנ"ד שוה נודע להאשה

(מט) ס"ק קצ"ד את י"ד. (נ) ס"ק קצ"ד את ד'. (זא) ס"ק קל"ח את י".

(נב) ס"ק ר"ס את ז'. (נג) ס"ק ר"ס את ב'. (נד) ס"ק ר"ס את ג'.

קפ"ח את י"א. (מב) ס"ק קצ"ד את י"ד. (מג) ס"ק קפ"ז את ז"א.

(מד) ס"ק קפ"ז את ז"ב. (מה) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ את ע"ה. (מז) ס"ק

ק"נ את ז'. (מו) ס"ק ק"ז את ס"א. (מח) ס"ס ק"ג את כ"ה.

והדייגים אמרו שלא היה שום טבוע יכול לצאת משם, החמיר משום דלא פלוג רבנן במשאל"ס, מ"מ מדברי הירושלמי מוכח דגם במשאל"ס פלוג רבנן, גם מדברי המרדכי בשם הר"א מוורדון מוכח דהיכא דאיכא אומדנות מוכחות שמת מותרת אשתו, ויש לצרף דעת הר"א מוורדון לסניף היתר בכה"ג, אע"פ שמהר"ם מרוטנבורג החמיר בזה [נ]. עוד יש לצרף היתר בג"ד, לפי דברי הגוי שלא אמר שנטבע אלא שנהרג, וכוונתו שנהרג מחמת הכאות הסוס שהיו מכות מות, וא"כ עכ"פ כבר נחלשו כוחותיו, וגם מקודם ברוב הגלגול במים כלו כוחותיו כפי מה שהגידו העדים, א"כ גוכל לשער דע"י הטביעה שאח"כ הוי יציאת הנפש, ולא דמי להא דחיישינן בעלמא במשאל"ס דשמא שט תחת המים ויצא למרחוק, דבג"ד דחוינן דהוא חולה ומוכה וחלוש מאוד, ולא היה יכול להוציא ראשו מהמים, אמרינן דיצאה נשמתו בזה [נ]. וכיון דע"י עדות השחייה יצאה מאיסות, וגם דאבד זכרו דהוי נמי כרובא דאלו היה חי היה בא [נ], והוי רק חששא דרבנן במשאל"ס, ע"כ יש לסמוך על צדדי היתר הג"ל.

שו"ת עין יצחק ח"א סי' ל"א

בכלל אומן דלא מרעי נפשיה [ט]. אך אין אנו צריכים לזאת, דהא בעת שהגידו או הממונים לפני המושלים שמצאו איש מת כזה עם תחפצים הללו, היו אז מסל"ת ולא עפ"י שאלת האשה, והמושלים נאמנים במה שכתבו כן בג"ל. בהכרח: יש לסמוך על אמירת האשה שמכרת שאר תמונת בעלה, ובפרט בג"ד שתרבה עדים מעידים שתמונה זו דומה לתמונת פני הבעל, וביותר בג"ד דיש תחת ידי האשה תמונת צלום מבעלה שנעשה בחייו, והאשה והעדים אומרים כי שתי התמונות דומות ממש להדדי בלי שום שינוי כלל [ט]. האף שהתמונה היא מלבתר דאשתהי, מ"מ הא דהתמירו באשתהי אינו אלא מדרבנן [טא], וממילא יש להתיר עפ"י הכרת תפציו, דבאיסור דרבנן יש לסמוך על הסוברים דלא חיישינן לשאלה [טב], ובפרט במפתח של ביתו, דעיקר שמירת ביתו הוא ע"י מפתח זה, דהוי מידי דלא שכיח לשאול [טג], עוד יש לדון להתירא לפי משי"כ העבודת הגרשוני והגוב"י דטב"ע גרוע דלאחר ג' ימים בצירוף הכרת כלים מהני, והיה בג"ד [טד], וגם הא כתבו כמה פוסקים דבהוכרו כמה תפצין לא חיישינן לשאלה [טו], ואף דהטבעת שבג"ד היא בלא חותם, ובוזה שכיח שאלה [טו], מ"מ הא במפתח שבג"ד ליכא חשש שאלה וכנ"ל, ועל כל אלו ביחד יש לסמוך ולהתירא.

תשובת המשיב דבר סי' כ"ג על הגידון הנ"ל

והאסף עוד טעם להתיר:

לפי מה שכתב הב"ש דאע"ג שגדחו דברי ר"ת שבסעיף כ"ח דס"ל דבגופו שלם מעידים אף לאחר ג' ימים, מ"מ לא נדחו דבריו לגמרי, ומצרפים דבריו לשאר סברות להקל, וה"נ מצרפין דבריו לענין שלא נחוש בג"ד לשאלה [טז].

שו"ת עין יצחק ח"א סי' ל"ו

אמרו לה גוים במסל"ת שהיהודי המטורף נטבע, עוד העידו ב' עדים ששאלו את הגוים הנ"ל פרטי דבר הטביעה, ואמרו כי יהודי מטורף בא לספינת המעבורת שבנער, ולא נתנו לו לעלות עליה, וכאשר נסעה המעבורת משפת הנהר, רדף אחריה במים ונטבע, והם ראו והביטו עד שנתיאשו ממנו, והחליטו כי בודאי נטבע. אחר למעלה מחצי שנה נמצא גוף מת באותו נהר, כשידו נתונה תחת הגוף ורגלו

צדדי הספק

בוזה שאמר הגוי שהנטבע נהרג מחמת הכאת הסוס, יש לחוש שאמר בדדמי, דמחמת גודל ההכאה נדמה לו שהמית אותו, ואף דדעת הר"ש והר"ן בסעיף נ' דבגוי המספר לפי תומו ואינו מתכוין להעיד, ליכא חשש בדדמי, מ"מ הכא מוכח שאומר בדדמי, שהרי אחרי ההכאות עוד ישב הנטבע על העגלה.

צדדי היתר

אחר שכתב ג"כ להתיר מטעם הכאות הסוס, דריסוק הראש הוי ודאי טריפה דעפ"י רוב לא חיי, ובהדי משאל"ס הוי תרי רובי ומותרת, הוסיף עוד צדדי היתר: דכיון שנפל למערבולת המים, והוא מקום שהמים מתגלגלים במקום אחד, ומושכים שם להטבע, ומוכה מדברי הגמרא בבבא בתרא כ"ד ע"א וכפי שפירש שם רש"י, דבכה"ג אמרינן שהיה נטבע שם ולא היה יכול לצאת, וי"ל דבכה"ג לא גזרו רבנן במשאל"ס, ואף דמהר"ם מרוטנבורג בנטבע במקום סלעים וטרשים

הגידון

איש אחד נעדר מביתו זה זמן רב, והלכה אשתו לדרוש אודותיו במשטרת העיר, ואמרו לה כי בפנקסיהם כתוב שנמצא איש מת נטבע בנהר הסמוך לעיר, ושם מצורפת תמונת הנטבע, שצילמו אותו לפני שנקבר ג' ימים אחר הוצאתו מהמים, כי עפ"י חוקי המדינה ישנם ממונים מיוחדים לחפש בנהרות ובימים אחר נטבעים, והם שמסרו זאת למשטרה עוד לפני זמן רב, גם הראו טבעת שאין עליה חותם, ארנקי, ומפתח, שנמצאו אצל האיש, והכירה האשה את התמונה, כי זו תמונת בעלה, ושהתפצין הם שלו, וכי המפתח הוא מחדרו הפרטי שהיה לוקח אותו תמיד עמו. כן הכירו עוד אנשים את התמונה, שהיא דומה ממש לתמונת פרצוף פניו של הבעל, גם הראתה האשה תמונת בעלה מחייו, והיא דומה ממש לתמונה זו.

צדדי הספק

בעדות: אנשי המשטרה הגוים השיבו עפ"י שאלת האשה, ואינם מסל"ת. בהכרח: יש להסתפק אם מהני הכרת עפ"י תמונה, גם כי צלום התמונה היה לאחר ג' ימים מהוצאתו מהמים, ובאשתהי אין מעידין עליו, ובחפצים הא איכא חשש שאלה.

צדדי היתר

בעדות: ערכאות לא מרעי נפשיהו לחתום שיקרא, וע"כ בג"ד שנמצא כתוב במשטרה שהאיש בעל תמונה זו מת, וגם שמצאו אצלו הטבעת הארנקי והמפתח, ודאי נאמנים הם ע"ז [נח]. ואף דמה שנכתב כן במשטרה הוא עפ"י הגדת הממונים המחפשים בנהרות ובימים, והגדתם הרי היתה בעל פה, וא"כ יכול להיות שהגידו כן או בשקר, מ"מ כיון שהם ממונים ע"ז מהמושלים, והווי אומנתם וגוטלים שכר ע"ז, ואם יבורר איזה שקר בדבריהם יחוייבו עונש בדיניהם, הוי

הגידון

איש אחד מטורף בדעתו וחולה נופל, יצא מביתו שבעיר קרעווא ונעלם. והיה דרכו לצעוק תמל"ד "לכו לא"י", והועד שבעיר אחרת התעכב שם איש מטורף וחולה נופל מעיר קרעווא, ולמחרת נשמע שם שנטבע איש מטורף בנהר הסמוך לעיר, ואשה אחת העידה שבא לביתה איש משוגע בעל זקן קטן ודק, וצעק "לכו לא"י", ואחרי זמן

אות ט"ו. (ט) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות נ"ה. (סח) ס"ק רכ"א אות ד.
(סח) ס"ק קפ"ז אות נ"ו. (סו) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות כ"ו. (סז) ס"ק

(נה) ס"ק רנ"ט אות א'. (נז) ס"ק רס"א אות י"א. (נז) ס"ק רצ"ב
אות ל"ב. (נח) ס"ק ק"ג אות ח'. (נט) ס"ק ק"ג אות ל"ה.
(ס) ס"ק קפ"ז אות מ'. (סא) ס"ק רכ"א אות א'. (סב) ס"ק קפ"ז

האחת על גבי רגלו השנית, והמתעסקים בקבורתו העידו שהיה בינוני בקומה, וקנו קטן ודק, ושערותיו מראה בלונד כהה, והיה קרן, רק לצד אחוריו היו לו שערות, ותיאור זה של הגוף הזקן וצבע השערות, הם כסימני בעל האשה הנעלם, גם היה לו לבעלה שחין וחטטין בראשו, והיו סכים אותו במשחה, ומשחתה זו משירה השערות, ורופא אחד אמר שגם בגוף המת ניכר שאיש זה היה לו חטטין במקומות אלו, וע"כ מהרו השערות לגשור, שם, דאם שערות גוף זה נשרו רק מחמת המים, היו גושרות גם השערות שלצד אחוריו.

צדדי הספק בעדות הטביעה

בוהות : לא נתברר שזה המטורף שנטבע, הוא בעל אשה זו שנעלם. **בטביעה :** בדברי הגוים שאמרו בראשונה, לא מבואר ששהו עליו כדי שת"נ, ודבריהם שאח"כ היו גם ע"י שאלה ולא באותו מעמד, וי"א דבכה"ג תו לא מקרי מסל"ת.

צדדי הספק במציאת המת

בהכרח : הסימנים הנ"ל אינם אלא סימנים גרועים.

צדדי ההיתר להוציא מאיסו"ת ע"י עדות הטביעה

בוהות : בדאיכא סי' אמצעי ומעלת קרוב, יש לסמוך בהיתר עגונה, דהסי' אמצעי עומד נגד רובא דעלמא, וממילא יש לסמוך על היתר דקרוב דעדיפא מחזקת א"א, ולפי"ז בנ"ד דידוע שבעל האשה היה באותם הימים קרוב למקום הטביעה, ולא נשמע בכל הסביבה מאיש אחר שנטבע אז, וגם הא איכא סי' אמצעי דטירוף הדעת טח), וגם סי' גרוע דוקנו קטן ודק, וגם תאומדנא שצעק "לכו לאי"י, ובכה"ג סמכינן על קרוב, וא"כ נתברר לנו שהנטבע בעיר ההיא הוא בעל אשה זו. **בטביעה :** דעת הרבה ראשונים דאף בלא שהה עד שת"נ, אם נשאת לא תצא טח), וגם להסוברים דבלא שהה תצא, כתב מהר"ש דהיינו רק באומר טבע בלבד, דיש לחוש שלא ראה כי אם ספינה שנשברה, אבל באומר שטבע ממש וכסוהו המים, אם אין העד לפנינו יש להקל ולתלות דמסתמא שהה, וא"כ בנ"ד שהגידו הגוים בפעם השנית שרדף והלך במים אחר המעבורת עד שנטבע והביטו עד שנתייאשו, א"כ הרי לא היה בספינה, ואמרינן דמסתמא שהה עד שת"נ טח), ובמראות הצובאות כתב דבאומר טבע ולא עלה תלינן דשחה, ובנ"ד שאמרו שהביטו עד שנתייאשו, הוי ג"כ כמו באומר טבע ולא עלה טח), ואף שהגדתם השניה היתה ע"י שאלה ולא באותו מעמד, מ"מ הרי יש הסוברים דגם בכה"ג מקרי מסל"ת, כיון שהגדתו הראשונה היתה במסל"ת טח), וא"כ יש בנ"ד ס"ס לצאת מידי חשש דאורייתא, ספק הלכה כהסוברים דגם בלא שהה ליכא חשש דאורייתא, וספק הלכה כהסוברים דגם כששאלוהו אח"כ שלא באותו מעמד נאמן הגוי, ועוד ד"א דהיכא שאינו אלא מפרש

דבריו הראשונים שהיו במסל"ת, נאמן גם ע"י שאלה, ובנ"ד ג"כ אינו רק פירוש על דבריהם הראשונים טח), ועוד [דבנ"ד יש תולות ששהו, גם לפי הגדתם הראשונה בלבד], דהא תצא באומר שנטבע סתם, הוא משום דחיישינן דאולי לא ראה טביעה אלא ספינה שנשברה, ובנ"ד ידוע שבנחת זה ליכא כלל ספינות, וא"כ כשאמרו שנטבע סתם בודאי שנטבע וכסוהו המים, ובוה יש להקל בשאין העד לפנינו כמ"ש מהר"ש הנ"ל טח), ועוד דעיקר החשש בלא שהה הוא שמה יצא במקום הטביעה, והחשש שיצא במקום רחוק אינו אלא חששא דרבנן טח), ובנ"ד יש אומדנא שלא יצא במקומו, אחרי שתמיד עומדים אנשים על המעבורת, ואילו יצא במקומו היו רואים והיו מספרים טח), וגם שהיה לו חולי הנופל, והסברא נותנת שבזמן מועט תצא נשמתו טח), וכן יש לצרף דעת הסוברים דבנטבע שלא שהו עליו ונמצא אח"כ גוף מת, תו ליכא איסו"ת טח), ועפ"י כל הנ"ל יצאנו בנ"ד מידי איסור דאורייתא.

צדדי ההיתר במציאת המת להחיר לכתחילה

שני סימנים גרועים מצטרפים להיות סימן אמצעי טח), ובנ"ד איכא כמה סימנים גרועים, שהיה בינוני בקומה וקנו קטן ודק ושערותיו בלונד כהה, גם מה שהיו קרחות בראשו, ולפי דברי הרופא ניכר שאיש זה היה לו חטטין בראשו, א"כ לכל הפחות הוי זה סי' גרוע, גם מה שמצאוהו מונח וידו היתה נתונה מתחת הגוף ורגל על גבי רגל, אמרו היודעים כי לא שכית שיקרה כן, ונראה שהוא בעל אשה זו שהיה לו חולי הנופל, ומסתמא אחותו במים המחלה, ודרך מחלה זו לכבוש ולצרור את הגוף, ומתוך כך יצאה נפשו, ונשארה ידו מתחתיו ורגל על גבי רגל, וא"כ נראה שאיש זה היה לו חולי זה, וגם יש בנ"ד סימנים גרועים ממלבושיו שנמצא בהם, וא"כ כל הנך סימנים נחשבו לוודאי סי' אמצעי, דאין יתרמו כל הנך ביחד באיש אחר, וכבר ידועה החלטת האחרונים דבמשאל"ס דרבנן מהני סי"א להחיר לכתחילה טח), וא"כ בנ"ד דליכא איסו"ת יש להחיר עפ"י צירוף כל הנך סימנים גרועים, ובפרט שנאבד ונכרו זה יותר משנה ומחצה.

גם י"ל היתר בנ"ד אפילו לא שהה עליו, ע"י צירוף הטביעה עם הכרת המת, דהא מאיסור תורה ודאי יצאה מכה ס"ס, ספק שמא סימנים דאורייתא ומותרת ע"י סי' אמצעי, ואת"ל סימנים דרבנן, שמא לא בעינן שהייה, ואף דע"כ איכא איסור דרבנן משום משאל"ס, מ"מ לגבי דרבנן הוי ספק שמא סימנים דאורייתא, וספק דרבנן לקולא, וכעין שכתב הש"ך בכללי הס"ס אות ט"ז, דהיכא דאיכא ס"ס שלפיו מותר מדאורייתא, אף שלפי אחד מהספיקות ודאי אסור מדרבנן, מ"מ יש להחיר גם מדרבנן לפי הספק השני, דספיקא דרבנן לקולא.

שו"ת עין יצחק ח"א סי' מ"ג

הנידון

איש אחד בשם יהושע נתפס ע"י גוים ביחד עם חברו מאיר ליב, והולכום ליער. למחרת בא נער יהודי והעיד ששמע מפי גוי מסל"ת, כי גוים תפסו את יהושע עם מאיר ליב והולכום ליער, וראה שהרגו את שניהם ביום זה, והשם מאיר ליב ידוע להם על מי נתבויין, אבל על יהושע לא ידעו למי נתבויין הגוי, אלא שאמר עליו כמה סימנים גרועים, ונער זה המעיד הוא בן י"ג שנה, אבל לא נבדק אם כבר הביא שתי שערות, והאשה סברה שהיא מותרת והלכה ונשאת לאחר.

צדדי הספק

בעדות : אם נאמן הנער להעיד, שהרי לא נבדק אם הביא סימנים. **בוהות :** ליכא שם אביו ושם עירו של הנהרג. **במיתה :** בנהרג ע"י לסטים אולי צ"ל קברתי.

צדדי ההיתר

בעדות : מצינו לכמה ראשונים דס"ל דקטן שיש לו דעת והגיע לעונת הפעוטות, נאמן בעדות אשה, וי"ל דאף החולקים עליהם יודו דבן י"ג שנה מהני בעדות אשה, אפילו לא הביא עדיין סימנים טח).

אות ב. (עה) ס"ק רצ"ב אות ל. (עז) ס"ק רצ"ב אות י"ח.
(עז) ס"ק רצ"ב אות י"ד. (עח) ס"ק קצ"ד אות י"ד. (עט) ס"ק קפ"ח
אות ז. (ס) ס"ק צ"ה אות ז.

רל"ו אות ד. (סח) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות נ"ו. (סט) ס"ק
רפ"ט אות א. (ע) ס"ק רצ"ב אות א. (עא) ס"ק רצ"ב אות ז.
(עב) ס"ק קט"ו אות א. (עג) ס"ק קט"ו אות ב. (עד) ס"ק רפ"ט

לדעת כמה פוסקים, ושם אביו לחוד לא מהני כלל (דף), וא"כ ה"ה בנ"ד ודאי דסי' זה שנהרג עם מאיר ל"ב, עדיף משם אביו, שהרי שם אביו לחוד לא מהני כלל, וסי' זה מהני לדעת המ"ב, ועוד דכמה סימנים גרועים שבנ"ד, מצטרפי להיות סי'א (פ), וא"כ הוי בנ"ד כמו שמו ושם אביו, ואף דליכא שם עירו, ג"כ סמכין להתיר כמ"ש הרשד"ם (פ), ועוד דהרמ"א כתב בסעיף י"ח בדמקום שיש אומדנות והוכחות יש לסמוך על המקילים בלא שם עירו, ובנ"ד דיש כמה אומדנות והוכחות שיהושע זה שאנו דנים עליו הוא שנהרג, שנתפס יחד עם מאיר ל"ב יום אחד לפני אמירת הגוי שהרגו לשניהם, כודאי יש לסמוך להקל דסגי בזה, במיתתו: כבר הביא הרב השואל מהרמב"ם והשו"ע בסעיף ל"ג, דאף במלחמה ולא אמר קברתיו, אם נשאת לא תצא, ועוד דהא כתב הצמח צדק בנידונו ח"ל: דכל שלא נהרג במלחמה ממש, אע"ג דהיתה שעת מלחמה, לא חיישין לבדדמי, ובנ"ד לא נהרג במלחמה ממש, ולא הוי אלא כמו שנהרג ע"י לסטים, ובלסטים אפילו אשה נאמנת לומר מת, משום דאשה כלי זינה עלה (פ), וכ"ש גוי זה שהוא היה חבר אצל הרוצח, ולא היה כלל בסכנה, בוודאי שעל דבר ברור הוא מגיד ולא אמר בדדמי, עכ"ל, ובנ"ד דומה ממש לנדון הצ"צ.

וכ"ש בנ"ד שלא נבדק אם הביא סימנים, וגם דהאשה כבר ניסת, וא"כ יש לדון להאמינו מטעם חזקה דרבא דבהגיעה לשנים בודאי הביאה סימנים, ולדעת התוס' הך חזקה דרבא עדיפא מרובא, משום דהמיעוט שלא הביאו ב' שערות הוי כמו מיעוט דמיעוטא, וא"כ זה דומה למשאל"ס דלכן לא אמרינן ביה סמוך מיעוטא לחזקה, משום דהוי מיעוט שאינו מצוי, ולכן אם נשאת לא תצא, ואף לשיטת הרא"ש דחילוק על התוס' הנ"ל, וס"ל דהך חזקה לא עדיפא מרובא, מ"מ י"ל דמודה דהוי לכה"פ כמו רובא, והרי יש הסוברים דבכל רוב אפילו היכא דהמיעוט שכיה, מ"מ אם נשאת לא תצא, וא"כ עכ"פ רוב הפוסקים ס"ל דבנ"ד לא תצא, אי מטעם דחזקה זו הוי רוב אלימא, אי משום דבכל רוב הדין הוא דאם נשאת לא תצא (פ).
בזוחות: דעת המשאת בנימין דכשמכירים את אחד ההרוגים ומעיד שנהרגו כל החבורה, לא חיישין דלמא אויל האי ונתלווה אחר עמו וכמ"ש הרא"ש (פ), ולפי"ז יש להקל בנ"ד, דכיון שידוע שנתפסו שניהם ביחד, וכיון שגודע שמאיר ל"ב הידוע נהרג, ע"כ תלינן דאותו יהושע שנתפס עמו הוא שנהרג עמו, ואף להט"ז שחולק ע"ז (פ), מ"מ בנ"ד אפשר שגם הוא מודה להקל, והעיקר מה שיש להתיר הוא עפ"י מש"כ הנוב"י דסי"א עדיף משם אביו, שהרי סי"א לחוד מהני

שו"ת עין יצחק ח"ב סי' א'

ליבשה, אבל כשהיה בחדר שבספינה ובאו המים עליו, אין זה נקרא משאל"ס שאסרו חז"ל, וסברתו דהיכא דיש לומר שנשארו בתוך החדר, וכמו בנ"ד שהיה בלילה בעת שהיו ישנים על מטותיהם, אוקי אחזקה דלא יצאו משם ונשארו מונחים בספינה, ואף שהב"י חולק על המב"י, מ"מ אין להזניה לדברי המב"י כיון שכבר יצאנו מחשש איסור דאורייתא, ובדרכנו שומעין להקל בספק פלוגתא (צ), עוד יש כאן תרי רובי למיתה, עפ"י מה שכתב תחתם סופר דיש לדון דעתה דשכיח דואר וטלגרף, א"כ אם היה עולה הנטבע היה מודיע לביתו, או שהיה נודע ע"י העתונים, וא"כ בכל נטבע במשאל"ס שנפרד בשלום מאשתו ולא נשמע ממנו יש לנו תרי רובי שהאיש מת, אלא דבעינן שיוודעו הנך תרי רובי בבית אחת, אלא שכל זמן שלא נודע עפ"י גב"ע לא מקרי נודע כלל, ע"כ אם יש איזה נשים דבעת שהוגבה הגב"ע כי בעליהן היו על הספינה שנטבעה, כבר עבר זמן הראוי שהיתה יכולה להגיע להן ידיעה מבעליהן, וכיון שלא הגיעה להם שום ידיעה, ונפרדו מביתם בשלום, הוי תרי רובי שנתבררו לנו ביחד, ומקילנן בכה"ג גבי חומרא דמשאל"ס (צ), ולפי"ז יש לנו בנ"ד ג' אופני היתר, אך אף אותן דנודע להן הגב"ע מהטביעה מיד, ולא היה אז זמן מספיק להגיע חודעה מבעליהן, מ"מ יש להתירן עפ"י ב' אופני היתר הראשונים.

תשובת האוני יהושע סי' כ"א על הנידון הנ"ל

והסכים להתיר רק אם יתברר שרוב אנשי הספינה ממש מונחים מתים בתוך הספינה, דבכה"ג אף דלא אולינן בתר רובא באיסור א"א, מ"מ י"ל דלא גזרו חז"ל אלא ברובא דליתא קמן, אבל ברובא דאיתא קמן שהוא אלים טובא לא גזרו בו, אלא דכל זה הוא רק באותן הנשים שישנה עדות על בעליהן שהיו בתוך הספינה, אבל באלו שאין עדות כזו, רק הידיעה היא מרשימת הנוסעים, ושם לא כתוב לא שם אביו ולא שם עירו, נשארו נשותיהם בתוקת א"א ואפילו אם נשאת תצא.

תשובה נוספת מספרו פאר יצחק סי' י"ח, אחרי שז"ת נחלת דוד סי' י"ח.

הגידון

ספינה אחת נטבעה בים על מאות נוסעיה, ורק מספר קטן מהם ניצולו ע"י ספינה קטנה, ונודע כי לא היו יותר ניצולים שם. טביעת הספינה היתה בלב ים רחוק מהיבשה מזהלך יום אחד לפנות בוקר בעת שהיו הנוסעים ישנים על מטותיהם, אח"כ נשלחו אמודאים לצלול במעמקי הים, ומצאו את הנטבעים בתוך הספינה בכינוס גדול, באופן שאי אפשר היה להם לצאת משם גם ע"י שטף המים שעבר עליהם. רוב נוסעי הספינה היו גוים, ומיעוטם יהודים, שלאחדות מגשותיהן הוגבה גב"ע כי בעליהן היו על הספינה הוואת.

דודי הספק

דליכא עדות מיתה כלל, ואפילו טביעה ליכא, דהא אין עדים ששהו עליהם שיעור שש"ג, ולא יצאו נשותיהם מאיסור.

דודי ההיתר להוציא מאיסור

בנ"ד יצאו הנשים מחשש איסור, כיון דטביעת הספינה היתה בלב ים, ובודאי אי אפשר לשוט משם ליבשה תוך שיעור ג' שעות, והוי כמו שהה עד שש"ג (פ).

דודי ההיתר לענין לפתחיה

היכא דאיכא תרי רובי למיתה לא התמירו חז"ל (פ), וכ"ה בנ"ד, א' דמיעוט הם הנמלטים במשאל"ס, ב' דתרי רוב תאנשים שבספינה מתו, דאף שהיו שם אנשים שניצולו ע"י דף של ספינה או גל, עב"ז ברור הוא שאין זה מצוי רק למיעוט אנשים, ובפרט שהאמודאים מצאו אנשים בכינוס גדול בתוך הספינה, וע"כ אם היה איזה איש שנמלט במקרה, אמרינן שהוא מהרוב שהיו בספינה ולא בעלת, ויש לנו היתר על כל נשי ישראלים, ואף אם היה קורה שהיו בספינה רק יהודים, יש ג"כ להתיר ולא הוי כבאו לישראל על כולם בבית אחת, דהא אף אם נימא דאיזה מיעוט פריש מהספינה, מ"מ יכול להיות דלא ניצול והרוב מסייע דלא ניצול, וע"כ אין לנו איסור ברור אפילו על אחד (צ), עוד יש לדון היתר באופן אחר, עפ"י דעת המב"י דס"ל דדוקא בגלל לים, בזה התמירו לחוש למיעוט שמא ניצול ועלה

שו"ת צמח צדק (מליובאוויטש) סי' נ"ה

הנידון

איש יצא מביתו ללכת בשליחות למקום מסוים, ונשא עמו אגרת למסור שם, ועוד היה צריך להוסיף דברים בעל-פה, ולהביא משם כסף, והאיש היה תמיד ציר נאמן להוציא לפועל כל ענין למשלחו, והפעם הלך ולא הגיע למקום המיועד ונעלם, ושמעו מגוים שבאותו לילה שהאיש היה בדרכו, נטבע אדם אצל הגשר שעל נהר קטן שבספר אחד שהוא בדרך תלכוני של השליח, ולא ידעו מי הוא הנטבע, אבל לא נשמע כלל שנאבד איש אחר בזמן ההוא בסביבה ההיא. אחר כמה חדשים נמצא גוף מת סמוך לאותו גשר, ולא הכירוהו כי עורו היה נשחת, אבל העגונה הכירה כמעט כל בגדיו וגם הטלית קטן שלו, ועוד לפני שראתם אמרת מה הם הבגדים, עוד נמצאו אצלו ג' "צוריער" [מין מטבע] "בפענחער" [כיס], וגם האגרת הנ"ל תחת שם, גם היה בו סימן רשום במצחה, וסי' שבר מעים.

צדדי הספק

בהכרח: שלא הוכר בגופו כלל, ואף די' דסי' הרושם שבמצחו הוי סי' מובהק הגם שלא אמרו באיזה מקום במצח צו, וגם י"ל דכיון שהעד שהעיד על רושם זה הכירו מחייו, אי"כ מסתמא היה באותו מקום הידוע לו בחייו, והוי כצמצום מקום, אך החכם צבי הזכיר ג"כ סברא זו, ואפ"ה לא החשיב רושם במצחו אלא לסי' בינוני (צד), ואפילו נימא דסי' השבר הוי ג"כ סי' בינוני, הגם שהנודע ביהודה מסתפק בזה (צח), והרי רבים מגדולי האחרונים ס"ל דשני סימנים בינונים מצטרפים להיות נחשבים לסי' מובהק (צו), אך בג"ד קשה לסמוך ע"ז מטעם אחר, דכיון שעורו לא היה עליו והסי' היה גיכר בעצם המצח, אי"כ שמא לא היה הסי' בגוף זה רק בעצם, ובבעלה של זו היה הסי' רק בעור ולא בעצם, וא"כ אין ראיה כלל מהסי' (צז), ובבגדים, מלבד דחיישינן לשאלה, שמא שייך חשש בדדמי על הכרת הבגדים, כיון ששמעה שנטבע.

צדדי ההיתר

א. כיון שלא ידעה בבירור מטביעת בעלה אלא אומדנא בעלמא, ליכא חשש בדדמי, גם י"ל דלא שייך חשש בדדמי אלא בהכרת גוף ולא בהכרת בגדים (צח), מצורף לזה שאמרה מתחילת מה הם הבגדים וכמה בגדים היו, דהוי כמו סי' מנין (צט), ומהני לסלק חשש בדדמי מהכרת הבגדים, והרי דעת מהרי"ט דלשאלת כל בגדיו לא חיישינן (ק), וכן טלית קטן לא מושלי אינשי (א), ובג"ד איכא תרדויהו, ב. עוד יש

הנידון

שנים הלכו בדרך ונעלמו, אחד היה בעל אשה והשני רווק, אחר כמה ימים נמצאו שני תרומים זה אצל זה ערך עשרים מילין ממקום יציאתם, ונשחת פניהם, רק כל מלבושיהם בתוכם בגד הארבע כנפות, הוכרו בסימנים רבים, ובעל האשה הוכר גם בשערותיו שהיו אדומות ביותר משונים מבשאר בני אדם, והבחור הוכר באצבעות ידיו שהיו עבות ביותר שלא כדרך כל האדם, וע"א העיד עוד שהביר בטב"ע המגפים והמכנסים של בעל האשה, וששאר הבגדים נמצאו רק סמוך לו ולא היה מלוכש בהן.

צדדי הספק

בהכרח: לא הוכר בגופו כלל, והסימנים, אינם סימנים מובהקים, ובבגדיו, הא איכא חשש שאלה, וגם שלא נמצאו עליו רק סמוך לו.

צדדי ההיתר

כיון שנמצאו שניהם במקום אחד שוכבים זה אצל זה ביחד, והוי כמו דרך היננות, שבדאי הרוצחים הניחום שם, וגם שיש כמה סימנים בגופם ומלבושם, והוי כקשורים יחד, בכה"ג הוי המנין סימן (ז), ודעת המשאת בנימין דסי' מנין הוי סי' מובהק (ח), אלא שהט"ז השיג עליו דמנין לא הוי סי"מ אפילו לענין אבידה (ט), אבל אפשר דלא דמי מנין מטבעות למנין אנשים הרוגים, דבלא"ה הריגת אדם בשעת שלום הוא דבר שאינו מצוי יותר מאבידת ממון, וכ"ש שיהיו שנים יחד הרוגים לא שכיח ביותר, ע"כ הגם שלענין אבידה אין והמנין סי"מ, מ"מ גבי הרוגים שפיר י"ל דהוי סי"מ, אלא שמ"מ אין להעמיד יסוד ע"ז, אבל עכ"פ י"ל דסי' בינוני הוי (י), והמשאת בנימין מסיק שם דאין מועיל המנין אלא עם מקום הליכה או מקום יציאה, ובג"ד

- לוח כול"מ אות כ"ה. (ב) ס"ק רס"ט אות ג'. (ג) ס"ק רס"ט אות ר'.
 (ד) ס"ק קפ"ז אות ס"ד. (ה) ס"ק קל"ח אות כ"ד. (ו) ס"ק קפ"ז
 אות צ"א וצ"ט וק"ג. (ז) ס"ק קל"ח אות כ"ו. (ח) ס"ק קל"ח אות כ"ב.
 (ט) ס"ק קל"ח אות כ"ג. (י) ס"ק קל"ח אות כ"ה.

- אות ג'. (ג) ס"ק קפ"ט אות כ"ג. (ב) ס"ק קפ"ט
 אות ל'. (ד) ס"ק קפ"ט לוח הסימנים אות קל"ד. (ז) ס"ק
 קצ"ד אות ד'. (ז) ס"ק קצ"ח אות ד'. (ח) ס"ק רל"ז אות ל"א.
 (ט) ס"ק קל"ח אות כ"ט. (ק) ס"ק קפ"ז אות מ"ז. (א) ס"ק קפ"ז

בשאר כל הבגדים, יש להחזיר, דהא בנמצא סי' בינוני בגופו וטביע או סי' במלבושיו יש מתירים יג). ואף שיש חולקים ע"ז, מ"מ הכא קיל יותר, דחששא דשאלה נצטרך לומר על כל הבגדים, או שהשאלה המכנסים והמגפנים ובשאר הבגדים אתרמי סי' כס"ו, וכל זה מצד עצמו רחוק ביותר, ע"כ בצירוף דע"י הסי' שבגופו הוי שאלה דיחיד יד, י"ל דהוי כנפילה דיתיד, ועוד דבג"ד עדיף מסי'ב אחד בגופו.

שו"ת צמח צדק (מליובאוויטש) סי' ע"ה

אבל אפשר שהרגל נתלשה לאחר זמן, וא"כ היה מונח במים כל אותה העת ולא עלה, וי"ל דכיון שהגוף נטבע שלם, העמידהו על תוקפו ונימא דעכשיו נתלשה, ואף דכל הסומאות כשעת מציאתו, ולדעת הרמב"ם גם בחולין כן, מ"מ בנ"ד שהרגל נמצאה להלאה ממקום טביעתו, אין לנו להתחזק שבמקום טביעתו נתלשה או כשטבע, אלא אמרינן שאח"כ נתלשה, ועוד דשכיח טפי שנתלשה ע"י כוורי בזמן הרב שעבר מאז שנטבע עד עת המציאה, וכיון שחזקת איסור דאורייתא ליכא בלא"ה, יש להקל ע"י החזקה הנ"ל כשצד ההיתר שכיח טפי, ואף שיי"ל שהרגל נפסקה ע"י הברזל שהיה קשור בחגורו, וא"כ נפסקה מיד בשעת הטביעה, וליכא הוכחה שלא עלה חי, מ"מ הרי י"א דבספק השקול נמי מוקמינן אחזקה, גם אפשר דלא שכיח כל כך שתופסק ע"י הברזל, שהרי לא נזכר שהיה תרב, וא"כ שמא לא היה חז, ועוד דאם נפסקה ע"י הברזל לא היה נשאר שלם המגף, וכיון שלא הוזכר שגם המגף נפסק, הוי הוכחה שלא ע"י הברזל נפסקה, אלא דכוורי אכלתו לרגל ועור המגף לא אכלו, ועוד דגם את"ל שנתלשה סמוך לטביעתו, מ"מ שמא ע"י הברזל נחתך במקום צומת הגידין, דהוי טריפה, ותנשא אשתו כעת שכבר עברו יותר מדי' שנים, ואפילו לדברי האומרים דאין כל טריפות שבבהמה טריפה באדם, מ"מ בנ"ד שזה אירע במים ומיא מריו מכה, י"ל דגם באדם אינו חי, וכיון שיש ב' ספיקות בדבר יש להקל במשאלים דרבנן, אף להתחולקים על הט"ז והב"ש שהקילו אפילו בספק אחד במשאל"ס, ועוד דכיון שהוא מקום עיגון גדול ושעת הדחק עצום, שכן יש כאן חשש שמא תצא לתרבות רעה, יש לסמוך על המקילים במשאל"ס ככה"צ טו).

שו"ת צמח צדק (מליובאוויטש) סי' ע"ח

שלישת העין שלא יצא, מותרת אשתו לכתחילה, ובנ"ד כיון שהעיד הלך לאורך הנהר ב' שעות ולא ראהו עולה או יוצא, דיש לפרש לשון זה שכל העת לא הושיט ראשו מהמים, הרי זה עדיף מים גליני, ואף הסוברים דאין הלכה כהירושלמי, היינו משום חשש גל טורדו, אבל בנהרות שלנו אף כמו נהר דניצפור ודווינא ודניסטור, לא שייך גל טורדו, עוד עדיף נ"ד מים גליני, שבים צריך לעיין בכל ד' רוחותיו אם לא יצא, ולכן לא סמכינן ע"ז לכתחילה, אבל בנהר הרי ב' שפתי לרוחבו רואה שפיר, דאינם רחוקים הרכה זה מזה, ושמא שט לגדל זרם המים לא חיישינן כלל, נשאר רק הצד הד', וכיון שהלך ב' שעות ולא ראהו, ודאי אין לחוש כלל, ואף אם נאמר דהב' שעות שנשתהה העד הם ההליכה והחזרה ביחד, אבל עכ"פ נשתהה בהליכתו שעה אחת, ועוד שלפי דברי העגונה הלך העד עד לכפר שהוא רחוק מהעיר יותר מג' מיל, ועם מה שהנחר נמשך בתוך העיר י"ל דהוי ד' מיל, והרי יש הסוברים דמהלך מיל ביבשה הוא שני חומשי שעה או ג' שמינית שעה, וא"כ בד' מיל איכא לפחות שיעור שעה ומחצה, ולחוש שמא שט הנטבע במהירות יותר מאדם המהלך ברגליו, זהו נגד החוש, וא"כ יש לנו מהעדות הנ"ל הגדה שודאי מת, דכיון שהיה

שיש סימנים בגופם, ודאי חשיב יותר מסי' דמקום הליכה, ואף להט"ז שמשגיג עליו וס"ל דלא סמכינן אמנין אפילו בצירוף מקום הליכה, מ"מ י"ל דהסימנים שבנ"ד עדיפי ממקום הליכה, משום שיי"ל שבצירוף הסי' דאצבעות עבות בבחור ושערות אדומות ביותר בבעל האשה, הוי כמו עוד סי' בינוני שהן הן השנים הנ"ל יא). ומה גם שנמצאו קרוב למקום שיצאו משם, והרי י"א דשני סימנים בגופו מצטרפים להיות כמו סי' מ"ב, ומ"מ למעשה קשה לסמוך ע"ז, אך בצירוף הטב"ע של המכנסים שהיה לבוש בהם והסימנים

הגידון

איש אחד שמע שבנו נטבע בנהר, וכמה גוים נשבעו בפני השופט שראו שנטבע, [ומדבריהם היה נראה שהיתה טביעה גמורה], ונודע שבעת הטביעה היה קשור בגופו ברזל ארוך, ואחר שנה נמצא באותו נהר בריחוק קצת ממקום טביעתו רגל אדם למטה מארכובה בתוך מגף, והוכר שהוא של האיש הנטבע.

צדדי הספק בעדות על הטביעה

בעדות : דברי הגוים אל השופט היו בודאי ע"י שאלה, וא"כ אינם מסל"ת, ושמיצת האב שנטבע, שמא הוי רק כקול בעלמא דלא מהגי.

צדדי הספק להחזיר לכתחילה

לא נמצא גוף מת כלל, והרגל הרי היא למטה מארכובה, ואין זה אבר שהגשמה תלויה בו.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור"ת ע"י עדות הטביעה

אף דאמירה בפני שופט לא הוי מסל"ת, י"ל דשאני הכא דיש הוכחה שאומרים אמת, דאלי"כ הול"ל שלא נטבע כלל, ועוד והוא העיקר דאביו שמע שנטבע, והמגיד לו הוי ודאי כמסל"ת, ואע"ג דאפשר דהוי כקול בעלמא, מ"מ הוי הוכחה שהגדת הגוים לפני השופט היא אמת.

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה ע"י מציאת הרגל

יפה העיר הרב נחמיה [הוא בעל שו"ת דברי נחמיה בסי' ב' ג' א']. דבנ"ד דאיכא הוכחה שהרגל היא ממנו, א"כ הוי ספק אימתי נתלשה הרגל מהגוף, דאם נתלשה אז בשעת הטביעה א"כ אפשר שעלה חי,

הגידון

איש אחד נטבע בנהר בתוך העיר סמוך לזמן מנחה, וכאו אנשים ועמדו כמה שעות במקום הטביעה וסמוך לו, וע"א העיד שמיד אחר טביעתו עוד לפני שבאו שמה האנשים עמד על שפת הנהר, והלך לאורך הנהר כדרך הילוכו מלמעלה למטה יותר מב' שעות, וגוים פרסו מצודות אולי ימצאוהו, ולא ראוהו עולה או יוצא, והעגונה אמרה שידוע שהעד הנ"ל הלך למרחוק מהעיר עד מקום פלוני, והוא רחוק ג' מיל בודאי ואולי עוד יותר, ואח"כ אמרו גוים שמצאו טבוע לבוש בבגדים שהיה בהם איזה סימנים, והעגונה אמרה שכן היו בגדי בעלה, אבל שום יהודי לא ראה מציאת הנטבע או בגדיו, כי אם שמעו כן מהם, ומאז עברו ד' שנים ולא נשמע ממנו כלום.

צדדי הספק

במיתה : אין כאן עדות רק על הטביעה, אבל לא על מיתה, וא"כ עדיין עכ"פ אסורה מצד גזירת חז"ל במשאל"ס.

צדדי ההיתר

בירושלמי מבואר דבנטבע בים מגולה מכל ד' רוחותיו, וראו בכדי

שאנו חוששים לדעת הריב"ש, די במה שהלך עוד וראה עכ"פ שלא יצא מהמים לגמרי, ובפרט שמדברי העד משמע שראה שגם לא הושיט ראשו מהמים י"ט). ולסיוע יש לצרף עוד מה שנשתקע שמו ואבד זכרו זה ד' שנים, בדומנינו הוי זה לדעת התרומת הדשן אומדנא גדולה שמת כ). עוד יש צירוף מה שהנהר גמשך בין מקום ישוב בתים סמוכים משני צדדיו, ואם יצא מהמים איך אפשר ששום אדם לא ראה אותו כא). ואף שהמהלך בין הבתים הוא רק ב' שלישי מיל, מ"מ צירוף וסיוע קצת מיתו הוי לצרפו להגדת העד, שהיה מקום לחוש קצת דכיון שלא הלך תיכף ומיד ממש אחר הנטבע, שמא קדמו הנטבע ומיהר לשוט תחת המים ויצא ליבשה, וע"ז י"ל דעכ"פ היה נראה בהמשך בתי העיר, בשגם כי העונגה אומרת שהעד הלך תיכף ומיד לטביעת בעלה, גם יש לצרף לסניף הסימנים בבגדים שאמרו הגוים, אף שיש פקפוק בהגדה זו.

תשובות נוספות משו"ת צמח צדק: סי' פ"ב אחרי שו"ת שאלת תוד סי' ח, וסי' פ"ו אחרי שו"ת דברי חיים ח"א סי' י"ב.

כתב סופר סי' כ"ח

הא גם בהכרת הבגדים איכא חשש בדדמי מפני שידעו מהטביעה (כ). ועוד דהא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור תורה

אף דדעת הריב"ש דבעינן ב' שעות, מ"מ י"ל דהיינו דוקא לענין שתנשא לכתחילה אבל במשאל"ס לענין להוציאה מאיסור דאורייתא, נראה דלכו"ע סגי בשעה אחת (כו). אלא דצריך לברר תחילה דברי העד שיפרש שיחתו, בענין ב' הספיקות שכתבנו, אם לא היה הפסק בשחייה זו, ואם כוונתו שנתבסה במים ולא שצף למרחוק, ויש לצרף לזה דעת כמה פוסקים דבנמצא אח"כ גוף מת על שפת הנהר כבג"ד, גם בלא שהיה כדי שת"ג ליכא איסור דאורייתא (כו).

צדדי ההיתר לענין לכתחילה

א. אף דהוי ספק אשתהי, ודעת הרמ"א להחמיר בזה, מ"מ הרי דעת ר"ת דבגופו שלם מעידין אפילו בודאי אשתהי, וא"כ בספק אשתהי יש להתיר מטעם ס"ס (כו). ועוד די"א דהיכא שכבר יצאה מאיסור דאורייתא בלא"ה, יש להקל בספק אשתהי (כו). ב. אף שהעד ידע מהטביעה ואינו נאמן בטב"ע לחוד, מ"מ יש לצרף מה שהעדים האחרים הכירו בגדיו, ובשנים ליכא בדדמי זולת להריף, ולית דחש ליה (כט). וחשש שאלה ליכא בנ"ד, דכיון שהוכר בטב"ע, אף דחיישינן לבדדמי, מ"מ עכ"פ הוי ההכרה כס"א, וא"כ הוי כשאלה דחיד דלא חיישינן ליה, ועוד הוי לאצטרופי דעת מהר"ט דבגד ציצית לא מושלי אינשי, וגם להסוברים דחיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי, מ"מ מודו דס"א הוי, ושוב איכא כאן טב"ע וס"א דמהני (ל). ובנ"ד שאחד הכירו בטב"ע דגופו ואחרים הכירו בגדיו עדיף יותר, דהכרת הבגדים מחזק את הטב"ע של זה שהכירו בגופו (לא), ובצירוף גם דעת הסוברים דבאיסור דרבנן לא חיישינן לשאלה, הגם שהשגנו עליהם, מ"מ בצירוף הכל יחד, מותרת האשה (לב).

תשובה נוספת משו"ת כתב סופר סי' ל"ב, אחרי שו"ת מהר"ם שיק סי' מ.

כל תומך הזה תוך המים ולא הוציא ראשו, כבר אינו יכול לחיות. ואף שזה היה סמוך לזמן מנחה, וא"כ נשתהה בהליכתו עד תחילת הלילה, ושמא אינו יכול לראות היטב בלילה שלא הוציא ראשו מהמים, ואם הוציא ראשו מהמים ושאל אור הרי יוכל לשוט עוד ב' שעות תחת המים, אך כל זה חששות שלא נמצא בפירוש בגמרא, ולא חיישינן לזה (טז). ודי כשידוע שבב' השעות לא יצא לגמרי מהנהר, וזה בודאי יכול לראות, שכתחילה הלילה עדיין יש בו אור, ועוד שפרסו מצודות, ואם עלה איש היה ידוע להם, ועוד דיש הסוברים דשיעור שתצא נפשו הוא חצי שעה (יז), ושיעור זה בודאי הלך בעוד יום, ואף דהריב"ש מצריך ב' שעות (יח), י"ל דלענין השחייה במקום הטביעה בודאי דבריו נכונים, אבל לענין החשש דרבנן שמא יצא להלאה ממקום הטביעה, ובמקום שאין ברירה שאל"כ תשב עונגה עולמית, יש לסמוך על המקילים, ולכן בנ"ד שערך שעה או עכ"פ חצי שעה ודאי הלך בעוד היום גדול, ולפי המקילים יש בזה לבד כשיעור שת"ג, אף אם לא היה מתלך יותר כלל, לכן הגם

הנידון

באחד שננטע בנהר, והעיד ע"א שראה שנפל למים ואחר זמן קצר ראהו צף ע"פ המים ושוב לא ראהו, ועמד שם יותר משעה ולא ראהו עוד. אחר כמה שבועות מהטביעה נשמע הקול שגוים מצאו גוף מת בנהר, והעידו כמה עדים שהלכו שמה ומצאוהו ביבשה, ולא הכירוהו בפניו רק בשערות ראשו וזקנו, כי היה גפוח מאוד, גם הכירו בטב"ע כמה בגדים שעל המת שהם של הנטבע, ובתוכם בגד ד' כנפות, והאשה אמרה כמה סימנים שבבגדי בעלה, וכן היו. שוב בא ע"א שידע מהטביעה, והעיד שכאשר בא ומצאו ביבשה, הכירו בפרצוף פנים, כי עוד לא היה גפוח. וידוע שלא נחסר במקום ההוא שום יהודי, גם לא נשמע בימים ההם משום איש שננטע בסביבות אלו.

צדדי הספק בעדות הטביעה

שלא שהיה אלא כשעה אחת, ושמא אין בזה כדי שת"ג, ועדיין איכא עלה איסור דאורייתא. ועוד שבגב"ע נזכר שלאחר זמן מועט צף ע"פ המים, ולא מבואר כמה זמן צף ע"פ המים, ואם זה היה מיד אחר שננטע או אחרי כן, וכיון שהיה הפסק בשיעור השעה ששהה, א"כ אין לצרף השחייה שלפני זה. גם יש להסתפק בלשונו שאמר שצף ע"פ המים ושוב לא ראהו, אם כוונתו ששוב נתבסה תחת המים ולכן לא ראהו, או דשמא כוונתו ששט להלאה מראות עיניו ולכן לא ראהו, וא"כ בודאי איכא עדיין איסור דאורייתא.

צדדי הספק בעדות ההכרה

א. בדברי העד האחרון שהכירו, אף שאין סתירה לדבריו מדברי העדים האחרים שאמרו שאי אפשר היה להכירו משום שהיה גפוח, דאפשר שהוא ראהו לפנייהם, ואז עדיין לא היה גפוח, אך הא איכא ספק דשמא אשתהי אחר שהועלה מהמים לפני שראהו העד. ב. העד ידע מהטביעה, ודעת הרא"ש ודע"מיה דבעד שראה הטביעה איכא חשש בדדמי ובעינן גם ס" (כב). ודעת כל המורים הגדולים ידיעת הטביעה הוי כראיה (כג), ואף שבג"ד איכא גם תכרת הבגדים, מ"מ

שו"ת מהר"ם שיק סי' מ'

הנידון

חייל יהודי אחד יצא לעת ערב עם עגלה וסוסים על דעת להגיע לעיר הסמוכה. בבוקר נמצאו באותו הדרך שני גופות אנשים הרוגים מונחים ליד עגלת החייל הנ"ל. את אחד מההרוגים הכירה אחות החייל כי הוא אחיה, והתאבלה ובכתה עליו. וכן הכיר אותו חברו החייל. כמו כן הכירו את הערלוויבס-פאס (תעודת חופש מהצבא) והכתבים שנמצאו בבגדי המת, שהם של הנעדר. ואחותו הכירה עוד את המטפחת שנמצאה על המת, שאותה נתנה לאחיה לפני צאתו לדרכו.

צדדי הספק

בעדות: אחותו שהכירתו פסולה להעיד לה, וגם כשהסיתה לפי תומה הסכימו האחרונים דאינה נאמנת (ג). ובעדות החייל יש לפקפק אם הוא כשר לעדות, דכצבא אצל הגוים רגילים החיילים לעבור על איסורים (ד). **בהכרעה:** בטב"ע א. שמא הוא אחר ג' ימים למיתתו (ה). ב. כיון שבחילה זו נמצאו הרוגים בדרך הוי כמלחמה קטנה, וכיון שהעד שהכירו ידע שהלך בדרך זו, הו"ל כידע מהטביעה ידע לחוש בדדמי על ההכרה (ו). בכליו; יש חשש שאלה וגניבה.

צדדי ההיתר

בעדות: בנ"ד דיש הרבה אומדנות שהמת הוא האיש הנעדר [וכמו שיתבאר להלן], דעכ"פ יצאה אשתו ע"י מאיסור תורה, נאמן בזה גם ספק פסול לעדות (ז). כי גם בעדות אחותו נהי דלענין עדות אינו מועיל, אבל מצד אומדנא גדולה שבכתה בבי רב והתאבלה עליו, נוכל לצרף זאת בשעת הדחק, אמנם אם יש באפשרות לסבב שהעד החייל יספר דבריו במסל"ת, ומסתמא באותו זמן כבר סיפר זאת בפני כמה יהודים במסל"ת, ואולי האשה עצמה שמעה ממנו במסל"ת, תעיד כן בב"ד, ויצא הדבר בהיתר גמור בלי שום פקפק (ח). **בהכרעה:** בכליו; הפאס לא מושלי אינשי, ובפרט חייל הנענש על זה (ט). ואין גם לחוש שהשאל בנדי ושכח שם את הפאס. בפרט בחיילים שלפי החוק אינם רשאים להשאיל בגדיהם, ואפילו לדעת הב"י דחייש לשאלה אפילו במידי דלא שכיחא להשאיל, מ"מ לא חיישינן שישאל זאת לאיש אחר שידמה אח"כ בצורת פניו לזה המשאל (י). ועוד דלא חיישינן להרבה מי אתרמי, לומר: א' שנשתנה צורתו לזה של האיש הנעדר, ב' שהלך באותו הדרך, ג' ולאיתו איש הגיעו הכתבים ונהרג סמוך לעגלתו של הנעדר, כולי האי לא חיישינן. והוי סי"מ.

תשובת המילי דאבות ח"ג סי' א' על הנידון הנ"ל

צדדי ההיתר

בעדות: אם כי בעדות אחותו קשה לסמוך אפי' במסל"ת מ"מ עדות החייל ודאי נכון הוא ויש לסמוך ע"ז במקום עגון (א). **בהכרעה:** א. כמה קולות נמצאים בשירותא של ספק ג' ימים (אף שעל כל אחד מהם יש לפקפק, מדבריו לעיל); א' הרבה פוסקים מתירים בספק ג' ימים (ב). ב' בזה"י שיירות מצויות ומסתמא היה נמצא קודם (ג). ג' היתר דמה"י"ט דבשלא נתפת כלל יש להתיר גם לאחר ג' ימים (ד).

ד' היתר דמה"י"ט דנמצא מת בדרך שהלך בעל האשה יצאה אשתו מאיסור"ת (ה). ה' הכרת המטפחת ע"י אחותו שאמרה שמטרה זאת לאחיה תוך ג' ימים, ואין חשש דמי שהוא הניח המטפחת על גופת איש לאחר מיתתו (ו). ויען שמצד עדות החייל מותרת להרבה פוסקים המתירים בספק ג' ימים, נוכל לסמוך בלא נתפת כלל על עדות אחותו שאחיה נסע בדרך הזה והכרתה את המטפחת (ז). וצריך לקבל עדות מאחותו אם הכירה את המטפחת בסימן מובהק, ואז מותרת בלי פקפק, אבל זולת היתר המטפחת יש רק להתירה בצירוף רבנים גדולי המורים.

תשובת הכתב סופר סי' ל"ב על הנידון הנ"ל

צדדי ההיתר

בעדות: א. עדות ה' נשים מלבד צרה מהני במסל"ת, ובנ"ד איכא מסל"ת יותר טוב ומועיל דהא בכתה והתאבלה עליו, ויש בנ"ד עוד מעליותא מה שהעידה אח"כ בתור עדות בפני ב"ד, דכדאי לסמוך על מסל"ת ועדותה (ח). ב. החיילים הורגלו בעבירות באונס, אבל אינם חשודים לשקר בא"א וחזי להכשירם בעדות אשה (ט). **בהכרעה:** יש להקל בספק ג' ימים (י). ובנ"ד דגופו וצורתו שלם בודאי יש לסמוך ע"ז (יא). ועוד יש עכ"פ סניף גדול במה שמצאו אצלו המכתבים ותעודת תחופש של בעל האשה (ב), דמה לו לאיש אחר בכתביו של זה ול"ח לשאלה ובפרט בפאס, ואין גם לחוש שהשאל בגדו והשאיר בו את תפציו דכיון דצריך לו בודאי ממשמש בכיסו בכל שעה, ומכלל זה דלא חיישינן גם לאבידה. ועוד דבנ"ד הוי כשאלה דיתיד לחוש שמא השאל בגדו ושכח הפאס בו או שאבדו ואיש אחר מצאו זה האחר נשתנו פניו לצורתו, ובנ"ד דבלא"ה לא שכיח אבידה או שכחה גם חב"י מודה דבצירוף נפילה דחד לא חיישינן כלל (ג). ובחשש אבידה נראה עוד דהוי כנפילה דחד, דהא אם איש אחר מצאו בודאי היה משליכם דמה לו ולמכתביו. ליקח באמתחתו, אלא די"ל אולי אחד ממיודעיו ומכיריו מצאם ומחזיקם להתחזירם לו, ושוב הוי נפילה דיתיד שמצאו דוקא אחד ממכיריו, ועוד די"ל דמה שהב"י חייש לשאלה אפי' בכלים דלא מושלי דוקא כשהכירו בסימן אבל כשהכירו בטב"ע לא חייש (ד). גם יש לצרף מ"ש הרב מקמארן בזה דבנ"ד דכבר יצאה מאסור"ת [דחששא דנתפת הוא מדרבנן, מתשובת מילי דאבות הנ"ל] תו ל"ח לשאלה (ה). ואף שבנ"ד אין לנו עדים כשרים על מציאת האיש, מ"מ חזי לאצטרופי לשאר התירים. עוד יש לצרף מה שהכירה אחות האיש את המטפחת שמטרה זאת לאחיה תוך ג' ימים, וא"כ תו אין לחוש שהמת הנמצא הוא לאחר ג' ימים ממיתתו (ו). ואף אי נימא שמה שאמרה בענין המטפחת לא אמרה במסל"ת, י"ל דגם זה מועיל דמאחר שנאמנת במסל"ת שהכירה את אחיה בטב"ע ולפי דעתה כבר מת אחיה, א"כ אין לחוש דמכוונת לקלקל את גיסתה, ואם כי אין לנו להתיר בזה דהא לא מבואר בשאלה איך הכירה את המטפחת, ואם נאמר שהכירה בטב"ע יש לדון אם אשה נאמנת בטב"ע דבגד (ז). מ"מ מועיל לצרף לשאר צדדים להתיר.

מז) ס"ק רכ"ט אות ל"ה.	מז) ס"ק מ"ד אות י"ד.	מח) ס"ק מ"ד
מט) ס"ק ס"ח.	נא) ט"ק רכ"ט אות ה'.	נא) ס"ק רכ"ט
נב) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות צ"ד.	נב) ס"ק קפ"ז	נב) ס"ק קפ"ז
נד) ס"ק קפ"ז אות כ"ג.	נז) ס"ק קפ"ז אות ס"ה.	נז) ס"ק קפ"ז אות ס"ה
נו) ס"ק קפ"ז אות י"ג.		

לג) ס"ק מ"ד אות ה'.	לד) ס"ק ס"ח.	לה) ס"ק
לו) ס"ק קפ"ז אות ד'.	לז) ס"ק ל"ו אות כ"ט.	
לט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות פ"ח.	מ) ס"ק	
מא) ס"ק ס"ח.	מב) ס"ק רכ"ט אות ה'.	מג) ס"ק
מד) ס"ק רכ"ט אות ל'.	מה) ס"ק קנ"א אות ס"ו.	

ש"ת שואל ומשיב ח"א סי' קמ"ו

הגידון

אשה אחת קבלה מכתב ע"י הדואר מאחד תחילים בצבא. בו כותב החייל כי בעלה — חברו בצבא — יחזקאל פרידריך, מת ע"י חולירע בששי לחודש זה, וכי הוא ביקש ממנו שבאם ימות יודיע זאת לאשתו ולאמו שיינדיל ולאחיו דוד, כן הוא מודיע שבעלה השאיר סכום כסף בצבא, ומייעץ לה לפנות בענין זה אל מפקד הגדוד, ומסיים דבריו שחזתם עצמו בתורת חרם שהנכון כי בעלה מת בששה ימים לחודש אלול. עוד כתב שם שהוא חותם גם בשם איש אחר המעיד ככל הנ"ל, ומבקש שיתפללו עבורם, כי הם נמצאים בישוב שאין בו יהודים, ואין באפשרותם לעבוד את ד', ונא לבקש עבורם שיושעו.

צדדי הספק

בעדות: א. העד הכותב הוא מאנשי המלחמה שרובם פסולים לעדות, ושמו גם הוא פסול. ב. הכתב אינו מקויים. **בזהות:** לא נזכר שם אביו ושם עירו. **במיתת:** לא אמר קברתיו, ולדעת י"א הוי דבר כמלחמה דיש חשש בדדמי ובעינן שיאמר קברתיו.

צדדי ההיתר

בעדות: א. נראה דבעלי מלחמה אין להם דין פסולי עדות כיון שהם אנוסים (נח), ומה גם שלפי בקשתם שיתפללו עבורם שיוכלו לעבוד את ד', משמע דעכ"פ הרהרו עתה בתשובה, ואף דיש לחוש שבשעת ראייתם היו פסולים, מ"מ אינו רק ספק, ויש לאוקמא על חזקת כשרות שהיה להם קודם שנכנסו לצבא, ומלבד כל זאת הרי

הגידון

איש אחד הלך לרחוץ בנהר ולא חזר, רק מעילו נמצא ביד גוי בעל המרחצאות שע"י הנהר. אח"כ נמצא במים גוף מת, וכמה אנשים הכירוהו בפניו שהוא הנעלם, אלא שחוטמו נתרבה קצת ע"י המים ולא היה ניכר בחוטמו, ואיש אחד אמר שהכירו גם בחוטמו. כן הכירוהו בסימן גילוח וקנו בצורה מיוחדת, ובסימן שבר מעיים. גם נמצאו אח"כ בידי הגוי כל בגדי האיש והכירום.

צדדי הספק

בהכרה: יש להסתפק אי מהני הכרת הפרצוף בלא החוטם, ועוד

הגידון

בעיירה אחת היתה שריפה גדולה, ונעדר משם איש אחד, כעבור ימים אחדים נמצא גוף איש מת בבור המקוה, וכבר נרקבו בשר ועור פני האיש, אולם כמה אנשים העידו שהכירוהו בגופו כי הוא האיש הנעדר, כן הכירו כמה מבגדיו, וביניהם הטלית קטן שלו, והמגפיים לוואד היה של חותנו, והארנק שלו שאשתו מסרה לו בעת השריפה, ובו שטרות וכתבים שונים, והיו מונחים סמוך לו תוך אמה אחת.

צדדי הספק

בהכרה: דליכא הכרת פרצוף כלל, ובכליו, מלבד חשש שאלה, הא לא נמצאו עליו אלא סמוך לו, ולדעת הב"ש לא מהני (טו).

איתא בסעיף ו' דאף בריקים ופוחזים המומרים שחזרו בתשובה, אך לא בתשובה שלמה, כל שידוע שהעידו בלי עיקול ורמיה סמכינן ע"ה, ובנ"ד שחתם עצמו בחרם, וניכרים הדברים שמכוין להעיד בתום ויושר לקיים צוואת המת, פשיטא דאפשר לסמוך עליהם. מה גם שהוסיף לכתוב מהכסף שהשאיר, ואם נאמר ששיקר, הרי יתוודע השקר בעת שיתבעו הכסף (טו). ב. י"א דטעם הסוברים דבעי קיום, הוא מחשש שמא כתבו פסול או קטן או אחת מחמש נשים הפסולות להעיד לה, ובנ"ד אין לחוש לכל זה, דבישראל שלא נודע פיסולו בבירור, אין לחוש שמא הוא פסול, ולקטן אין לחוש, שהרי הוא מיוצאי צבא, ולחמש נשים אין לחוש, דהא המכתב נכתב במקום שאין שם יהודים כלל, ואין לחוש שאחת מהחמש נשים כתבה להם שיכתבו כן להאשה, דאף אם החמש נשים חשודות, לא נחשדו [כל] ישראל להכשיל, ועוד דאם היתה אחת מהחמש נשים, לא היו כותבים מענין הכסף, ובאמת דהרמב"ם שהצריך קיום בעדות אשה, יחיד הוא, וכל הפוסקים העלו דבעדות אשה אין צריך קיום (ט), מה גם בנ"ד שהמכתב בא על הדואר וכתב בו בענין הכסף, בודאי לא ישקר כיון דעכיד לגלוי (טו). **בזהות:** כיון שהעיד על שם אמו ואחיו, הו"ל כשם אביו (טו), ומה שכתב עפ"י כתובת האשה בעיר זו, הוי כשם עירו (טו). **במיתת:** אף להסוברים דדבר הוי כמלחמה ובעינן קברתיו, הרי כל שיש ב' עדים לא בעינן קברתיו (טו), ובנ"ד שאחד העיד בשמו ובשם עוד אחד, הוי כב' עדים (טו), ובלא"ה נראה דכיון שהיו יחד בצבא, לא שייך בדדמי, דאילו היה חי בודאי היה רואה אותו (טו).

ש"ת שואל ומשיב ח"א סי' ש"ב

דכיון שמצאו מעילו, י"ל דהוי בידעו מהטביעה ואיכא חשש בדדמי, והסימנים שבגופו לא הוי סימנים מובהקים.

צדדי ההיתר

סי' חולי השבר וגם הגילוח עכ"פ הוי סי' בינוני, דאף דשכיחי מגולחי זקן, אבל שיהיה מגולח כמו איש זה, ודאי הוי כעין שאלה דיחיד דלא חיישינן ליה, ועדיף מיניה, דאיך אפשר שיוזמן איש שיהיה לו חולי שבר וגם שיהיה מגולח באופן זה (טו). וחשש בדדמי בודאי לא שייך בזה, וסגי בזה אף שלא הוכר בחוטמו, ובפרט שאחד מהעדים העיד גם על הכרת החוטם, וע"י בשב שמעתתא שכתב בשם התו"ט בתשו' דכשיש הברה היטב סגי אף בלי טב"ע דחוטם (טו).

ש"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה ח"ב סי' קצ"ג

צדדי ההיתר

דעת ר"ת [בסעיף כ"ה] דמהני טב"ע בגופו שלם אפילו בלא פרצוף פנים, ומעידים עליו אפילו לאחר ג' ימים, גם בלא סימנים (ט), ואף שחלקו על ר"ת, כבר כתבו הח"מ והב"ש דהיכא דיש עוד אומדנות נוכח לצרף דעת ר"ת (טא), ובנ"ד יש לנו אומדנות גדולות שהכירו הטלית קטן דזה לא מושלי אינשי (טב), ובגדו העליון (טג), והמגפיים שאחד היה של חותנו (טד), אף גם שמצאו הארנק עם הכתבים שאשתו מסרה אותם לו בשעת השריפה (טו), זה עדיף מדברים דלא מושלי, ואף דדעת הב"ש דבנמצאו סמוך לו לא מהני, אבל הקצות החושן כתב דסמוך מהני (טו), אלא דשיעורא דסמוך תלוי במחלוקת רש"י ותוס', ועכ"פ אף להתוס' סגי בשיעור אמה או חצי אמה (טו), ובנ"ד

(ס) ס"ק קפ"ז אות ס"ט. (ז) ס"ק ר"ו אות א'. (זא) ס"ק ר"ח אות ה'. (זב) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות כ"ח. (זג) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות י"א—י"ב. (זד) ס"ק קפ"ז אות ל"ז ולוח כדל"מ אות י"ב. (זה) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות ל"ז ופ"ב. (זו) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (זז) ס"ק קפ"ז

(נח) ס"ק ס"ח. (נט) ס"ק ל"ו אות כ"ד. (ס) ס"ק פ"ח אות א'. (סא) ס"ק פ"ח אות ח'. (סב) ס"ק ק"ג אות ס"א וס"ג. (סג) ס"ק קמ"ח אות כ'. (סד) ס"ק שצ"ה אות ב'. (סה) ס"ק שצ"ה אות י"ז. (סו) ס"ק תס"ז אות י'. (סז) ס"ק קצ"ש לוח הסימנים אות קל"ד וקנ"ג. (סח) ס"ק קפ"ד אות ד'.

חשש זה, דפשיטא שבמקוה לא הניחו מקודם כל הכתבים האלו, וע"כ שזה של הנאבד.

הועד שהיה בתוך אמה, ואף אם נימא דלא כהקצות, מ"מ הרי כל סברת הב"ש היא דשמא מונח כגון הארנקי מאז ומקדם, ובג"ד ליבא

שו"ת שואל ומשיב מהדורה שתיתאה סי' ט"ו

גמור בגופו, ואף אי נימא דלהרמ"א עכ"פ לא הוי גבשושית סי"מ, אלא אם תהיה גדולה, אבל פשיטא שבכל אלה לא יצא עכ"פ מגדר סי' אמצעי (פא), וא"כ שפיר יש למצוא היתר לאשה זה עפ"י דברי מהר"ל מפראג דבסי"א בגוף וסי"מ בבגדים מהני ממנ"פ, דאי סימנים דאודייטא מועיל סי"א בגוף, ואי סימנים דרבנן לא חיישינן לשאלה (פא). ואף דסימני הבגדים שאמרו עיקרן הוא ע"י הצבע, אבל ההרכבה שבהם עושה אותם לסי"מ (פא). וגם הטלית קטן הוי סי', ולדעת מהרי"ט הוא מכלים דלא מושלי אינשי (פא), גם כיון שהוכרו כל בגדיו, הרי בכת"ג לא חיישינן לשאלה (פא). ומה גם לפי דברי החכם צבי דבסי"א בגוף וטב"ע בבגדים, לא חיישינן לשאלה, דהוי שאלה דיחיד (פא), והאחרונים הסכימו לזה עכ"פ היכא שהשאלה בעצמותה לא שכיחא, ובג"ד בכל הבגדים ודאי לא שכיחא שאלה (פא), וא"כ שפיר יש לסמוך ולהתיר אשת הא'.

צדדי היתר באשת הב'

י"א דסי' מנין הוי סי' מובהק (פא), ולפי"ז יש להתיר בג"ד שנמצאו ב' אנשים מתים (פא), אך מאחר דיש מחמירים בסי' מנין, חלילה לסמוך ע"ז לבד (צ), אמנם כיון שהיה בו סי' התחך סמוך לכרכשתא, אף דליבא צמצום מקום, הוי עכ"פ סי"א (צא), וגם בסי' גומות בפנים שכרגיל נעשה במי שהיה לו חולי האבעבועות ונקרעו ממנו, יש מקום לומר דהוי סי' אמצעי (צב), וא"כ בצירוף סי' המנין ודאי מועיל לכו"ע. ועוד דכיון שהעיד ע"א שנסעו שניהם ממקום פלוני למקום פלוני והוא ליווה אותם, הוי כאומר אנשים שיצאו עמי מכאן ללכת למקום פלוני, וכיון שנמצאו שני הרוגים באותו דרך מהני [וכבסעיף י"ז], ואף שהוא לא הלך עמם אלא לשלחם, מ"מ אין לחלק בזה, ועוד דכיון שאשת הא' הותרה עפ"י הסימנים בגופו ובבגדים א"כ ממילא אין לחוש שמא זה שהיה עמו הלך לו, ונתלווה עמו איש אחר בסימנים כאלו והוא שנהרג (צג). והסימנים שבשניהם מסייעים זה לזה, דאיך אפשר שעוד שני בני אדם הלכו יחד ממקום פלוני למקום פלוני, ולאחד מהם היו כל סימני הגוף של זה, ולאחד סימני הגוף של השני, והא' השאיל בגדיו לאיש הזה שהיו לו סימני הגוף כשלו (צד). גם יש לצרף דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, אמרינן היינו הך שנמצא היינו הך שנאבד (צה), ואף להסוברים דזה לא מהני נגד חזקת א"א (צו), מ"מ בג"ד דאיבא סי"א בגופם, וא"כ ממילא יצאה מחזקת א"א, דהרי אם נשאת בסי"א לא תצא (צז), ושוב לכו"ע סמכין לומר היינו הך שנמצא היינו הך שנאבד (צח).

הגידון

שני אנשים יצאו מעיר בדרכם ללכת בצוותא לעיר אחרת, ואיש אחד ליווה אותם בנסעם מהעיר. לאחר זמן נמצאו שני אנשים מתים בדרך שבין אותן ב' ערים, וכבר לא היו יכולים להכירם בפניהם, אבל מצאו אצלם כמה סימנים כמו שהיו באלה שנעלמו. האחד היו שערותיו מסולסלות, מצח גדול ובולט מעט לחוץ עם קרנות גדולות, חוטמו ארוך וקצת גבשושית על חוטמו, גם את כל מלבושיו הכירו לפי צבעם ועוד סימנים; הכתונת בלא שרוולים מאריג הנקרא "האלינאי טערקיש", והבטנה מעורות חתולים, ושרוכים עבים, מעיל קצר מפרוות עם שרוולים והבטנה של בד לבן, והטלית קטן מדיקא לבן, וכן היו סימנים דומים גם בשאר מלבושיו, על האיש השני נודע שהיה לו גידול על הכרכשתא והרופאים חתכוהו, וכעת נמצא בגוף המת השני רושם חתך סמוך לכרכשתא, וזקנו היה ארוך ושחור ומעט שערות לבנות, וגומות בפניו, וכן היה בגוף המת.

צדדי הספק

בהפרכה: הסימנים שבג"ד אינם סימנים מובהקים, ומה שכתב ר' שלמה קלוגר להתיר בגדון זה, משום דבסי' רושם באחד מאבריו, אף אם אינו מצמצם המקום בחוץ האבר, מהני, אין כדאי לסמוך ע"ז (נח). ומה שכתב עוד לצרף גם מה שהיה זקנו שחור וגומות בפניו, הדעת כמה אחרונים דסימנים גרועים מצטרפים להיות סי' אמצעי, גם זה אינו, דסימנים גרועים אינם מצטרפים (טו). ולפי"ז נסתר גם מה שכתב להתיר אשת הב' לפי שנודע שהלך ביחד עם הא', שהרי גם אשת הא' אין להתיר, ומה שרצה לסמוך על הסימן שהמצח היה בולט מעט, גם ע"ז אין לסמוך (פ).

וע"כ לא מצאתי מקום להתיר, ומשמים ירחמו.

תשובת המאמר מרדכי (לרמ"ז איטינגא) סי' פ"ה על הגידון הג"ל

צדדי היתר באשת הא'

סימן הגבשושית שעל חוטמו, אף שמדברי הרמ"א בסעיף כ"ד נראה שרק גבשושית גדולה הוי סי"מ, אך בתה"ד ואו"ז שהם מקור דין הרמ"א לא נזכר תיבת גדולה, ומה שהרמ"א הוסיף תיבת גדולה, נראה שהוא משום דבאו"ז מיירי שהעידו גם על פרצופו ופדחתו ושעריו, וכיון שהרמ"א העתיק רק ענין הגבשושית על חוטמו, לכן הוסיף תיבת גדולה להתחמיר, וממילא יש מקום לומר דבג"ד שהעידו גם שהיה מצחו גדול ובולט מעט עם קרנות גדולות, וחוטמו ארוך, וגבשושית מעט, ושערות ראשו מסולסלות, אפשר לומר דחשיב סי'

שו"ת מאמר מרדכי (לרמ"ז איטינגא) סי' כ"ו

הגידון

העולה מצפת לגוש חלב, ורצה להתוורו ולא יכול. לאחר חמשה שבועות נמצא גוף יהודי מת ביער הסמוך לגוש חלב, ובשרו כבר נשחת ולא היה ניכר, אלא שהבגד העליון והטלית קטן והכתונת שעליו, הוכרו בטב"ע ובסימנים שהם של הנעלם.

איש אחד מעיר צפת הלך מביתו ונעלם, והאיש לא היה שפוי בדעתו והיה מדבר דברי שטות, ואחד מעניני שטותו היה עוד שלא רצה לפשוט בגדיו בשום אופן לא ביום ולא בלילה, עד אשר נאספו אנשים והחליפו בגדיו שלא ברצונו, ובאותו יום שהלך, פגע בו יהודי בדרך

קלי"ח אות כ"ב. פט) ס"ק קלי"ח אות ל"ד. (צ) ס"ק קלי"ח אות כ"ג. (צא) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ל"ה. (צב) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ל"ב. (צג) ס"ק קלי"ב אות ד'. (צד) ס"ק קלי"ב אות ו'. (צה) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (צו) ס"ק קנ"א אות ט"ז. (צז) ס"ק קפ"ח אות ד'. (צח) ס"ק קפ"א אות כ"ב.

אות ע"ה. (עח) ס"ק קפ"ט אות כ"ה, וס"ק קצ"ח אות א'. (עט) ס"ק קצ"ד אות י"ד. (פ) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות ע"ו. (פא) ס"ק קצ"ו אות ב'. (פב) ס"ק קפ"ו אות צ"ט. (פג) ס"ק קפ"ו אות כ"ו—כ"ז. (פד) ס"ק קפ"ו לוח כלי"מ אות כ"ח. (פה) ס"ק קפ"ו אות ג'. (פו) ס"ק קפ"ו אות צ"א. (פז) ס"ק קפ"ו אות צ"ו. (פח) ס"ק

תשובת בן המחבר [הוא בעל שו"ת מהרי"א הלוי]
שם במאמר מרדכי סי' כ"ז על הנידון הנ"ל

צודי היתיר

דעת המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, דתלינן מסתמא שהוא הבעל (י). והכי נמי בנ"ד שראוהו הולך בדרך לגוש חלב ואח"כ נמצא איש הרוג סמוך לגוש חלב, ואף דהתם ידעו בודאי שהבעל הלך באותו מקום שנמצא הרוג, משא"כ בנ"ד דאף שראוהו הולך בדרך לגוש חלב, מ"מ שמא לא הלך אח"כ עד לאותו מקום שנמצא המת, אלא שהלך בדרך עקלתון למקום אחר, מ"מ מדברי המבי"ט בתשובה אחרת מבואר דאף בנמצא בתוך התתום ממקום הליכתו, יש ג"כ לסמוך ולהתיר (יא), ואף דצריך לומר דהיתר המבי"ט הוא רק בנמצא במקום שאין שירות מצויות, דאז י"ל דמסתמא לא הלך שם אחר (יב), ולפי"ז בנ"ד מהאי טעמא גופיה י"ל שגם בעלה לא הלך אל אותו מקום שאין שירות מצויות, ושמא הלך דרך המסלה לדרכו ולא לעיר, ומדוע נתלה טפי שבעלה הלך לשם יותר מאחר, אך מסוגיא דקרב מוכח דגם בכה"ג יש לתלות שהוא זה שהלך לכאן, ואדרבה מזה שנמצא הרוג ביער מקום שאין שירות מצויות מוכח שהוא מצפת, דאם היה אחד מעוברי דרכים מדוע הלך ליער שאין הדרך לעבור שם, ואין גם לחוש דלמא הוא מעוברי דרכים אלא שרוצחים הביאוהו לכאן מאם הדרך והרגוהו, שאין לדבר אלא מקומו ושעתו, וכמו שכתב הרא"ש בעובדא דמכלוף (ג).

ובאמת אף בלא דברי המבי"ט יש בנ"ד לסמוך דכיון שראוהו במסלה העולה מצפת לגוש חלב, ואח"כ נמצא מת ביער הסמוך לגוש חלב, אי"כ מהראוי למיזל בתר קורבא ולומר שהוא אותו האיש שפגעו בו סמוך לאותו יער, וגם בלא"ה כפי הנראה מלשון השאלה שאותו יער הוא סמוך גם לצפת, ואין לחוש שמא המת הוא מרובא דעלמא, דכיון שנמצא ביער ואין דרך עוברי דרכים לנסוע שם, הוי דומיא דיושבת בין ההרים, דלא אולינן בתר רובא אלא בתר קורבא, עוד מטעם אחר יש מקום בנ"ד לסמוך אקורבא טפי מרובא, דאם נאמר שהאיש הנמצא הוא מרובא דעלמא, נצטרך לומר ששאל כל בגדיו מאת הנעלם, והרי חשש שאלה הוא חשש רחוק מאוד, ומש"ה דעת הרבה פוסקים דלא חיישינן כלל לשאלה (ד), ובפרט בשאלת כל הבגדים (ט), וא"כ טפי מהראוי לומר שהאיש הנמצא הוא מעיר צפת הקרובה ולא נעשה שום שינוי מעשה, ואף די"ל דכיון דרובא לא מהני נגד איסור א"א, כ"ש דקורבא לא מהני בזה, אמנם כיון שכל התשש בנ"ד הוא רק לדעת הב"י דס"ל דלפי מה דקיי"ל דסימנים דרבנן, חיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי (טז), וכבר כתב מהר"ח דמה דקיי"ל סימנים דרבנן הוא רק חומרא בעלמא (יז), וכיון דאין כאן רק חומרא בעלמא, אודא ליה חזקת חי וחזקת א"א, וכיון דליכא חזקה להיפך, שפיר מצינן למיסמך אקורבא, וכיון דמחמת הקורבא נתברר שהמת הוא מצפת, אף שלא ידענו שמו ושם אביו, כבר אמרו בתוספתא [הוא בשו"ע סעיף י"ט] דבאומר אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת, מפשפשינן באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו, וא"כ אם יבדקו בצפת ולא נחסר משם שום אדם אלא זה, אשתו מותרת, ואין לפקפק ולחוש למה שכתב הר"א מזרחי דכל שלא נודע זמן יציאתו לא מהני חיפוש (יח), דמלבד שהר"א מזרחי סותר דברי עצמו, גם בלא"ה אין שום חשש בנ"ד, דכיון שהמלבושים הוכרו שהם של הבעל, אלא דאיכא חשש שאלה, א"כ אין חשש רק על זמן החמשה שבועות לאחר שנעלם הבעל, ועל אותו הזמן המועט פשיטא דמועיל התיפוש (ט).

צודי הספק

בהפרכה: שלא הוכר בפניו כלל, ובבגדיו הא איכא חשש שאלה, ומה שכתב הרב השואל דבנ"ד אין לחוש לשאלה, כיון שאחד מעיניו שטותו היה שלא רצה בשום אופן לפשוט בגדיו מעליו אף פעם, הרי כבר אמרו דשוטה בתרא מלתא לא סריך (צט).

צודי היתיר

האחרונים תפסו במושלם דעת מהרי"ט דטלית עם ציצית לא מושלי אינשי (ק), ובנ"ד הרי הוכר הטלית קטן שלו, (ואף דהב"ש הביא בשם הב"י דגם בכלים דלא מושלי יש לחוש לשאלה א), אבל כבר העלה הב"ש דלא כהב"י, וכן מבואר ברשב"א ב), וכ"ש בטב"ע של אנשים רבים עם סימנים, (דודאי מועיל ג), אולם סברא זו דציצית לא מושלי שייכת רק בבריא ובר דעת שחייב במצוות, אבל בשוטה לא שייך זה, אמנם מצד אחר י"ל דלא חיישינן בזה לשאלה, ולא מצד השוטה שאינו משאיל או מוכר, אלא מצד השואל והלוקח, דכיון דלאו בר דעת הוא, א"כ השואל או הלוקח ממנו אינו יוצא בזה ידי מצות ציצית, וכיון שאנו רואים עתה מת לבוש בט"ק זה, ואנו מכירים שאיש זה יהודי הוא, א"כ ודאי לא בא הט"ק לידו במכירה או בשאלה מיד השוטה, וע"כ שזהו השוטה עצמו שמת בבגדיו, ואין לחוש שהמת הוא איש אחר שלא הכיר בו שהוא שוטה ולקח ממנו הטלית קטן, דבנ"ד הרי ניכר שטותו שדיכר דברי שטות, ולכן אין בזה חשש שאלה או מכירה, אמנם לא בשביל שאנו מדמים נעשה מעשה לסמוך ע"ז בלבד (י), והנה דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, אמרינן דהיינו הך שנמצא היינו הך שנאבד, והשב יעקב עשה סמוכין לדברי המבי"ט (ה), ובנ"ד הרי נמצא המת ע"י גוש חלב, וראינו את הנעלם הולך לשם מצפת, ואף שע"ז אין לסמוך, דלדעתי ענין היינו הך שנמצא המבואר בש"ס בדין בדיקת חמץ, אינו ענין לאדם שנעלם ונמצא גוף מת (ו), אך הרי גם הנודע ביהודה [אף שחלק על המבי"ט], מ"מ נטה דעתו דהיכא דמסייע ליה סברת כאן נמצא כאן היה, כגון שנמצא בבגדיו של הנעלם, בודאי אמרינן היינו הך שנמצא היינו הך שנאבד (ז), ובנ"ד נמי הבגדים הם לנו לאות כי עכ"פ לא בא זה המת אל המקום הזה, כי אם אחרי ביאת האיש הנעדר, ומהראוי לומר כאן נמצא כאן היה, ועוד דכיון שהוכרו בגדיו ואין בזה אלא חשש שאלה רחוקה, א"כ אף להב"י הנ"ל עכ"פ הוי כסי' אמצעי, ואם נשאת לא תצא, ותו אין כאן חזקת א"א (ח), ובכה"ג ודאי מועיל כאן נמצא כאן היה.

עוד נראה דאם נחפש בכל המקומות שבין צפת לגוש חלב, ולא נפקד מהם איש, וגם מאז נעלם איש זה לא עברו שם שירות יהודים, א"כ אין כאן חשש כלל, דבלי ספק אם עברה שירות, היה נודע להם, והוא דבר ברור שיש לסמוך ע"י, וכ"ש באלו המקומות דשכיחי לסטים ולא הולכים לשם כי אם בשירות, וגם כי כל המקומות שם חרבים ושוממים, ואין בא שמה לסחור, כי אם אנשים אשר נשאם לבם להסתופף בנחלת ה', לשאוף רוח קדושה מאוירא דארץ ישראל, ובין אם הוא עשיר או עני, נודע הדבר מיד להממונים מהכוללים האשכנזים או הספרדים, א"כ הוי כלא הותקו וגם לא שכיחי שירתא, דאין חוששין לאהר (ט), ואף דשם איירי בהזכרת שמו משא"כ בנ"ד, אבל ודאי דסימני הבגדים שבנ"ד אינם גרועים מסימני שמו, ולכן אם יעשו התיפוש הזה ע"י החכמים והממונים אשכנזים וספרדים, ויחקרו היטב, ולא יודע להם מאיזה שירתא שנאבד מהם איש יהודי, הנני להיות סניף לרבנים המתירים.

צט) ס"ק קפ"ו אית ס"א. (ק) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ
אות כ"ה. (א) ס"ק קפ"ו אות כ"א. (ב) ס"ק קפ"ו אות כ"ב.
ג) ס"ק קפ"ו אות כ"ג. (ד) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות ל"ב. (ה) ס"ק
קנ"א אות ט"ו. (ו) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (ז) ס"ק רע"ב אות ג'.
ח) ס"ק קפ"ו אות כ"ה—כ"ו. (ט) ס"ק קמ"ה אות ג'. י) ס"ק קנ"א

אית ט"ו. (יא) ס"ק קנ"א אות כ"ש. (יב) ס"ק קנ"א אות כ"י. (יג) ס"ק
קנ"א אות ל"ב. (יד) ס"ק קפ"ו אות א' וד'. (טו) ס"ק קפ"ו אות ג'.
(טז) ס"ק קפ"ו אות כ"א. (יז) ס"ק קפ"ו אות כ"ה—כ"ו. (יח) ס"ס
קנ"ש אות כ"ו. (יט) ס"ק קנ"ש אות ג'.

שו"ת מאמר מרדכי (לרמ"ז איטינגא) סי' ס"ט

המפתח. ואיכא היתר ברור של סתירה מפראג. דבסי"א בגוף וסי"ב בבגדים מועיל ממנ"פ, דאי סימנים דאורייתא סגי בסי"א, ואי סימנים דרבנן לא חיישינן לשאלה (כז). ואף דהב"ש פסק ע"ז, דאי סימנים דרבנן תו ליכא סי"מ בכלים מצד חשש שאלה, הרי בנ"ד כיון שידענו שנטבע עם המפתח, וכעת נמצא אצלו המפתח, הרי מבואר בסעיף ל"ב דכל שנטבע בבגדים אלו, לא חיישינן לשאלה. ואף דגם ע"ז פסק הב"ש [כשלא נמצא מיד אחר הטביעה] (כז), מ"מ הרי עכ"פ חשש שאלה בזה אינו רק חשש דרבנן, ולזה ודאי סגי הסי"א שבגוף (כח). ובלא זה, כיון שזה המפתח שנמצא עמו היה מארגו הסחורה של הקהל, הרי מבואר בב"ח דמפתח הוא מכלים דלא מושלי אינשי (טז). עוד יש לנו עמוד לסמוך עליו, והוא סברת החכם צבי דהיכא דאיכא גם סי"א בגוף, לא חיישינן לשאלה מטעם דהוי שאלה דיחיד (ז), ובנ"ד שהמפתח בעצמו הוא מלתא דלא שכיח בשאלה, א"כ ע"י הסימן שבגוף הוי תרתי דלא שכיח, שיהא זה משאיל כלים דלא מושלי, ושישאל לאיש שיש לו סימני כתמי עדשים במקומות אלו, ובכה"ג כו"ע מודו דלא חיישינן לשאלה (לא).

אי לזאת מותרת אשה זו, ובפרט שראו שבעלה נטבע וחפשו אחריה, והוה שיעור שהו עלינו עד שת"נ (ב), וכבר יצאה האשה מתוקת אי"א מהתורה.

תשובה נוספת משו"ת מאמר מרדכי סי' פ"ה, אחרי שו"ת שואל ומשיב מהדורה ו' סי' ט"ו.

שו"ת הרי"מ (מגור) סי' א'

עד שת"נ, ויש גם סי' אמצעי בגופו, מותרת לכתחילה, לא תפסיד (ה). ובנ"ד שנמצא קשור על כתפו שק עם שחת, כיון שהגידו אנשים שגם בנושאי משא אינו מצוי לקשור שק עם שחת על כתפו, ורק איש זה קשר לחולשתו, שפיר הוי סי' אמצעי, ואף דמסתמא ישנם עוד נושאי משא חלשים הנושאים שק כזה בנשוא משא, מ"מ לענין שיהיה נטבע נושא משא כזה, חשיב סי' אמצעי (ז). ועוד דשייך היתר החכם צבי, דבנמצא המת במקום דלא שכיח שיירות, והכעל בודאי היה שם, מהני גם סי' שאינו מובהק (ז), וה"נ בנ"ד, שידעינן שזה נטבע, ולחוש שנטבע איש אחר הוי עכ"פ כאין שיירות מצויות, ואין לחוש שנטבע עוד נושא משא חלוש קשור עם שק כזה, גם י"ל דסי' שומא בצירוף סי"א מהני ממנ"פ, דאי למ"ד סימנים דאורייתא, ולפי"ז סי' שומא לא הוי סי' כלל, מהני הסי"א האחר, דלמ"ד סימנים דאורייתא מהני גם סי"א, ואי סימנים דרבנן, ולפי"ז לא מהני סי"א, מ"מ לתאי לישנא הוי שומא סי"א, ומהני מטעם דצירוף ב' סימנים אמצעים הוי סי' מובהק (ח). ואף דיש לפקפק הרבה על דברי הסוברים דב' סימנים אמצעים מצטרפים (ט), מ"מ כיון דלשיטה זו מהני הצירוף אף באיסור דאורייתא, יש לסמוך עליהם עכ"פ באיסור דרבנן (ח). ואף שלא אמרו אחרי אינו אוון היתה השומא, מ"מ נראה דחשיב סי"א לענין צירוף, וגם איכא צירוף סי' מאחד מהבגדים שאמרו מינו ומין הכפתור שעליו, דאפשר דהוי ג"כ סי"א, וחשש שאלה ליכא בזה, דבראוהו נטבע בבגדים אלו לא חיישינן לשאלה, אף אם לא נמצא מיד אחרי הטביעה (חא).

אות צ"א. (לא) סי' קפ"ז אות צ"ו. (לב) סי' קפ"ב אות י"ב. (לג) סי' קפ"ט אות ט'. (לד) סי' קפ"ט אות ה'. (לה) סי' קפ"ח אות ח'. (לו) סי' קפ"ז אות ק"ד. (לז) סי' קפ"ז אות ק"ט. (לח) סי' קפ"ט אות ו'. (לט) סי' קפ"ד אות ג'. (מ) סי' קפ"ד אות י"ד. (מא) סי' קפ"ב אות ג'.

הגידו

איש אחד נטבע במים, וחפשו אחריה ולא מצאוהו. לאחר תשעה ימים נמצא איש נטבע רחוק מיל ממקום הטביעה, וכבר לא היה ניכר בפניו, אבל היו בו סימנים בגוף כמו בבעל האשה, והם שני כתמי עדשים, אחד במקום הישיבה, והשני למעלה מן הצלעות, כן נמצא אצלו מפתח מארגו הסחורה של הקהל, ומפתח זה היה אצל בעל האשה בעת שנטבע *.

צדדי הספק

בהכרח: הסימנים שבגופו אינם סימנים מובהקים, ובמפתחו איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

סימן שני כתמי עדשים אחד במקום הישיבה ואחד למעלה מן הצלעות, אף ד"ל דלא נקרא צמצום מקום אלא כשמצמצם המקום בתוך האבר, ואז הוא דהוי סי' מובהק ביותר (כ), אמנם אפשר שזה דוקא גבי שומא שהיא בעצמה אינה סי' כלל, אבל כתמי עדשים דאפשר לדונם בעצמם לסימנים אמצעים (כא), א"כ כשאמר באיזה אבר הוי הוי סי' מובהק ביותר (כב). ועוד דכיון שהיו שני כתמים ואמרו מקומם, הרי יש כאן סי' מנין וסי' מקום, וזה בודאי מועיל, דהרי לדעת רוב הפוסקים סי' מנין לבד הוי סי"מ (ג), ואפילו להסוברים דלא הוי רק סי' אמצעי (ד), מ"מ בצירוף סי' המקום, ודאי הוי סי"מ (כה). ואף אי נימא דבכל זאת לא הוי הכתמים רק בסי"א, הרי נמצא אצלו

הגידו

איש אחד נטבע במשאל"ס, והועד שמיד כשנפל למים חפשוהו כמה אנשים, וזה ארך ג' שעות, ולא ראוהו. אחר זמן נמצא במים איש מת, ולא הוכר בפניו, אלא שהיה בו סי' שומא אחורי האוון, גם היה קשור על כתפו שק עם שחת, וגודע שהנטבע היה נושא סבל, והיה קושר על כתפו שק עם שחת, כדי להגן עליו מכובד המשא, כי היה חלש, וגם בשעת הטביעה היה קשור עליו השק, גם ידוע שהיה לו סי' שומא אחורי האוון, וכן תיאור מראה וצבע ומין הבגדים שעל המת, הם כבגדי האיש שנטבע.

צדדי הספק

בהכרח: לא הוכר בטבע כלל, וגם לא בסי' מובהק, וסי' אמצעי י"ל דלא מהני אף כשאינה אסורה אלא מדרבנן, ובנ"ד דליכא אלא סי' שומא, י"ל דאפילו להסוברים דבאיסור דרבנן מהני גם סי"א, מ"מ סי' שומא לא מהני (ג). עוד י"ל דרק מראה השומא הוי סי', אבל שומא עצמה בלא המראה [בבנ"ד], גם סי"א לא הוי (ד). ועוד דהא ודאי פשוט דכשאינ מעידים באיזה מקום היתה השומא, אין זה סי' כלל, וא"כ אפשר דבנ"ד שלא אמרו באיזה אוון היתה, לא הוי גם סי"א, ובבגדים מלבד חשש שאלה, וא לא הוכרו בטבע או בסי"מ, ואולי גם סי"א ליכא בהם.

צדדי ההיתר

אפשר להסומך על הסוברים דבדאיכא ב' עדים על הטביעה ושהו

(כ) סי' קפ"ט אות כ"ג. (כא) סי' קפ"ט אות קפ"ט אות קפ"ט. (כב) סי' קפ"ט אות י"ב. (כג) סי' קפ"ח אות כ"ב. (כד) סי' קפ"ח אות כ"ד. (כה) סי' קפ"ח אות כ'. (כו) סי' קפ"ז אות צ"ט. (כז) סי' קפ"ב אות ג'. (כח) סי' קפ"ח אות ז'. (כט) סי' קפ"ז אות קפ"ז. (ל) סי' קפ"ז

מראה הצבע ע"י שרייתם במים, ואם באמת כן הוא הדרך, אין צו ריעותא.

ואם יתברר היטב ענין המראה שאין בו שינוי, אז אם יסכימו הרב דפראגי והרב דטשעכנאוי ועוד רב אחד, הנני סניף להתיר, ואם לא יסכימו הרבנים הנ"ל, אינני נמנה כלל להתיר, כי קשה עלי הדבר להתיר במשאלים דרבנן ע"י ס"א, שהוא נגד סתימת הרמ"א הח"מ והב"ש, וגם לא ברירא מלתא דס"י תשק הקשור עליו, חשיב ס"א.

שו"ת הרי"מ (מגור) סי' י"ד

„אור ליום“, וג' אנשים שראו ביום, הם ב"ד בשאין צריך דעת בעל דין, וי"ל דאין צריך קיום. בזהות: גם כשלא נודע שמו רק מפי עצמו, בין כשהיתה כוונתו להתיר אשתו, בין כשתגיד סתם, מהני (מד). ואין לחוש שכתב המליצה היה שאל בידו, ואמר שמותיו באופן שיתאימו עם הנוכח בכתב, דהרי שמות אשתו ובניו לא היה לו מהצורך להגיד, ולהכשיל בחנם (חח). ועוד דלדעת הרבה פוסקים לא תישינן לשאלה (חח), ויש פוסקים שכתבו דכתב מליצה לא מושלי אינשי (חח), וגם דלענין חשש שאלה י"ל דמהני צירוף הסימנים שכתבו, ומה שישנן ריעותות בכתב המליצה, ג"כ אין לחוש, דידוע שדרך עוברי אורח עניים לכתוב להם כתב מליצה וליפות אותו, ולכן חתם שם דיין העיר כשמו הנכון, ובאיו ציר השג חותמת ראש הקהל והנחתה שם, שכן הדרך לדקדק אם יש ע"ז חותם, וא"כ הוי כס"י העשוי להשתנות, שכתב הר"ן דלא תישינן ליה (חח), ואינו מגרע שמו ושם אביו ועירו ואשתו ובניו ובתו.

תשובת הנודע בשערים מתדו"ת סי' ל"ג על הנידון הנ"ל

כיון שיש כאן ריעותות בכתב המליצה, והיה מקום לחוש דשמא הוא מעיר אחרת הנקראת באותו שם, ואתרמי דשמו ושם אביו ואשתו ובניו, הם כשמותיו של זה, אף דהוא מלתא דלא שכיח כלל, וכמעט מהנמנע שיוזמן שגם שמו של הדין באותה העיר, הוא כשמו של הדין בעיר זו, וע"כ שכתב בעצמו הכתב, ונודמן לו חותם מאיש אחד, וחתם אותו כראש הקהל שלו, מ"מ מהראוי לכתוב לאותו מקום שמת שם, ולברר אולי אמר בפירוש שהוא ממדינה זו, ואז ליכא חשש זה, כי אם היתה במדינה זו עוד עיר בשם זה, היה גודע, ואם יכתבו שמה ותתקבל תשובה ברורה, יתא נחשב כמו קיום (חח), ואם לא יתבררו דבריו, הנני מסכים ג"כ להתירה, אם יצטרף עמנו עוד אחד.

שו"ת דברי חיים (לר"ח מצאנז) ח"א סי' ל"ב

צדדי ההיתר

כיון דשם אביו ושם עירו הם כשל הבעל, א"כ להמתירים בשמו ושם אביו לבד, מהני גם שם אביו ושם עירו לבד (נ). ואפי' להמצריכים שמו ושם אביו וגם שם עירו, מ"מ בצירוף שאר הסימנים, שראשו בין הכתפים, ושישב בתפיסה מחמת שגג סוס, ושאות אשתו היא מומרת, הוי ממש כשמו ושם אביו ושם עירו, וכיון שיש היתר בלי הזכרת שמו, לא איכפת לן השינוי בשמו, כמבואר בתשו' הר"ן דבכה"ג הוי כסימן העשוי להשתנות, ואף שהבגדי כהונה כתב דהך דינא דהר"ן אינו מוסכם אליבא דכו"ע, אך יש לדחות דבריו, ואפשר לסמוך על דברי הר"ן (נא), ואף שו"ר"ן כפל ושנה בדבר דמשו"ה הוי שמו כסימן העשוי להשתנות, מחמת שראינו שרצונו לשנות שמו, ולפי"ז בנ"ד בשלמא מה שנקרא בפי כל משה, י"ל שעשה כן מחמת הכריחה (נב), אבל מה שאמר לחברו בסוד ששמו ליב, בזה לא נראה

אלא שיש בנ"ד ריעותא, שזמן הגב"ע מציאת המת, הוא מוקדם מזמן הגב"ע על הטביעה, ולכן יש לברר אם איש זה אמנם טבע לפני מציאת הגוף המת, ואם לא יתברר, אין דעתי כלל להתיר.

עוד יש לברר, דבנ"ד איכא שינוי בין דברי האשה שתיארה הצבע של הבגד הנ"ל של בעלה, לבין דברי המעידים על צבע הבגד הנ"ל שהיה לבוש המת, וסודרי מלבושים אומרים דיכול להיות שנשתת

הנידון

נתקבל מכתב ממדינה אחרת חתום ע"י ארבעה אנשים, וכתוב בו כי איש אחד שנודע מפיו שמו ושם אביו ועירו, ושם אשתו ובניו ובתו, התארח בעירם ומת, גם כתבו איזה סימנים שהיו בו, וכן נמצא אצלו כתב המליצה על השם הנ"ל, והיה כתוב בו כי הוא מלמד, ועל הכתב חתומים דיין העיר, וראש הקהל עם חותמו בצורת אריה, ואמנם איש בשם זה ובסימנים כאלו נעדר מעיר זו, וכך הם שם אשתו וצאצאיו, אלא שלא היה מלמד, גם כי השם והחותמת של ראש הקהל על כתב ההמליצה, אינם נכונים.

צדדי הספק

בעדות: י"א דכתב שאינו מקויים לא מהני, ובנ"ד ליכא קיום על המכתב, בזהות: כותבי המכתב לא ידעו כלל מי הוא, רק מה שנודע להם מפי עצמו, ושמא לא מהני. ועוד דשמא הוא איש אחר, וכתב המליצה שאל הוא בידו, ולכן אמר שאלו שמותיו, כדי שיתאימו עם מה שכתוב בכתב המליצה, ובכתב המליצה עצמו הרי כתוב שהיה מלמד, ובאמת לא היה כן, וגם דשמו של ראש הקהל וחותמו אינם נכונים.

צדדי ההיתר

בעדות: כבר העלו הח"מ והב"ש בכתב האב ממרחקים, להתיר במקום עיגון אפילו אם אינו מקויים (מד), ולרווחא דמלתא יש להוסיף עוד בנ"ד מה ששלחו המכתב כדי להתירה, ולדעת הרבה פוסקים בחו"מ סי' כ"ח הוי עדות גמורה, ואף להרמ"א שמתמיר שם, מ"מ י"ל דבנ"ד מהני, עוד יש צד קולא בנ"ד שחתומים על המכתב ד' אנשים, ומסתמא חתמו זה בפני זה, כפי הלשון שכתבו „אמר לנו ובאנו להודיע“, וא"כ כל אחד חתם בפני ב"ד דלכו"ע מהני, ועוד דהא מעשה ב"ד אין צריך קיום לדעת הרבה פוסקים (נג), ובנ"ד נראה שפטירת האיש היתה ביום, שהרי דקדקו לכתוב שהמכתב נכתב

הנידון

ע"א העיד שבמקומו מת איש שהיה נקרא משה בן ישראל מפשעצלו, ותיאר את פניו ומבנהו, גם אמר שהיה ראשו בין הכתפים, ושאותו אשתו היא מומרת, ושברה מביתו מחמת שגג סוס, וישב בתפיסה סמוך לרישא, והשתחרר בערבות. עוד העיד ע"א שהיה רגיל עם הנפטר, ואמר ג"כ ככל הנ"ל, והוסיף עוד, שהנפטר אמר לו בסוד ששמו באמת הוא ליב, אלא שהחליף שמו למשה מחמת הבריתה הנ"ל, ושחתנו דר במקום פלוני, ושאשתו יושבת אצל אביו, וכל הפרטים הנ"ל תואמים לבעל האשה הנעלם, אלא ששמו היה יחיאל מיכל.

צדדי הספק

בזהות: שם האיש המת אינו כשם בעל האשה, וא"כ אין זה בעלה אלא אחר הוא.

לגלוי לכל שמו הנקרא משה בן ישראל מפשע צלוב, וגם שאר הסימנים נודעים, אבל העד השני שאמר לו בסתר ששמו ליב, לא עבדא לגלוי כלל אם אמנם אמר לו כן, ולא מהימן השני ורק הראשון נאמן כשנים, וגם אם נאמר דבהנ"ל עכ"פ לכתחילה לא תנשא מ"מ הכא ה"ל כהא דאמרינן בכתובות כ"ג א' תרומתו בפניו קמסתי, והאי דקאמר נתקדשה ה"ל חז, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ואף שהאחרונים האריכו לענין זה אם מותרת לכתחילה מ"מ בבאן דאף לדברי העד השני הוא ספק, לכו"ע מותרת (ג).

לכן נראה דמותרת להנשא, אך מחמת טרדתי כעת לא אוכל לסמוך על דעתי, ויציע הדבר לפני אחד מחכמי זמנינו, וגם הרב השואל יסכים להתירה.

שו"ת דברי חיים (לר"ח מצאנז) ח"א סי' ל"ט

צדדי ההיתר

סי' הרושם אף בלא צמצום מקום, סי' אמצעי ודאי הוי (ד), וכיון דאיכא סי' אמצעי בגופו וגם הוכרו כליו, אי"ב לדעת מהר"ל מפראג מותרת ממנ"פ (ה), ובפרט בנ"ד שהכירו הציצית (ו), וגם כתפיות ומכנסים (ז), וגם הפאס שאין דרכן להשאיל (ח), והיכא דאיכא סי"א בגוף וגם כלים דלא מושלי, מותרת אף להמחמירים בעלמא גם בכלים דלא מושלי (ט), וכע"ז איתא הרבה באחרונים, ובפרט בתשו' החכם צבי (ט), ואין לחוש בנ"ד לבדדמי על הכרת הבגדים, ודא דלא הוי ידע מהטביעה רק אם הגידו לו בבירור שטבעה הספינה, אבל בנ"ד שלא היה ידוע לשום אדם שנטבע, רק מחמת שנאבד בעת ריבוי המים היו דגים שנטבע, זה לא מקרי ידע מהטביעה (סא), ועוד דבתשו' מהר"מ פאדווא מבואר להדיא דבהכרת מלבושי מהני אפילו בראה הטביעה (טב).

שו"ת דברי חיים (לר"ח מצאנז) ח"א סי' מ"ב

שנים [כדאיתא בסעיף ל"ז], ובלא"ה נראה שאין כאן הכחשה כלל, שהרי העד הא' העיד על שמו ושהיה מאודעס וחתן פ' מקעשנוב, ועדותו היא על הבעל ממש, והעד הב' לא העיד רק שמו ושהוא מקעשנוב, יוכל להיות ששניהם אומרים אמת, שזה ישראל משה מקעשנוב שמת במרחשוון, לא היה כלל חתן פ' מעיר והוא, כי כמה ישראל מנשה ימצא בקעשנוב, אבל ישראל מנשה זה שהוא מילידי אודעס וחתן פ' מקעשנוב, נהרג בסוכות ואין הכחשה ביניהם (סה). ב. אף דהמיר הוי כקטטה, מ"מ היכא דלא הוחזקה שקרנית, נהי דלא דייקא אבל למשקרת לא חיישינן, ואי"ב היא עצמה נאמנת בקברתיו (סו), וע"א בודאי נאמן עכ"פ בקברתיו, והרי העד הב' אמר קברתיו, אך גם העד הא' נאמן, דהיכא שבא העד קודם שאמרה האשה שמת בעלה נאמן (סז), וגם הטעם דדייקא שייכא כאן, כי הרי לא ידעה כלל שבעלה המיר, ובודאי תחקור היטב אחריו, ואי"ב בודאי מהימן כאן ע"א (סח), ועוד נראה דבזמנינו זה אשר העולם פרוץ, ועינינו רואות כמה שנדרו למרתקים ונעשו שם משומדים, ואח"כ באו לביתם והחזיקו בדת יהודית עם נשותיהם, אין זה קטטה כלל (טז), ג. אף שבא אחד ואומר שהוא הבעל, הרי בעל על עצמו אינו נאמן (ט), וגם כי הוא פסול, ומה שאומר סימנים, לפי הנראה שיש בזה איזו תחבולה ורמאות.

כללו של דבר שאשה זו מותרת לישב תחת בעלה, והבנים כשרים גמורים, והמוציא קול עליה ראוי להכותו כמבואר בירושלמי, והוא מוציא דיבת.

שעשה מחמת שום דבר, כי למה לו לשקר על לא דבר, דאם רצה להעלים מתברר ישראל בשם שאמר לפני כל, ונראים הדברים שבאמת היה שמו ליב, ואי"ב אחר הוא, אך מ"מ נראה דכיון דלפי דברי העד הראשון מותרת, לא איכפת לן בזה, דנהי דבעד אומר מת ועד אומר לא מת קיי"ל דאף אם נשאת תצא, אך הרי כתבו התוס' דהיכא דנאמן עד מדאורייתא, אף בבאו בבת אחת לא תצא, ואי"ב בשלמא היכא דמחולקים אם מת, שפיר אינו נאמן הראשון רק מדרבנן, אבל היכא דתרווייהו מודים דמת רק שמחולקים בשמו, ומבואר ברי"ף דעל שמו הוא נאמן מדאורייתא, אי"ב שוב הראשון נאמן כבי תרי, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ואף להסוברים דהיכא דשניהם נאמנים לא אמרינן כן, מ"מ בבאן הראשון נאמן, שהוא מלתא דעבידא

הנידון

איש אחד יצא מביתו להביא סחורה ולחזור למתרת לביתו כדרכו תמיד, ועברו כמה ימים ולא חזר, ויצא קול שנטבע במים, מחמת שהיה אז שטף מים גדול, והוא היה צריך לעבור דרך הגור, אחר שירדו פני המים נמצא גוף מת, ולא הוכר בפניו, אלא בסי' שהיה לו רושם צלקת בזרועו הימנית, גם הכירו עליו מלבושו העליון, וכתפיות של המכנסים, והטלית קטן, וכן מצאו אצלו הפאספורט שלו.

צדדי הספק

בהכרח: בסימנים; דליכא צמצום מקום הסי' ואי"ב לא הוי סי"מ. בבגדים; מלבד חשש שאלה, הא כיון שיצא קול שנטבע הוי כמו ידע מהטביעה, ויש לחוש דאומר בדדמי על הכרת הבגדים.

הנידון

העיד ע"א כי איש בשם ישראל מנשה ושם משפחתו פינקלשטיין או גאלדשטיין מילידי אודעס, חתן פ' מקעשנוב, המיר דתו, ונהרג בזה הסוכות בירושלים, והותרה האשה לינשא ונשאת, שוב העיד עד שני לפני ב"ד בעיר אחרת, כי ישראל מנשה פינקלשטיין מקעשנוב נהרג בירושלים בחדש חשוון ונקבר, עוד העיד ע"א שאח"כ בא איש בליעל גלות זקן ואמר על עצמו שהוא הבעל, ואמר הרבה סימנים מהוריו אחיו ואחיותיו מאודעס, ומהוריו אשתו מקעשנוב, וגם דברים נסתרים שבינו לבינה וכל האנשים שהכירו את ישראל מנשה אומרים שלא זה הוא.

צדדי הספק

בעדות: א. ב' העדים הראשונים מכחישים עצמם בחקירות, שהא' אמר שנהרג בסוכות, והב' אמר שנהרג בחשוון, ב. אפילו נימא דנהי שאחד מהם פסול, אבל הרי אחד מהם הוא כשר, ומשו"ה תנשא אשתו, מ"מ היינו דוקא במקום דנאמן ע"א, משא"ב במקום קטטה או מלחמה דבעינן ב' עדים, עדותן בטלה (ג), ובנ"ד הרי העיד הא' שהבעל המיר דתו והוי כקטטה, ג. הרי בא אחד וטוען שהוא הבעל, והרי הוא חי לפנינו.

צדדי ההיתר

א. העיקר כהסוברים דאפילו הוכחשו בחקירות, מותרת האשה (ד), ובפרט בנ"ד שכבר הותרה וזי' הוא כשנים, ואין נאמן האחרון כנגד

(טז) סי' ע"ז אות ה', (סז) סי' ע"ז אות י"ב, (סח) סי' ע"ז אות י"ג, (סו) סי' שס"ד אות ה', (סז) סי' שס"ח אות ג', (סח) סי' שס"ט אות ד', (טט) סי' שס"ד אות ב', (ע) סי' ש"ח אות ב'.

(ג) סי' ק"ג אות רכ"ב, (ד) סי' קצ"ח אות א', (ה) סי' קפ"ז אות צ"ט, (ו) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ה, (ז) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות ט"ה, (ח) סי' קפ"ז לוח כול"מ אות פ"ה, (ט) סי' קפ"ז אות ק"ב, (ס) סי' קפ"ז אות צ"א, (סא) סי' רל"ז אות מ"ה, (סב) סי' רל"ז אות ל"א.

השובת הצמח צדק (לרמ"מ מליובאוויטש) סי' פ"ו על הנידון הנ"ל. והביא שר' שלמה קלוגר אב"ד בראד השיב בהחלט לאיסור, והוא כתב להתירה מהטעמים דלהלן:

צדדי ההיתר

דעת התומים והתניבות בתו"מ דאף דעדים המכחישים זה את זה בחקירות עדותן בטלה, מ"מ י"ל דהיינו בכת אחת, אבל בשתי כתי עדים שלא נצטרפו זה לזה בראיה והגדה, עדותן קיימת, ולכן ממנ"פ חייב הלוה לשלם, ודין זה הוא דין אמת, וה"נ מותרת האשה להנשא ממנ"פ עפ"י כת אחת, ואף שהיא הוי רק ב' עדים ולא ב' כתי עדים, מ"מ כיון דבעדות אשה נאמן ע"א כשני עדים, הו"ל כל אחד כשני עדים, ולפי"ז בנ"ד שיש ב' עדים על מיתת בעלה, וכל אחד העיד בב"ד אחר ובעיר אחרת, כיון ששניהם מכוונים בגוף העדות שבעלה נהרג, אף שמכחישים עצמם בזמן, הו"ל כב' כתי עדים המכחישים עצמם בחקירות, דעדותן קיימת, וממנ"פ יש כאן ע"א אמת, וכיון שאמרנו דמשום שנחשבים לב' כתי עדים, אין לבטל עדותם מצד ההכחשה בחקירות, לכן היות ששניהם מעידים שנהרג, הו"ל כדיון עדים המכחישים זה את זה בבדיקות דמצטרפים, וא"כ הוי נ"ד כדיון נשאת עפ"י ב' עדים ולא כנשאת עפ"י ע"א, ואף שהעד הב' העיד רק אחר שנשאת, מ"מ לא גרע, דהא אדרבה כשהתירה עפ"י ע"א חשיב זה העד עצמו כשנים, וגם יש לצרף בזה דעת כמה אחרונים דב' עדים המכחישים עצמם בחקירות בכת אחת, נאמנים בעדות אשה, וכיון דנ"ד הוי כנשאת עפ"י ב' עדים, אף אם היו באים אח"כ ב' עדים שבעלה חי, יש סברות הפוסקים דלא תצא, ואף דלדינא קי"ל [בסעיף מ"ב] דאפילו נשאת ואח"כ באו עדים אם לא ניסת לאחזר

מעדיה תצא, מ"מ בנ"ד שלא באו עדים ממש, רק האיש לבדו אומר שהוא בעלה, אף אם נאמר דהסימנים שאמר חשיבו כמו סי' מובהק, לא תצא, דעדים ממש ודאי עדיפי מסי"מ, וכיון די"א דאף בבאו עדים ממש לא תצא, יש לסמוך עכ"פ בכה"ג דלא תצא, ועוד דבבית מאיר בתשובות שבסוף הספר סי' ט' כתב דבכל התורה לא אשכחן כי אם סימנים בגופו או בכליו, אבל סימנים מידיעת דברים נעלמים לא מצאנו, ואף דצ"ע בדבריו, מ"מ בנ"ד י"ל דבעלה המומר נתכוין להקניטה, ומסר כל הסימנים לאיש אחר שדומה לו קצת, ואין זה בעלה, וכמו ברמאי דאין מחזירין לו אבידה אפילו בסי"מ, ואף להסוברים דגם לרמאי מחזירין אבידה בסי"מ, מ"מ בעדות אשה אין בכוח להכחיש העדים האחרים, ועוד דהרי איכא ע"א שמכחישו ואומר שכל מכירי הבעל אמרו שאינו בעלה, ומאחר דע"א נאמן בעדות אשה לומר שמת והוי כבי תרי, אי"כ אולי ה"ה כשמעיד שזה אינו בעלה י"ל דעדיף מסימנים, ועוד י"ל שזה העד מצטרף עם העד הא' שנשאת על פיו, והו"ל ב' עדים להתירה ואין כח בסימנים נגד ב' עדים, עוד י"ל דדין זה דומה קצת לדין המשנה בגיטין דף פ' כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה, וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש, ונתנו זה לזה, והרי הגט ביד האיש והשובר ביד האשה, אם נשאת או אפילו נתארסה לא תצא מבעלה, אף שיש ראיות גמורות שלא נתגרשה עדין כלל, דתלינן בקנוי, וכמו כן אפשר לומר כאן דכיון שהסימנים אין מכריחים בבירור שזה בעלה, דאפשר שהבעל מסר הסימנים לאיש אחר, אין מוציאין אותה עי"ז מבעלה שנשאת לו בהיתר.*

תשובה נוספת משו"ת דברי חיים ח"ב סי' ג', אחר שו"ת בר ליואי.

שו"ת תפארת יוסף סי' ו'

מטביעה ונמצא אח"כ באותו מקום, דשם היה חי בשעה שנאבד ועתה נמצא מת, וגם דכיון שהיה חי גם אחר הנפילה עד כדי שת"נ, יוכל להתנועע ממקום למקום, וליכא מקום אבידתו, אבל בנ"ד שנפל לבור עמוק מאה אמה, אמרינן מצד הטבע שתיכף מת, ואף אם ניתוח לחשש רחוק שלא נהרג תיכף, עכ"פ לא היה יכול לנוע, וכיון דבאותה שעה בודאי לא היה יכול לנוע, אמרינן דבודאי גם אח"כ לא היה יכול ללכת משם, והיינו הך שנאבדו באותו מקום, עוד יש לצדד להתיר לפי שיטת הב"ח בנפל לגוב אריות, ונמצאו שם אח"כ עצמות דמותרת (טו), והגם שהב"ש השיג עליו, מ"מ יש ליישב דברי הב"ח, וא"כ בנ"ד דאיכא גם סי' מנין, בודאי יש לצרף דברי הב"ח, משום דנפילה לבור עמוק מאה אמה רובן למיתה יותר מנפילה לגוב אריות (טו), וכיון שנמצאו אח"כ מתים, י"ל היינו הך שנאבדו, וגם נראה דאי הוי סלקי ג' אנשים, קלא אית ליה למלתא כמו רובא דצורבא מרבנן אי סליק קלא אית ליה, ועוד דההת"ס כתב דעכשיו נשתנו תומנים וקביעי ב' דואר בכל המדינות ואילו היה ניצול היה מודיע, ונוכל לצרף הדבר לסניף להתירה, כיון שכבר יצאה מאיסור, תורה ע"י הנפילה לבור עמוק כזה, ושנמצאו אח"כ מתים כמנין האנשים שנפלו בו (טו).

הנידון

חמשה אנשים נסעו בדרך, ונתהווה מקרה שע"י סיבה נפלו שלושה מהם לבור גדול עמוק מאה אמה, ולא יכלו שני האנשים האחרים להוציאם, והוכרחו לחזור לביתם כדי לקרוא לעזרת, ומחמת רוע הדרכים לא היו יכולים לחזור עד אחר י"ב יום, ואז הוציאו מהבור ג' אנשים שצורתם כבר היתה נשחתת, וגם הבגדים אשר עליהם נרקבו לגמרי.

צדדי הספק

בהכרח: שלא היתה בהם שום הכרה כלל.

צדדי ההיתר

יש לצדד להתיר מכת סי' מנין וסי' מקום, שהרי נאבדו ג' אנשים ונמצאו ג', וגם שנמצאו במקום שנאבדו (טא), אלא דיש חולקים ע"ז, אמנם אם צמצמו המקום בודאי הוי סי' (טב), אלא שלא נתבאר בנ"ד אם צמצמו המקום שנפלו בו, ובנ"ד שהבור עמוק מאה אמה, ובודאי לא שכחי שם אנשים, הוי מקום דלא שכחי שירות, וי"ל דלכו"ע אמרינן בכה"ג היינו האי שנאבד היינו האי שנמצא (טג), וכאן עדיף

שו"ת שאילת דוד סי' ח'

הנידון

אכר יהודי היה דרכו לנסוע תמיד לעיר הסמוכה להשכיר עצמו במלאכת העגלונות, והועד שפעם אחת בסוף חנוכה בהיותו בבית מרוזן שבעיר, נשכר להוביל ד' גוים בעגלה שלו מעיר זו למקום

אחר בשכר ט"ו או ט"ז רובל, והעגלה היתה בלא ארגו ישיבה רק השלד לבדו, והיתה רתומה לג' סוסים, ב' שחורים ואחד בצבע אחר, והאיש הנ"ל היה כעל קומה ממוצעת וזקן שחור, והיה לבוש מעיל פרוה גדול בצבע לבן, ומתחתיו פרוה קטנה, ובכובע פרוה שחור,

(עא) ס"ק קל"ח אות י"ד. (עב) ס"ק קל"ח אות י"ט. (עג) ס"ק קנ"א אות כ'. (עד) ס"ק ר"ט. (עה) ס"ק ר"ט אות ז'. (עו) ס"ק ר"ט.

(פ) גזון דומה נמצא בשאלת דוד סי' ט', ומובא באוצה"פ ס"ק תר"ז אות ב—ג.

ריש גלותא היה שמו וכינויו משא"כ בנ"ד, אך לא נצרך לזה בנ"ד, שהרי בדקו בכפרים הסמוכים ולא נאבד אחר זולתו. ועוד דהא יש לנו הסימן שנסע בעגלה בלא ארגו רתומה לנ' סוסים ונשכר לנ' גוים לנסוע למקום התוא, ובעובדא הנ"ל לא נודע זמן הנסיעה, ובנ"ד נודע שזה גסע באותו זמן שאמר הרוצח, גם כפי הנראה מלשון הרוצח שהכירו בעל בית המרוח שהוא אכר, ומסתמא הכירו מחמת שהוא מהכפרים הסמוכים, ובהצטרפות כל הדברים, וגם שהיה לו כסף רב, וכן שכר הנסיעה, וגם מקום בית המרוח, כל אלו לא גרעי משמו ושם אביו ושם עירו (ע"ט). ב' דעת המבי"ט דבנמצא הרג בדרך שהלך בעלה, מדאורייתא יצאה האשה מחזקת אי"א, ודבריו נכונים (פ). וכיון דליכא רק איסור דרבנן, סמכינן על ס' דרבנן, ובנ"ד איכא ס' מגין הסוטים ומגין הגוים שנסעו אתו (פא), וגם לדעת הרמב"ם בעובדא דביתר שאינו סומך על ס' מגין לבד, ומצריך גם שיאמר אסורים בקולר או נושאים גמלים, והכוונה שהולכים כולם בעסק אחד, וכן בנ"ד הרי הליכת כולם היתה בעסק אחד (פב), ועוד דשם רצו להתיר נשי כולם, והיה לנו לחוש שמא נתחלפו קצת מהם, לכן הוצרך שילכו בעסק אחד, אבל בנ"ד שנצטרך לחוש לתבונה אחרת, ולא רק שנתחלפו קצת מהם, נוכל לסמוך בס' מגין לבד, לומר שלא נתחלפו בתבונה אחרת שמגין אנשיה שזה למספר האנשים שבתבונה זו. במיתתו: מדברי הרוצח שמצאו אצלו כסף וגם שעון, נראה שחפשו אצלו אחרי שהרגוהו, ויש לחקור עוד על זה, וכיון שטלטלוהו לאחר מותו בחפשם כסף, בודאי הוי כמו קברתו (פג). וגם אם לקחו ממנו הכל בעודנו בחייו, מ"מ כיון שחנקוהו ואח"כ השליכוהו לנהר, אף שלא שהו עליו כדי שח"ג, עכ"ל כיון שחנקוהו כדי להמיתו, בודאי חנקוהו באופן שמת עפ"י רוב, וכן במה שהשליכוהו אח"כ לנהר כדי להעלימו מעין רואים, גם בזה יש כדי להמית, אך צריך לחקור על איכות הנהר באותו חודש, אם בוריקת איש לתוכו יש לחשוב המושלך לנטבע (פד).

תשובת הצמח צדק (לרמ"מ מליובאוויטש) ס' פ"ב על הנידון הנ"ל

צדדי ההיתר

ס' מגין הוי עכ"פ ס"א, ובצירוף מקום היציאה ומקום הליכה והסימנים שבאיש הנאבד, י"ל דמספיק להתירה עפ"י דעת הרמב"ם (פח), וגם לתסוברים דלא כהרמב"ם, הרי דעת מהרי"ו דבנמצא גוף מת באותו הדרך שהוא בודאי הלך שם, יש להתיר בצירוף סימנים גרועים (פז), ובנ"ד עדיף מתרי טעמי, חדא דכאן מוכח מדברי הרוצח שבעל אשה זו ממש נהרג, משא"כ בנידון מהרי"ו שהזכחה היא רק ממה שנמצא גוף מת בדרך שהלך בעלה, ועוד דשם לא נמצא לצרף רק סימנים גרועים, ובנ"ד איכא בודאי ס"א אחד, דהיינו ס' מגין, ואפשר שגם הסי' שהיו ג' סוסים שנים שחורים ואחד בצבע אחר, ועגלה בלי ארגו ישיבה, שני דברים אלו מצטרפים ג"כ להיות ס"א אחד, כ"ש בצירוף שאר הסימנים בגופו ובמלבושיו, אף אם הם סימנים גרועים, מצטרפים לשני סימנים האמצעים, ומצטרפים לענין הראשון שנראים הדברים מהגדת הרוצח שהרגו ליהודי בעל אשה זו, ולכן י"ל דאף החולקים על מהרי"ו, יודו בנ"ד, ובפרט דאיכא גם היתר שכתב בעל השאלת דוד מסוגיא דיצחק ריש גלותא.

שו"ת שאילת דוד ס' י"ז

ונטבע, והספינה הגדולה נתעכבה שם, וחיפשוהו באבוקות לאורך ולרוחב הנהר כל הלילה, ולא נמצא. אח"כ נמצא גוף מת בנהר, וחבא לתוך העיר, ושם הוכר ע"י ב' עדים שהוא הנטבע הנ"ל.

והתניק אצלו סכום כסף גדול ושעון של כסף, ומאו שיצא לדרכו עם הגוים נעלם ולא שב עוד לביתו. אחר שנה ומחצה נתקבלה עדות שגוי אחד שנתפס על דבר רציחתו, הודה גם על גניבות וגזילות שלא נשאל עליהם כלל, וגם הודה מעצמו שהוא עם ג' חבריו הרגו יהודי אכר, וסיפר שזה היה בשבוע שני או שלישי לימי הצומות שלהם, בהיותם בבית מרוח שמע מבעל הבית שיושב שם יהודי אכר שיש לו כסף הרבה, ושכרו אותו לתובילם מעיר זו למקום פ' בעד ט"ו או ט"ז רובל, ובאמצע הדרך כשהחשיך היום לקחוהו חבריו וחנקוהו והשליכוהו לתוך הנהר, ומצאו אצלו שעון וסכום כסף גדול, ומכרו את הסוסים והעגלה ואת השעון בעיר אחרת, ותיאר את צורת היהודי ומלבושיו והעגלה והסוסים, וכל הפרטים, וכן מקום היציאה והנסיעה ובית המרוח, כולם תואמים לנעלם הנ"ל כפי שהוזכרו בעדות הראשונה. ונתברר שלא נאבד שום איש זולתו בכל הכפרים הסמוכים.

צדדי הספק

בעדות: א. אי הודאת הרוצח מיקרי מסל"ת. ואם העובדא היתה שאמר גם מי הם שלושת הרוצחים, אולי יש לחוש דמחמת שנאנו אליהם אמר כן. ב. לפי העדות הראשונה שזה היה בסוף חנוכה, אם הכוונה מוצאי חנוכה שהיה בשנה זו במוצאי ש"ק, א"כ זה היה בשבוע הרביעי של ימי צומות הגוים, והרוצח הרי אמר שזה היה בשבוע שני או שלישי. בזהות: הרוצח לא אמר כלל מי הוא היהודי הנרצח, ושנא כוונתו ליהודי אכר אחר. במיתתו: שלא אמר קברתו.

צדדי ההיתר

בעדות: א. מלשון הגב"ע נראה שהרוצח לא אמר מי הם ג' חבריו, ויש לחקור עוד בזה, וכיון שלא שאלוהו כלל על ענין זה ואמר מעצמו, הוי שפיר מסל"ת. ואף אם היה אומר מי הם הרוצחים, וא"כ היה מקום לפקפק בדבריו, מ"מ כיון שאמר הרבה הוכחות, שמכרו הסוסים והעגלה, ולקחו מההרג כספו והשעון שלו, ושהשליכוהו לנהר, וגם כפי הנראה מדבריו שרצונו היה לגלות כל מעשיו להצדיק עליו הדין, או לאיזה טונה אחרת, יש להקל בזה אף במסל"ת גרוע (עו). ב. כיון שהרוצח עצמו הסתפק באיזה שבוע היה זה, ולא העיד על הימים אלא על השבועות, נוכל לומר שטעה בשבוע, כיון דהוי אז מילתא דלא רמיא עליה, וכבר עברו מאז כחמשה עשר חודש, ואולי אף בשעת מעשה טעה, כי אין כל הגוים הפשוטים בקיאים בקביעת ימי הצומות לזכור מתי התחילו, או אפשר שהמעיד הא' נתכוון ליום ד' או ה', ואמר סוף חנוכה כיון שכבר עברו רוב ימי החנוכה. אלא שמ"מ אם אפשר לברר ע"י גב"ע מחדש מפי אותם העדים, מה טוב, וכיון דקיי"ל דעדי נשים אין צריכים דרישה ותקירה, לא איכפת לן מה שאינם יודעים בבירור באיזה יום היה הדבר (עז). בזהות: בנ"ד יש להתיר האשה מתרי טעמי: א. כיון שאמר הרוצח שהיהודי האכר שנסע מעיר זו למקום פ' נהרג, הוי כעובדא דיצחק ריש גלותא דאזיל מקורטבא לאספמיא ומת [המבואר בסעיף י"ח] שאשתו מותרת, ואין לחוש שמא היה אכר מכפר רחוק, דהא בעיר זו קבועים בני הכפרים הסמוכים להשכיר עצמם שם, וגם ידוע שזה הנאבד היה רגיל בעיר זו להשכיר עצמו במלאכת העגלונות, וזה נקרא קבוע, וגם שלא התחוקו כאן אכרים מכפרים רחוקים, ואף דבעובדא דיצחק

הנידון

איש אחד נסע בספינה קטנה על הנהר ביחד עם גוי, וסיפר הגוי שספינתם הוכתה ע"י ספינה גדולה, וכתוצאה מכך נפל האיש לנהר

(פב) ס"ק קל"ח אות י'. (פג) ס"ק קל"ז אות ו'. (פד) ס"ק קל"ז אות פ"ה. (פה) ס"ק קל"ח אות ז'. (פו) ס"ק קפ"ז אות פ"ה. (פז) ס"ק קל"ח אות ז'.

אות י"ח. (עז) ס"ק ק"ז אות י"ד. (עח) ס"ק ע"ח אות ה'. (עט) ס"ק קנ"א אות ח'. (פ) ס"ק קנ"א אות י"ט. (פא) ס"ק קל"ח אות כ"ה.

מסתבר צ). ועוד שהוכר אצלו מפתח של בעל הבית שלו, וזה ודאי לא יעשה להשאיל מפתח של אחר צח). וכן האגרת שקבל מאשתו, בטח לא היה מוסר לזולתו צט). ע"כ ברור דבהצטרפות הטב"ע, ובפרט בנ"ד ש"ל דלא אשתהי כשיעור שיתפתח, דהרי ברמב"ם שלפנינו כתוב דהשיעור הוא י"ב שעות ק), לכן אשה זו מותרת. אלא שצריך לברר אם הגוי המספר טביעתו היה מסל"ת כדינו, דיש כאן פקפוק קצת, דהא ע"כ שאלו את הגוי איה היהודי שהיה עמו בספינת.

תשובת הנחלת יהושע (מפערעסלאוו) סי' ט' על הנידון הנ"ל

ובעצם הנידון יש שם הוספת פרטים: שהאיש נפגע מהכאת הספינה הגדולה, ונתרועץ עצם גולגלתו, ונהיה בו נקב בגובה הראש, ונמצא ג' ימים אחרי הטביעה, והעדים שהכירוהו ידעו מהטביעה, ואמרו שראוהו לערך שעה אחרי הוצאתו מהמים.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; א. י"א דבעינן שיראוהו תיכף בשעת העלאתו מהמים, ואפילו באשתחי מעט אין מעידין עליו א). ואפילו להסוברים דבתוך שעה מעידין עליו, הא י"א דהכוונה שעה קטנה דהיינו כ"ב רגעים ב). ואפילו אם הכוונה שעה ממש, הא בנ"ד אמרו העדים שאשתהי לערך שעה, ומשמע שהם מסופקים בזה, ואפשר דאשתהי יותר, וא"כ הוי ספק אשתהי. ב. כיון שהעדים ידעו מהטביעה, הוי כראה הטביעה דחיישינן בזה לבדדמי ג). בכליו; מלבד חשש שאלה, דהרי י"א דאפילו בכל בגדיו איכא חשש שאלה ד), הא כיון שידעו מהטביעה איכא חשש בדדמי גם על הכרת הבגדים, ולדעת התת"ס דכל ששהו הרבה במים איכא למיחש שנתקלקלו וקאמרי בדדמי, א"כ בנ"ד ששהו במים ג' ימים, בודאי לא מהני בהו טב"ע, וא"כ איכא כאן ס"ס להחמיר, שמא הלכה כהסוברים דגם בכל בגדיו חיישינן לשאלה, ואת"ל כהסוברים דבכל בגדיו לא חיישינן לשאלה, שמא הלכה כהסוברים דגם בבגדים איכא חשש בדדמי ה). גם בהכרת המפתח, אף דדעת הבית דמפתח לא מושלי אינשי, ובפרט בנ"ד שהמפתח היה של מעבדיו, והוא היה עליו שומר שכר, מ"מ הא דעת התת"ס דשכיח טובא שישאיל מפתח לחברו לפתוח מנעול שלו שנאבד לו המפתח שלו, ומכ"ש בנ"ד שנפל למים וחיישינן שעלה במקום אחר ובגד באשתו ובעל הבית שלו, דודאי יש לחוש שהשאיל שם המפתח, דכיון שבגד בו מה לו ולמפתח שלו ו), גם מה שנמצאה האגרת מאשתו, כיון שהיא רק אגרת שלומים ואין בה שום דבר סתר, יש לחוש שנאבדה ממנו או שהשליכה מדעת, ואיש אחר מצאה צט).

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

כיון שחפשוהו כל הלילה באורך ורחוב הנהר ולא ראוהו, כבר יצאה האשה מאיסור תורה ז). ואף שאין מעיד ע"ז אלא גוי מסל"ת, דמדאורייתא אין ממש בעדותו, מ"מ מבואר באחרונים דגם בכה"ג יצאה האשה מאיסור ח).

צדדי ההיתר לענין לכתחילה

כיון דליכא בנ"ד רק איסור דרבנן, יש להקל בספק אשתהי ט), אפילו

וכן הוכרו כל בגדיו, גם נמצא אצלו מפתח השייך למעבדיו, ואגרת שלומים מאשתו, ולא נשמע משום יהודי אחר שנטבע כאן באותו זמנ.

צדדי הספק

בהכרח: דאשתהי אחר שהועלה מהמים, עד שהובא לתוך העיר, ובכליו הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

א. כיון שננטבע בכל בגדיו, ובאופן כזה קשה לו לשוב, וכן במה שנפל לנהר ע"י הכאת הספינה, אף שלא שהו עליו כדי שת"נ, אשתו מותרת מן התורה לדעת רוב הפוסקים צ). ובפרט בנ"ד שנמצא אח"כ גוף מת במים צח). ב. הא דאין מעידין עליו אחר דאשתהי, הוי רק חששא דרבנן, ומן התורה כיון שמכירים אותו בטב"ע, ובפרט ב' עדים, אשתו מותרת להנשא ט). ג. דעת המבי"ט דבנמצא הרג בדרך שהלך בעלה, תלינן מדאורייתא דהו שנאבד והו שנמצא, ורק מדרבנן חוששים להחמיר, וישנם ראיות ברורות לדבריו צ). ואף שהמבי"ט לא כתב כן רק בנאבד ביבשה, משא"כ בנטבע בים, מ"מ הטעם הוא משום שבים יש חשש דשמא השליכו הים למרחוק ואינו יכול לשוב, וזה לא שייך בנהר. ובפרט בנ"ד שהוכרו בגדיו, הרי שלא השליכו למרחוק, והראיה שהאיש ששאל ממנו בגדיו בא לכאן צא).

צדדי ההיתר לענין לכתחילה

א. בנ"ד ליכא למיחש לשאלה משום דהוי כנפילה דיחיד, דהרי כבר נתבאר שננטבע זה הוי בחזקת מת ונאבד, ונצטרך לחוש שהוא ניצול ויצא לו מהמים והשאיל בגדיו לאחר, ואותו האחר נטבע ג"כ לא רחוק ממקום שננטבע זה, ולא נמצא מי שידרוש אחריו, ונשתנה צורתו לצורת בעל אשה זו ששאל ממנו בגדיו, לנפילה דיחיד כזו בודאי לא חיישינן צב). ב. עוד יש להתיר כאן מטעם קרוב, דכיון שנמצא גוף מת בבגדיו של זה, ע"כ שלא נטבע לפני טביעתו של זה, וכיון שמאן שננטבע זה עד למציאתו, לא נשמע משום יהודי אחר שננטבע כאן, א"כ אם נאמר שמת זה איש אחר הוא, נצטרך לומר שננטבע במעלות הנהר רחוק ממקום טביעתו של זה, והמים הובילוהו עד המקום הזה, א"כ הנטבע הנודע לנו הוא קרוב יותר למקום זה, וקורבא דאורייתא הוא, ואין לומר דניזול בתר רובא דעלמא, דהא נצטרך ע"י כך לסתור הרוב דנטבעים מתים, ולומר שננטבע זה ניצול והשאיל בגדיו לאחר, ועוד דכיון שנמצא בבגדיו, לא שייך לומר שנלך בתר רובא דעלמא, דהא ע"כ צריך לילך רק בתר אחד, שנאמר שהנמצא הוא אחד ששאל בגדיו של זה, וא"כ בודאי אזלינן בתר קרוב, לומר שהנמצא הוא הנטבע הנודע לנו צג). ג. כיון דליכא בנ"ד רק איסור דרבנן, תו לא חיישינן לשאלה, ויש להתיר עפ"י הכרת הבגדים צד). ד. דעת הרבה מגדולי הפוסקים דלא חיישינן כלל לשאלה, ובתשובה אחרת חזקתי דעה זו צה). ובפרט בנ"ד דאיכא גם הצטרפות הכרת הגוף בטב"ע, דאף דאשתהי אחר שהועלה מהמים, עכ"פ לא גריעא הכרה זו מסי"א, ולכן בהצטרפות שניהם יחד, בודאי לא חיישינן לשאלה צו). ועוד דהא הסכימו הרבה אחרונים דלשאלת כל בגדיו לא חיישינן, וכן

כדל"מ אות א. (ק) ס"ק רי"ט אות ו'. (א) ס"ק רי"ט אות ב'.
(ב) ס"ק רי"ט אות ג'. (ג) ס"ק רל"ז אות כ"ד. (ד) ס"ק קפ"ז אות מ"ט.
(ה) ס"ק רל"ז אות ל"א. (ו) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות ז"ה. (ז) ס"ק רצ"ב אות י"ג. (ח) ס"ק רע"ט אות א'. (ט) ס"ק רכ"ה אות י'.
(י) ס"ק רל"ז אות ל"א.

(ז) ס"ק רע"ט אות ד'. (ח) ס"ק רצ"ב אות י"ד. (ט) ס"ק רכ"א אות א'.
(צ) ס"ק קנ"א אות י"ט. (צא) ס"ק קנ"א אות ל"ד.
(צב) ס"ק קפ"ז אות צ"ח. (צג) ס"ק רס"ט אות ו'. (צד) ס"ק קפ"ז אות ט"ו.
(צה) ס"ק קפ"ז אות ד'. (צו) ס"ק רכ"א אות ד'. (צז) ס"ק קפ"ז אות ג'.
(צח) ס"ק קפ"ז אות ל"ו. (צט) ס"ק קפ"ז לוח

מי בקש את הספינה הגדולה שתמתין שם עד שיחפשוהו, ומי היו המחפשים, ומי הוציא ע"ז הוצאות, לכן לא רצה לסמוך על זה.

*) אינו מוכן למה הוצרך לכל זאת, והרי הספינה הגדולה נתעכבה שם כל הלילה, וחיפשוהו לכל אורך ורחוב הנהר, ואיכא שהיה כדי שת"נ וכמו שכתב מנחם זה הנחלת יהושע דלהלן, ואולי משום שכתב בתחלת התשובה שלא נתברר

הוי טריפה ואינו חי י"ב חודש יד). ומצורף לזה מה שכתב הפ"ת בשם גדול אחד [והוא הנחלת דוד בסי' י"ח] דבנטבע במקום שהמים מתגלגלים במקום אחד ומושכים כל הקרוב אליהם, אם שהה עליו כדי שת"נ אשתו מותרת, וכ"ש בנ"ד שהספינה הגדולה הולכת בשצף קצף עד למאוד, וכל הקרוב אליה נמשך תחתיה ונטבע, וגם שהו עליו כדי שת"נ, והוי תרי רובי, ובצירוף הכרת הגוף והבגדים, ובצירוף המפתח, ובצירוף דעת ר"ת יש להתיר אשה זו טו).

היכא דידעו מהטביעה י. גם לשאלה לא חיישינן באיסור דרבנן יי). וגם לא חיישינן בזה לבדדמי יי). ומצורף לזה דעת ר"ת [בסעי' כ"ח] דכשפרצוף פניו שלם מעדין עליו. ואף ד"א דבמת שהועלה מהמים לא מצרפינן דעת ר"ת יא). מ"מ כיון דכבר ליכא איסור תורה יש לצרפו יב). ואף שהיה בו נקב בגובה הראש, מ"מ כיון שאינו בפניו במקום ההכרה ממש אינו מפסיד יג). עוד יש לצדד כיון דהספינה הגדולה הכתה אותו ורצצה עצם גולגלתו.

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סי' ס"ד

הערות הפסקות

בכתבי הערכאות: א. יש לסמוך על כתב ערכאות, כ"ש בנ"ד שישראל כתבו טו). ב. בנ"ד אין לחוש להכחשה של העדים, דבשני כתבים ודאי דאמרינן דעכ"פ אחד מהם כשר. ועוד דהרי שטר שזמנו בשבת כשר דאמרינן אחריו וכתבוהו, כ"ש שנאמר כן בעדות אשה. ועוד דעדות הערכי אמרינן דלא מרעי נפשיהו ובודאי לא דקדקו בזמן, ובפרט דהערכי לא ידע בעצמו מזה אלא כותב עפ"י מה ששומע מאחרים דברואה מעצמו כותב יותר פרטים ממהותו, והוי כעד מפי עד ד"ל שהראשון לא ידע אימת מת יז).

בעדות העדים: א. יש לצרף העדות שאמרו שהצורף מבראד מת במקום פ' אף שלא הזכירו שמו, כיון שידוע שבעלה היה שמה, ואף שע"ז לבד אין לסמוך, מ"מ לצירוף מועיל. ב. מה שאמר שהוא פנוי, שמא מחמת סיבה שהיתה לו אמר כן יח). גם לא נגרע מה שעשו לו סימן ע"ז.

ולפ"ד הדבר ברור להתיר, וליתר שאת טוב לשאול עוד לסימני הבגדים.

הגידון

לאשה אחת הגיעו שתי תעודות על מיתת בעלה פכ"פ שהי' צורף בבראד, תעודה אחת מערכאות הממונים על הרישום ובה כתוב שמת ביום 19 במערץ, והשניה תעודת מות מהרופא הממונה ע"י הממשלה כי מת ב-30 במערץ, יותר מזה לא כתבו, כותבי תעודות אלו הם פקידים יהודים. כן העיד אחד כי במקום פלוגי מת צורף אחד מבראד. עוד העיד אחד כי צורף זה שמת אמר לו פעם שהוא פנוי, ועפ"י דבריו אלו עשו לו סימן בשעת מיתתו כי פנוי הוא.

צדדי הספק

בכתבי הערכאות יש להסתפק בעדות: א. אם יש לסמוך על עדות הערכאות. ב. יש סתירה בעדות התעודה על יום מיתתו. בשני העדים האחרים יש להסתפק בזוהות: א. העד הא' לא אמר שם המה. ב. האיש אמר לעד הב' כי הוא פנוי, ואיך נאמר שהוא כעל האשה.

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סי' ס"ה-ס"ז

הגידון

נושאים גמלים, וה"נ בנ"ד יש סימן מנין, של מנין הילדים יט). וסימן הליכה, שהלך לרומניה, והסימן של שיתוק יד ורגל ומה שהלך על קביים שזה במקום סי' הקולר, דסימן שיתוק היד והרגל — אף שאין לחשובו כשני סימנים כיון דהיה בענין אחד, מ"מ — הוי סי' אמצעי אחד כ). ואם כי יש חלוקי דעות בפוסקים אם בנות נקראות בכלל בנים, אבל כיון דהכא יש בלאו סימן הבנים, סימן שיתוק יד ורגל וסימן שהלך בקביים יש לצרף סימן מנין הבנים, וגם יש להכריז בעצירות ברעזאן ונאריאב אם לא נעדר משם איש אחר.

ושם בסי' ס"ז דן עוד בענין סי' מנין הבנים והוסיף: אחר שכתבתי זאת נודע שיש לבעל אשה זאת בנים מאשה אחרת חוץ מאותם הארבעה, ע"כ אין לסמוך על סימן המנין יט). אך בזולת זה יש להתיר עפ"י סימן דמרתת בידו השמאלית ושהרגל שמאלית משותקת וכבדה ואין מרגיש בה כאב דהוי כצמצום מקום וקצת כסימן מובהק כא). ובצירוף שני סימנים יש להקל ע"י חיפוש, ובצירוף מה שהאריך להוכיח דלהרמב"ם אם ידוע שמת זה הוא נשוי, ונמצא שע"י מיתתו יצאה אשה אחת בודאי מחזקת א"א, מועיל סי' אמצעי.

ושם בסי' ס"ז הביא מה שגר"נ בהיתר זה עם בעל שואל ומשיב

איש אחד הלך מביתו שבעיר ברעזאן למדינת רומניה והשאיר את אשתו עם ארבעה ילדים, שני ילדים ושתי ילדות, והיה האיש משותק בידו ורגלו השמאלית והלך תמיד עם קביים, לאחר נגבת עדות בעיר מסוימת שבמדינת רומניה שמת איש אחד שבא לשם נשען על קביים, והיה מרתת בידו השמאלית ורגלו היתה מאובנת, עוד העידו בשם כמה אנשים שידעו כי האיש יש לו אשה וארבעה בנים. עוד העידה אשה אחת כי שאלה את האיש בחייו מאיזה מקום הוא והשיב לה, אבל אינה זוכרת אם אמר מברעזאן או מנאריאב, ואכן בעל האשה התגורר מתחילה בנאריאב ואח"כ עבר לברעזאן.

צדדי הספק

בזוהות: לא הזכירו שמותיו של המת, ובסימנים יש לדון אם יש בהם בכדי להתיר.

צדדי ההיתר

ברמב"ם פ"ג מהלכות גירושין הל' כ"ז [והוא בשו"ע סעי' י"ז] התיר עפ"י סימן מנין ומקום הליכה וצירוף הסימן של אסורים בקולר או

ר"ס אות ב'. (טז) ס"ק ק"ג אות ח'. (יז) ס"ק ע"ז אות ט"ז.
(יח) ס"ק ק"ג אות רכ"ט. (יט) ס"ק קל"ח אות ל"ב. (כ) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קכ"ו. (כא) ס"ק קפ"ט אות כ"ט.

(י) ס"ק רל"ג אות ד'. (י"א) ס"ק קפ"ו אות ט"ו. (י"ב) ס"ק רל"ה רל"ז אות ל"א.
(יג) ס"ק רל"ג אות ד'. (יד) ס"ק רנ"ז אות י"ז. (טו) ס"ק רל"ה.

אות ט' דכשהמכה נעשית ברגע האחרון של חייו לא אמרינן מיא מרוו מכה, ניהא גם כן, ובלא"ה מבואר באצ"ה"ס ס"ק רכ"ג אות ט"ו שדעת הרבה פוסקים לא אמרינן מיא מרוו מכה אלא כשהמכה היא בפניו.

ע"ש שחשש עוד מטעם מיא מרוו מכה, וכתב דכיון שהמכה נעשית לאחר מיתה, דהרי בחייו לא היתה בו מכה, כזה לא אמרינן מיא מרוו מכה, וזה אינו מובן, שהרי הספינה הכתה אותו ורצצה עצם גולגלתו, וא"כ תרי היתה בו תמכה מחיים. אך לפי מה שמבואר בחת"ס ובמהרש"ם המובאים בס"ק רכ"ג

[עיי' בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א סי' רפ"ז]. ואם כי הבעל שואל ומשיב דחה מתחילה להרבה מהתיריים שלו. אבל אחרי

שהשיב לו על דבריו. הסכים גם הוא להתיר. ובמסקנת הדברים בבית יצחק צירף לסניף גם סימן מנין הילדים.

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) סי' ע'

הנידון

איש אחד בשם משה נחום בן חיים וולף צימעט מעיר דוקלא נדר מביתו ולא נודע אנה. והאיש לא היה חי בשלום עם אשתו. לפי שלא הספיק לה פרנסתה וגם מסיבת חליו. לאחר זמן הגיע מכתב מבית חולים בעיר טרנופול שמת שם אחד בשמו וש"א וש"ע של הנעלם. ועל המכתב היתה חותמת בית החולים. אך בלי חתימה. עוד נגבה עדות מעד אחד שהיה נוכח במיתת האיש הנ"ל. ושמע מפיו לפני מיתתו שמו וש"א וש"ע כנ"ל. ואחרי שמת נשאו לקברו. עוד העיד עד אחד שדבר עם האיש בבי"ח בעודו בחיים ואמר לו שמותיו כנ"ל ושיש לו אשה ובנים. כמו כן הועד שלפני מותו הפקיד את כספו אצל הרב וחזק משמו וש"א וש"ע אמר לו ג"כ ששם אשתו שרה. ושיש לו בן ובת ושמותם. ושהוא גר בדוקלא מחוץ לעיר. אולם זה האיש הנעלם לא היו לו מעולם ילדים. וגם שם אשתו אינו שרה. ומקום דירתו היה בעיר. אך איש אחד מעיר דוקלא העיד שבעלה אמר לו פעם שיש לו בן ובת. ואמר כן מחמת שהיה פתי. וכן העיד עוד אחד שהיה עם בעלה פעם בדרך ואמר לו שיש לו בן ובת.

צדדי הספק

בעדות : כיון שלא היה חי בשלום עם אשתו. ה"ל קטטה בינו לבינה ואין עד אחד נאמן. בזהות : אף ששמו ושם אביו ושם עירו מתאימים לבעל העגונה אך הרי ישנם כמה שנויים, בילדים ושם אשתו ומקום דירתו, ויש לחוש לאחת משתי אלה : א' דהא אף אם נאמר שהוא בעלה של זו עכ"פ שיקר במקצת. וא"כ ה"נ יש לחוש שמא באמת אינו בעלה ושיקר גם על שמותיו. או שנאמר אדרבה, הוא אומר הכל אמת. וא"כ ע"כ אינו בעלה. ואף שהעד המעיד על מיתתו לא שמע ממנו רק שמו וש"א וש"ע. והשנויים לא שמע, מ"מ מה זה מועיל. כיון שאחרים שמעו מפיו.

המתר הספיקות

בעדות : אין לחוש לעד אחד בקטטה. דמכיון שלא הוחזקה שקרנית בגיבושין לא חשיב קטטה כג. ועוד דלדעת י"א אם אמר העד קברתיו

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סימן ע"ז

הנידון

איש אחד נסע מביתו לעיר אחרת לקבל דרכונים עבורו ועבור בנו. למחרתו ראוהו אנשים וזוהר לעירו. אולם לא הגיע לביתו. כעבור שבוע נמצא איש מת מושלך בדרך וכבר לא היה ניכר. כי העורבים אכלוהו. אבל כמה אנשים הכירו בו כי הוא האיש שנעלם. עפ"י שתי שומות שהיו בידו השמאלית ועפ"י הכרת בגדיו. ובתוכם ה"ט"ק בטב"ע ובסי' מובהקים. כן הכיר בן האיש הנעלם כי הם בגדי אביו וכי בגד אחד הוא שלו שהשאלו לאביו בנסעו לדרך. כן מצאו אצלו שני הדרכונים. שלו ושל בנו. שנכתבו ביום שעמד לחזור לביתו. אולם הדרכונים וכמה מהבגדים לא נמצאו עליו רק בסמוך לו.

צדדי הספק

בהכרה ובהזות : בטב"ע ; לא הוכר בפרצוף פניו. בסימנים ; יש

להסתפק אם שתי השומות חשיב סימן מובהק או אפי' סי' אמצעי. בבגדים ; מלבד חשש שאלה. נמצאו כמה בגדים רק סמוך לו.

צדדי ההיתר

בניד יש כמה סברות לומר דהוי כלים דלא מושלי. א' הדרכונים לא מושלי אינשי כט. ב' מצד הכרת כל הבגדים ל. ג' מחמת הכרת ה"ט"ק לא. ד' כי האיש הנעלם שאל מקצת בגדיו ואין רשאי להשאיל אותם לאחרים לב. גם יש לצרף לזה דעת הסוכרים דלא חיישינן לשאלה ג. ואף שהדרכונים וכמה בגדים נמצאו רק סמוך לו. נראה דבניד ס"ע יורו דלא מגרע. דטעם החוששים בנמצא סמוך לו הוא משום די"ל שמונחים שם מקודם. ובניד שהדרכונים נכתבו ביום שנאבד האיש. א"כ אי אפשר לתלות שהם מונחים מקודם. ועוד דהיכא שנמצאו קצת בגדים על המת ומכירים אותם ורק שיש עליהם חשש שאלה אין לחוש גם על הכלים שמונחים לידו כשהם מכלים דלא

אות ג. (א) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות כ"ז. (ב) ס"ק קפ"ז אות ל"ג. (ג) ס"ק קפ"ז אות ד'. (ד) ס"ק קפ"ז אות ז'.

(כב) ס"ק שס"ג אות ו'. (כג) ס"ק שס"ט אות ג'. (כד) ס"ק קל"ז אות כ"ב. (כה) ס"ק שס"ח אות ה'. (כו) ס"ק ק"ג אות רכ"ד. (כז) ס"ק ק"ג אות רל"ב. (כט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות פ"ח. (ל) ס"ק קפ"ז

כליו, אי משום דע"י הסימן איתרע חזקת אשת איש, ובכה"ג ל"ח לשאלה בכלים דלא מושלי לז, אי משום דע"י הסימן הוי שאלה דיחיד ובכלים דלא מושלי כו"ע יודו דל"ח לשאלה דיחיד לז.

מושלי לז). ואף להב"י דס"ל דלמאי דמספקא לן שמא סימנים דרבנן חיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי לה, מ"מ אי סימנים דרבנן הוי ס"י השומות עכ"פ ס"י אמצעי לז, ויש להתיר בצירוף הכרת

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סי' פ"א

תשובת ההרי בשמים מהדו"ת ס"י ס"ה על הגידון הנ"ל

ומסיק ג"כ להתיר בצדדים הנ"ל, דכלים שלא מושלי עם צירוף הסי' (שבגוף מ), והוסיף דחסרון השן בצמצום מקום הוי ס"י אמצעי מ), ובנ"ד יש לצרף דעת הב"ח דבזמן מועט ל"ח לשאלה מ), והיתר דמבי"ט דזהו שנאבד זהו שנמצא ובנ"ד איכא גם רגל"ד ע"י הסימנים שמצאו בו, ומה שהשיג עליו הנוב"י מכח חזקת כאן נמצא כאן ה"י, מלבד שדחו דבריו, הרי בנ"ד בודאי ל"ש לומר דהנמצא שנמצע ה"י זמן רב במים קודם שנעלם בעלה של האשה, כיון דראוהו באותו יום מלוכש בבגדים אלו, וע"כ דחיישינן שאחר שנתעלם שאל ממנו הבגדים וא"כ ל"ש כאן נמצא כאן ה"י, ואדרבה על הנעלם שייך לומר כנוכיה כיון שדר סמוך לנהר ולא נשמע מאחר בסביבה זו שנעלם, גם יש שהתירו בצירוף המבי"ט מטעם דהנאבד הוי קרוב ומצוי ובנ"ד דע"י הסימנים והכרת בגדיו הוי הוכחה דזה בעל האשה בודאי אולינן בתר קרוב מ), ע"כ כאשר תשהה האשה י"ב חודש ולא ישמע ממנו מותרת להתנשא.

בשו"ת הד"ר סימן מ"ח השיב ג"כ על הגידון הנ"ל

והתיר ג"כ עפ"י כל צדדי היתר שבבית יצחק הנ"ל, גם מכח ההוכחות בצירוף הקרובה שכ' בהרי בשמים הנ"ל, והוסיף דבנ"ד הכירו גם עוד ס"י גרוע דשומא באחת מאצבעותיו ולדעת כמה אחורונים מצטרפי שני סימנים גרועים לסימן אמצעי נ).

ושם הביא תשובת בעל כוכב מיעקב שהסכים ג"כ להתיר בנ"ד מטעמים הנ"ל. [וכנראה שהוא חשב את הסי' שבגופו לסי' אמצעי]. כן הביא שם ממהרש"ם שהסכים ג"כ להתיר בזה.

שו"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סי' פ"א

עירו, ודימוי התמונה צ"ע אי מהני.

צדדי ההיתר

א. הכרת התמונה הוי עכ"פ כאמדינא), ובמקום שיש אומדנות הרי פסק הרמ"א בסעי' י"ח דאפשר להתיר בשמו וש"א בלי שם עירו, ובנ"ד שם משפחתו חשיב כש"א נ). ואפי' להמחמירים, דשם משפחה לא הוי כש"א, בנ"ד שאמרו גם שם המדינה ודאי דהוי כש"א נ).

ב. הכרת התמונה יש להחשיב כסימן אמצעי, וס"י אמצעי בצירוף שמו וש"א מהני נ).

ג. יש לצרף גם מה שמצאו אצלו הדרכון, והכתבת של האשה דאלו נחשבים לכלים דלא מושלי לה).

הגידון

איש אחד נסע מביתו ולא חזר, באותו שבוע נמצאה גופת איש מת בתוך הנהר בעיר הסמוכה וקברוהו שם לאחר שפשטו בגדיו, אח"כ באה אשת האיש שנעלם ואמרה סימנים שהיו בגוף בעלה, בין השאר אמרה שחסרה לו שן אחת באמצע שורה התחתונה של שניו, ואמנם האנשים שקברו את גופת האיש הנו' נזכרו כי סימן זה היה בגוף המת. גם הכירה האשה כל הבגדים בטב"ע וביניהם הכתונת והס"ק כי הם של בעלה. שוב העירו שראו את בעל האשה בעיר זו שנמצא המת, ואחד מהעדים אמר שראהו בבקר אותו יום שמצאו את המת.

צדדי הספק

בהכרה וזוהות: בטב"ע; לא הוכר בטב"ע. בסימנים: אין לנו רק סימן השן והוא סימן גרוע נ). בבגדים: יש חשש שאלה.

צדדי ההיתר

בכלים דלא מושלי בצירוף סימן גרוע — דחסרון השן — ל"ח לשאלה מ), ובנ"ד דהכירו כל הבגדים י"א דלא מושלי מ), גם הס"ק י"א דלא מושלי מ). גם הכתונת י"א דבמדינות פולין דאין לובשין כתונת מכובסת באמצע השבוע לא חיישינן לשאלה מ), עוד יש לצרף להתיר עפ"י העדות דבעל האשה היה בעיר זו שנמצא המת, לדעת המבי"ט אמרינן זהו שאבד זהו שנמצא מ), ובנ"ד שכפי הנראה הלך האיש ע"ד לחזור שייך היתר של הנוב"י, שאתרע עי"י חזקת א"א ויש להתיר בכלים דלא מושלי, אך א"צ להתיר זה בנ"ד מ), ומ"מ יחקרו באיזו שעה נמצא הנטבע, דלפי מה שהעיד ע"א כי ראה אותו באותו יום בבקר יש לחקור אם היה בין זמן ראיתו ובין שמצאו הנטבע שיעור זמן שילך ויטבע וימות, ואם יתברר שכן הוא אצריך גם דעתי להתיר את האשה להתנשא.

הגידון

איש אחד בשם בנימין קסלר נסע ממקום מגוריו שבמדינת אוסטרית לאמריקה. לימים נמצא באמריקה איש אחד הרוג, והועד עליו ששמו בנימין קסלר ממדינת אוסטרית, אך שם עירו לא אמרו. בבגדי הנהרג נמצאה תמונה של שני אנשים שנצטלמו ביחד וצורת האחד היתה דומה לצורתו של הנהרג. כן מצאו בבגדי הנהרג דרכון על שם הנ"ל, וכתובת של האשה העגונה. וכשנשלחה התמונה למקום מגוריו הקודם של הנעלם, הכירו הכל בתמונה שאחד מהם הוא בנימין קסלר בעלה של זו, וגם האיש השני שבתמונה הוכר, וכששאלו את פיו, אמר שאמנם הצטלם פעם עם בעלה של זו.

צדדי הספק

בזוהות: לא הועד רק על שמו ושם משפחתו, וחסר שם אביו ושם

י"ב. מד) ס"ק קנ"א אות ט"ו. מה) ס"ק קפ"ז אות כ"ה. מו) ס"ק קפ"ז אות י'. מז) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ו. מח) ס"ק קפ"ז אות ס"ד. מט) ס"ק קנ"א אות כ"א. נ) ס"ק קצ"ד אות י"ד. נא) ס"ק קפ"ד אות מ'. נב) ס"ק ק"נ אות ע"ב. נג) ס"ק ק"נ אות ע"ה. נד) ס"ק ק"נ אות ק"ו. נה) ס"ק קפ"ז לוח כלי"מ אות פ"ח.

לה) ס"ק קפ"ז אות ע"ט. לו) ס"ק קפ"ט אות ב'. לז) ס"ק קפ"ז אות כ"ה. לש) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ה. מא) ס"ק קפ"ז אות נ'. מב) ס"ק קפ"ז לוח כלי"מ אות כ"ז. מג) ס"ק קפ"ז לוח כלי"מ אות

שו"ת שם אריה סי' ל"ב

שהיה בעל ביצה אחת, דאינה נאמנת לומר שזינתה דמשוי נפשה רשיעא, וא"כ זה המת שהיה בעל ביצה אחת, ע"כ אינו בעלה אלא אחי הוא, אך מאחר שאין העדים יודעים בבירור דבר זה, אין בזה לא להקל ולא להחמיר (ו). בכליו; הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

ע"י הפאספורט. מציאת הפאספורט אצל המת, שכתוב בו שמו ושם אביו וכינויו ועירו, הוא עמוד ברזל לסמוך עליו, דבזה לא חיישין לשאלה. גם אי אפשר לאיש מעיר אחרת להיות בלעדו. ואיש זה גסע במתכוין כדי לקבל הפאס, ואיך יתנו לאיש אחר (א). ולשמא שכת את הפאספורט בתוך בגדו, והשאל את הבגד לאיש אחר, להא דואי ליכא למיחש כלל (ב).

שו"ת שם אריה סי' צ'

שהבעל שהיה בתוך האש ברח, ושאיש אחר נכנס לתוך האש וגשרף, ואף דעיקר סמיכתו של הב"ח הוא על דברי ר"י והרמ"ה, וי"ל דהם כתבו כן לשיטתם דס"ל דכל שנפל למקום סכנה, כגון בנשבע במשאל"ס וכדומה, אף שלא שהה כדי שת"נ, ליכא רק איסור דרבנן, ובדרבנן אמרינן היינו האי שאבד, אבל לדידן דפסקינן דבלא שהה עד שת"נ איכא איסור תורה, דהרי באיסור דאורייתא לא אמרינן היינו האי שאבד, אך עכ"ז יש להתיר, דהרי דעת הרבה פוסקים דגם במשאל"ס, אף שלא שהה כדי שת"נ, מ"מ יצאה האשה מאיסור תורה, ובפרט להסוברים דבנמצא אח"כ גוף מת, לכו"ע ליכא איסור תורה, גם יש סוברים דאפילו בשל תורה אמרינן היינו האי שנאבד, וא"כ כיון דאיסור תורה ליכא לכו"ע, שפיר י"ל דלא חיישין שמא זה ניצול ואחר בא במקומו, ועוד דבנמצא במקומו ממש, דאי קורבא דמוכח דעדיף מרוב, ואולינן בתריה אף באיסור א"א (ג). עוד יש בזה צד היתר עפ"י דברי תוס' דה"כ דה"כ דלא שכיחא שירות, ולא הוחזק אחר, לא חיישין לאינש אחרינא (ד).

אח"כ נגבה עדות העד הנ"ל מחדש, כדי שיבאר דבריו, ואמר בפירוש כי לא היה שם שום אדם בלעדם, והדלת היתה נעולה, ומה שנדמה לו שמעוררים אותו, היה רק חלום ודמיון, ולא היה להם שום מקום להציל עצמם, ומיד אחר שהוא יצא דרך החלון, שוב לא היה אפשר לצאת דרך שם, מפני האש והעצים שנפלו מהגג, ועמד שם מתחילה ועד סוף, וראה שלא ניצול מהם אף אחד, ולפי"ז הוא ממש הדין דנפל לתוך מדורה ועמד עד שתצא נפשו, דמעידים עליו (ה).

שו"ת אבני צדק (לרמ"מ פאנעט) סי' נ"ג

המגפיים והביאם לבית האיש שנאבד, ולא סיפר מאומה שנמצא מת, אולם בראות הבן של האיש הנאבד את המגפיים הכיר מיד שהם שלו אביו, גם אשת האיש הכירה את מגפי בעלה, כי מגף אחד היה שלו ושני של בנו, והזוג של המגף הא' היתה האשה לבושה בו, גם נתנה סי' על חגורת השבר שהיה לבושה, שאינה תפורה ע"י אומן כי בעלה בעצמו תפרה מבד ותלה בה קרסים במקום כפתורים כרגיל. עוד אמר הבן שהיה לאביו סי', שהאגודל שברגל הימני היה כפוף למטה, וכן נמצא, ואחרי שראה את הסימן אמר שבוה הכירו היטב ביותר, גם את המכנסים שנמצאו על המת הכיר הבן, ואמר שגם לאחיו הקטן עשו מכנסים מאותה חתיכת סחורה.

הגידון

באחד שנעלם, וכמה חדשים לפני העלמו נסע במיוחד לעיר אחרת כדי לקבל פאספורט. אחר כמה שנים מהעלמו, נודע שמת איש אחד ונמצא אצלו הפאספורט של הנעלם. ונסעה שמה העגונה אולי יתבררו איזה סימנים שהיו בבעלה, והאנשים שהתעסקו עם המת אמרו לה שכמזומה להם שהיה בעל ביצה אחת, ואינם יודעים זאת בבירור. והעגונה אמרה עוד לפני כן, שסי' זה היה בבעלה.

צדדי הספק

בהכרח: בסימן; אם אמנם היה מתברר שהמת היה בעל ביצה אחת, היה זה לגריעותא, דהא י"א דבעל ביצה אחת אינו מליד, דהרי והאשה אומרת שיש לה בנים מבעלה, ואפשר לברר זאת בעיר מגורה, ולדעת הג' פוסקים ע"כ היה בבעלה ב' ביצים, ואין מאמינים לה.

הגידון

בא' שנפלה דליקה בביתו, ובבית לא היו או אלא הוא ושתי בנותיו, ועוד איש שהיה נאמן היער, והעיד הנאמן שכולם היו ישינים, ובאמצע הלילה נדמה לו כאילו איש מעורר אותו, ואמר לו ברח לך מפני השריפה, וקם והעיר את בעל הבית, ורץ אל הפרחודור לצאת משם, ולא היה יכול כי היה מלא אש, ותור לחדר ונמלט דרך החלון, ובעל הבית נשאר בפנים, כי היה מעורר את בנותיו, ורץ העד סביבות הבית אולי יוכל להצילם, ולא עלתה בידו, והיה שם עד שנשרף כל הבית, ואח"כ נמצאו שם עצמות ג' נשרפים.

צדדי הספק

במיתה: אף שנמצאו ג' גופות נשרפים, מ"מ כיון שהעד לא ראה כל סביבות הבית, שמא בא איש אחר להצילם ונשרף, ובעל הבית ניצול וברח לעלמא, וכדאמרינן בגמרא בעובדא דגברא תרובא, ועוד שהעד אמר שנדמה לו כאילו מי מעורר אותו, ושמא לא היה זה דמיון חלום בעלמא, אלא באמת היה שם עוד איש שעורר אותו, והוא הנשרף.

צדדי ההיתר

כבר כתב הב"ח דדוקא בעובדא דגברא תרובא, שהיתה שם הוכחה שגם איש אחר היה שם, דוקא בזה חיישין שמא הוא הנשרף, אבל כשאין הוכחה שגם אחר היה שם, אמרינן דהגוף הנמצא שרוף הוא הבעל שנשרף, ודבריו נכונים, ובפרט שנצטרך לומר סברות הפוכות.

הגידון

איש ובנו קטן יצאו בימות החורף מכפר בעטלאן בעגלה וסוסים, ליסע לכפר אחר בדרך צדדי העובר דרך נהר, ובאו כמה גוים ואמרו כי ראו יהודי עם נער קטן שהלכו מבעטלאן על עגלה שטבעו בנהר, ומיד כיסו המים, ויצאו אנשי המקום לחפשם ולא מצאו רק העגלה והסוסים וכובעו של האיש. אחר ב' שבועות נמצא ע"י גוי גוף אדם מעבר לנהר בתוך הקרח, והלכו יהודים לראותו, ופרצוף פנים כבר לא היה לו, ואצלו היו מונחים מגפיים אשר לפי הנראה הפשיטם ממנו גוי שמצאו לפני כן, והניחם שם עד שישבו לביתו, ואחר מהמגפיים היה שלם והשני נתון מעל רגלו, ולקח איש אחד את

אות ק"ט. (ע) ס"ק רמ"ח אות ג',

ע) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות כ"ו. (א) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ס"ה.

צב) ס"ק קפ"ז אות מ"ד. (ג) ס"ק רמ"ח אות י'. (ד) ס"ק ק"נ

(ד) ס"ק קפ"ז לוח כד"מ אות נ"ט. (עז) ס"ק ר"צ
אות א'. (עח) ס"ק קצ"ט לוח דסימנים אות כ"ב.
עט) ס"ק קצ"ח אות י"א. (כ) ס"ק ק"צ אות י"ח. (פא) ס"ק
קפ"ז אות פ"א. (פב) ס"ק קפ"ז אות ע"א. (פג) ס"ק קפ"ז אות ע"ד.
פד) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (פו) ס"ק קצ"ד

דרך בני אדם ללכת יחד, אך מצאנו להנב"י שלא מלאו לבו להקל ע"י הוכחה זו ט). אלא דיש בזה לצדד להתיר מטעם אחר, דגם הב"ש לא קאמר דסמוך לו לא מהני, אלא בכיס וארנקי שההיתר הוא מצד כלים דלא מושלי, אבל בנ"ד שההיתר הוא מצד צירוף הכרת הבגדים עם ס"א בגוף, ומשום שאלה דיחיד, בכה"ג אף סמוך מהני, דאיך יודמן שהחפץ של איש זה יונח סמוך לאיש מת שיש לו סי' כמותו, אמנם כיון שדברי המהר"ל מפרגן והחכם צבי אינם מוסמכים ויש חולקים עליהם אף במלבושים שהיה לבוש בהם, ע"כ בנ"ד שלא היה לבוש בהם, קשה לסמוך על צד היתר זה לבד, אמנם מצטרף לשאר צדדי היתר, ואם היו מראים לעגונה תגורת השכר, והיתה מכרת החגורה בטב"ע, היה לנו עמוד חזק כברול להשען עליו בצירוף סימני גופו, כי חגורה זו בלי ספק היא מכלים דלא מושלי אינשי י). ובכלים דלא מושלי בצירוף סימני הגוף, מהני לכו"ע וכנ"ל, אלא שמלשון הגב"ע נראה שלא הראו העגורה לאשה שתכירה בטב"ע, רק אמרה סי' בלי לראותה, א"כ אין לנו מצד החגורה אלא דהוי כסי"א בגוף וכנ"ל, אבל לענין טב"ע או סי"מ בכלים לצרף לסי' שבגוף, אין לנו מזה.

כלל הדברים, אם לא ראתה האשה בעצמה את החגורה והמכנסים, וגם אי אפשר להראותם לה כעת שתכירם בטב"ע היטב, וגם הבן לא הכירם היטב בטב"ע, או שלא ראה היטב בחיי אביו, אף שיש צדדים להתירה ע"י הסימנים שבגופו, וגם בצירוף הכרת המגפיים, עם כל זה לעת עתה איני נמנה להתירה עד שאתיישב עוד בזה, אמנם אם יאמר הבן שהכיר היטב המכנסים עוד בחיי אביו, ויתברר שהמת נמצא לבוש במכנסים אלו, וכמו שגם נראה כן מהגב"ע, וכן אם העגונה בעצמה מכירה המכנסים, וכ"ש אם תכיר חגורת השכר, אזי בצירוף הסימנים שבגוף הנני מצטרף להתירה.

דליכא חזקת איסור א"א ודאי מועיל צירוף סימנים צח). ומצד הכרת המכנסים יש צד היתר גדול, עפ"י מה שכתב הכנסת יחזקאל שאין אדם שואל בתי שוקיים, ונראה דבתי שוקיים הם מכנסים שלנו צט), ואף להמחמירים גם בכלים דלא מושלי ק), מ"מ לא מבעיא לפי מה שכתבתי במקום אחר דאם מכיר בטב"ע כלים דלא מושלי, ודאי יש להתיר בנ"ד א), אלא אף אם לא נחלק כן, מ"מ בנ"ד שריא, דהרי יש גם סי"א בגופו, ובכה"ג כתב החכם צבי להתיר אף בכלים דמושלי, משום דדאי שאלה דיחיד ולא חיישינן ליה ב). אלא דכמה אתרוגים חלקו עליו ותילקו בין שאלה דיחיד לבפילה דיחיד, אמנם זה אינו אלא בכלים דמושלי, אבל בכלים דלא מושלי שפיר דומה לבפילה דיחיד ולא חיישינן ליה ג). אלא דאי אפשר להקל מטעם זה בלבד להתחיל מצד סברת האתרוגים דמכנסים ודאי הוי כלים דלא מושלי, וגם הכנסת יחזקאל בעצמו לא התחיל כן, אלא דאעפ"כ עמוד חזק הוא צט), בפרט דדעת הרבה גדולים דלא חיישינן כלל לשאלה ד). עוד יש היתר בזה אם תתברר עדות הטביעה, לפי מה שכתב הנב"י דכל שראו שנטבע ממש כבר יצאה מחזקת א"א, ושפיר יש לסמוך על הכרת המלבושים ולא חיישינן לשאלה ה). אלא דבגב"ע לא כתוב שהבן הכיר המכנסים בטב"ע, ומהמשך הדברים נראה שלא הכירם רק בסי' דחיוורי וסומקי, וזה לא מהני כלל ו). ויותר מזה, אף אם היה אומר שהכירם בטב"ע, עכ"ז יש בזה פקפוק גדול, כי מן הסתם מה לו להשגיח היטב בטיב המכנסים של אביו בחייו, ובפרט שנראה מהגב"ע שלא היה סמוך על שלחן אביו, ועפ"י רוב היה בישוב אחר ז), ובדבר הכרת המגפיים, כיון שלא נמצאו עליו, אף דאיכא בזה מעלת קרוב, מ"מ אפילו בדליכא כבר חזקת איסור, הא יש החשש שהוא מרובא דעלמא, ורוב וקרוב אזלינן בתר רובא ח). ואף דאיכא התיכחה שהמגפיים הם מגוף זה, שהרי נמצא יחד ואין

ש"ת אוריין תליתאי סי' ד'

צדדי היתר להוציא מאיסור ע"י הטביעה

כיון דדעת הרבה ראשונים דאף בלא שויו עד שת"נ אם נשאת לא תצא יא), א"כ יש להקל בשיעור שהיה כחוסברים דסגי בשעה קלה יב), וגם דדעת כמה פוסקים דאם נטבע ואח"כ נמצא גוף מת, ליכא איסור אף בלא שויו יג), א"כ ליכא בנ"ד רק איסור דרבנן.

צדדי היתר להתיר לכתחילה ע"י מציאת המת

דעת כמה פוסקים דבאיסור דרבנן מהני גם סי' אמצעי, אמנם רבים חולקים ע"ז, אבל המקיל יש לו על מי לסמוך יד), ובנ"ד אף דליכא רק סימנים גרועים, אך הרי י"א דכמה סימנים גרועים מצטרפים להיות סי' אמצעי, וא"כ יש להתיר בנ"ד טו).

הנידון

איש אחד נטבע בנהר, ושדו עליו ערך כ"ה רגעים, ואחר כמה ימים נמצא גוף מת בנהר כריתוק תצי פרסה ממקום הטביעה, ולא היה אפשר להכירו בטב"ע בפניו, כי היה נתפח מאוד ונגלד כל עור פניו, אלא שהכירוהו בקומתו וברושם שערותיו שהיו שחורות, והקרחת שבראשו, ובמראה זקנו ותגלחת בלוריתו, ונקודה שתורה שהיתה לו על גבו כמו פלפל.

צדדי הספק בעדות על הטביעה להוציא מאיסור

שלא שויו אלא שיעור מועט.

צדדי הספק על מציאת המת

שלא דוכר בטב"ע, וגם הסימנים שאמרו אינם אלא סימנים גרועים.

ש"ת ברית יעקב סי' כ"א

הנידון

שני אנשים נפלו לנהר, אחד ניצול ועלה והשני לא עלה, והעיד הניצול שראה את חברו במרחק שמונה קלאפטור ואח"כ לא היה יכול לראותו עוד, כי הנהר הולך שם בעקמומית, ואשת הנטבע היתה חוקרת

קפ"ז אות י"ב. צח) ס"ק קפ"ד אות י"א. צט) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות ג"ב. ק) ס"ק קפ"ו אות כ"א. א) ס"ק קפ"ו אות כ"ב. ב) ס"ק קפ"ו אות צ"א. ג) ס"ק קפ"ו אות צ"ו. ד) ס"ק קפ"ו אות א' וד'. ה) ס"ק קפ"ו אות י'. ו) ס"ק קפ"ו אות ל"ז. ז) ס"ק קפ"ז אות י"ה. ח) ס"ק קפ"ז אות ע"ו. ט) ס"ק קפ"ז אות ע"ד. י) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות י"ו. יא) ס"ק רפ"ט אות א'. יב) ס"ק רפ"ט אות י"ג. יג) ס"ק רצ"ב אות י"ד. יד) ס"ק קפ"ח אות ז'. טו) ס"ק קפ"ז אות י"ה.

קפ"ז אות י"ב. צח) ס"ק קפ"ד אות י"א. צט) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות ג"ב. ק) ס"ק קפ"ו אות כ"א. א) ס"ק קפ"ו אות כ"ב. ב) ס"ק קפ"ו אות צ"א. ג) ס"ק קפ"ו אות צ"ו. ד) ס"ק קפ"ו אות א' וד'. ה) ס"ק קפ"ו אות י'. ו) ס"ק קפ"ו אות ל"ז. ז) ס"ק קפ"ז אות י"ה. ח) ס"ק קפ"ז אות ע"ו. ט) ס"ק קפ"ז אות ע"ד. י) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות י"ו. יא) ס"ק רפ"ט אות א'. יב) ס"ק רפ"ט אות י"ג. יג) ס"ק רצ"ב אות י"ד. יד) ס"ק קפ"ח אות ז'. טו) ס"ק קפ"ז אות י"ה.

התרת הספיקות לענין לכתחילה

בעדות: יש להתיר ג' הספיקות שבעדות, דאף ששאל היכן אשת הנטבע, מ"מ כיון שלא בא לומר שמת בעלה, אלא להודיע שנמצא הנטבע להביאו לקבורה. א"כ לא מגרע מה שחקר אחרי אשתו י"ט). ולפי"ז י"ל גם דמה שדרש אחרי אשת הנטבע הוי כהתחלת דברים, וכיון שהתחיל לומר מעצמו, שוב הוי מסל"ת אף שנשאל אח"כ כ).

ועוד אפשר דכיון שעשה הגוי מעשה, שהוציא ממנו וטרח לנסוע בעגלה שלו להודיע בעיר, ולקח עמו אנשים על העגלה שלו להראות המקום שמונת שם, ולא בא בשביל דבר אחר אלא במיוחד להודיע זאת, הוי הוכחה דקושטא קאמר, והוי כמו מסל"ת. ועוד דכיון דאיכא אומדנא שזהו הנטבע ממצאית בגדיה, מהני הגדתו אפילו נימא שאינו מסל"ת גמור, ואע"ג דכמה ימים לפני זה היתה האשה מחפשת את בעלה בכל הסביבה, מ"מ כיון שאמר דבריו במסל"ת מהני כא). **בהכרח:** בטב"ע; א. אין לחוש בנ"ד לבדדמי מטעם דידע הטביעה, דבראחו מיד כשהועלה מהמים והכירו בטב"ע וגם בס"י מהני כב). ב. אין לחוש להסוברים דגוי מסל"ת אינו נאמן על הכרת המת דכבר ששטה ההוראה להתיר גם לפי הכרת גוי כג). עו"ל דכיון שעשה מעשה והוציא ממנו וטרח ע"י, אי לא דברור לו שזהו הנטבע, לא היה עושה זאת כד). בבגדים; א. כיון שהוכרו כל בגדיה, ליכא למיחש לשאלה כה). וגם בגד ציצית לא מושלי אינשי כו). גם בכתבים שנמצאו ליכא למיחש לשאלה כז). ובחכרת הארנק השאול, אף דבדורגו דלאו כו"ע דיני גמירי, לא מסתברא לסמוך על הא דאין השואל רשאי להשאיל כח). מ"מ במטבע שהיתה בתוכו, כיון שאינה יוצאת בהוצאה, ליכא למיחש להוצאה ולחליפין, וגם למכירה אין לחוש, דאוקי בחזקת מרא קמא כט). עוד יש טעם שלא לחוש לשאלה בנ"ד, עפ"י דברי הב"ח דבימים מועטים לא חיישינן לשאלה, ודבריו נכונים, דבימים מועטים אין לחוש שיצא מהמים והשאיל בגדיו לאחר ותאחר נטבע ז). ובלא"ה הרי דעת רבים דלא חיישינן כלל לשאלה לא). ב. אין לחוש שהשליך חפציו מדעת בשעת הטביעה כדי להקל ממשאו, דהרי כל אלו הם דברים קלים ואינם מכבידים לב). ג. אף שהארנק נמצא ע"י העדים רק סמוך לו, מ"מ אין לחוש בנ"ד, דהדברים ניכרים שהגוי מצאו בתוך בגדי המת והוציאו.

לפי"ז איכא בנ"ד ב' צדדי היתר, לפי דברי הגוי, וע"י הכרת הבגדים.

שו"ת ברית יעקב סי' כ"ג-כ"ד

העגלון אני אדרוש מהם אחרי מקום הקבר, כי גם הם ידעו מהענין, וירד מהעגלה ודיבר אתם, והשיבו לו: למה נסכן עצמנו לדבר בדברים אלו.

צדדי הספק

בעדות: בדברי העגלון, דעת הר"ן דבמסל"ת בעינן קישור דברים, ובנ"ד ליכא, ואף שמצד ספק זה היה אפשר עדין להתיר, דכבר כתבו האחרונים דפשוט המנהג להתיר שלא כדעת הר"ן זל). ועוד דמה שאמר אח"כ שנקבר באשפה, הוי ג"כ כקישור דברים, וא"כ מהני גם לדעת הר"ן זל). אולם כיון שאמרו לו מקודם שהם מחפשים אחרי ואיש הנ"ל, איכא הוי הגוי כמשיב על שאלה ואינו מסל"ת, ואע"ג שהריב"ש צידד להתיר בכה"ג, כיון דדבריהם אל הגוי היו רק תשובה לשאלתו, וא"כ מה שאמר אח"כ שנטרג הוי כמספר בלא שאלה, מ"מ

לשרת במשרדי היעירות, ושהיה לו סי' בחוטמו, והוא רוצה להראות המקום שהנטבע מונח שם, ועלו כמה אנשים על העגלה שלו ונסעו שמה ומצאוהו, ופניו כבר היו נשחתים, ואי אפשר היה עוד להכירו, אמנם הכירו כל בגדיו, ובתוכם גם את הציצית, גם נמצאו אצלו כתבים שונים ממשרדי היעירות, וסמוך לו נמצא ארנק ובתוכו מטבע שאינה יוצאת בהוצאה, והכירה האשה את הארנק שהיה שאול בידה, וגם את המטבע הכירה שהכניס אותה הבעל בתוך הארנק לפני יציאתו לדרכו.

צדדי הספק בעדות הטביעה

בעדות טביעה בעינן שיעיד ששהה עד כדי שת"ג, ובנ"ד הא לא היה יכול לראותו אחרי עקמימות הנהר, ועוד שהעד ג"כ נפל לנהר, והיה נחפו להמלט על נפשו, ולא היה יכול לשהות עד שת"ג טו"י).

צדדי הספק בעדות ההכרה

בעדות: א. כיון ששאל הגוי היכן אשת הנטבע, י"ל דמתכוין להתיר ואינו נאמן. ב. דבריו שמצאוהו ושהכירו, הוי ע"י שאלת האשה. ג. שמא ידע הגוי שהעגונה חיפשה את בעלה, וא"כ אינו מסל"ת. **בהכרח:** הטב"ע של הגוי; א. הגוי בודאי שמע קול שזה נטבע, וכידע מהטביעה תא חיישינן לבדדמי. ב. י"א דגוי מסל"ת אינו נאמן כלל על הכרת מת, דאפשר שאינו מודקדק יפה בבגדים; א. הא איכא חשש שאלה. ב. בנ"ד שנפל למים יש לחוש עוד שמא השליכם מעליו כדי להקל ממשאו, ומצאם אחר והוא המת. ג. בארנק יש עוד חשש שנמצא רק סמוך לו.

צדדי היתר להוציא מאיסור"ת

א. עפ"י המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, יש לצדד היתר בנ"ד עפ"י מש"כ המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, תלינן מדאורייתא דזהו שאבד זהו שנמצא טו). ואף דבמים שכחי נטבעים רבים מימות עולם, ולא שייך לומר זהו שאבד זהו שנמצא, מ"מ כיון שהוכרו בגדיו שפיר מהני, דלא שכח שהנטבע יצא מהמים והשאיל בגדיו לאחר, והאחר נטבע בבגדיו אלו יו). ב. אבד זכרו, כיון שהלך על דעת לתזור, ולא נודע מקומו ואבד זכרו יותר משנה הוי רובא למיתה, וכ"ש בנ"ד שנפל למים אלא שלא שח ע"י כדי שת"ג, גם איכא אומדנא ממצאית בגדיו, ועוד דכיון שהיה מושכר לשרת, איכא חזקה דשליח עושה שליחותו, ואם היה יוצא חי מהמים היה בא לשליתותו, ונפקא עכ"פ מאיסור תורה יח).

הנידון

באיש שהיה דרכו לסבוב בעיירות שבסביבה ולחזור לביתו בכל שבוע, והפעם יצא לדרכו ולא חזר ונאבד זכרו, אח"כ נמצא ביער שבסביבות עירו חלקי עצם יד אדם עם הקיבורת, ועצם מהירך אשר אם ינטל מן תחי ימות, גם נמצאו שם קרעי בגדים שהוכרו שהם של הנעלם, וביניהם כנף אחד עם ציצית, וכן מצאו שם כתונת שלו ואחד ממגפיו. שוב נסעה האשה וכמה אנשים עם עגלון גוי בסביבות העיר, אולי ימצאו עוד בירור דברים, ושאל אותם העגלון מה הם מחפשים, והשיבו לו שהם מחפשים את האיש הנ"ל, ואמר הגוי למה זה לא אמרתם לי, הלא אני יודע שהרג אותו גוי אחד, וקברו באשפה, (וכנראה שהחיות גרוותו משם, ולא שיצו ממנו רק מה שנמצא). מדי דברים עמו באו לקראתם שני גוים אחרים, ואמר

כו) ס"ק קפ"ו לוח כול"מ את כ"ה. כז) לוח כול"מ את מ"ו. כח) ס"ק קפ"ו את ל"ו. כט) ס"ק קפ"ו את ק"ד. ל) ס"ק קפ"ו את ס"ד. לא) ס"ק קפ"ו את ד'. לב) ס"ק קפ"ו את ג"ה. לג) ס"ק קפ"ו את ב'. לד) ס"ק קפ"ו את ד'.

ס"ק רפ"ט את ... ס"ק ק"א מאות ס"ו. יז) ס"ק ק"א את ל"ה. יח) ס"ק רצ"ב את ל"ג. יט) ס"ק ק"א את ל"ט. כ) ס"ק ק"ד. כא) ס"ק ק"ב את ב' וז'. כב) ס"ק רל"ז את א' וז'. כג) ס"ק ר' את א' — ג'. כד) ס"ק ר' את ו'. כה) ס"ק קפ"ו את ג'.

ידעו מקבורתו, דאל"ה היה להם להשיבו שאינם יודעים, וא"כ היה כאמירת קברתו דמהני לכו"ע. אלא שצריך לחקור אחרי בירור הדברים איך היה, ואם יתברר שהגוים האלו לא ידעו שישבו יהודים בעגלה, וגם שהיהודים בעצמם שמעו דברי הגוים, יש מקום להתיר. ב. עפ"י דברי העגלון, דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, תלינן מדאורייתא שזהו שנאבד (ל). ואף להטובים דלא שייך לומר זהו שאבד, כיון שגם אחרים הולכים בדרך זה, מ"מ בנ"ד שנמצא ביער דלא היה מקום שהשיירות מצויות מהני (ל). גם לפי מש"כ התה"ד דבנשתקע שמו כמה שנים ואבד זכרו, היה רובא שמת, וכן הדעת מכרעת שבאיש ואשה שהיה שלום ביניהם, והיה דרכו לבוא בכל שבוע לביתו, ונעלם זה כמה שנים, ודאי אי היה חי היה נודע ממנו (ל). וכיון שיצאנו מאיסור"ת יש לסמוך על החולקים על הריב"ש דס"ל דכשאמר להם הגוי במה אתם מדברים, ואמרו לו מן היהודי אם הוא חי או מת, והגיד שמת, הוי מסל"ת (ט). דבספק פלוגתא דרבוותא במילתא דרבנן אולינן לקולא (מ). גם י"ל דבאיסור דרבנן מודה גם הריב"ש להקל (ט). עוד יש להתיר בזה, דאפילו להמחמירים כהריב"ש דלא הוי מסל"ת, מ"מ מודים דקצת מסל"ת הוי אלא שאינו מסל"ת גמור וכיון דבנ"ד איכא אומדנות והוכחות שמת, שנמצא הרוג בדרך, וכלים דלא משלי, והרבה חתיכות מבגדיו, א"כ יש לצרף זאת להגדת הגוי, וכ"ש בנ"ד די"ל דכיון שלא אמרו לו רק שמחפשים את היהודי, ולא הזכירו בדבריהם כלל ענין מיתתו, בכה"ג מודה גם הריב"ש דמקרי מסל"ת (מ). וגם לפי מה שנתבאר דיצאה מאיסור"ת לפי המבי"ט והתה"ד, ע"כ יש לצדד להתיר והאשה.

תשובה נוספת משו"ת ברית יעקב סי' ס"ז, אחר שו"ת עין יצחק סי' כ"א.

הא כ' בעצמו שלא מלאו לבו להורות כן, ורבים מחמירים בזה. בדברי הגוים האחרים: א. לא וזכר כלל ענין מיתת בדבריהם. ב. שמא ראו הגוים האלו שהעגלון נוסע עם יהודים, וכיון שירד מהעגלה לשאול אותם, הוי כשואל לגוי בשם ישראל דודאי לא מהני. ג. לא נתברר אם היהודים עצמם שמעו את דברי הגוים האלו, ואם הם עצמם לא שמעו דבריהם, אלא שהעגלון אמר להם זאת, א"כ כיון דיש לחוש שהעגלון אינו מסל"ת דהוי כשאלותו תחילה, א"כ גם מה שאמר בשם הגוים האחרים לא מהני. בהפ"ת הבגדים: אף דבכל כליו לא חיישינן לשאלה, וכן בבגד ציצית ליכא חשש שאלה, אך כיון שלא נמצאו הבגדים שלמים רק חתיכות קרעים, יש לחוש דהחיות והכלבים הנמצאים ביער קרעו ממנו בגדיו והוא ברה. ואף שהכתונת נמצאה שלימה, וכן אחד מהמגפים, ובכלים אלו ג"כ ליכא חשש שאלה. מ"מ הא נמצאו כלים דלא מושלי לבדם בלא גוף מת פשיטא דלא מהני. ואפילו בנמצאו סמוך לגוף מת נמי לא מהני.

צדדי ההיתר

א. עפ"י דברי הגוים האחרים, אם יתברר שהיו מסל"ת. כיון שאמרו למה נסכן עצמנו לדבר בדברים אלו, מוכח שידעו שנהרג, אלא שלא רצו לדבר מזה מתמת יראת השופטים, דאילו לא ידעו כלום מענין זה, היו נכנסים עמו בדברים, ואי הוי ידעו שהוא חי, לא היו יראים לדבר מזה, וכיון דמוכח מדבריהם שמת, מהני, דגוי השואל לגוי מקרי מסל"ת (לח). ואף דיש בזה חשש בדדמי, דהיינו דשמא רק הוכה קרוב למיתתו, ויראה מהשופטים איכא גם בכה"ג, ואפילו להחולקים על הרמב"ם דמצריך בגמסל"ת קברתו, מ"מ הכא שלא אמרו בפירוש שנהרג, בודאי יש לחוש שרק היה קרוב למיתתו. מ"מ כיון שהעגלון שאל אותם על מקום קבורתו, מוכח דגם הם

שו"ת בר ליואי סי' ט"ז

הנידון

יהודי אחד לן בבית גוי שהיה מוחזק לרוצח, ונעלם. והלכו מהמשטרה לחקור הדבר וספרה להם אשת הגוי שהיהודי קם בבקר משנתו ובקש מבעלה שיראה לו הדרך לצאת דרך היער לדרך המלך, ויצא בעלה עמו, והיכף חזר לביתו ולקח גרזן והלך אחרי היהודי ליער ושהה שם לערך ב' שעות וחזר לביתו. עד יהודי סיפר ששמע מגוים כסספרו בינם לבין עצמם שכאשר חזר הגוי מהיער אמרה לו אשתו כמדומה לי שתרגת את היהודי, והשיב לה בכעס שתקי, ולא אחתוך את ראשך כמו שחתכתי את ראש היהודי. ועל יד בית הגוי מצאו את הבגד העליון של היהודי ועליו דם קרוש, וגם נמצאו בו שני חורים הניכרים שהם מהגרזן. עוד העיד עד אחד ששמע מגוי שישב בבית האסורים יחד עם גוי זה שנחשד ברציחת היהודי, ואמר לו שמוכרח לברוח מהכלא בכדי להתביא את המעיל של היהודי הנרצח, כי את הנרצח בעצמו בטח לא ימצאו, שכן התביאו היטב.

צדדי הספק

פעדות: מה שאמר הגוי לאשתו שתקי ואם לא אחתוך את ראשך כמו שחתכתי את ראש היהודי, אולי אמר כן רק כדי לאיים על אשתו ושיקר בדבריו. בזהות: לא הוכיח שם היהודי גם לא אמר שהוא היהודי שהלך עמו.

צדדי ההיתר

בעדות: היכא דאיכא רגלים לדבר דהגוי הרג את היהודי לא

חיישינן ששיקר בכדי לאיים, וכיון שכן בנ"ד שאמרה אשת הגוי שנדמה לה שנהרג את היהודי, מסתמא הכירה בו כן, גם מה שנמצא בגדו מלוכלך בדם והתוך בשני מקומות מהגרזן, אין לך רגלים יותר מזה שהיהודי נהרג על ידו. ועוד נראה דכיון שהגוי מוחזק לרוצח לא תלינן שאמר כן רק כדי לאיים (מ). בזהות: מאחר שהיהודי נתיחד עם הגוי הרוצח ביער איתרע חזקת חי שלו, ושוב מהני האומדנות וההוכחות שבנ"ד לברר שהיהודי הנרצח הוא אותו היהודי שיצא ליער עם תרופתו, אך עכ"ז אם באפשרות שהגוי יספר דבריו בלשון מבוהר יותר, מהראוי לעשות כן (מ). [ועל הגדת הגוי השניה בבית האסורים לא דן שם בתשובה].

תשובת הדברי חיים ח"ב סי' ב' על הנידון הנ"ל

דחיית ההיתר של הבר ליואי

א"א להתיר עפ"י אמירת הגוי לאשתו בצירוף האומדנות באין שום מעיד שנהרג היהודי הכא עם הגוי, ואפי' להרא"ש דלא חייש שמא הלך זה ונתלחל אחר, דאצל רוצח שכחתי הרגוים (מ).

היתר עפ"י דברי הגוי בבית האסורים

מאחר שהגוי נאסר על הריגת היהודי הנ"ל ואמר לפי תוממו "היהודי הנרצח" משמע דכוונתו על הידוע [שבגללו עצרתו בבית האסורים].

שו"ת ברכת רצ"ה סימן ג'

מבזהק. ואף דבקים שטרות בעינן שידמה לשני שטרות אחרים, ובנ"ד לא נמצאה רק תמונה אחת מהמת, אלא ד"ל דמי שמכיר חת"י תעד בעצמו בטב"ע עדיף מהכרה ע"י דימוי ומהני אפי' ראה חת"י תעד שחתם על שטר אחד בלבד, ולפי"ז גם בנ"ד יש היתר ע"י שיראו לאנשים צורת תמונה מבעל העגונה עד שתקבע צורתו בלבם, ולאחר זמן יראו להם תמונת המת וכשיכירו כי זו היא צורת בעל העגונה יהיה לנו סעד לסמוך עליו בצירוף עוד צדדי היתר דלהלן. ועוד י"ל דאף אם נאמר דבקים שטרות לא יועיל בכה"ג, הוא מחשש דמוזיף הוא דהמוזיף מתאמץ לדמותו לכתב האחר, משא"כ היכא דאנו חוששין רק לאיתרמי, וכנודן דידן (מ). ב. אם כי במה שנמצא הפאס אצל איש שדומה לבעל העגונה בסימנים ותואר הרשום בפאס לא חשיב מחמת זה כשאלה דחיד וכנ"ל, מ"מ שישאלו לאיש שדומה אליו בכל הפרטים כמו בתמונה בא רק במקרה והזדמן [כי אחרי זה לא היה צריך לחפש, כיון שבפאס אין תמונה], ושפיר חשיב כשאלה דחיד. ואף דעל עצם היתר, דשאלה דחיד יש לדון, מ"מ חזי לאצטרופי. גם כיון דלא שכיח שיתן הפאס לאחר (ומטעם דלהלן) ל"ה בזה לשאלה או למכירה דחיד. עוד יש לומר דכיון דמחוקי המדינה יענש המוסר, הפאס לאחר ה"ל בכלל כלים דלא מושלי דלא חישבין לשאלה או למכירה (מ). מכל הני טעמי נראה להתיר את האשה.

שו"ת ברכת רצ"ה סי' פ"ה

ב. הסימנים שהכירוהו הם סימנים גרועים. ג. כשהתאכסן אצלם לא אמר רק שמו, ובשם עירו יש שנוי בין מה שאמר האיש שהוא מעיר לינץ, ובין מקום מגורו של בעל העגונה שהיא בורגישט, ואם כי י"ל שזה לא תשוב שינוי, דרך אנשים נוסעים שהם מעירה קטנה לקרות עצמם על שם העיר הגדולה הסמוכה, אולם נהי דשינוי לא הוי מ"מ אין כאן שם עירו. ואף שעד אחד אמר שבעל העגונה קרא עצמו על שם לינץ, ולדבריו הוי לית כשם עירו, מ"מ יש להסתפק אם נאמין להעד בזה דלא הוי מילתא דעבידא לאגלווי, דהרי הא דמהימן עד אחד הוא מטעם דהוי מדע"ל או משום דהאשה דייקא, והיכא שהיא זקוקה ליבם, וכבנ"ד, לא סמכין על הא דדייקא דלמא רחמא ליה וכיון שכאן לא הוי גם מדע"ל אולי לא נאמינו. ד. אפי' נתשוב זה כשם עירו הרי כל זאת נודע לנו מפי עצמו, ואם כי הפוסקים כתבו דמהני בנודע מפי עצמו והביאו רא"י לזה מתגמ, מ"מ אין לנו ראיה אלא היכא דאמר שמו ושם אביו ושם עירו, אבל בנ"ד דלא אמר שם אביו אין לנו רא"י להתיר — אפי' ע"י חיפוש — ואפשר דבנודע זהותו מפי בעינן דנוסף לשמו וש"א וש"ע יאמר גם שם כנויו וכהניא עובדא דגמרא דמשם הביאו רא"י להתיר בנודע מפי עצמו. ה. הוחזק עוד עיר בשם לינץ במדינת אוסטריה.

צדדי היתר ע"י הגדת תושבי העיר

בדבר הספק בהכרת המת, דעת ר"ת [בסעיף כ"ח] להתיר בשכל גופו שלם אף כשעברו ג' ימים ממיתתו, ובמקום שיש עוד צדדים אחרים להתיר כתבו פוסקים לסמוך על סברתו (ז). וכן בנ"ד נמצא גופו שלם ויש עוד צירופי היתר כדלהלן: היה בזמן קור בחודש טבת ודעת הרבה פוסקים דבכה"ג מעידין אף לאחר ג' ימים (א). צירוף הסימנים גרועים שבגופו ומלבושיו, דנהי דלא חזי לאצטרופי לגמרי, עכ"פ יש לעשות מהם צירוף כל דהו וסגיף להתיר.

הנידון

עד אחד העיד כי מצא גופת איש מת ובמלבושיו נמצא פאס שמלבד השמות רשום בו גם תיאורי הצורה של בעליו, כן הביא תמונה של האיש המת. שם זה המופיע בפאס ותיאור צורת בעליו הם כשל בעל האשה העגונה. כן השוו תמונת האיש עם תמונת בעל העגונה וראו ששתיים שוות ונראים דשל איש אחד הם.

צדדי הספק

בוחות: א. אם יש להתיר עפ"י דימוי שתי התמונות * ב. בפאס יש לחוש שבעל העגונה השאילו לאחר והוא שמת, ואין להתיר משום דהוי כשאלה דחיד שהרי אם באנו לחוש לשאלה צריכים לחוש שהשאילו למי שדומה לו בסימנים וצוירים שגרשם בפאס, ולא חשיב שאלה דחיד רק היכא שהדבר שאנו דנין עליו ראוי להשאיל לכל אדם ואז הוא חשש רחוק לומר שהשאילו דוקא לאיש הדומה לו, משא"כ בפאס שאינו ראוי רק לאיש הדומה לו, ואם הוא משאילו ע"כ הוא רק לאיש הדומה לו, אינו חשוב כשאלה דחיד (מ).

צדדי היתר

א. יש סעד גדול להתיר ע"י דימוי שתי התמונות, דשוא דלין דימוי חתימות העדים שבשטר, ועפ"י מ"ש הקצות החשן דדימוי חשיב כסימן

הנידון

איש אחד בשם יוסף נסע מביתו אשר בעיירת זרנישט הסמוכה לעיר לינץ, שבמדינת רוסיה, בדרך עמד בקשרי מכתבים עם אשתו ולפתע נפסק הקשר ביניהם, כעבור מספר שבועות נמצאה גופת איש מת והסימנים שנמצאו בגופו ובמלבושיו הם כסימנים שאמרה מקודם אשת האיש שהיו בגוף בעלה ובמלבושיו, והם: צלקת ברגלו — רק שלא זכרה אם ברגל ימין או ברגל שמאל — שערותי שחורות, שער זקנו רק התחיל לצמוח וצבעי הבגדים. גופת מת זה הוכרה גם ע"י תושבי העיר הסמוכה כי הוא האיש שהתארח אצלם בעיר, ואמר ששמו יוסף ושהוא מעיר לינץ. תושבי העיר סיפרו כי אחרי שאיש זה יצא מעירם יצא קול שאיש נהרג בדרך, כעבור שלשה ימים משמיעת הקול יצאו אנשי העיר לשם ומצאו את הגופה, ואז הכירוהו בטב"ע בפניו כי הוא האיש שיצא מעירם. כן הכירוהו בשערותיו שהיו שחורות ובזקנו שזה התחיל לצמוח וע"י צבעי בגדיו. עד אחד העיד מפי עד אחר כי שמע מבעל העגונה שאמר שבכל מקום בואו אומר שהוא מעיר לינץ, יען כי היא מפורסמת ביותר.

צדדי הספק בהכרה ע"י העגונה

בסימנים: סימן הצלקת לא הוי סימן מובהק, ויש להסתפק אי חשיב אפי' סימן אמצעי, שאר הסימנים שבגופו ובבגדיו גרועים הם. בבגדיו: יש חשש שאלה.

צדדי הספק בהגדת אנשי העיר

בוחות ובהכרה: א. שהכירוהו רק לאחר ג' ימים משיצא הקול על ההריגה, ומאחר שהאיש הזה לא הוי לו מכירים באותה עיר, בדאי שהקול שיצא היה שנהרג איש אחד סתמא, וכיון שלא היה הקול מפורש שזה נהרג, לא מהני אפילו להמקילים בספק ג' ימים (ס).

(מ) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות צ"ב. (ז) ס"ק קפ"ד אות מ'. (מח) ס"ק קפ"ז לוח כדל"מ אות פ"ח. (מט) ס"ק ר"ל אות ד'. (נ) ס"ק ר"ל אות ד'. (נא) ס"ק

(*) ועפ"י הכרת התמונה לבד ע"י העגונה או ע"י אנשים אחרים שהכירו את בעלה לא דן בכלל להתיר, וכנראה דס"ל דבכה"ג לא תועיל ההכרה וכדס"ל לכמה אחרונים כמבא באוצר פ"ק קפ"ד אות מ'.

אמנם סי' זה לא יועיל לענין שנתיר גם בלא חיפוש. ולפי'ז אם האיש שנתאכסן בעיר סיים את עירו לינץ באיזו מדינה ודא ולא הותקן שם עיר לינץ אחרת במדינה זו אחר התקירה ודרישה, יש להתיר את האשה ע"י שנתפש בעיר לינץ ובעירית זרנישט חיפוש יפה אם לא נעדר שם איש כל משך זמן כמספר שנות האיש הנמצא. וליתר שאת יתפשו גם בשאר עיירות וקרובות ללינץ חיפוש קל.

ובדבר הספק בזהותו שלא אמר כשנתאכסן אצלם רק שמו, הנה מה שנודע לנו מפי העד שבעל העגונה קרא עצמו על שם עיר לינץ חשיב ליה כשם עירו. ובשמו ושם עירו מועיל חיפוש, ועד זה מהימן בזה. דבזמן הזה דליכא יבום אין לחוש דרחמא ליה ליבם, ושוב יש להתאמין לעד אף במילתא דלא עדל"ג. סימן הצלקת שבגוף המת חשיב כסי' אמצעי (ג). והוא כשם אביו (ג). וי"ל גם דחשיב כשם אביו ושם כגוי, ומהני בהדי שמו ושם עירו אפי' בהחזק עפ"י עצמו (ד).

ש"ת עמק שאלה סי' כ"א

בשם הגוי הא' מ"מ איך קרה שכיוון את הדברים כמו ששמע אבי האשה מהגוי הא' בעצמו, ובדאיכא הוכחה שאומר אמת, הוי כמו מסל"ת (נ). ואף להריב"ש דגוי מפי גוי לא מהני, הרי כתבו רוב הפוסקים דעיקר טעמו הוא משום דשמא לא היה הראשון מסל"ת, וכשמוכח מדבריו שגם הראשון היה מסל"ת מהני (נח). ובני"ד שאמר שגילה לו זאת בסוד, מוכח שהיה מסל"ת, דמי ידע לשאול אותו ע"ז. ועוד דלדעת מהרי"ק אפשר דגם הגדת הגוי הא' לאבי האשה מהני אף ששכר אותו לחפשו, כיון שלא שאל אותו להדיא (נח). בזהות: הריב"ל מסתפק להקל בגוי מפי גוי אף היכא שאפשר שהראשון הזכיר רק שמו (ט). ובני"ד שהזכיר שמו ושם אביו, כיון דבלא"ה י"א דסגי בשמו ושם אביו לחוד (טא), כ"ש דיש להקל בגוי מפי גוי. עוד יש להקל בני"ד, לפי מה שאמר הגוי שהלך באותו דרך, שהלך בו ברוך בן גרשון, ואם באמת נודע שהבעל הלך באותו הדרך, לסי' ע מהני בני"ד שמו ושם אביו, דלעת כזאת שקרה הנהרות חלוש כבר, הוי לא שכחי שירות (טב). וא"כ הוי בני"ד לא הוחזקו ולא שכחי שירות ומהני (ג). במיתת: דעת הט"ז דבנכס בעמשי"ס אף שלא אמר ששהה עד שת"נ, תלינן דשהה (טז), והרי כתב הב"ח דבנפל תחת הקרח מקרי משיל"ס, וכל גדולי הדור הסכימו עמו, אלא די"ל דזה אינו אלא אם המים מגיעים עד לקרח, אבל אם הקרח גבוה מהמים, י"ל דגרע הרבה ממשאל"ס, דאף אם שהה עד שת"נ לא יצאה אפילו מאיסור"ת, כיון שיכול להוציא ראשו מהמים תחת הקרח, אולם י"ל דכיון שלא נודע אם היה הקרח גבוה מהמים או לא, הוי בכלל ספק משיל"ס ספק משאל"ס דדעת הט"ז להתיר בזה (טח), ואפשר דבני"ד שנטבע בימי ניסן קודם הפשרת הנהרות, שאז המים גוברים ועולים, ודאי הגיעו המים עד לקרח, ואפילו אם אין המים מגיעים עד לקרח, מ"מ הרי כתב הפני יהושע דמסברא י"ל שמת בתבל של עצמו, מחמת שאין לו שם תחת הקרח שום אור, וא"כ כיון דנמלטים במשאל"ס הוי מיעוטא דלא שכח, וכאן יש סברא נוספת על רובא דמשאל"ס, י"ל דכו"ע מודו דמותרת (טו). וגם לענין שזיהה י"ל עוד, דכיון שכבר נחלש עד שלא היה בכחו לצעוק, בקל תצא נפשו, ולא בעינן שיעור שזיהה שאמרו תו"ל (טז).

הנידון

איש אחד בשם ברוך בן גרשון נעלם בימי חודש ניסן, והעיד ע"א שבעת שישב פעם ביחד עם אבי העגונה, נכנס שמה גוי, וכשראה את אבי העגונה, שאל אותו על שלום בתו והאם נתחננה כבר, והתחיל לספר בשם גוי אחר שכשהלך באותו דרך שהלך בו ברוך בן גרשון, ראה אותו בתוך הנהר, והיה תלוי בידי על הקרח, וכבר היה חלוש כל כך עד שלא היה יכול לצעוק, ולנגד עיניו נשקע לגמרי תחת הקרח ולא ראהו עוד, ואמר שכל זה סיפר לו אז הגוי ההוא בסוד, ואבי העגונה העיד כי אחרי שנה מיום שנעלם תתנו, הלך אל אותו הגוי שאמרו עליו שראה טביעתו, ונתן לו כסף כדי שילך עמו לחפשו, ואז סיפר לו ג"ב את כל תנ"ל.

צדדי הספק

בעדות: בדברי העד הא' מפי הגוי יש להסתפק, דכיון שהגוי שאל מתחילה אם נשאת כבר, שמא מקרי מתכוין להתיר ואינו נאמן, ועוד דדעת הריב"ש דגוי מפי גוי אינו נאמן, ובעדות אבי האשה מפי הגוי הא' יש להסתפק, דכיון ששכר אותו כדי לחפשו, י"ל דהוי כשואל אותו ואין זה מסל"ת. בזהות: אף שמדברי הגוי השני ששאל את אבי האשה אם בתו כבר נשאת, וע"ז סיפר ששמע מגוי אחר שברוך בן גרשון נטבע, נראה ודאי שמספר על ברוך בעלה של זו, אך בדבריו בשם הגוי הראשון הרי חסר שם עירו, וכה"ג נסתפק הריב"ל בנידונו שמא לא אמר הגוי הא' רק שמו בלבד, במיתת: לא מבואר בדבריו ששהה עליו כדי שת"נ, ואפילו אם שהה, הא משאל"ס אסורה עכ"פ מדרבנן.

צדדי ההיתר

בעדות: דעת מהר"ם אלשיך דאף שהזכיר שם האשה, כיון שלא אמר לשון "אמרו לאשתו", הוי שפיר מסל"ת (נה). וגם בלא"ה י"ל דלכמה פוסקים ליתא כלל להאי דינא דבאומר אמרו לאשתו לא הוי מסל"ת (נו). וגם להסוברים דכל שהזכיר שם אשה הוי מתכוין להעיד, מ"מ נראה דשתי ההגדות יתד מועילות, דאף אם נאמר שגוי שהזכיר שם האשה מתכוין להעיד, ויש לחוש שמשקר בסיפורו

ש"ת עמק שאלה סי' כ"ב-כ"ג

עצמות אדם עם שערות הראש והתיבות קטנות מבגדיו, ואח"כ מצאו שם עוד שק אחד שלו, ובכפר הסמוך מצאו את כל בגדיו והזכרה, ביניהם טלית קטן ובגד שהיה שאלו בידו, והעגונה אמרה שגם השערות הכירה טוב, ששערו היה מקורזל וצבעם כך וכך.

צדדי הספק בעדות הגוי על המצאה

בעדות: אף אם נאמר דאשת השומר אינה נאמנת להכחיש דברי

הנידון

איש אחד נסע בשליחות מסוימת ביחד עם בעלי עגלות גוים, ואמרו הגוים ששכב לישון בתוך היער שעל הדרך, ובבוקר לא מצאוהו שם, ונעלם מאו. וגוי אחד סיפר לפני השר ששמע מאשת הגוי שומר היער, שהיהודי הנ"ל נהרג ע"י אנשים שבאו לגנוב עצים, וחשבו שהוא שומר היער ולכן הרגוהו, ושלח השר אל אשת השומר, והכחישה כל דברי הגוי שאמר בשמה. אחר זמן מצאו בשדות הסמוכות ליער,

ק"כ אות ז', (ס) ס"ק ק"ג אות מ"ב. (סא) ס"ק ק"ג אות (סב) ס"ק ק"ג אות ל"ו. (סג) ס"ק ק"ג אות כ"ט. (סד) ס"ק רס"ד אות ז'. (סה) ס"ק רס"ד אות ז'. (סו) ס"ק רס"א אות א'. (סז) ס"ק רצ"ב

ר"א אות י'. (גב) ס"ק קצ"ח אות א'. (גד) ס"ק ק"ג אות ק"ב. (נז) ס"ק ק"ג אות מ"א. (נו) ס"ק ק"ג אות כ'. (גז) ס"ק קב"ו אות ט'. (נח) ס"ק קב"ט אות ח'. (נט) ס"ק

לכו"ע לא שייך כאן תחשש דשמא אויל לעלמא, דהרי בזה ישתור שליחותו, ולכן גם בנ"ד נוכל לומר שהוא זה הנמצא, מטעם שהוא ודאי נאבד ואין ספק מוציא מידי ודאי, ואף למתרי וייל תחולק על הרב השואל, מ"מ בצירוף סימני הגוף וכליו הסכים גם הוא להתיר (עב). הרי דבצירוף סימנים אף שמצד עצמם אינם מועילים, מ"מ בצירוף הא דאין ספק מוציא מידי ודאי מהני, ובנ"ד נצרך הא דנמצא השק סמוך לעצמות, וכן מה שנמצא כל בגדיו בכפר הסמוך, כיון שבשדות שנמצאו העצמות אין מצויים שם מרובא דעלמא, יש ללכת בהם אחר הקרוב, לומר שהם מהבגדים שנמצאו בכפר הסמוך, וגם י"ל דכיון שסמוך לעצמות נמצאו חתיכות קטנות דומות לבגדים שנמצאו בכפר, הוי קורבא דמוכח טובא, ובכל בגדיו הרי לא חיישינן לשאלה (ג), ובפרט דאיכא בהם גם כלים דלא מושלי, דטלית קטן לא מושלי אינשי (עד), ובבגד השאול ודאי לא חיישינן לשאלה (עו), ואפילו להב"ש דס"ל דבנמצא כלים סמוך למת לא מהני (עו), הא עכ"פ מוכח מהבגדים שהבעל היה ודאי בשדה זו, ובשדות הללו ודאי לא שכיחי שיירות, וא"כ י"ל גם להב"ש דעכ"פ הוי כהוזקו ולא שכיחי שיירות דלדעת התוס' והרא"ש מהני כמו שכתב הח"מ (עו), עוד דרך בכיס וטבעת מהמיר הב"ש, אבל בבגדים שנמצאו סמוך למת, גם הב"ש מודה (עו), וכ"ש אם נפרש דמה שאמרה האשה שהכירה השערות בטוב וצבעם כך וכך, הכוונה שע"י המראה והסי' נתעוררה להכירם בטבע (עו), ועכ"פ הרי יש כאן הרבה צדדים להתיר, ובצירוף שכבר עברו י"ב חודש ונאבד זכרו יש מקום להקל (פ), ומ"מ צריך לחפש במקומות הסמוכים אם לא נודע מאבדת אחר.

אלא שאין אני אומר בזה רק להלכה, כיון שבכל היתר יש בו עיקולי ופשוטי.

שו"ת עמק שאלה סי' מ"ח

טריפה (פ), ועוד שהערכאות אמרו שמצאו גם השדרה, והיכא דליכא למיתש דעבידי להחזיק שקרייהו שדוהו במשפט כבג"ד, י"ל דלא בעינן מסל"ת, משום דיש להם חזקה דלא מרעי נפשיהו (פג), ובלא"ה הרי דעת המבי"ט דבאיסור דרכנן סמכין על גוי אף שאינו מסל"ת (פד), ומעתה כיון שבעלה בודאי הלך בדרך זה, יש לדמות נ"ד להא שכתב הח"מ בדעת הרא"ש דכשידענו על אחד בשם כזה שהיה באותו דרך, ומאיש אחר בשם כזה לא ידענו אם הלך, תלינן במצוי שהמת הוא זה שידענו שהלך כאן (פח), וה"נ בנ"ד כיון שלא ידענו שהלך כאן אחר אלא בעלה, תלינן שהוא זה, ואף דהתם אין אנו צריכים לדון רק על אדם פרטי ששמו כשמו, משא"כ בנ"ד, מ"מ כיון שהכירו כל מלבושיו, וזוהרים נראים שהם מהנהרג, שהרי נמצא עליהם דם, והיו בתוכם חריצים שניכר שנעשו ע"י כלי הרציחה, וגם שהיו מסודרים בדרך שאדם לבוש, שניכר שהיה מונח בהם גוף, ודאי נידון שהעצמות הללו נגררו מתוך הבגדים האלו, ואף להב"ש שמחמיר בנמצא ארנקי סמוך למת, מ"מ נראה דמודה בנ"ד דדבר ברור הוא שהעצמות והבגדים דבר אחד הם (פז), ושוב אין תחשש אלא על אדם פרטי ששאל מאתו מלבושיו והלך ג"כ באותו דרך, וכיון דבדרך זה לא שכיחי שיירות, הוי כמו הוזקו ולא שכיחי שיירות

הגוי הב' שאמר בשמה (פז), מ"מ הרי היא לא היתה עם הרוצחים בשעת מעשה, אלא שנאמר שהרוצחים סיפרו לה, והרי הם לא הכירו את הנהרג, דהלא חשבוהו לשומר היער, וא"כ שמא הרגו אדם אחר, וכיון שידוע שזה נאבד אומרים בדדמי שהוא הנהרג, ועוד דשמא נתכוונו להטיל עליה אימה, להפחיד את בעלה שלא ישמור, ובלא"ה קשה להתאמין שהרוצחים סיפרו לאשת השומר שרצו להרוג את בעלה, ונראה שגם היא אינה אומרת אלא בדדמי, כיון שכבר יצא הקול שהוא נהרג.

צדדי הספק במציאת העצמות והבגדים

אפילו להסוברים דבנמצא כלים סמוך למת ולא עליו נמי מהני (ט), מ"מ בנ"ד י"ל דלא מהני, דהרי כאן סמוך לעצמות לא נמצאו בגדים רק חתיכות קטנות, ואם נבוא לדון שהחתיכות הקטנות הם מהבגדים, אין מועיל מה שחם רק דומים במראה, וצריך דווקא שתהיה החתיכה מכוונת ממש עם הקרע בבגדים, וגם בזה דעת כמה אחרונים דאין לסמוך באיסור תורה, ובמקום שנמצאו הבגדים הרי לא נמצא מת כלל (ע).

צדדי ההיתר ע"י מציאת העצמות והבגדים

דעת הרב השואל במתרי וייל דהיכא דהוא ודאי נאבד ואחר ספק, אמרינן דאין ספק מוציא מידי ודאי, והשב שמעתא סמך ע"ז במקום שאין שיירות מצויות (עא), אלא ד"ל דזה דוקא היכא דאיכא הוכחה דלא אויל לעלמא, דאל"ה גם הוא אינו ודאי, וא"כ בנ"ד אף דשיירות מצויות, מ"מ כיון שהנאבד היה שם בשליחות להיות עם בעלי העגלות הגוים, הא קי"ל חזקה שלוח עושה שליחותו, ואף להסוברים דאין לסמוך ע"ז באיסור תורה, מ"מ כו"ע סברי דמסתמא שלוח עושה שליחותו, אלא דפליגי אם זה נכנס בגדר חזקה או לא, וא"כ

הנידון

איש אחד הלך בדרך צדדי שאין מצויים שם הרבה עוברים ושבים, ונעלם, ונמצאו שם כל בגדיו שהיו צמודים יחד כעל אדם לבוש, אך לא נמצא בהם גוף, אלא שהכתונת היתה מגואלת בדם, ובסמוך לבגדים מצאו עצמות אדם, וביניהם עצם הקולית, ועצם הגלגולת ושערות עליה, והוכרו השערות בטבע, עוד מצאו לחי תחתון עם שיניים, ואחת מהשיניים האמצעיות היתה עקומה כדרך שהיה אצל הנעלם, והערכאות הודיעו שאח"כ מצאו עוד עצמות וגם כמעט כל השדרה.

צדדי הספק

בחכמה: שלא היתה הכרת פרצוף כלל, ובבגדים, מלבד חשש שאלה, הרי לא נמצאו רק סמוך לעצמות, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני (פז). במיתת: יש לדון אם עפ"י מציאת אברים אלו אפשר לקבוע בוודאות שבעליהם מת.

צדדי ההיתר

א. דעת הרבה פוסקים דבנמצא רגלו מארכובה למעלה, אף ביבשה הוי טריפה, ומש"אין אשתו לאחר י"ב חודש, ואף להסוברים דמיעוט טריפות חיים, מ"מ כבר יצאה האשה מאיסור תורה במה שנעשה

(צ) ס"ק ק"ג אות כ"ה. (עא) ס"ק קפ"ז אות ע"ד. (עב) ס"ק קפ"ד אות ל"ד. (פ) ס"ק ר"ס אות י"ז. (פא) ס"ק קפ"ז אות ס"ט. (פב) ס"ק רס"ח אות א. (פג) ס"ק קי"ג אות ח. (פד) ס"ק קי"ז אות כ"ב. (פה) ס"ק ק"ג אות כ"ה. (פו) ס"ק קפ"ז אות ע"ד.

אות כ"ב. (סח) בהשמות לס"ק ע"ה אית י"א. (ט) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (צ) ס"ק קפ"ז אות ע"ג. (עא) ס"ק קנ"א אות כ. (עב) ס"ק קפ"ז א"ת פ"ו. (עג) ס"ק קפ"ז אות נ. (עד) ס"ק קפ"ז ל"ח כדל"מ. (עה) ס"ק קפ"ז אות ל"ז. (עו) ס"ק קפ"ז אות ס"ס.

שהזכיר שם בסוף התשובה בשם התוס' ולא הוי טריפה אלא עם נקיבת קרנ

(*) ועל מציאת הגלגולת לא דן דלהוי הוכחה למיתה, והוא עפ"י מה המות.

מבעלה של זו, וכיון שמצאו גם הגלגולת והכירו השערות בטבע, אף דאפשר שהשערות נשתנו לאחר מיתהפט), מ"מ אין זה אלא ספק, וכיון שמצאו גם הלחי שהיא בודאי ממנו, אמרינן דגם עצם הגלגולת ממנו היא, ולא חיישינן שהשערות נשתנו. גם יש לצרף דעת המבי"ט [דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה תלינן מדאורייתא דזהו שאבד צ], וכבר יצאה מאיסות [גם בלא הכרה זו].

ש"ת עמק שאלה סי' נ'

להסוברים דבעינן ב' שעות צג), י"ל דהיינו משום דשמא הוציא ראשו בינתיים ושאר אויר, והרי כאן לא ראה העד הוצאת ראש אדם כלל, ואפילו נימא דאף בלא הוצאת הראש בעינן ב' שעות צד), מ"מ י"ל דהיינו דוקא במקום הטביעה, וא"כ בנ"ד שבמקום הטביעה שהו עדים אחרים כשיעור מהני, ואפילו נימא דגם בכה"ג בעינן ב' שעות, מ"מ כיון שעמד על החר שמשם יכול להביט הרבה למרחוק, י"ל דלכו"ע אין לחוש צא), ואם יתברר שלא היתה אז עת רוח, וכן נראין סתמיות הדברים כיון שירד להקר, וא"כ לא היו שם גלים, ואיכא קולת הירושלמי דאם היה הים בלא גלים, סגי במה שמביט לדי רוחות, וכן לא שייך הכא חששא דניצול ע"י דף, כיון שלא נשברה כאן ספינה צח), עוד יש לצרף כאן קצת לקולא, כיון שהספינות חולכות ושובות שם בכל יום, וידוע דאפילו אשפלוהו גלים למרחוק, אינו כל כך כמו הילוך הספינות, עוד יש לצרף קולת הפנים מאירות, דמה שנכנסו המים לגרונם ותנקוהו הוי כגוסס ביד אדם ומותרת צו), אלא שצריך לברר אם אמנם הלך העד מיד כשנשבץ, דאם נשתהה במקום הטביעה לפני שהלך, אין זה מועיל, וכן יש לברר אם בעת שהלך על תחוף לא ראה שום הוצאת ראש אדם.

ש"ת עמק שאלה סי' ס"ג

צדדי הספק בעדות העד הא'

בעדות: כיון שלא רצה להעיד עד שהובטח לו כסף, שמא הוי כנוגע ואינו נאמן, במיתת: דעת רבינו ירוחם דאף באומרת עישנו עליו בית שייך בדדמי, דאף דבנפל למזורה של אש ושהה כדי שת"צ מעידים עליו, מ"מ חיישינן שייסבור שהאש גדולה כל כך שאי אפשר שינצל, ואין צריך לשהות עליו לראות שלא יצא, וא"כ ה"נ בנ"ד שמא טעה בזה שאמר שהאש היתה גדולה כל כך שלא יכלו להנצל, וכיון שלדעתו נשרפו כבר, נתייחס מהם ולא הסתכל יותר אם ניצול מי מהם, ועוד דישנה הכחשה בעדותו דהעד האחר סיפר מפיו שנהרגו כולם ע"י הרכבת, ובעדותו הוא לפני תב"ד העיד שלא נהרגו רק שנשרפו אח"כ דהוי הכחשה בגופו של דבר.

צדדי הספק בעדות העד הב' מפי העד הא'

במיתת: מה שאמר שנהרגו ע"י הרכבת, בודאי כוונתו שנהרגו ע"י התהפכות הרכבת, והתהפכות הרכבת הוי כמפולת, והרי באומר מת במפולת ולא אמר קברתיו, מבואר בסעיף ל"ג דלא תנשא לכתחילה, וגם הוא מוכחש מעדות הראשון עצמו בב"ד.

צדדי הספק בעדות העד הב' מפי הגויים

בעדות: כיון שנשאלו ע"י הקצין, א"כ לא הוי מסל"ת ואינם נאמנים.

צדדי ההיתר

בדברי העד הב' מפי העד הא', אף שלא אמר קברתיו, מ"מ הא דעת מהריב"ל דאף במקום שצריך קברתיו, יש להקל בעד מפי עד,

שכתב הח"מ דתלינן להקל, ב. עוד יש היתר עפ"י מה שכתב מהר"י וזייל בס"י ע"ט להתיר היכא שידוע שאותו היה בודאי על הדרך שנמצא ההרוג, משום דאין ספק מוציא מידי ודאי צו), ג. עוד יש לצדד להקל לפי מה שכתב השואל, שהרבנים דשם שראו עקמימות השן שבלחי, הסכימו דהוי סי"א, וכיון שצמצמו מקום השן, הרי זה עושהו לסי' מובהק ביותר פח), והוי הוכחה ברורה שהלחי היא

הנידון

איש אחד ירד לרחוק בנהר, ולא ידע לשוט ותתחיל לטבוע, וראוהו שהוציא ראשו ובעבע בגרונם ועשה תנועות בידיו, כי לא היה יכול לדבר מומתת תניקת המים, ונעלם תחת המים, עדים שהו במקום הטביעה כמה שעות, וע"א הלך על שפת הנהר עם הילוך המים קרוב לחצי שעה, עד שהגיע לחר גבוה שרואים משם למרחוק, והסתכל לכל הצדדים ולא ראה שום אדם יוצא, ולצד שכנגד הילוך המים סוער הנהר, עד שאי אפשר לשוט לכיוון ההוא.

צדדי הספק

במיתת: דליכא אלא עדות טביעה ושהיית, ועדיין אסורה מדרבנן מצד גזירת משאל"ס.

צדדי ההיתר

כיון שבמקום הטביעה שהו עליו כמה שעות, וע"א הלך לצד הילוך המים ולא ראהו, א"כ שייך כאן סברת הפנים מאירות דאם הלך כשיעור שאי אפשר לחיות, הוי כמשיל"ס ומותרת צא), ובנ"ד הרי הלך העד חצי שעה, ויש הסוברים דיש בזה כדי שת"צ צב), ואף

הנידון

חבורת יהודים נסעו יחדיו לצבא ברכבת בקרון אחד, ונתהפכה הרכבת ומאו נעלמו, ובא לפני ב"ד יהודי אחד שהיה אתם באותו קרון, ולא רצה להעיד עד שהעגונות יתנו לו כסף כדי לקנות לו בגדים, אחרי שבגדיו נשרפו שם ברכבת, והבטיח לו הרב שיקבץ עבורו הסכום שביקש, וסיפר העד דכשהגיע הרכבת למקום אחד שנלקחו משם פסי הרכבת, הוזהפה הרכבת ונפלה לעמק, ובעת נפילתם נשתברו הקרשים מגג הקרון ונפלו עליהם, ורק אצל הדלת מקום עמידת העד נשאר הגג שלם, ונשברה הדלת מהקרון ונפלה לחוץ והעד עליה, ואח"כ עמד אצל הקרון שבתוכו היו היהודים, ושמע קולם שביקשו עזרה ורצה להצילם, אך הקרון התחיל לבעור, ופרצה אש גדולה מחמת כלי הגשק שבקרונות הסמוכים, והיתה האש גדולה מאוד, וכדורי אש נזרקו מכל סביבותיהם, עד שאי אפשר היה בשום אופן שינצל אחד מהם, ואילו היה ניצול אחד מהם, היה הוא או אחד האגשים מהקרונות האחרים רואהו, וכל האגשים שישבו שם בקרון מלבד העד, היו לבושים בגדי דרך כבדים מאוד, וגם הוכו בראשיהם ע"י הקרשים שנפלו מהגג, ולכן לא ניצולו, והוסיף עוד שבא קצין צבא לחקור בדבר, וכל תגוים הניצולים מהקרונות האחרים אמרו לו במעמד העד, שזולתו לא ניצול שום יהודי מקרון זה, עוד העיד ע"א שהעד הנ"ל שניצול סיפר לו שכולם נהרגו ע"י הרכבת, ואיש מהם לא נותר בחיים, ועוד שמע העד הזה מפי גוים שדיברו ביניהם בענין זה, שנשלח קצין לחקור בדבר, וחקר אצל כל אחד לחוד, וכולם אמרו לו שלא ניצול שום איש מהם.

שוב בא לב"ד ע"א ואמר שראה חמשה אנשים מאותם שהיו בקרון ההוא. והם חיים. ולפי"ז אודא ליה ההיתור.

אמנם נראה שעדות עד זה נתקבלה אחר שכבר הותרה ע"י רב אחד, וא"כ מבואר בסעיף ל"ז דלא תצא מהתירה הראשון, דהוי עדות הראשון כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים. ואפילו אם נתקבלה עדותו לפני שיצא ההיתור, מ"מ עדות המתיר ודאי נתקבלה מקודם, והב"ש כתב דלהרמב"ם והטור הוי הכחשה רק כשבאו בבית אחת ו). ואף די"ל שאין הכחשה ביניהם ושניהם אומרים אמת, דשמא ניצולו החמשה כשהוא היה טרוד להציל עצמו, גם כיון שי"ל העדות העד הא' הוי בדדמי, א"כ אין זו הכחשה, ואין לנו לומר בזה דאין דבריו של אחד במקום שנים, אך הרי לדברי העד הב' שנהרגו כולם, בודאי הוי הכחשה, וכבר נתבאר דאם עדות הא' בב"ד אינה עדות ברורה על מיתה, אינו נאמן להכחיש דבריו שמחוי לב"ד שאמר להעד הב', וא"כ אם גם עדות הב' נתקבלה לפני עדות העד האוסר, בודאי אינו נאמן להכחישו, ובפרט שניכר שהעד האוסר הוא עד שקר, וכאשר התחילו לחקרו ברח מתב"ד, ע"כ נראה שיש לסמוך להקל.

בשו"ת שערי דעה ח"ב סי' קי"ד השיב בן המתכר ג"כ על הגידון הנ"ל, ולא הזכיר רק עדות העד הא', ועפי"ז דן להתיר.

צדי ההיתור

כיון שישנה הגדת העד וגם הגדת תגום שלא ניצול אף אחד, א"כ אף אם נימא שלא ראו יפה, אין לחוש רק למיעוטא דמיעוטא ורובם ודאי לא ברחו, ואף לדעת הב"י דחייש שמא מחמת בזה וטרדא להציל עצמו לא היה יכול לראות שלא ניצול ו), זה אינו אלא ביחיד הרואה, אבל בנ"ד שרבים ראו אי אפשר שאחד מהם לא היה רואה, וגבי רבים ליכא בדדמי אפילו אם הם עדים פסולים ו), וא"כ כיון שגם גוף הסיבה קרובה למיתה יותר מחיים, שהקרון נשבר עליהם והיו לבושים בכבדות וישבו רחוק מהפתח ותיכף התחילה הדליקה, בודאי עדיף מנפלה עליו מפולת לתוד דחשיב להו בירושלמי בהדי הנך שרובן למיתה ו), ומכ"ש בצירוף הדליקה, וכיון דבלא"ה לא ניצולו רובם, הרי לפנינו תרי רובי להתירא). עוד יש לצרף דעת המבי"ט דבמקום דליכא איסור' סמכין על עדות גוי אף שלא במסל"ת, וה"ג בנ"ד יא), ולכאורה היה אפשר לומר דסברת המבי"ט אינה אלא במקום שכבר יצאה מאיסור' עפ"י עדות גמורה המועילה עפ"י דין תורה, משא"כ בנ"ד שמן התורה אין לסמוך כלל על עדות ע"א וגוי מסל"ת, אולם זה אינו, שהרי גם בנטבע במשאל"ס עפ"י ע"א קי"ל דאם נשאת לא תצא, הרי דלא אמרינן בזה ממנ"פ יב), ובלא"ה כבר כתב הנודע ביתודה דבמקום דאיכא רגלים לדבר נאמן גוי שלא במסל"ת יג), ואין לך רגלים לדבר גדול מזה, שלא היה יכול להנצל אלא ע"י מציאות רחוקה, ובמבי"ט והתרומת הדשן כתבו גם לצרף העדר ביאתו לביתו שתצא עפ"י מחזקת א"א מהתורה יד), ואפשר דאף החולקים בעלמא על סברא זו יודו בנ"ד, דאם איתא דניצול בטח הוא יודע שמעשה כזה מתפרסם, והיה לו לחוש פן תנשא אשתו עפ"י עדות מהסיבה הזו ו), אלא דאף אי בעלמא הוי אבד זכרו ב"ב חודש, מ"מ בנ"ד שאם ניצול הרי הוא מתחבא מהצבא, א"כ בעינן ג' שנים וז).

וא"כ בנ"ד גמי תלינן שהעד הא' העיד בדבר ברור שבודאי מתו צ), ובלא"ה הרי י"א דגם בלא אמר קברתיו תנשא צח), ובפרט שהעד לא תגיד להדיא שנהרגו במפולת הרכבת, אלא שנהרגו ע"י הרכבת, ואפשר שנהרגו באופן דלא שייך בדדמי, אלא שהרי העד הא' בא לפנינו ואמר שאחרי הנפילה עדיין היו חיים ששמע קולם, ומה שאמר לדעתו שגשרפו, הרי איכא בזה חשש בדדמי, אמנם י"ל דכיון שהעד הא' לא רצה להעיד עד שיתגלו לו שכר, הרי י"א דבנוטל שכר הוי נוגע ועדותו בטלה צט), וא"כ עדותו שהעיד בב"ד לאו כלום היא, ואינו מגרע עדות הב' מפיו, ואפילו להסוברים דנוגע כשר בעדות אשה, מ"מ הא בלא"ה דעת הב"י בתשובה דבעדות אשה הוי חוץ לב"ד כמו בב"ד, וגם בזה אמרינן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ק), ואפילו לדעת הר"ן [בסעיף כ'] דבב"ד יכול לתזור מעדות שהגיד חוץ לב"ד, הרי הטעם הוא דמה שהעיד בב"ד מקרי נחקרה עדותו, ומה שהגיד חוץ לב"ד הוי כלא נחקרה עדותו, ובנ"ד שנוטל שכר והוי נוגע בעדות, גם מה שהגיד בב"ד הוי כלא נחקרה עדותו, ובדברי העד הא' עצמו שאמר שגשרפו, אף לדעת רי"ז שייך בזה בדדמי שתסבור שלא צריך שהיית כלל, אך דעת התוס' והר"ן ותרשב"א דלא חיישינן לבדדמי כזה, ורק היכא שהיא יראה לעמוד שם כמו בעישנו עלינו בית, חיישינן שתסבור דסגי במה ששתתה כבר, וכל שאומר שהייתה אש גדולה כל כך שאי אפשר להנצל, לא חיישינן לבדדמי א), ולדעת הראב"ד והרמב"ן דנפשטה תאבעיא דע"א במלחמה, א"כ בודאי לא חיישינן שטועה בזה, ודמי לכבשן האש שמעידים עליו, ולפי"ז אם נאמר דעדוהו מהני, ודאי לא מגרע לן מה שנמצאה הכחשה בדבריו, שלפי העד הב' אמר שנהרגו, ולפני הב"ד אמר שגשרפו, דפשיטא לדעת הר"ן דבב"ד יכול לתזור מדבריו שמחוי לב"ד, אלא אפילו לדעת הב"י דגם מהגדה שלא בב"ד אינו יכול לתזור, אפשר דזה דוקא כשתזור ואומר שלא מת, אבל בחזרה על אופן המיתה, בזה י"ל דגם הב"י מודה שיכול לתזור, ומעתה בנ"ד מותרת האשה ממנ"פ, דאם נאמר כדעת רי"ז דחיישינן בזה לבדדמי, וא"כ דברי העד הא' אינם עדות מיתה, שוב אמרינן דאינו יכול להכחיש דבריו שאמר חוץ לב"ד שנהרגו כולם, דעתה הוא נוגע ויש עליו שם פסול, ואין זה מגרע דבריו שמחוי לב"ד, ואם נאמר דאין חוששין בזה לבדדמי, א"כ במה שאמר שהייתה אש לוהטת כל כך שאי אפשר שינצלו, הוי שפיר עדות מיתה, וא"כ אף אם נחשוב דזה הוי הכחשה לדבריו שמחוי לב"ד, מ"מ הרי לדעת הר"ן יכול לתזור בב"ד, ואף להב"י י"ל דיכול לתזור בב"ד מהגדתו על אופן המיתה, ומשום נוגע אין לפסול אותו, דאכתי נאמר שמשקר רק באופן מיתתו, אבל עצם המיתה הרי כבר הגיד חוץ לב"ד שאז לא היה נוגע.

עוד יש לדון לצרף היתור, עפ"י דברי העד הב' בשם הגוים, דאפילו נימא שאינם מסל"ת כיון שהיה ע"י שאלת השופט ב), מ"מ כיון שהגידו זה שלא בפני זה וכיוונו הדברים, זה מועיל כמו מסל"ת ג), וכ"ש בנ"ד שכבר יצאה מאיסור', דהרי חשש בדדמי אינו אלא חשש דרבנן ד), וגם כיון שכבר עברו ג' שנים ואין זכר למו, ובזמנינו שהדרכים מתוקנים ודאי איכא בזה אומדנא גדולה ה).

אות ל.	צ) ס"ק רע"ח אות ד.	צח) ס"ק רע"ד אות א.	צט) ס"ק	ח) ס"ק רפ"ט אות כ"ה.	ט) ס"ק ש"ו אות ב.	י) ס"ק ר"ט אות ב.
ל"ז אות נ"א.	ק) ס"ק קס"ו אות ב.	א) ס"ק ת"ז אות ו.	ב) ס"ק	יא) ס"ק קי"ז אות כ"ג.	יב) ס"ק קי"ז אות כ"ד.	יג) ס"ק קכ"ז
קכ"ז אות ג.	ג) ס"ק קכ"ו אות ט.	ד) ס"ק רע"ד אות ג.	ה) ס"ק	יד) ס"ק רצ"ב אות ל"ב.	טו) ס"ק רצ"ב אות ל"ג.	טז) ס"ק רצ"ב אות ל"ד.
רצ"ב אות ל"ג.	ו) ס"ק ש"ב אות כ.	ז) ס"ק רפ"ט אות כ.	ח) ס"ק	טז) ס"ק ר"ט אות כ.		

שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קמ"ט

הגידון

איש אחד יצא מביתו בדרכו לכפר הסמוך לעירו בתוך תחום שבת, ומאז נאבד זכרו ולא נשמע ממנו. כעבור שנה נמצא גוף מת ביער שבאזור הדרך, והכירוהו ע"י סי' ראשו שהוא האיש הנעדר, כי היתה גולגולתו רחבה כמו שני ראשים, כן הכירו כל בגדיו שלבש, וביניהן הטלית קטן, כי כולם הם בגדי האיש הנעדר.

צדדי הספק

בהכרח: סי' ראשו הרחב אינו סי"מ, ובבגדיו איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

נראה דסי' גולגולת רחבה כמו שני ראשים, הוי סי' אמצעי (י), ובצירוף הכרת בגדיו יש להתיר, משום דהוי שאלה דיחיד, וכמו שכתב החכ"צ, אמנם הבית מאיר חולק על החכם צבי, אך מלבד דיפה כתב החכם צבי, ויש להביא ראיה לדבריו (יח), בנ"ד אין אנו צריכים לזה, דאף להסוברים דחיישינן לשאלה גם בכל בגדיו, וגם בד' כנפות, מ"מ ודאי הוא מלתא דלא שכיחא להשאיל כל בגדיו, וכיון דהשאלה מצד עצמותה לא שכיחא, מהני עם הסי"א אף להבית מאיר (י).

עוד אפשר למצוא פתח היתר בנ"ד, שנמצא ההרוג סמוך לעירו של הנעלם, ובדאי אין עיר אחרת קרובה יותר, וי"ל דאולינן בתר קורבא, דאף דרוב וקרוב אולינן בתר רוב, והכא נמי איכא למיחש לרובא דעלמא, מ"מ כיון שהוכרו בגדיו, אם נאמר שההרוג הוא מרובא דעלמא, נצטרך לומר ששאל כל בגדיו מהאיש הנעלם, וכבר נודע דחשש שאלה הוא חשש רחוק מאוד, ולדעת הרבה פוסקים לא חיישינן כלל לשאלה (כ), ובפרט להשאיל כל בגדיו, וא"כ יותר ראוי לומר דאולינן בתר קורבא, והוא הנעלם, ולא נעשה שום מעשה דשאלה, ובכגון זה קורבא עדיף מרובא, ואף דבא"א לא מהני רובא, וא"כ י"ל דכ"ש דלא מהני קורבא, מ"מ י"ל דהטעם הוא משום

הגידון

איש אחד נטבע בנהר, ועמדו שם אנשים כמה שעות ולא ראוהו עולה, אחרי כמה ימים נמצא גוף מת בנהר, והיו פניו נפוחים מאוד, והוכר ע"י שהיו סימנים בגופו, כאותם סימנים שאמרה אשת הנטבע שהיו בבעלה, והם: שומא תחת החזה בצד ימין, וכעין צלקת בעורף בצד ימין, וכן אמר ע"א שהיה מכיר את בעל האשה, וידע מקום השומא בצמצום, וכן ראוהו אחרי מותו, וגם בצלקת הכירו.

צדדי הספק בעדות הטביעה

דעת הריב"ש דשיעור שהיה הוא ג' שעות, ובנ"ד לא נתבאר בפירוש כמה זמן עמדו עליו, ואפשר שלא שהו עליו ג' שעות, וא"כ הוי רק טביעה גרידא, והיא עדיין ספק א"א מן התורה.

צדדי הספק בהכרת המת

דליכא סימנים מובהקים, ולפי האוקימתא בגמרא דסימנים דאורייתא, מוכח דשומא גם סי' אמצעי לא הוי.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

דעת מהרי"ט והב"ח דאם שהו עליו שעה אחת סגי (כ), ואפילו

דאיכא חזקת חי וחזקת א"א, וא"כ בניי דעיקר החשש הוא דלמא סימנים דרבנן, ולסברת הב"י דלפי"ו חיישינן לשאלה אף בכלים דלא מושלי, והרי כבר כתב מהרש"ש דמה דקיי"ל סימנים דרבנן, הוא רק חומרא בעלמא, ולפי"ו כבר אורא לת חזקת חי וחזקת א"א (כא), וא"כ שפיר יש להתיר מטעם קורבא, ומאחר שהוכחנו שההרוג הזה הוא מעיר זו, הרי אמרינן בתוספתא [והוא בשור"ע סעיף י"ט] דאם אמרו יצא אחד מעיר פלונית, מפשפשינן באותה העיר, אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו, וא"כ אם יתברר שלא נחסר יהודי אחר מעיר זו אלא זה, מותרת אשתו, ואין לחוש למה שכתב הר"א מורח"י דבלא נודע זמן יציאתו לא מהני חיפוש (כב), דכיון שנמצא בבגדי הבעל, א"כ אין הספק רק על הזמן מעת העלמה, ועל שנה אחת פשיטא דמועיל החיפוש (כג).

והתחכם צבי כתב באחד שהלך ליער ואח"כ נמצא שם הרוג והכירוהו ע"י סי' בראשו, דאף דהרושם אינו סי"מ, מ"מ כיון שלא הותק עוד איש עם רושם כזה, וגם ביער לא שכיחי שיירתא, הוי כלא הוחזקו ולא שכיחי שיירתא דלא חיישינן לשני יוסף בן שמעון, וה"ה ולא חיישינן בכה"ג לשני אנשים עם סי' כזה (כד), ולדבריו גם בנ"ד מותרת האשה, שהרי נמצא ההרוג ביער, ולא הותק עוד איש בסי' כזה, אמנם יש לפקפק בהיתר זה, דשם היתה שעת חירום ממלחמה, ולכן הוי לא שכיחי שיירתא, אבל בנ"ד מאן לימא לן דביער הוי לא שכיחי שיירתא, אך הא דהוצרך החכם צבי שיהיה לא הוחזקו וגם לא שכיחי שיירתא, אף דקיי"ל דבעדות מיתה סגי בחדא לטיבותא, הוא משום דכיון דהסי' לא הוי סי"מ, אילו הוי שכיחי שיירתא הוי מקרי הוחזקו, דבכל העולם בודאי יש עוד אחד בסי' כזה, ומעתה אפשר לומר בנ"ד, אף אם נאמר דיער מקרי שיירות מצויות, וא"כ לא הוי מחמת הסי' כלא הוחזקו, מ"מ כיון שלא ידענו אם האיש האחר היה נצרך לשאול מלבושיו מהבעל, שפיר מקרי לא הוחזקו (כה), עוד יש מקום להתיר בנ"ד עפ"י דברי המבי"ט והשב יעקב, דאמרינן היינו הך שנמצא היינו הך שנאבד (כו).

שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ל"ו

להריב"ש דמצריך ג' שעות, כבר כתב הנודע ביהודה לפי דברי הריב"ש, דאף בלא שהו עליו עד שת"ל, ואח"כ נמצא איש מת על שפת הנהר, אף שלא הוכר, כבר יצאה האשה מאיסור"ת (כח), וא"כ יצאה בנ"ד מחשש איסור"ת לדברי הכל, ובלא"ה הרבה מהקדמונים ס"ל דלענין חשש איסור תורה במשאל"ס, לא בעינן כלל שהיה (כט).

צדדי ההיתר להנשא לכתילה ע"י ההכרה

סי' הצלקת הוי עכ"פ סי' אמצעי (ל), וכבר כתב המשאט בנימין דבי סימנים אמצעים מצטרפים להיות סי' מובהק (לא), ובנ"ד אף דליכא רק סי' אמצעי עם סי' השומא, מ"מ י"ל דבכה"ג מהני ממנ"פ, דאי סימנים דאורייתא, מהני גם סי"א להתיר, ואי סימנים דרבנן, הוי שומא סי"א, ומצטרף עם הסי"א השני להיות סי"מ (לב), עוד אפשר לומר דבנ"ד יש להתיר מטעם סי' השומא לבד, דיש להוכיח דשומא בצמצום מקום מהני, וכמו שכתב הרד"ך (ג), ובנ"ד שאמרה האשה שיש לו שומא סמוך לחזה בצד ימין, יש מקום לומר דזה הוי כצמצום מקום (לד), עוד נראה דהא שנחלקו הפוסקים אם מועיל צמצום מקום, היינו היכא שהאשה או ע"א אומרים שלבעל היה סי' במקום מסוים, ועדים אחרים שלא הכירו את הבעל, אומרים שמצאו מת והיה בו

(כז) ס"ק רפ"ט אות י"ד. (כח) ס"ק רצ"ב אות י"ד. (כט) ס"ק רפ"ט אות א'. (ל) ס"ק קצ"ח אות א'. (לא) ס"ק קצ"ד אות ד'. (לב) ס"ק קפ"ט אות ו'. (לג) ס"ק קפ"ט אות י"ב. (לד) ס"ק קפ"ט אות כ"ח.

(יז) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קט"ו. (יח) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (יט) ס"ק קפ"ז אות צ"ו. (כ) ס"ק קפ"ז אות א' וד'. (כא) ס"ק קפ"ז אות כ"ו. (כב) ס"ק קפ"ט אות כ"ו. (כג) ס"ק קפ"ט אות ג'. (כד) ס"ק קפ"ט אות ק"ט. (כה) ס"ק ק"נ אות קפ"ו. (כו) ס"ק קנ"א אות ס"ו.

עמו כמעט כל האחרונים, דבאיסור דרבנן מהני גם ס"א לז', והרי ס"י השומא וס"י הצלקת וגם צמצום המקום, לא גרעי מסי"א עכ"פ. תשובה נוספת ממהרי"א הלוי שנדפסה בשו"ת מאמר מרדכי ס"י כ"ז, סודרה שם.

ס"י באותו מקום, משא"כ בנ"ד שהעד העיד שידע מקום השומא בצמצום בהיותו חי, ואח"כ ראה את הנטבע עם הסי' באותו מקום ממש, בודאי מהני לז'. ולפי מה שנתבאר דע"י הטביעה כבר יצאה מאיסור"ת, מותרת אשה זו בלא"ה, דכבר כתב הפני יהושע, והסכימו

שו"ת הרי בשמים מהדו"ת ס"י רכ"ג-רכ"ה

הנידון

לגלוי, ובכה"ג כל שאינו יודע שההיתר של האשה תלוי בזה, מהני אף שהיה ע"י שאלה לז'. ועוד דכיון ששלחו המכתב מהדייגים וכל החפצים שלו, הוי רגלים לדבר שאינם מתכוונים להעיד, ומהני אף ע"י שאלה, וגם להסוברים דכתב גוי לא מהני, מ"מ הרי י"א דהטעם הוא משום דעצם הדבר להאמין לגוי הוי קולא בעגונה, ועפ"י כתב הוי ג"כ קולא, ותרי קולי לא מקילינן, ולפי"ז בנ"ד שנתבאר דהוי מילתא דעבידא לגלוי, וגאמן בכה"ג גם בשאר איסורים, א"כ לא הוי תרי קולי, וגם להסוברים דלהכי לא מהני כתב גוי, משום דכתב אי אפשר להבחין אם היה לפי תומו, מ"מ בנ"ד שמוכח מתוך הכתב שלפי תומו מדבר, אין זה גריעותא מה שחזק בכתב לז'. עוד י"ל דמהני אף ע"י שאלה, דבנ"ד שאין אחר יכול לדעת מי הם הנטבעים ומי הם הניצולים, כי אם בעלי הספינה עפ"י בירור הממונים שלהם, יש לדון דנאמנים כמו שנאמנת החיה לומר זה כהן כו', שרק מבררים החזקה מי הם הנטבעים ומי הם הניצולים, בר מן דין דכיון שאין מקום לומר דכיונו לא היה תועלת או הנאה, אין לחוש אף שהיה ע"י שאלה, עוד יש לסמוך ע"ז מדין ערכאות דלא מרעי נפשיהו, ובנ"ד ששלחו העתקה ממה שגרשם בפנקסיהם, חשיב כשטרות הנעשים בערכאות דקפדי טפי שלא לשקר לט', ואף שבפנקס לא נכתב רק מה שהעיד לפניהם הקצין, והם לא ראו זאת בעצמם, מ"מ גם מה שנעשה בערכאות עפ"י עדות שהעידו בפניהם, יש לו דין ערכאות מ). בזהות: כיון דאיכא שם משפחתו, זה מהני כמו שם אביו מ). וכיון שידענו שאיש זה נסע בספינה זו, ואיש אחר בשם כזה לא נודע שהיה שם, בודאי סגי בשמו ושם אביו אף במקום דשכיחי שיירות מ). ואין לחוש דשמא לא היה הבעל כלל בספינה זו, ואף שיצא מביתו לנסוע שמה, וגם כתב לאשתו שמחר יפליג בספינה זו, מ"מ שם חזר מדעתו ונסע למקום אחר, וזה השם הנזכר ברשימת החברה הוא איש אחר ששמו ג"כ כשמו של זה, דכיון שעשה מעשה, שיצא לדרך וגם כתב לאשתו שלמחר יפליג בספינה, לא חיישינן שחזר בו ולא עשה כמושבטו מ). בטביעה: י"א דבנמצא אח"כ גוף מת במים אף שלא הוכר, מ"מ יצאה האשה מאיסור תורה אף בלא שהה מ). ובר מן דין כיון שהקצין אמר שהשאר מצאו את מותם, הרי אומר שראה במותם, ודעת הכ"מ דבכה"ג אמרינן שבודאי שהה [אף שעל המיתה יש לחוש לבדדמי], וי"א דבכה"ג אפילו ודאי לא שהה נמי לא תצא מ). ועוד דסתם טביעה הוא ששהה שיעור שת"נ מ). ובפרט דהלא ידוע שהספינה הזאת נטבעה באמצע הים רחוק מהיבשה, ובכה"ג הוי ממילא כמו שהה מ). והרי י"א דגם בודאי לא שהה, ליכא אלא איסור דרבנן מ). ויש לצרף גם מה שעברו כבר י"ב חודש וגאבד זכרו, דבכה"ג עכ"פ אודא לה חוקת א"א מ).

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה ע"י מציאת המת

כיון דליכא בנ"ד אלא איסור דרבנן, אין לחוש לשאלה נ). ובפרט

איש אחד יצא מביתו בדרכו לנסוע לעיר הנמל, בכדי להפליג משם בספינה הנוסעת לאמריקה, ומחמת שאיש זה כבר היה פעם באמריקה, היה לו פאס משם ונכתב בו שהוא מניו יורק, וכן נרשם האיש בחברת הנסיעות. אח"כ כתב לאשתו מהדרך שביום מחר יסע לנמל ויעלה שם על הספינה. למחרת נתפרסם בעתונים שהספינה הזאת טבעה, ושהיו שם ב' ספינות הצלה, אחת נטבעה מיד, והשניה ניצולה, והיו בה כמה מעובדי הספינה ואחדים מנוסעיה. לרשימת משפחת האיש הודיעה הנהלת חברת הספינה, שהאיש היה ברשימת הנוסעים בספינה זו, ולא נמצא בין הניצולים, והזכירו במכתבם שמו ושם משפחתו, ומספר שנותיו, ושהוא מניו יורק. אח"כ שלחה החברה תעודת אישור מות, והיה כתוב שם שאחד מקציני האניה הצהיר שכל האנשים שהיו בספינה מצאו את מותם בטביעת הספינה, רק הוא ועוד י"ט אנשים ניצולו בספינה קטנה, ושאר האנשים מתו, ופרט גם שם האיש הנ"ל בין הנטבעים. אחר כמה שבועות נתפרסם בעתונים וכן הודיעו למשפחתו, שאנשים שהלכו בספינה לדוג דגים, מצאו גוף מת, ונראה שהוא האיש הנ"ל, כי נמצא אצלו הפאס שלו, וכרטיס הנסיעה מהספינה, ומכתב אישור על אומנתו מקויים ע"י השלטונות, ושטר שותפות וחשבונות וכתבים שונים על שמו, ואחר שהורידו ממנו עוד כמה חפצים, נפל הגוף לעומק המים, ושלחו החפצים לידי משפחתו, והזכירו כולם שהם של האיש הנ"ל.

צדדי הספק בעדות הטביעה

בעדות: א. הודעת החברה שטבע, היתה ע"י שאלת המשפחה, וא"כ לא הוי מסל"ת. גם הגדת הקצין להחברה בודאי היתה ע"י ששאלוהו אנשי החברה, ועוד דליכא בדבריו קישור דברים. ב. י"א דכתב גוי לא מהני אפי' במסל"ת. בזהות: דליכא שם אביו, וגם שם עירו ליכא, דהרי נכתב שהוא מניו יורק, ואף דזה אינו מגרע שהרי ידוע לנו שהיה לו פאס משם, עכ"פ הא ליכא הוכחה שהוא זה. בטביעה: העד המעיד על הטביעה לא פירש ששהה עליו כדי שת"נ, וגם היה בהול להציל את עצמו, וא"כ עדיין לא יצאה מאיסור תורה.

צדדי הספק בהכרת הגוף המת

שלא הוכר כלל אלא בכליו, ובכלים הא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר בעדות הטביעה להוציא מאיסור תורה

בעדות: אף אם הקצין נשאל ע"י החברה, מ"מ הרי מבואר בשו"ע דגוי השואל לגוי שלא בפני ישראל, הוי מסל"ת. וכיון שהקצין לא הגיד עליו בלבד, אלא שסיפר כל המאורע, ובתוך שאר הנטבעים מנה גם אותו, זה חשיב כקישור דברים. גם תשובת חברת הספנות, אף שהיתה ע"י דרישת המשפחה, מ"מ כיון ששלחו העתק מרשימת המתים שבידם ומדברי הקצין הניצול, הרי הוי מילתא דעבידא

מ) ס"ק ק"ג אות כ"ו. מו) ס"ק רצ"ב אות י"ד. מה) ס"ק רע"ה אות ב'. מו) ס"ק רצ"ב אות א'. מז) ס"ק רפ"ט אות ט'. מח) ס"ק רפ"ט אות א' — ו'. מט) ס"ק רצ"ב אות ל"ג. נ) ס"ק קפ"ו אות ט"ו.

לה) ס"ק קפ"ט אות ל'. לו) ס"ק קפ"ח אות ד'. לז) ס"ק קפ"ח אות ח'. למ) ס"ק קפ"ג אות ח'. לנ) ס"ק קפ"ג אות כ"ה. לז) ס"ק פ"ט אות ג'. לט) ס"ק קפ"ג אות ח'. מח) ס"ק קפ"ג אות י"ח. מא) ס"ק ק"ג אות ע"ג. מב) ס"ק ק"ג אות כ"ה.

הספינה, מסתמא עשה כי ולא חזר בו, (וכיון שהוא בודאי נסע שמה, סגי בשמו ושם משפחתו), אינו ברור, ויש להסתפק בזה נו). אלא שיש להתיר מטעם דכיון שכתבו בן כמה שנים היה, לכן אם ידוע למשפחה שהדבר נכון, הוי הוכחה שזה הוא, ובצירוף שם המשפחה, לא גרע משם אביו נו). וכיון שנכתב גם שהוא מעיר ניוירק כפי שידענו שנכתב בפאס שלו, י"ל דמיחשב כשם עירו, בטביעה: אף שלא שהה כדי שת"ג, ומה שנמצא אח"כ גוף מת לא מהני, דהחת"ס בעצמו שכתב סברא זו לא סמך ע"ז לבד, ובלא"ה אין לסמוך ע"ז בנ"ד שנטבעו בספינה זו הרבה אנשים, ואולי היו בה עוד יהודים נח). וגם על מה שנטבעה הספינה רחוק משפת הים, קשה לסמוך נו). מ"מ כיון שנאבד זכרו, ובמדינות הללו שאין הדרכים משוכשים בגייסות, והבי דואר מצויים בכל מקום, י"ל דבודאי אין בזה חשש דארייתא ט). וחזי לאצטרופי גם מה שהיו שם ספינות הצלה, וי"ל דאם לא היה נטבע, היה שט אל הספינות כדי להציל עצמו טא). וכיון שיצאה מאיסור"ת, יש להתיר ע"י הכרת הכלים דהוי כלים דלא מושלי, ובפרט הפאס וכרטיס הנסיעה של הספינה, שאין להעלות על הרעת שישאילם לאחר, ובכלים דלא מושלי כלל גם הב"י מודה דמהני טב).

בבית יצחק סי' פ"ו התיר ג"כ בנידון זה, וצדדי התיר שלו כבר נתבאר בדברי ההרי בשמים *.

תשובה נוספת משו"ת הרי בשמים מהר"ת סי' סיה, אחרי שו"ת בית יצחק ח"א סי' פ"א.

שנמצאו גם כמה הפצים שאין הדרך להשאילם נא). וגם שאלת כלים רבים גופא נמי לא שכיחא נב). וכיון שהוכרו בטב"ע, י"ל דגם המחמירים בכלים דלא מושלי יודו בזה נג). וכיון שנמצא גם הפאס, י"ל דזה עדיף מכלים דלא מושלי, כיון דיש בזה עונש עפ"י חוקי המדינה נד). ובפרט דבנ"ד הו"ל תרי מילתא דלא שכיחא, שאלת כל בגדיה, וגם כלים דלא מושלי.

תשובת מהרש"ם ח"א סי' ו' על הנידון הנ"ל, ובקצת דברים הסכים לצדדי היתר הנ"ל, וגם הוסיף עוד צדדי היתר, וקצת מהם דחה, וכתב צדדי היתר אחרים.

צדדי ההיתר

בערות: אף דמה שהודיעה החברה שאיש זה היה ברשימת הנוסעים, דברים אלו היו ע"י שאלה, מ"מ כיון שאחר כמה שבועות נתפרסם בעתונים שנמצא גוף מת ונראה שהוא האיש הנ"ל, וזה הרי היה בלא שאלה, א"כ זה מעיד גם על מה שהודיעה החברה תחילה שאיש זה היה ברשימתם, דאל"כ היו מכחישים את הדייגים במה שדימו שנמצא האיש הנ"ל, והיו אומרים שאיש זה כלל לא היה ברשימתם, וכבר כתב הח"מ דחומרא גדולה היא לומר דכיון שאמר תחילה שלא במסל"ת, יחשב לעולם מה שיאמר בעצמו לאחרים שלא במסל"ת, ובפרט כה"ג ששלחו מברקים לבעלי העתונים לפרסם הדבר בכל העולם, ובכה"ג שהוא רק חומרא בעלמא, בודאי יש לסמוך על סברת המקילים בערכאות, שנאמנים שלא במסל"ת, וגם עפ"י כתב נח). **בזהות:** צד ההיתר מטעם דכיון שכתב לאשתו שהוא נוסע אל

שו"ת נפש חיה סי' ה'

בגד הציצית ומכתבי תעודה שלו, וגם כל בגדיו לא מושלי אינשי טו). אף בצירוף סי' גרוע נראה דמהני לסניף להקל **). ואף שהבגדים לא נמצאו אצל הראש, מ"מ מה שאמרו הגוים שהבגדים היו מרוחקים הרבה, פשיטא שאינם נאמנים להתמיר, ואין לנו רק לפי הנמצא עתה, והרי דעת הקצות דסמוך לו מהני טו). ובשיעורא דבסמוך דעתו שזה תלוי במחלוקת רש"י ותוס', דלדעת רש"י עד ד' אמות הוי סמוך, ולדעת התוס' לא הוי סמוך רק תוך אמה אחת, ולפי"ז בנ"ד מהני רק לדעת רש"י, אך י"א דשיעורא דבסמוך אינו תלוי במרחק אמה או יותר, אלא דהשיעור הוא כפי האומד בשעה שנפל עד איזה מרחק יכול להתפור, ואפשר לומר בנ"ד, דכיון דנראה דהרוצח פשט את בגדיו לפני שהרגו, והגוף נשאר ערטלאי והחיות גרוהו, א"כ הרי יוכלו לגרור אותו למרחק טו). ובנ"ד י"ל עוד דלכו"ע מהני, דגם הב"ש לא החמיר אלא בארנקי, דאפשר שההרג לא היה לו ארנקי, וארנקי זה הנמצא הוא מאיש אחר שאבד אותו אצל הנהרג הזה, אבל בנ"ד במלבושים שבודאי היו גם לנהרג מלבושים, ונצטרך לחוש שהמלבושים של הנהרג נאבדו, ואלו המלבושים של אחר הם, זה לא

הנידון

איש א' נעלם, ונמצא ראש אדם ופניו נשחתים, אף הפיאות והשערות הכירו העדים, ואמרו בבירור בטב"ע שהוא איש זה, וסמוך לראש פחות מג' אמות, נמצאו כל הבגדים שלו, ובתוכם גם בגד הציצית שלו, ומכתבי תעודה שונים, וגוים אמרו שהבגדים היו מרוחקים יותר אלא שהם קרובים.

צדדי הספק

בהכרח: שלא היתה הכרה בפנים כלל, והכרת השערות בטב"ע נראה דלא הוי הכרה, ובבגדים, מלבד חשש שאלה, הא לא נמצאו אצל הראש, ודעת הכ"ש דבכה"ג לא מהני.

צדדי ההיתר

אף שאין לסמוך על הכרת השערות בטב"ע, עכ"פ הוי סי' אמצעי טו). דמהני לדעת הרבה פוסקים טו). ולשיטת החכ"צ בסי"א בגוף בצירוף טב"ע דבגדים מהני טו). ובפרט בנ"ד דאיכא כלים דלא מושלי, כגון

טא) ס"ק רצ"ב אות כ"ח. טב) ס"ק קפ"ז לוח כדלי"מ אות פ"ח. טג) ס"ק קפ"ד אות מ"ד. טד) ס"ק קפ"ח אות ב' וי'. טה) ס"ק קפ"ז אות צ"א. טו) ס"ק קפ"ז אות ז'. טז) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. טז) ס"ק קפ"ז

נא) ס"ק קפ"ז אות כ"ב. נב) ס"ק קפ"ז אות מ"ז—ג"ח. נג) ס"ק קפ"ז אות כ"ג. נד) ס"ק קפ"ז לוח כדלי"מ אות פ"ח. נה) ס"ק קפ"ז אות ג'. נו) ס"ק ק"ג אות כ"ו. נז) ס"ק ק"ג אות ע"ה. נח) ס"ק רצ"ב אות י"ד. נט) ס"ק רפ"ט אות ט'. ס) ס"ק רצ"ב אות ל"ג.

*) כפי סיפור הנידון שהיה לפני הבית יצחק, נראה שבהודעת החברה לא נזכר אלא שם המדינה אמריקה ולא שם העיר ניוירק, וזן על זה, וכתב דאף די"א דשם המדינה לא מהני, מ"מ י"ל דכיון דלא שכיחי נוסעים אמריקאיים מכאן לאמריקה, רק אנשי מדינתנו, הוי שם המדינה כשם העיר, דלא אתרמי שמו ושם משפחתו ושיש לו פאס מאמריקה כמו זה האיש, ומובא בס"ק קמ"ח אות י"ד.

**) נראה דמה שכתב "לסניף" הכוונה שהס' מצטרף כסניף לבגדים, ויש היתר תחכ"א, וכמ"ש שם בס"י ד', דלפי תחכ"צ יש להתיר גם בס"י גרוע בגוף בצירוף הבגדים, אולם ע"י באיצה"פ ס"ק קפ"ז אות צ"ב מה שהובא מדבריו סי' ו' בדין זה.

הימנו נקרא זה קרוב, ורובא דעלמא ליכא כנגדו, דהרי רובא דעלמא לית להו סי' כזה, ובנ"ד הרי איכא הטב"ע דשערות דעכ"פ הוי כמו סי', ואף אם גם סי' לא הוי, מ"מ הוי עי"ז קורבא דמוכת, וכיון שהקרוב מוכח והרוב אינו מוכח, אזלינן בתר קרוב ט).

ש"ת נפש חיה סי' ח'

מקום ממש ולא הוי קורבא דמוכת, אך בנ"ד שהיה באותו מקום ממש, ששמר שם רכושו בתוך הצריף, בודאי נוכל לסמוך עי"ז בצירוף סי' הצלקת טב), דאף שלא צמצמו מקומו, שלא ידעו באיזה כתף היה, מ"מ הוי סי"א טג), והעת החכ"ץ דהיכא שהוא היה ודאי באותו מקום, ויש בו סי', ולא שכיחא שיירות, מהני להתיר, דסי"א הוי כשמו ושם אביו, דבלא הוחזק אחר ולא שכיחא שיירות מהני טד), ובנ"ד נמי בודאי לא שכיחא אנשים אחרים בתוך הצריף, והוי כמו לא שכיחא שיירות, ובלא"ה הרי שבכל הדרך אל הצריף הוה שהוא סמוך ליער, הוי לא שכיחא שיירות, ואין אנשים הולכים לשם, ואף שלא הוה שראוהו בלילה הוה שם בתוך הצריף, אלא שידוע שהלך ללון שמה, ומי יודע אם הגיע לשם, אך בשב יעקב הג"ל מבואר דכיון שאמר ללכת באותו דרך, אמרינן דבודאי הלך, ומכ"ש בנ"ד שהלך שם לשמור רכושו, בודאי הלך שמה ולא שינה דעתו להפקיר רכושו, ובאמת מטעם זה לכד נוכל להתיר ולומר דזה הוא שנמצא דודאי לא הלך לעלמא והגיה רכושו בלא שמירה טו), ועוד שהיה בו גם סי' המרחק בין השניים, דהוי ג"כ סי"א, וכיון שהיה כן מתולדה לא שנחסר משם שן אחד, נראה דהוי סי"מ טו), ובלא"ה הרי י"א דב' סי"א מצטרפים להיות סי"מ טז), ובנ"ד איכא ג"כ ב' סי"א, הרשם שבכתף והשניים, וא"כ יש לסמוך על כל זה, מאחר שידענו שהיה ממש באותו מקום שהלך ללון שם בצריף.

ש"ת נפש חיה סי' י"א

סי"מ, אך הרי ב' המעידים הראשונים על צורת הנעדר לא אמרו סתמא שתחוטם היה שוה עם העינים, אלא שהיה נראה שהיה שוה עם העינים, והיינו כאומר שכמדימה שכן היה, ובעדות כמדימה תלוי במחלוקת התוס' והר"ן אי חיישינן לטעות, דלדעת הר"ן לא מהני, ועוד שהעד הג' אמר להדיא שהיה גבוה מן העינים, וא"כ בודאי אינו זה המת הנמצא שאצלו היה בשוה עם העינים, ואף שחזר ואמר שאינו יכול להגיד בתורת עדות, מ"מ כיון שמתחילה העיד לפני ב"ד להדיא שהיה גבוה, שוב אינו חוזר ומגיד.

צדדי ההיתר

אף דאיכא ב' עדים שכנעדר היה תחוטם גבוה קצת בין העינים, ואילו במת הנמצא לא היה גבוה כלל, מ"מ כיון שעדים אלו לא אמרו בתורת עדות, אמרינן שטעו בדמיונם, ובפרט שרק אחד מהם אמר להדיא שהיה גבוה, ובדאי אמרינן שטעה, וסמכינן רק על העדים שאמרו בתורת עדות שהיה שוה עם העינים, דכיון שאמרו בתורת עדות לא אמרינן שטעו, ואף שבחיים חיותו של הנעדר לא ידעו העדים שיצטרכו להעיד על צורתו, ולא ראו או בתורת עדות, מ"מ כיון שאומרים עתה בתורת עדות מהני, ובסי' זה אין לחוש דשמא נשתנה במים טז), ואף שמתחלה אמרו ב' האחרים בסתמא שהיה גבוה קצת, ורק אח"כ חזרו ואמרו שאינם יכולים להגיד בתורת עדות, מ"מ כל זמן שלא אמרו בתורת עדות יכולים לחזור, ובפרט

חיישינן טט), ועוד נראה דהיכא דהמלבושים סמוכים לנהרג, אף אם הם מרוחקים יותר מד' אמות, ונמצא בגוף סי' שהוא זה שהמלבושים שלו, שפיר מהני לכו"ע מטעם דקורבא דאורייתא, ותלינן שהם של הנהרג, ולענין קורבא דאורייתא ליכא שיעור, רק כל שאין קרוב

הנידון

באיש שהיה לו בשותפות עם אביו בית עשיית זפת בתוך צריף סמוך ליער, וכל לילה היה אחד מהם לן בתוך הצריף כדי לשמור על הרכוש, פעם הלך הבן ללון שם ולא חזר בבוקר לביתו, והלכו לברר הסיבה, ומצאו שכל הצריף היה למאכלת אש, ובין האודים השרופים נמצא גוף שרוף, וכמה חלקי לבוש הוכרו שהם של הנעדר, גם היה בו סי' צלקת בכתפו בגודל מטבע, ובשיניו העליונות היה מרחק בין ב' שינים כמעט כרוחב שן, והועד שכן היו סימנים אלו בגוף הנעדר, אלא שלא ידעו אם הצלקת היתה אצלו בכתפו הימנית או השמאלית.

צדדי הספק

בהכרח: שלא היתה הכרה בטב"ע כלל, ובסימנים יש הספק אם יש בהם כדי להתיר.

צדדי ההיתר

דעת המבי"ט דבנמצא הרג בדרך שהלך בעלה, תלינן מדאורייתא שזהו הנאכד טא), והשב יעקב הביא ראיה לדבריו, וכתב דבצירוף סימנים ודאי יש לסמוך עי"ז, ונראה דלא מחמת צירוף הרבה התיירים יש להתיר, אלא כיון דיש לו גם סי', אף דלא סמכינן על סימנים לחוד, מ"מ אמרינן שזה שנאכד זהו שנמצא, ובנ"ד עדיף טפי, דכנודן השב יעקב שלא נודע רק שהיה על דרך זה, לא הוי באותו

הנידון

באיש שהיה נוסע על פני המדינה ומחזר על הפתחים, ונעלם, אח"כ נמצא איש מת במים ונקבר, והוגבה עדות שהאיש הנמצא מת היה תרומ, דהיינו שהיה חוטמו שקוע בין העינים, עד שלא היה הפסק בין עין לעין, גם הוגבה עדות על תואר פני האיש הנעדר, והעיד א' בתורת עדות שתחוטם היה שקוע הרבה בין העינים, והיה נראה שהוא שקוע עוד קצת יותר מהעינים, עד ב' העיד ג"כ בתורת עדות שתחוטם היה נראה שהוא שוה עם העינים, עד ג' אמר כי תחוטם היה גבוה מן העינים, ולשאלת הב"ד אם אומר זאת בתורת עדות, השיב כי בתורת עדות אינו יכול להגיד, עד ד' אמר כי נדמה לו שהיה גבוה מן העינים, ולשאלת הב"ד אמר ג"כ שאינו יכול להגיד בתורת עדות, ואמו של הנעדר אמרה שידעת בבירור שתחוטם היה קצת גבוה מן העינים, עוד היה סי' בגוף המת, שבאמצע הראש היה קרח, ומסביב היו שערות צהבהבות, וכן היה בגוף הנעדר, עוד הוגבה עדות שצי"א אמר בראותו את המת, שבודאי הוא האיש מביאלע שהיה כפסח במקום פ', ושהיה לו חוטם שקוע ושערות צהבהבות, ונשא עמו מצות ותפוחי אדמה, והלך למקום פ', וכל אלו הדברים תואמים לנעדר הנ"ל.

צדדי הספק

בהכרח: אף דתחוטם עמוק הרבה שכוהל בשתי עיניו כאחת, הוי

עוד סי' ק"נ אות ק"ט. עה) סי' קנ"א אית כ"ה. עז) סי' קצ"ט לוח הסימנים אות קמ"ו. עז) סי' קצ"ד אות ד'. עז) סי' קכ"ז

אות פ"ה. סט) סי' קפ"ז אות ע"ד. ע) סי' קפ"ז אות ע"ז. עא) סי' קפ"א אות ט"ו. עב) סי' קמ"ח אות ט"ו. עג) סי' קצ"ה אות א'.

סי"א, ואולי סי"מ פא). עוד יש כאן היתר מה שכתב אביו של בעל אבני נזר, לפי העדות האחרונה שע"א אמר שהמת הוא בודאי היהודי מביאלע שהיה לו חוטם שקוע ושערות צהבהבות, והלך ממקום פ' למקום פ', ונשא עמו מצות ותפוחי אדמה, דבכל אלו הסימנים ביחד לא גרע משם שלא תחזק, שמבואר בח"מ דכשידענו שזה הלך באותו הדרך, לא חיישינן לאתרי בשם כזה, וה"ה בנ"ד לא חיישינן לאתרי בסימנים כאלו, אלא שאביו של האבני נזר חשש דאפשר ששם שלא תחזק עדיף מסי', אך לי נראה דסי"א עדיף משם שלא תחזק (גב). ומה שחשש עוד שהעד לא הזכיר איהו ביאלע, ושמו נטוין לביאלע אחרת, נראה שאין לחוש לזה, דודאי האיש האומר היהודי מביאלע, כוונתו על ביאלע הידוע לו, ואפשר לשאלו עוד הפעם על איהו ביאלע היתה כוונתו, ואם אי אפשר לשאלו, וכמדומני שבפולין נמצאת עוד עיר בשם ביאלע, אפשר לשאל שם אם לא נאבד שם אחד כזה, ולביאלע מארץ רחוקה לא חיישינן, ובפרט שיהיה שם איש בסי' וחוטם שקוע (ג).

ברבר כזה דשכיח טעות, ואף אם נימא דמה שאמרו העדים הראשונים שהיה נראה כשוה עם העינים, הוי רק לשון כמדומה, מ"מ אף אם היו רק כמסופקים בעדותם אם היה גבוה קצת או לא, ג"כ יש להתיר, דהרי גם בחוטם גבוה קצת מהעינים, כיון שהוא רק משנה גבוה, ועכ"פ הוי עמוק הרבה יותר מאצל שאר אנשים, הוי ג"כ סי"מ עט). וא"כ אף אם הוי ספק אם בנעדר היה ממש שות בין העינים, דאז זה הוא המת הנמצא, או שהיה גבוה קצת אצל הנעדר וע"כ שאינו המת הנמצא, מ"מ מספק אנו מתירים, דהרי הטעם דסי"מ מהני הוא משום דלא חיישינן שאתרמי אחר בסימן כזה, וא"כ כאן שהספק אם בנעדר היה גבוה קצת או לא, אמרינן דבודאי לא היה גבוה והוא הנמצא מת, ולא נימא שאצלו היה גבוה, והנמצא איש אחר הוא שהיה בו ג"כ סי' כזה, דהרי לאתרי לא חיישינן כלל. עוד יש כאן היתר מה שהיה באמצע הראש קרח וסביבו שערות צהבהבות, דלא שמענו מעולם שיקרח ע"י המים, ובפרט שיקרח רק באמצע הראש והיתר ישארו פ). וגם סביבות הקרחה שערות צהבהבות בודאי חשיב

שו"ת נפש חיה סי' י"ב

תחוטם והפרצוף, מעידים עליו, ויש לצרף דעתו לסניף (ד). עוד יש היתר ע"י הכרת בגדיו וסי' השן בגופו, אף אם נימא דסי' זה אינו אלא סי' אמצעי, דמתני בכה"ג לדעת החכם צבי משום דהוי שאלה דיחיד, ולשאלה דיחיד לא חיישינן (ה). ואף דבנ"ד היה חסר דעת, וא"כ מלבד חשש שאלה יש לחוש שהשליך בגדיו ומצאם אחר, או שנתנם לאתרי בלי דעת, אך אם באנו לחוש לזה הרי זה חשש יותר גרוע משאלה שהיא בכוונה, והרי זה כנפילה דיחיד דלזה ודאי לא חיישינן (ו). וגם סי' השן הוי סי' מובהק (ז). וגם תחזק באותו דרך, ולדעת המבי"ט והשב יעקב אמרינן זהו שנאבד זהו שנמצא (ח).

הנידון נמצא איש הרוג בדרך, לא נודע מתי נהרג, ופרצוף פניו היה נשתת קצת, והוכר בטב"ע שהוא בעל הענוגה, שהיה בלתי שפוי בדעתו ורצה לאבד עצמו, גם כמעט כל בגדיו הוכרו, וכן היה בו סי' שן יתירה אצל הלשון, גם ידוע שבעלה הלך לפני כן בדרך זה.

צדדי הספק

בזהכרח: בטב"ע; א. שנשתת קצת פרצוף פניו, ב. דהוי ספק ג' ימים, בסימנים; אם יש בסי' זה כדי להתיר, בבגדים; איכא חשש שאלה.

צדדי היתר

דעת ר"ת דאם מכירים אותו בטב"ע ותגוף שלם, אף שלא ניכר

והביא שם שגם חותנו בעל ישועות מלכו התייר בנ"ד.

שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' מ"ח

צדדי הספק בעדות מפי הממונה בביה"ח

בעדות: הממונה הג' נחשד שכותב בשבת, וא"כ פסול לעדות אשה בזהות: שיש שינוי בשמו ושם אשתו, ואף דהר"ן כתב דשמו הוי כסימן העשוי להשתנות, מ"מ היינו רק כשגילה דעתו שרוצה לשנות שמו, משא"כ בנ"ד.

צדדי הספק בעדות מפי הגוי

בעדות: א. שמתחילה אמר העד דדברי הגוי היו ע"י שאלה, וא"כ אינו נאמן, ואף שדבריו אלו היו חוץ לב"ד ואמירה שלא בפני ב"ד אינה כלום, מ"מ הרי גם עכשיו הוא מסופק שמא שאל אותו, ב. דעת הר"ן דגוי מסל"ת בלא קישור דברים אינו נאמן.

צדדי הספק בעדות ה' מפי גוי

בזהות: ש'א הזכיר רק שמו ותו לא.

התרת הספיקות בעדות מפי הממונה

בעדות: מלבד מה שכתב הרב השואל דהרי כתב בפנקסו וגם הודיע להשמש בלא שישאלוהו תחילה, והוי מסל"ת דנאמן גם פסול, ואף שאח"כ שאלוהו י"ל דלא מגרע, ועוד דאינו אלא חשוד, ותתשור אינו

הנידון

האיש מענדל בן אברהם שטרנבוך בעל האשה בלומא מכפר פ' חלה, והובילוהו לבית החולים שבעיר הגדולה ביום ג' דחזהמ"פ. ואחר שבוע נתקבל מכתב מהשמש דחברה קדישא של אותה העיר, שמת איש מכפר ההוא ושמו בעריל ושם אשתו אסתר, ונסעו לעיר כדי לברר שינוי השמות, ודיברו עם הממונה ע"ז בבית החולים, שהוא אשר הודיע כל הפרטים להשמש דחברה קדישא, והוא יהודי, אלא שנחשד שהוא כותב שם גם בשבת, והראה כתוב בפנקס בית החולים שמת היהודי שהובא ביום הג' מכפר פ', שבמחוז פ', ושמו ושם אשתו כנ"ל במכתב מהשמש, ושמו האשכנזי שטרנבוך ושם אביו אברהם. אך הוסיף שבאותו יום לא הובא שמה שום יהודי אחר. עוד העיד ע"א שדיבר עם גוי שהיה בבית החולים ביחד עם הנעדר וסיפר לו שהיה שם ביום שמת מענדל ובאו משמשי החברה קדישא ונשאוהו לחדר המתים, וקללו את בני כפרו שגרמו להם טרחא והוצאות, ומתחילה אמר העד מחוץ לב"ד שהוא שאל את הגוי על זה, ובפני הב"ד אמר שאינו זוכר אם שאל אותו או לא. עוד העיד אחד שאחיו של הגוי הג' אמר לו שמענדל מת, ולא שאל אותו מהיכן נודע לו הדבר.

ישראל לבית החולים ולא יצא משם, ואיכא כמה הוכחות ברורות שמת וכנ"ל, יש לסמוך על עדותו גם אם היה ע"י שאלה צא). ב. מלבד מה שכתב הרב השואל דכיון שסיפר קללת בני הכפר הוי שפיר קישור דברים, הרי י"א בדאיכא רגלים לזכר לכו"ע אין צריך קישור דברים צא). ובפרט שסיפר שנשאווה לקבורה, והנוכח כתב לדעת הרמב"ם דבאומר קברתיו אין צריך קישור דברים צא). ועוד דהר"ן יחידאה הוא בזה, ואין לחוש לדעת יחידאה במקום עיגון צא).

התרת הספיקות בעדות הב' מפי הגוי

בזהות: אף שהזכיר רק שמו מענדל, מ"מ מלבד מה שכתב הרב השואל לפי תח"מ דבכולם מעיר אחת ודאי שלזה נתכוין צא). יש להוסיף לפי המהרי"ט דכיון שאמר פ' מת ולא אמר איש אחד ששמו פ' מת, מוכח שהוא פ' הידוע, ויש לצרף עדות זו להתיר צא).

תשובת יד יצחק ח"ג סי' ר"ג על הנידון הנ"ל

וכתב ג"כ להתיר בנד"ז מאותם הטעמים.

והוסיף בהתרת הספק של השינוי בשמות

ודא דבעינן גילוי דעתו שישנה שמו, היינו דוקא היכא שהוא בעצמו שינה שמו, משא"כ בנ"ד שהממונה בביה"ח כתב שמו, בקל יש לתלות בטעות, וגם כיון דאף בלי ידיעת שמו ושם אשתו נוכל להתירה מחמת שאר הפרטים, אין אנו משגיחים במה שהוחלף שמו ושמה, וכמאן דליתיה דמי צא).

שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ר"ג

קרובים, ואין העדות מועלת אלא מדרבנן, ובפרט שהאשה אמרה שלבעלה היה סי' שלא נמצא במת זה, ואי אפשר להקל אלא בצירוף העדים שאמרו שלבעלה לא היתה רק שומא אחת, והוי עדות חצי חבר שמועיל רק מדרבנן, ושוב יש להתמיר בדאיכא חושש בדדמי דאסור מדרבנן, ואף דכבר חקר בכעין ספק זה בברית אברהם, ופשטה לקולא דגם בעד הכשר רק מדרבנן יצאה מחזקת א"א ק). אך הרי דעת העובדות הגרשוני דבעדים פסולים אפילו מאה כחד דמיין א). וא"כ בנ"ד דהעדות מהני רק מדרבנן, י"ל דגם בשנים דחיישינן לבדדמי, ואף דבשו"ת שבסידורו של שבת העלה, דהיכא שלא סמכו בעדותם זה על זה, כגון שראו זה שלא בפני זה, מהני לכו"ע גם בעדים פסולים, וא"כ בנ"ד שאחד הכירו גם בסי', ואחד לא ידע מהסי', וגם הבגדים לא הכיר, הרי שלא סמכו בעדותם זה על זה, ומהני עדותם ב), אך בדברי הרשב"א בתשובות המיוחסות להרמב"ן מבואר, דגם בב' עדים לא מהני באשתהי ג). ב. כיון שהיה חבול, הרי מיא מרוז מכה ולא מהני ההכרה. בסי'; אף שהי' בו סי' שומא, הא אין מעדין על השומא. בבגדים; הא איכא חושש שאלה ומלבד כל זאת, הרי אמרת האשה שלבעלה היתה שומא גם באוזן ימין, וא"כ אין זה בעלה, ואף שהבית שלמה כתב דכשני עדים מכחישים אותה אין עליה תורת עד, אלא כבעל-דין, ומהני אמתלא לחזור, ועפ"י כתב הרב השואל [הוא ר'] שלום גולדנברג אב"ד סוואליצ'ווען, דבנ"ד תגם דליכא ב' כשרים, דאחד מהם הוא קרוב, מ"מ הרי גם היא פסולה, ומהני להכחישה מדין עד, ויכולת לחזור באמתלא דטעיתי, אך הרי אין כל טעות שוה, ובנ"ד מאן יימר דהאמתלא טובה, ובאמת שהלב מהסס לומר שלא ראתה השומא רק פעם אחת, והלא הורגלה עמו עדן ועדנים, והוי אמתלא גרועה ואינה מתקבלת על הדעת.

פסול מן התורה, יש להוסיף עוד, דמבואר בב"י דאין לפסול עדים משום חילול שבת, דשם לא חילל אלא בדבר האסור רק מדרבנן, ואפילו בפסול דאורייתא אינו נפסל אם לא נתקבלה העדות בפניו, וגם ד"א זכר פסול עבירה אינו חשוד אלא לאותו דבר, ובפרט דלשיטת כמה פוסקים איסור כתב של גויים אינו אלא דרבנן טפ). ומכ"ש שהיה מסל"ת תחילה, ועוד דבממונה יש להאמינו יותר דלא מרעא נפשיה צ). בזהות: אף שיש כאן שינוי בשמו ושם אשתו, יש להתיר האשה כיון שיש עדות שבאותו היום לא נתקבל שום חולה יהודי אחר וזולתו, וגם נכתב שם אביו ושמו האשכנזי ושם הכפר והמחוז כפי האמת, א"כ איכא הוכחות שוהו המת, ובכל מה שיש לתלות השינוי תלינן, ואפשר שהבעל אמר שמו כהוגן אלא שהכותב טעה בשמיעתו או בכתיבתו, או שהתולה גרם הטעות ע"י טירוף הדעת בחליו, או גמגום לשון צא).

התרת הספיקות בעדות מפי הגוי

בעדות: א. אף אם אמר הגוי ע"י שאלה, כל שלא ידע העכו"ם שיש נפק"מ בזה להשואל לענין דת ישראל, הוי בכלל מסל"ת, וממה שסיפר ענין קבורתו וקללת בני הכפר, נראה שלא ידע כלל אם יש נפק"מ בזה לדת ישראל, ואין צריך שיהיה מסל"ת, ובפרט בצירוף דעת הסוכרים דבאיכא אומדנות, גם בספק תלינן שהיה מסל"ת צב). וחוצ' מכל זה, הרי י"א דכל שיש הוכחות ברורות על מיתתו יש לסמוך על הגדת עכו"ם אף כשאמר ע"י שאלה, ובנ"ד שהובילוהו

הנידון

איש אחד נטבע בנהר ולא שהו עליו רק זמן מועט. למחר אמרו גוים לחותנו, שאם יתן להם י"ש יגידו לו המקום שחתנו מונח שם, והלך ומצאוהו במרחק אלף אמה ממקום הטביעה, ויען שהוא כהן לא היה יכול להתקרב אליו לראותו בפניה, אבל ראה שהיה לבוש בבגדים שלו, וגם האשה הכירה בגדיו שהיה לבוש בהם ביום הטביעה. אח"כ ראוהו עוד כמה אנשים, וביניהם קרובים לעגונה, והכירוהו בטב"ע של פרצוף פניו וחוטמו ופדחתו וגופו, וגם היה עטוף במטפחת על צווארו, כדרכו בשינוי משאר בני אדם. והיתה בו חבלה מאחורי ראשו, וגם מצד פניו בין השערות היה מלוכלך בדם, שהיה שם חתך בלא חסרון בשר, ובשעת הטהרה הכירוהו ג"כ, אלא שאמרו שאו היה נפוח קצת בפניו, וע"א הוסיף שמצא בו סי', שהיתה לו שומא בבשר הרך שבאוזן השמאלית, והאשה אמרה שגם באוזן ימין היתה לו שומא, אבל לא נמצא כן בגוף המת, וב' אנשים — שא' מהם קרוב — אמרה, שיודעים בבירור שלא היתה לו שומא רק באוזן שמאל, ותורה האשה ואמרה שהיה טעות בידה, שפעם אחת ראתה את השומא בהיותה עומדת לשמאלו מאחוריו, ואח"כ ראתה את השומא כשהפך פניו ועי"ז חשבה שיש לו שומות בב' הצדדים

צדדי הספק בעדות הטביעה

שלא שהו עליו עד שת"נ, ועדיין איסור' רביע עלה.

צדדי הספק בהכרת המת

בטב"ע; א. שלא ידוע אימתי הוצא מהמים, ואיכא חושש אשתהי. ואף דכל חושש אשתהי אינו אלא דרבנן משום דחיישינן לבדדמי צט). ובדרבנן יש לסמוך על המקילים, אך בנ"ד שבין העדים היו גם

פס) ס"ק ל"ו אות ה'.	צ) ס"ק ק"יג אות י"ב.	צא) ס"ק
ק"י אות קצ"ט.	צב) ס"ק קכ"ו אות ה'.	צג) ס"ק
קכ"ו אות ז'.	צד) ס"ק ק"ה אות כ"א.	צה) ס"ק ק"ה אות ט'.
צו) ס"ק קמ"ח אות כ"ב.	צז) ס"ק קמ"ח אות א'.	צח) ס"ק ק"ג
צט) ס"ק רכ"א אות א'.	ק) ס"ק רע"ט אות א'.	א) ס"ק
ב) ס"ק טצ"ה אות י"ב.	ג) ס"ק רכ"א אות י"ב.	ד) ס"ק רכ"א אות י"ב.
ה) ס"ק ק"ה אות ט'.	ו) ס"ק ק"ה אות ט'.	ז) ס"ק ק"ה אות ט'.

שהיה לבוש בהם תוך מצת-לעת, ליכא חששא זו. ועוד דבספק שמא נעשית המכה לאחר מיתה, יש להקל, ואף דבנ"ד היה דם על המכה שבפניו, והחתם סופר כתב דבכה"ג מוכח שנעשית מחיים, מ"מ י"ל דהמכה נעשית בסמוך ממש למיתתו, ולא הספיקו המים להרוות המכה לפני מיתתו (ט). ועוד דדעת ר"ת (בסעיף כ"ח) דבכל גופו שלם יש להתיר גם לאחר ג' ימים, [וביש בו מכה, דינו כאחר ג'] ימים ביבשה], והחת"ס החזיק בדעת ר"ת אפילו כשהיתה המכה בראשו סמוך לפניו (י). ועוד די"א דמיא לא מרוו מכה אלא כשהמכה היא בפניו, משא"כ בנ"ד (יא). עוד י"ל בנ"ד, דהרי י"א דשומא בצמצום מקום מהני (ב), ובצירוף הטעמים שנתבארו בנ"ד, יש להקל, ומה שהאר"י הרב השואל אי ס' אמצעי מהני באיסור משא"כ דרבנן, ובדין אי חיישין לשאלה, כבר הארכתי בזה במקום אחר, ועכ"פ בצירוף כל ההתיריים יש מקום להתיר האשה, ובפרט בנ"ד שעבר רק יום או יומים, וגם הב"ח המחמיר מודה דלא חיישין בכה"ג לשאלה (ג).

ובדבר הסימן שאמרה האשה ולא נמצא בבעלה, יש לדון לפי מה שהארכתי במקום אחר דבדבר גלוי ומוכח לכל העולם שמשקר, לא שייך שוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ובדאיכא עדים וגם חזקה יש לצדד להקל, וא"כ בנ"ד שכל בגדיו ניכרים, וליכא בזה חשש שאלה, והוי כמוכח וידוע לכל ששקר אמרה, וגם עדים מכחישים אותה, לא שייך כלל דין שוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ויכולה לתזור בה גם בלא אמתלא טובה, ועוד נראה דכיון שאמרה האשה ש"היתה" לו שומא גם באוון ימין, וזהו לשון עבר, א"כ יתכן שהיתה לו מכבר לפני זמן רב, ולא בדקה סמוך לזמן טביעתו, ויתכן שבמשך הזמן נפרכה ולא נשאר ממנה שום רושם (ד).

שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רנ"ו

המת, והאנשים שראוהו מת איזו שעה צריכים להזכר עתה צורתו, בנקל לבוא לידי טעות וחלילה להקל, ובפרט שב' האחרים אמרו שאין מכירים אותו מהתמונה, וא' מהמתעסקים אמר שהיה משונה קצת.

צדדי ההיתר

כיון שבמכתב מאמו איכא שמו ושם אמו ושם עירו, ובוזא ליכא חשש שאלה ומכירה (ט), יש להקל, ועכ"פ ליכא אלא חששא דרבנן, דגם חשש ב' יוב"ש הוי רק דרבנן ובדרבנן יש לסמוך על דימוי התמונה (ט). אך בנ"ד שלא היה היכר כראוי, כמו שנתבאר, קשה להקל, ומ"מ אם יסכימו ב' רבנים, גם אני אצטרף עמהם.

תשובות נוספות משו"ת מהרש"ם: ח"א סי' ו' אחרי שו"ת הרי בשמים מהדו"ת סי' רכ"ג, ח"א סי' נ"ז אחרי שו"ת בית יצחק ח"א סי' פ"ט, ח"א סי' ק"ל אחרי שו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ד סי' פ"ד, וח"ב סי' קס"ח אחרי תשובת בעל באר משה שבירחון הפוסק.

תשובת ר' משה נחום ירושלימסקי בעל באר משה,

בירחון הפוסק תש"ד—תש"ה.

ומיד כשהגיעו לנמל הודיעו זאת למשפחה, ואמרו הגויים אנשי הספינה, שבוודאי נפל מהספינה לתוך הים, כי דופני הספינה גמוכים הם, ונקל מאוד ליפול מהספינה, ובפרט שהים היה סוער קצת, גם אפשר שהפיל עצמו לים, כי שלטה בו קצת רוח רעה, כי אמר לאחד

(ב) ס"ק קפ"ט אות י"ב. (ג) ס"ק קפ"ז אות ס"ד. (ד) ס"ק ק"צ אות כ"א. (ט) ס"ק קפ"ז לוח כד"מ אות א'. (טז) ס"ק קפ"ד אות מ"א.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

כבר כתבו הנודע ביהודה והחתם סופר, דאף בלא שהו עליו, אם נמצא אח"כ גוף מת על שפת המים, מותרת מדאורייתא, ובנ"ד אף שיש לפקפק קצת, דהרי נמצא רחוק אלף אמה ממקום הטביעה, אבל י"ל דכיון שהמים זוחלים וחולכים מלמעלה למטה, גם זה מקרי מקמו (ד).

צדדי ההיתר ע"י ההכרה

כיון שהעידו שבתחילה הכירוהו, וכשהובילוהו לקבורה היה בו ניפוח קצת, וזה לאות שבתחילה לא היה נפוח ובכה"ג י"ל דלכו"ע מהני עדותם, ואף דקשה להקל מסברא, מ"מ חזי' לאצטרופי לשאר התיריים (ה). ועוד נראה לפי מה שכתב המשאת בנימין דבזמן קור אינו מתנפח גם לאחר ג' ימים, אלא שהח"מ לא רצה לסמוך ע"ז, אבל מ"מ בנ"ד שהאחרונים צידדו להקל בכ' עדים אלא דכיון דבתשובת הרשב"א מפורש להחמיר אין בידינו להקל, אבל לעומת זה יש לנו בנ"ד דעת הראב"ן שמקיל ג"כ בזמן קור, ואף דברשב"א משמע דאף בזמן קור אין מעידין, מ"מ לפי מה שכתב הפנים מאירות, דבארצות הללו בימות החורף בודאי נקרש בשעה אחת, א"כ באמת לדעת הרשב"א דס"ל דגם בפחות משעה משתנה, ובעיני שיראנו מיד כשעלה מהמים, לכן לא מהני מה שהיה בימי הקור, אבל לדידן דקיי"ל דעד שעה ליציאתו מהמים אינו משתנה, ואחר שעה כבר נקרש וג"כ אינו משתנה, א"כ יש להקל בזה (ו). גם יש לצרף דעת הסוברים דאם כל פרגופו שלם, יש להקל בספק אשתח"ז. ולענין החשש דמיא מרוו מכה, כבר כתב הרב השואל שי"א דרק לאחר ג' ימים ממיתתו אמרינן דמיא מרוו מכה (ז), ובנ"ד שהכירו בגדיו

הנידון

בעיר אחת נמצא איש צלוב ובאמתחתו היה מכתב מאמו, ושם היה כתוב שמו וכינויו ושם אמו ושם עירו של בעל העגונה, והמתעסקים עם המת העידו שהיה בו סי' שבר במתנו וקרחה בראשו, וכן היה באיש הנעדר. והראו תמונת בעל העגונה לאנשים שהתעסקו עם המת, ואמר א' שהוא מכיר היטב שכן היתה צורת הצלוב, רק שהיה משונה קצת יען שהיה אחרי מותו, ועד אחר העיד שהוא מכיר היטב שזו היא צורת הצלוב ממש, וב' אנשים אחרים שראו את הצלוב כשהוליכוהו לבית האסורים אמרו שאינו ניכר להם מתוך התמונה שהיה האיש הנ"ל.

צדדי הספק

בוחות: א. במכתב, האם יש לסמוך על המכתב בכדי לקבוע זהותו של המת. ב. בסימנים. סימני השבר והקרחה הם סימנים גרועים ולכו"ע לא מצטרפי. ג. בתמונה, מלבד מה שיש לפקפק בעצם ההכרה ע"י תמונה, הנה בנ"ד שראו את התמונה לאחר כמה ימים מראיית

הנידון

הועד שאיש אחד בשם משפחה שלאסס נסע בספינה, וישב על הסיפון עם חבריו לנסיעה עד שעה מאוחרת בלילה, ובבוקר כאשר קמו האנשים ממשכבם לא נמצא האיש בספינה, רק חפציו היו בחדרו,

(ד) ס"ק וצ"ב אות י"ד. (ה) ס"ק רכ"ה אות י"ט. (ו) ס"ק רכ"א אות ח'. (ז) ס"ק רכ"ה אות י"ג. (ח) ס"ק רכ"ג אות כ"א. (ט) ס"ק רכ"ג אות ט'. (י) ס"ק רל"ג אות ד'. (יא) ס"ק רכ"ג אות ט"ו.

להמית משאר טריפות, דבשאר טריפות חיה י"ב חודש, ובטריפות דריסוק אינה חיה מעת לילתה, ודאי דטריפות זו איתא גם באדם (כו). עוד יש לצדד בנ"ד שנפל מהספינה בעת שהיא מהלכת, דלפי דעת מביני דבר וכן נוטה שכל הישר, דמכונת הספינה יש לה כת למשוך אליה כל דבר, ולפי"ז בטח נמשך בעת נפילתו תחת המכונה ונתרסק לאברים אברים (כו). ואף אם יקרה לפעמים שיפול ממרחק לספינה ולא תמשכנה תחתיה, מ"מ לא חיישינן למלתא דלא שכיחא, ואף אי נימא דלא הוי אומדנא קרוב לודאי, ואינו אלא ספק השקול, מ"מ הרי בספק משאל"ס יש להקל מטעם דהוי ספק בדרבנן. עוד יש לצרף בנ"ד חלומי שימות בלילה זה (כט), ויש לצרף זאת להחלטתו לאבד עצמו, או לסברא שנהרג עוד קודם הטביעה כנ"ל. ויש לצרף עוד סברת אבד זכרו בזמניו דקביעי בי דואר בכל המדינות, ויש מכתבי עתים המודיעים כל החדשות (ל). גם יש לצרף סברת השבות יעקב דכשהענוגות רבה בשנים ואין תקוה לעדות אחרת, יש להתירה לכתחילה (לא).

אכן מפני חומר הענין אין רצוני לסמוך על דעתי לחד, עד שיסכימו שני גדולים כמו הגאון מבערזאן [הוא בעל שו"ת מהרש"ם] והגאון מגאוהרדק [הוא בעל דברי מלכיאלי].

תשובת מהרש"ם ח"ב סי' קס"ח אל הבאר משה בנידון הנ"ל.

והסכים ג"כ להתיר אחרי שתירץ כמה ספיקות שנסתפק על היתר הנ"ל, וכדלקמן:

צדדי הספק להוציא מאיסור

בטביעה: א. בדברי הרשב"א מבואר דאין חילוק בין רחוק לשפת הים או לא, ובכל גונא הוי איסור דאורייתא בלא שהיה עד שת"ג. ב. כיון שלא נודע שעת נפילתו לים, א"כ שמא נפל לים סמוך לבוקר, וכבר היו אז קרובים אל החוף פחות מג' שעות.

צדדי הספק להתיר לכתחילה

א. לא מצינו חשש ריסוק אברים בנפל למים רק בעוף דחיותו מועט, אבל לא באדם, והרדב"ז כתב שראה כמה בני אדם שנופלים ונחבטים במים, ולא מוזק להם כלל, וא"כ נדחה כל יסוד היתר זה (לב). ב. אף דעפ"י הטבע מושכת המכונה אליה כל דבר, ודבר שהטבע מעיד עליו עדיף מאומדנא, אך הרי אפשר שנפל באותו צד שאין שם מכונה, ותו ליכא סברה זו וכיון שיש ב' מקומות לפנינו, הו"ל כתרובות חד בחד דכאקבע איסורא דמי, וגם בספק דרבנן יש להתמיר.

צדדי היתר להוציא מאיסור

בעדות: יש להוסיף טעם להתיר אף אם דבריהם היו ע"י שאלה, דבנ"ד שחייבו השופטים לשלם הבטוח עפ"י עדות מגהלי הספינה, י"ל דלכו"ע נאמנים, דלא מרעי אומנתם בכה"ג שאם יתברר ההיפוך יתול עליהם לשלם ההיוק שגרמו לבעלי הבטוח שלא כדת, וכבר העלה הט"ז ביו"ד דהיכא דהעכו"ם מרע לנפשיה בדבריו, עדיף ממסל"ת, וגם החולקים ע"ז היינו בעכו"ם דעלמא, אבל בערכאות ודאי דלא מרעי נפשיהו (ג). **בטביעה:** א. י"ל דכל חששת הרשב"א הוא רק כשנשברה הספינה, דמלבד החשש דגלי אשפלוהו, שכיחי שם דפים שיכול להנצל על ידם, משא"כ בנפל מהספינה דליכא חששא זו כיון דאין שם דפים, לא חיישינן לגלי אשפלוהו בלבד (ד). ב. אף שלא נודע שעת נפילתו לים, מ"מ כיון דבבואם אל החוף בודאי הודיעו את המאורע ותפשוהו ולא נמצא, א"כ אם לא נמצא בסמוך

ממיודעיו שחלם חלום שבאותו הלילה ימות, ורב החובל העיד לפני השופטים שכל הלילה לא קרבה שום ספינה אחרת אל הספינה הוה, ולפי הודעת אנשי הספינה חייבו השופטים את חברת הבטוח לשלם לאשתו את המגיע לה, כי היה ברור בעיניהם שהאיש נפל לים ונטבע, כי בנפל לים באופן כזה אי אפשר להנצל, ונתפרסם הדבר בעתונים, ולא נשמע ממנו כלום זה ג' שנים.

צדדי הספק

בעדות: דברי אנשי הספינה שלא מצאוהו בבוקר בספינה, ושכל הלילה לא קרבה ספינה אחרת אליהם, היו אולי ע"י שאלה כדרך השופטים ששואלים, וגוי שלא במסל"ת אינו נאמן. **בזחות:** שלא הוזכר שמו ושם אביו ושם עירו, רק שם משפחה בלבד. **במיתה:** דליכא עדות מיתה כלל, ואפילו עדות טביעה ליכא, ובכל אופן הא איכא גזרת חז"ל במשאל"ס שלא תנשא לכתחילה.

צדדי היתר להוציא מאיסור

בעדות: כיון שאלו ששאלו אותם לא היו יהודים, הא דעת התה"ד להתיר בשאלת גוי לגוי, וכמה אחרונים כתבו להקל בזה (יז). ואף דמתוך דברי הב"ש נראה שהר"ן מחמיר היכא שהשואל היה שופט, משום דשואל אותו שייגיד לשם עדות, מ"מ מדברי תר"ן עצמו לא נראה בן (יח), ואדרבה כל מה שנעשה בשופטי ערכאות מצינו בכמה מקומות דהקילו בזה, משום דלא מרעי נפשיהו (יט), ובפרט בנ"ד דמלבד ד"ל דכל שנעשה בפני הערכאות אף מה שהם שואלים מהני, כיון דאיכא אימת המלכות שמענישים למעיד שקר בעונש חמור, הרי בנ"ד לא נודע אם היה ע"י שאלה, ואפשר שהודיעו זאת מעצמם כמוטל עליהם להודיע מכל הנעשה בספינות, ובפרט דהמגידיים המה שרי הספינה והם ג"כ מהממשלה, א"כ מה ששאלו מהם הוי כשאלה מהשופט, וכבר נתפשטה ההוראה להקל בזה (כ). **בזחות:** אף שלא הוזכר שמו ושם אביו ושם עירו אלא שם משפחתו, שלאסס, מ"מ הרי מבואר בפוסקים דהיכא דהדבר ברור בלי ספק שהעד נתכוין לזה ולא לאחר, לא קפדינן בהכי (כא), ובגב"ע שבנ"ד שנעשה ע"י הערכאות מבורר שהכוונה לבעלה של ענוגה זו. **בטביעה:** יש הסוברים דבכל טביעה במשאל"ס אף שלא היה עליו כדי שת"ג, כבר יצאה האשחא מאיסור"ת (כב), ובפרט דהיכא שנפל באמצע הים ושפת הים רחוק מאוד, ואי אפשר להגיע לחוף בתוך ג' שעות, ודאי לא הוי אלא דרבנן, דבכה"ג הוי ממילא כמו שהיה עד שת"ג (כג), וכיון שהיתה הספינה בלב ים וכל הלילה לא קרבה אליה שום ספינה אחרת, ובחדרי הספינה לא נמצא, א"כ ודאי רק בלב ים מצא מקומו, והוי כמשאל"ס דליכא אלא איסור דרבנן (כד).

צדדי היתר להנשא לכתחילה

בשיתברר שאמנם לא היתה מקרוב שוב ספינה, גם לא ספינת דייגים, ובודאי שנפל לים, א"כ אחת משתי אלה, או שהפיל עצמו בכונה מפני שרות רעה שלטה בו, או שנפל בלא כוונה מגג הספינה, ויש מקום לצדד בכל א' משני האופנים (כה), דאם הפיל עצמו י"ל דבכה"ג שרוצה להמית עצמו מדעת, ליכא גזרת חז"ל דמשאל"ס, ובפרט שעשה זאת מפני רוח שטותו, י"ל דכו"ע מודו בזה (כו), ואם לא הפיל עצמו אלא שפלא בלא כוונה, מ"מ כיון דמגג הספינה עד לים גבוה מאוד יותר מקומת איש, י"ל דנתרסקו אבריו עוד קודם הטביעה, ואף דיש המחלקים בין טריפות אדם לטריפות דבהמה, מ"מ בטריפות דריסוק אברים דחמיר משאר טריפות, וגם ממנה

אית ד: (כח) ס"ק ר"ט אית א: (כט) ס"ק ע"ט אית ה: (ל) ס"ק ר"ט אית י: (לא) ס"ק ר"ט אית כ: (לב) ס"ק ר"ט אית י: (לג) ס"ק ק"ג אית ח: (לד) ס"ק רפ"ט אית ט:

(יז) ס"ק קכ"ז אית א: (יח) ס"ק קכ"ז אית ג: (יט) ס"ק קכ"ג אית ח: (כ) ס"ק קכ"ג אית י"ח: (כא) ס"ק ק"ג אית ק"ב: (כב) ס"ק רפ"ט אית א—ח: (כג) ס"ק רפ"ט אית ט: (כד) ס"ק רצ"א אית ד: (כה) ס"ק רס"א אית ב: (כו) ס"ק רס"א אית ט"ז: (כז) ס"ק ר"ט

צדדי היתר

בעדות: אף שהגדת רב החובל לא ניתנה במסל"ת, מ"מ אומן לא מרע אומנתו, ואומנתו היא שישים לב כל הלילה למהלך הספינה לשמרה שתלך כראוי, ואילו ראה שקרבה ספינה לא היה משקר, כי זה מלתא דעבידא לגלויה ועי"ז תהיה לו ריעותא גדולה, ואף אם באמת היה ישן בלילה, היה טוב לו לשקר ולומר שקרבה איזה ספינה, כי שקר כזה אי אפשר להתברר, דבודאי יש ספינות קטנות שאין ידוע מקום מהלכן, וגם יכול לומר שנדמה לו כן, וגם נראה שתיכף בבוקר כשלא מצאו את האיש בספינה, בודאי אמר או רב החובל אל האנשים שלא קרבה שום ספינה, ואף שנתכוין להגיד שודאי נפל לים ולא ירד לספינה אחרת, מ"מ לא נתכוין להעיד, ומקרי מסל"ת, ולדעת הסוברים דמסל"ת נאמן מדינא, ודאי אין נפק"מ אם מעיד על גוף המיתה, או שמעיד על ענין אחר שמוזה מוכח שמת, ואף להסוברים דנאמנות מסל"ת בעדות אשה הוא רק מתקנת תול"ל, מ"מ נראה שאין חילוק בזה, דהא הטעם הוא מפני תקנת עגונות, וכיון שאי אפשר להחמיר בלי עדות זו, א"כ אין חילוק אם הוא אומר על גוף המיתה, או שאומר על דבר שמוכח מזה שמת (לו). **בטביעה:** כיון שמאמינים לרב החובל שלא קרבה שום ספינה, א"כ בודאי נפל לים, שהרי לא נמצא בספינה, ואף בעיר אמרינן תבדק נתרדעא כולה, וכ"ש שמועיל בדיקה בספינה, וכיון שנפל לים יצאה האשה מאיסור א"א דאורייתא, דכבר כתבו הרבה ראשונים דאף בלא שהו עד שת"נ דינו כמשאל"ס, ואף דאפשר שקודם שיצאה נפשו קרבה אליו ספינה ונכנס לתוכה, בכל זאת הוי רק מיעוט ודבר רחוק, וככל משאל"ס דהוי רובא למיתה, ובדבר החשש שנפל בו מום וברח לעלמא, כתב במראות הצובאות דגם זה הוי רק חשש דלכתחילה, ובאמת במים הוא דבר רחוק, ורק בשריפה חששו לזה שם בגמרא, וידוע שיטת הר"א מורדון ועוד ראשונים שאם אבד זכרו יש להתיר אשתו, אם יש עוד אומדנות המוכיחות שמת, ואף שהב"י ועוד מחכמי דורו חלקו ע"ז, בכל זאת יש לצרף זאת במקום שיש עוד סברות להקל, והחת"ס כתב בדומיניו נשתנה הענין שיש דואר ומכתבי עתים, ויש לדון עפ"י אומדנא זו שאבד זכרו כמה שנים, ובפרט בג"ד שיש לנו לתפוס דהוי כמשאל"ס, בודאי יש מקום לסמוך על אומדנות הללו (לו). אך אחר אשר הוא דבר חמור מאוד, אינני קובע זה הלכה למעשה עד אשר אשנה פרק זה עוד הפעם, ושיסיכמו עוד שני רבנים גדולים.

ואף אחר, הרי ממילא שהה בים יותר מג' שעות, ועוד דהרי י"א דשיעור שת"נ הוא פחות מג' שעות, והריטב"א כתב דאין אדם יכול לשהות במים שעה אחת (לו). א"כ בג"ד שהוא ספק אימתי נפל לים שפיר יש להקל, כיון דעכ"פ שעה אחת שהה בבריור (לו).

צדדי היתר להנשא לכתחילה

מלבד הסברא דכיון שהפיל עצמו להתאבד י"ל שלא חזר ממחשבתו, ובפרט כשעשה כן מפני רוח שטותו, ויש לצרף דבר זה להקל, הרי כיון דגם במשאל"ס רובן למיתה, ולא גזרו חכמים לחוש למיעוטא אלא לכתחילה, י"ל דהיינו דוקא כשהמיעוט הוא ודאי, אבל בכה"ג שיש לפנינו מקום היתר לומר שנפל באותו צד של המכונה, י"ל דלא גזרו אפילו לכתחילה, ולכן צד היתר זה הוא יסוד גדול להקל בג"ד, ובפרט אי נימא דמלתא דלא שכיח הוא שפ"ל בצד שאין שם מכונה, והנני מצטרף עם כת"ר להתיר את העגונה, ובאופן שיסכים עמנו גם הגאון דנאווהרדק שגם לפניו הציץ שאלה זו.

תשובת הדברי מלכאל ח"ד סי' ק' אל הבאר משה בנידון הג"ל.

ונסתפק עוד

בעדות: דמלבד שרב החובל נתכוין להעיד במה שאמר שלא קרבה שום ספינה, דלולא זאת לענין מה הגיד שלא קרבה ספינה, וא"כ לא הוי מסל"ת, יש לדון עוד ולא מצינו שהאמינו פסולים לעדות אשה רק כשמעיד על גוף המיתה, אבל כשמעיד על ענין אחר שנצרך לב"ד לצורך בירור והוכחת המיתה, י"ל שאינו נאמן. **בטביעה:** אף אם נתחלט שבדאי נפל לים, מ"מ אפשר ששט כשעה או יותר ובין כך נתקרבה אליו ספינה אחרת ועלה לתוכה, ורב החובל של הספינה שנפל ממנה לא ראה זאת, כי כבר נתרחק משם, ומה שהוחלט בדיניהם שנטבע, אינו מספיק, כי בדיניהם דנו רק עפ"י אומדנא, וגם מה שלא נודע ממנו אף שנתפרסם במכתבי העתים, י"ל דכיון שהיתה לו קצת רוח רעה, אפשר שהתחזקה אצלו רוח הרעה ויצא מדעתו, ולזאת לא ידע מכל אשר דרשו עליו, וגם אולי לא הגיד שמו ומקומו כראוי, וגם אולי נפל בו מום גדול בעלותו מן הים, ואינו בא לביתו בשביל שמתבייש, וכדאמרינן בעובדא דגברא תרוכא כיבמות קט"ז א'.

קובץ "הבאר" כרך ג' ח"ב סי' קל"ו

והעיד ע"א שהיה ג"כ באותה ספינה, שהיה שם עם איש ששמו ברוך רייטר, וכל הזמן היה האיש כמו משוגע חסר דעה, וביום השני לנסיעתם הרגיש אחר ארוחת הערב שהאיש איננו, וסיפר זאת לקברניט הספינה, ונתן צו לחפשו בכל הספינה, וכשלא מצאוהו חזרה הספינה לאחוריה, והביטו כשעה חדא בכל הסביבה בזכוכית המגדלת, והים היה אז שקט בלי שום גלים, ולא ראו שום אדם, והקברניט בתשובה על שאלה הודיע ג"כ במכתב כל העובדא הג"ל, ושלפי הירשום בפנקסו לא היה בספינה איש אחר בשם כזה.

צדדי הספק

בעדות: אם נאמן הקברניט במה שאמר שלא היה בספינה איש אחר בשם כזה, שהרי היה ע"י שאלה, וגם שהיה רק ע"י מכתב, ושמה זה שנעלם מהספינה אינו אותו האיש בעל העגונה. **במיתה:** אף אם נימא שטבע בים, הרי משאל"ס אשתו אסורה, וגם לא שהו עליו כדי שתצא נפשו.

תשובת ר' אהרן היימן רב בלונדון
(בעל בית ועד לחכמים ועוד)

הנידון

איש אחד — ברוך רייטר שמו — ברח מביתו מאימת המלכות, והגיע למדינה אחרת, ועמד שם בקשר מכתבים עם אשתו ומשפחתו, ומפאת שלא היה לו במה להחיות נפשו, בא לעזרתו מוסד של חסד, ותחליטו לשלחו בחזרה לביתו, אך כיון שלא היה יכול לנסוע לביתו מאימת המלכות, סודר שיסע למדינה סמוכה לביתו, עד שיוודע שיכול כבר לחזור לביתו, והעלותו אנשי המוסד על ספינה הנוסעת לשם, ואמרו לו שכשתגיע הספינה למחוז חפצו, יצא לקראתו נציג המוסד, וישלחוהו הלאה על חשבונם, אך בהיות הספינה בלב ים נעלם האיש מהספינה, ולא נודע מה היה לו, וכשהגיעה הספינה לחוף בא נציג המוסד לקבלו, וחפשוהו ולא נמצא. ולפני נסעו השאיר סכום כסף בידי אחד ממכיריו, עד שיקבל ממנו מכתב כשיגיע למחוז חפצו.

צדדי ההיתר

בערות: כבר כתב הנודע ביהודה דעות שלא במסל'ת ואיכא רגלים לדבר, עדיף ממסל'ת בלא רגלים לדבר (נח). וכמה אחרונים מקילים בכתב ותותם ערכאות של עכו"ם. משום דלא מרעי נפשיהו (ט). וא"כ בג"ד שאנו רואים שכל מה שכתב הקברניט הוא אמת, שכן העיד גם העד שנסע עמו, לכן נוכל להאמין לו גם מה שרשום בפנקסו. שלא היה שם אז איש אחר בשם כזה, כי שם נרשמו שמות כל הנוסעים בלי שום כוונה, אלא מפני שכן הוא דינא דמלכותא. **במיתת:** כיון שבודאי היה תאיש בספינה ואח"כ נעלם בלב ים, איכא אחת משתי אלה, או שנפל מהספינה לתוך הים ע"י אונס, או שאיבד עצמו לדעת. שמאס בחייו מפני שלא היה יכול לבוא לאשתו ולמשפחתו מאימת המלכות, וכמו שאמר העד שכל הזמן היה כמו חסר דעה, וכבר העלו האחרונים דאם נפל באמצע הים רחוק מאוד מהיבשה, ליכא אלא איסור דרבנן (ח). וי"א דבכל טביעה במשאל"ס ליכא איסור דאורייתא (מא). והרי החשש דרבנן הוא שמא ניצול ע"י דף או גל או מחילה של דגים נודמנה לו, ובג"ד אם נפל מהספינה באונס, אזי יש לו דין נפולה, כידוע שמגדר הספינה עד המים הוא גבוה הרבה (קומות מ). ובפרט שנפל עם בגדיו ומנעליו שהמה מכבידים על הגוף הרבה, ואי אפשר לו לפשטם בהיותו במים, וחשש מחילה של דגים ליכא בג"ד, כי ידוע שבים אין מחילה של דגים, וכן ליכא החשש שניצול ע"י דף של ספינה, כי מאין ימצא דף, והלא הספינות של ברזל הם, והספינה לא נשברה, וגם אין לחוש שמא גלי הים השפילוהו, דכיון שהיה רחוק מאת מיל לפחות מאיזה נמל שהוא, אי אפשר שניצל אלא בדרך נס, שישתה במים קרים ומלווים ימים אחדים בלי מזון ומחיה, ולנס לא חיישינן, ואף לשיטת הירושלמי דחייש לנס גמור, מ"מ לפי הירושלמי מצינו היתר אחר, דכיון שהים היה שקט אז בלי שום גלים, וגם קברניט הספינה הביט בזכויות המגדלת כמה פעמים לכל סביבותיו ולא ראה שום תי, ולשיטת

הירושלמי הוי בכח"ג כמו משיל"ס דמותרת (נג). ואם הפיל עצמו לתוך הים כדי להתאבד, הרי י"א דבכח"ג אין עושים לו נס שינצל (נד). וכבר כתב העין יצחק דבמקום עיגון לא מעגינן אשה בשביל דבר שבמנין היכא דבטל הטעם, ודעת השבות יעקב דבעגונות רכות בשנים, אף לכתחילה הוי כמו ניסת בדיעבד (נה). ונצרך לזה דעת הר"א מורדון דבאבד זכרו מותרת (נו). ובג"ד כבר עברו ג' שנים מעת שנאבד, וידוע לנו שהיה בשלום עם אשתו, וכתב לה תמיד מכתבים, וגם הניח אחריו כספו, וזה אות נאמן שהיה בדעתו לאבד עצמו.

מכל הלין טעמי באתי לפני רבנן שיעיינו בזיברי, ולהפוך בזכות העגונה הרכה בשנים ולהתירה.

תשובת ר' יואב יהושע אב"ד קינצק [בעל חלקת יואב] שם באותו נידון. ופקפק על כמה מהטעמים הנ"ל, והעלה להתיר מטעמים דלהלן.

צדדי ההיתר

דאף שלא ראינו שנטבע, מ"מ כיון שתיכף אחר שנחסר מהספינה חפשוהו ולא מצאוהו, הוי כראינו שנטבע ממש (מז). וכיון שמכל הצדדים רב המרחק ליבשה, הוי כמו שהו עד שת"נ (מ). ויש להתיר לכתחילה מטעם דאיכא תרי רובי, רוב דמשאל"ס ורוב דנפילה, דהרי דעת הטור דנפולה הוי ודאי טריפה, ואף להפוסקים דנפולה אינה ודאי טריפה, אבל עכ"פ הוי קרוב לודאי (מב). ואף שנפל בבגדיו, מ"מ דין נפולה יש לו (מח). וטביעה כו' במשאל"ס ע"י נפילה ממקום גבוה לא שכיח כלל, ועדיף מתרי רובי, וכעת שהוא לאחר י"ב חודש מותרת (טו). ובפרט שהוגד לי שבשעה שהספינה הולכת, הזרם מושך את הנפול לתחתית הספינה ונעשה שם חתיכות חתיכות.

ועי' באמרי יושר ח"ב סוס"י כ"ד שגם הוא היה בין המתירים בג"ד.

שו"ת שערי ציון ח"ג סי' י"ד

צדדי ההיתר להנשא לכתחילה

כיון דליכא איסור דאורייתא, ישנם כמה סניפים להתירה גם לכתחילה: א. כבר כתב החת"ס דעכשיו בזמנינו דקביעי בי דואר בכל אתר ושיירות מצויות הרבה, ואפילו יהיה אדם בסוף העולם יכול להודיע לביתו, ע"כ אילו היה חי היה מודיע לביתו, ומזמן החת"ס עד עתה נשתנה הענין עוד יותר ויותר, עד שאי אפשר בשום אופן שיחיה ולא תגיע ממנו ידיעה, והרי היה באהבה גדולה עם אשתו, וכתב לגיסו באמריקא שיבא לקבל פניו כשתגיע הספינה, והוי רוב גמור דאילו היה חי היה נודע (א). ועם הרוב דמשאל"ס הוי תרי רובי, ויש להתיר גם לכתחילה (ב). אלא דלפי"ז יפול כל הדין של משאל"ס בזמנינו, וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה, ולא אמרתי זה רק לסניף, מפני שיש עוד הרבה סניפין בעניינינו. ב. כיון שמשבע מאות האנשים שהיו בספינה, לא ניצולו רק כמאה וחמשים, והוא לא היה בין הניצולים, י"ל דאולינן בתר רובא, ואמרינן שהוא מהרוב שנטבעו (ג). ג. עוד יש להתיר לפי המכתב שנתקבל מאחי העגונה, שהספינה נטבעה כהרף עין, וכל האנשים היו ישינים בחדריהם ולא ניצולו רק אלו שהיו על הסיפון, ולפי"ז אותם שהיו ישינים בודאי לא היה אפשר שניצלו, וגם הוגד לי דכשהספינה נשברה ואין הצלה ע"י ספינה אחרת, רק ע"י הספינות

הנידון

באיש שהיה בספינה שנטבעה בים כמה ימים אחרי הפלגתה לאמריקה, והיו עליה כשבע מאות אנשים ולא ניצולו אלא כמאה וחמשים, והעידו ב' עדים מניצולי הספינה ההיא, שהאיש הנ"ל לא היה בין הניצולים, והם ניצולו בספינה קטנה, והמתינו שם עד שראו שהספינה ירדה למצולות עם האנשים שבה, גם נתקבל מכתב מאחיה של העגונה בשם א' מהניצולים, שהספינה נטבעה עם שחר, והספינה ירדה במצולה תוך רגע משהותכה בסלע שבים, ומחמת שכל האנשים היו ישינים עדיין במטותיהם, לא ניצולו רק אלו שהיו על הסיפון, והשאר נטבעו כולם.

צדדי הספק

במיתת: דליכא רק עדות על הטביעה, וגם לא אמרו ששהו עד כדי שת"נ, וא"כ עדיין באיסור תורה עומדת.

צדדי ההיתר להוציא מאיסור

היכא דהספינה נטבעה באמצע הים רחוק מהיבשה, באופן שבכדי שיעור שישוט אל החוף, יש בו כשיעור שת"נ, הוי ממילא כמו שהיה עד שת"נ, וא"כ ליכא בג"ד איסור (ו).

לח) ס"ק קכ"ו אות ג',	לס) ס"ק קי"ב אות ח' וי"ח.	מ) ס"ק רפ"ט	מז) ס"ק רצ"א אות ד',	מח) ס"ק ר"ס אות ט',
אית ט',	מא) ס"ק רפ"ט אות א',	מב) ס"ק ר"ס אות ז',	מ) ס"ק רפ"ט אות ט',	נא) ס"ק ר"ס אות י"ח.
נ"ט אות ד',	מו) ס"ק רס"א אות ט"ו,	מה) ס"ק ר"ס אות כ"ה,	נב) ס"ק ר"ס אות כ',	נג) ס"ק ר"ס אות כ"ב.

באמריקה. שפע"י רוב הים שקט בלי רוח, וא"כ בודאי יש לתלות שגם בעת טביעת הספינה היה כן, ואף אם היה ספק השקול, ג"כ יש להתיר במשאל"ס דרבנן, והא דבעינן שם שיביט ל' רוחותיו, היינו משום דבעינן שהיה כדי שת"נ, אבל בנ"ד דלא בעינן שהיה משום דסמכינן על מה שנטבע באמצע הים רחוק מהיבשה, א"כ לא איכפת לן אם לא הביט ל' רוחותיו, ועוד די"א דפירוש וראה שאין שם בריה, היינו שאין דבר לאחוז בו, ולפי"ז ביון דהעידו שהמתינו עד שנטבעה כל הספינה, וכיון שהספינה נטבעה ולא נשברה, מאין יהיה שם דבר לאחוז בו (נ). ה. גם יש לצרף דברי המבי"ט דכשהיה בתוך חדר שבספינה ובאו המים לתוך הספינה, הוי כדון משיל"ס, וכיון דרוב האנשים היו ישינים בתוך החדרים, י"ל דגם זה היה מהרוב, וא"כ מותרת לכתחילה (ו). ו. דעת השבות יעקב דבמשאל"ס דביעבד אם נשאת לא תצא, מותרת בשעת הדחק אף לכתחילה, והוא סניף גדול להתיר בנ"ד, שהלכה ונשתדכה לאיש, והמדובר שלה דוחק את השעה, והיא אין לה במה לפרנס את עצמה וילדיה, ואין לך שעת הדחק גדול מזה (ז).

שו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"א סי' מ"ט

מ"מ כיון שהוכרו בגדיו, ולדעת הנודע ביהודה איכא חזקה דכל מה שתחת יד האדם הוא שלו (ט), כבר נסתלקה חזקת א"א נגד חזקה זו, ושוב אמרינן היינו האי שנאבד, אלא דיש חולקים על המבי"ט מטעמים אחרים (טו), ולדידם אין להתיר בנ"ד אף בצירוף הסי' או הבגדים, והשב שמעתתא כתב דבמקום שאין שירות מצויות, או אמרינן היינו האי שנאבד, וא"כ בנ"ד שנמצא בדרך המלך ששירות מצויות, בודאי קשה להעמיד יסוד ע"ז (טו), אך מ"מ יש לצדד להתיר, דהרי במנעלים כתב השבות יעקב דהוי כלים דלא מושלי (טז), ועכ"פ בכחונת י"ל דחשיבא כלים דלא מושלי (טז), ובנ"ד שנמצא בזמן מועט, ובדרך שאין מצוי לקנות אחר, א"כ בודאי לא שייך חשש שאלה, ולשמא תחליף לא חיישינן, ובפרט דיש לצרף הפאס וכתב המלצה די"ל דחשיבי כלים דלא מושלי (טז), וא"כ יש הרבה דעות להקל: דעת כמה פוסקים דלא חיישינן כלל לשאלה (ט), דעת המתירים ע"י צירוף סימני בגדים לסי' אמצעי בגוף, אי מטעם דממנ"פ מהני או הסי"א או הבגדים (טא), אי מטעם דהוי שאלה דיחיד (טב), דעת הסוברים דבכלים דלא מושלי לא חיישינן (טג), ובנ"ד דאיכא כלים דלא מושלי וגם סי"א בגוף, י"ל דכו"ע מודו (טד), עוד יש היתר דעת הסוברים דכיון דעכ"פ למ"ד סימנים דאורייתא לא חיישינן לשאלה בכלים דלא מושלי, א"כ עכ"פ חשיב כסי' אמצעי, ושוב בהדי סי' הגוף הוי ב' סימנים ומצטרפי (טו), ואף דהפאס וכתב המלצה לא נמצאו רק סמוך לו, מ"מ הרי י"א דגם קרוב לו מהני, ובפרט כשנמצאו תוך ד' אמות (טו), ובפרט שהיה לבוש במקצת בגדיו, והוי חשש רחוק לומר שאבד מקצת הבגדים, ושאר בגדיו השאיר לאיש אחר שנהרג אח"כ סמוך למקום שהוא אבד חפציו (טז), וגם להמחמירים י"ל דכיון דאיכא גם סי' אמצעי בגופו, וע"י הסי' נסתרו עכ"פ חזקת א"א וחזקת חי, ושוב יש לתלות בקרוב, ובפרט ע"י סברת היינו שאבד היינו שנמצא בודאי מועיל (טז), ובפרט שכבר עבר זמן רב והחתם סופר כתב שבזמן הזה תיכא שנאבד זמן רב יש לצרף דעת המבי"ט (טז), א"כ בודאי מותרת בלי שום פקפוק.

הקטנות, או סוגרים כל החדרים שבספינה כדי שלא ידחקו זה את זה ויאבדו כולם, ובתחילה מצילים אותם שלמעלה, ואח"כ מצילים אותם שבמחלקה הראשונה, ואח"כ אותם שבמחלקה השניה, וא"כ כיון שהספינה נטבעה תוך רגע, בודאי שלא ניצולו רק אותם שהיו על הסיפון, וכיון שיש לנו ספק אם בעל העגונה היה על הסיפון, או שהיה למטה בחדרים, אמרינן שבודאי היה מן הרוב שהיו ישינים בחדרים, וזהו רובא דאיתא קמך, ויש לנו עוד רוב שמת (ג'). ורוב זה, וכן הרוב שנתבאר לעיל שהוא מהרוב שלא ניצולו, באו ביחד עם הרוב של משאל"ס, ומהני גם לדעת הסוברים דאין להתיר אלא בתרי רובי הבאים בכת אחת (נד), ואף שהמכתב הזה לא נתקבל בב"ד לעשות מזה גבי"ע רק כמכתב בעלמא, מ"מ במקום עיגון פשוט דבכתב הנמצא כתוב בכתב ישראל, ולא שכח גוי היודע לכתוב כתב ישראל, סמכינן ע"ז (נה), וכ"ש בנ"ד דידיעין מי כתב אותו, והוא כשר לעדות. ד. בירושלמי איתא דאם היה הים שקט בלי רוח, והביט ל' רוחותיו וראה שאין שם בריה, משיאין אשתו, והוא היתר טוב ויש בו כדי סמיכת, ואמר לי ת"ח אחד שהיה כמה פעמים

הגידון

איש אחד יצא מביתו על דעת ללכת למקום ידוע, ואחרי כמה ימים נמצא הרוג באותו הדרך, וגופו לא הוכר מחמת פצעים שהיו בו, אלא שמצאו בו כמה סימנים שהיו בנעלם, והם: ראשו לצד פניו היה קרח, ורק לצד הקדקוד מאחוריו היו קצת שערות, על רגלו השמאלית למטה מהארכובה היו כתמים אדומים, ושובר בצדו השמאלית, קצת בגדי המת ובתוכם הכתונת והמנעלים, הוכרו שהם בגדי הנעלם, כי שאר הבגדים נקברו ביחד עם המת, בהיותם מלאים דם, ליד גופת המת נמצאו פאספורט וכתב המלצה על שם בעלה, וידוע שבעלה לקח כאמת כתב המלצה מאותו רב החתום ע"ז.

צדדי הספק

בדבריה: בסימנים; סימני הכתמים והקרתה הם סימנים גרועים, ואף דאיכא צמצום מקום, הא י"א דבסימנים גרועים לא מהני גם צמצום מקום (נט), ולא נשאר רק סי' השבר, דחשיב רק סי' אמצעי (ט), כבגדים; הא איכא חשש שאלה, והפאס וכתב המלצה לא נמצאו עליו רק סמוך לו, ולדעת כמה פוסקים יש לחוש ככה"ג שמונחים שם זמן רב מקודם ואינם של מת זה.

צדדי ההיתר

כיון שראו את הבעל הולך באותו דרך שנמצא בו המת, לדעת המבי"ט מותרת האשה מהתורה, דאמרינן היינו האי שנאבד היינו האי שנמצא (טא), וא"כ אי נימא כהמבי"ט, מותרת בנ"ד ע"י הסי', דהיכא דכבר יצאה מאיסור"ת מהני גם סי' אמצעי (טב), וכן יש להתיר לפי המבי"ט ע"י הכרת בגדיו, דבאיסור דרבנן בודאי לא חיישינן לשאלה (טג), ואפילו להחולקים על המבי"ט מטעם דיש לתלות ברובא דעלמא, יש להתיר בנ"ד, דע"י הסי' עכ"פ ליכא ספק ברובא דעלמא, רק באיש אחד שיש לו סי' כמוהו, ושוב י"ל היינו האי שנאבד, וכן להחולקים על המבי"ט מטעם דיש נגד זה חזקת א"א.

(סח) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות י"ב. (סט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות מ"ז ופ"ח. (צ) ס"ק קפ"ז אות א' וד'. (צא) ס"ק קפ"ז אות צ"ט. (עב) ס"ק קפ"ז אות צ"א. (עג) ס"ק קפ"ז אות כ"ב. (עד) ס"ק קפ"ז אות צ"ו וק"ב. (עה) ס"ק קפ"ז אות ק"ג. (עו) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (עז) ס"ק קפ"ז אות ע"ט. (עח) ס"ק קפ"ז אות ע"י. (עט) ס"ק קפ"א

(ג) ס"ק ר"ס אות כ"ב. (גד) ס"ק ר"ס אות ג'. (גה) ס"ק פ"ח אות ג'. (גו) ס"ק ר"ס אות ד'. (גז) ס"ק ש"ג אות ו'. (גח) ס"ק ר"ס אות כ"ה. (נט) ס"ק קפ"ט אות י"ח. (ס) ס"ק קצ"ט לוח הסימנים אות קל"ד. (סא) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (סב) ס"ק קפ"ח אות ז'. (סג) ס"ק קפ"ז אות ט"ו. (סד) ס"ק קפ"ז אות י'. (סה) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (סו) ס"ק קנ"א אות כ'. (סז) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ג"ב.

שר"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ג סי' י"א

הנידון

לא הוי אלא דרבנן (דף טז). וגם יש צירוף שיטת הכנסת יחזקאל דבכר לא משתנית צורתו כמו במים (פא). ואף שהיה מונח כמה שעות מחוץ לקבר, מ"מ לשיטת כמה פוסקים מי שלא ראה הטביעה אין צריך שיראהו בשעתיה (פז). ולפי"ז יש לצרף הכרת התמונה לשאר אומדנות.

תשובה מקונטרס באר חיים מרדכי על הנידון הנ"ל.

צודי ההיתר

כיון שנודע בבירור גם בלא עדותו של המומר, שהבעל נסע מביתו לרגל מסחרו רק על ימים אחדים על דעת לשוב לביתו לאשתו ולבניו, ובזמן הזה אשר קביע דואר וטלגרף, וזה יותר משתי שנים אשר אבד זכרו, וקלא דלא פסיק וגם נתפרסם במכתבי העתים שנהרג באותו מקום, וכאשר יעידו ע"ז ב' עדים כשרים שאנשים מחיל הצבא הורידוהו מהרכבת ונשאר בידם, וידוע בעולם שבאותם הימים נהרגו כמה נפשות מירשאל ע"י הכת שנתהווה אז, שהורידו יהודים מהרכבת ומי שנפל בידם לא יצא חי, ובמב"ט סי' שכ"ז הביא תשובת הגאונים שהתירו בקול הברה (פז). ואם כי רבו החולקים ע"ז ואיפסקא כוותם בשו"ע [סעיף ג'], מ"מ יש מקום לומר דגם החולקים שם יורו בנ"ד, יען כי שמה היה מתמהמה לפרקים ערך ד' חדשים, וגם לא נשמע שנהרג אלא מקול הברה, משא"כ בנ"ד שהועד ע"י עדים שנפל לידי רוצחים אלו שכל מטרם היה רק להרוג נפשות מירשאל, ואם כי אין להתיר לכתחילה ע"י כל אלו האומדנות דמוכחות, מ"מ פשוט דעי"ז אם נשאת בדיעבד לא תצא, וכיון דליכא אלא איסור דרבנן, יש לסמוך על דימוי התמונה (פח). ואף דמומר הוא מפסולי עדות דאורייתא ואינו נאמן כשאינו מסל"ת, מ"מ הרי חידש לנו הנודע ביהודה דבמקום שיש רגלים לדבר וידיים מוכחות, נאמן עכ"ל גם כשאינו מסל"ת (פח). ואף שהתחם סופר דחה סברא זו אפילו לענין צירוף, הלא הראיתי במקום אחר כי בעת לתיקון העולם [נשואו הרבה עגונות ממלחמת העולם הראשונה] מוכח מדברי החת"ס בעצמו כי יודה להעמיד האי צירוף, וה"נ בנ"ד עד זה שהוא מומר מילדותו לא גרע מעכ"ל, וכיון שגם בלא עדותו ישנם ידיים מוכחות וראיות מכריחות על מיתתו, נאמן גם באינו מסל"ת. עוד יש לצדד בזה, דכשהעכ"ל מפסיד לעצמו באמירתו, הוי חזקה דקושטא קאמר, ובנ"ד אם כי לא עלה על דעתו שיענישוהו על אשר גלה את ענין הרציחה, אבל אין ספק שירע היטב כי בגלותו את הסוד אשר השופטים המה הרוצחים, יכניס עצמו לשטימת אויבים ואורבים אשר הדעת מכרעת כי הוא יותר מהפסד ממון, וא"כ נאמן גם באינו מסל"ת, כי חזקה דבוודאי קושטא קאמר. ועוד בה שלישית, דעת המב"ט דבאיסור דרבנן נאמן עכ"ל גם באינו מסל"ת, וכן בנ"ד כיון שכבר יצאה מחזקת א"א לענין דיעבד אף בלא עדותו, יש להתיר בדרבנן גם באינו מסל"ת (צ).

שר"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ד סי' א'

הנידון

ובעל האשה התחיל ליפול וצעק בקול גדול, אולם את פניו לא ראו אז רק קולו הכירו, וכן הכירו המצנפת שעל ראשו שקיבלה בצבא לפני כמה ימים. ונגשו אליו וראו שהיה מוטל ופניו ארצה, והגביהו מעט את ראשו, וראו שעיקם את פיו ושוב נפל לארץ, ולא ראו את פניו כי פחדו להפכו מאימת האויב. מחמת פחדם שכבו גם הם לארץ

יהודי אחד נתפס ע"י גוים בנסיעתו ברכבת, ומאז לא נשמע ממנו זה שנתים, ויצא הקול שנהרג ע"י פורעים שהרגו אז כמה נפשות מירשאל, ונתפרסם הדבר בכל עתוני העולם. לאחר מכן פנתה אשת האיש לקצין צבא שבעיר הבירה עם מכתב המלצה מקצין עירה, בו מתבקש הקצין לבוא לעזר האשה להודיע מבעלה. הקצין שהיה מומר מילדותו התענין בזה, ואחר כמה ימים הודיע להאשה בסוד, כי נודע לו משוטר שבעלה נהרג ע"י רוצחים פלוני ופלוני, ונקבר במקום פלוני. כעבור זמן מה סיפר הקצין עוד להאשה, כי לפני ימים מספר נודע לו שבעיר קבורת בעלה נמצאו גופות אנשים שהושלכו מקברם, והובילו לכוף הסמוך, ולאחר שצילמו שם את הגופות, קברום שוב, ומיד נסע לשם וראה תמונת גופה אחת מהם הדומה ממש לתמונה שהראתה לו האשה מבעלה. כשהאשה ביקשה לשלם למומר עבור שכר טרחתו, לא רצה לקבל, ואמר שמאז קיבל על עצמו להיטיב ליהודים, מחמת שיהודים הצילוהו פעם ממות, אח"כ הלשינו על המומר הנ"ל שהוא מגלה סודות, והוכרח לברוח לעיר אחרת.

צודי הספק

בעדות: א. המומר וגם השוטר אמרו כן עפ"י שאלת ובקשת האשה, ולא הוי מסל"ת. ב. לא אמר שראהו מת, וגם לא אמר ששמע מאיש שראהו מת, ואפשר שאמר כן מחמת שהאיש היה במקום סכנה והיה קול שנהרג. ובהכרת תמונת המת יש להסתפק עוד: א. אי מהני הכרה עפ"י תמונה. ב. גם כשצלמוהו היה זה אחרי שעבר זמן רב ממיתתו, ואינו ניכר.

צודי ההיתר

בנ"ד איכא אומדנות דמוכחי טובא שהאיש מת, כי נלקח למקום סכנה במקום דשכיחי שפיכות דמים, גם שנאבד זכרו כבר יותר משנתים, ונתפרסם בכל העולם, ואילו היה חי היה מודיע לאשתו שהיה דר עמה בשלום, ע"כ יצאה עי"ז מאיסור"ת (פז). וכיון שיצאה מאיסור"ת יש להתיר את הספיקות שנסתפקנו: א. יפה כתב הרב הפותח בהיתר [הוא בעל אמרי יושר], דהרמ"א בסעיף ט"ז שכתב דאם יש אומדנות וגוי שאינו מסל"ת, מועיל רק שאם נשאת לא תצא, מיירי שבדברי הגוי עצמו ליכא הוכחה שאומר אמת, רק שישנה אומדנא מצד אחר, אבל בנ"ד שלא רצה המומר לקבל כסף עבור טרחתו, ואמר שרוצה להיטיב ליהודים, גם אמר שמות הרוצחים, הוי הוכחה ברורה שאומר אמת, והיכא שניכר שאומר אמת, מועיל דיבורו שלא במסל"ת להצטרף לשאר אומדנות להתיר גם לכתחילה (פא). ב. כיון שהוגד להם שמות הרוצחים ומקום קבורתו, נראה שלא הגידו מכה קול (פב). גם הספיקות שנסתפקנו בהכרת התמונה יש להתיר: א. כיון שכבר יצאה מאיסור"ת כמו שנתבאר, מהני גם הכרת תמונה (פג). ב. לשיטת רוב הפוסקים חשש אשתני לאחר ג' ימים

פז) סי' קכ"ז אות ז', (פז) סי' קכ"ז אות ח', (פז) סי' קכ"ז אות א', (פח) סי' קכ"ד אות מ"א, (פח) סי' קכ"ז אות ז', (צ) סי' קכ"ז

אות ס"ה, (ס) סי' קכ"ד אות ה', (פא) סי' קכ"ז אות ד', (פב) סי' קכ"ז אות ד', (פג) סי' קכ"ד אות מ"א, (פז) סי' קכ"ט אות א', (צ) אות ד',

קולת עגונה מכח דייקא, ולפי"ז בנ"ד שזה היה במלחמה דלא שייך דייקא, י"ל דלא מהני טב"ע דקלא, אך בסוף דבריו העלה הבית יצחק דשני עדים מהימני מדינא גם בטב"ע דקלא, וה"ה בנ"ד שעד זה העיד גם בשם השני, חשיב כשנים (פ). ובפרט שיש צירוף מכח הכרת המצנפת, וחשש שאלה לא שכיח ממכה טעמים, חדא דיי"ל דהוי בכלל כלים דלא מושלי, דאסור להשאל מצנפת שנותנים לו (מהצבא 19), ובלא"ה בנ"ד שכבר נסתלק חשש איסור"ת ע"י טב"ע דקלא וע"י סברת היינו שאבד, ובדרבנן שוב יש לסמוך על הסוברים דלא חיישינן לשאלה (19). אך באמת קשה לסמוך אטב"ע דמצנפת, דהוי כמו טב"ע בכלים שלא שבעתן העין (פח), ואם היה לפחות סי' אמצעי במצנפת, היה מקום לסמוך על הסוברים דבאיסור דרבנן מהני גם סי' אמצעי (ט). אך בנ"ד ליכא סי', אלא שמ"מ צירוף כל הדברים יחד מהני. במיתתה: כיון שנגעו בבגדיו כמה פעמים, והיתה כוונתם לידע אם לא נתעלף, וגם קראו אותו בשמו, וראו ששוכב כמת ממש בלי תנועה, הרי כבר כתבו הפוסקים דהוזה או משמוש בגופו הוי כמו קברתו (צ), ובפרט דקיי"ל דבשנים לא חיישינן לבדדמי (צא), וגם בע"א המעיד מפי שנים לא חיישינן לבדדמי (צב). גם מה שראוהו נופל לארץ ועיקם את פיו, מורה על מיתה.

לכן מכל הני טעמי, ומה גם שכבר נאבד זכרו זה כמה שנים, הגני מסכים להתיר תאשה.

סמוך לו, ונגעו כמה פעמים בבגדיו, וקראו לו בשמו, ולא השיב להם כלום, וראו שמונת כמת בלי שום תנועה, לפי דברי העד ראה גם חברו שהיה עמו את כל הנ"ל, אלא שהוא כעת בשבי.

צדדי הספק

בזהות: כיון שלא ראו את פניו, יש לחוש שמא הוא איש אחר שנהרג, ואף שהכירו קולו, מ"מ יש להסתפק אי מהני טב"ע דקלא בעגונה. במיתתה: שמא רק נתעלף ולא מת.

צדדי היתר

בזהות: כיון שראו שלא היה שם שום איש אלא הבעל, מסתבר שהאיש שנפגע הוא הבעל שהיה שם, דבזמן מועט כזה אין לחוש שמא ברח תבעל לעלמא, ובא לכאן איש אחר והוא שנפגע, וכמו שכתבו המבי"ט והשב יעקב דאם ידענו שאיש זה היה בודאי כאן ונמצא שם מת, תולין שהוא זה (19), ואף להמחמירים, עיקר טעמם הוא דחוששים שמא בא שמה איש אחר מרובא דעלמא, ובנ"ד שעבר רק זמן מועט מעת שראו שם את הבעל, וגם אין שירות מצויות שם, שהרי ראו מקודם שלא נמצא שם איש זולתם, אין לחוש לזה. גם מצד שהכירו קולו י"ל דחשיב כאילו ראו את פניו, דאף דטב"ע דקלא לא עדיף מרובא דלא מהני נגד חזקת א"א, מ"מ ע"י סברת היינו שאבד היינו שנמצא אתרע חזקת א"א, ושוב מהני הטב"ע דקלא, ואפי' לפי מה שר"ל הבית יצחק דטב"ע דקלא לא מהגי רק משום

שרית מהר"ש (ענגיל) ח"ד סי' פ"ד

הגידון

אשה רק מדרבנן, ליכא פסול משום נוטל שטר (צג). ובפרט דשכר טרחא דבר מועט מותר (19). ועוד כיון שכבר הגיד עדותו לפני אמה של העגונה בביתו, ושוב לא היה נצרך נצרך עדותו לפני ב"ד, אודא בזה האיסור דנוטל שטר (צח). ב. דוקא בהמיר דתו או יש מחמירים שלא מהימן ע"א, אבל בלא המיר לא (צ). ולשיטת הט"ז אף בהמיר לא חיישינן אלא כשהאשה עצמה אומרת מת בעלי, אבל בעד המעיד לא (צ). בזהות: א. שיטת הרא"ש כפי חבנת הח"מ דכשידעין שזה היה בודאי בעיר ההיא, סגי בשמו ושם אביו (צח), וא"כ ה"ה דבכה"ג סגי בשמו ושם עירו. ואף דהוי חצי דבר, דהרי אין אנו מתירים רק בצירוף מה שידענו אנחנו שבעל העגונה היה שם בעיר ההיא, אך כבר כתבו האחרונים דבעדות אשה לא אכפת לן בחצי דבר (צט). ובפרט דכיון דמה"מ מועיל עדותו לבד כיון שהזכיר שמו ושם עירו, שוב י"ל דבכה"ג אין לפסול עדותו משום חצי דבר. ב. אף שלא הזכיר רק שם הכפר שגר שם לפני שעבר לעיר האחרת, י"ל דאדם עלול לקרוא לעצמו בשם מקום מולדתו, ומה גם שכתב הר"ן דכל שידענו בכמה הוכחות שבעלת של זו מת, מתרצין השינוי בכל מה דאפשר (ק). ועוד דיי"ל דשם אשתו חשיב כהזכיר שם כינוי ומועיל להצטרף לשמו ושם עירו (א).

צדדי היתר בעדות ע"י המכתב

בעדות: א. דעת כמה פוסקים דבעדות עגונה לא חיישינן לזיוף, ומהני אף שאינו מקויים, ובפרט דיי"ל כיון דעכ"פ נסתלק החשש איסור תורה ע"י העד הא, דמן התורה בודאי מהני שמו ושם עירו לבד, א"כ בודאי יש לסמוך על כתב שאינו מקויים (ב). ב. כבר כתב הב"ש דזוכרים הדומים לה' נשים ויש להם בנים לכו"ע נאמנים להעיד (ג). ובפרט דהיכא שכבר יצאה מאיסור"ת אף בלא עדותו, או גם החמש נשים מהימני (ד). ומכ"ש בנ"ד דאינו אחיו רק מאמו, בודאי דמהימן. בזהות: כיון שכתב המכתב לאחי הנעדר, נראה שכוונתו

איש א' דר עם אשתו כמה שנים בכפר מולדתו, ואח"כ דר כמה שנים בעיר אחרת, והיה ידוע שהוא אומן במלאכת הסנדלרות אבל לא עסק בזה, ואח"כ ברח מאשתו למדינה אחרת, ולקח עמו ב' בנותיו, ואמה של העגונה הביאה לב"ד ע"א והעיד שהיה במדינה ההיא, והתאכסן בבית בן עירם ביחד עם איש אחד שהיה עוסק במלאכת הסנדלרות, ואח"כ נתלה האיש, והעד ברצותו להושיע לאשתו שאל אותו מי הוא, ואמר שמו ושם אשתו ושם כפרו, ואחר ב' ימים מת האיש, וראתו העד אחר מיתתו והכירו שזהו האיש שדיבר עמו בימי חליו. והעדות הו' נמסרה לב"ד בלילה, וגם נודע לנו שאמה של העגונה נתנה כסף לעד, ואמרה שהעד רצה להעיד בחנם אלא שביקש דמי הנסיעה ושכר בטלה. עוד הביאו מכתב בחתימת אחי הבעל (והם אחים רק מהאם), שבעל האכסניא הנ"ל במדינה האחרת כתב לו שר' ברל מת ונשארו בנותיו גלמודות, ומבקש שיקדם לביתו כדי שלא יטמעו בין הגוים.

צדדי הספק בעדות העד הא'

בעדות: א. שנטל שכר להעיד. ב. כיון שהנעדר ברח מאשתו, יש בזה חשש ע"א בקטטה דלא מהימן. בזהות: א. שלא אמר שם אביו. ב. שלא הזכיר שם עירו שגר שם באחרונה.

צדדי הספק בעדות ע"י המכתב

בעדות: א. דהמכתב אינו מקויים. ב. כותב המכתב הוא אחי הנעדר, והוי מהזכרים הדומים לתמש נשים שאין מעידות לה. בזהות: שלא הזכיר רק שמו.

צדדי היתר בעדות העד הא'

בעדות: א. כבר כתב הנ"ב דאם נאמר דע"א אינו נאמן בעדות

(צד) ס"ק ל"ו אות נ"ו. (צה) ס"ק ל"ו אות נ"ה. (צו) ס"ק שס"ג אות ח'. (צז) ס"ק שס"ד אות ו'. (צח) ס"ק ק"ג אות כ"ה. (צט) ס"ק ל"ו אות ל"ה. (ק) ס"ק ק"ג אות רס"ו. (א) ס"ק ק"ג אות ג"ט. (ב) ס"ק פ"ח אות א'. (ג) ס"ק מ"ב אות ה'. (ד) ס"ק מ"ד אות י"ב.

אות כ"ג. (פז) ס"ק קנ"א אות ט"ו. (פה) ס"ק פ' אות ב'. (פו) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות ח'. (פז) ס"ק קפ"ו אות ט"ו. (פח) ס"ק קפ"ו אות ט"ו. (פט) ס"ק קפ"ח אות ו'. (צ) ס"ק קל"ז אות ו'. (צא) ס"ק שצ"ה אות ב'. (צב) ס"ק שצ"ה אות י"ז. (צג) ס"ק ל"ו אות ג'.

בזהות: כיון שלא שאל אותו על מקום דירתו רק שאל אותו מי הוא, אי"כ מה שאמר ממקום פ', הכוונה למקום הולדתו, ומפני שהיתה לו שם משפחה, יכירו אותו יותר ו). גם מה שראהו עושה מנעלים ונודע שהוא היה אומן לזה, שפיר מצטרף לסימן ו). וגם איכא תוכחה מהידיעה שהיו עמו ב' ילדות.

עוד דן בדבר הריעותא שנתקבלה העדות בלילה, וכתב דהנכון לעשות שיעיד אחד מהדיינים לפני ב"ד אתר, וכמו שכתב גם הרב השואל.

תשובה נוספת משו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"א סי' ע"ג, אחרי שו"ת בית יצחק ח"א סי' ט"ט.

על אחיו, וגם מזה שכתב שיקח ב' בנותיו מבואר שנתכוין על אחיו, ואי"כ יש לנו מעדותו סניף להתיר.

תשובת מהרש"ם ח"א סי' ק"ל על הנידון הנ"ל

והוסיף צדדי היתר

בעדות: דכיון שלקח רק שכר נסיעתו לשם אין חשש כלל משום נוטל שכר ו). ועוד שהרי אמר שראה בעצמו שמת, ודעת ספר המכריע דבמלתא דעבידא לגלויי גם נוגע נאמן, וגם די"ל שנאמן במיגו דאי בעי אמר ששמע שם מאחד שראה שמת בעלה, ועוד דכיון שאמר שזה היה בבית פ' בן עירם, אדרבה אם היה נוטל שכר היה מתיירא לומר שקר, שאפשר שיחקרו על עדותו אצל האיש ההוא ו).

שו"ת אחיעזר ח"א סי' ט"ז

בגדוד שרוב חייליו נהרגו, בודאי אתרע חוקת חי' יד, ואי"כ גם הב"י מודה דלא חיישינן לשאלה, ועוד דמוכח מהגמרא ומהפוסקים דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, ואין לחוש ששכת את האגרות בתוך בגדיו כשהשאלים, ואף להמפקקים בזה, מ"מ אם נמצאה אגרת בתוך כלים דלא מושלי, י"ל דגם הב"י לא חשש אלא לשאלה בלבד, אבל שניחוש גם לשכחה, דנוסף על הרוב דלא מושלי, איכא גם רוב הממשמשים בבגדיהם ואינם שוכחים, בזה גם הב"י מודה דלא חיישינן ו). ובפרט די"ל דאתרע חוקת חי, עוד י"ל דהב"י מחמיר רק כשנוסף לחשש שאלה, איכא חשש אתרמוי אתרמי [סי' כס"י] זה או חשש בדדמי, ומצרפים ב' החששות, וכל זה לא שייך במכתבים. ג. גוף הסברא לחוש לבדדמי בהכרת בגדים אינו נראה, וגם הנוב"י לא החמיר אלא בראה הטביעה ולא בידע מהטביעה, גם אין נראה לחוש לבדדמי על הכרת הכתבים, ובכלל הרי אפשר להכיר ע"י דימוי כתב ידו משאר כתבים, ואפילו נימא דדימוי כתב יד אינו אלא מדרבנן והוי כס"י אמצעי, מ"מ הא סי' אמצעי בודאי מזהני בחשש בדדמי ו).

תשובת המרחשת ח"ב סי' ד' על הנידון הנ"ל אל תאחיעזר

והוסיף צדדי היתר

שבנ"ד דרוב אנשי הגדוד שהוא היה בו, וביחוד היהודים, נהרגו במלחמה, אמרינן שגם הבעל הוא בין הנהרגים, ורובא דאיתא קמן עדיף מחוקת א"א וחוקת חי, ולפי"ז יצאנו בנ"ד מידי איסורי לכו"ע יד, ובאיסור דרבנן לית לן למיחש לשאלה אפילו בכלים דמושלי ו). ובציקר הדין הרי דעת הרבה ראשונים ואתרונים דלא חיישינן לשאלה יח, ובדאים הם לסמוך עליהם במקום עיגון גדול כזה, וחשש בדדמי על הכרת הכתבים ליכא בנ"ד, שהרי לא קדמה לבוא המחשבה בלבה שהמכתבים היו אצלו בשעה שיצא למלחמה, וכ"ש שלא ידעה מהמכתב שהכין לשלוח לה, ולכן לא שייך בזה לדון שהיא טועה מחמת דמיון כוזב יט, ועוד דעל דימוי הכתב יש לנו לסמוך גם באיסור תורה.

שו"ת אחיעזר ח"ג סי' י"ד

ביער בכדי לבצע את פסק הדין, לאחר זמן נמצא ביער סמוך למקום ההוא קבר, ובו קבורים שני יהודים וגוי אחד, והכירו בגדי שני היהודים, כי הם של היהודים שנידונו למות, ובפרצופיהם לא הוכרה.

הנידון

איש אחד נלקח בזמן מלחמה לשרת בצבא, אח"כ נודע שהגדוד שהוא היה בו, היה מהחלוצים הראשונים שנשלחו למלחמה, ורוב אנשי הגדוד, וביחוד היהודים שהועמדו נגד פני המלחמה, נפלו חללים, והועד כי בשדה הקרב נמצא חייל הרוג שבתוך בגדיו הצבאיים היו שתי אגרות דואר, והכירה העגונה שאחת מהם נכתבה על ידה לבעלה, והשניה שלא היה כתוב בה רק הכתובת שלה, הכירה כי זה כתב ידו של בעלה.

צדדי הספק

בזהות: א. דליכא כלל הכרת הגוף, ואף שהוכרו ב' האגרות, מ"מ הא איכא חשש שאלה או אבידה, או שמא לא הגיעה לידו כלל האגרת מאשתו, ונפלה לכתחילה ביד איש אחר, וגם שמא מסר האגרת לשי אחר לשלחם ע"י הדואר. ב. אפילו אם לא ניתוח לחששות הנ"ל, מ"מ כיון שאין באגרות אלו צורך גדול, אפשר שהשאליל בגדו לאיש אחר, ושכח בתוכם את האגרות, ואותו הוא שנהרג. ג. באגרת שהוכר בה כתב ידו של הבעל, יש עוד חשש דהא דעת הנוב"י דבראה הטביעה לא מהני טב"ע בבגדים, כמו דלא מהני בכח"ג טב"ע על הגוף משום חשש בדדמי, והא מים ומלחמה חד דינא אית להו, ואי"כ שמא גם בהכרת כתב יד יש לחוש לבדדמי.

צדדי היתר

א. במכתבים לא שייך כלל חשש שאלה, שהרי אין לאתרים צורך בהם ו). ולאבידה כלל לא חיישינן י, וממה שנמצאה האגרת שהיה כתוב בה כתובת אשתו, מוכח שאגרת אשתו הגיעה כבר לידו, שהרי עמד להשיב לה, ואין לחוש שמסרם לידי אחר לשלחם, שהרי לא כתב עדיין רק הכתובת. ב. אין לחוש שהשאליל בגדו ושכח בתוכו את המכתבים, דבגדי אנשי צבא השייכים למלחמה ואינם שלו, בודאי הם כלים דלא מושלי, כי הבגדים הם מסומנים, ואין לאנשי חייל פשוטים בגדים כפולים, ואיך ישאלם לאתר יא, ואף להב"י דתושב לשאלה גם בכלים דלא מושלי יב, הא כתב הנוב"י דהיכא דאתרע כבר החזקה, ודאי יש להקל בכלים דלא מושלי יג, ובנ"ד שהיה

הנידון

נתקבל גב"ע מעדים ישראלים על שני יהודים שנידונו בב"ד של גוים למשפט מות יחד עם גוי אחד, ושלשתם הובלו למקום מסוים

- ה) ס"ק ל"ו אות נ"ו. ו) ס"ק ל"ו אות ל"ה. ז) ס"ק ק"ג אות רס"ו. ח) ס"ק ק"ג אות צ"א. ט) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות א'. י) ס"ק קפ"ו אות ל"א. יא) ס"ק קפ"ו לוח כדל"מ אות ח'. יב) ס"ק קפ"ו אות כ"א. יג) ס"ק קפ"ו אות י'. יד) ס"ק ש"ב אות ד'. טו) ס"ק קפ"ו אות מ"ד. טז) ס"ק רל"ז אות ל"ד. יז) ס"ק קפ"ו אות ט"ז. יח) ס"ק קפ"ו אות א' וד'. יט) ס"ק קפ"ו אות ל"א.

צדדי הספק

אין עדים שבצעו את פסק דין המות על היהודים, וביוצא ליהרג אין משיאין את אשתו (ז). ואילו אלה שנמצאו מתים לא הוכרו רק בבגדים, ויש חשש שאלה.

צדדי ההיתר

דעת המבי"ט דבנמצא הרג בדרך שהלך בעלה, יצאה האשה מאיסור"ת, ובנ"ד שנמצאו שלשה הרזנים, שני ישראלים עם גוי אחד, קבורים

בתוך היער שאין דרך לקבור שם, דהוי ליה כמו לא שכיחי שיערות ורגלים לדבר, גם כי בעדות שיצאו ליהרג שעי"ז אבדו חזקת חי וחזקת א"א, בודאי יש לסמוך ע"ד המבי"ט, גם כי בנ"ד שיש סימן מנין דג' אנשים וסימן המקום, בודאי שיצאה עכ"פ מאיסור"ת (כא). וכיון שאין בזה רק חשש דרבנן, יש לסמוך על הכרת הבגדים ולא חישינן לשאלה (כב). ובפרט בהכרת כל בגדיו, אשר גם לדעת הבי"ט אין חוששין באיסור דרבנן (ג).

שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' כ"ד

הנידון

הועד על איש אחד ע"י ב' עדים, שהיה בפלוגת צבא שהלכו בדרכם ערוכים בכלי זין שלהם, ושאר דברים שאנשי צבא נושאים עליהם, ובדרך מנוסתם מפני צבאות האויבים עברו גשר שעל הנהר, והגשר פוצץ ונפל כלם למים, וראו את בעל העגונה שנפל מהגשר לנהר, וגובה הגשר מעל פני המים היה ג' או ד' מטר, ושהו עליו יותר משעה ולא עלה. והרב שגבה העדות כתב שחושש על אחד העדים אם אינו מפסולי העדות, וגם על העד השני כתב שצריך חקירה, גם המפקדה הצבאית הודיעה שהאיש הנ"ל נטבע.

צדדי הספק

בעדות: דאיכא החשש שכתב הרב גובה העדות שמא הם פסולי עדות. במיתח: דעת הריב"ש דבעינן שישוהו עליו כדי שתי"ב דהיינו ג' שעות, ובנ"ד לא היה כשיעור הזה. ובכל אופן הרי עדין איכא גזירת חז"ל דמשאל"ס.

צדדי ההיתר

בעדות: כפי הנראה שהרב חשש שהם פסולים מפני שהם בלי זקן, וחשש על גילוח בתער, אך י"א דע"י גילוח בתער אינם נפסלים, ובפרט בזמנינו אנשים שהיו בצבא המלחמה והורגלו בכך, וגם הרי אפשר שלא גילחו עצמם בתער אלא ע"י דבר אחר, אלא שעם כל זה יש לחקור עליהם בעירם, ואם לפחות אחד מהם אינו מוחזק לרשע מפורסם, יש לסמוך עליו (כו). במיתח: י"א דלא בעינן שהיה ג' שעות ואף בפחות סגי, וא"כ בנ"ד ששהו עליו שעה אחת יצאה האשה מאיסור"ת (כה). וכיון דנפיק מחשש איסור"ת, יש להקל להתיר לכתחילה ע"י מה שנפל בפתאום מגובה ג' או ד' מטר, וי"ל דע"י הנפילה נתרסק והוי טריפה, וכיון שעברו י"ב חודש מותרת (כו). ואף דנפל למים ולא נחבט בדבר קשה מ"מ הוי ג"כ כדיון נפולה, ועוד דבנ"ד שהלכו ערוכים בכלי זינם ונושאים תרמילי גב וכדורי יריה שכבדים הרבה, ונראה שכן נפלו למים, בזה לכו"ע הוי נפולה אף שנפל למים, ובפרט שקרוב הדבר שנחבט בגשר שפוצץ ונפל למים (כו). עוד יש להתיר לפי מה שכתב העין יצחק דבנפולה דהוי

טריפה שרובם אינם חיים מעת"לעת, ובצירוף משאל"ס, הוי תרי רובי, ואם לא נודע הדבר לאשה מיד אלא אחר זמן, באופן שבאו הנך תרי רובי ביחד, יש לסמוך ע"י, ואפילו נימא דכיון שנפל למים לא הוי כדיון נפולה, מ"מ יש להתיר מטעם דאיכא רוב מה שנאבד זכרו בזמנינו, וכיון שנודע לאשה רק אחרי כמה שנים, הוי תרי רובי הבאים בבת אחת ומהני (כח). עוד יש להתיר דמאחר שבנ"ד נראה לפי העדות שכולם נפלו למים ערוכים בכל משאם וכלי נשקם, י"ל דבכה"ג שמשא כבד עליו אינו יכול לשוט, וליכא גזירת משאל"ס, ואשתו מותרת, ואין לחוש שהשליך מעליו משאו בהיותו במים, דזה חשש רחוק, ועוד דאף אם היה באפשרות להשליך מעליו המשא, מ"מ הכדורים קשה מאוד להשליך [משום שהם קשורים בו], וגם זה משא גדול, ועוד דכשנטבע במשא גדול כזה, תיכף נצלל (כט). ויש לצרף בנ"ד גם מה שהאשה היא צעירה ורדופה להנשא דכדיעבד דמי (ל).

ויש להתיר האשה אך ורק באופן אם יסכים עמי הרי"מ לייטר אב"ד דונאייב [הוא בעל דרכי שלום], שפתח בהתירא בדבר זה, והרא"מ שטיינברג אב"ד בראד [הוא בעל מתזה אברהם].

תשובת הדרכי שלום סי' נ"ט על הנידון הנ"ל

והוסיף צדדי ההיתר

בעדות: כיון שלא הוגבה עליהם עדות שהם פסולים, מהני עדותם. גם יש סגף עדות המפקדה שהאיש נטבע (לא). במיתח: י"ל דאף התולקים על הרי"א מוורדון באומדנא דאבד זכרו, היינו משום דהאומדנא היא כלל לכל הנטבעים, אבל באופן הטביעה לומר דאין הענין דומה בכל מקום, יש לנו רשות לדון ולהעמיד הענין על אומדן דעת, ולפי"ז בנ"ד שדרך אנשי צבא להיות טעונים במשא כבד, וחיל חייב לשאת כלי זינם עד רגצו האחרון, והם במשקל לערך עשרה ק"ג, מלבד שאר המשא שעליו, ואחר היגיעה ומנוסת הבהלה נפל ממקום גבוה, והמשא הכבד עליו, בודאי שלא היה בכחו לשוט למרחוק ולעלות ליבשה (לב). והסכים להתיר גם הרא"מ שטיינברג.

שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ס"ו

צדדי הספק

בעדות: כיון שאין להתיר אלא בצירוף ב' העדים, אי"כ איכא חשש דחצי דבר. בזהות: שמא העובר בינתיים תבעל ממשרת הטבות ומינו אחר במקומו, ואותו הוא שמת והבעל חי. במיתח: דליכא קברתי.

צדדי ההיתר

בעדות: כיון דעדות הא' לא הוי רק גילוי מילתא בעלמא שהטבח

הנידון

בא' שהועד עליו שבעת המלחמה היה טבח בצבא בגדוד מסוים, ועד אחר שלא הכיר כלל את האיש הנ"ל העיד ששמע מכמה אנשים יהודים ונכרים שהטבח מהגדוד התוא נהרג, והראו מרחוק את המקום שהוא מונח שם, אבל הוא אינו יודע מי הוא הטבח, וזה היה כשמונה חודשים אחר הזמן שהועד שאז היה הנ"ל הטבח של הגדוד ההוא. והוא היה רגיל לכתוב לאשתו יום יום וז' ח' שנים שנשתקע זכרו.

שוב יש לסמוך ע"ז דלא חיישינן שמא הועבר ממשרתו. במיתתו : יש לסמוך על הסוברים דבמעיד מפי ב' עדים כשרים, מהני גם בלא קברתיו (ז). ואין לומר דכיון שהעיד מפי ישראלים ונכרים, הוי כנמצא א' מהם קרוב או פסול, ושוב לא הוי ככשרים, דהרי י"א דנכרי שאינו בגדר עד כלל, אינו מבטל עדות הכשרים, ואף דיש חולקים ע"ז, אך כיון דיש מקילים גם במעיד מפי ב' פטולים, לכן יש להקל בזה (ז).

שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ק'

משום דמחזיקים את הסדור לסגולה ולשמירה (ז). ומדברי גדולי האחרונים נראה דלא חיישינן שמא השאיל בגדיו ושכח בהם הכלים דלא מושלי (ח), ומה גם בחיל דבלא"ה הבגדים הם של הממשלה, ואין חשש שהשאילם (ט). גם באגרת ליכא חשש שאלה, וגם להשלכה אין לחוש, ובפרט בנ"ד שידוע שחיללים בצבא משתעשעים באגרות שמקבלים מקרוביהם (ח), ועוד שנצטרך לחוש שהשליך האגרת, ומצא אותה זה שתיה אצלו הסידור והבגד של זה, והוי כנפילה דחיד. ואף דהאגרת לא נמצאה אצלו, אלא סמוך לו, מ"מ מהני (חא). ואף דיש מחזיקים לחוש לשאלה גם בכדל"מ, אך הסכמת רוב האחרונים דלא חיישינן (חב), ובפרט אם מכירים אותם בטבע, דודאי לא חיישינן (חג), ובנ"ד מה שנכתב בכת"י על הסידור שהוא שלו, הוי כטבע, ואף שהלב עדין מהסס בהיתר זה, אך בנ"ד שירד למקום סכנה ועברו כמה שנים ונשתקע זכרו, יצאה האשה מחשש איסורי (חד), וכיון שבעיקר חשש שאלה יש מקילים (חח), לכן יש להקל בנ"ד בצירוף כל הנ"ל.

שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ק"ח

יש להתיר לכתחילה מטעם דהוי מדעל"ג תיכף (ח). ועוד דהרי בנ"ד אין ידוע בודאי שהיה ע"י שאלה, דאפשר דכאשר הראה לו את המת לקבורו אמר מעצמו שם המת, ובספק ע"י שאלה יש מקילים לכתחילה באומדנות מוכיחות (חח), וה"ה דיש להקל בכה"ג דהוי מדעל"ג תיכף, וגם הרי עכ"פ מצאו כתוב בפנקס ישראל שזה מת, וכשאין שום עד לפנינו יש לסמוך ע"ז, א"כ אף שהקברן אומר שהוא המודיע זאת, ובנ"ד היתה הודעתו ע"י שאלה מגוי, אך הרי יתכן שגם בלעדו נודע להם הדבר ע"י ישראל אחר, ועוד י"ל דהעובדים בבית חולים הוי כערכאות דמהימני, וערכאות מהימני גם בעל פה (ט). בזהות : כיון שכתוב שם משפחתו, הרי זה כשם אביו (י). ואף דאכתי חסר שם עירו, אך במקום עיגון גדול אין להתמיר בזה, דהרי י"א דכל שהלך בדרך זה ונמצא שם איש מת, יש להקל בשמו ושם אביו (לבד נא), ואפשר דבנ"ד שזה היה שם בבית החולים יותר משנה, יש להקל לכו"ע, ואף להדברי חיים דס"ל דדוקא כשהוא קבוע באותו מקום או לא חיישינן לאחר (נב), מ"מ גם בנ"ד קבוע מיקרי, והא אי אפשר ללכת משם בלי רשות שרי החיל, וגם כיון שידוע לנו שזה היה שם, והיה חולה ממש, לא כרוב האנשים בבית החולים שאין להם אלא מיחוש בעלמא, יש לנו לומר שזהו שמת (נא). גם יפה כתב הגאב"ד דקניצק [הוא בעל חלקת יואב] דכיון ששלח לאשתו כמה מכתבים ואח"כ לא כתב עוד, הוי רגלים לדבר שמת, ובכה"ג מקיל הרמ"א [בסעיף י"ח] אף בלא שם עירו, ועוד שבעיקר הדבר יש מקילין גם בלא שם עירו (נז).

היה בעלה של זו, לא מיקרי חצי דבר, ועוד דהרי י"א דלא חיישינן כלל בעדות אשה לחצי דבר (ג). בזהות : נראה דלא חיישינן שהועבר ממשרתו, ומוקמינן ליה אחזקתו שגם אח"כ היה הוא הטבח, ועוד שבעת מלחמה בכלל אין הדרך להעביר טבח ממשרתו, ובפרט שלא עבר זמן רב בין ב' העדויות, ולזמן מועט כזה אין לחוש שהועבר, ועכ"ז הלב מואס לסמוך ע"ז, אמנם כיון שהיה במקום סכנה, והקול נשמע שמת שם, ונשתקע זכרו זה כמה שנים, י"ל דהוי רק דרבנן (ד).

הנידון

איש גלח לצבא המלחמה ואבד זכרו זה כמה שנים, והועד שנמצא גוף מת לבוש בבגדי צבא, ובתוך הבגדים מצאו סידור תפלה קטן שהיה כתוב עליו בכתב ידו שזה הסדור הוא שלו, וסמוך לו מצאו אגרת שאחותו כתבה אליו.

צדדי הספק

בהפרכה : דליכא הכרת הגוף כלל אלא בכלים, והרי יש הסוברים דחיישינן לשאלה גם בכלים דלא מושלי אינשי, וגם להמקילים בכלים דלא מושלי, מ"מ בנ"ד שכלים אלו היו בתוך בגדיו, יש לחוש שמא השאיל הבגדים והכדל"מ היו בתוכם, ובאגרת יש עוד חשש שנמצאה רק סמוך לו, ודעת הב"ש דבכה"ג לא מהני.

צדדי ההיתר

סדור תפלה הנמצא אצל חייל בשעת מלחמה, י"ל דלא מושלי אינשי,

הנידון

באיש שהיה בצבא, וחלה והתניסוהו לבית חולים והיה שם יותר משנה, וכתב כמה מכתבים לכיתו, ואח"כ הפסיק לכתוב ושוב לא נודע ממנו כלום, ובפנקס הקהל דשם מצאו כתוב שמת שם יהודי בבית החולים, והיה כתוב רק שמו ושם משפחתו בלא שם עירו, והקברן שבעיר ההיא אמר כי בכל עת שמת יהודי בבית החולים הוא נמסר לו לקבורו, והוא שואל לאחד מעובדי בית החולים והלה אומר לו שם המת, ועפ"ז נכתב בפנקס הקהל.

צדדי הספק

בעדות : כיון שדרך הקברן לשאול מאחד העובדים בבית החולים שם המת, א"כ הוי ע"י שאלה, ואין גוי נאמן, בזהות : דליכא שם אביו ושם עירו.

צדדי ההיתר

בעדות : בנ"ד שאמר לו שמו של המת בשעה שהלך לקבורו, הוי מילתא דעבידא לגלויי תיכף, [דאפשר לברר זאת ברשימת החולים], ובמילתא דעבידא לגלויי תיכף דעת מהר"ם דנאמן אף אם אינו מסל"ת גמור (ח), ולכן בנ"ד אף דהוי ע"י שאלה, אך הרי מבואר במהרא"י דכל היכא דליכא חשש נחכין להתיר, אף ע"י שאלה אם ניסת לא תצא, ובנ"ד יתכן דהוי מסל"ת כיון דזו חובתו להגיד שמו, ועכ"פ ליכא חשש דנחכין להתיר, ואם ניסת לא תצא, וא"כ

(מג) ס"ק קפ"ז אות כ"ג. (מד) ס"ק ש"ב אות ג'. (מה) ס"ק קפ"ז אות א'.
(מז) ס"ק ק"ז אות ג'. (מו) ס"ק קכ"א אות כ"ד. (מח) ס"ק קכ"ו אות ה'.
(מט) ס"ק קי"ג אות י"ג. (נ) ס"ק ק"ג אות ע"ג. (נא) ס"ק ק"ג אות כ"ה. (נב) ס"ק ק"ג אות כ"ד. (נז) ס"ק ק"ג אות ז'.

(לג) ס"ק ל"ו אות ל"ד. (לד) ס"ק ש"ב אות ג'. (לה) ס"ק שצ"ה אות י"ז.
(לו) ס"ק שצ"ה אות ט"ו. (לז) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ס"ד. (לח) ס"ק קפ"ז אות מ"ד.
(לט) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות ח'. (ס) ס"ק קפ"ז לוח כול"מ אות א'.
(מא) ס"ק קפ"ז אות ע"ב. (מב) ס"ק קפ"ז אות כ"ב.

שרית חבצלת השרון סי' כ"ד

הגידון

באיש שהועד עליו שראוהו מובל בידי אנשי צבא. ומאז נעלם ולא נודע מה היה לו. ונתברר שחיילים אלו שהוליכוהו מוחזקים לרוצחים. אחר זמן נמצא גוף מת ביער שבסביבות הכפר שהוליכוהו דרך שם, ובפניו אי אפשר היה להכירו, אלא שהוכר בטב"ע דגופו. בקומתו ובעוביו ובשערות ראשו, שהוא האיש הנעלם. וכן הכירו בטב"ע כל כליו ומלבושיו. שהם של האיש הנ"ל.

צדדי הספק

בהכרח: בטב"ע; דאין מעידין אלא על פרצוף פנים, ובניד ליכא. בבגדים; והא איכא חשש שאלה.

צדדי ההיתר

א. עפ"י הכרת הגוף. העת ר"ת דכשקיים כל גופו ומכירין בטב"ע, מעידין אף בליכא פרצוף פנים. וא"כ יש לנו סניף גדול להתיר בניד נד). ואף להתולקים על ר"ת, י"ל דטב"ע כזה לא גרע עכ"פ מסי"א נה). וכבר ידוע דעת התכ"צ דסי"א הוי כשמו ושם אביו, והיכא דהיענין שהלך במקום הזה, ואין שיירות מצויות שם, יש להתיר נד). ואף דהתכ"צ איירי בידוע שהלך ביער, ובניד לא ידעינן רק שהיה בדרך על הכפר ששם אולי שיירות מצויות, אלא שנמצא אח"כ ביער במקום שאין שיירות מצויות, מ"מ הא התכ"צ מסתייע מדברי הרא"ש, והרא"ש מיירי בכה"ג דניד נד). ועוד דהרי י"א בדעת הרא"ש דכל שלא הוחזקו שנים שנעלמו, מתירין בשמו ושם אביו לחוד, ולא בעינן ידידוע שהלך בדרך שם, וא"כ י"ל דאף להח"מ דחולק ע"ז, מ"מ היינו רק בשמו ושם אביו דשכיחי טובא, או בסי"א דשכיח דמתרמי, אבל בטב"ע הגוף כבניד, דלד"ת שרי לגמרי, י"ל דגם תח"מ מודה בהנמצא במקום דלא שכיחי שיירות, ולא הוחזקו שנים שנעלמו, מהני.

ב. כיון שנמצא גוף מת בדרך שחלך בעלה, ותוארו כתואר גוף

בעלה, ומאיש אחר כזה לא ידענו שהלך שם, אין ספק מוציא מידי ודאי. בנמצא הרוג וידוע שהבעל הלך דרך שם, כתבו המבי"ט והשב יעקב דתלינן שזה שהלך שם הוא שנהרג, וטעמם נראה משום דהוא ודאי ואחר ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אלא שקשה ע"ז דהא עוד הרבה אנשים תולכים דרך שם, ודילמא אחר הוא, ואף דידעינן שזה נאבד, מ"מ בכה"ג הוי כהוחזקו שני יוסף בן שמעון, וגם שיירות מצויות נד). אמנם בניד דאיכא טב"ע שבגופו דחשיב כמו סי"א, והוי כשמו ושם אביו, אי"כ אף אם היו שיירות מצויות, מ"מ הוי כלא הוחזקו, ד"א דבכה"ג מותרת, ומכ"ש כאן שנמצא במקום שאין שיירות מצויות, ובפרט שראוהו שהלך בדרך זה, ואיש אחר שיש לו טב"ע דגוף כזה וסימני כלים כאלו, לא ידענו שהלך בדרך זה כלל, ולא שמענו שאבד, הוי בעל האשה ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ג. עפ"י הכרת הבגדים. דעת הרבה פוסקים דקיי"ל דלא חיישינן לשאלה נח). ודעת מהרי"ט דבכל כליו ודאי לא חיישינן לשאלה נט). ודעת התכ"צ דהיכא דאיכא גם סי"א בגופו, הוי שאלה דיחיד ולא חיישינן ליה ט). וה"ה בניד שהוכר בטב"ע דגופו, וכבר נתבאר דזה הוי כמו סי"א, ואף להתולקים על התכ"צ, מ"מ היכא דעצם השאלה לא שכיחא, מודו להתכ"צ, ובניד דאיכא שאלת כל בגדיו, אפילו למאן דלא ס"ל כמהרי"ט הנ"ל, עכ"פ הוי מילתא דלא שכיחא טובא ומהני טא). גם איכא הרבה אחרונים דס"ל דלא חיישינן לשאלה רק בהוכרו הכלים בסימנים ולא בטב"ע, ובניד הרי הוכרו בטב"ע טב). ובהצטרף כל הנ"ל, ובפרט בניד דאיכא אומדנות דמוכחות טובא, שראוהו בידי החיילים המוחזקים לרוצחים ומאז אבד זכרו, ונמצא אח"כ באותו הדרך לבוש בכל מלבושיו, וכל כליו אצלו, ובאיכא אומדנות מוכחות כתב הרמ"א דסגי בשמו ושם אביו, וכבר נתבאר דסי"א הוי כשמו ושם אביו, ובניד שהוכרו בגדיו, אף אם ניוחש לשאלה, מ"מ סי"א הוי, וגם בצירוף הכרת הגוף בטב"ע, לכן יש להתיר האשה.

שרית חבצלת השרון סי' מ"ד

הגידון

באחד שנעלם, ואח"כ נמצא איש טבוע ולא הוכר בפניו, אלא שהיו בו כמה סימנים. והעיר ע"א ששמע מאשת הנעלם שהיה לבעלה צריירות דם תחת ציפורן אצבע הקטנה, וכן היה במת. עד אחר העיר בשם האשה שיש לבעלה צריירות דם תחת הציפורן על אצבע שביד ימין, אבל לא שמע ממנה באיזה אצבע היה. גם היה במת סי' רושם צלקת משבר בצד שמאל. והעיר ע"א ששמע מהאשה שלבעלה היה רושם כזה בצד שמאל. אולם עד אחר העיר שהיא אמרה לו שהסי' הוא בצד ימין. ועד ג' העיר שאמרה לו שאינה זוכרת באיזה צד היה הסי'. עוד היה סי' בגוף המת, שינים של זהב בשני צדי הלחי, וכן היה בנעלם. גם כל בגדי המת ובתוכם בגד ארבע כנפות, הוכרו בטב"ע ובסי"מ שהם של הנעלם.

צדדי הספק

בהכרח: א. שלא היתה הכרה בפרצופו כלל. ובסימנים יש להסתפק אם יש בהם כדי להתיר. ובבגדים הא איכא חשש שאלה, ב. כיון שבגוף המת היה סי' צלקת בצד שמאל, ולדברי ע"א אמרה האשה שבבעלה היה הסי' בצד ימין, אי"כ לדבריו בהכרח שאין זה בעלה. ואף אם האשה תאמר שטעתה בין ימין לשמאל, הא דעת הנוביי

דבכה"ג יש לחוש דמשום שראתה שאין לה היתר לפי דבריה הראשונים, לכן אומרת עכשיו להיפך.

צדדי ההיתר

י"א דקיי"ל דלא חיישינן לשאלה כלל טג). ובשאלת כל הבגדים סוברים הרבה אחרונים דלכו"ע לא חיישינן לשאלה טד). באופן שמצד הכרת הבגדים יש לנו צד גדול להתיר בניד. ואף להמחמירים דגם בכל בגדיו חיישינן לשאלה, מ"מ הא איכא כאן הרבה סימנים בגופו, דאף אם נאמר שאינם סי"מ, מ"מ הא איכא דעות דהרבה סימנים שאינם מובהקים מצטרפים להיות סי"מ טה). וגם איכא דעת מתר"ל מפרגא דבטב"ע בבגדים וסי"א בגוף, לא חיישינן לשאלה טו). ואף שיש תולקים עליו, מ"מ נראה דדברי מהר"ל נכונים, ובפרט בניד דאיכא כמה צדדים להתיר. דהרי י"א דהא דחיישינן לשאלה אינו אלא כשהוכרו הבגדים בסי', אבל כשהוכרו בטב"ע כבניד, לא חיישינן לשאלה טז). ובפרט שכל בגדיו הוכרו בטב"ע, וגם יש לצרף דעת החכ"צ דבסי"א בגוף וסי"מ או טב"ע בכלים לא חיישינן לשאלה, משום דהוי שאלה דיחיד טח). ובניד י"ל עוד לפי העד שאמר שהצריירות היתה באותה אצבע שאמרה האשה, וא"כ איכא צמצום מקום דהוי סי"מ ביותר טט).

(נ) סי' ק"ח אות ה'. (ז) סי' ק"ח אות ט"ו. (ז) סי' ק"ח אות ק"ט.
 (ז"י) סי' ק"ח אות כ"ז. (ז) סי' ק"ח אות כ"ז. (ז) סי' ק"ח אות ד'.
 (נט) סי' ק"ח אות מ"ו. (ס) סי' ק"ח אות ז"א. (סא) סי' ק"ח אות ז"ו.
 (ט) סי' ק"ח אות י"ד. (סח) סי' ק"ח אות ז"א. (סט) סי' ק"ח אות ל'.
 (טב) סי' ק"ח אות י"ד. (סג) סי' ק"ח אות ד'. (סד) סי' ק"ח אות ג'.
 (סה) סי' ק"ח אות ד'. (סו) סי' ק"ח אות ז"ט. (סז) סי' ק"ח אות י"ד.

ובדבר החשש שהאשה אמרה שרושם הצלקת מהשבר היה בצד ימין, ובגוף המת היה הסי' בצד שמאל, י"ל דכיון שעד אחר אמר בשמה שאמנם היה בצד שמאל, ועד ג' אמר שאמרה שאינה זוכרת באיזה צד היה לפי"ז אם כולם מעידים על הגדה אחת, הרי כל אחד מהם מוכחש מהשנים האחרים ועדותן בטלה, וצריך לשמוע מה שהיא אומרת עכשיו, ואז תהיה ניתרת ע"י העד שראה הסי' בגוף המת, ולא אמר כלום בשם האשה, אך כפי הנראה שאמירת האשה לא היתה במעמד אחד, רק שפעם אמרה כך ופעם אמרה כך, ואין כאן הכחשה אצל העדים, וצריך לשאול אותה מפני מה שינתה דבריה, ואם תאמר שלא היתה זוכרת יפה, ודאי הוי אמתלא טובה, ובנ"ד לא שייך חשש הנובי הנ"ל, דהא שינתה דבריה עוד קודם שראתה שהוכחשה, ובפרט דהוא דבר דעבידא למיטעי, ולכן כיון שיש כאן הוכחות ברורות שזה הוא בעל האשה, יש להתירה, ועוד דבח"מ מבואר דהיכא דיש הכחשה בין העדים טרחינן להשוות דבריהם ולתרגם אף בדרך רחוק, ובנ"ד כיון שעפ"י הטב"ע דבגדים והסימנים בגופו, מוכח בעליל שהוא בעל האשה, וכיון שהצלקת היתה בגוף זה בצד שמאל, ותא אמרה שבבעלה היתה בצד ימין, הרי היא מוכחשת, ובכה"ג מודה הנובי דמתרצים דבריה לומר דהדרך לטעות בין ימין לשמאל, ואין שייך לומר שוויה אנפשה חתיכא דאיסורא, דהא סברה שהיא מותרת בזה, ואף להסוברים שהיא נאמנת, על עצמה מתורת עדות, מ"מ אם מחמת עדות קאתי עליה, הרי באמרה חוץ לב"ד יכולה לומר מבודה הייתי, וכאן הרי חזרה עוד קודם שבא הדבר לב"ד ע.

תשובת הדוכב משרים ח"א סי' קכ"ה על הנידון הנ"ל

צווי היתר

לפי מה שהועד שהיה בו סי' צרירות דם תחת הציפורן, כיון שעכ"פ

שרית חבצלת השרון סימן מ"ה

במי שהיה במלחמה ונאבד זכרו דאשתו יצאה מאסות, ובצירוף משאל"ס דרוכו למיתה עדיף מס"ס דהא הוי שני ספיקות שכל אחד הוא רוב להתירא, ועוד דהא דלא מהני ספק ע"י גלגול משום דבספק הראשון נעשה כודאי איסור, וזה דוקא במקום שהספק אינו יכול להתברר, אבל בנ"ד דבשעת ההתפוצצות קודם שנפל למים אין לומר דהוי כודאי איסור דהרי הוי יכולים לראות אם נהרג, א"כ לא נאסרה עדיין מכה ודאי קודם שנולד הספק השני ואפשר לצרף שני הספיקות ע"י, ואף דלדעת י"א לא מהני ס"ס בעגונה משום דהוי במקום חזקת איסור, מ"מ בנ"ד הרי איתרע החזקה [וכנ"ל], ובלא"ה נ"ל ליישב דעת המקילים בעגונה משום ספק ספיקא ע"ד, ואם כי לפי העדות לא מבורר ששהה שיעור שת"נ ועדיין לא יצאה תאשה מאיסור, מ"מ עפ"מ"ש הריב"ש דבכל טביעה הוי רוב למיתה אלא שלא מהני נגד שתי חזקות, חזקת חי וחזקת א"א, א"כ בנ"ד דאיכא תרי רובי וכנ"ל שפיר מהני ע"ה, גם כי כיון דאבד זכרו יש סברא להקל ע"ה, ובפרט כי דין זה דבעינן שיעור שת"נ אינו מוסכם, ובפ"ת הביא בשם אחרונים דאם העד אינו לפנינו לשואלו תלינן דמסתמא שוה ע"ה, ובנ"ד הרי גוי העיד שחיפש אחריו ולא ראה, שהדברים מוכיחים שנוכח שם והו"ל דין משאל"ס ממש ע"ה, ואפי" להחולקים על הריב"ש [ולית להו דבכל טביעה הוי רובא למיתה], מודו עכ"פ דגם בלא שיהא הוי ספק, א"כ בנ"ד דע"י ההפצצה יצאה מאיסור מהני הטביעה לשויה ספק דרבנן ולקולא.

הנידון

איש אחד נלקח לשרת בצבא וכבר עברו שש שנים שלא נשמע ממנו. אח"כ בא ע"א והעיד כי ראה את איש זה שנפל מגשר שהתפוצץ ממוקש לנהר פרוט. כן העיד גוי אחד מאנשי הצבא שהוא חיפש אחרי איש זה ולא מצא אותו.

צווי הספק

במיתה: בנפל במשאל"ס אין מעידין על אשתו להתירה, ובנ"ד הרי העד גם לא אמר ששהה עליו שיעור שת"נ וא"כ עדיין לא יצאה אשתו גם מאיסור.

צווי היתר

הא דהחמירו חכמים במשאל"ס הוא מחמת מיעוט הניצולים וסמוך מיעוטא לחזקת חי דהבעל, לפי"ז בנ"ד דע"י הפצצת הגשר שהרסיסים מתפשטים והורגים לכל הנפגע מהם, נולד ספק על הבעל מחמת זה אם נשאר חי כבר איתרע חזקת חי ידי, שוב י"ל דלא החמירו חכמים במשאל"ס, גם י"ל כיון דמשאל"ס הוא רק מדרבנן א"כ אם יש ספק דילמא כבר נהרג קודם הוי ספיקא דרבנן ולקולא, או ספק-ספיקא דילמא כבר נהרג קודם ואת"ל לא נהרג דילמא מת במים, ולא הוי ספק ספיקא משם אחד דספק אחד מתיר יורה דיצאה מאיסור אשת איש קודם נפילתו למים, והגם דהוי כעין ספק ע"י גלגול, דספק הראשון נולד קודם שיצאה מאיסור, מ"מ כיון דאחר ההפצצה נאבד זכרו הוי ע"י לחוד כרובו למיתה, וכמ"ש התשב"ץ

אית י"ד. (ע"י) ס"ק ר"ס אות ב'. (ע"י) ס"ק קכ"ג אות כ'.
(ע"ה) ס"ק ר"כ אות ה'. (ע"ה) ס"ק רצ"ב אות ל"ב. (ע"י) ס"ק ר"צ
אות א'. (ע"י) ס"ק רצ"ב אות י"ב.

(ע"י) ס"ק ק"צ אות כ"א. (ע"י) ס"ק ק"ס אות ל'. (ע"ה) ס"ק ל"ו אות ל"ד.
וע"י גם כס"ק ק"ס אות כ"ב. (ע"ה) ס"ק קצ"ח אות א'. (ע"ב) ס"ק
קפ"ו אות צ"ט. (ע"י) ס"ק קצ"ד אות ד'. (ע"ג) ס"ק קפ"ו

אם אמרינן בזה דמיא מרזו מכה וצ"ע בזה עט). ובה"א דלא שזה שכתב לסמוך על עדות הגוי שהעיד שחפשו ולא מצאו, הנה אין לומר דכוונת הגוי לומר שחפש אותו בתוך המים, דזה דבר שאי אפשר במקום סכנה כזה, וע"כ כוונתו שהלך לחפשו בין הנשאים חיים ומשמע שלא ראה הטביעה דאל"כ מה לו לחפשו.

צדדי ההיתר

יש לצדד להקל, דמסתמא הגשר שנפל עליו הוא בגובה רב מן המים ונעשה טרפה מכח הנפילה, ומחמת ריסוק האברים אינו יכול להיות מעל"ע, והוי רובן למיתה, ובהדי מים שאין להם סוף איכא תרי רובי למיתה פ). והתרי רובי הוי כבאין בבת אחת כיון דלא נודע להאשה עד אחר המעל"ע, ובלא"ה הרי אסורה להנשא עד עבור ימי אכלה וימי ההבחנה פ). ובפרט לפי מה שידוע הרי הנדה פרוט מגדל אבנים גדולות וגבוהות שבדאי יש חשש ריסוק איברים, ויש לצרף להתיר לכתחילה פ). ובמה שלא אמר העד ששהה עליו שיעור שת"נ, הרי במה שנפל להמים כשהוא נושא משא וכלי זיין כשל אנשי צבא, י"ל דאפילו אם לא שהה עד שת"נ יצאה עי"ז מאיסור פ).

שו"ת חבצלת השרון סימן מ"ח

צדדי הספק בעדות הראשונה

בזהות: האנשים שסיפרו להעד הם מאנשי הצבא דרובם גויים ותלינן דהם מהרוב גויים דלא מהני עדותם שהשיבו לשאלת העד. ומ"ש רב אחד להתיר כיון דהעד אמר ששאל מחבריו [אשר נראה שאז זכר עדיין מי הם המספרים] וכוונתו על ישראלים, לא נראה, דהרי בגב"ע לא נזכר לשון "חברים" רק "מכרים", ואפילו אם היה אומר חברים, י"ל דכוונתו על גויים, דכיון שהיה בין הצבא קרי גם לגויים חברים. במיתת: לא אמר קברתיו.

צדדי הספק בעדות השניה

בעדות: האנשים ששוחזרו ביניהם לא היו במלחמה רק מפי השמועה אמרו כן, ואילו היו אומרים "שמענו" שמת, נפלטו בו בוותא אם מהני, אבל בג"ד כשדברו סתם פלוני מת במלחמה כו"ע מודו דהוי רק קול הברה מתאומר, מפני שנאבד ונעלם, ואין בזה כדי סמיכה כלל.

צדדי ההיתר בעדות הראשונה

בעדות: כבר כתבו האחרונים בשם התשב"ץ דבאבד זכר ע"י המלחמה יצאה אשתו מחזקת א"א, וכיון שכן בג"ד שבעל האשה היה במלחמה הנוראה, ואנשים העידו שכל הפלוגה שלו נאבדה בקרב, אם כי אין לסמוך על דבריהם כיון שלא העידו בפירוש עליו וחיישינן שמא ערק לעלמא, עכ"פ העידו שהי' במקום סכנה איומה, גם כי כבר נאבד זכרו זה עשר שנים, הרי דאשתו יצאה מחזקת אשת איש פ). ושוב נוכל לסמוך על עדות המספרים אפי' אם הם גויים במקום ענון גדול, וכמו שכתבו פוסקים דביצאה האשה מאיסור תורה מהני עדות גוי ע"י שאלה, אם לא נתכוון להתיר, והרי בג"ד ששאל עליו בין שאר שאלותיו לא נתכוון המספר להתיר וי"ל שלא נתכוון גם להעיד פ).

במיתת: לדעת כמה פוסקים לא בעי בעדות גמסל"ת שיאמר קברתיו, משום דאינו מתכוון להעיד, ולדבריהם י"ל דבג"ד שאין ראי' שנתכוונו להתיר ואולי אפי' להעיד לא נתכוונו, נמי לא בעינן שיאמר קברתיו פ). עוד דכיון דבג"ד אין חשש שהגוי משקר, וכנ"ל,

אך להיות כי אנכי כותב כל זה בחפזון וטרידנא טובא, לכן לא אוכל להעמיד יסוד על דברי ההלכה למעשה, אך למען תקנתה של בת ישראל אמרתי לפתוח פתח כחודת של מחט וכו'.

תשובת הצור יעקב סי' ק"ג על הנידון הנ"ל.

ונסתפק בהתירו של החבצלת השרון

דמה שצידד להתיר מכח ספק דרבנן ולא הוי ע"י גלגול כיון שספק הראשון ג"כ דרבנן מחמת שאבד זכרו, קשה לסמוך ע"ז, דכיון שבשעת הנפילה למים לא היה רק ספק דאורייתא, מה יוסיף תת כח מה שנאבד זכרו אחר זמן רב מהנפילה למים, ובעיקר הדבר שכתב דמחמת התפוצצות הוי רובא למיתה, ומדמה לה להא דהתשב"ץ באבד זכרו במלחמה, יש לפקפק דבג"ד אף שהי' בתוך שטח התפוצצות הריסים, מ"מ כיון שהעד ראהו נופל למים ולא ראה שנחסר בו אבר שהגשמה תלויה בו, א"כ לא הוי רק כראה שדקרו בו הצים דאמרינן דאם לא היה במקום שנפשו יוצאת אין מעדינן עליו דילמא נכוה וחי עח), איברא כיון דהי' במים יש לדון

הנידון

איש אחד מאנשי המלחמה העיד כי כשחזר מהשביה ומצא את מכריו מהצבא שאל אותם על מכירתם המשותפים בצבא, והשיבו לו על כל אחד מהם, ביניהם שאל על בעל העגונה והשיבו לו שנפל בקרב, אך אינו זוכר אם המשיבים היו ישראלים או גויים.

צדדי הספק

בעדות: המספרים להעד אמרו זאת כתשובה לשאלתו, ושמא גויים היו ולא הוי מסל"ת. במיתת: לא אמרו קברתיו.

צדדי ההיתר

בעדות: ואחרונים כתבו דמאי דפסלינן עדות גוי שמשיב לשאלה הוא רק מטעם ספק, וכיון שכן בג"ד שיש עוד ספק אם שמע מגוי או מישראל הו"ל ספק-ספיקא המתהפך להתיר, עוד יש לצרף דבג"ד דהיה במלחמה במקום סכנה ועברו שמונה שנים שלא נשמע ממנו דהוא אומדנא טובא שמת, ודאי דמהני הספק שמא ישראל הוא להתיר, דבתה"ד כתב דבאומדנות דמוכחי אם נשאת לא תצא, ועוד כי לדעת י"א דלמסקנא דגמרא בשמע קול פלוני מת לא חיישינן לגוי, והוי לאצטרופי דעתייתו לסניף, גם כי בפסקי מהרא"י ס"ל דבעדות גוי בתשובה לשאלה אם נשאת לא תצא, וא"כ לא הוי רק מילתא דרבנן ובדאיכא עוד ספק יש להקל פ). ועוד דבג"ד דהעד סיפר להאנשים שסיפרו לו שכא מרוסי, הרי שעדיין לא היה בבית האיש לידע אם יודעים ממנו או לא, וכל שאלתו הוא לפי תומו להודיע על מכריו, וא"כ גם תשובתם היתה לפי תומם, וכבר כתב הב"ש דכל שאין רגלים לדבר לא חיישינן לחששות. במיתת: העד אמר ששמע מפי "אנשי צבא", הרי ששנים היו ובשנים י"ל לבדדמי, ותלינן שהאנשים שסיפרו לו ראו בעצמם מיתתו ולא אמרו בדדמי פ). ואם עוד רבנים יתירו את האשה אצטרף בהדיהו.

תשובת הצור יעקב סי' ל"ז על הנידון הנ"ל

וכתב דנתקבל עוד גב"ע מעד אחד שהעיד כי שמע מאנשים שדברו שבעל האשה נפל מת במלחמה.

דבאין להדדי דמהני גם בלא קברתיו. ובצירוף שיטת הפוסקים דבעד מפי עד לא בעינן קברתיו. ובפרט עד מפי גמסל"ת (פז). ע"כ יש להתיר את העגונה.

שו"ת לבוש מרדכי סי' מ"ה

התמונה היא טב"ע (ממש 109). ויש להתיר לפי העד האי שאמר שברור לו שהוא זה. ואף שלא ראהו רק פעם אחת, מ"מ כשאומר שמכירו ודאי מהני. ואין לחוש מחמת כלים שלא שבעתן העין. זלא בכלים הדומים זה לזה, אבל בשאר בגדים, וכ"ש באנשים, לא נאמר תאי דינא. ואפילו כשרק ע"א מכיר התמונה, ג"כ מהני, ולא חיישינן בזה לבדדמ"צ. ועוד דאף טב"ע שאינו גמור ג"כ מועיל אף לעדות נפשות. כיון שעכ"פ נדמה להם שהוא תאי זה, וא"כ נוכל לצרף גם עדות האנשים האחרים. שאמרו שהתמונה דומה ממש להשכוי היהודי שהובילוהו דרך הרחוב. אף שיראים לומר עדות גמורה. במיתת: אף דדעת כמה ראשונים להתחמיר ביוצא ליהרג בב"ד של עכו"ם, וקשה להקל נגדם, מ"מ הרי דעת המבי"ט דבנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, תלינן דזהו שאבד, ומכ"ש בניד שכבר יצאה האשה מחזקתה. כיון שיצא ליהרג צא). וא"כ יש כאן ס"ס. שמא הלכה כהנך דסברי דביוצא ליהרג בב"ד של עכו"ם, משיאין אשתו, ושמה הלכה כהמבי"ט דאמרינן דזה שיצא ליהרג הוא שנהרג. ויש לצרף גם מה שכתב הרב השואל, די"ל דטעם המחמירים ביוצא ליהרג בב"ד של עכו"ם, הוא משום חשש קבלת שוחד, ובניד הרי החיילים שהובילוהו יראים לקבל שוחד, והמפקד שציווה לתרגו, הא לא היה שם מי שיתן לו שוחד צב). ובצירוף אומדנות מה שנאבד זכרו. מכל הנך טעמי מצטרף אני להתיר האשה.

ורק חשש דיאמר בדדמי, דהדין בזה דאם נשאת לא תצא, דרובן לא אמרו בדדמי, ובניד דיש עוד רוב למיתה ממה שנשקע זכרו ע"י המלחמה, וכאן שהעד העיד אחר שנשתקע זכרו הו"ל כחרי רובא

הנידון

באיש שהיה בצבא רוסיא, ונעלם ואבד זכרו זמן רב. והעיד חייל מצבא אשכנז, שבהיותו בצבא הובא שבוי מצבא רוסיא איש יהודי, ואמרו עליו שמצאו אצלו פצצה, והמפקד גזר להמיתו ביריה, ותובילוהו אל שדות העיר להרגו שם, וגוים הדרים בסביבות המקום ההוא, סיפרו שראו כשהרגו את החייל הרוסי, והכירו שהוא יהודי, ואח"כ מצאו שם גוף מת ונמצא אצלו זוג תפילין, והביאו אותו לקבר ישראל. והעגונה הראתה תמונת בעלה כשהיה חייל, והעיד א' שברור לו שזה הוא השבוי היהודי שדיבר עמו אז. עוד ב' אנשים העידו שראו אז את היהודי כשהובילוהו האשכנזים דרך הרחוב, ואחר ההתבוננות בתמונה, אמרו שהתמונה דומה ממש לתמונת האיש המובל, אך אינם יכולים להעיד ע"י בתורת עדות להתיר עגונה.

צדדי הספק

בזהות: אם יש לסמוך על העדות שתמונה זו היא של השבוי שגזרו עליו הריגה, וכיון שלא ראהו רק פעם אחת, שמא הוי כטב"ע בכלים שלא שבעתן העין דלא מהני. במיתת: אף אם נדע שהוא זה, מ"מ הא ביוצא ליהרג בב"ד של עכו"ם, יש מחלוקת הראשונים אי משיאין אשתו.

צדדי התיר

בזהות: כבר הסכימו האחרונים לסמוך על הכרת התמונה, דבאמת

שו"ת צור יעקב סי' כ'

חיפוש אפילו כשלא ידענו זמן היציאה צא), ובוה שנאבד זכרו כמה שנים והיה במלחמה דאם נשאת כבר לא תצא, עכ"פ יש לסמוך לומר היינו שאבד היינו שנמצא. ובפרט דמדברי הריב"ל משמע לסמוך על אותו פסק שמתיר הרא"מ גם בלא ידיעת זמן היציאה צא). ועוד דהרי בכאן יש זמן מוגבל דאין מגייסים למלחמה רק עד בן חמשים, ובלא"ה הרי ידוע דמטרת כתיבת שמו על התעודה הוא בכדי שאם ימות במלחמה ידעו להודיע ע"י לביתו, וא"כ פשיטא דלא יכתבו רק שמו ומקום דירתו שבזמן ההוא. ב. אין לגבש תומרות לחוש שהשאל המכנסיים ושם שכח את התעודה צא). ועוד דהמכנסיים הם ג"כ מכלים דלא מושלי להו צא). רק דיש לחוש למ"ש הב"י דגם בכלים דלא מושלי חיישינן לשאלה. מ"מ היכא דמכיר את הכלי בטב"ע לא ניתוח גם לדידי צא). ואפי' למאן דלא מחלק בזה בין הצירו בטב"ע או לא. עכ"פ לא הוי אלא תומרא מדרבנן צא). וע"ז שפיר יש לסמוך על הצילום שהכיר העד צא). ובפרט דזה הוי כשאלה דיחיד שנתוש שהשאל למי שיש לו ג"כ תואר כמוהו — שהתמונה עכ"פ דומה לו — ולא חיישינן לה בכלים דלא מושלי ק). במיתת: מכיון שהובל לקבורה, וגם כי נטלו ממנו התעודה הרי שהזיוז אותו, והוי כקברתיו א).

לפי"ז אם יחפשו בעיר הנאכד ובמקומות הסמוכים ולא ימצא איש אחר בשם משפחה כזו שנאבד מזה כמה שנים, יש להתיר את האשה עפ"י ב"ד.

הנידון

איש אחד נלקח לשרת בצבא בעת המלחמה וזה זמן רב אחר המלחמה שלא נשמע ממנו. אח"כ בא עד אחד והעיד כי ראה במלחמה שמובילים גופת איש מיד לאתר מיתתו, ובמכנסיו האיש מצאו תעודת חייל על שם הרשקוביץ מעיר בילקע, ואמנם כך הוא שם משפחתו של האיש הנעדר וזו שם עירו. כאשר הראתה אשת האיש להעד תמונת בעלה הכיר העד שזהו תמונת האיש שראהו מת.

צדדי הספק

בזהות: א. העד לא הכיר את המת, ובתעודה שמצאו אצל המת לא כתוב שם הפרטי של האיש, גם חיפוש בעירו של הנעדר לא מהני לדעת י"א כיון שלא ידענו זמן יציאתו משם. ב. אף שאין לחוש בחייל שהשאל את תעודתו לאתר, מ"מ יש לחוש שהשאל את מכנסיו לאחר ושם השאיר את תעודתו, וזה שהשאל לו מת. במיתת: העד לא אמר קברתיו וע"א במלחמה בעי שיאמר קברתיו.

צדדי התיר

בזהות: א. בדברי הרא"מ יש סתירה אם מהני חיפוש בלא שידעו זמן יציאתו, וכתבו האחרונים לדעתו דהא שכתב דמהני גם בלא ידיעת זמן היציאה מיירי דאמרו שם האיש דבוה אמרינן היינו שנאבד היינו שנמצא. וא"כ בניד שהזכר שם [משפחת] האיש הנעדר, מהני

אות מ"ד. (צו) ס"ק קפ"ו לוח כול"מ אות נ"ג. (צז) ס"ק קפ"ו
אות כ"ג. (צח) ס"ק קפ"ו אות כ"ה. (צט) ס"ק קפ"ו אות מ"א.
ק ס"ק קפ"ו אות צ"ו וצ"ח. (א) ס"ק קל"ז אות ו'.

(פח) ס"ק רע"ח אות א'. (פט) ס"ק קפ"ד אות מ'. (צ) ס"ק קפ"ד
אות כ'. (צא) ס"ק קנ"א אות י"ט. (צב) ס"ק ש"ד אות ג'.
(צג) ס"ק קנ"ט אות מ"ג. (צד) ס"ק קנ"ט אות ל'. (צה) ס"ק קפ"ו

שׁוֹׁת צוֹר יַעֲקֹב סִי לִי

חיפוש משום דלא תישינן לזמן ארוך, מימ בנ"ד שיש ריעותא בשינוי השם, בודאי גם לדידתו יש לחוש שמא מזמן ארוך יצא איש כזה בשם שאומר העד. ב. מחמת הכרת התמונה הרבה אתרונים סוברים שאין לסמוך על זה.

צדדי דאגות

בג"ד יש היתר גם בלא אמירת האיש, והאתרוגים הוכיחו מהתשכ"ץ
דבמלחמה ואבד זכרו, יצאה אשתו מחזקת א"א מן התורה ב), וא"כ
שוב יכולים לסמוך על הכרת התמונה היטב, שניכר בין שאר
תמונות, להכרת התמונה הוי עכ"פ כסי' אמצעי ג), וביצאה מאיסור
תורה מהני סימן אמצעי ד), ובפרט דכמה אתרוגים מקילים ע"י הכרת
התמונה גם באיסור תורה ה), גם יש לצדד אם יש הוכחה דהדרך
לשנות שמו במלחמה, ועכ"פ בצירוף החיפוש בכל העיר ובגלילות
הסמוכים שלא נחסר משם איש שהניח אשה וילד, אני מצטרף
להתיר, דאפילו להסוברים דבעינן זמן היציאה, מ"מ כשמזכירים
שמו כתבו האחרונים דגם לדידהו מהני ו), ובג"ד מה שאמר שהניח
אשה וילד לא גרע מהזכרת שמו, ובלא"ה כיון שאמירת האיש היתה
רק לפני עשר שנים, ואו אמר שיש לו אשה וילד קטן, הרי שלא
עברו הרבה שנים מעת הליכתו מביתו.

תשובות גוססות משו"ת צור יעקב: סי' ל"ו אחרי שו"ת
הבצלת השרון סי' מ"ח, וסי' ק"ג אחרי שו"ת תבצלת השרון
סי' מ"ה.

ה'תשנ"ז

איש אחד בשם יעקב הירש גרינתויו מעיר ועלחוב גלקה לצבא המלחמה, והשאר אשה וילד קטן, וזה כמה שנים שלא נשמע ממנו, ובעיר זו לא נחסר שום איש אחר בזמן המלחמה. לאחיו העיר עד אחד כי במלחמה הכיר איש אחד שאמר לו שהוא מעיר ועלחוב ושמו משה פייערשטיין ויש לו שם אשה וילד, ביום מסויים נהרג האיש בקרב ונקבר שם. כאשר הראו לעד תמונת האיש הנעדר בין שאר תמונות, הראה על תמונתו כי הוא האיש שנהרג.

צדדי פסוק

בזהות: א. אף כי אם לא היה אומר אלא שם עירו לבד, היה מקום להתיר ע"י חיפוש. אבל כאן הרי אמר גם שמו ושם משפחתו והם שונים לגמרי מזה של הנאבד. ואף שאפשר לומר דשינוי שמו לא הוי ריעותא בנ"ד, שכן שכיח לשנות שמו בין אנשי צבא, אך כל זה אם היה לנו היתר עפ"י סימנים אחרים בלי אמירתו, אז היינו יכולים לתרץ את השינוי כנ"ל, אך אם באנו להתיר ע"י חיפוש ועפ"י אמירתו שהוא מעיר ועלחוב, וכיון שע"כ איש זה שיקר בשמותיו, יש לחוש דאדרבא, בשם עירו הוא ששיקר, ושמו שאמר הוא הנכון ואינו בעלת של עגונה זו. ועוד דיש סוברים דלא מהני חיפוש רק כשאמר העד זמן היציאה של המת, אבל באמר יהודי מעיר פ', נהרג, יש לחוש שמא יצא משם מזמן ארוך שאין אנשי העיר זוכרים ולא מהני חיפוש. ואפילו לתמקילים דגם בלא הזכיר זמן היציאה מהני

שו"ת היכל יצחק סי' כ"ט—ל'

שהרי על אלה הוציאו תעודה, לא של אומדנא, אלא של מיתה ממש. ואף שבנטבע צריך שיראוהו מיד כשעלה מהמים, מ"מ אולי אפשר לברר אצל השלטונות, וימצא שהכירום תיכף כשנפלטו ליבשה. וגם אם ישאר הדבר בספק, יש מקום להקל, לפי מה דקיי"ל דהא דאין מעידין באשתהי, הוא רק מדרבנן, ובצירוף הכרת הבגדים יש להקל ט.^ו ובחייל בודאי לא חיישינן שהשאל בגדיו, וכן על הבגדים יש סימן ומספר צבאי. גם ידועה דעת כמה פוסקים דכל שלא ראו הטביעה מעידים אף באשתהי יא, ובנ"ד שום אחד לא ראה הטביעה, ומסקנת כמה אחרונים דשמע הטביעה אינו כראה יב. ג. אין להעלות על הדעת שאותו הקצין היהודי ניצול ובגד בתפקידו ונעלם, דחייל הכורה מהמערכה אחת דתו למות, וגם יודע שאם יברח יהיה לשמצה ולדרואן, ובפרט יהודי במלחמה נגד הצוררים שעמדו להשמיד את עם ישראל, וגם ידוע שבדרום אפריקה הורכב הצבא ממתנדבים. ואין גם לתוש שנשבה, מאחר שכבר עבר זמן רב מהמלחמה והתחזרו השבויים. ד. אין לחסותפך שמה יצא מהאירון באחת מהתחנות [לפני שנשבר ונפל], שאם כך היו האחרים מודיעים מיד למפקדת. ה. בשים לב לכל הנ"ל ולעובדא שאצל השלטונות הצבאיים, אחרי חקירה על גבי חקירה במשך זמן רב, הוחזק אצלם שמת, מצטרפת בתוקפה הסברה שאילו היה קיים היה בא לאשתו. באופן שיצאנו מאיסור א"א דאורייתא. ו. כיון שנתאמת אצלנו שהוא היה באאירון, ושהאירון נשבר ונפל לתוך הים, הרי אילו נפל על היבשה, הוי ג"כ רובא דרובא למיתה, ובנ"ד שנפל לים הוי תרי רובי. ואף דבנפל לים ולא שהו עד שת"י, אפילו אם נשאת תצא, אולם דעת הרבה פוסקים שאפילו בלא שותה, אם נשאת לא תצא יג, ודעת רעק"א דבנטבע

הַנִּידָן

מטוס צבאי מחיל האוויר של דרום אפריקה יצא במלחמת העולם השנייה להפציץ עמדות האויב ודרכו היה דרך הים. המטוס לא חזר מפעולה זו. וההשערה היא שנפל לתוך הים, ואבד יחד עם כל שמונת אנשי הצוות. אחד מאנשי הצוות היה קצין יהודי שמאו לא נשמע ממנו כלום. אחר זמן נפלטו מהים גופותיהם של ארבעה מאנשי הצוות בלבד. הממונה על ארכיון המלחמה הודיע למשפחת היתודי, שניים חקירתו הקובעת את המסקנא בתור אומדנא דמוכח שהקצין הנ"ל מת.

צדד' הספק

במיתתו : דליכא עדות מיתה כלל, אלא שנעלם ותו לא.

צדדי תהיתר

אף שאין עדות מיתתו מ"מ לפי המסיבות והאומדנות אפשר להסיק את המסקנות להלן: א. אוריון צבאי זה אעפ"י שלא נמצאו שבריו חזקה שנשבר ונפל לים, שאם לא כן היו מוצאים אותו או את שבריו. ב. ממה שנפלטו מהים גופות ד' מאנשי הצוות, מתברר שהאוריון נשבר ונפל לים. ואין לפקפק בעדות על הכרת אנשי הצוות, לא מצד נאמנות ולא מצד טעות, דהמפקדה הצבאית יש לה דין ערכאות ז, ועוד שאין כאן מתכוין להעיד, שכשהגידו על ד' הגויים שנמצאו לא עלה על דעתם שחצא מזה נפק"מ לענין העגונה של היהודי. וגם לטעות אין לחוש דכיון שנאמנות הערכאות הוא מפני שבדברים שניתנו לסמכותם מידק דייקי טובא, הוא הדין לענין ההכרה ח, וכפרט שרחוק מן הדעת שיטעו בהכרת ארבע גופות בבת אחת,

(א) סִימָן קָטָן לְפָנֵי לֹחַ כְּלִמָּה
(ב) סִימָן שֶׁבִּי אֲדָמָה
(ג) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ד) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ה) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ו) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ז) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ח) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(ט) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה
(י) סִימָן קָטָן לְפָנֵי אֲדָמָה

באמצע הים רחוק מהיבשה, הוי כמו שה' יד, ובניד ידוע שאלה האוירונים העוברים מעל הים מתרחקים הרבה מהיבשה, וגם יש עוד סברא שאילו נפל קרוב ליבשה, לא היה נמשך הרבה זמן עד שנפלטו הגופות ליבשה, ואמנם לא ידוע מתי נפלטו הגופות, אבל ניכר מהמכתב שהדבר היה באיחור זמן, ויש לברר פרט זה, ויהיה יותר טוב לביסוס ההיתר, ונודע שקצין זה היה נמצא בסכנה הגדולה ביותר בזמן הטיסה, כי מושבו היה בחוטם האוירון, ובמקרה אסון אין ביכולתו לשחרר עצמו מכסאו, ואפילו אחרי סיום פעולה

מוצלח, אינו יכול לצאת אלא בעזרת אנשי שדה התעופה. וכיון דאיכא בניד תרי רובי למיתה, תרי כבר הורו האחרונים להקל לכתחילה בתרי רובי טו, והני תרי רובי באו בבת אחת טו, ויש לצרף גם שיטת הר"א מוורדון דבאכד זכרו מותרת, ובזמנינו נתחזקה סברא זו יז, וידועים דברי השבוע יעקב שכתב להקל במשאל"ס בעגונות רכות בשנים יח, סוף דבר, אין צל של ספק בדעתי כי האיש הנ"ל מת, ודעתי נוטה להחמיר יט.

נכון דומה עי' בשו"ת אגרות משה סי' מ"ח.

רפ"ט את א.
יט) ס"ק ר"ס את י"ד.

יד) ס"ק רפ"ט את ט.

טו) ס"ק ר"ס את ב.

טז) ס"ק ר"ס את ג.

יז) ס"ק ר"ס את י"ז.

יח) ס"ק ר"ס את כ"ה.

מפתח הענינים לקונטרס התשובות

דף עמוד

ש"ת הר"ן סי' מ"ז. הספיקות הם בעדות : העד שאמר בב"ד שהיבם מת, אמר מקודם שלא בב"ד שהוא זקוקה ליבם. הוא מוכחש מפי ב' עדים האומרים שהוא חי, וגם יש הכחשה בשמו של היבם. התרת הספיקות : יש להאמין לדבריו האחרונים שהיא בב"ד, גם אפשר לתרץ דבריו הקודמים דמה שאמר שהיא זקוקה ליבם, הוא משום שחשב שהעדות אינה מספיקה, ולענין ההכחשה מפי אחרים, ע"א מאלה שאמר חי אמר כן מפי גוי שאינו מסלית ואינו נאמן, לא נשאר רק ע"א, וכיון שכבר נשאת לפני זה עפ"י העד המתיר לא תצא. והכחשה בשמות לא חשיב הכחשה.

ש"ת הר"א מזרחי סי' ל"ט. הספיקות : בעדות ; חשש שהמי המעיד כיוון להנאת ממון. בהכרה ; ספק אשתהי, אי סגי הכרת גוי בטבעי בלי סימן. ההיתר : התרת הספק בעדות. בהכרה ; גופו שלם והיה ניכר למעידיו מחיים מהני גם באשתהי, וכיון שבדק בכוונה לדעת אם המת הוא פלוני אהוב, מהני גם הכרת גוי.

שם סי' ע"ד-ע"ה. הספיקות : בעדות ; גוי מפי גוי. בזהות ; לא אמרו השמות. ההיתר : התרת הספק בעדות. בזהות ; עפ"י סי' מנין אנשים ומקום יציאתם, וע"י חיפוש.

ש"ת מהריב"ל ח"ב סי' י"ב. הספיקות : בעדות ; יהודי מפי גוי ולא פירש שהיה מסלית. בהכרה ; ספק ג' ימים, וכאן יש לחוש ביותר, לפי שעדים אחרים אמרו שראוהו כשכבר נאכל בשרו. ההיתר : בעדות ; יש לתלות לקולא, ובפרט שהביא כתבו לשון מסלית. בהכרה ; בספק ג' ימים יש להקל, ומה גם שיש לתלות שראו גופו שלם.

שם ח"ג סי' ר'. הספיקות : בעדות ; העד היהודי אמר כמה פעמים שרוצה להשתמד. תירוץ כלשון הגוי שמעיד מסיו. במיתה ; לשון ראוהו נופל מת אי הוי לשון מיתה ברורה, חשש שלמי סיפור העובדא עבר זמן מעט מאוד מעת שהשאירו חי עד שראוהו נופל מת ומחמת אלו הספיקות פסק דלכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. ש"ת מבי"ט ח"א סי' ק"ג. העד על שני אנשים שנהרגו בסביבות מושבם, אבל לא הוזכר רק שמותם ולא שם אביהם ושם עינם. צדדי ההיתר : מאחר שלא נודע על איש אחר שחסר באותה סביבה, גם הוזכר שם סחורתם שהיו סוחרים בה, ועל האחד נאמר שהוא אדום הפנים.

שם סי' קל"ה. הספק הוא בזהות ; לא הועד רק על סימנים גרועים. ההיתר : משום שנמצאו הרוגים בדרך שהלכו, ויצאו עי"ן מאיסות, ועי"ן שלא נחסר שום אדם מאותם המקומות ובאלה נמצאו גם הסימנים, הן מותרות לכתחילה.

שם סי' ש"ג. הספיקות בהכרה : חשש ראה הטביעה, וחששא דאשתהי. ההיתר : מאחר שאמר העד מנבעו ומתו ויצאו לחוץ, משמעות הדברים שראה אותם משעת הטביעה ומיתה עד שיצאו לחוץ, וא"כ ראום לאלתר, ובאופן זה אין לחוש גם לראה הטביעה.

שם ח"ג סי' ר"ב. הספיקות : בעדות ; ישראל מפי גוי ולא פירש שהיה מסלית. בזהות ; שלא הזכירו שמו רק ע"א אמר שהוא מצרי ושהיה לבוש כגד פ', והשני אמר שהיה מלמד בכפר פלוני והיה לבוש בגד פ'. במיתה ; שלא אמר הגוי קברתיו. ההיתר : התרת הספק בעדות. בזהות ; צידוף הסימנים שאמרו ב' העדים שנראה שעל איש אחד דברו, במיתה ; שאמרו שהשליכוהו למערה, והוי קברתיו. ש"ת הבית יוסף דיני מסלית סי' ב'ג'. הספיקות : בעדות ; אי חשיב מסלית, משום שהיה חשש שאלה התפארות, וגם

דף עמוד

שאמר שמעתי סתם ולא אמר ממי שמע. בזהות ; שלא נאמרו כל השמות. ההיתרים : התרת הספיקות בעדות. בזהות ; ע"י חיפוש בעירו של הנעלם, או עפ"י עדות אחרת, ומה שדבר בעיר הנעלם הוי כהוכיח שם עירו.

א ג
ב

תשובת הרב"ז ח"א סי' ר"א על הנדון הג"ל.

תשובת הרשד"ם סי' מ"ז על אותו נדון.

שם בש"ת הג"ל סי' י"א. הספיקות הם במסלית : גוי מפי גוי ולא אמרו שהראשון הגיד במסלית. בזהות ; לא הזכיר השמות. ההיתר : התרת הספיקות במסלית. בזהות ; עפ"י מה שידוע שיצא עם פלוני, ועפ"י סי' מנין האנשים ומקום היציאה.

שם סי' י"ב. הנדון ; נמצא גוף מת בשק במים, והענין מוכיח שהושלך שם אחר ג' ימים למיתתו, וגם היו בו מכות. צדדי הספק : אחר ג' ימים, וגם מאז מרזו מכה. צדדי ההיתר : גופו שלם, וכיון שהושלך מת לא אמרנו מאז מרזו מכה, וגם מחמת סימני הגומות שבפניו דחשיב סימן.

א ד

תשובת דבריו ריב"ז סי' ט"ז על הנדון הג"ל. כיון שנמצא בתוך המים יש לנו לומר כאן נמצא וכאן היה והושלך בתוך ג' ימים ממיתתו, ועוד דבניד שלא נחבל בפניו דעת ר"ת דמעידים אפילו לאחר ג' ימים, ואיכא ס"ס. ולענין המכות לא אמרנו מאז מרזו מכה אלא בשלושת אברי ההכרה.

תשובת מהרשד"ם סי' נ"ד באותו נדון. כאן י"ל דלא הוי רק ספק ג' ימים, ובספק ג' ימים גם החולקים על ר"ת יודו דמעידין בלא נחבל בפניו. ולענין מאז מרזו מכה י"ל כהסוברים דדוקא כשהמכה ברצולו אמרנו כן.

ש"ת מהרשד"ם סי' נ"ז. עיקר הספק בזהות, שלא הוזכרו שמותיו. אחרת : כיון שהגוי המעיד דיבר עם היהודי מעיד הנהרג הוי כמוכיר שם ע"ה, וכו'ן שאמר פ' אחי פ' הוי כמוכיר שמו ושם אביו, וא"כ שהיהודי אמר כבר פעם עדותו ולא הזכיר שהגוי אמר אחי פ', לא הוי דחיד ומגיד.

ב

שם סי' ע"ט. הספיקות בזהות, וחסרון קברתיו דגוי מסלית. ההיתר : כיון שהאחד הזכיר וידענו מי הוא השני שנתלוה עמו, וגם סי' בהק אצל הדד, כמה חילוקים לצאת ידי קברתיו דגמסלית אצל האחד. וכיון שכן מהני גם לענין השני שנתלוה עמו.

שם סי' פ"ה. הספיקות : בזהות ; לא אמר שמותיו רק קרוב פ'. במיתה ; גמסלית ולא אמר קברתיו. צדדי ההיתר : בזהות ; כיון שפ' הקרוב אמר שלא נאבד לו בארץ זמן קרוב אחר רק בעלה של זו, הוי כמוכיר שמותיו. במיתה ; כיון שאמר קרוב פ' הוי כמוכיר שמו ולא בעי קברתיו, גם היה מכירו, ולא היה בשעת ההריגה.

א ה

ש"ת הראב"ן סי' ע"ד. אמר העד סי' טבע בים ואנחנו קברנוהו. הספיקות : שמא ראה הטביעה ובענין הכרה בסימן, ספק אשתהי. ההיתר : כל שאמר העד דבריו בסתם כנ"ל, אין לנו לחוש שמא ראה הטביעה ושמא אשתהי.

שם סי' ע"ה. הספיקות : בזהות ; לא הזכיר שמותיו רק נתן בו סימנים מקריים גרועים. במיתה ; חסרון קברתיו דגמסלית להרמב"ם. ההיתר : בזהות ; מאחר שאמר אותו שהיה בספינה וידוע שלא היה אחר בסימנים אלו בספינה, מועיל. במיתה ; אף שהגוי לא פירש יש לתלות שקברו, וגם לפי טעם הרא"ם בדעת הרמב"ם אין לחוש בנ"ד.

ש"ת דבריו ריב"ז סי' י"ד. הספיקות בהכרה : ספק ג' ימים,

דף עמוד

ה ב

ונפוח. ההיתר: עפ"י ר"ת כניכר יפה למעידיו מחיים, ונמצא שלם באכריו ולא נחבל בפניו.

תשובת מהרש"ם סי' נ"ו על הגידון הג"ל. ההיתר: פרצוף פניו שלם והכירו בבירור יש להקל בספק ג' ימים. הוכחות ממקרים ונסיבות שהוא תוך ג' ימים.

ש"ת לחם רב סי' ל"ה. יחודי שאל לגוי מה חידוש מהספינה שהלכה מבאן, והשיב שנבעה, והיהודי שנכנס מכאן בתוכה נמצא מת על שפת הים ונקבר. הספיקות: בעדות; שאלה במסל"ת, שמא אמר עפ"י הקול. בזהות; לא נוכרו השמות. בהכרה; חשש אשתהי. ההיתר: התרת הספיקות בעדות. בזהות; מאחר שאמר שלא נכנס יהודי אחר בספינה מהני. בהכרה; בעד מפי עד יש להקל בספק אשתהי.

תשובת מהר"ם אלשיך סי' קי"א על הגידון הג"ל בהוספה שע"ז שלא נכנס אחר בספינה צריכים להעיד ב' עדים.

תשובת מהר"א ששון סי' ח' על הגידון הג"ל. הוספה בהכרה מלבד עד מפי עד. כיון שהכיר אחר מני רבים.

תשובת רבי'ז אשכנזי סי' ח' על הגידון הג"ל. ע"י הטביעה לבד וגם מה שנמצאו אח"כ מתים יצאה מאיסורו, ויש להקל בספק אשתהי, וגם מה שאמר שנמצאו על שפת הים, משמע במקום שגלי הים עוברים, ועוד דגמסל"ת יש מי שסובר דלא חיישינן לבדדמי.

שם בשו"ת לחם רב סי' ל"ב. ענין טביעה. הספיקות: לא הוזכר ששהו על הנסבקים כדי שח"נ. בהכרה; המת הנסבב שנמצא לא הוכר, והסימן שהיו ידיו קשורות כריזא כמו בעלה של זו כשהושלך לים, לא הוי סימן מובהק. ומסיק לאיסור.

תשובת הרב שמריה שרביט הובא על הגידון הג"ל. ההיתר: כיון שקשורו לבעלה את ידיו כשהשליכוהו לים וגם הוכה מכות רבות יצאה מאיסורו בלא ששהו, ומציאת נסבב מת קשור כריזא כמו שזה היה קשור הוי סימן להתיר לכתחילה.

תשובת המקור ברון סי' י' על הג"ל.

תשובת מהר"ם אלשיך סי' קכ"ב על הגידון הג"ל. ההיתר: בזה שבעלה הוכה מכות רבות כשהושלך למים וגם אמרו הגוים שסופו למות ממכותיו, יש לו דין מגויר, וכיון שהושלך אח"כ במים הג"ל מגויר במים, ואשתו מותרת לכתחילה.

שו"ת מהרש"ך ח"ב סי' קנ"א. עיקר הספיקות הם בזהות; חסרון כל שמותיו. צדדי ההיתר: בעדות הראשונה שאמר ליתדיו בעיר הנעלם למה קרובי מוכר המראות אינם חוקרים על הריגתו, משמע שהנהרג היה מאותה העיר, ויש להתיר ע"י חיפוש. עפ"י צירוף הוכחות מאימותו והדרך שהלך. עפ"י מה שאמר גוי אחר שהנהרג הוא קרוב פ' ובצירוף סימנים הגורעים שבגופו, ואימותו.

תשובת הלחם רב סי' ל"ח על הגידון הג"ל.

שם בשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' קנ"ג. הספיקות: בעדות; במסל"ת, שמא אמר להשביח מקחו, ושמן אמר מהמת שהוציא קול. בזהות; שלא הוכר שם אביו ושם צידו. במיתה; חסרון קברתו ומסל"ת לדעת הרמב"ם. ההיתר: התרת הספיקות בעדות. בזהות; סימנים מקרים במקום ש"א וש"ע. במיתה; אין לחוש לדעת הרמב"ם דמצריך קברתו במסל"ת, וגם דבהכיר שמו לא מצריך אף הרמב"ם.

שם ח"ד סי' נ"א. הספיקות: בעדות; שופט שהעיד שהרוצחים הוצו לפניו. בזהות; שלא אמרו שמותם. במיתה; חסרון קברתו דגמסל"ת להרמב"ם. התרת הספיקות: בעדות; השופט נאמן שהרוצחים הוצו לפניו. בזהות; יש להתיר עפ"י דין איש שיצא עמי מסע' ידו. במיתה; לא קי"ל כהרמב"ם, וכאן מותר אפילו להרמב"ם מפני שהיו ב' גוים.

שו"ת מהר"ם אלשיך סי' צ"ה. הספיקות: בעדות; החשש שהגוי אמר כדי לאיים. במיתה; חסרון קברתו דגמסל"ת. ההיתר:

דף עמוד

ז ב

התרת הספק בעדות. במיתה; כיון שאמר שהוכהו מכות גדולות מכות מות, אין צורך לקברתו.

תשובת מהר"ם ח"א סי' ח' על הגידון הג"ל. חוכך להחמיר, לפי שאמר הגוי שהכהו מכות מות עד שפרסם בידיו וברגליו, ויש לחוש שאומר בדדמי כמו במלחמה.

שו"ת מהר"ם ח"ב סי' ל"א. ענין טביעה. הספיקות: בעדות הטביעה; המעיד הוא חמיה, לא פירש ששהה. בהכרת המת; ידע מהטביעה, ספק אשתהי. ההיתר: בטביעה; חמיה כשר לעדות, וכיון שאמר טבע סתם, יש לתלות ששהה. בהכרת המת; השמיעה על טביעת הספינה לא נקרא ידע מהטביעה, כשגופו שלם מהני ההכרה גם באשתהי, וגם כיון שיצאה מאיסורו יש להקל בספק אשתהי.

שם סי' ל"ו. הספיקות: בעדות; מסל"ת בלי קישור דברים. בהכרה; ספק ג' ימים. בזהות; לא הוזכר רק כנויו. במיתה; חסרון קברתו דגמסל"ת. ההיתר: חסרון קישור דברים אינו מגרע, ובג"ד היתה עיקר אמירתם על הקבורה, וגם דהוי מדע"ל לאלתר. בהכרה; סג"י לקולא, ובצירוף דעת ר"ת דפניו שלימים מעידים לאחר ג' ימים, וכ"ש דמדברי הגוי נראה שהוא תוגי. במיתה; לא קי"ל כהרמב"ם דמצריך קברתו בגמסל"ת.

שו"ת מהר"א ששון סי' ט"ו. בעל האשה נסע בספינה שנבעה ואחד מהניצולים ראה למחרת איש מת מוטל על שפת הים בשלג והכירו שהוא פ'. הספק בהכרה; ספק אשתהי. ההיתר: מאחר שלא ברור שבעלה נסבב י"ל שמת ביבשה מקור והשלג, ושלג הוי כמים דמצמת צמית, ובצירוף עוד עד מפי גוי שראהו מת על שפת הים, דבעמ"פ יש להקל בספק אשתהי.

שו"ת מהר"ח ש"ס סי' ו'. הספיקות בעדות הראשונה; בזהות; חסרון ש"א וש"ע. בהכרה; ראה הטביעה ולא פירש שהכירו בסימנים. ההיתר: בזהות; כיון שאמר פ' משרת פ' במקום פ' מהני. בהכרה; כיון שלא ידוע ודאי שלא הכירו בסימנים יש להקל. הספיקות בעדות השניה; בעדות; כתב בלי קיום. בהכרה; ראה הטביעה, וספק אשתהי. ההיתר: התרת הספק בעדות בהכרה; בעמ"פ יש להקל.

שם סי' מ"ד. הספיקות: בעדות; גמסל"ת והזכיר שם האשה בפניה. בהכרה; סג"י. בזהות; שם עירו אמר ע"י שאלת. במיתה; חסרון קברתו דגמסל"ת. צדדי ההיתר: בעדות; מאחר שלא זיכר לאשה לא מגרע מה שהזכיר שמה. בהכרה; בגופו שלם יש להקל בסג"י. בזהות; ש"ע ע"י שאלה אינו מויק, וגם דיבר בעיר הנעדר. במיתה; יש להקל בלי קברתו דגמסל"ת.

שם סי' מ"ה. ענין טביעה. הספיקות: בטביעה; לא הוזכר שמות הנסבקים רק אמר שני היהודים שהיו אתי בספינה, לא פירש ששהה. בהכרת המתים; ראה הטביעה, ספק אשתהי. במיתה; לא אמר קברתו. ההיתר: בטביעה; מאחר שלא היו רק שני היהודים בספינה הוי כהזכיר שמותיהם, אמירתו נסבב ולא ניצול וההתאוננות, הוי כאמירה ששהה. לענין הספיקות בהכרה ובמיתה; יש להקל בעמ"פ כשיצאה מאיסורו.

שו"ת משפט צדק ח"א סי' ס"ח. הספיקות: בעדות; הכחשה בין העדים באופן המיתה. בהכרה; סג"י. בזהות; חסרון שמות. ההיתר: התרת הספק בעדות. בהכרה; הוכחה מהצבדא שהוא תוגי. בזהות; הוכחות על זהותו העומדים במקום השמות.

שם ח"ב סי' נ"ו. הספיקות הם בזהות; גודע וזהות מפי עצמו, לא אמר שמי וש"א וש"ע, רק שהיה גר צדק ועוד סימנים מקרים. התרת הספיקות.

שו"ת מהר"ם מלובלין סי' ח'. הספיקות: תיוהא בדברי העד שאמר שראה כשהרגו את הכריו וירד והסתכל אם הוא מת, דאין לא ברח על נפשו. במיתה; דהוי במלחמה ולא אמר קברתו. התרת הספיקות: יש לתרץ וזכריו שמקודם ברח ואח"כ כשהלכו

דף טור

תשובת הרב יו"ט בן יעיש שם על הגידון הנ"ל.
 א טו
 שם בשו"ת פני משה ח"א סי' מ"ב. הספיקות: בהכרה;
 חשש אשתהי והעד ידע מהסכיעה. בזהות; חסרון שמותיו. במיתה;
 חסרון קברתיו. צדדי ההיתר: בהכרה; אחר שיצא מאימות ע"י
 הסכיעה יש להקל מכמה טעמים: עמפ"ע, גופו שלם, ושמה היו
 מים במקום שנמצא. בזהות; סימנים אחרים במקום שמותיו. במיתה;
 עמפ"ע, והזכיר שם תוארו, ומכירו.
 תשובת הרב יהושע בנבנשת סי' מ"ג על הגידון הנ"ל. דאסיף
 צדדי היתר: בזהות; שדיבר העד כעל הידוע, וגם כנוי תוארו היו
 במקום שמו, ואמנתו במקום ש"א, ומקום התעסקותו במקום ש"ע.
 כ
 שם בשו"ת פני משה ח"א סי' פ"ה-פ"ו. הספק בהכרה:
 שאמר העד שראה ג"י אחרי ההריגה. ההיתר: שמפרשים דברי העד
 שכוונתו ג"י אחרי ההריגה הכללית, והוא תוביג לתריגתו של זה.
 כצירוף גופו שלם, והיה ניכר למעדינו מחיים.
 שם בשו"ת פני משה ח"א סי' צ"ו. תשובת מהר"ם שלשון
 בעל שו"ת בני משה. הספק בהכרה; אשתהי וזמים. ההיתר: הכרה
 ע"י ב' עדים שלא ראו הסכיעה, וכ"ש כשהיה פ"ס שלם, וידוע
 למעדינו מחיים. סי' הרושם שאמרו אפשר דהוי סי' מובהק.
 תשובת המחבר שם בס"י צ"ח על הגידון הנ"ל. דין לפי עדות
 אחרת. הספיקות: בעדות; שאלה במסל"ת. בהכרה; חשש אשתהי.
 בזהות; חסרון שמות. ההיתר: בעדות; הגוי התחיל לדבר מענין
 המת. בהכרה; מרבירי העינים יש לדייק שראהו בשעתיה, וגם מטעם
 עמפ"ע. בזהות; מדבר על הידוע.
 שם ח"ב סי' י"ג. ההיתר בהכרה: ע"י סי' שומא כצמצום
 א טז
 מקום, וע"י הכרת הנגרים.
 שם סי' צ'. ההיתר בהכרה: צירוף סימנים שאינם מצהקים
 בטוף עם כלים, כצירוף הוכחות מסדר ואופן הליכה.
 שם סי' ק"י-ב"ק"ד. הספיקות: בעדות; המחשה במקום
 ואופן ההריגה, וע"א חזר בו ואמר שהוא ח"י. בהכרה ובזהות;
 סג"י, וחסרון שם אביו. במיתה; מלחמה ולא אמר קברתיו. צדדי
 ההיתר: בעדות; בהכחשה לא איכפת לן מאחר ששניהם מודים
 שאינו קיים. כיון שהגיד בב"ד אינו יכול לחזור בו. בהכרה ובזהות;
 סג"י לקולא, ואומדנות במקום ש"א. במיתה; וראהו אחרי שפסקה
 המלחמה וגם הפשיט כותנתו דחשיב סלסול.
 כ
 שו"ת צמח צדק סי' מ"ב. הספיקות: בעדות; חשש נוטל
 שכר. בזהות; חסרון שמותיו. ההיתר: התרת הספק בעדות. בזהות;
 סימנים מקריים במקום שמותיו.
 שם סי' ק"ג. הספק בהכרה: אחר ג"י. ההיתר: כיון שכתב
 בכתב בעלה נהרג והכירו, תלען שהכירו כסימן מובהק דמהני אף
 א יז
 לאחרי.
 שם סי' ק"ו. הספיקות: בזהות; לא הזכיר שמותיו. במיתה;
 גמסל"ת צריך לומר קברתיו לדעת הרמב"ם. ההיתר: בזהות; כיון
 שמצאו אצל המת את הסיפור שהיה שאלו ביד בעל האשה, יש להתיר,
 ואין לחוש שהשאל לאחר דבר השאל. במיתה; מאחר שאמר העד
 שעינו אותו במיתות חמורות הוי כקברתיו.
 שו"ת שער אפרים סי' ק"ג. צדדי הספק: בעדות; חשש
 שאלה במסל"ת ובלא קשר. בזהות; חסרון ש"א ועירו. במיתה;
 חסרון קברתיו וגמסל"ת לתרמב"ם. צדדי ההיתר: התרת הספק בעדות.
 בזהות; כיון שבעל הענוגה היה ידוע בשמו בין הגוים המעידים
 יורברו כעל הידוע ממסמך שמו לבד. במיתה; היה מכירו, וגם שבא
 להזהיר לעד שלא יארע לו כמו שאירע לפי, ובכ"כ לא בעינן קברתיו.
 כ
 שו"ת בני משה (לר"מ שלטון) סי' ל"ג. הספיקות: בעדות;
 הכחשה בין העדים במעשה הקבורה. בהכרה ובזהות; סג"י, וחסרון
 ש"א וש"ע. צדדי ההיתר: התרת הספק בעדות. בהכרה ובזהות;

דף טור

הרוצחים חזר וראהו מת, ובראו אח"כ מת לא בעינן קברתיו.
 י
 שו"ת בית שלמה (לר"ש חסון) סי' ח'. גוים העידו שמצאו
 את וספינה שנטבעה עם ג' היהודים שהיו בתוכה מתים. הספיקות:
 בעדות; שאמירתם היתה ע"י שאלה, וגם חשש שאמרו מחמת הקול
 שיצא על טביעת הספינה. בזהות; שמה כיוצא לספינה אחרת או
 שמה אמירתם על ספינה זו היא כדומה, ושמה היהודים שנמצאו אינם
 אותם יהודים שיצאו עם הספינה שאנו רגילים להחזיר נשמותיהם. התרת
 הספיקות.
 תשובת מהר"ש סי' ב"ו על הגידון הנ"ל.
 יא א
 שו"ת משאת בנימין סי' מ"ד. גוים מסל"ת הגידו כי ששה
 אנשים שיצאו ממקום פ', מצאום מתים בדרך, ואת האחד הזכירו
 בשמו וש"ע. הספיקות: בהכרה; סג"י, אם גמסל"ת נאמן כטב"ע.
 בזהות; חסרון שמות. ההיתר: התרת הספיקות בהכרה. בזהות;
 אשת האחד שהזכירו בשמו וש"ע יש להתיר, וכיון שידענו מי הם
 שנתלו עמו, יש להתיר כולם. היתר ב' מחמת מצוין האנשים וצירוף
 מקום ההליכה והציאה.
 ב
 שם סי' ס"ח. ההיתר ע"י הודאת הרוצח אחרי שתפסו אותו
 ומצאו אצלו הסחורות של היהודי שיצא עמו וגם אמר שמו וש"ע,
 וגם סיפר שחפץ בבגדיו דהוי כטלסול ומהני כקברתיו.
 שם סי' ק"ה. הספיקות: בעדות; שאלה במסל"ת, חשש קול
 הבדה, ביקש שכר על עדותו, המחשה בין העדויות. בזהות; חסרון
 שמות. במיתה; חשש מלחמה מחמת שנפלו עליהם לסטים. התרת
 הספיקות.
 יב א
 שו"ת הב"ח סי' פ"א. הספיקות הם בהכרה. ההיתר: ע"י
 שומא בעין ימין, ושטר שותפות ואגרת הענוגה שמצאו אצל ההרוג.
 ב
 תשובת ר' אברהם בן המזאת בגימין בבית התשובות סי' ס"ה
 על הגידון הנ"ל.
 שם בשו"ת הב"ח סי' פ"ב. צדדי הספק: בהכרה; שראהו
 הרג לאחר חמשה ימים שנפד ממנו בחיים, והוי סג"י. במיתה;
 מלחמה ולא אמר קברתיו. התרת הספיקות: בהכרה; מאחר שסי'ם
 שלם ולא נזכר יש להקל בסג"י. במיתה; שראהו בריחוק ממקום
 המלחמה, וגם לא ראהו בהריגה, וגם נגע בו.
 יג א
 שם סי' ק"ה. הספיקות: בעדות; סתירות בדברי העדים בין
 נהרג למת, ובאריכות הזמן של העדויות ההרוג מביתו. בזהות;
 שנינו בשם העיר. שאמר המת מעיר בעלה. אמר שיש לו אשה וילד
 ובעלה בשעה שצוה את אשתו לא היה לו ילד רק הניחה מעוברת.
 במיתה; שכתוב שנהרג בשעת מלחמה. התרת הספיקות.
 שו"ת פני יהושע ח"ב סי' נ"ח. נמצאו עצמות ובגדים
 סמוכים להם, שהוכרו ככמי בעלה. ההיתר: ע"י בירור מדברי
 העדים שבעל הענוגה שיצא, היה במקום שנמצאו עצמות ההרוג
 ואחר לא יצא מאותו המקום, וע"י בירור מאנשי המקום שנמצאו
 העצמות, שהעצמות הם מאותו היהודי שנשתהה שם, גם ע"י הבגדים
 שנמצאו סמוך לעצמות.
 ב
 שם סי' ס"ח. הספיקות: בעדות; שמה אמר מחמת קול.
 בזהות; חסרון שם אביו וגם ש"ע אמר ככנוי. במיתה; זה היה
 בשעת הגזירה ואולי דינו כמלחמה. ובעד השני יש להסתפק מחמת
 אשתהי, ומ"א מרזו מכה. ההיתר: אין לחוש שמה אמר מחמת הקול,
 ואחרי שיבורר שהכונה לשם עירו יש להתיר ע"י חיפוש, וע"י
 העד השני אחרי שיבורר דלא אשתהי, ולענין מ"א מרזו מכה, יש
 יד א
 לתלות שלא היתה המכה בפנים.
 שו"ת פני משה (לר"מ בנבנשת) ח"א סי' ט"ו. ההיתר:
 ע"י הכרת טבעת דהוי כלים ולא מושלי, וע"י צירוף ב' עדים
 שאחד ידע שהוציאה מאצבע גוף מת, והב' הכירה שהיא של בעל
 הענוגה, וגם ע"י מה שמצאו את המת באותו מקום שנטבע בעלה.
 ב

דף טור

ולא הזכיר שמותיו. בהכרת המת ; ספק אשתהי. היתר ; בטביעה ; התרת הספיקות. במסלית, מאחר שחרחר בגרונו הו' כשהה, העיד בדבר הברור שאי אפשר להמתק באחר. בהכרת המת ; באיסדיר יש להקל בספק אשתהי, וגם הכירוהו ב' עדים, וכ"ש שהיו סימנים בנוף.

א כא

שם סי' ב"רנ"ז. הספיקות ; בזהות ; לא הזכיר שמותיו. במיתה ; ע"א בדבר ולא אמר קברתיו. היתר ; כהות ; עפ"י כמה מי אתרמי. במיתה ; כע"א בדבר לא כע"י קברתיו, ועוד שאמר שפת יתר שיש לחשוב כקברתיו, וגם הוא עמפ"ע.

ב

שם סי' ס"ג וס"ה. ענין טביעה. הספיקות ; בטביעה ; לא פורש ששהו. בהכרת המת ; חשש בדמי מחמת שראה הטביעה, וספק אשתהי. בזהות מפי העד ; לא הזכיר כל השמות. היתר ; בטביעה ; הוכחה מהמקרים שהיתה שיהיה. בהכרת המת ; באיסדיר יש להקל בספיקות הנ"ל. בזהות ; מדבר על הידוע וסמנים מקריים.

תשובת הרא"ה ברורו בס' ס"ד שם על הגידון הנ"ל. לענין להוציא מאיסות הוסיף היתר עפ"י המבי"ט מאחר שנמצא המת במקום שנטבע בעלה.

א כב

תשובת מהר"ם בן חביב סי' ה' באותו גידון. בטביעה ; ע"י הפיכת הספינה בצירוף דאבד זכרו יצאה מאיסות. בהכרת ; משמעות הלשון שראוהו בעודו במים, וגם היה גופו שלם, ומה שכבר יצאה מאיסות. בזהות ; עפ"י ג' סימנים מקריים.

ב כב

שור"ת חכם צבי סי' קל"ד. הספיקות בהכרת ; לא הזכיר שהכירוהו בטבע, וגם סג"י צדדי היתר ; מה שאמר שהעד שהכירוהו ע"י סימנים ובגדים, י"ל שע"י אלה הכירוהו בטבע והיו סג"י ויש להקל בנמצא שלם עכ"פ. צירוף סי' הגוף והכרת הכנדים. סי' אמצעי במקום ולא שכחי שירתא.

א כג

שור"ת חינוך בית יהודה סי' קכ"ח. תשובת הרא"ה מפעריש. ותשובת הרא"ה הילמן דין דפראג בס' קכ"ט שם. ותשובת הרא"ה ברודא ר"מ דפראג בס' ק"ל שם. ותשובת בעל בית שמואל בס' קלא שם. נמצא גוף בלא ראש, והוכר כבעלה, ועל ידו בגדים שהוכרו, ובגוף סי' שומא בצמצום מקום וסי' רושם. ההיתרים ; דעת ר"ת דבהכרת כל הגוף מעידים אפילו אחר כמה ימים, ובצירוף סי' שומא כו"ע ידו. צירוף סי' הגוף לבגדים. צירוף סי' השומא והרושם שבגוף. שור"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ו. הכרה לאחג"י בצירוף הכרת כל הבגדים ובהם כלים ולא מושלי, והיתר ר"ת דכל גופו שלם, וגם סניף מה שהיה מונח בקבר וסי' צפורן חסרה באצבע.

א כד

שם סי' נ"א. הספיקות ; בעדות ; שאלה במסלית, והודאת הרוצח. בהכרת ; חשש אחג"י, ספק אשתהי דמים, ומא מרזו מכה. בזהות ; לא הזכיר כל השמות. התרת הספיקות עפ"י צדדים שונים.

שור"ת שבות יעקב ח"ב סי' קט"ו. נמצא מת שלא הוכר בפ"פ. היתר ; עפ"י ב' רושמים בצ"מ במקומות מיוחדים, שיש לחשוב לכל אחד כסי"מ, ועכ"פ הוי כשני סימנים אמצעיים דמצטרפים ויש להתיר מכת ס"ס. גם יש לצרף מה שהכיר כל גופו מלבד הפרצוף, אף שהיה לאחר דאשתהי, וגם מה שמשמע שהכיר סימן רושם אחד בטבע.

ב

שור"ת שב יעקב סי' י"ב. היתר עפ"י ע"א שאמר שהוציאו את פ' להרג ע"י תליה, בצירוף עד אחר שאמר שראוהו ב' ימים אחר התליה והורידוהו וקברוהו, אף שהיה מקום לחוש שמה שאמר ב' ימים הוא לפי ששמע כן מפסולי עדות, ובאמת כבר עברו יותר. שם סי' י"ג. הספיקות ; בעדות הא', חסרון ש"א. בעדות הב', שלא הזכיר אלא בסימנים. היתר ; בעדות הא', ע"י חיפוש. בעדות הב', ע"י סימני הרושם בצ"מ, או מטעם צירוף סימנים. ע"י מציאת שטרות הנעלם אצל המת.

דף טור

יו ב

סג"י וגופו שלם יש להקל, וגם כבר פשטה ההוראה מהמקילים בסג"י, דברים הנעמדים במקום ש"א וש"ע.

א יח

שור"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' ב'. אדם שאינו שפוי בדעתו נעלם ואח"כ נמצאו ביער עצמות אדם, ובגדים סמוכים להם. היתר ; עפ"י הכרת הבגדים.

שור"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' י"ג. הספיקות ; בעדות ; כתב שאינו מקיים, שמה כתבו מחמת הקול, הכחשה בין העדויות בזמן המיתה. בהכרת ובהות ; סג"י, וחסרון ש"א. היתר ; התרת הספיקות בעדות. בהכרת ובהות ; סג"י להקל וכ"ש בגופו שלם, בשמו וש"ע בלא ש"א מספיק להיתר, וכ"ש ע"י חיפוש.

שור"ת שאגת אריה (וקול שחל) סי' י"ט. תשובת הרב שמתה כהן רפפורט אב"ד לובלין. ותשובת הרב המחבר שם בס' כ'. היתר ; עפ"י סי' מנין, שנמצאו יהודים נטבעים מתים כמנין שהיו בספינה שהפליג בה בעלה, אף שעל סי' המנין העיד אבי הבעל שהוא מהזכרים הרומים לחמש גשים, וגם הוא נודע לו הדבר עפ"י כתב מסל"ח.

שור"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ז. הספיקות ; בעדות ; העדים הם אנוסים שחזרו בתשובה, הכחשה בזמן המיתה. במיתה ; מלחמה ולא אמרו קברתיו. והיתר ; התרת הספיקות בעדות. במיתה ; בשנים לא בענין קברתיו, וגם דהם עמפ"ע.

ב יט

תשובת הצמח צדק סי' פ"ח על הגידון הנ"ל. מסק לאיסור. שם בעבודת הגרשוני סי' ע"ב. הספק ; הכרה לאחג"י. היתר ; הכרה אחג"י בצירוף הכרת כליו, וגם סי' מנין שנמצאו באותו דרך שהלכו, הרוגים, אף שנמצאו מן הצד ביער.

שור"ת סדר אליהו רבה סי' ג'. הספיקות הם במיתה. היתר ; א) עפ"י מה שהיה ידוע שנאסר ע"י המלכות ואח"כ נשמע שנהרג, וגם מנו אפוסטרופוס על נכסיו. ב) עפ"י הגדת הגוי שהרגו בפקודת המלכות, אף שהיה חשש שנשאל על זה, וגם חשש קומנטריסטים ותמארות, וכדומה.

שם סי' י"ב. צדדי הספק ; בטביעה ; שלא שהו רק שתי שעות. בהכרת המת ; ספק אשתהי. במיתה ; חסרון קברתיו. והיתר ; בטביעה ; בשהה שתי שעות יצאה מאיסות. בהכרת המת ; כל גופו חוץ מהראש היה במים ואינו משתנה, וגם לא היו רק איסדיר, והכרה ע"י ב' עדים. במיתה ; לרוב הראשונים ל"ב קברתיו בתר עדים, ובאיסדיר יש להקל גם להר"ף.

א כ

שור"ת גנת ורדים כלל ג' סי' ד', תשובת הר"ד גרשון. ענין טביעה. הספיקות ; הטביעה היתה כלילה בסוף החודש וא"א לראות, אולי אמר בדמי מאחר שנפלו עליהם לטמים, לא אמרו ששהו. בהכרת המת ; חשש אשתהי, ומא מרזו מכה, וגפוח בפרצוף. צדדי היתר עפ"י ההכרה ; הכירוהו עדים שלא ראו הטביעה וגופו שלם, וראשו נגע במים, וסימן בגופו.

תשובת הגנת ורדים שם בס' ה' על הגידון הנ"ל. לענין החששות בטביעה אין לחוש מאחר שהעידו ב' עדים, ואף שלא פירשו ששהו יצאה מאיסות. ובאיסדיר יש להקל בחששות של ההכרה, וגם מהסברות שהזכיר הר"ד גרשון.

ב

שם סי' כ"ה. תשובת הר"ד גרשון. ותשובת הגנת ורדים שם בס' כ"ז—כ"ח. היתר ; עפ"י עדי טביעה אע"פ שלא פירשו ששהו, וגם היה תיהא בלשון והתב ששלחה, ובסימן בגוף המת שהוא ספק ס"מ.

* שור"ת דרכי נעם סי' י"ג. ענין טביעה. הספיקות ; בטביעה ; המעד גר ע"י שאלה וגם ידע שמחפשין אחריה, לא שה' עליו.

• עפ"י טעות נדפסו תשו' הור"י נוצם אחרי תשו' בנו הגנת ורדים, 'מקומן הוא לפניהן.

דף טור

כח ב

כט א

ל א

ב

לא א

ב

לב א

תשובת הקול שחל סי' י' על הגידול הנ"ל. ע"י סימני הרושם
בצ"מ. סימני הרושם בצירוף הכרת הבגדים. ע"י הבגדים שלא עבר
רק זמן מועט משעה שנעלם, וכומן מועט ל"ח לשאלה.

ש"ת פנים מאירות ח"א סי' מ"ח נטבע במשאל"ס. היתר
לכתחילה בשביל שראו בו בעת הסביעה שהותר בנדרו והו"ל
כגוסס, ועוד שרץ העד אחריו על גדות הנהר ולא ראהו.

שם ח"ב סי' ל"ב. נמצא גוף מת בלי פ"פ שלם, ורק מקצת
מהראש עם הזקן היה מחובר לגוף. היתר: עפ"י הכרת הגוף
בצירוף הכרת הבגדים, ועפ"י הכתבים האישיים שנמצאו בבגדי המת
שאין הדרך להשאלים.

שם סי' ס"ה, תשובת הרא"ה עפ"י סימני אב"ד רעננין. ותשובת
הפנים מאירות ע"י. הספק בזה: ספק ג"י. היתר: הכרה של
סג"י בצירוף הכרת הבגדים והכרת סידור התפלה.

שם ח"ג סי' ב'. בעלה נטבע במשאל"ס ברצועת מים קצרה
היוצאת מנהר גדול, אח"כ אמרו גוים שנמצא באותה רצועה גוף מת.
ואחרים מהם אמרו סימנים גרועים. היתר: עפ"י הגוים הראשונים
שנמצאו גוף מת, אף שביקשו שבר עובר מה שיראו את הגוף, וגם
לא נמצא הגוף אח"כ. ועפ"י הגוים האחרונים, דבאיסור מהני ס"יא
וה"ה ב' סימנים גרועים, אף שדבריהם היו ע"י שאלה.

ש"ת דבר משה (לר"מ אמאריילי) ח"א סי' י"ב. ותשובת
הבית דוד (להר"י דוד) ח"ב סי' ט'. כנה ד' אנשים ע"ש עירם,
ואמר שראה כשכאו עליהם רוצחים ונהרגו. הספיקות: בעדות: שיש
לחוש שמשקר כמה שאמר שראה, ואומר רק מחמת הקול, בזהות;
לא הזכיר רק שם עירם. במיתה: חשש מלחמה ולא אמר קברתי
וגם מחמת גמסלית להרמב"ם. ההיתרים: התרת הספיקות בעדות
ובמיתה. ולענין הספק בזהות: היתר ע"י חיפוש.

שם בש"ת דבר משה ח"א סי' י"ח. הספיקות: בעדות;
שלא אמרו מחמת שיצא הקול. בזהות: העד האחרון לא הזכיר שם
עירו, ובשם המגידים הראשונים לא הזכיר רק שמו לבד. במיתה:
חסרון קברתי וגמסלית לדעת הרמב"ם. התרת הספיקות: בעדות;
כיון שלא הותק הקול ל"ל שאמרו כן לפני שיצא הקול. בזהות:
מדבר על הידוע. במיתה: הזכיר שמו.

קונטרס בני יונה לר' יונה בן ריי בדבר משה ח"ב סי'
ק"ב. הספיקות: בעדות: גוי בלא קש"ד, גוי מפי גוי, חשש שמא
אומרים מחמת שיצא הקול. בזהות: לא אמר רק שמו, ויש"ע הזכיר
ככנוי. במיתה: חסרון קברתי וגמסלית להרמב"ם. ההיתר: התרת
הספיקות בעדות. בזהות: מדבר על הידוע. במיתה: הזכיר שמו.

ש"ת פרח שושן כלל ג' סי' א'. אחד נטבע ואח"כ הזכיר
מת על שפת הים והיה חבול בין הענינים. הספיקות: ספק אשתהי,
ידע מהסביעה, מיא מרזו מכה. התרת הספיקות: כיון שאמרו שנטעו
בספינה ומצאוהו על שפת הים יש לנו לומר שמצאוהו במים, ידע
מהסביעה אינו מנרע, מיא מרזו מכה לא אמרין רק כשהוא באברי
ההכרה.

ש"ת גבעת שאול סי' ד'. הספק: הכרה לאתג"י. היתר:
עפ"י ר"ת בפ"פ לא נחבל, וסימנים בגוף ובכלים, מצורף מה שהיה
בזמן הקור.

ש"ת שאגת אריה החדשות סי' י"ח, תשובת אחי המחבר
הר' יצחק אברהם. ותשובת השאגת אריה שם. הספק בהכרה: ספק
אשתהי. היתר: שהמת נמצא סמוך לעיר והגוי רץ תיכף להודיע
הוי ספק השקול אם אשתהי או לא, ובכגון דא אין להתמיה. גם יש
להתיר משום שע"י הסביעה לבד יצאה מאיסורית, ובאיסורית יש להקל
בספק אשתהי, וגם כל גופו שלם, וכן יש לסמוך באיסור על הכרת
הבגדים.

דף טור

כה א

ב

כו א

ב

כו א

ב

כה א

דף טור

שם סי' כ"ח. הספיקות הם בהכרח. צדדי ההיתר : עפ"י מה שידענו שבעלה הלך במקום שנמצא המת, ועפ"י שיטת ר"ת דבגופו שלם מהני הכרה לאחגי.

לב ב

תשובת החתם סופר ח"א סי' נ"א על הגידון הנ"ל. ההיתר : הכרת הגוף לאחגי ונמצא במקום שהלך בעלה והוא מקום דלא שכיחי שידרות, וגם נמצאה סחורתו ומלבושיו ביד גוי שהורה שהרג ליהודי אחד.

שו"ת שיבת ציון סי' ע"ט. הספק בהכרה : חשש בדומי מחמת שראו הסביעה. צדדי ההיתר : העדים הסתכלו בעיון, מצאו את המת באותו מקום בצמצום שנשבע בעלה, הוכחה שזה המת נסבץ מקרוב מזה שיצא ממנו דם ע"י הקור.

לג א

תשובת החתם סופר ח"ב סי' קמ"ב על הגידון הנ"ל. הוספת טעם היתר : מאחר שכל רואיו הכירוהו יש להתיר אפילו להר"ף דחייש בב' עדים לכדומי.

שו"ת מבעל שיבת ציון שנדפסה בנודע ביהודה מהדו"ת סי' נ"א. הספיקות בזהות : שלא היתה הכרה בפ"מ, וגם פקפוקים בהכרה בגוף לדעת ר"ת. הכחשה בסימנים בין האשה והעדים, ובין העדים לבין עצמם. ההיתר : סימן בגוף והכרת שנים מהכלים, וסב"ע גרוע בגוף, ובצירוף מה שנמצא ההרג בדרך שהלך בעלה, ישוב ההכחות בעדות.

תשובת הו"מ בקודש סי' ט"ו על הגידון הנ"ל. עפ"י כל הנ"ל, בצירוף מה ש"ל עוד דכאן הו"ר רק סג"י, וגם מצד קורבא מאחר שידענו שהלך באותו דרך.

שו"ת בית אפרים סי' ל"ח. ההיתר : עפ"י הכתבים שנמצאו במכסני ההרג וגם סמוך לו, ומסעם שנמצא סמוך למקום הנעלם. שם סי' מ'. נמצא גוף שלא הוכר. צדדי ההיתר : עפ"י הודאת הרוצח, אף שלא הוכר רק שמו, עפ"י הכתובת שנמצאה סמוכה להרג, וסי"א בגוף.

שם סי' קל"ו. הספיקות הם בהכרח. ההיתר : עפ"י הכרת כלים דלא מושלי, אף שהרוב מהם נמצאו רק סמוך לו ולא עליו.

שם סי' קמ"ז. הספק : הכרה לאחר אשתהי דמים. ההיתר : עפ"י דעת ר"ת דבגופו שלם מהני הכרה אף באשתהי, בצירוף מה שהכירוהו ג' עדים, ולא ראו הסביעה, וגם מה שמראה כניד שנהרג ביבשה ואח"כ הושלך למים, ובצירוף מה שנראה שהיה במקום סכנה ואתרע עיני ח"ת.

שו"ת בית שמואל אחרון סי' ה'. הספק : הכרה לאחגי. צדדי ההיתר : דעת ר"ת דבגופו שלם מעידין אפילו לאחגי בצירוף הכרת בגדיו דבזה גם הוחלקים מודים. עפ"י הכרת פ"פ בצירוף בגדיו והוי שאלה דיוחיד. מתוך עדותם מבואר שלא ראו בו שום שינוי, ובזה כתב מהר"ט דמעידין אפילו לאחגי.

תשובת הבית אפרים סי' י"ט על הגידון הנ"ל. (א) ע"י מה שהיתה העיר במצור ואח"כ נמצא גוף מת שזוהמה לבעל האשה יצאה האשה מאיסו"ת, ובדרבנן יש לסמוך על ר"ת דבהכרת כל גופו לאחגי. (ב) אף דאיכא רגלים לומר שנהרג לפני ג' ימים בעת ההרג, מ"מ יש לזנוג כסג"י, ובסג"י יש להקל. עפ"י הכרת כל בגדיו.

שו"ת ברית אברהם סי' ל"ט-מ"ח ונ"ה. הספיקות : בעדות ; חמתה הבאה לאחר מכן וגם לא אמרה ממי שמעה, והעד הראשון לא אמר שראה שמת. בזהות : העדים העידו על שם איציק ובתעודת הבעל כתוב איציק מאיר. התרת הספיקות.

לו א

תשובת החתם סלמה סי' ט"ז על הגידון הנ"ל. שו"ת רע"ק איגר סי' ק"ז. ההיתר : הכרה לאחר דאשתהי (כלא ראה הסביעה וגופו שלם) בצירוף הכרת כל בגדיו ופספוס, יס"י שובא חת הדל.

שם סי' ק"ח. צדדי ההיתר : היתר החכ"צ דסי"א בגוף והכרת

דף טור

הבגדים והוי שאלה דיוחיד, צירוף ב' סימנים אמצעיים, ואפשר דאחר מהם הוי סי"מ מחמת צמצום מקום, צירוף דעת הסבורים וגם כלא שהה כדי שת"נ לא תצא, ומה גם שנשבע תחת הקרה, וגם איכא כאן ההיתר של ראוהו נסבץ בבגדים אלו.

לו ב

שם סי' קכ"ג. באשה שנשאת בלא היתר ב"ד ובלא גביע בב"ה, והולידה בנים ומתה, וערערו על הבנים לפוסלם בקהל, והוגבה עכשיו עדות לענין היתירה, האם מהני עכשיו כשבאנו להכשיר הבנים. תשובת מהר"מ מינץ (מאובן ישן) סי' כ"ב על הגידון הנ"ל.

לו א

תשובת הכרת אברהם סי' ט"ז באותו גידון. שו"ת אגודת אוזב (מבעל מראות הצובאות) סי' י"ב.

ב

ותשובת החתם סלמה סי' מ'. נמצא הרג סמוך לעיר מגורו של הנעלם באותו דרך שהלך ולא הוכר בפספוס רק בבגדיו וכלי אומנותו. ההיתר : עפ"י המב"ט יצאה מאיסו"ת ויש להקל בחשש שאלה. וגם מה שנמצא קרוב לעירו והוכר בבגדיו הוי קרוב ומצוי ועדיף מרוב, או דהוי קרוב שאין כנגדו רוב.

שם סי' י"ד. ההיתר : הכרה לאחגי בגופו וצורתו בצירוף סי' קרחה בראשו, והכרת הבגדים.

לח א

שם סי' י"ח. ההיתר : מחמת צמצום מקום של סימן כתובת הקעקע שהיה לו ביד. וישוב כמה פקפוקים שהיו בעדות העצומה.

ב

תשובת המשיבת נפש (הראשון) סי' ל"ג על הגידון הנ"ל.

שם באגודת אוזב סי' כ"ה. ותשובת בעל בית אפרים שם בס"י. הועד על איש אחד בסימן שראשו מושכב בין כתפיו שמת במקום פ', ובעלה היה בו סימן זה, וגם הועד על שם עירו של המת שהוא כשם עירו של הנעלם. נגד זה העיד עד אחר ששמע מפי המת שמו ושם אביו ואינם כאלו של בעלה. האגודת אוזב אוסר מפני שסימן זה אינו סי"מ, וע"א אומר ששמו וש"א לא היו כמו של בעלה. והבית אפרים מתיר, אם היה מזכר בעיר עפ"י אותו הסימן, מאחר שאמר לפני שני עדים שם עירו, לפני שאמר שמו וש"א לעד האחר, ואחרי החיפוש שלא נחסר מאותה העיר איש בשמו וש"א שאמר העד ובס"י כזה.

שו"ת חמדת שלמה סי' ל'. תשובת רע"ק איגר שם. הספק : הכרה לאחגי. ההיתר : הכרה לאחגי בצירוף הכרת הבגדים, ובצירוף דעת ר"ת דהכרת כל גופו.

לט ב

תשובת החתם סלמה סי' ל"א על הגידון הנ"ל. ההיתר : צירוף דעת המב"ט שנמצא הרג בדרך שהלך בעלה, היתר החכ"צ דבכה"ג הוי שאלה דיוחיד. היתר עפ"י החכ"צ דבמקום דלא ש"ש יש להתיר עפ"י הבגדים, והוי לא זנחוקו ולא ש"ש.

שו"ת חמדת שלמה סי' מ"ד. ההיתר : עפ"י הבגדים וצבע שערות ראשו וזקנו, בצירוף היתר המב"ט שנמצא ההרג בדרך שהלך בעלה, והמקום לא ש"ש.

מ א

שו"ת משיבת נפש (הראשון) סי' כ"ב. ענין טביעה. ההיתר : כשיצאה מאיסו"ת ע"י הטביעה יש לסמוך על סימנים אמצעיים שבגופו, ובפרט שיש כאן גם סי"א בבגדיו, ובצירוף דעת ר"ת דבראיהו שלם מעידים עליו לאחר כמה ימים.

תשובת החתם סלמה סי' מ"ב על הגידון הנ"ל. הספיקות בטביעה : נהר שיש לו טרף ברוחב אי מהני שהיה, העד פנה עצמו לפעמים מהמים בתוך שיעור שהיה. התרת הספיקות בטביעה. ההיתר בהכרה כעין המשיבת נפש.

תשובת המשיבת נפש סי' כ"ג-כ"ה שהשיב בשניה על הגידון הנ"ל.

ב

שם במשיבת נפש סי' כ"ו. ההיתר : עפ"י הכרת ב' עדים את הנסבץ לאחר דאשתהי, והכרת בגדיו שראו את בעלה לבוש בהם לפני הטביעה, ובצירוף איזה סימנים בגופו.

שם סי' ל'. ענין טביעה. הספיקות : בטביעה : לא שהו. בהכרת

דף סור

המת הנטבע : לא הוכר בפ"ס. ההיתר : ע"י הטביעה ואבד זכרו ועוד אומדנות יצאה מאיסורות. ההיתר לכתחילה, ע"י הכרת הגוף וסימנים, והכרת הבגדים.

שם סי' ל"ז. ענין טביעה. התעל על שלשה אנשים שנטבעו ולא הוצר ששהו עליהם, אח"כ נמצא אחד מהם מת במים. ההיתר להוציא מאיסור : עפ"י לשון העדים שאמרו טבעו למות, ואבד זכרו. ההיתר לכתחילה : שיצא ע"ד לחזור, והנהר הוא רק מהלך פרסה ויש לדנו כמשיל"ס, וצירוף חלום מופלא שחלמה אם הנטבע ואשה אחרת.

שם במשיבת נפש (השני) סי' צ"ב. הספיקות הם בהכרת המת. ההיתר : עפ"י סי' צפורה משונה בצירוף סימני בגדים ומנינם ונמצא בדרך שהלך.

שו"ת מים חיים (לרמ"כ רפפורט) סי' י"ז. הספק : ע"א במלחמה ולא אמר קברתו. ההיתר : ב' עדים מפי ב' עדים, אסרו מת סתם ולא הוכירו להראי שמת במלחמה, עד מפי עד.

תשובת הבית אפרים סי' ל"ד על הגידון הג"ל. ההיתר : אמר לשון "גישטארבן" דמשמע מת מיתת עצמו, לא היה מאנשי המלחמה ממש רק מאלה העוסקים בעבודתו.

שם במים חיים סי' כ"א. הוציא מת מתחת המפולת והכירו העוגנה עצמה אי נאמנת. תשובה, נאמנת. היתר ב', עפ"י המכ"ס במצא הרוג בדרך שהלך בעלה יצאה מאיסור, ומהני הכרת הבגדים.

תשובת הבית אפרים סי' ל"ג על הגידון הג"ל. ההיתר : כיון שלא ידעה שנפלה עליו מפולת נאמנת, ואפילו שמעה יש להתיר בצירוף הכרת הבגדים.

שם במים חיים סי' כ"ב. הספק בעדות : המעידה היא חמותה. ההיתר : עפ"י הגדת חמותה על שני סימנים אמצעיים שהיו בכנה וכן נמצאו במת. וגם מה שנמצא בכלי המת כתובה ושם כתוב שמי ושם אביו.

שו"ת בגד כהונה סי' י"א. תשובה בן המחבר. ותשובת המגיד כהונה שם בס' י"ב. ותשובת התפארת צבי תק"ע סי' ח'. ההיתר : הכרת הבגדים ובהם כמה כלים ולא מושלי בצירוף סימנים גרועים שבגוף, ואף שהיה מקום לחוש שהכלים נמצאו רק סמוך לו ולא עליו.

פני משה (מקלעוואן) בשו"ת שבסוף הספר תשובה ד'. ותשובת ר"ד הלוי מ"מ דק"ק סטעפאן שם. נמצא מת ולא הוכר בטבע. צדדי ההיתר : א' צירוף סי' הגוף של כתם דבש עם סימני כלים. ב' סי' מנין אשנים ומקום הליכה. ב' כלים ולא מושלי. ד' עפ"י סברת המכ"ס בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, בצירוף כלים.

תשובת הבית אפרים סי' כ"ח על הגידון הג"ל.

שו"ת דהשיב משה סי' ס"ג. תשובת ר' אריה לייב יפה ולרשטיין אב"ד האלשיך. ותשובת ר' שמואל אב"ד פשעווארסק טארנפול ופוטנא. ותשובת דהשיב משה. הספק : לא הוכר בטנים. ההיתר : עפ"י סימנים בגוף והכרת הבגדים.

שו"ת חוט המשולש (להר"ח מאלוויץ) סי' ו'. ותשובת בעל קונטרס ענף עץ אבות שבסוף ספר מקור מים חיים סי' ב'. נפל מנכח ב' קומות למים והעידו שראוהו כמו מת, ואח"כ לגלותו המים כמה מאות אמות.

שו"ת חתם סופר ח"א סי' מ"ו. ותשובת האמרי אש סי' י"ט. ותשובת החת"ס שם באמרי אש סי' כ'. הספיקות : בעדות ; מסלית בלי קש"ד, חשש ערמה מחמת שאמר שאשתו הרגה אותו, וגם סיפור הדבר לאחר חמש שנים. בהכרה : סג"י. התרת הספיקות.

שם בחתם סופר סי' מ"ח. ענין טביעה. הספיקות : בעדות ; אי מהני עדות גמסלית על הטביעה והשהייה. בהכרה : הוכר לאחר דאשתהו, והעד שהכירו ידע מהטביעה. צדדי ההיתר : התרת הספיקות

דף סור

בעדות. בהכרה ; אחרי שיצאה מאיסור יש להתיר עפ"י ספק סימנים בגוף אף שהיה פסוק בהגדת העד על הסימן, והכרת הבגדים. שם סי' נ"ג. נמצא גוף בלי ראש. ההיתר : הכרה בבנין הגוף לפי שיטת ר"ת, בצירוף סימני כלים.

שם סי' נ"ז. ההיתר : עפ"י הכרת הבגדים שבמקצתם היה לבוש ומקצתם טמאים, ובאלה שהיה לבוש נמצא גם מכתב סודי שנשלח ע"י הנעלם. (וגם סי' שבר בגוף, אלא שמחשיב את השבר רק כסי' גרוע).

שם סי' נ"ח. ענין טביעה. הספיקות : בטביעה ; שלא הוכר ששהו כרי שתיים. בהכרת המת ; שהיה חבול בפניו ולא הוכר. ההיתר : מה שאבד זכרו אחרי הטביעה אף שלא שהו עליו יצאה מאיסור, ויש להתיר ע"י סימנים בגופו וטב"ע או סימני בכלים.

שם סי' ס"ה. ענין טביעה. הספיקות : בטביעה ; המעיד על הטביעה לא הזכיר שמותיו, לא היה שיעור שהיה. בהכרת המת ; לא הוכר כנפול. ההיתר : מדברי העדים ומעצם העובדא מבואר שבעלה נפל למים, ובמי הנהר הטרודים י"ל דברי ברבך ששה, וגם ע"י מה שמצא גוף מת בצירוף הטביעה יצאה מאיסור, ויש להתיר לכתחילה ע"י הכרת הבגדים והכתבים.

שם סי' ע'. הספיקות : בעדות ; חשש קספה משום שהגיהה עוגנה, העד אמר סתם ששמע ולא אמר ממי. בזהות ; חסרון ש"א ויש"ע. ההיתר : בעדות ; הגיהה עוגנה לא חשיב קסטה. מאחר שאמר ששמע מה בעירו לא מוזק מה שלא אמר ממי שמע. בעדות ; שם משפחתו ושני סימנים מקריים שאמר הוי כש"א, וכיון שהעד המספר היה מעיר הנעלם הוי כהוכר ש"ע.

שם סי' ע"ג. הספק בהכרה : סג"י. וגם שינוי שלבעלה היה סי' שומא ובמת לא נמצא. ההיתר : גשו זמ"ס שלם בצירוף הכרת הבגדים. ושינוי סי' השומא י"ל דנפרכה.

שם סי' צ"ב. ענין טביעה. הספיקות : בטביעה ; ששהו רק שעה מיעוט. בהכרת המת ; שלא הוכר בפ"ס. ההיתר : עפ"י מה ששהו עליו שעה מועטת ומרחוק עלמו אנשים בשיעור שתי שעות שאם היה ניצול היה גרוע להם יצאה מאיסור, ושוב יש להתיר עפ"י סימני הבגדים בצירוף סימנים גרועים בגוף.

שם ח"ב סי' קל"ח. גידון טביעה. ופסק לאסור לפי שלא היו רק אימדות לבד. מבאי תרי עובדי שמהם יש לראות כמה גדלים דברי חז"ל שאמרו משאל"ס אותו אסורה ועד כמה יש להתיר שלא לסמוך על אימדות.

שם סי' קמ"א. שוחט יצא ממקומו למקום סמוך לשוחט ונעלם, לאחר זמן נמצאו באותה סביבה עצמות אדם וכמה כלים ובגדים שהוכרו ככלי השוחט. ההיתר : עפ"י מציאת העצמות באותו מקום והחפצים.

שו"ת ספר יהושע סי' ס"ט. צדדי הספק בזהות ; חסרון השמות, שינוי בשם העיר של בעלה מזה שהזכיר המת לפני מותו. ההיתר : עפ"י תעודת ההגות שנמצאה אצל המת בצירוף אומדנות, ומה שאמר לפני מותו אינו מגרע מאחר שידוע שדרכו היה לשנות שם עירו וגם רצה לעגן את אשתו.

תשובת האבני מלואים שנדפסה בספרו סוף ח"א, על הגידון הג"ל. הוספת טעם לשינוי שם עירו. מאחר שהיה בעל עבירה ופסול לעדות אשה, דבריו לא מגרע.

שו"ת ישועות יעקב סי' ח"ט. הספיקות בהכרה : היה חבול בלחייו, חשש מיא מרוז מבה, חשש אשתו. צדדי ההיתר : בנ"ד יצאה מאיסור עפ"י המכ"ס בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, ויש להתיר לכתחילה עפ"י סי' אמצעי. הנקבים בלחיים אינם מוזיקים לענין ההכרה, ולענין אשתו יש לצרף לזה עוד סי' א' בגוף וטב"ע מבגדים. כדל"ג.

דף טור

תשובת האריה דבי עילאי סי' ט' על הנדון הנ"ל. צדדי ההיתר : אין לחוש להכרה מחמת הנקבים שבלחיים, לענין חשש מיא מרו מכה, כיון שיש ספק אולי הושלך למים לאחר מיתה היו כסג"י ושוב מהני ההכרה של טב"ע בצירוף סי"א. סג"י ולא נחבל בפניו מתיר הכ"ש עפ"י שיטת ר"ת, וכיון שאמרו שהכירוהו הוי כאילו אמרו שהכירוהו בגופו. וחשש אשתת, מבואר מדברי העדים שהיה תוך שעה.

מח ב

ש"ת אמרי אש סי' כ"א-כ"ב. הנדון סג"י. ההיתר : א' מחמת שנמצא באם הדרך, ויש להתיר ממנ"פ, אם שכיחי שירות סימן שהוא תוב"י דאל"ה הוי מוצאים אותו מקורם, ואם לא ש"ש יש להתיר משום שידענו שבעלה הלך בדרך זו. ב' הכרת הבגדים שהיה הנעלם לבוש בהם בתוך ג"י.

מט א

שם סי' כ"ט. ההיתר : הכרת גופו וצורתו לאחר כמה ימים, אף שהיה נפוח קצת, בצירוף הכרת מלבושיו וכמה סימנים אמצעיים.

ב

שם סי' ל"ב. ההיתר : ע"י תודאת הרוצחים, הא' ע"י עיניו והב' ע"י שאלה בצירוף אומדנות של החזרת האריק עם הכסף יצאה

א

מאיסות, וצ"י הכרת הבגדים על גוף מת שנמצא יש להתיר לבתחילה. ג

א

ש"ת אריה דבי עילאי סי' י"ג. צדדי הספק : בעדות ; גוי

מפי גוי ויהודי מפי גוי שלא פירש שהיה מסלית, וחשש קטטה.

בוהות ; לא הזכיר ש"א וצ"ע. ההיתר : עפ"י האומדנות שבנ"ד יצאה

מאיסות, וא"כ יש להקל בספיקות הנפלות בעדות, וכיון שידוע

על איזה יהודי הם מדברים אין ריעותא מפאת חסרון השמות.

שם סי' י"ד. הספיקות בעדות ובוהות : בעדות הראשון שאמר

שהיה מצחו נקלף ולא היה מכירו רק עפ"י החושם והפה הכיר

שהוא ס', יש להסתפק בהכרה שלא הכירו במצח, ובעדות הב' של הרוצח אמר על ידי שאלה, ולא הזכיר רק ש"ע. התרת

הספיקות בעדות הראשון : דיוק מהלשון שאח"כ הכירו שוב במצחו

ודיוק מהנב"ע שלא היה אלא נקלף קצת ובכה"ג אינו מויק. התרת

הספיקות בעדות הרוצח : מדבריו ניכר שלא נתכוין לא להעיד ולא

להתיר ובכה"ג אין שאלה מוקת. בוהות : כיון שידוע על מי מדבר

א"צ שמותיו. עוד צדדי היתר עפ"י היתר מהר"ל מפראג ועפ"י צירוף

סי' שומא וצלקת לסי' מובהק.

ב

ש"ת שער אשר סי' י"א-י"ב. הספיקות : בעדות ; מסלית

בלי קש"ד. בוהות : חסרון שמותיו, ואחד שאמר שהכירו בסימן

לא פירש באיזה סימן. ההיתר : בעדות ; מאחר שאמרו

דבריהם כמתאוננים אין צורך לקש"ד. בוהות : על אחד מההרוגים

דברו כעל הידוע, ואמרו שהוא ומי שנחלתו עמו נהרגו, ויש לנו

עדות על שניהם. ועוד דמאחר שנמצא ההרג בדרך שהלך בעלה

יצאה מאיסות, ויש לנו לתלות שהכירו בסי"מ.

א

ש"ת גליא מסכת סי' ט'. הספק בהכרה ובוהות : ההיתר :

הוכרת שמו והכרה סימנים בגופו, הרוב מהם גרועים, ומה שידענו

שבעלה הלך למקום שנמצא המת.

ב

תשובת הקהל יעקב (מקאליו) סי' ו' על הנדון הנ"ל. ההיתר :

עפ"י סימנים שבגופו ושם אומנותו.

שם בגליא מסכת סי' י'. הספיקות : הכרה לאחגי ופ"פ

נחבל. ההיתר : טב"ע הנ"ל, וסי' גרועים בגופו, והכרת בגדים,

וידענו שבעלה הלך למקום שנמצא המת, ושם הוא מקום סכנה.

א

ש"ת משכנות יעקב סי' ט'. איש אחד נטבע במשאלים

וכעבור ימים אחדים נמצא גוף מת סמוך לאיתו מקום בלי חוטם

והוכר וגם כליו הוכרו. ההיתר : הכרה בלי חוטם הוי עכ"פ כסי'

אמצעי, וגופו שלם, והכרת הבגדים, ומה שנמצא במקום הטבעיה.

שם סי' י'. ענין טבעיה. אחרי חצי שעה ויותר משנטבע העלוהו

המים על פניהם ולא הויו בשום אבר ושוב צלל ושהו עליו כמה

שעה. ההיתר : עפ"י המהר"ם דשיעור כדי שת"נ הוא שעה מועטת

דף טור

מותרת לבתחילה, ובנ"ד שיצאה מאיסות לכו"ע יש מקום לסמוך על דעתו, בצירוף מה שנמצא אח"כ מת וסי' בגופו וקצת סיוע מלבושו.

נב ב

ש"ת מהרי"מ (פאדווא) סי' י"ז. הספיקות הם בהכרה. צדדי ההיתר : ע"י שנמצא הרג בדרך שהלך בעלה יצאה האשה מאיסות. ההיתר לבתחילה : עפ"י הכרת בנין גופו והכרת הבגדים, וצירוף כמה סימנים גרועים בגופו.

שם סי' כ"ה. בנידון שריפה שהלכו אנשים להציל רכושם מחטונותיהם ולא חזרו ואח"כ נמצאו גופות שרופות במקום השריפה כמספר האנשים שנחסרו, ובקצתם הוכרו גם חלקי בגדים שונים.

נג א

תשובת העזרת יהודה סי' מ"ב—מ"ה על הנדון הנ"ל.

ש"ת נחלת דוד סי' י"ח. ענין טבעיה. יהודי בשם גוי העיד על איש אחד שנטבע בנהר במקום אסיפת קורות למשלוח, וכשרצה להאחו בקורה כדי להנצל באה קירה אחרת והכחה אותו בלבו וצלל מתחת לקורות ולא נראה יותר. פקפק בדברי הגוי אי הוי מסלית וישבו. ההיתר : מחמת משאלים ושנכנס מתחת לקורות ושם ודאי מת.

תשובת הבאר יצחק סי' י"ח על הנדון הנ"ל. ההיתר : מכח משאלים ומה שהוכה בלבו דהוי תרי רובי למיתה, ובפרט שנאכד וזכרו.

ב

ש"ת חסד לאברהם (לר"א תאומים) מהדו"ק סי' י"ט.

הספיקות הם בהכרה ובוהות. ההיתר : עפ"י כדל"מ בצירוף סימנים גרועים בצורתו ושערותיו, ושאמר לפני מיתתו שיש לו אשה ובן אחד, ואף שהמאס שנמצא אצלו הוא ע"ש עיר אחרת, אך כיון שנודע שלקח שם פאס, לא רק שאינו מגרע אך הוי גם סימן.

ש"ת האלף לך שלמה סי' פ"ו. ההיתר : עפ"י ב' סימנים אמצעיים בגופו בצירוף טב"ע וסי"מ בכדל"מ, וגם מה שנמצא המת בדרך שהלך בעלה.

נד א

שם סי' פ"ו. ההיתר : הכרת בגדיו ומיני סחורות בצירוף מה שנמצא בדרך שהלך בעלה.

שם סי' צ'. הספיקות : בעדות ; אחד מהמעידים היה דרכו להתלוצץ, הכחשה מעד אחר שלא מת. בוהות : חסרון בשמות. ההיתר : התרת הספיקות בעדות. בוהות : צירוף אומדנות.

שם סי' צ"ד. הספק בהכרה : אשתת דמים. ההיתר : צירוף סימני כלים דלא מושלי עם טב"ע דפ"פ והגוף אפילו אחר דאשתתו או סימני כלים דלא מושלי לבד עם אבד וזכרו.

ב

שם סי' צ"ו. הספק בהכרה : נמצאו רק עצמות. ההיתר : עפ"י הסימן של השינים שהיו ישרות ולא בעיגול דהוי סי"מ, ואף שנמצאו השינים עם הלחיים לכר לא ביהוד עם הגוף, וגם מה שנמצאו כל בגדיו סמוך לגוף.

שם סי' צ"ט. הספיקות : בעדות ; כתב עדות מאנשי צבא שלא הוכרו חתימת המקיימים. בהכרה ; ראו הטבעיה. ההיתר : בעדות ; קיום ב' אנשים מהני אף שלא הוכרו חתימותיהם, וגם בב' עדים לא בעי קיים. בהכרה ; בב' עדים אין חשש מחמת ראה הטבעיה, צירוף בגדיו וגם י"ל דכאן הוי איסור, כי מסתמא שהו עליו וחפשוהו.

ש"ת בית שלמה (לר"ש מסקאלא) סי' ל"ו. ענין שריפה במקום שהיה בעלה ואח"כ נמצא גוף חרוך. הספיקות : בעדות ; שהמעיד היה אחי בעלה, תיהא בדברי האשה באופן מציאת הגוף החרוך. בהכרה ; הגוף לא הוכר. ההיתר : התרת הספיקות בעדות.

בהכרה ; עפ"י מציאת המת וסי' בגוף והכרת חתיכי בגדיו.

נה א

ש"ת עין יצחק ח"א סי' כ'. נמצא גוף שלא זכרו. ההיתר :

עפ"י סי' הקמץ שנמצאה עליו ושם רשום שמו ושם אמו, בצירוף

שנמצא המת במקום שהלך בעלה, והכרת בגדיו בצירוף סימנים

דף טור

נח א

ב

נט א

ב

ס א

ב

סא א

גרוועס שבגופו, ומה שמוכח מהקמיע שניתנה לסירוף הדעת, ובעלה היה מטורף.

שם סי' כ"א. הספק: ונטבע במשאלים ואין עדות מיתה. ההיתר: כיון שהוכח מכות בראשו ע"י הסוס בשעת הטביעה יש לו דין גפולה ורובא למיתה, ובצירוף משאלים יש להתיר מכה תרי רובי. תשובת הברית יעקב סי' ט"ז—כ' על הגידון הנ"ל. והוסיף צדי היתר: א' משום שנשבע במערכות המים, ב' שכבר נחלש מחמת ההכאות ובכה"ג לא גזרו חז"ל.

שם בעין יצחק סי' ל"א. העגונה פתה למשטרה בדבר אבידת בעלה, ומסרו לה תמונה ובמה חפצים, ואמרו שרשום אצלם כי בעל התמונה והחפצים נטבע, והתמונה נעשתה לאתג"י ממיתתו. הספיקות: בעדות: שאלה לגוי. בזהות: שהוכר רק ע"י תמונת המת ולא אתג"י. ההיתר: בעדות: משטרה יש להם דין ערכאות. בזהות: עפ"י התמונה בצירוף הכלים.

תשובת המשיב דבר סי' כ"ג על הגידון הנ"ל. והוסיף צירוף היתר: עפ"י ר"ת דבגופו שלם מעידים אף לאתג"י.

שם בעין יצחק סי' ל"ו. ענין טביעה. הספיקות: בטביעה: לא נתברר שהנטבע הוא בעלה רק ע"י סי"א. לא פורש ששהו עליו. בהכרת המת: לא הוכר רק בסימנים גרוועס בגופו. ההיתר: בטביעה: מאחר שבעלה היה קרוב למקום הטביעה מספיק סי"א, הגות העד שהסתכלו עד שנתייבשו וגם מה שהיה חולה נופל ומה שנמצא אח"כ מה מהני להוציא מאיסות, ויש להתיר לכתחילה ע"י הסימנים הגרוועס במת.

שם סי' מ"ג. נער בן י"ג שנה העיד שהרגו לפ' וליהושע שנחפסו ביחד, והאשה כבר נשאת. הספיקות: בעדות: לא ידוע אם הנער הביא שתי שערות. בזהות: על השני לא אמר רק שמו. במיתה: לסטים אי הוי כמלחמה. ההיתר: בעדות: מאחר שכבר נשאת נאמן הנער מכה חזקה דרבא. בזהות: שמו בצירוף האומדנות. במיתה: לסטים לא הוי כמלחמה.

שם ח"ב סי' א'. הספיקה שנשבעו בה בעלי העגונות וטבעה באמצע הים וירב הנוסעים נמצאו מתים בתחתית הספינה. צדי ההיתר: עפ"י מה שנטבעה הספינה בלב ים יצאו מאיסות, ויש להתיר לכתחילה ע"י תרי רובי, רוב של משאלים, ומה שנמצאו רוב נוסעי הספינה מתים. עפ"י המכ"ס וכשכאו המים לתוך הספינה יש לזה דין משלים, וגם אבד זכרם.

תשובת האוני יהושע סי' כ"א על הגידון הנ"ל. עי"נ שנמצאו רוב הנוסעים מתים במעמקי הים יש היתר מכה רובא דאיתא קמן, דבכה"ג לא גזרו חז"ל.

שו"ת צמח צדק (לרמ"מ מליובאוויטש) סי' ג"ה. נמצא גוף מת בדרך שבעל העגונה היה צריך לעבור לרגלי שליחותו שנשלח למסור אגרת. צדי ההיתר: עפ"י הכרת כל הבגדים ומציאת האגרת וסימני הגוף.

שם סי' ט"א. שני אנשים יצאו לדרך ונעלמו. ונמצאו שני הרגלים זה אצל זה בדרך יציאתם, והוכרו ע"י סימנים גרוועס בגופם וע"י הבגדים שקצתם היו על הגוף ומקצתם סמוך להם. ההיתר: ע"י סי' מנין האנשים ומה שנמצאו בדרך הילוכם, וע"י סימני הגוף והבגדים.

שם סי' ע"ה. הגדר על אחד שנשבע בזהר ואח"כ נמצאה בזהר רגל תלושה והוכרה שהיא של הנעלם. הספיקות: הטביעה גרועה עפ"י גוי ע"י שאלה, והרגל אינה אבר שא"א לחיות בלעדה. צדי ההיתר: בצירוף אומדנות שאומר אמת יש להאמין לגוי ע"י שאלה, וכיון שנמצאה הרגל לאחר זמן רב מהטביעה יש לנו לומר עכשיו היא שנתלשה והיה הגוף כל הזמן במים, ושוב אינו חי.

שם סי' ע"ה. איש אחד נטבע בזהר ולא נמצא. ההיתר: בשביל

דף טור

נח א

ב

נז א

נז א

ב

נח א

שהלך העד אחריו משעה עד שעתיים ולא ראה שיצא ומוכח שודאי מת. צירוף מה שהליכת הנזר היא בתוך העיר, ואבד זכרו.

שו"ת כתב סופר סי' כ"ח. הספיקות בהכרת המת הנטבע: ספק אשתהי וידע מהטביעה. ההיתר: עפ"י דעת ר"ת דבגופו שלם מעידים אפילו באשתהי, בצירוף הכרת הבגדים, ובהם כול"ג אחר שיצאה מאיסות ע"י הטביעה כשהיית שעה אחת.

שו"ת מהר"מ שיק סי' מ'. הספיקות: בעדות: העדים הם אחות הבעל וחיל שיש בו פקפוק אם הוא כשר. בהכרת המת: סניי. ההיתר: בעדות: מאחר שעפ"י האומדנות של הנוסיעות שמצאו את המת יצאה מאיסות, יש להאמינם. בהכרה: עפ"י תעודת חופש של הצבא שאמרו העדים הג"ל שמצאו אצל המת, וידוע שהייתה שייכת לבעלה.

תשובת מילי דאבות ח"ג סי' א' על הגידון הנ"ל. ההיתר: בעדות: בשעת החזק יש להאמין לחיל. בהכרה: הרבה פוסקים מקילים בסניי, הוכחה שהוא תג"י משום שכאורו דרך מצויות שירות. היתר המהר"ש דבאינו נתפס כלל יש להתיר אפילו לאתג"י. והיתר המכ"ס בנמצא הרגו בדרך שהלך, ובצירוף מה שהכירה אחיותו את המטפחת.

תשובת הכתב סופר סי' ל"ב באותו גידון. ההיתר: בעדות: חמש נשים חוץ מצרה שאמרו במסל"ת נאמנות, וגם עדות החיל יש להכשיר. בהכרה: בסניי יש להקל, בצירוף כול"ג ושאלה דיתיד.

שו"ת שואל ומשיב ח"א סי' קמ"ו. הספיקות: בעדות: עדות בעלי מלחמה, כתב בלתי מקויים. בזהות: חסרון ש"א וש"ע. במיתה: דבר, ולא נאמר קברתי. ההיתר: התרת הספיקות בעדות בזהות: שם אמו ושם אחיו במקום ש"א ומה שנשלח הכתב לעיר זו כשם עירו. במיתה: ב' עדים, ומה שהיה אתו ביחד בצבא ולא ראו יותר.

שם סי' שי"ב. הספק בהכרה: סי"פ בלי חוסם, ידע מהטביעה. ההיתר: עפ"י סי' שבר וסי' גילוח וקט' באופן מיוחד שהיה בעלה נוהג להתגלח כן.

שם מהדורה תליתא ח"ב סי' קצ"ג. נמצא גוף מת ולא הוכר בפ"פ. ההיתר: עפ"י דעת ר"ת בהכרת הגוף, ובצירוף בגדיו טמוכים לו.

שם מהדורה שתיתא ח"ב סי' ט"ו. ותשובת המאמר מרדכי (לרמ"ז איטינגא) סי' פ"ה. שני אנשים יצאו ביחד לדרך ונעלמו, אח"כ נמצאו באותו הדרך שני הרגלים, האחד הוכר בסימנים בגופו וסימנים בבגדיו, והשני הוכר רק בסי' בגופו. והשואל ומשיב לא מצא מקום להחריפ. ההיתר של המאמר מרדכי: אשת הראשון; עפ"י צירוף סימני גופו וסימני בגדיו. אשת השני: עפ"י מה שידענו שנתלה עם הראשון והסימן בגופו.

שו"ת מאמר מרדכי (לרמ"ז איטינגא) סי' כ"ו. איש אחד שאינו שפוי בדעתו יצא מביתו למקום אחר ונעלם, אח"כ נמצא באותו דרך גוף מת שלא הוכר. ההיתר: עפ"י הכרת הסיק ובצירוף מה שנמצא בדרך שהלך בעלה, וגם ע"י חיפוש בעיר הנעלם.

תשובת בן המחבר [והוא בעל שו"ת מהר"א הלוי] שם במאמר מרדכי סי' כ"ז על הגידון הנ"ל. הוספת היתר מטעם קרוב.

שם במאמר מרדכי סי' ט"ט. ההיתר: עפ"י שני כתמי עדשים בגוף המת, אחד במקום הישיבה ואחד במקום הצלעות, ובצירוף הכרת המפתח שהיה אצל בעלה בשעה שננטע.

שו"ת הרי"מ (מגור) סי' א'. ב' עדים העידו על הטביעה במשאלים. ההיתר לכתחילה: עפ"י מציאת גוף מת ושק של שחת קשור על כתפו, וידוע שבעלה היה נוהג כך לפי שהיה סבל, וגם סי' שומא אזורי האוזן, ומנין הבגדים של המת וצבעם היו כמו הבגדים שננטע בהם בעלת.

דף טור

סה ב

סו א

פ' בשינוי שם, וע"א החשוד לחלל שבת מעיד שהבעל שינה שמו, וגם היתה הכחשה בזמן המיתה. תשובת מהר"ש (ענגיל) ח"א סי' ע"ג על הגידון הנ"ל. ותשובת מהרש"ם ח"א סי' נ"ז באותו נידון.

שור"ת שם אריה סי' ל"ב. ההיתר: ע"י הפאספורט שנמצא אצל התרגום.

שם סי' צ'. בנידון שריפה שנאכד בעלה ואח"כ נמצא שם גוף שרוף.

שור"ת אבני צדק (לרמ"מ פאנעט) סי' נ"ג. צדדי הספק: בטביעה; לא אמרו שמות האנשים רק אלו שנסעו ממקום פ' נטבע, לא אמרו ששהו. בהכרת המת; לא הוכר בטב"ע. צדדי ההיתר: בטביעה; מאחר שזו דרך צדדית ומאנשים אחרים לא נודע שנסעו בדרך זו, הוי כאילו פירשו השם, וכיון שאמרו שכיסום המים י"ל דהוי כשהיה, אלא ד"ל דלא מהני כיסום המים רק במכירה, מ"מ כבר אתרע חזא"א, וכיון שכן יש להתיר ע"י מציאת המת: ע"י סי' אצבע אגודל שברגל ימין שהיתה כפופה למטה, דהסימן מצד עצמו וגם מה שהוכר בטב"ע אף שהיה לאתר דאשתהי יש עכ"פ לחשוב לספק ס"מ ומהני היכא דאתרע חזא"א, וגם יש היתר החכ"צ, וצירוף שני סימנים אמצעיים, א' של סימן האצבע, וב' סי' חגורת השבר שהיתה עשויה שלא בדרך כל החגורות.

תשובת הבית שלמה (לר"ש מסקאלא) סי' מ"ג על הגידון הנ"ל. צדדי ההיתר: סי' מנין אנשים ומקום הליכה ושהיו נוסעים בסוס ועגלה וזו כאילו פירש שמותם, וכיון שאמרו שנטבע ולא ראוהו הוי כשהיה, ויש להתיר ע"י סי' כפיפות האצבע ד"ל דהוי ב' סימנים אמצעיים, סי' מה שהיה כפוף מצד עצמו, וגם מה שאמר מקום האצבע, וגם סי' חגורת השבר הוי סי' שלישי, ומצד הכרת המכנסים הוי כדל"מ, ובכדל"מ כו"ע יודו להחכ"צ בצירוף סי' הגוף עם סימני כלים, וגם כשיצאה מאיסורית יש סוכרים דל"ת לשאלה.

שור"ת אוריין תליתאי סי' ד'. ההיתר: ע"י שיעור שהיה של ערך כ"ה רגעים יצאה מאיסורית, ושוב ע"י הכרת המת בכמה סימנים גרועים שמצטרפים להיות סי'א יש להתיר לכתחילה.

שור"ת ברית יעקב סי' כ"א. ההיתר: שיצאה מאיסורית עפ"י המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, ועפ"י מה שאכד זכרו יותר משנה, ויש להתיר לכתחילה עפ"י הגדת הגוי שמצא את הנטבע והכירו שהוא בעלה, אעפ"י שהיה מקום לפקפק שאינו מסל"ת לפי ששאל על האשה, ואמר דבריו ע"י שאלה, וגם ידע מהטביעה. וגם בהכרת כל בגדיו וכדל"מ.

שם סי' כ"ג-כ"ד. הספיקות: בעדות; גוי ע"י שאלה. ובעדות אחרת לא בררו גם את המיתה. ההיתר: מאחר שיצאה מאיסורית עפ"י המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה, ויש אימנות ממציאת אכרים ובגדים יש להתיר אפילו אינו מסל"ת. והלשון למה נסכן עצמנו לומר בדברים אלו הוי כהגדת מיתה.

שור"ת בר ליואי סי' ט"ז. ההיתר: עפ"י הגדת גוי שאמר שרצה יהודי, ועפ"י אימנות שכחנתו על אותו יהודי ממה שנתלחה עמו וגם שנמצא בגדיו מלוכלך בדם.

תשובת הרברי חיים (לר"ח מצאנו) ח"ב סי' ג' על הגידון הנ"ל. ההיתר: עפ"י הגדתו השניה של הרוצח שאמר בבית הסוהר לפני גוי אחר שהחביא את היהודי הנרצח, ודיבר כעל הידוע.

שור"ת ברכת רצ"ה סי' ג'. הספיקות בזהות: המעיד לא הכיר את המת ולא ידע שמותו רק הביא תמונתו. ההיתר: עפ"י דמיון התמונות של המת ושל בעלה, ועפ"י מציאת הפאס בבגדי המת ע"ש בעלה.

שם סי' פ"ה. הספיקות בהכרה ובהזות: הכרת המת לאחגי.

דף טור

טא ב

סב א

ב

סג א

ב

סד א

סה א

שם סי' י"ד. נתקבל מכתב ממדינה אחרת שפ' מת ופירטו שמו וש"א וש"ע ושמות אשתו ובניו אלא שהכתב לא היה מקויים והשמות נודע להם מפי המת עצמו, ובכתב המלצה שנמצא אצל המת היה כתוב שהוא מלמד, ובעלה לא היה מלמד, גם השם וההתאמת של ראש הקהל לא היו אמתיים.

תשובת הנודע בשערים מהר"ת סי' ל"ג על הגידון הנ"ל. שור"ת דברי חיים (לר"ח מצאנו) ח"א סי' ל"ב. הספק: שינוי בשמו. ההיתר: עפ"י ש"א וש"ע בצירוף סימנים מתואר הגוף וסימנים מקריים, ישוב על שינוי השם.

שם סי' ל"ט. ההיתר: עפ"י סי'א כגוף בצירוף הכרת בגדים של כדל"מ דבזה כו"ע מוזר, ואין לחוש לבדדמי על הכרת הבגדים מחמת שידע מהטביעה, ובנידן לא ברור עוד אם ידע מהטביעה.

שם סי' מ"ב. אשה אחת הותרה להנשא עפ"י ע"א שהעיד שבעלה המומר מת ונקבר, ואחרי שנשאת בא עד אחר ואמר שבעלה מת בזמן אחר. אח"כ בא אש אחר ואמר שהוא בעלה ונתן סימנים שנצטעם בדברים שבינו לבניה.

תשובת הצמח צדק (מליובאוויטש) סי' פ"ו על הגידון הנ"ל. שור"ת תפארת יוסף סי' ו'. ג' אנשים נפלו לבור עמוק ואחר י"ב יום הועלו משם ג' אנשים, אך לא הוכרו לא בפ"פ ולא בבגדיהם. ההיתר: עפ"י הנפילה, וסי' המקום ומנין האנשים שנמצאו מתים.

שור"ת שאילת דוד סי' ח'. ותשובת הצמח צדק (מליובאוויטש) סי' פ"ב. עיקר הספק הוא בזהות. ההיתר: עפ"י צירוף כמה סימנים מקריים.

שם בשאילת דוד סי' י"ז. הספק: הכרת הנטבע לאחר דאשתהי. ההיתר: ע"י הטביעה לבד ומה שנמצא אח"כ מת יצאה מאיסורית, וע"י הכרת הנטבע והבגדים יש להתיר מכמה טעמים.

תשובת הנחלת יהושע (מפערעסלאוו) סי' ט' על הגידון הנ"ל. ההיתר: ע"י שהפשוטו אחרי שנפל למים הוי כמו שהיה ויצאה מאיסורית, וגם לפי הגדת הצדדים לא הוי רק ספק אשתהי ויש להקל באיסורית, וגם ע"י הכרת הבגדים, וצירוף שיטת ר"ת, ותרי רובו מחמת שהוכה בראשו לפני שנפל למים, וגם מחמת טריפה לבד. שור"ת בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א סי' ס"ד. ההיתר: עפ"י כתבי ערכאות אף שהיתה ביניהם סתירה בזמן המיתה, ובצירוף עדות שהוכיח שם עירו ושם אומנתו, אף שאמרו משם המת שהיה פנוי.

שם סי' ס"ה-ס"ז. ההיתר: עפ"י צירוף כמה סימנים מקריים וסימני הגוף.

שם סי' ע'. הספיקות: בעדות; חשש קטטה. בזהות: שינויים בשם האשה והילדים. דתרת הספיקות.

שם סי' ע"ז. הספיקות הם בהכרה. ההיתר: שתי שומות בידו בצירוף הכרת כדל"מ, אף שקצת מהם נמצאו רק סמוך לו.

שם סי' פ"א. הספק בהכרה. ההיתר: עפ"י צירוף סימן השן עם הכרת כדל"מ, ובצירוף דעת המבי"ט בנמצא הרוג בדרך שהלך בעלה.

תשיבת ההרי בשמים מהר"ת סי' ט"ה על הגידון הנ"ל, בהוספת היתר מטעם קרוב, שבעל העגונה גר סמוך למקום שנמצא המת. בשור"ת הר"ר סי' מ"ח השיב ג"כ על הגידון הנ"ל בהוספת היתר מסימנים גרועים.

שם בבית יצחק סי' פ"ז. הספק בזהות: שלא הודע רק על שמו ושם משפחתו. ההיתר: עפ"י שמו ושם משפחתו בצירוף דימוי תמינת בעלה לצורת הנהרג.

שם סי' פ"ט. הספיקות בעדות: עדות אחות הבעל שהיא מחמש נשים, כתב ערכאות בשינוי שם, וכן מעיד עוד ע"א על מיתת

דף סור

סוף ב

20

2

xy

245

3

כח

2

שם סי' פ"ד. הספיקות : בעדות ; חשש נוטל שבר, וחשש
צ"א בקטטה. בזהות ; חסרון ש"א, וכשם צירי אמר רק שם ציר

דף טור

הולדתו ולא איפה שגר באחרונה. ההיתר : התרת הספיקות בעדות.
 בזהות ; כיון שידענו שהנעדר היה במקום שנמצא המת לא מגרע
 חסרון ש"א, ושם עיר הולדתו חשיב כש"ע, ובצירוף שם אשתו
 שהזכיר, סוף מעדותו של עד אחר אף שהיו בו כמה ספקות.

עז א

תשובת מהרש"ם ח"א סי' ק"ל על הנידון הנ"ל.
 שו"ת אחיעזר ח"א סי' ט"ז. רוב הגדוד שהיה בה בעלה
 נהרג, ואצל הרוב אחד מצאו מכתב מהאשה העגונה שכתבה לבעלה,
 וגם מעטפה עליה כתוב כחובת האשה. צדדי ההיתר : יש להתיר
 עפ"י המכתבים שאין לחוש בהם לשאלה, וגם אין לחוש שמא
 השאל בגדיו ושכח המכתבים כי בבגדיו צבא אין לחוש לשאלה, ואף
 להחוששים לשאלה גם בבדל"מ, בנ"ד דאתרע ח"ח ע"י שנהרג
 רוב הגדוד יש להתיר גם לדידהו.

ב

תשובת המרחשת ח"ב סי' ז' על הנידון הנ"ל. ההיתר : בנ"ד
 שרוב הגדוד נהרג יצאה מאיסור"ת, ובאיסור"ת אין לחוש לשאלה.
 שם באחיעזר ח"ג סי' י"ד. ג' אנשים פסקו עליהם מיתה
 בב"ד של גוים, ואח"כ נמצאו ג' קבורים במקום שהוליכו לאלו לבצע
 את פסק הדין, ולא הוכרו רק בבגדים. ההיתר : עפ"י המבי"ט
 בנמצא הרוב בדרך. שהלך בעלה יצאה מאיסור"ת, ובאיסור"ת ל"ח
 לשאלה.

שו"ת אמרי יוסף ח"ב סי' כ"ד. איש צבא נסוג עם
 החיילות ונפל במקום גבוה ג' אר"י מטר לתוך המים ושהו עליו
 בין שעה לשעתיים. צדדי הספק : בעדות ; פקדון הרב השואל על
 כשרות העדים, בלי שפירש למח. במיתה ; לא שהו עליו ג' שעות,
 ואפילו שהו הרי עדיין אסורה מדרבנן. צדדי ההיתר : בעדות ; אם
 החשש הוא מחמת שמגלחים זקנם בתער אין לחוש, ויש לחקור
 עליהם. במיתה ; לענין שהייה סני בשעה אחת, וכיון שיצאה
 מאיסור"ת יש להתיר אף מדרבנן ע"י מה שנפל במקום גבוה וכבר
 עברו י"ב חודש, וגם מטעם תרי רובי וכבר אבד זכרם, ועוד שנשבע
 במשא גדול ותיכף נצלל.

עז א

תשובת ה"ר רבי שלום סי' נ"ט על הנידון הנ"ל. והוסיף צדדי
 היתר : אין לחוש לפסולי עדות כל זמן שלא הונכה עליהם. בכה"ג
 שנפל עם משא כבד יש לצרף גם שיטת הר"א מורדון דאבד זכרו.
 שם באמרי יוסף סי' ס"ו. בעת מלחמה הרעז שהטבח מגדוד
 פ' נהרג, ונודע שבעלה היה לפני שמונה חדשים טבת באותו גדוד.
 צדדי הספק : בעדות ; כיון שההיתר צריך להיות עפ"י צירוף ב'
 עדויות אולי יש פסול חצי דבר. בזהות ; שמא הוסר בינתים
 ממשרתו. במיתה ; חסרון קברתו דמלחמה. צדדי ההיתר : כיון
 דעדות השני לא היו רק גילוי מלתא בעלמא שבעלה היה הטבח אין
 כאן פסול חצי דבר, וגם יש סוכרים דפסול זה אינו פוסל בעדות
 אשה. בזהות ; אין לחוש שמא הועבר ממשרתו, ומה גם בנ"ד שהיה
 במקום סכנה ונשמע שמת ונשתקע זכרו. במיתה ; מאחר שהעיד
 מפי שנים כשרים אין לחוש לדומם, ואעפ"י שהעיד גם מפי נכרים
 אין חשש משום נמצא אחד מהם קרוב או פסול, דבנכרי לא שייך זה.

שם סי' ק'. ההיתר : עפ"י סידור תפלה שנמצא אצל חייל
 הרוג והיה כתוב עליו בכתב יד בעלה שהיא שלו, וגם מכתב
 מאחזתו סמוך לו, וכיון שירד למקום סכנה ונשתקע זכרו כמה

שנים יצאה מאיסור"ת, ויש לסמוך על הנ"ל.

שם סי' ק"ח. הספיקות : בעדות ; חשש שאמר מפי הגוי
 ע"י שאלה. בזהות ; שלא אמר שם עירו של המת. ההיתר : בעדות ;
 משום דהוי מדעל"ג לאלתר, וגם משום שהגוי המגיד הוא בבית
 התולים והוי כערכאות, ועוד. בזהות ; כיון שידוע שבעלה היה
 בכי"ח, זה ממלא שם עירו.

שו"ת חבצלת השרון סי' כ"ד. ראו את בעלה מובל בידי
 אנשי צבא המוחזקים לרוצחים ומאן נעלם, אח"כ נמצא באותה
 סביבה גוף מת ולא הוכר בפ"פ. ההיתר : עפ"י הזכרת הגוף והבגדים
 בצירוף האומדנות.

שם סי' מ"ד. ההיתר : עפ"י ב' סימנים אמצעים בגופו והזכרת
 הבגדים, וישוב ההכחשה בדברי העדים בשם האשה על סי' שלישי,
 שאחר אמר שאמרה בימים והשני אמר שאמרה בשמאל.

תשובת הרובב מושרים ח"א סי' קכ"ה על הנידון הנ"ל.
 שם בחבצלת השרון סי' מ"ה. איש צבא נפל מגשר שתתפוצץ
 למשאל"ס ולא היה מי שיעיד גם על השחייה, ונאבד זכרו.

תשובת הצור יעקב סי' ק"ג על הנידון הנ"ל.
 שם בחבצלת השרון סי' מ"ה. הספיקות : בעדות ; אמר
 ששאל לאנשי מלחמה על בעלה של העגונה ואמרו שמת, ואולי היו
 גוים ואינם נאמנים ע"י שאלה. במיתה ; שלא אמרו קברתו, וכבר
 עברו הרבה שנים ואבד זכרו. ההיתר : בעדות ; בספק ע"י שאלה
 יש להקל. במיתה ; שמע מפי רבים לא בעי קברתו.

תשובת הצור יעקב סי' ל"ז על הנידון הנ"ל. ההיתר : כיון
 שהיה במקום סכנה אתרע ח"ח ונאמן גוי גם ע"י שאלה, ולענין
 קברתו יש להקל מטעם גמסל"ת, עמ"ס, ואבד זכרו.

שו"ת לבוש מרדכי סי' מ"ה. ע"א שראה תמונת הבעל ביד
 האשה אמר שראה את בעל התמונה בשבית וגורו עליו מיתה
 והובילוהו להורג, ובאותו מקום נמצא גוף מת. ההיתר : העדות
 עפ"י התמונה מהני לקבוע שאמנם את בעלה הובילו להורג, וכיון
 שנמצא שם איש מת יש להתיר, ובצירוף מה שנאבד זכרו.

שו"ת צור יעקב סי' כ'. הספיקות : בהכרה ; המת לא הוכר
 בפ"פ. במיתה ; מלחמה ולא אמר קברתו. ההיתר : בהכרה ; עפ"י
 העדות חילל שמצאו במכנסיו ושם היה רשום שם משפחתו ושם
 עירו, ואחרי החיפוש בעירו שלא נחסר עוד אחד בשם משפחה כזה.
 במיתה ; מאחר שאמר שהובילו אותו לקבורה ולקחו ממנו התעודה
 הרי שהזינו אותו, והוי כקברתו.

שם סי' ל'. ע"א העיד שחברו במלחמה נהרג, והזכיר שמו ושם
 משפחתו וש"ע כפי מה ששמע ממנו, וגם שהיה לו אשה וילד,
 וכן הכיר תמונתו שבדי האשה, אלא שיש שינוי בשמו ושם משפחתו.
 ההיתר : עפ"י חברת התמונה וחיפוש בעיר הנעדר. השינוי בשמות
 אינו מנע באנשי המלחמה.

שו"ת היכל יצחק סי' כ"ט-ל. קצין יהודי נסע דרך הים
 באירון מפצץ בעת מלחמת העולם השנייה, ונעלם האוירון על כל
 האנשים. לאחר זמן פלס הים ארבעה אנשים שהוכרו כאנשי הצוות,
 ומהקצין היהודי לא נודע. ההיתר : עפ"י האומדנות שהאוירון נפל
 לים ואיכא תרי רובי למיתה, ובצירוף אבד זכרו.

דף טור

עז ב

עז א

ב

פ א

ב

פ א

רשימת הספרים וסימני התשובות שהועתקו בקונטרס התשובות

(לפי סדר א"ב)

דף	עמוד
נג	חסד לאברהם (לר"א תאומים) מהדו"ק י"ט.
זד	התם סופר ח"א מ"ו, מ"ח, נ"א, נ"ג, נ"ז, נ"ח, ס"ה, ע', ע"ג.
עג	צ"ב, ח"ב קל"ח, קמ"א, קמ"ב.
מח	יד יצחק ח"ג סי' ר"ג.
כד	ישועות יעקב ח' ט'.
נח	פנסת יחזקאל מ"ו, נ"א.
פ	כתב סופר כ"ח, ל"ב.
ה	לבוש מרדכי מ"ה.
ס	לחם רב ל"ה, ל"ח, ל"ט.
נט	מאמר מרדכי (לרמ"ו איטינגא) כ"ז, כ"ז, ס"ט, פ"ה.
מב	מילי דאבות ח"ג א'.
ו	מים חיים (לרמ"כ רפפורט) י"ז, כ"א, כ"ב.
עז	מקור ברוך י'.
יא	מרחשת ח"ב ז'.
גז	משאת בנימין מ"ד, ס"ח, ק"ה.
	משיב דבר כ"ג.
מ	משיבת נפש (הראשון) כ"ב, כ"ג-כ"ה, כ"ז, ל', ל"ג, ל"ה.
גב	(השני) צ"ב.
י	משכנות יעקב ט' י'.
	משפט צדק ח"א ס"ח, ח"ג נ"ג.
כט	נודע ביהודה מהדו"ק ל"ו, מ"ג, מ"ד, מ"ז-מ"ו, מ"ח-נ', מהדו"ת נ"א, ס"ד.
סא	נודע בשערים מהדו"ת ל"ג.
גז	נחלת דוד י"ח.
סג	נחלת יהושע (מפערסלאוו) ט'.
לא	נמט שעשועים ס"ב, ס"ד, ס"ו.
עב	נפש חיה ה' ח', י' י"ב.
יט	סדר אליהו רבה ג', י"ב.
מח	ספר יהושע ס"ט.
יח	עבודת הגרשוני ס"ז, ע"ב.
גז	עזרת יהודה מ"ב-מ"ה.
נה	עין יצחק ח"א כ', כ"א, ל"א, ל"ו, מ"ג, ח"ב א'.
סט	עמק שאלה כ"א, כ"ב-כ"ג, מ"ח, נ', ס"ג.
יג	פני יהושע ח"ב נ"ח, ס"ח.
	פני משה (לר"מ בבבנשת) ח"א ט"ו, מ"ב, מ"ג, פ"ה, פ"ו, פ"ז, צ"ז, צ"ח, ח"ב י"ג, צ', קי"ב, קי"ג, קי"ד.
מג	פני משה (מקלעוואן) בשו"ת שבסוף הספר תשובה ד'.
כה	פנים מאירות ח"א מ"ח, ח"ב ל"ב, ס"ה, ח"ג ב'.
כו	פרח שושן כלל ג' א'.
לב	פרשת מרדכי כ', כ"ח.
פ	צור יעקב כ', ל', ל"ז, ק"ג.
טז	צמח צדק מ"ב, פ"ח, ק"ג, ק"ו.
זז	צמח צדק (מליובאוויטש) נ"ה, ס"א, ע"ה, ע"ח, פ"ב, פ"ו.
נא	קהלת יעקב (מקרליו) ו'.
כה	קול שחל (הנדפס עם שאגת אריה לנכד הב"ח) י'.
עז	קונטרס באר חיים מרדכי.
מד	קונטרס ענף עץ אבות (שבסוף ספר מקור מים חיים) ב'.
יח	שאגת אריה (וקול שחל) ב', י"ג, י"ט, כ'.
כח	שאגת אריה החדשות י"ח.

דף	עמוד
מח	אבני מלואים תשובה שנדפסה בספרו סוף ח"א.
סו	אבני צדק (למ"מ פאנעט) נ"ג.
לו	אגודת אוזב (לבעל מרה"צ) י"ב, י"ד, י"ח, כ"ה, כ"ו.
סז	אוריון תליתאי ד'.
נז	אזני יהושע כ"א.
עז	אחיעזר ח"א ט"ו, ח"ג י"ד.
מט	אמרי אש י"ט, כ', כ"א-כ"ב, כ"ט, ל"ב.
עח	אמרי יושר ח"ב כ"ד, ס"ו, ק', קי"ח.
ג	אריה דבי עילאי ט', י"ג, י"ד.
גז	באר יצחק י"ח.
מג	בגדי כהונה י"א, י"ב.
לד	בית אפרים י"ט, כ"ח, ל"ג, ל"ד, ל"ח, מ', קל"ו, קמ"ז.
כו	בית דוד (להר"י דוד) ח"ב ט'.
	בית יצחק (לר"י שמעלקיש) ח"א ס"ד, ס"ה-ס"ז, ע'.
סד	ע"ז, פ"א, פ"ו, פ"ט.
י	בית שלמה (לר"ש חסון) ח'.
נה	בית שלמה (לר"ש מסקאלא) ל"ו, מ"ג.
לה	בית שמואל אחרון ה'.
יז	בני משה (לר"מ שלטון) ל"ג.
סח	בר ליואי ט"ו.
לו	ברית אברהם ל"ט-מ"ב, מ"ז-מ"ח, נ"ה, ס' ס"ב.
סז	ברית יעקב ט"ו-כ', כ"א, כ"ג-כ"ד.
סח	ברכת רצ"ה ג', פ"ה.
לא	גבעת פנחס כ"ג.
כו	גבעת שאול ד'.
נא	גלוי מסכת ט' י'.
כ	גנת ורדים ד', ה', כ"ה, כ"ז, כ"ז, כ"ח.
כו	דבר משה (לר"מ אמארייליו) ח"א י"ב, י"ח, ח"ב קי"ח.
סא	דברי חיים (לר"ח מצאנו) ח"א ל"ב, ל"ט, מ"ב, ח"ב נ'.
עה	דברי מלכאל ח"ד סי' ק'.
ה	דברי ריבות י"ד, ט"ו.
עט	דובב משרים ח"א קכ"ה.
כא	דרכי נעם י"ג, נ"ו-נ"ז, ס"ג, ס"ד.
עח	דרכי שלום נ"ט.
גד	האלף לך שלמה פ"ו, פ"ח, צ', צ"ד, צ"ו, צ"ט.
עה	הכאר (תשובת ר' אהרן היימן מלונדון. ותשובת בעל חלקת יואב) כרך ג' ח"ב קל"ה.
	הפוסק (תשובת רמ"ג ירושלימסקי בעל באר משה)
עד	תש"ד-תש"ה.
פא	זיכר יצחק כ"ט-ל'.
עא	הרי בשמים מהדו"ת ס"ה, רכ"ג-רכ"ה.
מג	השיב משה ס"ג.
כט	זכרון יוסף (לר"י שטינהרט) ה'.
עט	זכצלת השרון כ"ד, מ"ד, מ"ה, מ"ח.
מד	חוט המשולש (להר"ח מוולוז'ין) ו'.
לג	חומר בקודש ט"ו.
כג	חינוך בית יהודה קכ"ח, קכ"ט, קל', קל"א.
כג	חכם צבי קל"ד.
לט	חמדת שלמה ט', י', ל', ל"א, מ', מ"ב, מ"ד.

דף	עמוד
כב	ב
לז	א
י	ב
נט	א
ב	א
א	א
לו	ב
עו	א
ד	ב
ז	א
עג	א
לג	א
סו	א
יז	ב
נא	א
ע	ב
עה	ב
לב	א
סב	ב
מג	א
יג	ב

דף	עמוד
סב	ב
כה	א
כד	ב
נט	ב
א	א
ח	ב
ה	א
יב	ב
יג	ב
יב	ב
ג	א
ו	א
ג	ב
סה	א
כח	ב
ח	ב
עא	א
א	ב
ת	א
סא	א
גב	ב
ז	ב

שאלת דוד ח' י"ז

שב יעקב י"ב י"ג

שבות יעקב ח"ב קט"ו

שואל ומשיב ח"א קמ"ו, ש"ב, מהדו"ל ח"ב קצ"ג, מהדורה

ו' ט"ו

שו"ת הר"א מורח"י ל"ט, ע"ד-ע"ה.

שו"ת מהר"א ששון ח' ט"ו.

שו"ת הראנ"ח ע"ד, ע"ה.

שו"ת הבי"ח פ"ב, ק"ה.

שו"ת ב"ח החרשות סג

" " " סה

שו"ת הבית יוסף ב' ג', י"א, י"ב.

שו"ת רבי'צ אשכנזי ח'.

שו"ת הרדב"ז ח"א רי"א.

שו"ת הד"ר מ"ח.

שו"ת רבנו חיים כהן כ"ט, ל'.

שו"ת מהר"ש ו' מ"ד, מ"ה, נ"ו.

שו"ת מהר"א הלוי ח"א קמ"ט, ח"ב ל"ו.

שו"ת מהריב"ל ח"ב י"ב, ח"ג ו'.

שו"ת מהר"ש ח"א ח' ח"ב ל"א, ל"ו.

שו"ת הרי"מ (מגור) א', י"ד.

שו"ת מהר"מ (פאדווא) י"ו, כ"ה.

שו"ת מהר"ם אלשיך צ"ה, קי"א, קכ"ב.

שו"ת מהר"ם בן חביב ח'.

שו"ת מהר"ם מיינץ (מאובן ישן) כ"ב.

שו"ת מהר"ם מלובלין ח'.

שו"ת מהר"ם שיק מ'.

שו"ת מב"ש ח"א קי"ג, קל"ה, ש"ג, ח"ג ר"כ.

שו"ת הר"ן מ"ו.

שו"ת רע"ק איגר ק"ז, ק"ח, קכ"ג.

שו"ת מהר"ש (ענגל) ח"א מ"ט, ע"ג, ח"ג י"א, ח"ד

א', פ"ד.

שו"ת מהרש"ם מ"ו, נ"ד, נ"ו, נ"ז, ע"ט, פ"ה.

שו"ת מהרש"ך ח"ב קנ"א, קנ"ג, ח"ד נ"א.

שו"ת מהרש"ם ח"א ו', נ"ז, ק"ל, ח"ב מ"ח, קס"ח,

ח"ג ר"ג, רנ"ו.

שיבת ציון ע"ט.

שם אריה ל"ב, צ'.

שער אפרים ק"ג.

שער אשר י"א-י"ב.

שערי דעה ח"ב קי"ד.

שערי ציון ח"ג י"ד.

תורת יקותיאל (בשו"ת שבסוף הספר) תשובה ו'.

תפארת יוסף ו'.

תפארת צבי תק"ע ח'.

תשובות הגאונים בתראי כ"ז.